

مکتوبات معصومیہ

منزار مبارک حضرت خواجہ محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہ - سرسبز

مِثْلُ كُلِّ طَيْبَةٍ كَثْرَةُ طَيْبَتِهَا تَابَتْ فِي السَّمَاءِ

لله الحمد ہر آن چیز کہ خاطر بخوبت + آخر آمد ز پس پر وہ تقدیر بدید

اعنی

بفضل رحمانی و انداد و یزوانی

حضرت خواجہ محمد معصوم قدس سرہ

بآمین نبی

باہتمام

محترم لالہ اسرار محمد خاں صاحب

۳۷ گارڈن ویسٹ - راجی

مکتوبہ

پول اینڈ ملٹری ہدیس لیسٹ ڈکریجی

فہرست مضامین کتاب مستطاب مکتوبات معصومیہ فتراول

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۲	مقدمہ		نمودہ اول آنکہ بموجب سبقت رحمتی غضبی
۱۹	حالات د کوائف حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ		باید کہ اہل رحمت از اہل غضب زیادہ بوند و معاملہ
۵۳	خطبہ		برعکس است۔ دوم آنکہ حساب عمر قلیل را در مدت
۵۶	مکتوب اول در قطع مراتب ظلال و عروج بمعارج		پنجاہ ہزار سال گرفتن از عدالت بعید می نماید
	نہایت نہایت بہ پیر بزرگوار خود		سوم آنکہ بحکم جف القلم باید کہ او سبحانہ مجبور بود
۵۸	مکتوب دوم در بعضی اذواق مخصوصہ با بیان		چہارم آنکہ سرور عالم علیہ الصلوٰۃ والسلام با وجود
	شمول عنایات او سبحانہ نیز بہ پیر بزرگوار خود		محبوبیت چون خواہش حیرت نمودہ اند بیچم آنکہ
۵۹	مکتوب سوم در انکشاف نسبت عزیزی بہ پیر		یا لیت رب محمد لم یخلق محمدا ابکدام
	بزرگوار خود رضی اللہ سبحانہ و تعالیٰ عنہ		معنی است ششم آنکہ روز سوم بروحانیت میت
=	مکتوب چہارم در حصول مقام عالی کہ باصل		طعام و گل دادن اصل داردیانہ ہفتم آنکہ شیخ زادہ
	الاصل متعلق است نیز بہ پیر بزرگوار خود		کہ بارت بجائے پدر نشیند مجوز است بیانہ۔
۶۰	مکتوب پنجم در اشارت بحصول نسبت سابقین	۷۳	مکتوب دوم در ہدم بخواجه مومن جذبی در تحقیق
	با معارف متعلقہ آن نیز بوالد بزرگوار خویش		فنا و عدم و وجود فنا و وجود عدم و فرق در آنہا۔
۶۱	مکتوب ششم در فناء اتم و بقائے اکمل نیز بہ پیر	۷۶	مکتوب سوم سیزدہم بحافظ محمد شریف در عظمت
	بزرگوار خود رضی اللہ سبحانہ و تعالیٰ عنہ		مطلوب و بزرگی اسم مبارک اللہ۔
۶۲	مکتوب ہفتم در عظمت مطلوب و عجز از ادراک آن	۷۸	مکتوب چہار دہم در ذکر بعضی نصاب کہ طالب
	نیز بہ پیر بزرگوار خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔		این راہ لا بدی است و بیان برخی از کمالات نماز
۶۳	مکتوب ہشتم بحجاب ارشاد پناہ میر محمد نعمان قدس سرہ	۸۰	مکتوب پانزدہم بمیر ضیاء الدین حسین در آنکہ
	در اذواق ذلولین ظاہر و تکلمین و پیرنگی باطن۔		اعظم حجب این راہ نفس طالب است۔
۶۶	مکتوب نہم بشیخ عبداللطیف شکر فانی	"	مکتوب شانزدہم بمیر معصوم در معنی
	فی الوعظ والتذکیر والنصیحتہ۔		الصوفی کائن بان۔
۶۷	مکتوب دہم بخواجه دینار در نعت سرور کائنات	"	مکتوب ہفدہم بحجاب ارشاد پناہ میر
	و ترغیب بر اتیل و خیر البریات علیہ وآلہ الصلوٰت		محمد نعمان قدس سرہ در دید قصور اعمال و ہشتم در
	والتسلیمات۔		نیات با بیان بعضی اذواق و واردات مخصوصہ خود
۶۸	مکتوب یازدہم بقلع اللہ در جواب اسولہ کہ		و اشارت بحجت و محبوبیت ذاتیہ

صفحہ	مکتوب	تاریخ	موضوع
۸۸	۱۸	۱۰۷	مکتوب ۱۸ ہر دویم بمولانا محمد صدیق پشاوری در جواب عرائض وے کہ مشتمل بر احوال و وقائع بود۔
۹۰	۱۹	۱۰۷	مکتوب ۱۹ نوزدہم بحافظ عبدالرشید در بیان مکاشفہ حضرت مجدد الف ثانی پیر شکر خور رضی اللہ تعالیٰ عنہ
۹۱	۲۰	۱۰۸	مکتوب ۲۰ ہستم بحاجی محمد جان نالقی در اشارات بطنی اسرار مضوعہ قلبیہ۔
۹۲	۲۱	۱۰۹	مکتوب ۲۱ ہستم و یکم بشیخ محمد جان اکبر آبادی در ذکر خواص محبت۔
۹۳	۲۲	۱۱۰	مکتوب ۲۲ ہستم و دوم بملا محمد حنیف در تحریریں بر احیائے سنت و امامت بدعت و ترغیب بر متابعت و محبت سید المرسلین علیہ و علی آله الصلوٰۃ والسلام و جواب کتابت وے کہ مشتمل بر احوال او و یاران او بود۔
۹۵	۲۳	۱۳۸	مکتوب ۲۳ ہستم و سوم بحاجی محمد در بیان اقسام توحید و شرح ہر مرتبہ یاد کر معارف متعلقہ آن مع التوضیح و الایجاز۔
۹۷	۲۴	۱۳۹	مکتوب ۲۴ ہستم و چہارم بمیرزا ابان اللہ بر بیان پوری در جواب عرائض وے کہ متضمن حالات و اشواق و وقائع وے و یاران وے بود یاد کر معارف متعلقہ ہر مقام و بیان حقیقت کعبہ معظمہ و شرح حدیث لی مع اللہ وقت و تفصیل حقیقت سرور کائنات علیہ الصلوٰۃ والسلام بر حقایق دیگران۔
۱۰۶	۲۵	۱۴۱	مکتوب ۲۵ ہستم و پنجم بمیرزا عبید اللہ بیگ در آنکہ ہر لقبہ را حکمے است خاص و ہر ستر زمین را فیضے است مخصوص۔
	۲۶	۱۰۷	مکتوب ۲۶ ہستم و ششم بحاجی حسین در بیان مرتبہ جمع کہ کفر حقیقی است و ترغیب بر تحصیل مرتبہ فوق کہ اسلام حقیقی است۔
	۲۷	۱۰۸	مکتوب ۲۷ ہستم و ہفتم بشاہ نعمت اللہ قادری در آنکہ ذات ممکن عدم است و حسن و جمال عاریتے است۔
	۲۸	۱۰۹	مکتوب ۲۸ ہستم و ہشتم بشیخ محمد علیم جلال آبادی در شرح احوال وے و احوال یاران کہ در بعضی وے مندرج بود۔
	۲۹	۱۱۰	مکتوب ۲۹ ہستم و نہم بمیرزا عبید اللہ بیگ در رد جماعہ کہ مذہب صوفیہ علیہ را کہ ترک تعرض دانستہ اند باسقاط عمل و مفاسد دیگر قابل نشتر با ذکر احادیث کہ در فرضیت امر معروف و نہی منکر وارد شدہ است و ذکر احادیث فضائل جہاد
	۳۰	۱۳۸	مکتوب ۳۰ سی ام بیادت و افادت دستگاہ میرک شیخ در اسرار کریمہ ما عندکم بینقدا و ما عند اللہ باق۔
	۳۱	۱۳۹	مکتوب ۳۱ سی و یکم بیکے از اہل زمانہ در جواب کتابت او کہ تعرض بحال درویشان نموہ بود۔
	۳۲	۱۴۱	مکتوب ۳۲ سی و دوم بیار محمد در آنکہ در آنحضرت عز سلطانہ دین خالص بے شرکت مطلوب سنت۔
	۳۳	۱۴۱	مکتوب ۳۳ سی و سوم بحاجی محمد افغان در آنکہ مدار کار بر محبت شیخ کامل و متابعت سنت سنیہ است۔

۱۲۲	مکتوب ۳۲ سی و چہارم بحافظ عبدالکریم در فرق میان حیوۃ دنیوی و حیوۃ بزرخ صغری۔	۱۵۲	مکتوب ۲۵ چہل و پنجم بشاہ خواجہ در ذکر بعض مکاشفات حضرت پیر دستگیر خود۔
"	مکتوب ۳۵ سی و پنجم بحامع العلوم شیخ بدالدین سلطان پوری در بیان آنکہ در قرب ولایت فناء علم و ارادت در کار است و در قرب نبوت فناء این اوصاف در کار نیست و حل شبہ کہ بریں تحقیق وارد می شود۔	۱۵۳	مکتوب ۲۶ چہل و ششم بمیر مغل در ترغیب بر اتباع سنت سنینہ و رسوخ بر محبت شیخ۔
۱۲۵	مکتوب ۲۶ سی و ششم بشمس الدین خوشگی در بیان ظاہر اہم و باطن اہم۔	۱۵۸	مکتوب ۲۸ چہل و ششم بمیر محمد خانی در ترغیب بر التزم ذکر۔
"	مکتوب ۳۷ سی و ہفتم بغلام محمد افغان در آنکہ ذکر از مقاصد اولی نیست و آنچه دوام ندارد اعتبار ندارد۔	۱۵۹	مکتوب ۲۹ چہل و نہم نیز بمیر محمد خانی در آنکہ مواجب امراض استیفاء لذات قانیہ بدوام اتثال او امر و نواہی است حل شانہ۔
۱۲۶	مکتوب ۳۸ سی و ششم بر فعت بیگ در ترغیب بر اتیان امورے کہ طالب این راہ ناگزیر است۔	۱۵۹	مکتوب ۵۰ پنجم بشیخ اسد اللہ افغان در اجوبہ اسولہ کہ نمودہ اول آنکہ توحید دوام پذیر دیانہ دوم آنکہ بعد از حصول سیرانفسی بجهت سیر آفاقی تعجب کن دیانہ۔ سوم آنکہ خوارق افضل است یا معارف۔ چہارم آنکہ فانی اللہ بے فناء فی الشیخ صورت بند دیانہ۔ پنجم آنکہ مقرر طلب است کہ ہر ساعت منزل تو باید بسبب محبت باطنی است یا بطاعات ظاہر یا در کشوف یاد فنا و بقا اگر آخراست پس ترقی فانی بچہ معنی است۔ ششم آنکہ چون حالت مرید بجای رسد کہ ہر گاہ خواہد صورت مرشد حاضر شود ویرالازم است کہ در حضور آید دیانہ ہفتم آنکہ چون سالک را وقت در خلوت و انجمن یکساں باشد خلوت نشین دیانہ۔ ششم آنکہ شہود ارواح در مرتبہ بہتر است یا در معاشرہ۔
۱۲۷	مکتوب ۳۹ سی و نہم بملا حسن علی در دفع شبہ کہ بر مکتوب میرزا عبد اللہ نمودہ بود۔	۱۵۹	مکتوب ۵۱ چہل و سوم بخواجه عبدالصمد کابلی در ذکر محصولات قرب الہی حل شانہ۔
۱۲۸	مکتوب ۴۰ چہل و ہفتم بر فعت بیگ در نصیحت۔	۱۵۹	مکتوب ۲۳ چہل و سوم بخواجه عبدالصمد کابلی در ذکر محصولات قرب الہی حل شانہ۔
۱۲۹	مکتوب ۴۱ چہل و یکم بملا محمد شریف کابلی در آنکہ مستر شہراسترضاء مرشد ناگزیر است۔	۱۵۹	مکتوب ۲۴ چہل و چہارم بمحمد صادق بخاری در معنی ہدایت بصراط مستقیم۔
"	مکتوب ۴۲ چہل و دوم بملا محمد وفادر جواب کتابت وے کہ از تنگی معیشت نوشتہ ذکر احادیث فضائل فقر۔	۱۵۹	مکتوب ۲۳ چہل و سوم بخواجه عبدالصمد کابلی در ذکر محصولات قرب الہی حل شانہ۔
"	مکتوب ۴۳ چہل و چہارم بمحمد صادق بخاری در معنی ہدایت بصراط مستقیم۔	۱۵۹	مکتوب ۲۴ چہل و چہارم بمحمد صادق بخاری در معنی ہدایت بصراط مستقیم۔

- ۱۶۷ مکتوب ۱ - پنجاه و یکم بحمد مقیم قصوری در اعراض
از فضائل صوری و ترغیب تحصیل کمالات باطنی
مع بیان بعضی منها -
- ۱۶۸ مکتوب ۵۲ پنجاه و دوم بجناب ارشاد پناه میر محمد نعمان
قدس سره در تاویل کریمه یا ایها الذین امنوا اتقوا
الله حق تقاته
- ۱۶۹ مکتوب ۵۳ پنجاه و سوم بحقایق و معارف آگاه
خواجہ محمد یاشم کاشمی در اشارات بعضی کمالات
خواجہ و ایما بسرے از اسرار خصوصہ خود -
- ۱۷۰ مکتوب ۵۴ پنجاه و چهارم بجانان سگیم در حسن
ایلام محبوب و اسرار عشق -
- ۱۷۱ مکتوب ۵۵ پنجاه و پنجم بمولانا محمد حنیف در جواب
حال پارے کہ نوشته کہ خطرہ از دل و دماغ او
بر طرف گشته -
- ۱۷۲ مکتوب ۵۶ پنجاه و ششم بمولانا محمد صدیق در
کثرت ظہور کیفیت در غیر مراقبہ -
- ۱۷۳ مکتوب ۵۷ پنجاه و ہفتم بمیرزا عبید اللہ در جواب
بعضی مواجید کہ نوشته -
- ۱۷۴ مکتوب ۵۸ پنجاه و ہشتم بمولانا اللہ داد در تحریر
بر محافظت نسبت باطن -
- ۱۷۵ مکتوب ۵۹ پنجاه و نهم بمولانا محمد صدیق پشاور
در ترغیب بر التزام نیاز و نفی وجود -
- ۱۷۶ مکتوب ۶۰ پنجاه و دہم بمولانا حسن علی در آنکہ
اصل جمیع کمالات است چہ کمالات نبوت و چہ
کمالات ولایت -
- ۱۷۷ مکتوب ۶۱ پنجاه و یازدهم بمولانا حسن علی در آنکہ
- از عدم علم بجال نفی حال نباید کرد و آنکہ اجازت
تعلیم طریقہ برد و نوع است -
- ۱۷۸ مکتوب ۶۲ شصت و دوم بملا محمد قلی در آنکہ در
مقام رضا و اعتبار است -
- ۱۷۹ مکتوب ۶۳ شصت و سوم بحضرت مخدوم خزانہ بلند
در جمع کمالات صوری و معنوی شیخ محمد صنعتہ اللہ
سلمہ بہ در بیان نسبت حق با خلق بر وجہ تمثیل
باز کہ بعضی معارف مناسبہ آل -
- ۱۸۰ مکتوب ۶۴ شصت و چہارم بشاہنوردہ دین پناہ
سلطان محمد اورنگ زیب سلمہ اللہ تعالی در بیان
فضائل جہاد صغیر و شرح معارف جہاد اکبر -
- ۱۸۱ مکتوب ۶۵ شصت و پنجم بمولانا حسن علی در ترغیب
بزرگ تسلیف و نفی ارادت -
- ۱۸۲ مکتوب ۶۶ شصت و ششم بمولانا محمد صدیق پشاور
در جواب عرضہ فے کہ مشتمل بر وارد عظیم بود -
- ۱۸۳ مکتوب ۶۷ شصت و ہفتم بحضرت مخدوم خزانہ عالی قدس
جامع علوم ظاہری و باطنی خواجہ محمد نقشبند سلمہ بہ
در بیان مذہب علماء در مسئلہ کلام الہی جل شانہ و
تأقیقہ کہ درین مسألہ حضرت مجدد الف ثانی راست -
- ۱۸۴ مکتوب ۶۸ شصت و ہشتم در بیان بعضی مراتب اصول
بطریق اجمال بمبیینہ خادمان محمد عبداللہ عفی عنہ
مکتوب ۶۹ شصت و نهم بحقایق آگاہ خواجہ محمد صدیق
کاشمی و خواجہ محمد صالح کولابی در آنکہ عارف ہر چند
بکمال الکمال رسد نصیب او از بعضی وجوہ ذات
باشد تعالی باشد و بعضی از کمال باشد کہ نصیب
شان از جمیع وجوہ ذات بود سبحانہ -

۱۸۹	مکتوب ہفتاد و یکم بملا محمد افضل ولد شیخ بدرالدین سرہندی در معنی حدیث القبر و صفة من ریاض الجنۃ بایمان بشارتے کہ حضرت محمد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بآن پیشتر گشتہ بودند	۱۹۹	مکتوب ہشتاد و یکم بمیرزا محمد فاروق در تضاد بتدگی بارادت و مداحی روضہ مبارک حضرت ایشان خود و شرافت بلدہ سرہند۔
۱۹۰	مکتوب ہفتاد و یکم بمومن بیگ کابلی در آنکہ تعلق بماسوی از اشہد امراض است۔	۲۰۰	مکتوب ہشتاد و یکم بہ رفعت بیگ در آنکہ ترک کثرت شرط این راہ است۔
"	مکتوب ہفتاد و دوم بملا محمد مسافر در تخریص بر رضا بہ قضائے الہی جہل شانہ۔	۲۰۱	مکتوب ہشتاد و دوم بہ محمد کاشف در آنکہ وصو بہ مطلوب بے گذشتن از خود ممکن نیست۔
"	مکتوب ہفتاد و سوم بمولانا حسن علی در جواب سوالے کہ در مکتوب میرزا عبدالشہر نمودہ بود۔	"	مکتوب ہشتاد و سوم بخواجه عبدالصمد در آنکہ نفاذ اسباب صوری محمد معاملہ باطنی است۔
۱۹۲	مکتوب ہفتاد و چہارم بحقایق آگاہ شاہ نعمت اللہ قادری در آنکہ سبقت از اصل است و در ظل ہرچہ بہت مستفاد و مستعار از اصل است و نصیب ظل اصحلال است۔	"	مکتوب ہشتاد و چہارم بمولانا محمد صدیق تپاوی در آنکہ شوق و ذوق و مشاہدہ و حضور و امتاہا ہمہ در توسط است در انتہا خوف و حزن است و شرح کلمہ کہ در ضمن بشارت عالی بآن بلہم شدہ است۔
۱۹۳	مکتوب ہفتاد و پنجم بمیرزا طاہر بیگ در آنکہ ذکر امثوب بہیچ غرض نسا زد حتی الموجب الاحوال	۲۰۳	مکتوب ہشتاد و پنجم بحضرت پیرزادہ خواجہ محمد عبید اللہ در ذیل سورہ اخلاص۔
"	مکتوب ہفتاد و ششم بمیرزا انان اللہ پوری در تاویل سورہ اخلاص۔	"	مکتوب ہشتاد و ششم بحضرت محمد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمودہ و تحقیق ندیب حضرت در منزل از حضرت ذات تعالیٰ عینا کان اوزانہ و تحقیق تقدم حیوۃ بر علم و ذکر تعین وجودی و حی مع التحقیقات اللائقہ بکل مقام۔
۱۹۵	مکتوب ہفتاد و ہفتم بمقدم شیخ عبدالحمید پوری در آنکہ وصول بدرجہ کمال را علامات است۔	۲۲۳	مکتوب ہشتاد و ہفتم بمولانا محمد حنیف در حصول نسبت قیومیت و حصول بہرہ اصالت و محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی۔
"	مکتوب ہفتاد و ہشتم بمیرزا محمد ابراہیم ولد سیادت دستگاہ میر محمد نعمان در ترغیب بر تحصیل رابطہ و فنا فی اللہ و اتباع سنت و اختیار صحبت شیخ کامل و فنا فی اللہ کہ قدم اول این راہ است۔	۲۲۵	مکتوب ہشتاد و ہشتم بمیرزا محمد منصور در بیان امورے کہ ابلاغ آن ضروری است۔
۱۹۸	مکتوب ہفتاد و نهم بخواجه محمد حنیف در تحقیق مقام بتدگی و ذکر رموز و اسرار قل خود بر الناس۔	۲۲۶	مکتوب ہشتاد و نهم بمولانا محمد حنیف در بیان معارف اقریب و تفصیل سیرے کہ ورای آفاق

۲۲۴	مکتوب صدیکم بیات پناه میر محمد نعمان در آنکه مصداق حصول نسبت صوفیہ علیہ تخلی است بہ احکام شرعیہ -	۲۳۳	مکتوب ہشتاد و نهم نیز مولانا محمد صنیف در اشارت بجامعیت عارف -
۲۲۵	مکتوب صد و دوم باجہ مکبر آباد علی الخصوص ارشاد پناه میر محمد نعمان در تذکرہ بر تحصیل معرفت صانع حل و عز و تذہیر از حریان آن -	۲۳۴	مکتوب نودم خواجہ دینار در عدت عارف
۲۲۶	مکتوب صد سوم بارشاد پناه میر محمد نعمان در اظہار محبت و دید قصور اعمال -	۲۳۵	مکتوب نود و یکم بشیخ طاہر ہشتی جو پوری در اظہار محبت حضرت پیر شکر خور و محبت اصحاب آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ -
۲۲۷	مکتوب صد و چہارم بمیرزا عبید اللہ در تحقیق فناے نفس و دلالت بر التزام آداب شرعیہ و رایت مطابقت حل و علا -	۲۳۶	مکتوب نود و دوم بشیخ حمید احمدی در ترغیب بر تحصیل طریق بندگی و بیان معاملہ عجیبہ اعمال
۲۲۸	مکتوب صد و پنجم بشیخ محمد صالح تھانیسری در فضیلت فقر و ترغیب بر تحصیل فنا -	۲۳۷	مکتوب نود و سوم بحقایق پناه شیخ نور محمد پٹی در حل آنکہ بر تقدیر فنا علم بفنا چگونہ باشد -
۲۲۹	مکتوب صد و ششم خواجہ محمد فاروق در آنکہ در محبت ذاتی جلال زیادہ از جمال لذت بخش است -	۲۳۸	مکتوب نود و چہارم بحقایق و معارف آگاہ شیخ عبدالحی پٹی در دفع شبہ صاحب زنتہ کہ بر مقرر قوم نمودہ کہ بر تقدیر کم شدن یافت چگونہ باشد
۲۳۰	مکتوب صد و ہفتم فضل اللہ بر بانپوری در عظمت مطلوب بزرگی طالب صادق -	۲۳۹	مکتوب نود و پنجم خواجہ مومن جنبی در ترغیب بر تحصیل نسبت این بزرگواراں -
۲۳۱	مکتوب صد و ہشتم بہ محمد فاروق ولد خواجہ عبد الغفور سمقندی در نصیحت -	۲۴۰	مکتوب نود و ششم خواجہ محمد کاظم در نصیحت
۲۳۲	مکتوب صد و نهم خواجہ محمد فاروق در تفصیل حالتہ کہ در قیامت و موت و نوم رود ہر نسبتہ کہ دریں دار حاصل شود در قیظہ رود ہر چنانچہ در دنیا عالم امر حاصل است و عالم خلق تابع در آخرت عالمہ بر عکس است و بعضی مکمل ہونہ کہ دنیای ایشان را حکم آخرت بود -	۲۴۱	مکتوب نود و ہفتم بارشاد پناه میر محمد نعمان در اظہار کلمہ دوستانہ
۲۳۳	مکتوب صد و دہم بفقیر حقیر محمد عبید اللہ عفی عنہ	۲۴۲	مکتوب نود و ہشتم مولانا حسن علی در بیان طریقہ مرضیہ عبودیت -
		۲۴۳	مکتوب نود و نهم خواجہ محمد فاروق در تحریر بر تحصیل معرفت و ضبط اوقات -
		۲۴۴	مکتوب صدم بمیرزا لطف اللہ در بیان حال طریقہ علیہ صوفیہ و ذکر بعضی نضالہ -

۲۵۷	در شرح رباعی عارف باند سیرت شیخ ابوسعید الخدری مکتوب ۱۱۱ صد یازدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در شرح احوال او۔	۲۷۱	عریضہ کے کہ مشتمل برحالت عیالیا قہ روشن بود۔ مکتوب ۱۲۱ صد بست و یکم بحضرت پیرزادہ خواجہ عبداللہ در آنکہ سبقت از اصل است و ظل سپہ چیز مستقل نیست۔
۲۵۹	مکتوب ۱۱۲ صد دوازدهم بشیخ محمد شریف کابلی در تنبیہ بر موقع خطا و آنکہ مستر شدر استرضاً مردنا گزیر است۔	۲۷۲	مکتوب ۱۲۲ صد بست و دوم بمولانا محمد صدیق پشاور در شرح احوال و جواب استفسار ہا کہ نموده و تحسین احوال یاران او۔
۲۶۰	مکتوب ۱۱۳ صد سیزدهم بحضرت مخدوم زادہ عالی قدر جامع علوم ظاہری و باطنی خواجہ محمد نقشبند سلمہ یہ در تاویل کریمہ اللہ نور السموات و الارض۔	۲۷۳	مکتوب ۱۲۳ صد بست و سوم بمیرزا عبداللہ در ترغیب بر اعلائے ہمت و تفضیل شہوی کہ در احکام شرعیہ و نماید پر مشاہدات دیگر۔
۲۶۳	مکتوب ۱۱۴ صد چہاردهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۷۴	مکتوب ۱۲۴ صد بست و چہارم بمولانا محمد صدیق در فرق میان ایمان عوام و خواص و خواص خواص۔
۲۶۴	مکتوب ۱۱۵ صد پانزدہم بشیخ عبداللطیف لشکر خانی در تشریح محبوب حقیقی حل شانہ	۲۷۵	مکتوب ۱۲۵ صد بست و پنجم بمولانا حسن علی فی التذکرۃ مکتوب ۱۲۶ صد بست و ششم بشاہ خواجہ تریزی فی بیان الاستجابۃ المذكورۃ فی الآیۃ الکریمہ استجیبوا للربکم الآیۃ و بیان جمیع کمالات مندرجہ فی الشریعۃ الغرا۔
۲۶۵	مکتوب ۱۱۶ صد شانزدہم بمیرزا عبداللہ در بیان وراثت حق سبحانہ و تعالیٰ۔	۲۷۶	مکتوب ۱۲۷ صد بست و ہفتم بمقتم بافادت دستگاہ شیخ میرک در بیان حقیقت و بیان فنا حقیقی۔
۲۶۶	مکتوب ۱۱۷ صد ہجدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در رعایت مقام مشیخت ذکر بعضی از لوازم آل	۲۷۷	مکتوب ۱۲۸ صد بست و ہشتم بحافظ عبد الغفور در آنکہ طالب مواجیر طالب باسوی است۔
۲۶۷	مکتوب ۱۱۸ صد نوزدهم بمولانا محمد امین در جواب کتابت او کہ متضمن ارداد بودہ و وجہ توفیق در بیان کریمہ قل کل من عند اللہ و کریمہ ما اصابک من حسنۃ الا یہ و بیان حضور نقشبندیہ و جواب اسولہ دیگر۔	۲۷۸	مکتوب ۱۲۹ صد بست و نهم بمولانا محمد صدیق در تعبیر واقعہ عالی کہ نوشتہ۔
۲۶۸	مکتوب ۱۱۹ صد دہم بمولانا محمد امین در جواب کتابت او کہ متضمن ارداد بودہ و وجہ توفیق در بیان کریمہ قل کل من عند اللہ و کریمہ ما اصابک من حسنۃ الا یہ و بیان حضور نقشبندیہ و جواب اسولہ دیگر۔	۲۷۹	مکتوب ۱۳۰ صد بست و دہم بمولانا محمد صدیق در بیان نکات استفاضہ از باطن مرشدان باندازہ محبت مریدان
۲۶۹	مکتوب ۱۲۰ صد یازدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۰	مکتوب ۱۳۱ صد بست و یازدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۰	مکتوب ۱۲۱ صد بست و دہم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۱	مکتوب ۱۳۲ صد بست و بیستم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۱	مکتوب ۱۲۲ صد بست و یازدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۲	مکتوب ۱۳۳ صد بست و بیست و یکم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۲	مکتوب ۱۲۳ صد بست و دہم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۳	مکتوب ۱۳۴ صد بست و بیست و دویم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۳	مکتوب ۱۲۴ صد بست و یازدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۴	مکتوب ۱۳۵ صد بست و بیست و سوم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۴	مکتوب ۱۲۵ صد بست و دہم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۵	مکتوب ۱۳۶ صد بست و بیست و چہارم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۵	مکتوب ۱۲۶ صد بست و پنجم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۶	مکتوب ۱۳۷ صد بست و بیست و پنجم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۶	مکتوب ۱۲۷ صد بست و ششم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۷	مکتوب ۱۳۸ صد بست و بیست و ششم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۷	مکتوب ۱۲۸ صد بست و ہفتم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۸	مکتوب ۱۳۹ صد بست و بیست و ہفتم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۸	مکتوب ۱۲۹ صد بست و ہجدهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۸۹	مکتوب ۱۴۰ صد بست و نهم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن
۲۷۹	مکتوب ۱۳۰ صد بست و دہم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن	۲۹۰	مکتوب ۱۴۱ صد بست و دہم بمولانا محمد صدیق پشاور در فضیلت علوم ہمت و محبت سوزن

آنکے طالب حکم اعمی دار و وصول سے بخدمت کامل موسبت صرف است۔	۲۸۵	۱۳۱ مکتوب صدوی و کم بجا فاطمہ شریف نصیحت و ترغیب بر تحصیل فناء قلب و نفس۔	✓
۱۳۲ مکتوب صدی چہارم مولانا محمد صدیق در آنکہ معاملہ صل و راہ الوریست آنچه بخلاق این سمت از طلال است	۲۹۵	۱۳۲ مکتوب صدی دوم نیز بجا فاطمہ شریف نصیحت	✓
۲۹۶ مکتوب صدی چہل و پنجم بہ حج و عاشر بخاری در آنکہ کلمہ طیبہ توجیہ متضمن خلاصہ تمام سلوک است ذکر نصائح نافعہ۔	✓	۱۳۳ مکتوب صدی سوم مولانا محمد صدیق در جواب کتابت وے کہ متضمن حالات استفسار ہا بود۔	✓
۲۹۷ مکتوب صدی چہل و ششم مولانا محمد صدیق در آنکہ ظہور جلال الہی در اجل نشانہ در رنگ جمال و انعام از سبحانہ موجب ترقی ولذت باید فہمید۔	✓	۱۳۳ مکتوب صدی و چہارم مولانا حسن علی در مداحی بزرگان ابن طریق عالی با اشارت بعضے اسرار عالیہ ایشان۔	✓
۲۹۸ مکتوب صدی چہل و ہفتم بمیر محمد قافی در ترغیب بر تعمیر اوقات و ذکر احادیث فضائل قضائے حوائج مسلمانان و فضائل حسن خلق۔	✓	۱۳۳ مکتوب صدی و پنجم نیز مولانا حسن علی در آنکہ در عہدہ منصب قضا بر آمدن بے مشکل است۔	✓
۳۰۲ مکتوب صدی چہل و ہفتم بجناب رشاد پناہ میر محمد نعمان در آنکہ قبح و شرارت مرآت حسن و جمال است۔	✓	۱۳۳ مکتوب صدی و ہفتم بمیرزا عبید اللہ در ذکر اسرار غامضہ بطریق اجمال۔	✓
۳۰۳ مکتوب صدی چہل و ہفتم مولانا محمد صدیق در آنکہ حزن لازمہ این آراستہ آنکہ نسبت اگر از ظاہر مختفی گردد بر باطن جلوہ گر باشد مضرت نیست۔	✓	۱۳۸ مکتوب صدی و ہفتم مولانا محمد صدیق در ترغیب بر اعلائے ہمت و در کشف سر آنکہ در غیر توجہ نسبت متزاید گردد بخلاف توجہ۔	✓
۳۰۴ مکتوب صدی پنجم شیخ محمد شریف کابلی در آنکہ فاندم اول است درین راہ۔	✓	۱۳۹ مکتوب صدی و نهم با وجہ پشاور در بیان عارف کامل۔	✓
۳۰۵ مکتوب صدی پنجم در یکم بملا نعمت اللہ در آنکہ ہر نسبت باطن قوت پذیرد تجلی احکام شرعیہ پیشہ گردد۔	✓	۱۴۰ مکتوب صدی و چہلیم شیخ علیم جلال آبادی در آنکہ درجات متابعت رسول علیہ السلام بعضے کسی است و بعضے موی اعتقاد عمل را در بعضے داخلی است و بعضے نہ۔	✓
۳۰۶ مکتوب صدی پنجم و دوم بفتح قاف شیر لیدی در حل شبه کہ بر کلام حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ الخیر نموده	✓	۱۴۱ مکتوب صدی و چہل و یکم بمیرزا عبید اللہ بیک در آنکہ موجود حقیقی را با مہموم سچ نسبت نیست۔	✓
۳۰۷ مکتوب صدی پنجم و سوم بحاجی حسین در آنکہ مقصود از فنا و بقا زوال گرفتاری با سوی است و صفائی عبودیت نہ امر دیگر۔	✓	۱۴۲ مکتوب صدی چہل و دوم بہ محمد کاشف در جواب سوالے کہ نموده بود در ذکر لسانی نفی و اثبات کلمہ محمد رسول اللہ کلمہ لا الہ الا اللہ چندم بار ضم کند و در جواب سوالے سزا سجدہ بعدوتر۔	✓
۳۰۸ مکتوب صدی پنجم و دوم بحاجی حسین در آنکہ مقصود شرح احوال وے کہ در عرضیہ نوشتہ بودہ۔	✓	۱۴۳ مکتوب صدی چہل و سوم بشیخ محسن کشمیری در بیان	✓
۳۱۱ مکتوب صدی پنجم و پنجم بشیخ عرب بخاری در آنکہ	✓	۱۴۳ مکتوب صدی و چہل و سوم بشیخ محسن کشمیری در بیان	✓

شیخ محمد صبغة الله سلمه الله تعالى در شرح کلمه طیبہ کہ حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی در باب اولیہم سابقند کہ دنیا کے ترا آخرت گردانیدم۔	۱۷۹ مکتوب صد ہفتاد و نهم خواجہ محمد صدیق در حالت پر طلب استقامت بر شریعت و بر محبت مرشد در آنکہ حصول نسبت دیگر است و علم بان دیگر و کشف بر آنکہ حال باشد و علم بان نباشد۔	۳۴۱ ✓
۱۹۰ مکتوب صد و نودم بخردم زادہ محمد سیف الدین در ذکر معرفت مسموعہ از حضرت پیر دستگیر۔	۱۸۰ مکتوب صد و ہشتاد و نهم حضرت حقائق و معارف کا جامع علوم ظاہری و باطنی شیخ محمد کبیری لامت برکات در ذکر خصائص حضرت مجدد الف ثانی بطریق اجمال و تعرض بر احوال درویشی۔	۳۴۲ ✓
۱۹۱ مکتوب صد و نود و یکم بفقیر خیر محمد عبید اللہ عفی عنہ در کمالات ذات مہبوب عارف نام المعرفت۔	۱۸۱ مکتوب صد و ہشتاد و یکم بمولانا جمال الدین در بیان مقام جمع در غیب بر تحصیل فرق بعد الجمع۔	۳۴۳ ✓
۱۹۲ مکتوب صد و نود و دوم تیر بفقیر خیر محمد عبید اللہ عفی عنہ در ذکر ثبات اصالت در بارہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و حضرت ایشان سلمہ اللہ تعالیٰ۔	۱۸۲ مکتوب صد و ہشتاد و دوم بمیرزا عبید اللہ در شرح احوال و جواب استفسار ہا و تحقیق حیوۃ و موت حضرت خضر علیہ السلام	۳۴۴ ✓
۱۹۳ مکتوب صد و نود و سوم بحضرت مخدوم زادہ بلند مرتبہ خواجہ محمد نقشبند سلمہ اللہ تعالیٰ در ذکر بعضی مکاشفات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بطریق اجمال۔	۱۸۳ مکتوب صد و ہشتاد و سوم بکیمینہ خاک نشینان این در گاہ مقدس فقیر خیر محمد عبید اللہ عفی اللہ تعالیٰ عن زلانہ در ذکر بعضی اسرار غامضہ و حل شہلے کہ بر بعضی تحقیقات حضرت مجدد الف ثانی وارد می شود۔	۳۴۵ ✓
۱۹۴ مکتوب صد و نود و چهارم بمولانا محمد افضل در ذکر بعضی مقالات عالیہ حضرت ایشان سلمہ اللہ تعالیٰ با اشارت بانکہ آن مقام عالی مربوط باصالت و محبوبیت است	۱۸۴ مکتوب صد و ہشتاد و چهارم بارشاد نیاہ میر محمد نعمان در دید قصور اعمال خود و انکشاف نسبت و ع۔	۳۴۶ ✓
۱۹۵ مکتوب صد و نود و پنجم بحضرت مخدوم زادہ خواجہ محمد نقشبند در کشف سمراتب حضرت خیر البر علیہ السلام بر ملت حضرت ابراہیم را علیہ السلام باز کہ بعضی اسرار خفیہ این معرفت از لفظوطان حضرت مجدد الف ثانی در دست۔	۱۸۵ مکتوب صد و ہشتاد و پنجم بمیرک عطار اللہ در عدمیت سالک و باہیت ممکن۔	۳۴۷ ✓
۱۹۶ مکتوب صد و نود و ششم بحضرت مخدوم زادہ عالی مرتبہ شیخ محمد صبغة الله در بیان مقامے فوق کہ مقام رضا است	۱۸۶ مکتوب صد و ہشتاد و ششم بمیرزا ابان اللہ در آنکہ در قرب ولایت ہر چیز اطمینان نفس است اما کمال در قرب نبوت است۔	۳۴۸ ✓
۱۹۷ مکتوب صد و نود و ہفتم بملا سجاد در جواب بعضی کہ مشتمل بر ذرات بود و جواب بعضی اسولہ کہ پرسیدہ بود ۱۹۸ مکتوب صد و نود و ہشتم باغا رشید در آنکہ درین طریقہ عالیہ افز قیوض برابطہ و محبت شیخ است تحریر بر رعایت آداب شیخ در دوام ذکر و بیان قفا قلب و نفس۔	۱۸۷ مکتوب صد و ہشتاد و ہفتم خواجہ عبد الصمد کابلی در آنکہ مرید برات کمالات پیر است و ذکر نصائح۔	۳۴۹ ✓
۱۹۹ مکتوب صد و نود و نهم بحاجی حسین در شرح اذواق و مواجیر او کہ نوشته بود۔	۱۸۹ مکتوب صد و ہشتاد و نهم بحضرت مخدوم زادہ عالی قدر	۳۵۰ ✓

۳۸۹	مکتوب دوم بصوفی نوربیک در تخریب بردا ذکر اختیار عزت و تخریب تعلیم طریقه منافص و آنکه آنچه در وقایع رومی دہا اعتبار ندارد۔	۳۸۹	مکتوب دوم و صد و نوزدهم بملاک محمد مفتی پشاور در دلالت بر عزائم امور۔
۳۸۸	مکتوب دوم و یکم بمولانا محمد حنیف در بیان نسبت دے و ذکر نصائح۔	۳۹۰	مکتوب دوم و سیزدهم بحاجی محمد عارف در بیان درجات ولایت و لطائف عالم ابرو و مناسب اینہا بالاطائف عالم خلق۔
۳۸۹	مکتوب دوم و سوم بحافظ محمد شریف در نصائح مکتوب دوم سوم بارشاد پناہ میر محمد نعمان در اسرار غامضہ فنا و بقا و دقائق قیومیت جامعیت انسان کامل۔	۳۹۱	مکتوب دوم و چہاردهم بمولانا محمد صدیق و مولانا حسن علی در تذکیر۔
۳۸۲	مکتوب دوم و چہارم بہ اسد اللہ بیگ در فقر ممکن و غنا و واجب عزوجل۔	۳۹۲	مکتوب دوم و پانزدهم بصاحب کمالات صوری و معنوی محمد زادگی شیخ محمد صبغۃ اللہ سلمہ ربہ در تزییح نسبت موت و نوم بر حیوۃ و تقیظ۔
۳۸۳	مکتوب دوم و پنجم بمیرزا امان اللہ بر پانپوری در وراثت حق سبحانہ و تعالیٰ و ذکر بعضی کمالات ولایات ثلاثہ صغری و کبری و علیا و کمالات نبوت کمالی کہ فوق آنست بطریق اجمال و اختصار۔	۳۹۳	مکتوب دوم و ہفدهم بارشاد پناہ میر محمد نعمان در بیان مذہب علما و صوفیہ در عنایت و زیادتی و جوہر و بیان مختار خود درین مسئلہ شریفہ۔
۳۸۵	مکتوب دوم و ششم بحقایق آگاہ خواجہ محمد ہاشم کشمی و دریافت در اشارت بعضی کمالات خود و کمالات دے قدس سرہ۔	۳۹۵	مکتوب دوم و ہشدهم بہمت خان در آنکہ عارف را جمیع امور زینہ ترقی می گرد و تاویل کر میہ و اذکر ربک اذ انیت۔
۳۸۶	مکتوب دوم و ہفتم بشیخ عبداللطیف شکر خانی فی الوعظ و التذکیر و النصیح۔	۳۹۶	مکتوب دوم و نوزدهم بہترین درویشان محمد عبید اللہ در معارفی کہ بنزول متعلق است و تفصیل شہود بشریہ شہود ملک۔
۳۸۷	مکتوب دوم و ہشتم بہ محمد یوسف خادم در مکارم حضرت مجدد الف ثانی ۷۰۔	۳۹۷	مکتوب دوم و بیستم بمولانا محمد صدیق در آنچه کفایت را در روز جزا و ذاق است و ذکر اشارت ہے۔
۳۸۸	مکتوب دوم و نهم بمیرزا اسماعیل خان بیگ در نصیحت و ادراجی طریقی علیہ نقشبندیہ قدس اسرار اربابہا۔	۳۹۸	مکتوب دوم و سبست و یکم بارشاد پناہ میر محمد نعمان در بیان علو بہمت عارفی کہ از محبوبیت بہرہ ور است با ذکر معارف مناسب آن۔
۳۸۹	مکتوب دوم و دہم بمیر محمد خانی در نصیحت محمد زاہد کابلی در انقسام علم بدو قسم در تہذیب علمی کہ منعلق واجب گرد و تعالیٰ علمی کہ تعلق ممکن گیرد۔	۴۰۱	مکتوب دوم و سبست و دوم نیز بارشاد پناہ میر محمد نعمان در تاویل کر میہ و قدمنا الایہ و غیر آن
		۴۰۲	مکتوب دوم و سبست و سوم بشیخ فیض اللہ بنگالی

۲۳۱	مکتوب دو صدوسی و یکم بحقایق و معارف آگاه محمد زاده گرامی شیخ محمد صبغة الله سلمه الله تعالی در مکاشف حضرت مجدد الف ثانی	۲۲۲	در حل شبهاتی که بر کلام امام ربانی مجدد الف ثانی نموده بود در کیفیت انکشافات معاملات سجونی -	۲۰۳	مکتوب دو صد و بیست و چهارم بمیرزا عبیدالله شریک در شرح بعضی مواجید حل استفسارها -
۲۳۲	مکتوب دو صدوسی و دوم بمیر شمس الدین علی غلجالی در تحقیق کمالات فناء نفس -	۲۲۳	مکتوب دو صد و بیست و پنجم بجاجی محمد عارف در تفصیل بعضی حالات و مقامات	۲۰۵	مکتوب دو صد و بیست و هشتم بمولانا محمد صدیق در ذکر بعضی لوازم مشیخت -
۲۳۳	مکتوب دو صدوسی و سوم بشیخ عبدالهادی بدوئی در فضیلت خدمت درویشان و محبت ایشان -	۲۲۴	مکتوب دو صد و بیست و نهم بمیرزا ابان الله در فضیلت درو و محبت و آنکه هر که بتعمیر آئین مشغول است باین دروالم و محبت موصوف است -	۲۰۶	مکتوب دو صد و بیست و دهم بمولانا محمد صدیق در تخریص بر اجاب سنت امانت بدعت و آنکه الهام ظنی است و طریقه مرضیه عبودیت -
۲۳۴	مکتوب دو صدوسی و چهارم بخواجه محمد کاظم در عزله والد او خواجه محمد هاشم و اشارت تحصیل کمالات و ذکر نصائح -	۲۲۵	مکتوب دو صدوسی و پنجم بخردم زاده محمد سیف الدین در تحریک نعمت حق سبحانه و دید قصور اعمال -	۲۰۷	مکتوب دو صد و بیست و یکم بمیرزا ابان الله در فضیلت درو و محبت و آنکه هر که بتعمیر آئین مشغول است باین دروالم و محبت موصوف است -
۲۳۵	مکتوب دو صدوسی و ششم بمیرزا ابان الله در در روئے باسرار حقیقت صلوة بطریق اجمال -	۲۲۶	مکتوب دو صدوسی و هفتم بخردم زاده محمد سیف الدین خواجه محمد نقشبند سلمه الله تعالی در اشارت بعضی مقامات حضرت ایشان سلمه الله تعالی -	۲۰۸	مکتوب دو صد و بیست و دوم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صد و بیست و سوم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صد و بیست و چهارم بمیرزا ابان الله در
۲۳۶	مکتوب دو صدوسی و هفتم بخردم زاده محمد سیف الدین در حصول بعضی بشارات درباره حضرت ایشان -	۲۲۷	مکتوب دو صدوسی و هشتم بخردم زاده محمد سیف الدین مکتوب دو صدوسی و نهم بمیرزا ابان الله در اشارت بعضی مقامات حضرت ایشان سلمه الله تعالی -	۲۰۹	مکتوب دو صد و بیست و سوم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صد و بیست و چهارم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صد و بیست و پنجم بمیرزا ابان الله در
۲۳۷	مکتوب دو صدوسی و دهم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صدوسی و یازدهم بمیرزا ابان الله در	۲۲۸	مکتوب دو صدوسی و دهم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صدوسی و یازدهم بمیرزا ابان الله در	۲۱۰	مکتوب دو صد و بیست و چهارم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صد و بیست و پنجم بمیرزا ابان الله در مکتوب دو صد و بیست و ششم بمیرزا ابان الله در

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمہ

بفضلہ تعالیٰ این مجموعہ مکتوبات شریفہ از حضرت عروۃ الوثقیٰ خواجہ محمد معصوم سرہندی قدس سرہ (م ۷۹ھ) ابن حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی سرہندی قدس سرہ (م ۳۳ھ) بحسب ارشاد صاحب ارشاد شیخنا و سیدنا الحافظ الحاج سید ذوالحسین شاہ صاحب دامت برکاتہ، صورت الطباع دیدہ نشری شود۔

حضرت مولانا حافظ محمد ہاشم جان مجددی مدظلہ خیلہ شفقت فرمودہ نسخہ ہائے خطی فراہم نمودند و از کابل نیز نسخہ ای آورده تصحیح و ترتیب شرف دادند و در معیت حضرت مولانا عبدالرشید نعمانی مدظلہ و مولانا غلام محمد عارفی مدظلہ تصحیح و فتراول فرمودند و برادر روحانی مولانا ڈاکٹر ابوالفتح محمد صغیر الدین مد مجرہ در تصحیح و فتراول سعی فرمودند و لے این ہمہ را حضرت شیخنا دامت برکاتہ در نظر ثانی تصحیح فرمودند۔ ہر اہم اللہ فی الدارین احسن الجزاء

ترتیب و فتراول از نسخہ ای کہ در ۱۳۳۲ھ از کان پور (بسی یکی از معتقدان حضرت فیصل الرحمن نقشبندی گنج مراد آبادی رحمۃ اللہ علیہ) طبع شدہ بود ہم مطابقت کردہ شد۔ و دفتر سوم کہ از تصحیح و ترتیب مولانا تور احمد امرتسری علیہ الرحمہ طبع شدہ بود حال ابعد از چند حواشی بطرز عکسی شامل کردہ می شود سنین مکتوب الیہم چندانکہ از انتخاب این مکتوبات (از مولانا نسیم احمد امروہوی) ہم استفادہ می شود درج کردہ شد و در آخر این مجموعہ اشاریہ INDEX ہم اضافه کردہ می آید۔

چند اشارات کہ قابل توجہ مورخان باشند این است :-

دفتراول — مکتوب اول۔ ذکر آن مجموعہ مکتوبات (دفتر سوم مکتوبات مجددیہ)

آید کہ خواجہ محمد ہاشم کاشمی ترتیب نمودہ بود و از مکتوب (از دفتر نہا) ایراد شدہ است۔

کہ دہم نسخہ ہائے خطی مرحمت فرمودہ بود بر فرزندیکشہ ۳ ذی الحجہ ۱۳۹۵ھ بروفت روانگی بر سر حج وفات یافت۔

ط۔ انوس کہ او بعد از تصحیح بروز و شنبہ ۲۲ رمضان المبارک ۱۳۹۵ھ وفات یافت۔ و ہم مولانا محمد اسحاق جان مجددی مدظلہ

ہم درین مکتوب اشارہ ای از مکتوبات امام ربانی (در قرۃ مکتوب) کردہ شود کہ چگونه اسرار یکشودند۔
 مکتوب ۳۔ ذکر وفات میان شیخ فرمل آید (شب شنبہ ۲۶ ربیع الآخر ۱۰۲۶ھ)
 مکتوب ۵۔ سفر حج مولانا محمد صدیق (کشمی) مذکور می شود (۱۰۳۲ھ)
 مکتوب ۱۲۔ ذکر ادراد و وظائف است کہ مولانا محمد حنیف (خلیفہ حضرت عروۃ الوثقی) جمع نموده بود۔

مکتوب ۸۶۔ ذکر ایام وصال حضرت مجدد ہم آید۔
 مکتوب ۱۱۲۔ فرمودہ اند کہ مکتوب ایہ چرامولانا محمد صدیق پشاور می رانا خوش کردہ است۔
 مکتوب ۱۸۲۔ ذکر انزوای خود فرمودہ اند۔
 مکتوب ۲۳۴۔ تعزیت خواجہ محمد ہاشم کشمی

مکتوب بمعنی مجدد الف ثانی۔

مکتوب ۱۳۔ بہ شب دوشنبہ ہفتم ذی الحجہ (۱۰۵۵ھ) والدہ ماجدہ حضرت خواجہ محمد معصوم قدس سرہ رحلت فرمودند۔ مکتوب روانگی برے حج۔ مکتوب رسالہ از کار۔ مکتوب طریقہ ذکر

مکتوب سوم

مکتوب ۷۔ مصرعہ ای از ہندی درج است (چونے کی سی کانگری جب چہڑکوں تب آگ)
 مکتوب ۹۔ طریقہ ذکر بیان فرمودہ اند۔ مکتوب طریقہ نفی اثبات مکتوب ۸۶ منی یاد کرد و یادداشت وغیرہ۔
 مکتوب ۶۷۔ کمالات اولی العزم بیان فرمودہ اند۔ مکتوب مکاشفات امام شریک مکتوب ۹۳ کمالات صلوة
 مکتوب ۱۵۵۔ فرمودہ اند کہ حقیقت کعبہ تعلق بہ لطیفہ قلب دارد و حقیقت قرآن بہ لطیفہ روح متعلق است و حقیقت صلوة بہ لطیفہ اخفی مناسبت دارد۔

مکتوب ۱۵۶۔ مصرعہ ای از حضرت امیر خسرو درج است (چل خسرو گھر اپنے سا نچہ پری سب لیس)
 الفاظ ہندی ہم استعمال شدہ است۔ مثلاً ڈاک چوکی (۳۲)۔ ڈولی (۱۰۸)۔ ۲۲۔ ۱۶۳۔
 (۱۷۰)۔ گھڑی (۱۶۳) وغیرہ۔

سینِ عہدِ معصومیہ

- ۱۰۰۷ھ - ولادتِ خواجہ محمد معصومؒ
(دوشنبہ ۱۱ شوال)
- ۱۰۰۸ھ - حضرت مجددؒ در خدمتِ خواجہ باقی باسدؒ
(بارِ اول)
- ۱۰۰۹ھ - حضرت مجددؒ در خدمتِ مرشدؒ (بارِ دوم)
- ۱۰۱۱ھ - قتلِ ابوالفضل
- ۱۰۱۲ھ - وفاتِ خواجہ باقی باسدؒ
- ۱۰۱۳ھ - وفاتِ اکبر بادشاہ
جہانگیر تخت نشین شد
- ۱۰۱۱ھ - حضرت مجددؒ در رفاقتِ فرزندِ محمد صادقؒ
بہ دہلی از یکم جمادی الاولیٰ تاراج
- ۱۰۱۸ھ - وفاتِ خواجہ محمد صادق کابلیؒ
- ۱۰۱۹ھ - تصنیفِ رسالہ مبداء و معاد (حضرت مجددؒ)
- ۱۰۲۰ھ - تکمیلِ مسودہ تعلیقات بر شرحِ رباعیاتِ
خواجہ باقی باسدؒ
- ۱۰۲۲ھ - ولادتِ داراشکوہ
- ۱۰۲۵ھ - ترتیبِ دفتر اول از مکتوباتِ مجددیہؒ
(طاعونِ دہلی و وفاتِ خواجہ محمد صادقؒ و محمد فرخؒ
و محمد عیسیٰؒ و ام کلثومؒ (اولادِ حضرت مجددؒ))
- ۱۰۲۵ھ - وفاتِ نواب مرتضیٰ خان (شیخ فرید بخاری)
- ۱۰۲۶ھ - وفاتِ مولانا احمد برکیؒ
- وفاتِ ملا محمد معصومؒ
- وفاتِ شیخ منزل (شبِ شنبہ ۲۶ ربیع الآخر)
- ۱۰۲۷ھ - ولادتِ اورنگ زیب عالمگیرؒ
- ترتیبِ قردوم از مکتوباتِ مجددیہؒ
- ۱۰۲۸ھ - حضرت مجددؒ بہ آگرہ رفتند و از حسدِ عمّازان
مقید شدند۔ (جمعہ یکم رجب)
- ۱۰۲۹ھ - حضرت مجددؒ از قید رہا شدند (جمعہ ۱۱ رجب)
دو لے در ہمراہی لشکر تادوسال ماندند
فتحِ قلعہ کانگرا
- ۱۰۳۱ھ - وفاتِ میر محمد مومن بلخیؒ
- وفاتِ شیخ عیسیٰ برہان پوریؒ
- ۱۰۳۲ھ - جہانگیر در سرہند ضیافتِ حضرت مجددؒ قبول کرد۔
وفاتِ میرک شاہ بخاریؒ
- ۱۰۳۳ھ - ترتیبِ دفتر سوم مکتوباتِ مجددیہؒ
- وفاتِ دارا خان فرزندِ عبدالرحیم خان خانان۔
وفاتِ خانِ اعظم
- ۱۰۳۴ھ - وصالِ حضرت مجددؒ (دوشنبہ ۲۸ صفر)

۱۰۵۰ء - وفاتِ والدہ ماجدہ خواجہ محمد معصومؒ

(شبِ دو شنبہ ۷ ذی الحجہ)

۱۰۵۱ء - وفاتِ خواجہ محمد صدیق بدخشیؒ

(تخلص ہدایت)

۱۰۵۲ء - وفاتِ تاج الدین سنہلیؒ (مکہ معظمہ)

وفاتِ شیخ عبدالحق محدث دہلویؒ

وفاتِ میر محمد یعقوب "شمشیر خان" ابن

شیخ میر ابن محمد جان خوانی -

۱۰۵۳ء - ترتیبِ مکاشفاتِ عینیہ (حضرت مجددؒ)

۱۰۵۴ء - وفاتِ محمد ہاشم کشمیریؒ (برہانپور)

وفاتِ شیخ آدم بنوریؒ (مدینہ منورہ)

۱۰۵۹ء - وفاتِ میر محمد نعمانؒ درآگرہ (۱۸ صفر)

۱۰۶۳ء - ترتیبِ دفتر اول مکتوباتِ معصومیہؒ

۱۰۶۸ء - وفاتِ ملا عبدالحکیم (سیالکوٹ)

۱۰۷۰ء - وفاتِ خواجہ محمد سعیدؒ ابن حضرت مجددؒ

(۲۷ جمادی الاخری)

وفاتِ جانان بیگم بنت عبد الرحیم خان خانان

(زوجہ دانیال ابن اکبر بادشاہ)

۱۰۷۱ء - وفاتِ محمد ابراہیمؒ ابن

میر محمد نعمانؒ

۱۰۷۲ء - وفاتِ خواجہ احمد بخاریؒ

۱۰۳۴ء - وفاتِ حاجی خضر خانؒ

وفاتِ یوسف برکیؒ در جالندھر

۱۰۳۶ء - وفاتِ عبد الرحیم خان خانان

۱۰۳۷ء - تصنیفِ زبیرۃ المقامات (محمد ہاشم کشمیریؒ)

وفاتِ میان میرؒ در لاہور

وفاتِ جہانگیر

تخت نشینی شاہِ جہان "زینتِ شرع"

۱۰۳۸ء - وفاتِ علم اللہ محدثؒ

وفاتِ محمد صالح کولابیؒ

(مصنف ہدایت الطالبین)

۱۰۴۰ء - تکمیلِ دفتر سوم مکتوباتِ مجددیہؒ

(بہ اضافہ دہ مکتوبات)

وفاتِ مولانا طاہر در لاہور

وفاتِ سید محمود گجراتی

۱۰۴۳ء - وفاتِ خواجہ حسام الدین بدخشی (یکم صفر)

۱۰۴۶ء - ملا یار محمد (قدیم) بہ حج رفت

۱۰۴۷ء - وفاتِ شیخ طاہر بدخشیؒ (جون پور)

۱۰۴۹ء - وفاتِ شیخ الہ دادؒ

تصنیفِ سفینۃ الاولیاء (داراشکوہ)

۱۰۵۰ء - وفاتِ شیخ حمید الدین بنگالیؒ (منگل کوٹ)

وفاتِ کریم الدین (حسن ابدال)

- ۱۰۷۲ھ - وفات شاہ نعمت اللہ قادری ابن
عطار اللہ نارنولی
- ۱۰۷۳ھ - وفات رعایت خان (فوجدار سیستان)
ترتیب دفتر دوم مکتوبات معصومیہ -
ہم ترتیب دفتر سوم
- ۱۰۷۴ھ - وفات ابوالمعالی ابن میرزا والی
وفات اسلام خان (رضیاء الدین حسین)
- ۱۰۷۵ھ - وفات مولانا محمد حنیف - کابل
(دیہ مانا خانو)
- ۱۰۷۹ھ - وصال حضرت خواجہ محمد معصوم رح
(۹ ربیع الاول) "نور عالم ہفت"
- ۱۰۸۳ھ - وصال خواجہ محمد عبید اللہ "مروج الشریعت"
(جمعہ ۱۹ ربیع الاول)
- ۱۰۹۱ھ - وفات حاجی میر غصتقر "یکہ تاز" دراجمیر
- ۱۰۹۲ھ - وفات بہت خان میر عیسیٰ المتخلص میرن
ابن اسلام خان بدخشی (۵ محرم)
- ۱۰۹۵ھ - وفات تربیت خان (فوجدار جون پور)
(۲۷ شعبان)
- ۱۰۹۶ھ - وصال حضرت خواجہ سیف الدین رح
(۲۰ جمادی الاول)
- ۱۱۰۸ھ - وفات ابوالمظفر الخنفی برہان پوری پیر
وفات نور بکر بارہہ "سیف خان"
- ۱۱۱۵ھ - وصال خواجہ محمد نقشبند ثانی
- ۱۱۱۶ھ - وفات حافظ عبدالغفور پشاوری
(۱۴ شعبان)
- ۱۱۱۷ھ - وصال خواجہ شیخ محمد اشرف (۲ صفر)
- ۱۱۱۸ھ - وفات بادشاہ اوزنگ زیب عالمگیر
- ۱۱۱۹ھ - وفات سید علی بارہہ (سید نور الدین
علی خان ابن سید عبداللہ خان)
- ۱۱۲۱ھ - وصال خواجہ محمد صبغۃ اللہ
- ۱۱۲۶ھ - وصال خواجہ عبدالاحد وحدت
"شاہ گلشن" (۲۷ ذی الحجہ)

ع حاصل سعی نثار رہ یارے کردم

احقر - غلام مصطفیٰ خان

سندھ یونیورسٹی، حیدرآباد (سندھ)

حالا از عمدة المقامات که تصنیفِ خواجہ فضل اللہ قادریؒ فی مجددی علیہ الرحمۃ است

حالات و کوائف حضرت عروۃ الوثقیٰ قدس سرہ

نقل می شود:۔

حضرت عروۃ الوثقیٰ خواجہ محمد معصوم فرزند ثالث حضرت مجدد الف ثانیؒ و قائم مقام ایشان چنانکہ حضرت مجدد الف ثانیؒ ایشان را بسیار عزیزتر از خود فصل می دادند و برادر بزرگ ایشان حضرت زین الرحمۃ رضی اللہ عنہ با وجود کلان سالی خود ایشان را از خود ممتاز دانستہ مستدرا شادرا با ایشان مسلم داشتند و نیز برائے منصب قیومی کہ از جمیع مناصب کمال فائق است بایشان رسیدہ چنانچہ حضرت مجدد الف ثانیؒ بایشان می فرمایند کہ اشیا از قیومیت من بتو را صبی نزد چنانچہ در مجلس تذکیر گردانند انشاء اللہ تعالیٰ و بشارت اصالت نیز بایشان داده اند جائے کہ فرمودہ اند کہ بقیۃ از خلقت سرور دین دنیای علیہ آله و صحبہ و البرکات العلی مانده بود آنرا اولش گویان بیک فردے از دو لقمندان امت او عطا فرمودند و تخمیر طینت او

لے بروصال خواجہ فضل اللہ مولانا عبد الباقی مجددیؒ یک قطعہ تاریخ نوشته است:۔

آہ بگذشت شیخ فضل اللہ	کہ مثالش درین زمانہ نبود
عالم و فاضل و ولی اللہ	مبداء فیض و فضل و معدن جود
باکے غیر حق نبودش کار	ہمہ دم بود غرق بحر شہود
کرد عمر شریف خویش تمام	صرف اندر عبادت معبود
عملش با رعایت رخصت	ہمہ اوقات بر عزیمت بود
خاطر ہر کسے بدش ظاہر	چہ دہم شرح از کشوف شہود
روز مشغول دیگران بودے	ہمہ شب بود در قیام و سجود
گر شقی ہم شدے بخدمت او	می شدش فیض خاص او مشہود

کرد باقی سوال تاریخش

عقل گفتا "در بہشت کشود"

۱۲۴۱ھ

و لے بر لوج مزار ایشان در قندھار سال وفات ۱۲۳۸ھ درج است۔

(باقی حاشیہ بر صفحہ آئندہ)

از آن نمودند و ازین راه آن فرود از اصالت بهره و سلخته اند۔ ازان بقیہ بجز تخریب طینت آن فرود نیز بقیہ
 قلیله مانده بود آن بقیہ نصیب یکے از منتسبان آن فرود آمده است و تخریب طینت او ازان فرموده اند و
 باندازه آن خطی از اصالت نیز یافته **إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعٌ الْمَغْفِرَةِ**۔ انکارم کہ نصیبے کہ حضرت مہدی موعود
 راعلیہ الرضوان از اصالت است از راه حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیہ السلام و نیز خطاب فرموده بکفر
 عروۃ الوثقی **فرموده اند کہ ہر قدر کہ نصیبے از اصالت داری موافق آن نشاء محبوبیت در نہاد تو مودع**
است یعنی محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی در حق ایشان داده اند لهذا فضل ایشان علی العموم چہ فرزندان
و چہ اصحاب یعنی بر سائر مستفیضان و الد ایشان در رنگ قطعی است چنانکہ حضرت مجدد الف ثانی
بہ کرات و مرآت بایشان خطاب می فرمودند۔ بیت

صفاتی
تفیدان

بعد ازین ہرگز نہ بیند بیچ خمارے دگر
 ہچومن می خوارے و مثل تو سر شاے دگر
 و نیز فرموده اند کہ محمد معصوم محمدی المشرب است و نیز در مکتوبے بزنگاشته اند کہ از فرزندری محمد معصوم چہ نویسید
 کہ وے بالذات قابل این ولت است یعنی ولایت خاصہ محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ والتجیہ۔ چون
 ایماے از فضائل ایشان نموده شد الحال از ابتداءے تولد مبارک ایشان تا انقضائے مدت عمر شریف
 ایشان بطریق ایجاز و اختصار چیزے نوشته می شود بگوش ہوش استماع نما۔ ولادت کثیر السعادت
 ایشان در موضع بستی ملک جید کہ قریب بدو میل خام کہ از دارالارشاد سرسہ است واقع شدہ
 یا ز دہم شہر شوال المکرم در حدود سنہ یکہزار و ہفت ہجری بود کہ ابواب فتوح و برکات کا قہ
 اہل عالم ازان روضے داد۔ فرد

خوارے

(بقیہ ہاشیہ از صفحہ گذشتہ) ۱۳۹۲ھ (مطبوعہ دہلی ۱۳۹۲ھ صفحہ ۳۳) مولانا شاہ ابوالحسن زید قاروقی مدظلہ
 نسب نامہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ بیدیں طور درج کردہ است:-
 مخدوم عبدالاحد۔ زین العابدین۔ عبدالحی۔ محمد۔ حبیب اللہ۔ امام رفیع الدین۔ نصیر الدین۔ سلیمان۔ یوسف۔ اسحق
 عبداللہ۔ شعیب۔ احمد۔ یوسف۔ شہاب الدین علی فرخ شاہ۔ نور الدین۔ نصیر الدین۔ محمود۔ سلیمان۔ مسعود۔
 عبداللہ الواعظ الاصفہ۔ عبداللہ الواعظ الاکبر۔ ابوالفتح۔ اسحق۔ ابراہیم۔ ناصر۔ عبداللہ۔ عمر۔ حفص۔
 عاصم۔ حضرت عبداللہ۔ حضرت عمر القاروقی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین۔

سرتند از تو بر حق خاک او بود چون بنی طینت پاک او
 نبی نیست لیکن برنگ نبی بخوشد ز کوبش هزاران ولی
 حضرت مجدد الف ثانی فرمودند که قدم میمنت لزوم محمد معصوم یعنی ولادت او بار ابرس مبارک و
 همایون آمد که بعد از تولد او بچند ماه به ملازمت حضرت خواجه خود شرف شدیم و دیدیم آنچه دیدیم فرح
 اقبال کشود در برویم کافقادر گذر بسویم
 و نیز فرموده اند که از اقتضای علو استعداد و بوی که در ایام سه سالگی بجامعیت استعداد
 و حقیقت تجلی ذات و حرف توحید لب کشود می گفت من آسمانم من زمینم من فلامن من فلان
 یعنی اراض و سما و سقف و جدران و وحوش و طیور و حجر و نباتات هر چه در نظر او می آمد می گفت
 آن منم آن منم. فراد

چون ز لیجا از سپندان تا به عود نام جمله چیز یوسف کرده بود
 آنچه اکابر سلف عمر با در سلوک و جذبات گذرانیده حاصل نموده و کمال دانسته و در اول فطرت
 بسیرمادی قطع نموده متوجه فوق القوق گشته خواهان مطلبی شده که دست ادراک اکثری از اهل الله
 از دامن آن کوتاه مصرعه ساله که نکوست از بهارش پیراست

می آرند که زبان زد ایشان در ایام طفولیت کلمه از سلوک بود هر کرامید پند می فرمودند از سلوک
 یعنی التزام السلوک و این کلمه جامع و مشعر است بر کمال التزام سلوک در حق خود و در حق غیر خود که بمقام
 دعوت و ارشاد مناسبت کمال دارد و از شفقت عام که خاصه مقام دعوت است خبر میدهند
 بدلائل بهداینه کلی می نماید ذلک فضل الله یؤتی من یشاء و الله ذو الفضل العظیم ط

مصرعه قیاس کن ز گلستان من بهار مرا

و اسم مبارک ایشان که چون ذات شریف شان معصوم است نیز مدلل است بعصمت ذاتی و محاظ
 جلی اما لقب ایشان مجددین است و شیوه ایشان ثبات و تمکین و مشهور به عروة الوثقی یعنی
 دست آویز محکم چون فقیر بجز ایشان در وسائل دست آویز ندارم لهذا در این کتاب هر جا اسم ایشان را

عزوة الوثقی می آرم و از ادبِ اوزبان خود را لائق تکرار اسم ایشان نمی نامم۔ اما سعادت زبان را نیز در ذکر اسم ایشان می شمارم لله در القائل قطعہ

آنکہ نامش بزبان بروم از بے ادبیت	گر چه ذرات تنم جمله بنامش گویا ست
لیک ز اینجا کہ زبان نیز سعادت طلب است	گر باین نام شریفش ز رسام ز جفا ست
قطب حق ہادی دین خواجہ محمد معصوم	آنکہ پیش تو وضع قدر افلاک و تاس ست
ظاہرش جملہ بانوار شریعت روشن	باطنش جملہ باسرار حقیقت آتا ست
قطع شد بر قدر او خلعت قیومیت	آئے ابن خلعت فاتر بچنین قدر زیبا ست

قد سنا الله تعالى بسره وافاض علينا وعلى العالمين فيوضه وفتوحه فرج

رشته عمر قلم بسیار بایستے دراز تا نوشتی شرح آن پیچیدہ کاکل اندکے
حضرت مجدد الف ثانی فرمودند کہ اقتباس محمد معصوم نسبتہ کے بار اویو یا قیوماً انا فانا بصاحب شرح و قیوم
می ماند کہ در خطبہ کتاب خود آورده الفہاجدی الوقایۃ سبقا سبقا و کنت اجری فی میدان حفظہا
طلقا طلقا حتی اتفق اتمام تالیفہا مع اتمام حفظے حضرت و حرمت قدس سرہ فرمودہ اند و متنوی

مجدد بہ توصیف اولب کشاد	بفرمود کائے طفل عرفان نثر اد
ز عرفان تو شتم ورق در ورق	ہمہ خواندی از من سبق در سبق
تو یک نقطہ زین لوح نگذاشتی	ہر آنچه نہادم تو برداشتی
تو آخر چو من قطب دوران شوی	ز من این بشارت بیاد آوری

چون در ہاد ایشان آثار رشد و رشاد و علو استعداد از زبان صغیر سن مشاہدہ می فرمودند و نظر غیایا
شامل حال ایشان مرعی داشتند و منتظر ظهور کمالات خفیہ کہ در مکن استعداد ایشان مودع بود
می بودند و می فرمودند کہ چون علم مبدع حال است از تحصیل آن چارہ نبود از ان جهت تحصیل
علوم از معقول و منقول دلالت می نمودند و از کتب دقیقہ بقرات صفحہ صفحہ ورق و ورق امر کرد و میفرمودند
کہ با بازود از تحصیل علوم فارغ شوید کہ بار ایشما کار ہائے عظیم است و اکثر علوم از خدمت

والد خود اخذ فرموده اند چنانچہ حضرت مجدد الف ثانیؒ توشنہ اند کہ درین ایام فرزند زید محمد معصوم، جو اہر شرح موافق اتمام کردہ در اثنائے سبق او قباحات ہائے این بے خردان بوضوح آردہ و فائدہ ہا بر آن مرتب شد الحمد للہ الذی ہدانا لهذا و ما کنا لنتہتدی لو کانا تہدنا اللہ لقد جاءت رسل ربنا بالحق بالجملة بعضی از علوم را از خدمت برادر اکبر خود قدوة الاولیا حضرت شیخ محمد صادقؒ و برنے را از شیخ محمد طاهر لاہوری کہ از فحول علمائے و اعظام خلفائے والد ایشان بودہ اند حاصل نمودہ اند و از ادا کن دیگر نیز مستفیض شدہ اند و از کتب حدیث را نیز از والد خود با حدیث مسلسل یافته اند توجہ شریف مجردی و موسبت ایزدی بہ سنت والد بزرگوار خود و اخوین عالی مقدار خود در سن شانزدہم سالگی از تحصیل علوم فراغ کلی یافتند و در ضمن این علوم طاہری اکثر کمالات باطنی را نیز حاصل نمودہ اند اما بعد از فراغ بہمگی ہمت و تمامی قوت باقتباس انوار والد عالی مقدار خویش مقدار مشغول شدند و آفاقاً با سرا خاصہ معاملات مختصہ و مقامات فحیمہ و درجات عظیمہ کمالات بلند و حالات ارحمبند ایشان محقق شدند در رنگ حضرت مجدد الف ثانیؒ بجمیع فضائل ایشان منصبی گردیدند۔ نظم

ہست این حضرت ایشان با معصوم کہ چنان است مبراز تلوث یکسر

صورت شرع مجسم بجمال تقوی خلعت فاخرہ سنتش آمد در بر

در کمالات مجدد کہ تقرب بگذشت کام بر کام بہ مرتبہ اش کرد گذر

و نسبت محبوبیت آن قدر با ایشان غلبہ داشت کہ تقریر و تحریر را بر نئے تا بد۔ فرد

تو از خوبی نمی گنجی بعالم مرا ہرگز کجا گنجی در آغوش

لیکن ایمائے ازان در این معنی یافتہ می شود کہ خدمت حضرت والد ایشان ہر چند برائے نکاح

آن مخدوم زادہ توجہ می شدند کہ مادر آن گردند بدان مامور نمی شدند تہاے در این اندیشہ بودند

تا آنکہ روزی برائے بول بالاے باے برآمدند بعد از نشستن دیدند کہ چند دانہ گندم آنجا افتادہ

است از رعایت رعایت ادب استجائے بول نمودند با وجود غلبہ آن در این اثنائہ ہم شدند کہ در نکاح

فرزند نواذن دادیم و منکشف ساختند کہ منع از این امر از کمال غیرت الہی جل شانہ کہ در حق

حصول کمالات
با طغی

اجازت نکاح

این تو بادہ بوستان محبوبیت است بود بیت

بوتے گل را نسیم می آرد زان بغیرت زاشتمام توام

بعده بدالات مولانا طاهر لاهوری قدس سرہ کہ از حلقائے والد ایشان بودند صبیحہ حضرت سید سند
میر سفر احمد کہ حضرت ایشان از روم تشریف آورده بودند از جملہ سادات کرام و خلیفہ عالی مقام حضرت
مجدد الف ثانی بودند برائے حضرت عروۃ الوثقی خواستند میرند کور بجان منت نہادہ قبول فرمودند آن
یدر فلک سیادت را با قباب برج ولایت اقتران دادند و ازین اقتران تا مادام قیامت کو اکب ہدایت
در شبستان عالم مانند آنہ قرابیب عجیب و جناب والد بزرگوار ایشان با وجود حقوق شتی کہ در ذمہ
ایشان داشتند آن قدر در تعظیم ایشان می کوشیدند کہ مافوق آن متصور نباشد می آرد کہ در ایام صغر ایشان
خدمت حضرت مجدد الف ثانی در دہلی تشریف داشتند و حضرت عروۃ الوثقی ہم رکاب ایشان بودند
روزے در محل اضطیجاع قبیلوہ والد خود خفتہ بودند خدمت والد ایشان بہت قبیلوہ تشریف
فرماشتند بدرجہ چون رسیدند دیدند کہ حضرت عروۃ الوثقی در مقام ایشان آرام دارند خادم خواست
کہ خدمت ایشان را بیدار سازد آنرا منع فرمودند و گفتند کہ دوستی از دوستان خدا جل شانہ در استراحت
است بمبادا موجب بلال او شود در بیرون آن حجرہ نشستند با وجودیکہ ایام گریا بود و قرش سخن از
سنگ چون تابی آہستی حرارت داشت باین ہمہ مدتے آجا مانند نا حضرت عروۃ الوثقی بطور خود بیدار
شدند و مطلع شدہ آداب بجا آوردند آن زبان حضرت مجدد الف ثانی اندرون حجرہ تشریف بردہ قبیلوہ
نمودند می آرد کہ خدمت ایشان در سن چہارہ سالگی بودند کہ بعض والد خود رسائیدہ بودند کہ من از
خود نورے می یابم کہ تمام عالم از ان منور است چون آفتاب اگر آن نور فرورد عالم ظلمانی است۔
حضرت مجدد الف ثانی بشارت قطبیت بایشان دادند و فرمودند کہ نو قطب وقت میشوی و این
سخن را از من یاد آرد خدمت حضرت عروۃ الوثقی در بعضی مکاتیب خود بعد از نقل بشارت مسطورہ
توشتہ اند اللہ سبحانہ الحمد کہ موعود منجر گشت و اثر بشارت بحصول پیوستہ کذلک نور ارشاد ایشان
در اطراف و کناف عالم منتشر شد چنانچہ این نوشتہ ایشان بر این دعا شاہد عدل است

بر حال تو ہم حال تو بر بیان و دلیل

ع
 بکریم خداوند جل شانہ بطفیل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم و ہمین توجہ حضرت پیر و شکر
 قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ معاملہ تسلیک و تکمیل بغایت سہولت پذیرفتہ و راہ وصل اقرب گشتہ و کار دہو
 بایام و شہور مقرر شدہ ہر چند بحسب کمیت مسترشاران این معاملہ قلت دارد چہ این وقت کثرت
 آنرا برتنا بد لیکن از روئے کیفیت افزون و بیش از بیش است، یکے از مسترشاران بواسطہ در سہفت
 روز از ابتدائے تعلیم طریقہ فناے قلبی در خود نشان میداد و چیز با بیان می نمود کہ گویا بحوالی فناے
 نفس رسیده و فاذا ذلک علی اللہ بعزیز و اکثر مجازان فقیر کہ از احوال مسترشاران خود بیان می کنند
 و قصص سرعت وصول کہ می گویند عقل خفیل در تحیر می ماند فرح

اگر بادشہ بر در پیر زن بیاید تو ایے خواجہ سبلیت کن

نم کلامہ الشریف

بعضے از خصوصیات ایشان در احوال حضرت عازن الرحمۃ ذکر یافته چنانچہ

از خوانندگان مخفی نخواہد بود حضرت عروۃ الوثقیٰ در بعضے مکتوبات خود نوشته اند کہ در نماز عصر بودم بسط
 عظیم روئے داد و منزلت عالی و کیفیت بس شگرت کہ ہرگز مثل آن رونداہد بود بلکہ مخطور و متصور
 ہم نگشتہ شرف ورود یافت و امورے در میان آمد کہ مصداق لا عین رأیت ولا اذن سمعت
 تواند بود نہ زبان را بار ایے گفتن و نہ قلم را تاب نوشتن فرح

فریاد حافظ این ہمہ آخر ہرزہ نیست ہم قصہ غیب و حدیث عجیب است

حصول

انگاہ کہ وصول آن وابستہ بنشار اصالت و محبوبیت ذاتی است نانا کہ آن مقام را خصوصیتے
 بہ کاتب بود کہ در آن بار گاہ خود را منفرد دید نتایج کلمہ طیبہ و سایر الفاظ ذکر مثل تسبیح و تحمید و
 تکبیر را در آن حریم قدس گنجایش نیافت اگر گنجایش است قرآن را و نماز را ہم بعلاقہ آن سواے
 تلاوت قرآن مجید و ادائے نماز نسبت بان مقام تعطیل می نماید و می فہم کہ ہیچ کسب و عمل را
 در حصول این نسبت علیہ مدخل نیست موبہت صرف است سابقہ عنایت می باید دیگر ہیچ،

مانا کہ ریاضات و مجاہدات در مبادی قرب ولایت دخل دارد تا زمانے کہ سیر در اصول است اعمال
 سود مند و تنلیج بخش است کہ بوسیله آن سالک مستعد ترقیات می فرماید و از تکرار کلمہ نفی و اثبات از
 ظل باصل راہ می کشاید و از اصل باصل عروج می نماید و آنچه مذکور شد آنجا اصل اصل را در رنگ ظل
 در راہ باید گذاشت بر ریاضات شاقہ در حوالی آن بارگاہ معلی را ہے نمی کشاید و وصول بان منوط بمجتہد
 محض است یا محبت صرف خصوصیت و عدم شرکت احدی کہ بالا مذکور شدہ چون نیک تامل دید
 از این راہ گذراست کہ ہر کس کہ باین منزلت رسیدہ است مقامے از خود دارد کہ دیگرے را باصالت
 بان شرکت نیست ہر چند واصلان آن مقام اقل قلیل اند از آنجملہ حضرت ایشان را در آنجا ملاحظہ
 نمود بغایت عظمت و تہایت اہت و علو شان در نظر درآمد چنانکہ عقل دروہم و ادراک آن حیران
 و سراسیمہ است و زبان قلم و قلم زبان در بیان آن عاجز و قاصر باید دانست کہ آن عالم را ظل حضرت
 حق جل سلطانہ دانستن یا امرات او تعالی تصور نمودن و وہوم دیدن و کمالات منعکسہ ظل را
 باصل سپردن و ظل را خالی بلکہ معدوم فہمیدن بعد از آن آثر ابکمالات اصل متحقق بودن ہمہ در
 قرب لایات است کہ از ظل باصل پیوستن است می فہمید بعد از آن کہ اصل را در رنگ ظل در راہ
 گذارد و بحوالی آن حریم اقدس برسد ازین امور بیخ در کار نیست بلکہ متصور نبود آنجا ظل دانستن
 نیست اوصاف را باصل دادہ خود را فانی و مستہلک دیدن و تقابل تحقیق باصل پیدا کردن مشہود نمی
 گردد و وصول آن موطن را راہ جداست از این بہ آن مقام رسیدن دشوار است تم کلامہ الشریف -
 و نیز خدمت حضرت عروۃ الوثقی بعضی مخلصان در مکاتیب شریف خود نگارش فرمودہ اند

کہ از شمول عنایات کہ در بارہ این عاصی واقع است چہ تولید مصرعہ

داد او را قابلیت شرط نیست

قبل من قبل بلا علة اگر بتفصیل آن پردازد بخمیل کہ قلم تاب آن نیارد و کاغذ بسوزد و مستمع از

ہوش روند بعد از آن کہ گوید و کہ شنود خوش گفت بیت

سراپا آتشے امشب قدر ح کو دیگرے پر کن کہ خواہد سوخت مجلس تا تو مے در جام خواہی کرد

مے فہمید

ایضا لطافت و علو زبان را می گیرد یضیق صدری و لاینتلاق لسانی مصرعه

سخن از لب تو گفتم به لبم سخن گره شد

که مستمعان تمکلم را معذور دارند پیدالی آخر کلامه الشریف مذکور فی زبده المقامات و نیز از مرقوبات ایشان
دارند
است نقل از جناب حضرت مجدد الف ثانی که روزی حضرت ایشان قدسنا اللہ تعالی بسره الاقرس
پیش از آنکه بسفر اجمیر روانه شوند نواحی آب چناب در صوبه پنجاب همراه خلیفه عصر دیره بودند و موسم اعتدال
خریفی در ایام تشریق دقایق اسرافقا و بقا و زوال عین و اثر بطرز خاص خود بیان می فرمودند و سخن از
وصول بعبه مقصود و نشان آن بر زبان مبارک داشتند و زیاده از یکماه شده بود که همین قسم معارف
در میان بود روز بروز غرائب دقایق آن کشور و این فقیر غواصی بجار آن اسرار می نمود آنحضرت همواره
در تبیین و تفتیش حال بایں بی پروبال می بودند و ترقب ترقی و س داشته توجه بر آن می گماشتند
تا آنکه در آن وقت که بیان دقایق مسطور می نمودند غیر از این فقیر دیگرے در خدمت شریف نبود
بعد از استفسار حاصل روزگار و ولاتین کار نواز شهادت حق و فرمودند و بشارت حصول معاملات
ناروره فرمودند حمد الله سبحانه علی ذلك و علی جمیع نعمائه.

حضرت مجدد الف ثانی کلمه چند در مکتوبے در حق ایشان و برادر بزرگ ایشان رقم نموده اند
که در روز بعد از نماز یا در مجلس سکوت داشتیم ظاهر شد خلعتی که داشتیم از من جدا شد و خلعت دیگر
بمن متوجه که بجائے آن خلعت نشینند بخاطر آمد که این خلعت زائله را یکسے خواهند داد بیانه آرزوے
آن شد که آنرا بفرزند ارجمند محمد معصوم بدن بعد از الح دید که بفرزندے مرحمت فرمودند و آن خلعت
اورا تمام پوشانیدند آن خلعت زائله کنایت از معامله قیومیت بوده است که بتبریت و تکمیل تعلق
داشته و باعث ارتباط باین عرصه محبته او بوده است و این خلعت جدیده را چون معامله بانجام
رسد و مستحق خلع گردد امید است که از کمال کرم آن را بفرزندے اعزى محمد سعید عطا فرمایند این فقیر
بتضرع مسلت این معنی می نماید و اثر اجابت می فهمد و فرزندى را مستحق این دولت می یابد.

با کریم کار با دشوار نیست

ع

اگر استعداد است ہم داداوست تعالیٰ فرم

نیاوردم از خانه چیزے نخست تودادی ہمہ چیز من چیزتست

وباین تقریب حضرت قازن الرحمۃ و حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ عنہما ہر دو را بشکر دلالت نمودند و
نوشته اند قال اللہ تعالیٰ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ۔ میدانید کہ شکر

عبادت از صرف عبادتست جمیع ما انعم اللہ علیہ من الجوارح والقوی الظاہرة والباطنة تا لی ما
خلق اللہ واعطاه لاجلہ لو لاه ما حصل الشکر واللہ سبحانہ الموفق۔ و ہر دو مخدوم زادگان
بحصول این معاملات شکر فریادہ خود ہا تصریح نمودہ اند چنانچہ در مجلس مذکور شواہد انشا اللہ تعالیٰ۔

مخفی نہ اند کہ شہ از علوم و معارف ایشان ذکر یافت داول و اعظم خوارق معارفی اند کہ موافق

کتاب سنت واقع شونند و تعظیم و توقیر کتاب سنت و دین و شریعت کما ینبغی لاحد از مرقوبات مکتوبات
ایشان (کہ انشا اللہ زود طبع شود) واضح و لائح گردد کہ ما فوق آن منصور نباشد پس ذکر خوارق عادات

و تصرفات و کرامات کہ تعلق بعالم کون و فساد در دپایہ ادنی است باہتا و حاجت نوشتن آن نیست

اما چون عادت مولفان احوال بزرگان چین جاری شدہ کہ از انہا بر خے نیز می نویسند لہذا این فقیر نیز

تبعیت آہتا نمودہ بر خے از خرق عادت و تصرفات و کرامات جناب عروۃ الوثقی اثبت می نمایم و ہر

نقلی کہ تعلق بخرق عادت داشته باشد ابتداء آن بسرخی منخرق عاداتہ می نویسم و ہر ذکرے کہ مشعر از

تصرف ایشان بود افتتاح آن من تصرفاتہ بسرخی می نگارم مے آرند کہ جناب حضرت قیوم زمان

شیخ محمد صبغۃ اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ فرزند کبر و خلیفہ اول و قائم مقام بے بدل ایشانند و منصب

قیومیت فی سائر احوال بطریق اصالت بایشان رسیدہ و ممتاز تمامی فرزندان و مستفیضان والد

بزرگوار خود اند از ایشان مروی شدہ۔

من خرق عاداتہ:- کہ روزے حضرت عروۃ الوثقی باہل خانہ خود کہ والدہ فرزندان

ایشان باشد خطاب نمودہ فرمودند کہ امروز ظہور روح پر فتوح قطب المحققین و ارث المرسلین شفا

دل ہاے دردمند حضرت خواجہ بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ شدہ اشارت فرمودند کہ امروز

یکے از نبات من بچن واسطہ در خانہ شہاوردی فریاد باید کہ در تعظیم و توقیر او کما ینبغی کوشش رود
 اگر کسی از روی نادانی بچشم حقارت در لباس او کہ از وراثت فقر است دیدہ بخندہ پیش آید موجب
 مخاطرہ ایمان او خواهد بود۔ حضرت ام المریدین از استماع این کلام از اول روز بدروازہ حرم سہل
 رفتہ انتظار قدم برکت لزوم آن مخدومہ نمودہ نشستند تا ورود سعادت نمود آن مخدومہ گردید،
 بہ ادب و تواضع بسیار پیش آمد نمودہ لوازم نیاز مندی بجا آوردہ و خدبات شائستہ نمودہ تا مدت
 اقامت در بلازمت خدمت خود هیچ دقیقہ نامرعی نداشتند و چون ایشان توجہ بر فتن فرمودند آنچه
 لوازم خدمت گاری است ہمیا ساختہ رخصت فرمودند حضرت ام المریدین شکرانہ خداوندی جل شانہ،
 بجا آوردند کہ ام حضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ بجاے آمد و نیز مخدومہ محترمہ از خدبات ایشان راضی
 مسرور رفتند۔

من تصرفاتہ می آرند کہ در وقت عبور عسکر سلطان زبان ایشان از دارالارشاد سرسند
 واقع شدہ بود سلطان وقت اورنگ زیب عالمگیر بود کہ از جملہ مریدان یلک زمرہ مستفیضان و
 نسبت یافتگان ایشان بود چنانچہ در مکتوبات ایشان بطرف سلطان تذکیر بسامکاتبات و رودبافتہ
 و بشارات عالی و اشارات متعالی در بارہ او مندرج شدہ بلکہ بشارات قنای قلب قنای نفس
 نیز تذکیر گردیدہ و بطرف کشمیر غمان توجہ ظل اللہ صرف بود چون سلطان نسلک طریقہ شدہ بود
 و بہرہ کلی یافتہ اہل عساکر تمام را رجوع نمودند و اکثر دست ارادت در قراک ایشان زدہ و از فیوضات
 باطنی و تصرفات ظاہری کامیاب مطالب دو جہانی گردیدند از ان جملہ یک شخصے راسا آوردند
 پدرش کہ از مریدان قدیم بود بعرض حضرت عروۃ الوثقی رسانید کہ این فرزند من گرفتار جنگ عشق
 مجازی شدہ دست از خدمت سلطان وجاہ و منصب خود برداشتہ اسیر و بیقرار دیوانہ وار لیل و
 نہار در ریاد قدر خسار معشوق صوری گردیدہ اگر تصرفی در بارہ او رود تا بخود آید موجب آسائش
 این مخلص صمیمی خواهد بود خدمت ایشان خطاب بآن بیقرار نمودہ فرمودند کہ از این اندیشہ باطل و
 خیال لاطائل درگذشتہ روی ہمت بمرغزار حقیقت آری و ازستان معرفت نمریابی ہر آیینہ بہتر خواهد بود۔

بیت عشقِ حقانی شعارِ خویش کن عشقِ صوری را بطفلان واکذار

آن گرفتار بند یاری الحال زبان را مترنم این فرد حضرت تواجبه حافظ شیرازی نمود فرج

در کوئے نیک نامی بارالگذرندادند گرتو نمی پسندی تغیر کن قضا را

ایشان در آن وقت بکذب فرمودند که تغیر کردند قضا را بجز استماع این کلام عقل رفته بسرش عود کرد

و عشق مجازی مبدل بحقیقی شده و بسعادت ارادت مشرف شده از فیوضات عام ایشان بهره

حاصل نموده در زمره اولیاء و صلحاء در آمد و کامل و مکمل گردید.

من خرق عاداته: روزی جناب ایشان در تناول قوا که بودند و بر غیبت تمام می خوردند

می آرند که آن انبه بود که اعلا میوه های هندوستان است صا که از مخلصات بریاریت آمده بود

بخاطرش خطور نمود که اهل اندرا اکل باین رغبت می باشد تا و چشم چه بود فی الحال از انشراف

خاطر دریافته فرمودند و چشم آنست که هر چه اولیا تناول می فرمایند همه نور می شود پس نور هر قدر

که بیش بود مرغوب است.

نمایند

من تصرفاته: آورده اند که یکی در خانقاه عالم پناه ایشان آمده مشاهده کثرت

اخراجات ایشان نموده استفسار و وجه داخل از صوفیان کرد گفتند وجه مقرر اصلا مقبول امام

معصوم قیوم نیست غیر از توکل خالصه سبب منظر خدمت ایشان نمی افتد آن مرد وقت خلوت

ایشان را ملاحظه نموده معروض داشت که این مخلص اراده حج دارم و این داعیه دامنگیر شده در

نزد من از عنایات ایزدی سنگی است که خاصیت آن دارد که مساس آن آهن اسود را طلا را احمر

می سازد آنرا همراه نمی توانم برد و اینست چون شما منظور نیست و نیز موجب سعادت این مخلص است

که آنرا بخدمت عالی گذارم که تا مراجعت آنچه جهت اخراجات فقر ازان سنگ طلا نموده شود و

بکار رود موجب رفاهیت ملازمان عالی باشد اگر حیات باقی بود و مراجعت نصیب شود بمن

عنایت نماید و الاله بخدمت حضرت باشد ایشان در حضور آن شخص سنگ را گرفته بر طاقچه انداختند

و آن مرد مرخص شد مدت دوسه سال که آن عزیز ازان سفر مراجعت نمود بدارالارشاد سر مندر رسید

فرمایند

و بملازمت عالی باریاقت فرمودند کہ سنگ شمار در ہمان طاقچہ کہ در حضور شما انداختہ بودیم افتادہ است
 بردارید سبب نگاہ داشت آن بود کہ این سنگ اگر درین سفر از نزد شما می رفت مرغ روح شما
 از مفارقت آن پرواز می کرد آن گاہ بخارے امر فرمودند کہ سنگ و کلوخ بسیار حاضر سازد چون
 حاضر نمود فرمودند کہ ہمہ طلائی شوید بجز بجز فرمودن طلاے ناب شدند بعد از آن فرمودند کہ کسے
 را کہ این کمال عنایت شدہ باشد اورا منی رسد و منی مترد کہ باین چیز با اگر اید فرج مقررہ
 در مس قلب من لے منظر حق کن نظرے زانکہ اکسیر اثر تر گس شہلا داری
 من تصرفانند: صاحب کتاب برکات معصومی می آرد و از والد خود نقل می نماید کہ روز
 خدمت حضرت عروۃ الوثقی بعد از بلا حظہ یک سال مدخل خود را کہ یک لک شدہ بود و مصرف
 خانقاہ معلی کہ یک لک و پنجاہ ہزار گردیدہ در دادے احسان حضرت رحمان تبارک و تعالی بزبان
 مبارک آورده اند کہ مدخل جناب حضرت خواجہ احرار قدس سرہ یک لک پنجاہ ہزار بودہ و مصرف ایشان
 یک لک ثابت شدہ مدخل با یک لک و خرچ یک لک و پنجاہ ہزار و با وجود آن قرضدار نہ ایم
 بلکہ کثالتش کاملہ و رفاہیت تام شامل حال است زیادہ چہ تصرف باشد۔

من خرق عاداتہ: چون ایشان غم سفر حرمین الشریفین نمودند بایشان بکشف
 ساختند کہ بعد خروج تو از دیار ہند انواع بلا ہائے مختلفہ بر زمین ہند روے خواہد داد و انتقامات
 کلی از اینہا خواہند نمود و تغیرات عظیم روے خواہد داد کہ بوجود تو در این دیار این ہمہ اطوار معوق
 می بود بہ نسبت پیغمبر علیہ الصلوٰۃ والسلام چہ تابع کامل را از جمیع کمالات متبوع نصیب است
 بموجب آیہ کریمہ مَا كَانَ لِلّٰهِ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَچون باز مراجعت نمائی موجب رفاہیت
 امن و امان خواہد شد وقوع کما کوشف لے آرد کہ باعث باین مقدمات آن شد کہ چون خدمت
 ایشان بارادہ تہ کو تہ تاجہ ار السلطنت رسیدند یکے از سادات بخدمت ایشان آمد و عیان نمود کہ
 مراز و جہ جمیلہ بود کہ بسیار مطبوع و مقبول من بود روزے رات نام ہند و کہ از روساے فرقہ ہنود بود
 و مقرب سلطان اورا بید و فریفتہ او شدہ و جبراً اورا از من ستاند از این ممر ہر جا استغاثہ بردم

کشف

نظر بخدمت او نموده کسے عرض مرا بسطان نرساند و غور من نمود خدمت حضرت عروۃ الوثقی با
 برادر بزرگ خود خواجہ حضرت خازن الرحمۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہما از اسمع این مقدمہ از کمال غیرت کہ
 لو اتم ولایت است متغیر شدند و فرمودند نزد سلطان رفتہ احوال ترا اظہار خواہم ساخت اگر بغور
 تو رسیدیہا والا نہ تغیر سلطنت او خواہیم کنانید و در آن وقت نزد سلطان رفتند در آن وقت
 داراشکوہ سلطان بود احوال سید نکور باور سائیدند و طلب غور فرمودند سلطان بنا بر خاطر انا کہ
 یکے از اعظم امر بود در غور این مقدمہ تساہل نمود و گفت بخاطر یک زن نمی توان چنین امیرے معتبرے
 را قضیحت نمود بآن سید بنا بر خاطر شما مبالغہ کثیری دہم کہ دیگر تزیوج نماید حضرتین از این سخن متغیر
 شدہ فرمودند کہ ہر گاہ بغور این سیدی رسی و آن کافر البستر نمی رسائی مایان از این سفر کہ در پیش ایم
 ہرگز مبلک ہند مراجعت نخواہیم کرد تا تو بادشاہ باشی در جواب ایشان گفت حضرات مجراوند من در
 این ایام عزیمت لشکر بطرف اورنگ زیب ارم بجانب دکن کما ز من باغی شدہ باین امور نمی توانم
 پرداخت و نمی توانم مثل رانا امیرے را از خود رنجانیدن حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در
 جواب فرمودند کہ تا رانا و اعوانش بسزائے خداوند تعالیٰ مایان بہند نخواہیم آمد و از مجلس سلطان
 برخاستند بہیت باطنی ایشان آن قدر بر و غلبہ کرد کہ ہیچ نوع از تبت با ایشان نتوانست رسانید
 ایشان چون ببلاد دکن رسیدند و اورنگ زیب بد آن طرف بود از اجار قدم ایشان بارادہ سفر حریم
 و مشاجرت ایشان بداراشکوہ با خبر گردید از این معنی امید قوی حاصل روز گاہ خود دانستہ خود را بخدمت
 حضرت عروۃ الوثقی رسانید و مرید شد و معروض داشت کہ نسبت من بداراشکوہ ہیچ گونہ منافرت
 را بر نمی آید الا بدست او نیز محکم ایشان کہ عروۃ وثقی جهان جہان بیان اند ایشان فرمودند باک مدار
 بموجب آیہ کریمہ کہ من فتنۃ قلیلۃ غلبت فتنۃ کثیرۃ یا اذن اللہ بہ عنایات ایزد تعالیٰ تا سلطنت تو
 مقرر شدہ ہرگز رجوع ما بہند واقع نخواہد شد از این بشارت اورنگ زیب قوی دل گردیدہ تہیہ عساکر
 نمودہ و مقابلہ داراشکوہ را منعقد شد چون خدمت ایشان زیارت روضہ متورہ جناب اقدس
 کامیاب شدند و وعدہ کہ باورنگ زیب فرمودہ بود ند معروض داشتند چنان با مور گردیدند کہ سلطنت را

منشی

بپاس خاطر

عظم

بپاس خاطر

بر نمی تابد

باورنگ زیب عنایت فرمودیم۔

ابا چون داراشکوہ خود را در زمرہ مریدان حضرت غوث صمدانی محبوب سبحانی جناب شیخ شاہ سید عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم آورده است و خدمت ایشان جانب او را در نزد محمد صبغۃ اللہ فرزند اکبر خود را بہ بغداد فرست کہ رفتہ بایشان مقصود ترا حاصل سازد۔ تا بخاطر او ایشان از طرف داراشکوہ دست بردارند لهذا حضرت عروۃ الوثقی موجب فرمودہ امر شریف حضرت قیوم زبان شیخ محمد صبغۃ اللہ را بہ بغداد شریف فرستادند و ایشان بشرف زیارت مبارک مشرف شدہ مطلوب امعروض داشتند حضرت جناب غوث الجن والانس مقصود را قبول نموده علاوہ بر آن خلعت عنایت خود بحضرت قیوم زبان شیخ محمد صبغۃ اللہ عنایت فرمودند چنانچہ در احوال ایشان شرح نوشتہ خواہد شد۔

ظاہر

بر سر اصل سخن رویم کہ بعد رسیدن حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ عنہ در بلاد عرب بلدان ہند بہ بلاد مختلفہ گرفتار شدند از قسم قحط و وبا و زوال سلطنت و تغیر آن قتل و تہیب انواع ابتلا سبب ہلاکت و ذلت اہل آن گردید چون خبر زوال سلطنت داراشکوہ و تسلط اورنگ زیب عالمگیر رسید حضرت عروۃ الوثقی از احکام حج و زیارت خلاص شدہ بودند عنان مراجعت بہند آوردند با ہزاران انعامات ایزدی منوجہ وطن گردیدند کہ تفصیل آن در رسالہ یواقیت الحرسین مذکور است فی الجملہ ورود ایشان در بلدان ہند موجب نزول رحمت ایزدی گردید و اہل آن از ہمالک نجات یافتند و اورنگ زیب از استماع مراجعت ایشان چند منزل استقبال نموده انواع خدمتگاری بجا آورده مدت متمکن تخت سلطنت فیروزی مہینت بود چون او در بلاد ہند سلطان مستقیم بانواع دینداری و خدایپرستی و ظاہر آرائی و اشکام سلطنت نگذشت چنانچہ این معنی مشہور نام است حاجت بیان ندارد۔

من خرق عاداتہ:۔ خدایپرست خان نام مردی از امراء از جنہ تطبیق اسم با مسمی ترک ابارت ظاہری نموده بہ تنویر باطنی ملتزم خانقاہ عالی شان حضرت عروۃ الوثقی بود در آن ہنگام کہ در ظل ہما آثار آن دیار میگذا ریند اتفاقاً روزی شش نفر ہمان از اعزہ زبان کہ بان خان نسبت قرابت و معرفت داشتند در حجرہ او ورود نمودند خان ندبور از ممر افلاس کہ از لوازم فقر است در

ہمانداری آہنا مشوش شد و اطہار احوال خود را بہ متصدیان خانقاہ از غایت تمکین نتوانست نمود
 و وقت ختم مقررہ حضرت عروۃ الوثقی شد از خوف فوت آن وقت ہمانان را بجای خود گذاشتہ خود را
 بہ مکان ختم بخدمت عالی رسانیدہ در ختم شریک شد اما در خاطر اندیشہ مذکور مرکز بود بعد از ادا ختم بدست
 معمول فواکہ حاضر آوردند و تقسیم نمودند قاسمان را عادت چنان جاری بود کہ اہل ختم را دہ دانہ انبہ
 می دادند و غیر حضار را پنج پنج دانہ تقسیم می کردند بجان مذکور نیز بدستور معمول دہ دانہ دادند ہمانا در خاطر
 خان مزبور ہمانان عبور کردند فی الفور حضرت عروۃ الوثقی خان را طلب داشتہ و یک سہرا نبرہ را بخود
 قریب فرمودہ از دست مبارک خودہ انبہ جدا کردہ دادند و فرمودند کہ این تقسیم یک صیف شما و دہ دانہ دیگر
 جدا نمودہ فرمودند کہ این رسد صیف دویم شما ہمیں قسم شش رسد را جدا کردہ عنایت کردند کہ جملہ
 شصت دانہ انبہ شد و شش اشرفی نیز پوشیدہ در دست او دادند و فرمودند کہ شما بجای فرزند ما تیب
 ہر گاہ در وقت بودن خانقاہ ہمانی ورود فرمایید بلاتحاشی عیان مینمودہ باشند بعد از مرخص شدن
 شما از خانقاہ کشایش بسیار حاصل روزگار شما خواهد شد فوقہ کما اخبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ این قصہ
 از زبان خان مذکور در برکات مکتوب است۔

انبہ

من خرق عاداتہ :- مخدوم زادہ خامس حضرت شیخ محمد سیف الدین قدس سرہ کہ فرزند
 پنجم ایشان بودند در مکاتیب خود در مکتوب صد و چہل و یکم کہ بنام شیخ باقر لاہوری ورود یافتہ نگارش
 فرمودہ اند و بعینہ عبارت آن مخدوم زادہ ایرادی رود در بلدہ کابل عزیز حضرت ایشان را یعنی حضرت
 عروۃ الوثقی رضی اللہ عنہ را بخواب دید و آن حضرت اورا یمہ ترکی عنایت فرمودند چون بافاخت آمدہ
 آن نیمہ را در بیداری پیش خود یافت نیم کلامہ الشریف۔

من تصرفاتہ :- از حضرت امام العارفین شیخ محمد اسماعیل قدس سرہ منقول می نویسند
 کہ روزی حضرت عروۃ الوثقی بیوضو نماز اشتغال داشتند در عین وضو افتاد کہ در دست مبارک
 داشتند بجوش تمام بردیوار زدند خادمہ کہ حاضر بود رفتہ آفتابہ دیگر را حاضر آورد از این مقدمہ ہم برداشتہ
 بخدمت حضرت ام المریدین رفتہ عرض این ماجرا نمود ام المریدین احوال خوف خادمہ را بعضی رسانید

فرمودند با و بگوئید خوف نکنید در آن اثنا یکی از مخلصان باراد در صحرای شیر غزنده مقابل شده بود
 و قصد پلاک او کرده او از کمال عجز متوجع باطن شده استخلاص خود خواست نزد او در آنوقت جز آن
 آفتاب اسلحه حاضر نبود بر سینه آن شیر زردیم و آن بیچاره را از شر آن سباع نجات دادیم تا روزی که
 میر محمد طاهر که یکی از مریدان حضرت عروۃ الوثقی بود از سفر بنگاله آندہ بحضور جمع کثیر از تصرفات عالی
 ایشان بیان نمود که در صوبہ بنگاله بجائے می رفتم ناگاہ شیر غزنده رسید در آن اثنا یاد پیر بزرگوار خود
 کردم فی القوریہ چشم سرفتح سین دیدم که حضرت عروۃ الوثقی رسیدند آفتابہ کہ در دست مبارک داشتند
 بر آن شیر زردند کہ زبیرہ آن شیر زرقید و از نظر من غائب شدند و مرا نجات از شر شیر دادند بعد از آن
 پرچہ آفتابہ مبارک را تبرکاً برداشتم و تا حال در پیش من است چونکہ میر بندگور یا بحضور پر نور
 یافت بے آنکہ او عرض نماید فرمودند اللہ سبحانہ الحمد کہ در دبر وقت در حق شما واقع والا نہ
 شیر کار شمارا باختر رسانیدہ بود۔

بر سر
 بنزد

من تصرفاتہ :- از زبان بادشاہ ہزادہ گوہر آرا بیگم کہ مرید مخلصہ ایشان بودی تو پسند کہ
 در آن ایام کہ حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہ با برادرم داراشکوہ مناظرہ روے داد و بشارت
 سلطنت را برادرم اورنگ زیب غایت کردند بدستخط مبارک خود بشارت مذکور نوشته باورنگ زیب
 دادند و متوجع سفر حجاز شدند حضرت اورنگ زیب بشارت مسطور را بوالدہ خود اظہار نمودند میں حاضر
 بودم بیقین می دانم کہ برادرم محمد عالمگیر اسلطنت ہندوستان اتصرف حضرت عروۃ الوثقی
 رسیدہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

من تصرفاتہ :- می آرند کہ سعد اللہ خان در حضور شاہ جہان بتقریبے تکذیب حضرت
 عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمود فی القور بدردقون لنج بتلاشد و بر قبح کلمہ ناشائستہ خود متنبہ شدہ
 مبلغ پانصد روپیہ نیاز و کوزہ آب فرستاد و از خدمت ایشان عفو تقصیر خود خواست کہ آب را
 دمیدہ بفریستند کہ بخوردن آن شفا یابد ہرگز در معرض قبول نیفتاد چون حضرت مخدوم زادگان
 بشفاعت بسیار نمودند ایشان بغضب فرمودند دروغگویان دم نمی کنند باذمیان او گفتند زود بروید

کہ روح او منتظر ہمیں جواب است خادبان او بایوس شدہ گردیدند و بسعد اللہ خان آٹھ شیندرہ بودند
معروض داشتند فی الفور رحلت نمودن خود ب اللہ من غضب اللہ تعالیٰ و غضب اولیائے بیت

این قوم چون بیخ آبدارند جان از تن بے ادب برآرند

من تصرفاتہ :- می نویسد کہ روزے یکے از امرای ایران کہ مذہب رقص داشت متوجہ

دارالسلطنت ہند بود و عبور بدارالارشاد سرہند نمود از روزے استہزا خادم بخدمت ایشان فرستاد کہ من

بزیارت حضرت می آئیم ایشان از روزے اگر مو الضیف و لو کان کافر امرتاری اسباب مہمانداری

نمودند تا نماز عصر منتظر بودند کہ خبر رسید کہ امیر بنگور سوار شدہ رفت غرض او استہزا بود اتفاقاً در آن اثنا

خدمت عرفان پناہ خواجہ محمد حنیف کابلی کہ از اعظم خلفائے ایشان بود از کابل رسید و با حضری کہ

ترتیب دادہ بودند برائے ایشان حاضر آوردند خواجہ مذکور تحف نیاز کہ ہمراہ داشت در خدمت گذرا بید

در آن ہا چند عدد کار دولایتی بود حضرت عروۃ الوثقی یک کار بر مہنہ نمودہ فرمودند تر روزے حاضر آوردند

تر روزہ حاضر گردند بآن کار تر روزہ را بریدند و فرمودند کہ در اثنا تر روزہ محسوس شد کہ سرافضی را بریدیم

ہمچنان شد کہ از این طرف بریدند تر روزہ و از ان طرف جدا شدن سرافضی مذکور بیت

مکن بازی کہ سر اینجا بازی در این میدان نشاید ترک سازی

من تصرفاتہ :- می آرنکہ شخصے در بلدہ اکبر آباد بودہ در وقت احتضار خود خواہر زادہ

خود را طلبید و فرمود کہ احوال تو تا تمام ماندہ باید کہ بخدمت عروۃ الوثقی رفتہ سلوک نمائی تا بکمال

رسی بعدہ بزبان آورد کہ چنان معلوم می شود کہ بعد از دوازده سال یابین دولت مستعد خواہی شد

اتفاقاً در این مدت ہر چند اورا اسقربادست دادیدارالارشاد سرہند نتوانست خود را رسانید تا کہ

مدت موعود بسر آمد بیت

گل بختش شکفتن کرد آغاز ہمائے دولتش آمد پرواز

خود را بسر ہند مبارک رسانید و بشرف زیارت حضرت عروۃ الوثقی مشرف شد ایشان چون اورا

دیدند فرمودند کہ دوازده سال از وصیت پیرشما ہمین امروز پورہ شد چوں آن عزیز حساب نمود

آورد
برین

شیخ

بموافق ارشاد ایشان برابر آمد فرمودند که این اظهار برائے این معنی نمودم کہ کمال شیخ شہناظا ہر شود شما
 و حضار مجلس ہمہ از کمال او بانہر شوید و عزیزید کوریدے بملازمت خانقاہ عالم پناہ گذرا نیرہ بموافق
 استعداد خود در مراتب معرفت سیر و سلوک نمودہ بخلافت انتیاز یافتہ مخلص وطن مالوف خویش گردید۔
 من تصرفاتہ:۔ صاحب برکات می نویسید کہ روز یکم این درویش را صحبت بادشاہ وقت
 و معظم شاہ کہ فرزند اورنگ زیب بود دست داد ذکر تصرفات حضرت عروۃ الوثقی در میان آمد سلطان
 مذکور گفت کہ خدمت ایشان مراد ایا ہے کہ حضرت اورنگ زیب بسیر کشمیر متوجہ بودند و عبور از دارالارشاد
 سرہند نمودند و بشف زيارت مشرف شدند و آن سال پنجم جلوس بودہ بشارت دادند کہ سلطنت
 بعد از انقضائے مدت حیات والد تو بنوقرار خواهد گرفت و بعد از چہل و پنج سال این بشارت ایشان
 بوقوع آمد چہ مدت سلطنت حضرت اورنگ زیب پنجاہ سال بود۔ بیت

اول و آخر ازل ہم تا ابد پیش علم عارفان پیدا بود

من تصرفاتہ:۔ می آرد کہ خواجہ محمد حنیف کابلی کہ از اعظم خلقائے ایشان بودند قبل از
 وصول بخدمت ایشان در ایام جوانی فرخندہ شی بخواب دیدند کہ ایشان بدارالارشاد سرہند رفته اند و
 در خانقاہ ملائک پناہ رسیدہ می بینند کہ دو عزیز نورانی نشستہ اند و شمع در حضور ایشان می سوزد
 خواجہ مذکور بخاطر رسانید کہ اگر مطلع کردم کہ این دو عزیز کیا بندگی الفور شخصے بطرف او آمد خواجہ
 استفسار نمود کہ این دو عزیز کیا نندان شخص گفت کہ ہر دو فرزندان حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 اندیکے خازن الرحمۃ خواجہ محمد سعید نام دارد و یکے عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم موسوم است خواجہ بدان
 شخص گفت کہ مرا بفرزند ثانی حضرت مجدد الف ثانی یعنی خواجہ محمد معصوم برسان آن شخص می گوید کہ
 من نیز بشارہ ایشان بنزد تو آمدہ ام آخر الامر خواجہ را بردہ بخدمت ایشان رسانید چون خواجہ از ان
 خواب دولت تاب بیدار شد احوال را با قارب خود در میان بہاد و شوق و جذب بخواجہ غلبہ کرد و
 با جمعی از اجبہ خود روانہ سرہند شریف شد، اتفاقاً چون قریب دارالارشاد سرہند شریف رسیدند
 وقت شام بود تا بخانقاہ عالم پناہ می رسید شب شدہ بود بتو عجبکہ دیدہ بود دید کہ دو عزیز نشستہ اند

و شمع در حضور ایشان می سوزد همان شخص که در خواب او را دلیل کعبه مقصود شده بود بخواجه ملاقی شده او را بخدمت حضرت عروۃ الوثقی رسانید خواجه مذکور در خدمت عالی مشغول شده در اندک مدت بدرجات کمال فائز شد و بجلافت ممتاز شده مراجعت وطن مالوفت یافت بعد از رسیدن بوطن و اظهار خلافت اهل وطن متفق الکلمۃ بانکار برخاستند و با ستمز می گفتند که خواجه از پیر خواجه کی خود ارشاد آورده آخر الامر چندی متفق شده خواجه گفتند که مایان بغیر دیدن خارق بنو می گردیم مایان تیاری مہمانی پیرو می کنیم امروز وقت طعام او را بجا بگو اگر او وقت موعود بدعوت ما حاضر شد مایان ہمہ مریدان تو می شویم و اگر حاضر نشدند پس اظهار کمال خود نزد مایان ممتا خواجه از کمال اعتقاد و غلبہ جذبہ کہ لوازم بتدیاری است قبول نموده فرمود کہ غالباً وقت طعام ایشان بعد از نماز عشاء می باشد شما مایان تیاری طعام بکنید امید است کہ ایشان حاضر شوند جماعت تسخر کتان بہ تیاری طعام پرداختند و استبعاد می نمودند کہ پیر خواجه در کیر و زار سر بندہ کابل چگونہ خواهد آمد ہمہ اکابر کابل از اہالی و موالی وقت حاضر شدند و منتظر وقت بعد عشاء بودند و خواجه بعد از نماز عشاء مراقب شد۔ اہل دعوت طلب بر آوردن طعام از خواجه کردند۔ فرمودند طعام بر آید کہ وقت طعام خوردن ایشان ہمین است آہن بر آوردن طعام مشغول شدند ناگاہ از فراز بام آواز پائے بگوش غفلت زدگان رسید دیدند کہ از راہ زینہ حضرت خواجه عروۃ الوثقی با حضرات مخدوم زادہ گان بصحن خرامیدند و برستند یکہ برانے ایشان فرش کردہ بودند نشستند و مخدوم زادگان عالی شان گرداگرد والد مذکور خود حلقہ بستہ نشستند جماعت مرضاء القلوب از مشاہدہ این حال متحیر شدہ بقدم مبارک افتادند و عذر تقصیر خواستند ایشان فرمودند کہ محض برانے خاطر داری خواجه آمدہ ایم و الا مارا سراطہار کرامت نیست زینہار بار دیگر از اولیائے طلب کرامات نمی نمودہ باشند کہ ضرر خالص است۔ القصہ طعام تناول فرمودہ و شب را با جماعت بسر بردند و اکثر آن جماعت داخل طریقہ علیہ شدند قریب صبح باز بالائے ہمان بریام برآمدہ فواکہ تازہ کہ بخدمت گذرا بیدہ بودند حضرات مخدوم زادگان برداشتند و فواکہ خشک و غیرہ تحف کہ تیار نمودہ بودند خواجه غایب

فرمودند کہ از پشاور و لاهور خدمت برسانند و خود در یک لمحہ بدرالارشاد سر ہند رسیدند ہر چند آن مردم
عرض نمودند کہ چند روز اقامت نموده باز پرانے متوجہ وطن شوید فرمودند کہ خبر یکے نکرده ایم از این اقعہ
مبادا اضطرابے در متعلقان واقع شود با کجملہ نماز با ہدادر مسجد خود یا یاران ادا نمودند و فواکہ مرطوبہ را
بزوی القربی و غیرہ مچان تقسیم نمودند۔ فر۔ ۱۔

چہ شود گر بس وقت من خستہ جگر قدرے رنجہ نمائی و دلہم شاد کنی

من تصرفاتہ :- از خدمت اخوند موسی صاحب ساکن بھٹی کوٹی منقول است کہ چون

حضرت عروۃ الوثقیٰ با جازت مرا ہمتا ز کردند و خلعت خلافت عنایت فرمودند و رخصت بوطن بالوف
کردند معروض ایشان نمودم کہ اکثر مردم آنجا افاغندہ و شدید۔ بے آنکہ تصرفی ظاہر معائنہ نمایند
ارادت نخواہند آورد بلکہ استہزا خواہند کرد اگر از تصرف عالی چیزے بہ بندہ عنایت شود کہ دران
سزین اقاغی گزندہ بسیار است و اینداعے کلی از انہا بخلق متعدی ست در انہا نوعی توجہ شود
کہ مطیع من شوند نہ آئینہ موجب خلاص از انہا خواہد بود فرمودند کہ نام شما بر سر گزندہ کہ مذکور گردد
سرا تا طاعت شما نہ بردارند دیگر ہر امراض دم شما موجب شفا ست و جائے دوا و ہمہ مردمان آن جا
بشما مخلص و مطیع خواہند شد فوقہ کما اخبہ رضی اللہ عنہ

من تصرفاتہ :- از صوفی پایندہ ملا کابلی منقول است کہ وقتیکہ این مخلص را

مجاز نمودہ رخصت فرمودند بعض اقدس رسانیدم کہ مشیخت را خرچ خانقاہ می باید و این روش
بجز نام خدا چیزے ندارم امر فرمودند کہ صوفی قدرے کاغذ سرخ و سفید بسیار بید فقیر تجسس نمودہ
بارہ کاغذ سرخ و سفید ہم رسانیدہ بخدمت حاضر نمودم بدست مبارک خود از آن کاغذ بطور
روپیہ و اشرفی مدور قطع نمودند و بلعاب دہن مبارک خود آلودہ بدست بندہ دادند روپیہ اشرفی
شدہ بودند بخاطر فقیر خطور نمود کہ اگر این تصرف بہ بندہ عنایت شود خونتر خواہد بود از ان روپیہ
اشرفی بہ مجرد این خطور امر نمودند کہ این تصرف بشما عنایت نمودیم بشرطیکہ زیادہ از احتیاج
نکنید بعدہ ہر وقت کہ محتاج می شدم کاغذ سرخ را مدور نمودہ بلعاب دہن مے بر آوردم اشرفی

اخوند موسی صاحب کوٹ بھٹی کوٹ جلال آباد کا اعظم خلفائے حضرت عروۃ الوثقیٰ اندر قدس اللہ سبحانہ سرہم الاقدس

نہ برادر

می شد و اگر کاغذ سفید را می برآوردم روپیه می شد و این تصرف او مشهور بوده لهذا ملقب بصوفی پائنده ملاکابلی شده بود۔

من تصرفاتند:۔ کذلک صوفی پائنده کریاس نیز از مجازان ایشان بوده در وقت رخصت باویاره کریاس عنایت نموده بودند و فرمودند که در این کریاس برکت است صوفی مذکور مدت عمر خود از آن کریاس می فروخت و خرج با محتاج خود می نمود و از کریاس هیچ کم نمی شد تا انقضاے مدت حیات او بعد از آن حال صوفی مذکور همان کریاس را با مراد تکفین او نمودند و صوفی مذکور مشهور بصوفی کریاس پائنده بوده این قدر از خوارق و تصرفات که مذکور شد در رنگ آمنت که از کربے پایاں بحرء آب اکتفا رود۔ بیت

بحر را گراوری در کوزه چند گنجد قسمت یکروزه
اگر کتب و رسائل که در احوال ایشان و فرزندان و خلفائے ایشان جمع شده و در آنها آنچه ذکر یافت
جمع نمایم از قسم خوارق و تصرفات هر آئینه از احصاے آن عاجز ایم شرح
ذکر حالاتش نیاید در شمار عاجزم گر یک نویسم از هزار

مے آرند که خدمت ایشان دوسه سال قبل از انتقال آثار
ذکر احوال حضرت عروة الوثقی

قرب احوال را از فرست معنوی دریافته به تمهیه سفر اخروی
متعدد شده دست حق پرست از جمیع بااست دنیا برداشته بترنم الرفیق الاعلیٰ مترنم بودند و
اظهار این مقدمه جانگاہ اشاره و علانیت با تولع به اجبا و اقربا می نمودند چنانچه کتب خانه که کلان تر
خرزیه سرکار معرفت مدار بود و محبوب ترین امتعه آن قدوه ابرار و مشتمل بر کتب متداوله و غیر متداوله از
غرائب علوم و عجائب فنون مجتمع بوده که در جاهای دیگر یافته نمی شد آنرا بفرزندان گرامی خود و غیره
و بجان و مخلصان و مستحقان قرع انداخته بموجب آن تقسیم فرمودند و نیز بشب پانزدهم شعبان در سال
انتقال امر فرمودند که تفحص از نور قمر نماید که بدستور معمول منور است یا در شعلع و ضیاء آن قنور
است هر چند بینید گان غور می نمودند اصلا در قمر اثر نمی دیدند با وجودیکه اثر از آثار ابر بر اطراف

فلک پیرا نبود حتی که شب بنصف رسید بینندگان عاجز شده معروض داشت که ماه چون رنگ سیاه
 بر روی فلک نجم سپاه ایستاده و اثر ضیاء در روی مشاهده نمی شود فرمودند که نام قطب از صیقل هستی محو
 نموده اند که ماه از غم آن کاهیده اهل آسمان را نیلگون ساخته است اما هیچ یک از حضار محفل خلد
 مشاكل دریافت معنی این مقوله نمودند تا آنکه واقعه این رحلت آن قیوم وقت روی داد بعد از آن
 از سر آن مطلع شدند و نیز می نویسند که در آن نزدیکی روزی دریا غیبه عالی که مدفن متعالی ایشان شد
 تشریف فرما شدند و جائی که هر قدر مقدس قرار یافته ساعتی مراقب بودند و فرمودند که نزدیک است که
 مکان فقیر از فقیران صاحب کمال گردد و مردم از استماع این مقوله گمان بردند که مگر ورود کلام بزرگی
 در آنجا خواهد شد و در آن ایام در واقعه بشرف زیارت حضرت مجدد الف ثانی رضی الله عنه مشرف شدند
 از آن جناب استفسار احوال آنجهانی نمودند ایشان در جواب فرمودند که این جا مال همه بر حمت است فردا
 آن مخلصان را بنویسند فرحت جاوید خبردار کردند و مثل ما عاصیان را امیدوار ساختند می آرند که قبل از
 وصال ایشان بشش ماه این رویای صالحه دست داده بود می آرند که ایشان در این ایام تمام جمال
 صرف شده بودند که بوی از جلال در ایشان دریافت نمی شد گویا وجود شریف ایشان مظهر حمت عام
 شده بود و هر کس را بکمال شفقت و مهربانی و بشارت تمام پیش آمدی نمودند و کثرت ارشاد آن قدر
 عالم گیر شده بود که بموجب کریمه *إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ*
أَقْوَامًا كَثْرًا خَلَّاقًا فِي الْأَطْرَافِ الْأَنْتَافِ عَالَمٌ بَمَنْزِلَةِ رَجُلٍ يَدْعُو عِزًّا وَرَجُلًا وَنَسَارًا وَبِئْرٍ وَصَغِيرًا
كَبِيرًا وَبِنَارٍ بَرْهَمِيٍّ وَرُودِيٍّ نَمُودُكَ نَعْدَادِ آن جز در علم علام الغیوب نگنجد و در فیض و برکات بر صلحای
 و عصات ابرنسیان ریزان شده بود که هر که بدان درگاه رحمت اشتباه وارد می شد از خوان الوان رحمت
 ایزدی بقیوض و برکات سردی می رسید با وجود این قیاضی از خوف *قَالِ لِكِ يَوْمِ الدِّينِ لَيْلٌ وَنَهَارٌ*
 بناله زار میگذرانیدند و در مکانیب مبارک نیز از این مقوله مذکور می بود.

منها در مکتوبی بزرگداشتند آنکه افسوس که اشرف عمر در هوا و هوس رفت و در جریان و معصیت
 گذشت و در دیوار بر کردار این دوران کار گریان و زار زار است و هر سنگ و سفال بزبان حال

فریادمی کنتدما لهذا خلقت وما لهذا امرت بهیت

هر دو عالم در لباس تعزیت اشک می بارند و تو در معصیت

أَذْكُرُ وَاللَّهِ وَتَوَبُّوْا إِلَى اللَّهِ جَاءَتِ الرَّاحِفَةُ تَتَّبِعُهُمُ الرَّاْدِفَةُ جَاءَتِ الْمَوْتُ بِخَدَائِفِهَا انْتَهَى كَلَامُهُ ^{بِفِي}

آورده اند که شروع مرض مبارک ایشان چنان بود که در عین عافیت و کمال صحت روزی

بدریس کتاب مشکوٰۃ المصابیح اشتغال داشتند در همین قرأت این حدیث مبارک الحدیث هذا

عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه واله وصحبه وسلم يود اهل العاقبة يوم القيمة حين

يعطى اهل لبلاء الثواب لو ان يجنودهم كانت قرصت في الدنيا بالمقاريص رواه الترمذی وقال

هذا حدیث غریب بهمانا از روی ابتداء در خاطر خاطر نمودی الفور و جمعی بساق مبارک بهم رسید

بدرست شریف ساق مبارک را سخت گرفتند و در ساق موقوف فرمودند و معلوم اهل مجلس را شد که جمعی

بساق ایشان لاحق شده ابا تریان مبارک نیاوردند چه آن متمنا بوده. القصه آن وجه بحدی غلبه

نمود که از ساق و زانو متجاو شده تمام بدن او جاع محیط گردید و در وقت غلبه او جلع اکثر بتلاوت

کلام مجید مشغول می نمودند و بنماز جمعه و جماعت خمسه حتی الامکان از دست نمی دادند و بصبر و شکیبائی

بسر می بردند و این شعر عربی در آن او جلع اکثر بزبان مبارک می رانند و شعر

ان قال لی میت میت سمعاً و طاعةً و قلت لداعی الموت اهلًا و مرحبًا

و دیگر اشعار شوق انگیز بزبان تازی و فارسی نیز بزبان مبارک میگذشت از آن های که این است. بیت

گزبان دادن بصری شدی کس را وصال طالب وصلش بدی هر کس که جانے داشته

و نیز تکرار این شعر می نمودند شعر

لیتک تحلوا الحیات مریرة لیتک ترضی و الا ناس غضاب

لیت الذی بینی و بینک عا هر ویتی و بین العلمین خراب

القصه و جمع بر نهج مستولی شد که روزی دست یکی از خدمه بعضوی از بدن مبارک رسید

تمام بدن در عرشه درآمد آن عزیز از غایت تعجب معروض داشت که مجروح یک جزو بدن مبارک است

کہ زانو و ساق باشد و از دست رسیدن بدیگر اجزای بدن چراموجب لرزہ کل بدن کرد فرمودند کہ
 کدام عضو است کہ مجروح نیست از کمال صبر و وقار ہرگز بلب مبارک حرف صادر نمی نمودند کہ مخبر
 از شدت وجع باشد بلکہ در حین غلبہ آن تلذذات فراوان حاصل روزگار ایشان می شد چہ بمشرب
 مجددی و معصومی ایلام محبوب را لذتیزتر فرمودہ اند از انعام او چہ در انعام رضائے محبت محبوب است
 و در ایلام رضائے خالص محبوب است۔ پس نزد محب راسخ المحبت رضائے خالص محبوب از رضائے
 مشترک جانبین لذتیز و دلپذیر است۔ آورده اند کہ بتقریب بیان نمودند کہ سجدہ من فوق العرش واقع
 می شود بلکہ خادمہ کہ در این وقت مرامد رکوع و سجود است سجدہ او نیز فوق العرش واقع شدہ
 از مہربان اسرار ایشان منقول است کہ شش ماہ قبل از وفات می فرمودند کہ ہر سجدہ کہ بوقوع می آید
 خواہ از فرصت خواہ از نفل فوق العرش واقع می شود بلکہ تمام نماز آنجا کہ لفظ جادرا آن بارگاہ از تنگی
 میدان عبادت است وقوع می یابد بحکم کلام صادق سید البشر علیہ علیہ الصلوٰۃ والسلام
 الساجد یسجد علی قدمی اللہ فلیسجد والیرغب۔ می آرند کہ خدمت حضرت مخدوم زادہ برجادہ شیخ
 ابوالقاسم کہ فرزند حضرت قیوم زبان اندونبیرہ حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہم از مشاہدہ دیدار
 پیرانوار در شدت اوج بلع و آزار کثرت صبر و وقار ایشان را ملاحظہ نمودہ می فرمودند کہ ہر کر آرزوے دیدار
 سیدالابرار باشد باید کہ مشاہدہ جمال باکمال حضرت عروۃ الوثقی نماید و از ان جا پے بوقار صوی استقلال
 معنوی جناب نبوی برد علیہ علی آله الصلوٰۃ والسلام آورده اند کہ حضرات مخدوم زادہ گان کہ ہمہ
 بدرجات کمال فائز بودند و تصرفات عالی داشتند از غایت ملاحظہ آزار والد خود ہمہ در توجہ دور
 جذب آزار و اوج بلع مشغول می بودند ساعتی تخفیف لاحق می شد و لے بدستور سابق عود میکرد چہ عاقبت
 صوری بحقیقت تمام شدہ بود و معاملہ بعاقبت معنوی کشیدہ۔ آورده اند کہ در ایام عرس جناب حضرت
 مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ بجهت تیار عرس ایشان طعام تیار میکردند و جناب حضرت عروۃ الوثقی
 در شدت مرض بودند چہ عرس جناب حضرت مجدد الف ثانی بیست و ششم شہر صفر المظفر واقع است و
 وفات حضرت عروۃ الوثقی ہم شہر شریف ربیع الاول و رود یافتہ در میانہ زیادہ از یازدہ روز مفاصل نمود

وایشان از کثرت شدت مرض در وقت تقسیم طعام حاضر نمی توانستند شدت نمودند که مردم مدعو را طعام
 بدیند چون طعام بر آوردند و نزد مردم گذاشتند و مردم بخوردن طعام مشغول بودند حضرت عروۃ الوثقی
 با وجود شدت مرض در محفہ محفوف خود نشسته در مجلس حاضر شدند اما از کثرت ضعف نتوانستند که از
 محفہ مقدسه بیرون شوند و در آن محفہ نشسته ماندند و شله پزیرانه که برای ایشان تیار نموده بودند حاضر
 آوردند ایشان در مجلس عرس با دعوان در تناول پزیرانه مشغول شدند در آن اثنا یکی از حضار مجلس را
 بخاطر خطور نمود که اگر از پزیرانه خاص این قدوی را تبرکے عنایت شود موجب سعادت غیر مترقب
 خواهد شد ازین طعمه متلون که اهل مجلس تناول می نمایند آن پزیرانه که الوش ایشان است در کام این
 مخلص عزیز است خدمت ایشان از انتراف باطن خطر را فهمیده نام او را بزبان مبارک آورده
 طلب نمودند چون قریب ایشان شد فرمودند که این شله بے روغن طبیب برای من تجویز نموده است
 اگر مرغوب شما افتاده بگیرند آن مرد آن پزیرانه را از مواهب جلیله ایزدی تصور نموده اظهار خطر خود کرده
 از خدمت تشریف برداشته بارفقا و اجاب خود لقمه لقمه تقسیم نموده بر غبت تمام خوردند و از برکات آن
 که دوسه لقمه از آن تناول جناب ایشان بود امیدوار ترقیات بسیار شدند و خدا من ادنی تصرفاته
 رضی اللہ عنہ می نویسند که به قرب ارتحال خدمت ایشان رفات بطرف فقرائے گوشه نشینان که
 در دارالارشاد بودند نوشته اند در آن رفات اکثر این عبارت می بود که فقیر محمد معصوم از دنیا می رود
 باید که بدعائے خیریت قائمہ مدوم معاون باشند هر یک از آنها بموجب حوصله خود چیزی در جواب رقیبه
 مبارک نوشته اند از آنها سید میرزا نام عزیز صاحب کمال بوده می نویسند که مزار آن عزیز در وسط
 بازار دارالارشاد واقع است در جواب رقیبه ایندو بیت نوشته اند۔ نظم

درے ہر پیرہ زن می زد عزیزے کہ اے زن در دعا ہا یادم آور

یقین می دان کہ شیران شکاری در این رہ خواستند از مور یاری

یکے از نبات طہرات ایشان روایت نموده کہ روزے در حجرہ خلوت ایشان در این ایام آخر ایشان

باریاب شدم این قدر را بشوق تمام تکرار می نمودند۔ شرح

تو دستگیر شوائے خضر پے خجسته که من پیاده می روم و هم بران سوارانند
 آورده اند که یک روز قبل از رحلت مبارک ایشان عبد الملک کہ یکے از فقراے مبتدع بود اما تسخیرات داشت
 بموجب آن قبولتی بهم رسانیده بود و از جهت حفظ مشیخت خود از خدمت ایشان دور می بود خلافت
 عادت جهت عیادت آورده بخدمت ایشان باریاب شد ایشان چون بطرف او دیدند و اثر فرحت درو مشاهده
 کردند یعنی ایشان را بشدت مرض دید چون مریض القلب بود از آن فرحناک گردید ایشان آن معنی را درو
 مشاهده نمودند از راه غیرت که لوازم ولایت است فرمودند ازین قبولیت که از خواندن اسمائے سیفی
 بهم رسانیده و آنرا کمال نشاتین تصور نموده و اہل روزگار را مستحرم و متقاعد ساخته از دریافت کمالات
 ولایت کہ ثمره اش حضور و مشاہدہ است بجز حصول مشیخت کہ عین مباح دست مطلب کار نہ ہمیدہ و
 استغنا از صحبت اکابر اولیا کہ اہل حضور اند پیدا نموده غمقریب فرزند سیف الدین اورا منہدم و ناچیز
 خواہد نمود فوق کما اخبر در اندک مدت رواج مشیخت جناب حضرت شیخ محمد سیف الدین چنان شد کہ
 از مشیخت او نام و نشانی نماید لغو بد با الله من غضبه و غضب اولیائہ بیت

این قوم چو تیغ آب دارند جان از تن بے ادب بر آرند

فقیر بعضے از اولاد او را دیدیم کہ در بند آورده اند و اسیر مردم اند بیت

ہر آن کہتر کہ باہتر ستیزد چنان افتد کہ ہرگز بر نخیزد

مے آرند کہ روز وصال مبارک خود بحضرت مخدوم زادہ بزرگ قیوم زبان شیخ محمد صبغۃ اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ
 کہ حاضری الخدمت بورہ اند و خدایات ادویہ و غیرہ می نمودند بلو خطاب نموده فرمودند کہ نزدیک آے با وجود
 نزدیکی نزدیک تر شدیہر اپا گوش گشته تنظر مواہب نشستند کہ رضاء اللہ فی رضاء الوالدین زیادہ منوج
 شدند از استماع این کلام فرخندہ مال بمصدق این مصرعہ ص

ہمہ گوشیم تا چہ فرمائی

غایت نموده گفتند کہ وضع بے نظیر شما در ہمہ وجوہ ہمیشہ مقبول و محبوب ما است تغیر و تبدیل را در آن
 تجویز نخواہد بود دوم برادران و ہمیشہ ہاے شما ہمہ از شما خورد اند اگر از آنها تفسیرے و کوہی سر بر آرند

بر آن نخواہید گرفت دل خود را از آنها رنج نماند که برائے آنها حاضر است رشتہ اتفاق را مضبوط تر
خواہید ساخت۔ ہم صحبت سلاطین را بے ضرورت اختیار نخواہید نمود خدمت ایشان آداب بجا آورده
از جناب قدس خداوندی جل سلطانہ توفیق بران مسکت نمودند تا آنکہ در حین صیبا منصب عالی و
نسبت متعالی خود کہ کنایہ از معاملہ قیومیت باشد بر ایشان عنایت فرمودند صاحب برکات معصومی
می نویسند کہ در آن شب کہ فردائے ایشان از دنیا رحلت می نمایند بر سر درے از درہائے دارالارشاد
ہاتفی ندائی کرد کہ فردا قیوم وقت از این ہر اے فانی رخت بدر البقاعے جاودانی می کشد ہر کس سودا
جمال با کمال اور سر بود شتابد و نقد وقت را در یاد فرج

غنیمتے شمرائے شمع وصل پروانہ کہ این معاملہ تا صبح دم نخواہد ماند

و نیز می نویسند کہ در قصبات سرسند مبارک و غیرہ بلدان بعیدہ مثل لاہور و پشاور کہ وقوف این
ماجرانداشتند با ایشان نیز این ندر رسیدہ بود و آن شب را نوشتہ گذاشتہ بودند کہ اثر این آواز و شورش
این ندر از کہہ پر تو انداز خواہد شد چون این قضیہ انتشار یافتہ تاریخ آن ندریوفات ایشان برابر آمد و
تیز در آن روز زلزله عظمی واقع شدہ حتی کہ اشیاء ہائیکہ بر طاقچہ ہا افتادہ بر زمین شکستند گویا قیامت
برپا شدہ بود لاشک کہ مقدمہ قیامت بودہ چرا کہ قیوم عالم و عالمیان بودند از انتقال ایشان در قوا
عالم شکست آردہ موجب ان زلزلة الساعة کشی عظیم شدہ چنانکہ می نویسند کہ یکے از نبات
طاہرات ایشان در آن ساعت بدو گانہ نماز شغل داشتند چون از نماز فارغ شدند می بینند کہ
پشت بقبلہ اند سہمانا کہ زلزله ایشان را منقلب نمودہ یاد رجواس ایشان از کثرت غم و اندوہ قنور
راہ یافتہ از آن تشخیص قبلہ نامودہ مشرق را از مغرب فرق نمی کردند چنانکہ در بارہ قیامت صادر است
کریمہ و تیری الناس سکارا و آخر کلام ایشان سلام بودہ یعنی فرمودند السلام علیکم یا تا کہ حضور
سراپا سرور جناب نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام با ملائکہ کرام و اولیائے عالی مقام شدہ باشد بیت
چہ خوش بود کہ بسر وقت من رسد دلدار رخس بہ بنیم و جان را فدائے او سازم

وصال مبارک اشتمال ایشان نصف یوم السبت ہنم شہر رفیع القدر ربیع الاول ہزار و ہفتاد و نہ ہجری

بِعَالَمِ رُوْدَادِ اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُوْنَ ط بیت

نه پنداری که جان را رایگان داد فروغی روی جانان دید و جان داد
بعد ازین واقعه جانگاہ آنقدر در دو آفات و بلیات بلاهایات بر کافه اهل جهان رخ نمود که شرح آن از
تخریب و بیان بیرون است گویا که رحلت ایشان و تولد غم و محن تو امان افتاد بیت

تا تو رفتی ز چمن لاله رخان خار شدند نرگس و سوسن گل این همه بیمار شدند

تواریخ وصال ایشان اهل فضل زبان چه ترویج نظم که بیان نموده اند آن قدر است که درین منتخب
گنجایش یابد اما بعضی از آن با ایراد می نمایم. منها حضرت وحدت قدس سره فرموده اند نظم

ازین دنیای فانی در گذشته

شبه کین نه طبع را بود سرپوش

بنات العشق شد امروزه سیاهات

همان مجمع که پروین دیدمش دوش

برسم ماتی از سازنا هید

فلک از ابر کرده پنبه در گوش

خروش از نش جهت بر خاست اندم

که مرغ گلشن حق گشت خاموش

جهانرا آتش در خرمن افگند

خود اندر خلوت وصلش هم آغوش

بساکس خانماں بر باد دادند

بساکس رفته رفته گم شد از هوش

ز داغ غم بصحرای و نه سادند

چولاله نازنینان خانه بردوش

پئے تابوت آن قطب زبانه

چو رعد نعره زن اجاب در جوش

در پیر معان بستند افسوس

کنون کورند؟ کومی خانه؟ کونوش؟

چنان مرآت دل را بیرت افزود

که گشته صورت حالش قراموش

چو پنهان شد ز چشم مردمان او

چو جان در جسم تربت گشته روپوش

ند آند که آن معصوم مطلق

بکوی وحدت آمد دوش بردوش

بگو سال وصالش "غیب ان" بود

که بود از جام غیب عشق مدوش

اگر خواهی نشان سال عمرش

بگو "والله" دیگر باش خاموش

۱۸
۱۷
۱۶
۱۵
۱۴

حضرت اورنگ زیب عالمگیر فرمودہ اند نظر

رفتنے زجہاں امام معصوم
قیوم جہاں خلیفۃ اللہ
دائندہ رازہاے مکتوم
در دائرہ وجود تا بود
تاریخ وصال او خرد گفت
”رفتنے زجہاں امام معصوم“

ناصر علی سرسنہری کہ ملک الشعراء وقت بود و از جملہ مخلصان چین گفتہ . بیت

زعالم رفتہ معصوم
چراغے خاندان نقشبندان
فروع دین احمد خواجه معصوم
بسوے گلشن جنت قدم زد
ازین ویران رباط کہتہ بوم
طلب کردم ز دل سال وصالش
ند آند ز عالم رفتہ معصوم

حضرت مروج الشریعہ یافتہ اند ”بجئات خوابید“

نیز عزیزے یافتہ ”نقشبند تانی بود“

نیز عزیزے گفتہ ”آموت جس پہ یوصل الحبيب الی الحبيب“

قدوة الواصلین امام العارفين محبتی رب الجلیل حضرت شیخ میان محمد اسماعیل فرمودہ اند ”خدیو ولایت بود“
و عدد سنین عمر مبارک ایشان ہفتاد و دو سال کامل آندہ چنان کہ از اصل حساب بشمار
تواریخ مبارک ایشان پوشیدہ نیست . غسل مبارک ایشان را آخوند (عبدالحق) سجاول کہ از
فحول علمائے زمان و استاد فرزندان ایشان بود و از مریدین قدبائے و صاحب نسبت والائے
بود یا ذن حضرت مخدوم زادگان دادہ می آند کہ چون بمضمضہ رسید عرض نمود کہ مرا قدرت کشود
دہن مبارک نیست خود دہن مبارک را برنگ اجیا کشودند و قبول آب نمودند بعینہ بطریق اجیا
مضمضہ فرمودند کہ حاضران متعجبانند ازین معنی مخلصان را موجب از دیاد عقیدت گردیدہ و غیر
مردم را باعث اخلاص شدہ کفن مبارک بموجب مسنون سہ جامہ دادند کہ از ازل و لقاہ و قمیص باشد
و عمامہ تدریج مسنون نیست بلکہ بدعت است و نزد حضرات مجددی در ہیج بدعتی حسن نیست
اگرچہ اورا حسن نامند و مقدم بر نماز ایشان برادر اصغرا ایشان حضرت شاہ جیو بامر حضرات

مخدوم زادگان بودند و گویند کہ بنوعی اجتماع خلایق شدہ بود کہ از تعداد بیرون بود حتی کہ بارغ فتحی کہ از سندل پورہ کہ محل ایشان بود مسافت کثیر دارد ہمہ مملو از خلایق بودہ۔ در وقت دفن مبارک آسمان بوعی گریبان شدہ کہ از شدت باران چیمہ بر بدن مبارک بر پانمودند تا دفن صورت بتدریج بدفن ایشان ہمان باغیچہ قرار گرفت کہ در حیات خود فرمودہ بدند کہ اینجا محل یکے از فقراے صاحب کمال خواہد شد چنانکہ در ابتداے این تذکرہ مذکور شد ہر چند کہ گفتگو بسیار شد و مرضی حضرت مخدوم زادگان آن بود کہ در روضہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بگذارند اما مخلصان عرض نمودند کہ ایشان را کہ مثل حضرت مجدد الف ثانی اند باید کہ مسافت از ایشان گذاشتہ شود۔ مصرعہ

یک تخت دو شاہ بر نشاید

تا در باین این دور و روضہ مقدسہ محل و افراز برائے قبور خلایق حاصل گردد کہ در آن امید است کہ موجب رحمت ایزدی گردد و از عذاب مامون مانند و قرب چار موجب شفاعت و سبب مغفرت جمع کثیر شود۔ نوشتہ اند کہ بر قبر مبارک ایشان خواہد حضرت اورنگ زیب عالمگیر قبہ مرتفع عالی بنا نمودہ کہ از مسافت بعید بزرگ قبہ خضراے نبوی عالیہ الصلوٰۃ والسلام ظاہر و مبرہن است بسہ آشیانہ قرار دادہ اند۔ قبر مبارک ایشان و قبور اکثرے از فرزندان آن قبہ صفا کیشان در آن مکان عالی شان اقران یافتہ۔ بیت

چار دیوارے و مہشت جنان شہر ہر	رفعت قبہ اش از تارک ا فلاک بلند
ہست ہر لحظہ برین روضہ تجلی دگر	ظہر یک بار تجلی گہ سبحان گر دید
خاک آن پاک زمین است چو مشک از فر	صورتش لؤلؤے صافی چو قصور حبت
یافت در روضہ رضوان بعنا مات مقبر	ہر کہ از فیض ازل شد بجاوش بدفون

ذکر خلفاء حضرت عروۃ الوثقیٰ | مخفی نہ اند کہ ارشاد حضرت عروۃ الوثقیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ
بتمام عالم منتشر شدہ بود و اطراف اربعہ جہان چہ

شرق چہ غرب چہ جنوب و چہ شمال از فیض عام ایشان مالا مال مسموع شدہ کہ عزیزانیکہ
از صحبت عالی ایشان بدرجات ولایت رسیدہ اند زیادہ از یک لک و پچہ ہزار اند و جماعت
مردان ایشان از حیث تخریر و تقریر بیرون است اما مکمل خملقائے ایشان کہ بدرجہ کمال و
اکمال رسیدہ اند و از زمرہ کمابین شدہ اند زیادہ از چہار سہ ہزار چہ ہزار و شیخ ابن رسالہ
بر انتخاب است بذکر اسمک بعضی از انہا التفارقت و تفصیل احوال آہا نمود۔

تالیف اول و تالیف بے بدل و قائم مقام مکمل و بیشتر با عدالت و متحقق بکالات تہایت
التہایت و صاحب منصب قیوویت و فردیت و ارث کالات قطبیت و غوثیت قبلہ جہان و
جہان بیان حضرت قیوم زبان شیخ محمد صبغۃ اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ تفسیل احوال ایشان
باجمال قرزان و بردران ایشان توالہ بالا شدہ انشاء اللہ تعالیٰ از آنجا قرے نوشتہ تواید شد۔

و تالیف ثانی فرزند ثانی آن قبلہ دو جہانی است مسمی بحضرت محمد نقشبند مشہور
و ملقب بحضرت حجتہ اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ

و خلیفہ ثالث ایشان فرزند ثالث ایشان است مسمی بحضرت محمد عبید اللہ مشہور
و ملقب بمروج الشریعت رضی اللہ تعالیٰ عنہ

و خلیفہ رابع فرزند رابع ایشان حضرت محمد اشرف قدس سرہ
و خلیفہ خامس ایشان حضرت شیخ محمد سیف الدین قدس سرہ
و خلیفہ ششم ایشان حضرت شیخ محمد صدیق قدس سرہ

این ہر شش مخدوم زادہ بر جادہ با علی درجات کمال و اکمال مشرف شدہ اند و از
نسبت ہائے خاصہ والد شریف خود با حظ وافر و بر رخ کامل یافتہ و این ہر شش بہ قطبیت
جہات ستہ فائض بودند تفصیل احوالات ایشان انشاء اللہ تعالیٰ در منتخب خامس چنانچہ

ایمان رفته است خواهد شد۔

و خلیفہ ہفتم ایشان نبیرہ ایشان حضرت شیخ ابوالقاسم کہ فرزند حضرت قیوم زمان
شیخ محمد صبغۃ اللہ اندو حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ایشان را داخل فرزندان گرفته اند
وارث ظاہری در رنگ فیوض باطنی و وفق فرزندان خود داده اند چنانکہ تفصیل آن در ذکر
ایشان خواهد شد انشاء اللہ تعالیٰ۔

حضرت وحدت برادر زادہ ایشان اندر چند اول بخدمت والد خود حضرت خازن الرحمۃ
مشرف شہ اندام دثانی از خدمت حضرت عروۃ الوثقی نیز تشریفات یافته اند و از صحبت حضرت
حجۃ اللہ تبرہ ور شدہ اند۔

و خواجہ محمد حنیف کابلی بعد از حضرات مخدوم زادہ گان در سائر مجازان ممتاز اند و بعد از
ایشان خواجہ محمد صدیق پشاوروی ولد خواجہ عبدالغفور سمرقندی کہ از جملہ مجازان جناب حضرت
مجدد الف ثانی بوده است در باقی خلفاء امتیاز تمام دارند و این دہ نفر کہ مذکور شد از جملہ طبقہ
اولی خلفاء حضرت عروۃ الوثقی اند در رنگ عشرہ مبشرہ کہ در اصحاب نبوی صلی اللہ علیہ وسلم
امتیاز داشتند نیز اینہا از اکثر خلفاء معصومی ممتاز اند و العلم عند اللہ سبحانہ بحقیقۃ الحال۔
و سوائے ایشان برخی از خلفاء جناب حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ عنہ نیز مذکور می نمایم و اسمک
مبارک ایشان را ثبت می کنم بگوش ہوش استماع نما

منہا حضرت میران اللہ برہان پوری - شیخ ابوالمنظر برہان پوری - شیخ عیلم
جلال آبادی - مولانا حسن علی پشاوروی - مولانا شیخ باقر لاہوری - سیادت و ولایت مآب
آخوند موسی بہٹی کوٹی (جلال آبادی) - مولانا بدرالدین سلطان پوری - شیخ بایزید سہارنپوری
ولد شیخ بدیع الدین - حاجی حبیب اللہ حصاری ثم بخاری - مخدوم شیخ آدم تہی - شیخ ابراہیم
بکری - شیخ یوسف گردیزی ثم ملتانی - میر شرف الدین حسین لاہوری - شیخ انور اللہ لاہوری
شیخ حسین منصور جالندری - آخوند عبدالحق سجادول سرہندی - میر ذمت بیگ گرز بردار۔

شاہ حسین عشاق - خواجہ عبدالصمد کابلی - شیخ عبدالکریم کابلی - شیخ ابوالقاسم کابلی ولد صوفی
 مغربی کہ الحال مقبیلین واعزہ کابل از اولاد او بنید - مولانا محمد امین حافظ آبادی - شیخ
 عطار اللہ سورتی - شیخ نور محمد سورتی - حافظ محسن سیالکوٹی - محمد شریف لاہوری - حاجی
 امان اللہ لاہوری - شیخ محمد فاروق لاہوری - شیخ دینار تالابوری - شیخ محمد حکیم -
 مولانا محمد حکیم - مولانا محمد امین بخاری ثم پشاور - شیخ حاجی سکیم بلخی - شیخ حاجی عاشور
 بخاری - شیخ حافظ صادق کابلی - سید اسماعیل - مولانا حسن - خواجہ ماہ دہلوی -
 میر غضنفر داراشکوہی دہلوی - میر عبدالفتاح و شیخ محمد جان ولدان میر محمد نعمان قدس سرہ
 میر عارف نبیرہ حضرت میر محمد نعمان قدس سرہ - میر عماد ہروی الکھسینی - میر شرف الدین
 حسین ولد میر عماد نذکور جامع جلد ثانی مکتوبات سامعی معصومی - میر مفاخر حسین الینا
 ولد میر عماد نذکور - میر محمد زبان - ملا محمد شریف - صوفی مشہور بسو فی پایندہ طلا کابلی -
 صوفی خبار الروف مشہور بسو فی پایندہ کرباس کابلی - صوفی خبدا الرحمن - میر ماہ عرب -
 صوفی سعد اللہ کابلی - میان شیخ محمد عبدالخالق بنگالی - شیخ رحیم داد افغان - شیخ
 غلام محمد افغان - شیخ حاجی خان افغان - شیخ احمد خان افغان - خواجہ عبداللطیف
 پشاور - شیخ عبداللطیف شکر خانی - شیخ میر محمد خان - شیخ شاہ خواجہ نرندی -
 شیخ اسد اللہ افغان - خواجہ محمد فاروق - مولانا جمال الدین - مولانا محمد افضل -
 شیخ حاجی حسین - صوفی نور بیگ - مولانا قایم - ملا فیض محمد فتح آبادی - میان دینار
 کہ خواجہ سرے شاہ جہاں بودہ - شیخ محمد یار بلقب بخدا پرست خان - مولانا احمد
 ترک کہ بارشاد اہل حرین کامیاب شدہ بودہ - مولانا محمد یوسف - میر محمد معصوم سرہندی
 خواجہ محمد مومن جذبی - شیخ حاجی محمد خان طالقانی - مولانا مومن بیگ برہان پوری -
 میر مغل کابلی - شیخ مومن بیگ کابلی - ملا خواجہ مسافر - شیخ خبدا کھجید برہان پوری -
 مولانا محمد کاشف رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین -

و از جمله انبیا که بتشریفات معصومی مشرف شده اند و از برکات محمدی
 کامیاب گردیده اند اول و اعظم آیتها حضرت اورنگ زمییب عالم گیر است، رحمت الله تعالی
 جلید و حمد و اسد و ذکر فستائل او مستحق کتاب غلیجده است بعضی خصوصیات او
 باحوال بعضی خلفاء مذکور در برکات معصومی بافته می شود فان شدت فارجم الیه -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله العلی الاعلی والصلوة والسلام علی رسول محمد کما یحب ربنا ویرضی وعلی
الصحبة کما یلیق بعلو شانهم ویحیی اہا بعد ابن لآلی ست منشورہ و جواہرست منشورہ کہ
شناوران بحر عرفان از قعر غیب ہوتیت بغواصی جذبات احدیت بر آورده و کوہکنان غواشی
امکان از کان سراوقات و احدیت پیشہ ریاضت بل سہا بقہ موہبت کشیدہ مکتون در صرف
جوامع الکلم و مرموز در کمن مجامع الحکم متضمن اسرار خفیہ و علوم بدیعیہ و مشتمل بر شواہد عجیبہ و معارف
غریبہ گلزار انوار کمال بوستان ازہار وصال شکوفہ گلستان علی و نو بادہ باغستان ہدی صلال
حقائق تشبیہ و منقح دقایق تنزیہ شرح مراتب ولایت و تبیین کمالات نبوت توضیح شریعت
و تفسیح حقیقت تعبیر بیانات محکمت و تاویل آیات تشابہات اطوار علما از مبادی آن پیدا و احوال
صوفیہ کبری از مقدمات آن ہویدا منازل متاخرین مرعوج آنرا زینہ و مدارج متقدین را یک
نکتہ ازاں نگیئہ دائرہ نقطہ اصول نقطہ دائرہ وصول تفصیل مقامات قبولیت خلقت و اجمال
مراتب محبت و محبوبیت شعر

ففی کل لفظ منہ مرض من المنی و فی کل سطر منہ عقد من الدار

ادام الله تعالی ظلال مظهرہ و بركات مظهرہ و هو الانسان الكامل الفرد الجامع ایتہ الاولیاء و
معجزۃ الانبیاء سلطان ملک الولاية و مالک سریر النہایۃ فارس مضمار الکمال و حارس اسرار
الجلال و الجمال نجم سماء الہدایۃ و شمس افق النہایۃ باسط الایدی بافاضة الاذواق و

ناشر الایادی من الوجد والاشواق الجوهر من بین الاعراض والذات للعالم الذی
هو ظل الصفات رباعی

لے آنکہ چو ذات خود سراپا آئی بر سر خلافت بشر بر ہانی
عالم عرض و ذات تو آنرا جوہر لے جوہر والا زکد امین کانی

قوام العالمین وارث الانبیاء والمرسلین شعر

لا یدرک الوصف لمطری خصائصہ وان یکن سابقا فی کل ما وصفاً

الفاروقی النسب المجدی الحسب القدسی الماخذ والسرهندی المولد وهو الشیخ

محمد المعصوم ابن الامام الربانی والادویسی الرحمٰنی کاشف اسرار السبع المثانی

والمجدی للالف لثانی النائب مناب رسول الله والمهدی بھدی جمیب الله کمال الشیخین

وزینۃ الختین صاحب لولایت الاصلیة وفخر زلال نوار الالوہیة خزینۃ الرحمة ودقیقۃ المحکمۃ

الصلۃ بین البحرین والمصلح بین الفتنین رباعی

لے ناطقہ زاکبیل کمال تو کبیل بر حال تو ہم حال تو برہان دلیل

حسنت ہمک حبیب رامی آبیخت باقند مصفا ی سخوان خلیل

الامام الھمام حجۃ الله فی الانام الشیخ احمد رضی الله تعالی عنہ ورضی عنہ سبحانہ

برطالبان ذی یقین و سالکان راہ متین ہوید است کہ دوستان حضرت ذوالجلال و بادہ نوشان

خمنانہ وصال حکم تخلقوا باخلاق الله و بائثال فاتبعوننی دیمحبکم الله بروفق کلام الہی

جل شانہ و برطبق سنن مصطفوی علی مصدرہا الصلوٰۃ والسلام تمکم اندو چون صفت کلام

ربانی یضیل بہ کثیراً و یھدی بہ کثیراً آد لاجرم در حدیث نبوی ہچنان اضلال و اہدا ظہور

فرمود و در کلام اولیاء کبار کہ متابعان آن خواجہ اختیارند نیز بر آن طبق کلمات افتاد بلکہ این برگزیدہا

بحکم جاہدوا فی سبیلہ وجود بشریت خود را در راہ او سبحانہ دریاختہ برچوہر مویب حقانی بقا

یافتہ اند و زبان نشان حکم شجرہ موسوی گرفتہ مصرع زبانے زبا بود گویندہ او۔

الحق ینطق علی لسان عمر انرا گواہ است پس ہوشمندان اولی البصائر ناگزیر است کہ کلمات این اکابر را با بیان و اذعان پیش آیند و مترصد ثمرات آن باشند و آنچه ازین علوم و معارف از کمال نازگی و لطافت بفہم شان ندر آید و اگر در فہم آن قصوے یا بند پس این کلمات را در رنگ تشابہات قرآنی تاویل جویند یا علم آنرا بر قائل آن مفوض دارند تا از نتائج ایشان بہرہ ور گردند و ہذا هو الحق فمذا بعد الحق الا الضلال و چون تاریخ اختتام این قدسی آیات بگوش ہوش از سر و ش غیب "جمع کمالات نبوت" میرسد اگر این "درۃ التاج" را بہ ہمین نام خوانند می شاید۔

مکتوب اول

در قطع مراتب ظلال و عروج بمعارج نہایت نہایت بہ پیر بزرگوار خود رضی اللہ سبحانہ و تعالیٰ عنہ۔ عرضداشت بندہ کمترین محمد معصوم بندہ عرض خاک نشینان آستانہ علیامی رساند احوال او ضلع خدمہ این حدود مستوجب حمد است سرفراز نامہ عالی کہ بمصحوب ممر نریخان مرسل بود و دران این عاصی ہجورنا قابل دور از کار را با انواع عنایات سربلند ساختہ بودند شرف از ورود آن یافت۔ بیت

من کہ باشم کہ بر آن خاطر عا طر گذرم لطفہامی کنی اے خاکِ درت تاج سرم
قبلہ گاہ از احسانہاے او تعالیٰ چہ توان نوشت و بکدام جوارح مکافات شکر او سبحانہ توان بجا آورد
مگر آنکہ خود را خاک سازد بلکہ از خود نامے و نشائے نگذارد ہنوز حق آنرا بجانیارده باشد چہ ہر
عبادتے کہ باین طرف منسوب بود البتہ قاصر است و بعیب نقصان تنسم۔ اللهم لا احصى ثناء علیک
انت کما اثبتت علی نفسک۔

مکتوبات و معارف شریفہ جدیدہ را انخوی خواجہ محمد ہاشم از اگرہ فرستادند علو درجہ آن نہ بان مثابہ است کہ فراتر فہم ہر بے سراجانی باشند و آنچه اندراج یافتہ کہ افراد عالم ہمگی ظلال اسما و صفات اجبی است عنشانہ پس ہمہ اعراض بوند کہ جوہرے در میان آنہا کائن نباشد۔

تا قیام آنها بان جوهر بود پس از ذات اقدس ایشان بجز حریان نصیب نبود و نصیبشان غیر از صفات
 نباشد مگر یک ذات عارفان، شبه در نماز تراویح در مراقبه و مطالعه این معنی افتاد دید که اعراض
 که ذات اینکس بودند باصل خود عود کردند و هیچ نامی و نشانی از آن نماند و تمام مضمحل و محو
 متلاشی در اصل خود گشت، هر چند می رود همه در اصل خود می رود و در اصول اصول الی ماشاء
 الله تعالی و مشهور گشت که تا هر جا که می وی همه در وجه و اعتبارات می روی که اصل اصول اند
 و ازین اصول و اصول اصول بذات مجرد رسیدن محال است اصول همه انقطاع می پذیرد و
 ذات عزتانه ماوراء ماوراست چه اطلاق اصل در آنحضرت جل سلطانة ساقط است آخر الامر
 معامله بیاس رسید و یقین یقین معلوم شد که هر گاه اصل تو صفات و اعتبارات باشد نهایت
 سعی آن خواهد بود که خود را در اصول خود مضمحل و متلاشی سازی و بعد از اضمحلال در اصل از
 اصل گذشتن معنی ندارد امری دیگر باید که نصیب از حضرت ذات فرگیرد جل سلطانة در آن وقت
 بخاطر رسید که شیخ محی الدین ابن العربی قدس سره خوش می فرماید و ما بعد هذا الا العدم المحض
 یعنی نیست بعد از فنا و اضمحلال در اصول، مگر عدم محض چه اصول را در آنحضرت است نیست
 غیر از انقطاع و ذات مجرد ماوراء ماوراست تا این را ذات عطا نفرمایند بذات تعالی رسیدن
 محال است و آنچه حضرت ایشان نوشته اند که این قسم بزرگ در یک عصر متعذر نمی شود علاوه
 بیاس مذکور شد و آنقدر غم و غصه رفته داد که چه نوسید در آن بیاس گاهی بخاطر می رسد که تابع
 کامل را از جمیع کمالات بتبوع نصیب است، پس عدم تعدد بکدام اعتبار خواهد بود آیا فرق
 اصالت و تبعیت باشد اما این قسم خواطر مسکن آن اضطراب نمی شد مگر می نبود که باوے در
 دل توان در میان آورد، آخر الامر بر وفق کرمه حتی إذا استیأس الرُّسُلُ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ
 كُنُوا جَاءَهُمْ نَصْرًا مِّنَّا بَرَآءِ خَيْرٍ مِّمَّا كَانُوا وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ
 اطلّاع دادند هر چند مگر بر آن مکتوب گذشته بود اما گویا ازین سبب اطلّاع دادن مصلحت نبود
 که چشم پوشیده ازین حرف می گذشتم الحال بتوجه شریف امیدوار است که ازین معادری بکشاید

چون در عین نوشتن بر این امر اطلاع یافت بتفصیل در خود مطالعہ نتوانست نمود انشا اللہ
تعالی بتوجہ آنحضرت بہرہ ور گردد۔

مخفی نہاند کہ امرے کہ آنحضرت طلب آن می نمودند و آن وصول بذات بخت بودہ
بلکہ حصول نصیبہ ازان مرتبہ علیا بعد از چند گاہ از نوشتن آن مکتوب بآن بشر و متحقق گشت چنانچہ
در مکتوب ہشتاد و ہشتم کہ بنام خواجہ محمد حنیف درین جلد مرقوم است تصریح باین معنی
رقتہ است والعبودیتہ -

مکتوب (۲) دوم

در بعضی اذواق مخصوصہ با بیان شمول عنایات او سبحانہ نیز بہ پیرزید گوار خود رضی اللہ تعالی عنہ
عرضداشت کمترین بندہ محمد معصوم ذرہ وار بموقف عرض پار یافتگان عنہ علیہ میرساند
احوال دعاگویان این حدود بزمین توجہات علیہ مستوجب حمد است غیر از الام فرقت مہاجرت
اندوہی واقع نیست بیت

خیال وصل تو تا حال زندہ می دارد و گرنہ با غم ہجران حیات یعنی چہ

سرفراز نامہ ہائے گرانمایہ کرامیہ با معارف اسرار سامیہ پے در پے می رسند و معاملہ را از حسیض
باوج می برند، مکتوبے کہ متضمن تجلیات ثلاثہ است درین اوان رسید بقدر استعداد خود
از ان بہرہ ور گردید و حفظ فر گرفت و بجا ازان مکتوبے کہ مشتمل بر معارف نور صرف ذاتی است
شرف ایراد یافت در حین مطالعہ آن شعورے از نور صرف یافتہ بود بلکہ فناے و بقائے
باں نیز ہمیدہ و ناند تے در ان استغراق داشتہ، ہر چند در وقت کتابت آن نسبت مستور است
تا و چشم چہ باشد حضرت سلامت از عنایات و تعالی چہ نو پسند و از احسانہاے او سبحانہ
چسان بیان نماید کشان کشان می برند ہر چند نداند کہ کجای می برند و کجای رسانند ایا تکررات
کیفیات کہ درین میان رے می دہند بیان آن نمی تواند کرد و ذوقی است نہ بیانی - بیت

من نہ باختیار خودی روم از قفای او آن دو کمند عنبرین می برم کشان کشان
حضرت حق سبحانہ علم و تمیز کامل بتوجہ عالی عطا فرمایند رب زدنی علماً قبل ازین بمصوب
قاصدے واقعہ نوشتہ فرستادہ است اگر بصحت و سقیم آن ممتاز شود کمال بندہ پرری ست العبودیۃ

مکتوب سوم

در انکشاف نسبت عزیزی بہ پیر بزرگوار خود رضی اللہ سبحانہ و تعالیٰ عنہ
عرضداشت احقر الخدمۃ محمد معصوم بذروہ عرض آستان بوسان می رساند از ان روز
کہ از شرف سعادت حضور مہجور گشتہ است خبرے از خادمان آن در گاہ باین شکستہ بال نرسیدہ
بسے نگران است احوال خادمان اینجائے مستوجب حمد است و اوقات را بجمعیت بسرمی بر بند
حضرت سلامت امشب کہ شب شنبہ بیست و ششم ربیع الثانی است میان شیخ فرمل ازین دار
رحلت نمودند خوب رفتند در وقت دفن کلاہ تبر کے آنحضرت را کہ پیش بندہ بود و رائے کلاہ ہے کہ
آنحضرت بندہ را بتخصیص عنایت فرمودہ بودند بر سر ایشان پوشانیدیم بجز پوشانیدن یا بعد
از لمحہ دید کہ نسبت خاصہ علیہ آنحضرت در ایشان جلوہ گر گشت تمامے این عزیز را در بر گرفت
بعاز ان تمام مقبرہ را نسبتش فر و گرفته بلکہ تمامے آن گرد و نواحے را از نور بال مال ساخت
من قبل قبل بلا علة۔

مکتوب چہارم

در حصول مقام عالی کہ باطل الال متعلق ست نیز بہ پیر بزرگوار خود رضی اللہ عنہ
عرضداشت نیازمند در گاہ والا محمد معصوم بعض اقدس می رساند احوال این شکستہ بال
بہین توجہ آن کعبہ امانی و مال بروجہ استقامت است و ہیچ گونه در عزیمت امور فتور راہ نیافتہ
امیدی دارد کہ بطفیل نظر عنایت آنحضرت در حین نفس عاریتے کہ ماندہ نیز فتور راہ نیابد۔

ثانیاً معروض می دارد کہ فقیر نادہتہا مقبوض و مغموم می بود آخر الامر توجہ عالی بسط عظیم
روئے داد و دران بسط مقام عالی بس شکر نمودار شد دران وقت چنان معلوم شد کہ این مقام
فوق جمیع مقامات ظلال است و مقام اصل الاصل است کہ شائبہ ظلیت بآن راہ نیافتہ است
خود را بتمام داخل آن مقام یافت و سر خود را داخل مرکز آن مقام دید باقی خود را تہ آن مرکز جاری
بآن بعضے چیز بای دیگر ہمدان وقت مشہود بود اگر در حضور می بود بچشم کہ بعض می رساند۔

مکتوب (۵) پنجم

در اشارت بحصول نسبت سابقین با معارف متعلقہ آن نیز بوالد بزرگوار خویش رضی اللہ عنہ
عرض داشت بندہ کترین محمد معصوم بذروہ عرض خاک نشینان در گاہ عرش شہناہ می رساند
کہ سرفراز نامہ گرامی کہ از سر ای ہودل مرسل بود رسید، جاہنہای افسردہ را سرور کامل بخشید و لہای
مردہ را حیات، جاودانی از سر نو از زانی فرمود، حمد اللہ سبحانہ کہ متعلقان این جہے از ان جہلکہ بعافیت
مانند سفرے کہ مولانا محمد صدیق اختیار کردہ بودند و اہل ہم در نظر فقیر چندان زیبا نمی نمود۔ بیت
با پری روئے اگر در خانہ باشد کسے میل بیرون گر کند دیوانہ باشد کسے
از استعداد و بلند ہمتی مولانا این عزم عجب نمود با یستی کہ امرے کہ پیش گرفتہ بودند بانصرام رسانید
متوجہ امر دیگری گشتند۔

ثانیاً احوال شکستہ خود را بعرض می رساند حضرت سلامت این فقیر را از ان باز کہ بعالم
فرود آورده اند نشان آن نسبت را کہ در وقت عروج بآن مشرف ساختہ بودند میانہ می یابد کہ از
بمیں و بسیار بیگانہ است، بمیں و بسیار ازین نسبت قلیل النصیب اند بلکہ بیچ مناسبے ندارند
این نسبت مخصوص بہ سابقان است اصحاب بمیں در رنگ اصحاب بسیار ازین کمال چہ دریا بند
و ارباب ظلال در رنگ عوام مؤمنان ازین معما چہ فرا گیرند، محبت ذاتیہ کہ در آنجا ایلام محبوب
از یاد محبت بخش است نسبت بانعام او اینجا متحقق می گردد و چون بزوق و وجدان خود

رجوع می کند بے تکلف می یابد که حظ و صلاوتی بلکه از یاد محبتی که در وقت ایلام محبوب است
 در هنگام انعام اوست توان گفت که تصور ایلام محبوب فرح و
 سرور می بخشد که نفس انعام آن فرح و سرور ثابت نیست چه در محبت ذاتیه هر چند فرح و سرور
 از نشانیه نفسانیه منزه و سبب باشد اتمیت و اتمیت پیدامی کند عالم را بنامه اعراض می یابد که بوی
 از جوهریت نیافتن است قیام بذاته در حق آن ثابت نیست قیوم جمیع اشیا باوست سبحانه مشارالیه
 بجمیع اشارات هم اوست تعالی چه ممکن را ذات نیست و اشارت بعرض عین اشارت بقیوم اوست
 ممکنات را اشباح بیش نمی داند و زیاده از ارادت خارجی در آنها تصویری نماید قدرت کامله او تعالی
 را باید ملاحظه نمود که این ارادت را که محض در مرتبه حس و وهم است بر هیچ ثبات استقرار داده است که
 از زوال مصون و محفوظ است و معامله ابدی باین مربوط و قیام اعراض را بر هیچ می یابد که از نشانیه
 حالیت و محلیت پاک و سبب است بیش ازین نیست که ثبوت و تقرر اشیا باوست تعالی -
 چون قلم را در بیان احوال می گیرد آنقدر ریش می شود که در که از ضبط و برداشت آن عاجز
 می شود لاجرم اقتضای بر قبیل می نماید باقی را موقوف بر وقت دیگری دارد و العبودیت -

مکتوب ششم

در فناء تم و بقای اتم نیز به پیر نبرگوار خود رضی اللہ سبحانه و تعالی اعنه
 عرض داشت هجور بلازمت عالی محمد معصوم بذروه عاکفان آستانه عالی شان می رساند
 حسن و جمال که متوهم می شد چون عاریت و امانت بود باطل امانت منصرف گشت و غیر از شر و نقص
 بیچ چیز باقی نماند حضرت سلامت در اثنای این تحریر حالته روئے داد دید که آن عدم که غیر و
 بیچ چیز ظاهر نبود و باستتار آورد و آن کمالات که باصل خود رجوع کرده بود جلوه گشتن گرفت
 درین اثنای عیبته روئے داد می بیند از بس که طعام پر خورده است در طبیعت بر هم زدگی پیدا شده است
 و فیه شدت روئے داده می یابد که از سرگ پوشت حتی که از یک ناخنها هم ماده می کشند و می بر آرند

چون بافاقت آمد دید کہ عدم را بنامہ بر آورده اند و غیر از ان کمالات کہ باصل خود رجوع کرده بود چیزے دیگر ظاہر نیست خود را بتعایت نورانی و لطیف یافت بعد از ان دید کہ آن کمالات کہ بآن بقا بخشیده اند باصل خود رجوع کردن گرفتند و باصل الاصل ملحق گشتند و ظهور در ان حضرت بطریق اصالت و حقیقت پیدا کرده اتصال بے کیف حاصل نمودند، این زبان انا کہ از عدم بنام کشیده بآن کمالات ملحق شدہ بود آنجا اطلاق یافت و نسبت ظاہر با مظهر چون نسبت عالم خلق با عالم امر یافت حقیقت کمالات انفعالی آنجا ظاہر می شود و بعضے امور دیگر نیز این جامع معلوم بود نتوانست نوشت انشاء اللہ تعالیٰ چون بدولت حضور مشرف گردد بعرض رساند۔

مکتوبہ ہفتم

در عظمت مطلوب عجز از ادراک آن نیز بہ پیر زریگوار خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ

عرض داشت کمترین بندہ محمد معصوم بذروہ عرض باریافتگان آستانہ علیا می رساند کہ

احوال او ضلع خدمتہ این حدود مستوجب حمد است ہموارہ تر صد استماع اخبار فرخندہ آثار

سلامتی خدمتہ عنہ علیہ امنگیست اشتیاق دریافت دولت حضور را چہ شرح دہد و سوز و

گداز جدائی را چسان و انما بد بیت

در و نم خون شد آخر چند چشم می اندر آہگینہ چند نوشم

قبلہ گا ہا عجب کار و بار است و طرفہ غنج و دلال در عین آرام حرمان ست و در نفس

وصل ہجران می یابد و نمی یابد و نمی داند کہ چہ می یابد و چہ نمی یابد تضاد در تضاد است و تناقض در

تناقض آراے میدہند و لذتے می بخشند کہ ہزاران لذات و آراہا در جنب آن بجوے نخرند و در

عوض آن بہ پیشیزی نگیرند۔ مصرع

آنجا کہ باشد نقل و مے بیکاری است این کار ہا

نمی خردند

اگر عمر ہاد شکر آن صرف نماید بیچ نکرده باشند و اگر عہد ہاد طلب آن بگذرانند بے سابقہ فضل الہی
 بیچ حاصل نموده مع ذلک حریان ہمہ وقت دامنگیر است دوری و مجوری ہموارہ دشگیر۔ بیت
 نہ حسنش غایتے دارد نہ سعدی اسخن پایان بمیر تشنہ مستسقی و دریا ہچمان باقی
 چہ مطلوب در غایت تنزہ و رفعت طالب در نہایت پستی و منقصت نہ این را یادے شرکتے ونہ
 اورا با این نسبتے این از ادراک آن عاجز و آنچه از و درک شود قاصر فلما لم یوجد بینہما نسبتہ ولو
 بالوجه الشکرۃ ولو بالاسم فلا جرم یكون العجز عن درک ادراکہ ادراکا و الجھل عن کنہ
 معرفتہ معرفتہ۔ و چون این معنی را بذوق و وجدان خود دریافتہ و تعمق نظر ہمیدہ نہ از رے
 تکلف و تصنع بنا بران جرأت و گستاخی نمود چہ توان کرد کہ علو ہمت مطلبے را میخواید کہ دست
 ادراک از دامن آن کوتاہ ست زیرا کہ ہر چہ از و حاصل شود نہ اوست بلکہ شبہ و مثال او و گرفتاری
 ظل گرفتاری بغیر ست اگر چہ نمودار اصل است اما بے شائبہ ظلیت نخواہد بود و گرفتاران اصل را
 نقطہ ظلیت کوہ عظیم ست لہذا از مشاہدات روفاقتہ متوجہ احدیت صرف ست اِنِّی وَجَّهْتُ
 وَجْهَی لِلذِّیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا وَّمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ۔

مکتوب ہشتم (۸)

بجناب ارشاد نپاہ میر محمد نعمان قدس سرہ در اذواق و تارین ظاہر و تکمین و پیرنگی باطن۔
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ مُحَمَّدًا زُورِی بَاز شوری و ولولہ در نہاد این بیچارہ
 ایداع کردہ اند و از پیشکاہ طینت این آوارہ را مخمر بنجم عشق و شراب جتوں نموده لیکن بہت ضعف
 در کہ و غلبہ شہوات طبعی آن طینت اصلی کا مستور بود گاہ گاہ سرے می کشید و اکثر اوقات مخمفی
 اما یقینے باین معنی ازان باز حاصل بود ہموارہ از سر او این ندا سر میرد۔ بیت
 دل آراے کہ داری دل درو بند و گر چشم از ہمہ عالم فرو بند
 و آن معنی رفتہ رفتہ بمرور ظہور کردن گرفت و قوی شدن پذیرفت و حکم فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ

هَمْ الْغَالِبُونَ۔ دین ایام آن نشہ از سر نو تازہ گشته است با چندین طبل و تفریح شیرہ شوریدگی خاص در دماغ ہم رسیده است و سودای تازہ در سر پیدا گشته

ع در سر سودای شیرین دلبری است ع جنونی من حبیب ذی فنون

گذشت است آنکہ چون افسردہ چند بیت لم بودے بخواب و خورد خورد

کنون دل رازبان حق پرستی است حریف عشق را آغاز مستی است

از آن است کہ ہر گاہ قلم بدست می گیرد کہ بجز نری چیزے نو بسید و در یوزہ توجہ و دعا نماید چو شش

از اندر ول بر روی کاری آید و قلم را بجای دیگری اندازد۔ بیت

بلے چون دل گرفتار ہواے مست ہے دیگر بچشمش از دہائے مست

و بچند چیز نامر بوطرفے نامہ را سیاہ می کند و وقت و حال متکلم و مخاطب را تعقل ناکردہ عمل کردہ

می شور۔ بیت

یسی و بوی مشکبو ہر کس کہ دیدش موبو دانند کہ زنجیر از چہ رود گردن مجنون بود

پس باید کہ مخاطبان از روی کرم این قسم شوریدہ کار را معذوری داشته باشند و سیاہ کردہ او نظر

نکنند بچارہ مشتاق چہ کند کہ بآن مغلوب است و بآن مفتون است۔ بیت

مجنون عشق را در گرام روز حالت است کاسلام دین لیلی و دیگر ضلالت است

نی دانند کہ ہر کس را ہولے دیگر است و ہر دیدہ را بیناے دیگر جمعی را منظور مخرقات دنیا است

و سائقہ را مطلق نظر تنعمات عقبی است و فرقہ را ہمت مقصور ہر مولی است بیت

تو و طوبی و ما و قاست یار فکر ہر کس بقدر ہمت اوست

بر سر اصل سخن رویم مشتاق مسکین گاہے معرور و صل است و گاہے مفتون فصل زمانے

نظر بالطاق و عنایات دوست مباحی و منقح است و زمانے دیگر نظر بر کردار و اعمال خود مباحی و

مستغفرین گاہے بملاحظہ کمال بے مناسبتی خود با جناب مقدس مقبوض و بایوس است۔ بیت

شدیدتے کہ گفت و شنو با تو و نداد اے بے نصیب گو شتم و اے بے تو اے ہم

حروف
معمول

بالنقات

دل

وہنگام نظر بشوق خود و اشد شوق او بسوط و امیدوار۔ بیت
 آئادہ گشتہ ام دگر امشب نظارہ را پیوند کردہ ام جگر پارہ پارہ را
 اگر شادان است با و شادان ست و اگر غمگین ست با و غمگین۔ بیت
 جانان غم خورد و اندر بر من من شادی خود فدائے جانان کردم
 با کجملہ نظر بخود بعید است و نظر با و قریب فی نفسہا لک لاشیء است و نظر با و حی و قائم یشعر
 انی لاصم اذا نودیت با سدی و اذا نودیت بعبدی لاصمع
 ہنگامے قاصد است ہنگامے مقصود ہم طالب است و ہم مطلوب ہذا قلم او متلون ست بالوان
 واداہاے او تناقض با فہام عبارات او پیچ در پیچ است و معاللاً او پیچ در پیچ، ازین پیچ چہ کشاید
 و ازین پیچ چہ آید۔ بیت

بگوئے با دآن ہمان مارا کہ آخر چند سوزی جان مارا
 از روی طالبی فاقد ست از روی مطلوبی واجد چہ درین صورت او درین نیست در صورت اولی در میان۔ بیت
 بوصلش نارسم صد بار از پا افگند شوقم کہ نو پروازم و شاخے بلندی آشیان دارم
 باید دانست کہ این ہمہ اختلافات بمقتضای کُلِّ یَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنِ تَسْبِتِ بَصَوْرَتِ و
 ظاہر است حقیقت باطن او بموجب الان کماکان متمکن و سبک رنگ است بلکہ از تمکین و یک رنگی
 گذشتہ بہ بیرنگی پیوستہ است سبحان اللہ می خواست کہ قلم گرفتہ عذر تقصیرات نماید تقصیر بہ
 تقصیر افزود و استغفارہ یخارج الی استغفار کثیر۔ بیت
 یک آتش می نشاندا از چشم خوں ریز کہ سوئے دیگرے ز آتش تیز
 چہ کند مرض اولاد و است و علت او نہ قابل شفا ما بالذات لا ینفک عن الذات تا بجای
 اطباب نماید و وقت شریف را تباہ کند۔ بیت
 عمر بگذشت حدیث در دما آخر نشد شب با خرد کنوں کو تہ کنم افسانہ را
 والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

مکتوب (۹) نهم

شیخ عبد اللطیف لشکر خانی فی الوعظ والتذکیر والنصیحة۔

الحمد لله العلی الاعلیٰ کما یجب ربنا ویرضی، والصلوة والسلام علی رسولہ محمد
المصطفیٰ صاحب قاب قوسین او ادنیٰ، وعلیٰ الہ وصحیہ البررة التقی النقی، اما بعد فانی ادعوك
الی الرفیق الاعلیٰ، واتباع الهدی ان الی ربك الرجعی، واعلم ان العذاب علی من کذب وتموی،
فعلیک بمحاربة النفس والشیطان والهوی، فانذرتک نار اتلظی، لا یصلہا الا الاشقی،
والزمر الورع والتقوی، والتفقت علی المسکین وذی القربی، وسیجنہا الا التقی الذی یؤتی
مالہ یتزکی، ولا تمدن عینیک الی زینة الدنیا، ولا تریکن الی الذی ظلم والذی غوی،
ولا تنس المقابر والبلی، والجنة وما حوی، والتاروما یصلی، وتفکر فی الیل اذا یغشی، و
النهار اذا تجلی، وسارع الی امتثال اوامر الله تعالیٰ وانتہ عما نهی، وابتغ الشفاعة الکبریٰ
فی یوم لا ینفع المال ولا البنون للذکر والانتی، ان هذه تذکرة لمن یخشى، والی الله
المشتکی، من قلب معرض عن الهدی، منهمک فی الهوی، الم یعلم بان الله یرى، والیہ
الرجعی، وانه یعلم السر واخلقی، فیاخذ من ارتقی عن السفلی، متوجها الی العلی، وعلی
خطیئتک، فی ظلم الدجی، واعلم ان الی الله المنتقم، وانه علی العرش استوی، وما رای،
تأثیر قد زین تلوری، واستیقن بان الله هو اعنی واقنی، واصحک وابکی، وانه هو امات و
احی، فحیثئذ فنی عن نفسہ ویربہ بقی، فصار شدید القوی، ما زاع البصر وما طغی،
لا یجزئه الطامة الکبریٰ، وجوزی بالجزاء الاوفی، یوم یتذکر الانسان ما سعى، و
ان له قربات وزلفی، اذا برزت بالحجیم من یری، وفی ذلک فلیتنا نفس التقی، ویدل
جمدة النقی، والسلام علی من اتبع الهدی، والتزم متابعة المصطفیٰ، علیہ علی الہ
الصلوات العلی، الی یوم الجزاء۔

مکتوبات دم

بخواجه دینار در نعت ہر و کائنات و ترغیب بر اتباع خیر البریات علیہ آلہ الصلوٰت و التسلیمات -
 الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ تقدیر سعادتی دارین وابستہ بتابعت
 سید کونین است علیہ و علی آلہ الصلوٰة والسلام اگر نجات از نار است مربوط بتابعت
 سید ابرار است و اگر دخول بدار القرار است ہم منوط بتابع قدرۃ الاخیر است و اگر رضای
 پروردگار است نیز مشروط بہ پس روی سید مختار است توبہ زہد و توکل و بتل بے تبعیت او
 نامقبول است و از کار و افکار و اشواق و اذواق بے توسل و غیر مامل انبیا بقدرے از حشر
 آب حیات او سیراب متمتع و اولیا بجرعہ از بحر بے پایاں اوقاف و منتفع بملک طفیلی اوست و
 فلک حویلی او رشتہ وجود با و مسلوک است و سلسلہ ایجاد بویے مربوط و ظہور ربوبیت با و منوط -
 کائنات جملگی در قفای و نیند مکون کائنات تعالی طالب رضای او کما و در انا طلب صنائک یا محمد
 بیت نماذج بصیان کسے در گرو کہ دارد چنین سیدے پیش رو
 شعر فان رسول الله نور يستضاء به مهند من سیوف الله مسلول
 صلوات الله تعالی و تسلیماتہ و تحیاتہ سبحانہ علیہ و علی آلہ و صحبہ کما ذکرہ الذاکرون کما
 غفل عن ذکرہ العافلون صلوة تكون لك رضا و لحقه اداء پس بر جوانان سعادت مند و
 طالبان ہوشمند لازم است کہ ظاہر و باطناً و راتباع او کوشند و ہر چه منافی این دولت بود چشم
 سر و سیرازاں پوشند و یقین یقین بدانند کہ اگر شخصی ہزاراں ہزار فضائل و خوارق داشته باشد
 و در متابعت مدہن بود صحبت و محبت او سیم قائل است و شخصی کہ بیچ ازین خوارق و فضائل
 ندارد و در اتباع قدم راسخ دارد صحبت و محبت او تریاق نافع بیت
 محال است سعدی کہ راہ صفا تو را رفت جز در پے مصطفیٰ
 علیہ و علی آلہ الصلوٰت و التسلیمات و البرکات العلی -

نشان مصدق
 صدی اللہ علیہ
 دسم

مکتوب یازدهم (۱۱)

بقلیج اللہ در جواب اسولہ کہ نموده اول آنکہ بموجب سبقت رحمتی غضبی باید کہ اہل رحمت از اہل غضب زیادہ بوند و معاملہ بر عکس است، دوم آنکہ حساب عمر قلیل را در مدت پنجاہ ہزار سال گرفتن از عدالت بعید می نماید سوم آنکہ بحکم جف القلم باید کہ او سبحانہ مجبور بود، چہام آنکہ سرور عالم علیہ الصلوٰۃ والسلام با وجود محبوبیت چون خواہش حیرت نموده اند، پنجم آنکہ یا لیت رب محمد لم یخلق محمدا بکدام معنی است، ششم آنکہ روز سیوم بروحانیت میت، طعام و گل دادن اصل دارو یانہ، ہفتم آنکہ شیخ زارہا کہ بارت بجای پدر نشینند مجوزست یانہ۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین
والداجمیین، صحیفہ شریفہ کہ متضمن اسولہ و اشعار دلکش بود مشرف گردانیدر بانرا زہ فہم فاص
در صل ہر کدام چیزے نوشته آمد و اللہ سبحانہ الموفق للسداد۔

حاصل سوال اول آنکہ مقتضای سبقت رحمتی غضبی آنست کہ اہل رحمت بیش از اہل غضب بوند و حال آنکہ معاملہ بر عکس است چہ عصاۃ انس و جن بیش از صلحای اینہا اند و اہل تکلیف ہمین دو نوع اند پس سبقت رحمت چگونہ راست آید و چہ اثر بر آن مترتب شود۔

جواب، در دنیا رحمت خداوندی جل سلطانہ شامل حال مومن و کافرست کریمہ و رحمتی وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ دال بر آنست و فریای قیامت رحمت مخصوص بمؤمنان باشد و کافران از ان محروم بوند کریمہ فَمَا كَثُرَ هَالِكِ الَّذِينَ يَنْفِقُونَ وَيُقْتُونَ الزَّكَاةَ الْآيَةَ شَاهِدَان است و سبقت رحمت بر غضب در دنیا ہمہ را شامل است و در آخرت ہمہ مخصوص اہل ایمان است، جماعہ از مؤمنان کہ بحسب معاصی مستحق غضب شدہ اند از کمال رافت رحمت آہنار خواهند بخشید و بہ بہشت خواهند برد و در یادہ آہنار رحمت خواهد سبقت کرد بر غضب، اگر سبقت رحمت بر غضب نباشد امثال باگناہگار را در دنیا و آخرت امید رنگاری نبود از سبقت رحمت است کہ باین بارگناہ بر روی زمین میگردد

و هلاک نمی شویم و با انواع نعم منتعم ایم و فردا امیدوار بخانیم و اگر سبقت رحمت بر غضب باعتبار عدد
 مرحومان و معصومان بگیریم چنانکه ذهن سائل بآن رفته هم درست می شود چه اهل رحمت اهل طاعت اند
 از انس و جن و تمام فرشتگان و اهل غضب کفار انس و جن و شک نیست که عدد ملائکه بچندین اصناف
 زیاده است از مجموع عدد انس و جن و اهل رحمت را مخصوص به اهل طاعت از انس و جن نمودن و
 ملائکه کرام را از ان بر آوردن معنی ندارد که همه مأمور بامر الهی اند تعالی و اهل طاعت اند لا یعصون
 الله ما امرهم و یفعلون و یا تؤمروا و نه و هر که مأمور امر الهی است تعالی از اهل تکلیف است و
 اهل تکلیف را باین معنی قرار دادند که در افراد او مطیع و عاصی باشد ممنوع است بر تقدیر تسلیم حصر اهل
 تکلیف درین نوع غیر مسلم است ظاهراً حق تعالی را بندها باشند از اجناس مختلفه و رای انس و
 جن که متضمن مطیع و عاصی بودند و باندازه عمل خود معذب و مثاب باشند چنانچه در اخبار آمده است
 و زیادتی عدد اهل رحمت باندازه آنها باشد و ما یعلم جنود ربک الا هو

حاصل سوال دویم آنکه روز قیامت پنجاه هزار سال خواهد بود تا آن روز تمام نشود هیچ
 یکی نه از انبیاء علیهم الصلوة و نه از غیر ایشان به بهشت نخواهند رفت حساب عمل قلیل دنیاوی را
 در مدت پنجاه هزار سال گرفتن خصوص مؤمنان را از عدالت بعید می نماید.

جواب آنکه حساب در مدت قلیله خواهد شد قال فی البدن السافرة ان فصل لقضاء فی
 ذلك اليوم فی قدر ساعة و بیروی انه علیه السلام سئل عن محاسبة الخلق فقال كما یرزقهم
 فی غداة واحدة كذلك یحاسبهم فی ساعة واحدة و فی تفسیر قاضی بیضاوی فی تفسیر
 قوله تعالی و هو اسرع الحاسبین یحاسب الخلاق فی مقدار حلب شاة لا یشغله حساب عن
 حساب و این همه طول روز قیامت از راه عظمت و بزرگی و جاه و جلال و استغنائی حضرت
 مالک بوم الدین است بر در بزرگان انتظار ناگزیر است انتظار باندازه استغناء و جاه و جلال است
 مانند شدت و عذاب آن روز که خاص بکفره و فسقه است قال الله تعالی و کان یوماً علی الکافرین
 عسیراً منقر بان از انبیاء علیهم الصلوات و البرکات و اولیاء سائر اهل طاعت و تقوی در آن روز

از آن شدت عذاب ایمن باشند لا یحزّهم الفزع الا کبر و تتلقاهم الملائکة بعضه از آنها
در سایه عرش بوند و بعضه از آنها در متاب نور بوند و بعضه بر کرسیها و بعضه بر کتیب مسک و بعضه
در مساجد با کلمه درجا های آراسته در لذت قرب مثل ذبوند و باید با از اطعمه جنت ابر یقها
از اثر به بهشت با ایشان رسد و مردم در شدت باشند و بعضه در بهشت روند و باز بعضه
بیایند و بعضه را آن روز بان شدت درازی مقدار وقت نماز فرض کوتاه گردد، هر چند با اهل طاعت
نیز در آن روز رواست که زمانه بیاید که هولناک گردند اما هول پیوسته و عذاب سختی دائم نصیب
اهل طغیان است معامله ابرار جداست هر جا که باشند در عصا یا در بر رخ یا در بهشت در
مراتب قریب بر ملائکه هست بر جان اهل عصیان است. و آنچه نوشته اند که تا آن روز تمام نشد
هیچ کس از بنی آدم نه از انبیا علیهم الصلوات و البرکات و نه از غیر ایشان بخت ترود عجب است
از کجا نوشته اند آنچه از ظاهر قرآن و احادیث مفهوم می شود خلاف آنست اما القرآن فقوله تعالی
ان اصحاب الجنة الیوم فی شغل فاکهون. و قوله تعالی اصحاب الجنة یومئذ خیر مستقر
و احسن مقیلا قانتی بیضاوی در تفسیر این کریمه می نویسد و یروی انه یفرغ من الحساب نصف
ذلك الیوم فیقیل اهل الجنة و اهل النار فی الناس. و احادیث درین باب بسیار است بعضه از
آنها ایرادی نماید در بدور السافره می آرد و اخرج ابن المبارک الطبرانی و ابن حبان عن ابن عمر
عن النبی صلی الله علیه وسلم قال تجعون یوم القيمة فیقال این فقراء هذه الامة فیقومون
فیقال لهم فاذا عملتم فیقولون ربنا ابتلینا فصبرنا و ولیت الامور و السلطان
غیرنا فیقول الله صدقتم فیدخلون الجنة قبل الناس بزمن و ینقی شدة الحساب علی
ذوی الاموال و السلطان قالوا فاین المؤمنون یومئذ قال یوضع لهم منابر من نور یظل
علیهم بالغمام و ینزل علیهم من السماء ماء یسقیهم و یسقیهم من ثمار الجنة و یسقیهم من
ابن جریر عن سعید الصواف قال بلغنی ان یوم القيمة یقصر علی المؤمنین حتی ینزل
بین العصر الی الغروب انهم لیقیلون فی ریاض الجنة حتی یفرغ الناس من الحساب

فذلك قوله تعالى اصحاب الجنة يومئذ خير مستقرا واحسن مقيدلاء وتقدير بنجاه هزار سال می تواند که باعتبار شدت باشد بر کافران. قال القاضي بیضاوی فی تفسیر قوله تعالى فی يوم کان مقداره خمسين الف سنة واستطالته اما للشدة على الكفار و لكثره فاقیه من الحالات والمجاسبات اولانه على الحقيقة كذلك وفي تفسیر الكواشی كان مقداره على الكافرين لشدة خمسين الف سنة وهو على المؤمن كصلوة مكتوبة وقید ایضا فی تفسیر قوله تعالى فی يوم کان مقداره الف سنة مما تعدون او المعنى يرجع امر الخلاق وتدبيرهم اليه فی يوم القيمة ومقداره الف سنة فمعنى خمسين الف سنة على هذا انه يشهد على الكافر حتى يكون خمسين الف سنة فى الطول ويسمى على المؤمنین حتى يكون كقدر صلوة مكتوبة فى البدور والسافرة اخرج احمد ابو يعلى وابن جبان والبيهقي بسند حسن عن ابى سعيد قال انه سئل رسول الله صلى الله تعالى عليه واله وصحبه وسلم عن يوم كان مقداره خمسين الف سنة ما طول هذا اليوم فقال والذي نفسى بيده انه لينخف على المؤمن حتى يكون اهنون من الصلوة المكتوبة يصلها فى الدنيا وفى رواية على المؤمنین مقدار ما بين الظهر والعصر و بتقدير تسليم گوئیم که نسبت بحق تعالى هیچ چیز خلاف عدالت و ظلم نیست اگر همه را بدوزخ فرستد هیچ ظلم نباشد که این تصرف در ملک و ملک خود است در ملک دیگرى تصرف بے اذن او کردن ظلم است وهو سبحانه فالك على الاطلاق يتصرف فى ملكه كيف يشاء لا يسئل عما يفعل وهم يسألون -

حاصل سوال سوئیم آنکه بمقتضای حدیث نفیس جفا لقلم بما هو کائن باید که حق تعالى مجبور تقدیر خود بود پس کار بتعطیل کشد و نیز کل يوم فی شأن و بمحو الله فایشاء و یثبت بچه معنی باشد بدانند که حق تعالى در انزل تقدیر فرموده که بارادت اختیار خود در اوقات مختلفه چنین و چنان خواهیم کرد بر طبق تقدیر ازلی حق تعالى همیشه با اختیار خود در کار است و تعطیل نیست و هیچ جبریه این تقدیر ازلی که با اختیار خواهیم کرد مؤید اختیار است نه منافی آن و

کتاب محو و اثبات لوح محفوظ است و محو و اثبات آن نیز در ازل مقدر است و قلم خشک شده
 و آنچه نوشته اند و عِدَّةُ عَلَمِ الْكِتَابِ بنا بر اعتراض بر آن نمودن خطا است و قرآن مجید
 و عِدَّةُ اُمِّ الْكِتَابِ است، یا آنکه گوئیم که جف القلم نسبت بکتاب است که در قید زبان مقیدیم
 حق تعالی که زبان بر وی جاری نیست ماضی و مستقبل و ازل و ابزرد او تعالی آن واحد است
 پس تقدیر و خلق در یک آن واقع است تقدم و تاخر در آن حضرت گنجایش ندارد.
 حاصل سوال چهارم آنکه سید عالم علیه و آله الصلوة والسلام با وجود حصول مقام
 محبوبیت چرا آرزوی مقام حیرت کرده اند فرموده رب زدنی تحیرافیک -

بدانند که حیرت کنایت از معرفت است اعرفهم بالله اشد هم تحیرافیه پس سوال
 زیادتی تحیر سوال زیادتی معرفت است که معرفت ایایانی نیست مجان و محبوبان همه طالب زیادتی
 معرفت اند، یا آنکه گوئیم که بر تقدیر تسلیم که حق معرفت واقع است و معرفت را ایایانی هست
 می تواند که بعد از این سوال بدرجه کمال از معرفت رسیده باشند که فوق آن متصور نباشد یا این
 دعا برائے تعلیم امت بود -

حاصل سوال پنجم، مخدوم مقتضای کمال محبت برفع اثبیت است میان محب و
 محبوب انخلایع نام از بشریت امکان و احکام آنها چه هر قدر از امکان و بشریت در ممکن باقی
 است همانقدر حجاب مطلوب است انخلایع و رفع اثبیت ممکن چنانچه شیخ عطار فرموده بیت
 نمی بینی که شاهی چون پیمبر نبرد او فقر کل تو رخ کم بر

بنابر آن امر فرموده باشند یا لیت رب محمد لم یخلق محمداً و نیز فرموده لا احصى ثناء عليك
 انت کما اثبتت علی نفسك چه هر قدر که امکان از ممکن باقی است از ثناء واجب لذات مکاهو
 عجز دارد و چون معرفت فنا فی المعروف است پس حق معرفت حاصل نیاید چه کمال فنا بر رفع
 اثبیت است که مستلزم و جوب ذاتی است لاجرم ما عرفنا الحق معرفتك و اردگشته، یا آنکه گوئیم
 در ثبوت این حدیث از سرور کائنات علیه و آله الصلوات و التسلیمات سخن است و کلینی یا حیرا

ہنگام ورود و اورد قوی است کہ این وجود طاقت برداشت آن ندارد و در آن وقت خود را با مور
دیگر میخورد کہ مشغول دارد تا ازان بار ساعتی تخفیف یابد و بک وفک نکشد مولوی گوید بیت
این تکلفہای من در شعر من کلمینی یا حمیراے من ست
منقول ست کہ عبداللہ اصطخری ہمراہ سگبانان برائے تماشا بصحرا می رفت تا ساعتی از
بار وجود آسایش یابد۔

حاصل سوال ششم آنکہ طعام برحانیت میت و زسوم یا دم و گل دادن روز سوم از کجا ست
مخدوم طعام دادن اللہ تعالیٰ بے رسم و ریا و ثواب آنرا بمیت گذرانیدن بسیار خوب است
و عبادت بزرگ اما تعین وقت را اصل معتمد علیہ ظاہر نمی شود و روز سوم گل دادن در زمان
بدعت ست آری در زمان خوشبوئے آوردن روز سوم آید است برائے رفع سوگ کہ
غیر از منکوحہ را از اہل قرابت زیادہ از سہ روز سوگ داشتن مشروع نیست پس روز سوم
خوشبوئے بسیارند تا زمان دیگر غیر از منکوحہ میت از سوگ برآیند۔

حاصل سوال ہفتم از شیخ زادہا کہ بارت بجلے پدیری نشینند و مردم را مرید میگیرند پرسیدہ بودند۔
مخدوم ادرجا نشینی پدر مقتدی وراثت معنوی می باید کہ منوط بولادت معنوی ست
کہ عبارت ست از تحقق بحالات پدر و ولادت صوری را نتیجہ وراثت صوری ست کہ اذنیال
و متاع پدر ست نہ وراثت معنوی کہ ارشاد و تکمیل باشد پس بجد ولادت صوری در وراثت معنوی
دخل نمودن خطر ست از پیری و مریدی رسمی کارے نمی کشاید و آنچه از طفل سوال کردہ بودند اگر
کاملے بتفرس در یابد کہ ازین طفل بعد بلوغ انتظام این معاملہ خواهد شد و بولادت معنوی خواهد
رسید با و بیعت بکناند و اورا جانشین خود سازد گنجایش دارد و السلام علیکم۔

مکتوب (۱۲) دوازدہم

خواجہ مومن جذبی در تحقیق فنا و عدم و وجود فنا و وجود عدم و فرق در آنها۔

بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب کمالات اکتساب خواجہ محمد مومن جذبی میسرانہ
بمطالعہ صحیفہ شریفہ مبتہج و مسررگر دیدار اندراج یافتہ بود کہ حضرت صاحبزادہ کلان بشارتے
بمن نوشتہ اند تو نیز دران باب متوجہ شدہ چیزے بنویس۔ مخدو با جائے کہ ایشان نوشتہ باشند چہ
احتیاج کہ دیگرے دران امر بنویسد و یا توجہ نماید کسے کہ بصحبت و خدمت قطب الاقطاب قدس سر
سبحانہ بسرہ الاقدس بصدق رسیدہ است این قسم امر و همچنین امور دیگر کہ نوشتہ اند و صحت و سقم
آزرا استفسار نمودہ در حق او چہ استبعاد دارد و شما خود از مقبولان آنحضرت ہستید زیادہ از ان
در بارہ شما متوقع است ہمت را بلند دارند و اوقات را معمولاً بعضے چیز ہا کہ امر و زبردہ نکشود
است امیدست کہ فردا پردہ از روی آن بکشاید از سیائے قبضہ ہا دل تنگ نشوند موطن بسط
ولقا بروجہ کمال در پیش است امیدوار باشند فان مع العسر یسر الان مع العسر یسر ان
ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہ می فرماید لن یغلب عسر یسرین درین ایام معرفتے در تحقیق معنی
فنا و عدم و فرق در میان این ہر دو مسودہ نمودہ بود کہ دانستن آن طالب این راہ را از ضروریات
است چون مناسبست بمطلب شما داشته آرا نیز درین کتاب اندراج نمود استملع فرمایند، عدم کہ
در عبارات اکابرین سلسلہ علیہ اقع می شود عبارت از ورود ہستی اسم الہی است جل سلطانہ کہ
مبدأ تعین عارف ست از پس پردہ از راہ جذب و محبت برسد کہ سالک کہ ہستی سالک در جنب
آن مستور گردد و سالک خود را و اوصاف خود را گم کند و نیابد و جوہ عدم عبارت از تحقق بآن
ہستی است یعنی وجودی و بقائی کہ بر عدم آن مترتب است و احتمال دارد کہ جوہ عدم عبارت
از تحقق بحالت عدمیت باشد یعنی پیدا شدن وصف عدم در سالک این عدم و این وجود
عدم بمعنی اول فنا و بقا است در جہت جذبہ این ظہور را دوام نیست پس فنا و بقا کہ بر آن
مترتب بود نیز دائمی نباشد و از عود بوجہ بشریت ایمن نبود تا آن ظہور کائن است ہستی سالک
منواری است چون ظہور متواری گشت و جوہ بشریت عود نمود فناے حقیقی عبارت از استیلا
ہستی مطلوب است بر عارف کہ عارف اوصاف اخلاق خود را پر تو اوصاف و اخلاق

مطلوب باید سجدیکہ ہمہ ادرست با آنجناب قدس حوالت فرماید و از جمیع منتسبات ہی گردد و
 بیچ نسبتے با و راه نیابد، وجود فنا عبارت از بقائے ست کہ برین فنا مترتب شود بولادت ثانیہ
 بوجود مہوب موجود گردد این فنا و این بقا را دوام لازم است و از عود بوجود بشریت ایمن در صورت
 اولی استتار سالک است و در صورت ثانیہ انتفای او و شتآن مابینہما لان المستتر قد یظہر
 و یعود و الزائل لا یعود اول از مطالب نیست ولایت بآن مربوطہ و ثانی از مطالب است ولایت
 بآن مشروط است کہ طالب اول را ثنائی مختلط سازد و خود را بوجود عدم فانی حقیقی انگارد و
 کامل داند و باین فرق مہترنگ گردد و این از جملہ مزال اقدام سالکان است درین جا بعنایت الہی
 جل سلطانہ پیر کامل مکمل باید کہ ہر دو طریق جذبہ سلوک پرورش یافتہ بہ تہایت سیدہ باشد
 تا این بیچارہ دست پاگم کردہ را ازین ورطہ برآرد و دلالت بنقصان او نماید و بقائے حقیقی رہنمونی فرماید
 اگر گویند ہر گاہ ظہور مستی مطلوب در ہر دو صورت باشد چرا یکے را دوام بود و دیگرے را نہ
 و یکے از المنتسبات از عارف نماید اثبات ولایت فرماید و دیگرے نہ۔

گوئیم در صورت اولی کہ تعبیر از ان بعدم می نماید طالب ہنوز واصل مطلوب نگشتہ است
 و چون جذبہ او بسلوک ضم نشدہ است از مقام قلب ترقی نمودہ بمقلب قلب پیوستہ است
 حجب در میان دارد لیکن از راہ جذبہ محبت بطریق اندراج التہایت فی البدایت پرتوے از
 مطلوب از پس پردہ باطنش می تابد و او را ازوے می رباید و چون حجب در میان است دوام
 نمی پذیرد و از عود بوجود بشریت ایمن نیست و ظہور در پردہ می آید و نیز چون ظاہر ظلی از ظلال
 مطلوب است نمودگی از نمودجات او نہ نفس مطلوب و ظل نمودج را آنقدر قوت نیست
 کہ اوصاف منتسبات سالک را تواند سلب نمود و بقائے حقیقی تواند رسانید لاجرم سالک از
 اوصاف و منتسبات خود درین ہنگام نمی برآید و بقائے حقیقی نمی رسد و ولایت چونکہ مربوط
 بجموع جذبہ سلوک است نہ جذبہ فقط اسم ولایت برے صادق نمی آید و در صورت ثانیہ
 عارف از مقام قلب برآیدہ بمقلب قلب پیوستہ است و معالہ جذبہ سلوک ابا انجام رسانیدہ

مطلوب ابی پرده در آغوش کشیده است لاجرم ظهور در حق او دائم است از عود مذکور ایمن
 چه پرده در میان نمانده است تا محویت متصور گردد و چون وجود کمالات که ممکن انتساب
 دارد ظلال وجود و کمالات مطلوب است که هنگام غیبت از مطلوب ممکن آن کمالات را از
 خود فهمیده و خیانت در ایانت نموده دعوی همسری پیدا کرده بود و در وقت طلوع اصل ظل را
 غیر از محویت تلاشی و کجوق باصل چاره نیست عارف نیز درین هنگام ظلال را باصل حواله
 نموده و از همه منتسبات خالی گشته رخت بصحرائے عدم کشیده و بفنائے حقیقی مشرف گردیده و
 باین فنا و بقا که بر آن مترتب شود اسم ولایت را بر خود درست خواهد کرد و این دید عاریت و
 سپردن باصل از تجلی صفات است و کمال آن مربوط بتجلی ذات است چه تمامی هر مقام
 منوط است بگذشتن از آن مقام -

سری

مکتوب سیزدهم

بحافظ محمد شریف در عظمت مطلوب و بزرگی اسم مبارک الله -
 حضرت حق سبحانه و تعالی با عالی مرتبه کمال برساند شفقت آثار مطلوب حقیقی چون که
 و رای او هام و افهام است و ورای تفکر و تعقل معرفت دران حریم اقدس نکارت است و
 علم جهل چون او جلوه فرماید مشتاق بیچاره رو بخدم آرد - بیت
 گیرم که بغمخانه مایار خرازد کو حوصله و طاقت دیدار که دارد
 پس طالب او غیر از آنکه خود را بجز قرار دهد و بیاس آرام گیرد چاره ندارد - بیت
 عاشقان را نصیب از معشوق جز خرابی و جان گذاری نیست
 و اگر بعد وجود موهوب بعلم و شعورش باز آرد مطلوب را با اندازه استعداد و باقت خود خواهد دریا
 و بیرون از حوصله و طاقت نخواهد شناخت که مفید هر چند برعم خود از همه فیود و اربد مطلق حقیقی
 نگردد پس تا یافت همه وقت را منگیر آمد و ناامیدی نقد وقت - بیت

ہم صبح وصل جو بیان من و نشام تا امید کی سیاہ بخت ہجر شب من سحر ندارد
عاشق درد مند را آرام نیست و هیچ گو نہ قرارے ندارد از تپش دوری ہموارہ سینه سوزان ست
واز سوگ ہجوری پیوستہ جگر دوزان ہر گاہ سرور جیبان علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ التسلیمات
بدوام حزن و تو اصل فکر موصوف بود از دیگران چہ گوید و آرام بظلال و اعتبارات نہ آرام
باوست محب ذات با آن خورسند نشود نام سامی آنحضرت کہ لفظ مبارک اللہ است گوینا
اشعار بعدم دریافت مسماے خود دارد لام معرفت چون بالام الہ رسیده دران لام مدغم و
ناچیز گشتہ است وہمان لام اللہ باقی ماندہ مانا کہ درین ضمن ایماہ با آن است کہ چون معرفت
با آنحضرت ہستی گردد وفانی و مستہلک شود جز معروف ہیچ نہ ماند بے کمی و زیادتی و چون معرفت
رفت عارف نیز بعدم پیوست چہ علم را با عالم اتحاد ست از بزرگی این اسم مبارک است
کہ فحول علماء دران متخیر رفتہ اند و بکنہ آن پے نبرہ بکنہ مسماے آن چگونہ پے بر ندع

چون نام این ست نام آور چہ باشد

جمع گویند کہ این نام سریانی است و جمع دیگر بر آنکہ اسم عربی ست و بر تقدیر عربی بودن ،
بعضے بر آنند کہ جاہل است و بعضے می گویند کہ مشتق است و اگر مشتق است تحقیق معلوم نیست
کہ اشتقاق آن از الہ بفتح لام است بمعنی عبد یا از الہ بکسر لام بمعنی تجیر یا از اکہت الی فلان
ای سکنت الیہ یا از الہ اذا فرج من امر نزل علیہ یا از الہ الفصیل اذا ولع بامہ یا از ولہ
اذا تخیر و تخبیط مشتق است و جمع گویند کہ اصل اولاد است مصدر کاہ بلیہ لیرھا اذا
احتجب و ارتفع بعضے بر آنند کہ علم ذات است و بعضے بر آنکہ صفت است در اصل بر ذات
تعالی غالب آردہ است و حکم علم گرفتہ است چنانچہ الثریا یا بجمہ بزرگی و عدم یافت
آن دلیل بزرگی و عدم یافت مسماے اوست۔ بیت

اللہ چہ لفظ یا چہ نام است

کو و در زبان خاص عام است

مکتوب چہارم

در ذکر بعضی نصائح کہ طالب این راہ را لابدی سنت و بیان برخی از کمالات نماز۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَسْتَجِیْبُوْا لِرَبِّکُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ یَّآتِیَ یَوْمَ لَا مَرَدَ لَکُمْ
 مِنَ اللّٰهِ مَا لَکُمْ مِّنْ مَّجَآئِیْمٍ وَّ مَا لَکُمْ مِّنْ تَنْکِیْرِهِ صِحْفَهٗ شَرْفِیَّهٗ کَمَا یُصَوِّبُ اَخُو
 مولانا محمد حنیف فرستاده بودند و این فحمول زاویہ فحمول را یاد آوری نموده مطالعہ آن فرحت
 فراوان رسانید و چون نبی از حرارت طلب و شوق مطلوب بے ہمتی بود فرحت بفرحت
 افزود چه نعمتی است کہ حق سبحانہ و تعالیٰ درین طور او ان کہ آخر الزمان است سوائے جناب
 قدس خویش در سربندہ پیدا آورد و آتش محبت خود در ستر او بیفزورد و بسوزد بجرانش سرفراز
 سازد شکر این نعمت عظمیٰ بجا باید آورد و ممنون این عطیہ باید بود و کمر ہمت را چست بستہ
 هَلْ مِّنْ قَرَّیْدٍ کُوْبَانِ اَزْدِیَادِیْنَ رَا جُوْیَانَ بَا یِدِیْ شَرِّ و حَشِیْمٍ اَنْطَارِ رَا بَرَّانِ بَا یِدِیْ اَشْتِ
 کہ سوائے مذکور سبہ جتوں بر سر و از با سوی مطلوب بیگانہ سازد و از کشاکش لاطائل و ارباب
 و از بارہ محبت منارہ انانیت را کہ از علو سرکشی امارہ بریاست پاک بسوزد تا با نوار کمال لایزال
 انارت اضرارت پیدا آید لَیْنٌ شُکْرَتُمْ لَا زَیْدٌ تَکُمْ سَعَادَاتٌ اَنَارِ اِچُون شَمَارِ اَشْوَقِیْ بِطَرِیْقِ
 این اکابر ہم رسیدہ است باید کہ در رعایت شرائط و آداب این طریقہ عالی ہما ممکن بکشند
 و اتبلیع سنت و اجتناب از بدعت لازم گیرند کہ مدار این راہ بر آن سنت و بفتویٰ علماء ہمتدین
 در اقوال و افعال و اخلاق زندگانی نمایند و سیر صالحین را شعار خود سازند و فقر را دوست
 دارند و در خفتن و خوردن و سخن کردن صداقت را رعایت کنند و سحر خیزی را ہما ممکن از
 دست ندرند و نماز و استغفار و گریہ و زاری آن وقت را مغتنم شمارند و بصحبت صلحا را غیب باشند
 دین المریدین خلیلہ شنیدہ باشند و بدانند کہ طالب آخرت را از ترک دنیا چارہ نیست ترک حقیقی
 اگر بیسر نشود ترک حکمی لابد است تا امید نجات صورت پذیرد و ترک حکمی عبارت از آن سنت

۱۲

عقبت عظمی

اور

اسکا شکر

شرائط الطو

داب طریقہ

ترک دنیا
حکمی

کہ در اموالِ نامیہ و انعامِ سائمه و اموالِ تجارتِ زکوٰۃ را کہ تقدیر آن در کتبِ شرعیہ مبین است
 بمنّت بمصارف آن بدینہ صلہ رحم و حقِ جار و سائل و مستقرض و غیرہ را رعایت کنند و مال را
 بیجا صرف نکنند و اسراف در آن نمایند و آنرا وسیلہ لہو و لعب زینتِ خلق و تفاخر و تکاثر
 نکنند چون چنین شود مال از مضرت برآید و دنیا با آخرت جمع شود بلکہ دنیا نماند و نیز بدانند کہ نماز
 ستونِ دین است اگر آنرا بر پا کردین را بر پا داشت و اگر آنرا ہدم کردین را ہدم کرد پس باید
 کہ نماز را در اوقاتِ مستحجمہ با شرائط و آداب آنکہ در فقہ بیان یافته است باجماعت ادا نمایند
 و کوشش کنند کہ بخرمئہ اولی برسند و در صفا و اول جایابند و تبرک یکی ازین امور یا تم دارند مصلی
 کامل در وقت اداے آن گویا از دنیا کہ از دولت قرب قلیل لنصیب است اگر نصیبی دارد
 قرب ظلی دارد می برآید و با آخرت کہ موطن قرب اصلی است می پیوندد و دولتی کہ بآن نشأ مر بوط
 است مناسبت آن فرامیگیرد و متعظشان بوادئ حیرت و فراق دین نشأ از سر چشمہ زلال نماز
 مانوس و سیرابند و متولہان بیدائے کبریائی و جلال امر و در سر پرده محفلِ عروسی او مدہوش بو
 وصال - رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است اذا قام العبد فی الصلوٰۃ فتحت
 لہ ابواب الجنان و کشفتم الحجب بینه و بین ربہ و استقبلت الحور العین مالہ یتمخطو
 تا رسیدن بصحبت شیخ کامل و کمل این طریقہ اوقات را ابتلاوت و طائف طاعات و اوراد کہ از کتب معتبرہ
 احادیث ثابت شدہ است بسر برند بعضی ازین قسم و طائف اوراد و اعمال را این فقیر جمع نموده است
 ملامحمد حنیف ظاہر داشتہ باشند و اکثر اوقات را بتکرار کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ معمور دارند کہ در
 طہارت باطن اثر تمام دارد و اگر عدد معین را ازین کلمہ طیبہ مبارکہ و روز سازند نیز گنجایش دارد و بطہارت
 و غیر طہارت می گفتمہ باشند و محبت این کار را سر پایہ سعادت دانند و مدار کار را بر آن تصور نمایند بیت
 وادیم ترا ز گنج مقصود نشان گریا تر سیدیم تو شاید برسی

والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الہدٰی و التزم متابعت المصطفیٰ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ و
 البرکات العلیٰ علی جمیع الانبیاء والمرسلین و الملائکۃ و سائر الصالحین آمین۔

نماز

در احوط و طائف

کلمہ نفی ایشاد

مکتوب پانزدہم (۱۵)

بمیر ضیاء الدین حسین درانکہ اعظم حجباں راہ نفس طالب است۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى انت الغمامة على شمسك بزرگترین حجباں
میان طالب و مطلوب نفس طالب است و اشتغال او بتدبیر و مرادات او۔ مصرع
در تو یک یک آرزو ابلیس تست درع نفسک و تعال مصرع
با بار سیه نشین و با خود منشین والسلام اوکلا و اخرًا۔

مکتوب شانزدهم (۱۶)

بمیر معصوم در معنی الصوفی کائن بائن۔

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوْهَا خَالِدِيْنَ قُلِ اللهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ۔ طالب حق جل و علا
تا از محبت با سوی او تعالی بلکه از دید و دانش او ترید بمطلب علی نرسد الصوفی کائن و بائن
بہمین اعتبار گفته اند کہ صوفی از روی صورت ظاہر چند با خلق است لیکن از راہ باطن و
معنی از ہمہ گسسته و وارسته است با کلمہ آمیختہ باش و آویختہ بمباش والسلام والا کرام۔

مکتوب ہفدهم (۱۷)

بجناب ارشاد پتہ میر محمد نعمان قدس سرہ در دید قصو اعمال و منہم داشتن نیات با بیان بعضے
اذواق و واردات مخصوصہ خود و اشارت بحجت و محبوبیت ذاتیہ۔

خدام سیدی سندی ازین عاصی مہجور سلام و تحیت در معرض قبول آرنہ از بے توفیقی
بے حالی خود چہ و اتہاید کارے کہ شایستہ قبول پروردگار بود در حق این گناہگار عنقا روزگار است
و عملی کہ سزاوار نظر کردگار باشد صد و آن ازین مغرور دور از کار حاصل کالا و خود کاٹے ہوں والی است

دید قصور

وہم روزگارِ او خود ستانی و ظاہر آرائی طاعت و اطاعتِ ہواست و عبادتِ او سمعہ ریاست
 کلامِ او بے غرض نفسانی نیست و سکوتِ او بے وسوسہ شیطانی نہ، استغنائے او طمع آمیز ست
 و انزوائے او کبر انگیز ہمتش استیغفائے نعمات و لذات است و ہمتش تفوق بر اقران و اتبع
 شہوات، اگر استغفار پر زبان دارد چہ دین گناہ در دلش مرکوز است و اگر چشم سراز محارم فرو بستہ
 است تا محرم بسیار چشم ستر منظور است اگر بزرگ و ور داشتغال دارد صاحب لورد ملعون را
 مورد است و اگر بے اوراد و اذکار ست تارک لورد ملعون را مصداق با کلمہ طالب دنیا ست

و تارکِ عقبی معاملہ او بصاحبِ خویش معاملہ مخادع و مستہزی است۔ بیت

کس نکند با کس بیگانگان آنچه تو با حضرت حق می کنی

بظاہر مدعی محبت است و بحقیقت معاملہ او معاملہ کافر فرنگ است خیال باید نمود کہ این نوع
 دعوی را چہ جزا بود و این قسم معاملہ را چہ مکافات عصاۃ دیگر را با این چنین سیاہ کار نسبتے نیست
 و کذب در معاملت را با سایر معاصی کدام مساوات۔ رباعی

میخوارہ و خود پرست فاسق بودن در کوے خرابات موافق بودن

بر کام ہوائے نفس عاشق بودن بہ زانکہ بخرقہ در منافق بودن

مقصود از تصدیع و ابلال التماس آنست کہ چون اعزہ اجبہ این شرمندہ کار را از روے

کمال حسن ظن با و ضلع صلاح یقین کردہ اند و عنوانے برے قرار دادہ الحال بعد از بلا حظہ

این سطور چون از حقیقت کساد این مغرور اطلار ع بواقعی یا بند خیال سابق را کہ در بارہ این

آوارہ داشتند از سمر نہند و اورا بعنوان مسطور تصور فرمایند و از آشنائی او ہراسان باشند مصرع

صد مرحلہ بگریزیدے اہل جہان از من

چون ستر حال خویش از کسانیکہ در گمان کمال او بند داخل خیانت بود بتا بران حقیقت خود را

کما بینغی و نمود تا دوستان آگاہ باشند و سادہ دلان چند را آگاہ سازند تا از مجر د شنیدن

نام یکے از جبار و نرو مردم را از جا نبرند۔ بیت

شیرین مثلے است گشته مشہور
 آواز دہل خوش ست از دور
 والا کسے کہ معاملہ او باین سرحد باشد و پراسر و برگ قلم گرفتن و سخن پردازی کردن کجا است
 گر عاقلی حدیث خود کم کنی
 قفلے در گفت و گوئے محکم کنی
 ماتم زردہ چند فراہم کنی
 برگفتہ بگریے و ماتم کنی
 والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

فصل بانجیر بعد از تخریر نیا زمانہ بخاطر ریخت کہ چون از حقیقت کساد خود نوشتی اگر
 نختے از نعمت حق جل و علی کہ در بارہ خود مشاہدہ کردہ درین رقمہ اندراج نہائی مبادا داخل
 کفران بود بتا بران بموجب وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ شمه ازان نیز اطہاری نماید۔
 مخدو با این ہمہ خرابی و تباہ کاری اینقدر می دانند کہ از پیشگاہ در طینت این خاک
 معنی تعجیبہ کردہ اند و آئی در ولایت نہادہ کہ آن معنی منظور نظر خاص اوست تعالی و عنایت
 خفی در بارہ آن واقع است زیادہ ازین نمی تواند تعبیر نمود و تفصیل نمی تواند پرداخت کہ تمکلم و
 مستمع را تاب تکلم و ہوش استماع آن نیست ازان است کہ در زبان سابق پیش از ظہور آن معنی
 جذب و کشش معنوی و عشق و محبت بے کیفی در خود می یافت طبیعت او از خلق گریزان بود و بخلو
 و صحرار اغب با خود می گفت متنوی

بہ تنہائی دلم مائل چنین چسیت
 درین تنہا نشستن عالم چسیت
 و آن محبت را بیچ متعلق سر نمی کشید و نمی دانست کہ این عشق کدام کوست و این ہمہ کشش
 بکدام کوست۔ شعر

می دید چشم خود غبارے
 در دیدہ نہفتہ خار خارے
 آگہ نہ کہ گرد دامن کیست
 دین غنچہ ز خار گلشن کیست
 در جیب گلشن کہ این خشک ریخت
 در چشم دلش کہ این نمک ریخت
 آتش کہ بسقف خانہ در زد
 دین فتنہ ز دامن کہ سر زد

این تلوسہ چسپت در شکیبش
شورے است ز عشق در میرا و
از جنبش غم ہائے خونی
جانے بسر خیال می داشت
سر مست نظارہ سوسو بود
ہم دیدہ براہ آرزو باز
کز قافلہ رسد صدائے
جادوے کہ می دہد فریبش
نیغیست تہان بگوہر او
دارد نگراہی درونی
چشمے برہ شمال می داشت
در رقص نشاط موبو بود
ہم گوش تمنیش بر آواز
آواز برون دہد ورائے

و نامد تہا مغلوب این حالت بود و آرزو میکرد کہ این عشق را متعلق ظہور فرماید و این شورش
و تلوسہ را معشوق معین پذیرد آید و ہر چند آن عشق را بمعشوقیت سطحی فرود می آورد فرود نمی آید
سوداے بود جنون آمیز و شوقی بود آتش انگیز بیچ معلوم نہ کہ جنون انگیز کیست و این آتش افروزی
بہر چسپت حیران کار خود بود و باین ابیات زبان حال او گوید **بمشعر**

دارد ز کہ موبویم آزار
تنہا نہ بدل خلد کز اں سوے
در دیدہ من کہ می زند برق
از سوز کہ این شرار بر خاست
بر سر ہمزہ ام جدا نگار کیست
آن کیست کہ در درون سینه
این باد زد ا من کہ بر خاست
این مرغ کہ می پرد برین بام
این عشق ندانم از کجا خاست
آن روز کہ خاک من سرشتند
وز ناخن کیست جنبش تار
دارد خلہ بہر بن موئے
وز شعلہ کیست دشنہ رفرق
وز راہ کہ این عجار بر خاست
در ہر نگم جدا بہار کیست
بشکست ہزار آہ بگسہ
وین دود ز خرمن کہ بر خاست
وین بوسہ کہ می دہد بہ پیغام
کز ہر گز ریشہ ام بلا خاست
سوداے جنوں بسر نوشتند

از طرہ بتے فگندہ دام ست
تا عشق کہ شد مساعِدِ من
از خندہ کیست نو بہارم
ابن عشق ز عاشقان عجب نیست
لے عشق خوش آمدے چین چیت
بنشین بنشین شیمن از تست
روز از تو شب سیه مرا بس
پذیر بخفہ جان و بنشین
بنشین وز عقل جوش بنشان
از آدنت چو گل شگفتم
گل کرد بہار بختم امروز
لیکن نشنا سمش کدام ست
واندر کف کیست ساعدِ من
وازنانہ کہ خار خارم
معشوق شناسی از ادب نیست
در دل بنشین کہ منزل تست
جان و خرد و دل و تن از تست
تخت از تو و خاک رہ مرا بس
بکشا کمر از میان بنشین
وا ز خون ہوس خروش بنشان
دامن دامن بہار ر فتم
بر گل بہید تخم امروز

بر سر اصل سخن رویم، بعد از آنکہ آن معنی لکنون بمرور شہور پر تو انداخت پیش از آنکہ در معرض ظہور
کامل آید معلوم شد کہ متعلق آن محبت کہ بود و آن انجذاب کشش بکدام طرف وابستہ محبوبے
پدید آمد در غایت حسن و خوبی و در نہایت رفعت و مرغوبی کہ فوق آن غایت در جمال و حسن
متصور نیست بلکہ نزاکت منزلتتش بمشابه ایست کہ اطلاق حسن و جمال بر آن حریم متعال گرانی
دارد و همچنین ہر کمال و جمال از ان بارگاہ در راہ است ہر جا کمالے نمایان است اثر کمال او
یافت و ہر طرف کہ حسن و جمال متصور است نمودج حسن و جمال او دید بیقین دانست کہ محبوبے
لاوشایان است و مطلوبے را ہم او سزاوار از ہمہ رویتافت و عثمان غنایت بجانب او یافت
و کمر ہمت را در خدمت او حیت بر بست دید کہ عثمان تابے آنجا را ہی نمی کشاید و این خدمت
شایان آن حریم مقدس نیست و بیچ کوشش و سعی را بے فضل او بار نیست سابقہ عنایت
می یابد پس کشش او در کار است دیگر بیچ از ہمہ در ماند و معاملہ را با و گذاشت خوش گفت

بیت مرا گر تو سن دل نیست در راه کمند زلف او ہم نیست کوتاہ
 عنایت ازلی از پے او در رسید و بالطف خود این دور از کار را بنواخت و بسابقہ فضل و کرم
 این خاک افتادہ را در حوالے حریم قدس خود جا داد و ہذا آن معنی مضموم این آن مستور در ان
 بارگاہ پر نور بروز و ظہور دارد و بصدآب و نایاب در صحن گلزار امید در رقص و نشاط جا وید است
 قدمے باناز بر میدارد و قدمے بانیا زمی نہد و با کمال خرمی و فرخندگی ہم آغوش بوے وصال
 با وجود بندگی سر مست بادہ لایزال و باین ترانہ مترنم ست . نظر

ہم از در باز گرداے بار نور روز کہ من بوے گل خود دارم امروز
 مدہ پیش شب از مہ یادم اکنون کہ من با مہوش خود شام اکنون
 گراؤں می ربود از گر یہ آہم کنون خوش می برد در باد خوابم

اگر بر خود نیز عاشقی نماید می سزد کہ نواختہ محبوب ست و اگر شیفتہ حسن خویشتن بود نیز بر محل
 کہ منظور مطلوب ست اے عزیز آن معبرا کہ بابوے معبر ست با این بدن چرکس چہ نسبت آن
 معنی علوی را باین پیکر سفلی و پس ماندہ آوارہ بیچارہ کہ از یار جدا ماندہ و گرفتار دیار اعدا گشتہ
 کلام مساوات این پیکر عنصری ست کہ در باد یہ حیرت و حسرت سرا سیمہ و سر گشتہ بادل پریشان
 موے آویزان باد دورے از شش طرف برے طپا پنچہ زبان گرد حجاب حواس خمس افرو گیران بیت
 ہم باد زدہ طپا پنچہ بر روے ہم خاک فشر دہ پنچہ در موے

و از کار و از کار فرو ماندہ و از شوق و سر گرمی دست افشانندہ مخمول زاویہ بے حلاوتی و افسردگی
 گشتہ عنان ہمنش از دست رفتہ و کمر خد منتش فرو شکستہ از غایت حیرانی بچیزے جمع نمی تواند شد
 و از بس سرا سیمگی از کس در ویزہ نمی تواند نمود ہر چند آن معنی از آن این بود لیکن آنرا دلبری برگزیدہ
 لاجرم بمراحل ازین دوری گزید و بعد المشرقین میان این و آن افتادہ رباعی

از باد صباد لم چو بوے تو گرفت بگذاشت مرا و حبت جوے تو گرفت
 اکنون زمن خستہ نمی آرد یاد بوے تو گرفتہ بود خوے تو گرفت

آن بر تخت مرصع انس نشسته و این پیکر در خاک تیره فرومشته، آن از ہم آغوشی مراد شاد و فرخنده، و این از حیرت سینه حسرت بر خود کنده، این با چندین زاری و نیاز، و آن با صد استغنا و ناز، این با ہزار آرزو و ازان راز جویان، آن از کمال بے نیازی با خود راز جویان، این پیکر سفلی بآن معنی علوی گوید۔

شعر

من بے توبخاک رہ مژہ باز	تو خواب گزین بہ بستر ناز
من بے تو ز خون دیدہ گلزار	تو خندہ زنان بصرین گلزار
من بے تو بخون کشیدہ دامان	تو رفتہ بنطع گل خرامان
من بے توبخاک غصہ پامال	تو رقص کنان بیانگ خلخال
من بے تو چورشتہ تاب در تاب	تو رشتہ کسل چودر نا یاب
من بے تو بسوز دل گدازی	تو عاشق خود بحسن بازی
من بے تو گرفتہ ترک ہستی	تو کردہ بخویش ناز و مستی

تنبیہ: اے عزیز اول کتاب را با آخر آن کسے متذرع فہم و بظاہر متناقضہ انگار
 زیرا کہ ہرچہ منسوب بممکن است ازین روئے کہ ممکن ممکن است قابل رد و طعن ست شایان
 آنحضرت چگونہ بود معاملہ فضل جداست این قسم دور از کارے را اگر بنوازند کمال بندہ نوازی
 اوست و بندہ فی نفسہ و عمل او ہمان ست کہ مسطور شد و عنایت و کرم او بکردار این کس و البتہ
 نیست، یا آنکہ گوئیم آنچه دریا سبق ذکر یافت وارد است از واردات چون این وارد غالباً بد
 جمیع اعمال و طاعات خود را قابل لعن و طعن انگار در نفس الامر ہرچہ باشد و آنچه در آخر کتابت
 مسطور است نیز واردے است و یک وارد را با وارد دیگر بیچ تذراع و تناقض نیست اول مغلوب
 آن دید بود بعد از ان مغلوب این دید گردید موافق دید اول بزرگے گفتہ است کہ کاتب شمال من
 ہمیشہ در کار است و کاتب بین حسنہ نمی یابد تا بروئے کاغذ ثبت نماید این کار خانہ در دید

عارف است و پس این دید را منشاء است و معاملات بآن وابسته است که شمه از آن ظاهر
در ذکر آمد قاصد مستعجل است تفصیل آن نمی تواند پرداخت و موافق دید آخر همان بزرگ درجائی
دیگری فرماید که کاتب شمال خود نمی یابم و شمال حکم بمین پیدا کرده است حکم کلتا یدیه سبحان
بمین زیرا که شمال از مقتضیات عدم بوده و چون عدم بعین اثر از عارف زائل شود شمال در
حق او نماند و حکم تخلق و یا اخلاق الله شمال حکم بمین گیرد و آنچه گفتم که این دید را منشاء است
و معامله بآن وابسته است. باید دانست که هر چه با آن جناب مقدس منسوب است همه خیر و کمال
است خیر و کمال را آئینه باید تا ظهور خیریت آن بآن شود و آئینه نمی باشد الا در مقابل شئی و مقابل
خیر و کمال شر و نقص است از جندها تنبیین الاشیاء و ظاهراست که مرآت هر چند در مرآت
خود کامل تر بود ظهور صورت منعکسه در آن اتم باشد پس هر چند دید شریعت عارف بیشتر بود
ظهور خیریت درک زیاده تر باشد زیرا که ممکن فی نفسه منشاء هر شر و نقص است چه ذات او
عدم است مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ، و
ظهور خیریت را دید شریعت کافی است من تواضع لله رقعاً لله با جمله هر خیر و کمال و هر حسن
جمال که در صفحه کائنات هویدا است همه مستفاد و مستغارا از مرتبه و خوب است ذات ممکن
عدم است هیچ نیست از هیچ غیر از هیچ چه آید. شعر

از تست طلسم این خزانه	من هیچ نیم درین میانه
از شیشه تست این می ناب	من خاک بلب در آتش و آب
هم گنج ز تست هم تو گنجور	من دست نهی فشاندم از دور
معنی تو دمی چنین شکر فم	من جلد کتاب صوت و حرفم
من ذره خاک آستانم	تومی طلبی بر آسمانم
از موج قبض تست این جوش	من مهر بلب نهاده خاموش
از جوش و خروش خود چه گویم	این یاده تویی و من سبویم

ولیکن هذا اخر المکتوب ربنا لا تاخذنا ان نسينا و اخطانا الحمد لله اولاً و آخراً و الصلوة
 و السلام الايمان الاكملان على رسوله محمد دائماً و سروداً و على اله الاطهار و صحابته الاخياد
 و على جميع الانبياء والمرسلين و على ملائكته المقربين و على اهل الطاعة اجمعين امين
 حاجي الحكرين شيخ حسين بخدمت می رسد امید که از توجهات بهره ور باشند بیت
 این دم که تراست باده در جوش از خشک لبان مان فراموش
 و همچنین یاران دیگر می باید که از صحبت سیراب متمتع باشند پسر مردکی نصیب اعدا بار بیت
 از گرمی مجلس است بس دور تو ساقی داهل بزم مخمور
 و السلام علیکم و علی سائر من اتبع الهدی -

مکتوب ششم (۱۸)

مولانا محمد صدیق پشادری در جواب عرضی که مشتمل بر احوال و وقایع بود -

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَ بِدَعْوَةِ الْحَمْدِ لِلّٰهِ وَالسَّلَامِ عَلٰی عِبَادَةِ الذِّیْنَ
 اصطفی. دو مکتوب مرغوب عقب یکدیگر رسیده خوشوقت ساخت دیدن سرور کائنات علیه
 و علی آله فضل الصاوات اکل التجات رحمت بشارت است و رسیدن سبب خوف عین
 تسلیه نوید تسلیه لسانی فریاد بیداریه و ما آرسلناک الا رحمة للعالمین نوشته بودند که این خوف و
 اندیشه و حزن بر نهی استیلا یافته است که قوت و همت را با کل سلب نموده و بغیر از ادله فالض
 و سنن بعبادات دیگر نمی تواند پرداخت خوف خاتمه اندیشه اترومی باید که در توفیق طاعات
 بیفزاید و سبب زیاد توافل اعمال گردد موجب انتقاص آن چون شود هر چند نفس این خوف
 و اندیشه از عبادات ست و مانع غفلت و معاصی می آرد که عطار شبلی رحمه الله سبحانه چهل سال
 بگریست و بجانب آسمان ننگریست سبب گریه او پرسیدند فرمود که از ترس گور و هیبت
 قیامت آنگاه سبب ننگریستن بجانب آسمان پرسیدند فرمود که از شرم گناه بسیار که کرده ام

خوف

حکایت

مکتوب

و در مجلسها بے خندیدہ ام و قہقہہ نموده از شرم آل چشم بالا نمی کنم۔

منقول است کہ فتح موصلی شصت سال بگریست گوشت و پوست از خسارہ مبارکش
بریزید بعد از نقل اورا خواب دیدند گفتند خدای تعالی با توجہ کرد گفت بیامرزید آیا آن زبان کہ مرا
بالا بردند فرمان آمد کہ بالاتر آید چون زیر عرش بریند سجده کردم اما لرزان و نرسان خطاب آمد کہ
لے فتح چیست کہ چندین بگریستی مرا غفار مگرند استی میر سجده نہادم گفتم الہی ترا غفار دانستم اما
انترس گور و ہیبت قیامت درستی ملک الموت می گریستم کہ در آن تنگنای کج حال من چگونه
خواہد بود فرمان آمد کہ چون می ترسی بیامرزیدم ترا این گریہ این گریہ این خوف کہ نصیبہ شماست
از نعم ہنیہ ست میمون و مبارک ست ترقی بخش و منور باطن شکر خداوندی جل شانہ بجا آید و از
استیلا بر آن دلتنگ نہ شوید در حدیث آمدہ است کہ دو خوف در آدمی جمع نہ شود خوف در دنیا
و خوف در عقبی یعنی خوف آخرت کہ در دنیا نصیب شود خوف آخرت را بریاید این دیوانگیہا و
ایں شورشہا و صیحا و نعرہا و گریہا و شوقہا کہ نصیب وقت شماست و بخواست از شما سر می زند
مردم آرزو دارند کہ لمحہ این قسم وقت رتے دیروز از قوت جذب شوق و جنون غالب آید و ساعتی
ظاہر و باطن را از ناسوی بیگانہ سازد و وارہا نذامثال ماسنگدان خشک چشمان از این معنی
بمراصل اند۔ مصرع **فہنیثا لاریاب النعیمہ نعیمہا**
نوشته بودند کہ روزے نشسته بود کہ جوشے از نہاد این کس برخاست نزدیک شد کہ صحیحانے
پرورد از نہاد او بر آید بتکلف تمام از صیغہ نگاہ داشت ازین سبب درد سینہ و درد پہلو برخاستہ
است شکر کنند کہ درین طور جوش و شورش جان سلامت ماند بسیارے از صوفیہ درین طور
وقت قالب را از جان ہی کردہ اند می آرند کہ ابراہیم خواص قدس سرہ روزے بر جمعے بگذشت
کہ بذر الہی جل سلطانہ اشتغال داشتند از ذکر آن جامعہ در ابراہیم چنان ذوق اثر کرد کہ در
رقص شد ہفت شب تا روز بدین متوال بود چون بہوش آمد تجرید و صنوم نمود و گانہ ادا کرد و سر
سجده نہاد سہ بار یا اللہ یا اللہ یا اللہ بگفت و سر بر کرد و جان براد۔ بیت

عاشق بہوے دوست بہوش بود وزیر محب خویش مدہوش بود

نوشتہ بودید کہ در کتاب نومندرج بود کہ اصل کار محبت است بے محبت کجا رسد الخ ازین
معنی بسیار بسیار متالم است و در غم و اندوہ بنوع فرورفتہ است کہ سر بر نمی تواند برداشت
مخروبا عجب است کہ در یادہ شما کہ در محبت متفردید این کلمہ نوشتہ باشم ہر چند تا مل می کنم
بخطا نمی آید کہ این کلمہ نوشتہ باشم لیکن چون نوشتہ آید البتہ خواہد بود تا چہ طور از قلم بر آیدہ است
و کلام معنی مراد است بہر حال سبب تالم شما گردیدہ است۔ مصرع

بلاے درد مندان از در و دیوار می آید

ہیچ بخاطر نیارند محبت شما بدیہی است جاے سخن ندارد۔ والسلام علیکم

مکتوب ۱۹ نوزدہم

بحافظ عبد الرشید در بیان مکاشفہ حضرت مجد الف ثانی پیر ستگیر خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ

بسم اللہ والسلام علی رسول اللہ در اخبار نبوی علی مصدرہا الصلوات و

السلام والتحیة آندہ است کہ چون شخصے بمیرد و بروے حقے از حقوق عباد مثل دین و غیر آن

باشد روح او را بالائے آسمان نمی برند و از ترقی ممنوع می گردند تا زمانے کہ از جانب آن

میت ادائے حقوق نشود و چون حقوق ادا شد ازین جس خلاصی یافت حضرت ایشان

رضی اللہ تعالیٰ عنہ درین معنی بسیار متفکری بود تا آخر کار بفضل پروردگار جل سلطانہ براخصر

چنان منکشف ساختند کہ این حکم مخصوص بشخصے ست کہ روح او را درین دار دنیا ترقی

واقع نشدہ است اما اگر بکرم الہی جل شانہ در دار دنیا با وجود این تعلقات روح او را

ترقی شدہ است بعد موت او را نیز ترقی شود ہمیشہ سبحانہ بکلاف شخصے کہ درین دار

محبوس و در قفس بود ترقی وے بعد اوقات موقوف است بر خلاصی وے ازین تعلقات

والسلام

ایکصدیق
کا تشریح

مکتوب (۲۰) بستم

بحاجی محمد جان تالقانی در اشارت بعضی اسرار مضنۃ قلبیہ۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ سَلَامٌ عَلٰی عِبَادِهِ الذِّیْرِ صُطْفٰی مَضْنُوۃ قَلْبِیۃ
چون از اجزای عشرۃ ترکیب یافته ہیئتہ اجتماعی پیدا کند بعد تزکیۃ کل متہا و تصفیۃ ہا
و حصول کمال اتقا المتوقعتہ فیہا قابلیت ظہور اصل بے ثنائیہ ظلیت پیدا می کند ہر چند
در مرآت شیخ و مثال ثنۃ است نہ عین آن ثنۃ چنانچہ در حقیقت جامعہ قلبیہ کہ ظہور وے ظاہر است
اما بن معاملہ خارج از نظر عقل است۔ بیت

قربا دی حافظا این ہمہ آخر بہر زہ نیست ہم قصہ غریب حدیث عجیب ہست

اطلاق لفظ ظہور درین موطن از تنگی میدان عبارت است از افلاظ ظہور تمہ فافہم ہذا
المعرۃ الشریفۃ فاتھا ما حصل اللہ سبحانہ بھا بعض خواص الخواص تفصیل این معرفت را
کما یبغی از مکتوبے کہ باسم مولانا محمد صدیق است در مکتوبات جلد ثانی حضرت مجدد الف ثانی
طلب باید نمود این کمالے کہ مذکور شد و ابستہ بمقام قاب قوسین است ہنوز معاملہ او ادنی در
پیش است از این مقام دم نمی توان زردیضیق صداری و لا یبطلق لسانی مصرع

قلم این جا رسید و سر بشکست

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هَدٰنَا لِهٰذَا وَ مَا کُنَّا لَنَهْتَدِیْ لَوْ کَانَ هِدٰی نَا اللّٰهُ حَمْدًا کَثِیْرًا طِیْبًا مَبٰرکًا قِیَمًا

مکتوب (۲۱) بست وکیم

بشیخ محمد جان اکبر آبادی در ذکر خواص محبت۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اللّٰهُ تَعَالٰی بِمَلٰئِکَتِہِ کَمَالَ تَرْقِیٰتِہَا دَوَابَّر
جادۃ سنت سنّیہ مستقیم و مستقیم دارا و صحیفہ گرامی بتعاقب یکدیگر رسیده مسرت بر مسرت بخشیدند

مکتوب ۲۰ بحاجی محمد جان تالقانی در اشارت بعضی اسرار مضنۃ قلبیہ۔
چون از اجزای عشرۃ ترکیب یافته ہیئتہ اجتماعی پیدا کند بعد تزکیۃ کل متہا و تصفیۃ ہا
و حصول کمال اتقا المتوقعتہ فیہا قابلیت ظہور اصل بے ثنائیہ ظلیت پیدا می کند ہر چند
در مرآت شیخ و مثال ثنۃ است نہ عین آن ثنۃ چنانچہ در حقیقت جامعہ قلبیہ کہ ظہور وے ظاہر است
اما بن معاملہ خارج از نظر عقل است۔ بیت
قربا دی حافظا این ہمہ آخر بہر زہ نیست ہم قصہ غریب حدیث عجیب ہست
اطلاق لفظ ظہور درین موطن از تنگی میدان عبارت است از افلاظ ظہور تمہ فافہم ہذا
المعرۃ الشریفۃ فاتھا ما حصل اللہ سبحانہ بھا بعض خواص الخواص تفصیل این معرفت را
کما یبغی از مکتوبے کہ باسم مولانا محمد صدیق است در مکتوبات جلد ثانی حضرت مجدد الف ثانی
طلب باید نمود این کمالے کہ مذکور شد و ابستہ بمقام قاب قوسین است ہنوز معاملہ او ادنی در
پیش است از این مقام دم نمی توان زردیضیق صداری و لا یبطلق لسانی مصرع
قلم این جا رسید و سر بشکست
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هَدٰنَا لِهٰذَا وَ مَا کُنَّا لَنَهْتَدِیْ لَوْ کَانَ هِدٰی نَا اللّٰهُ حَمْدًا کَثِیْرًا طِیْبًا مَبٰرکًا قِیَمًا

حمد اللہ سبحانہ کہ بعافیت اندو از یاد فقرا فارغ نیند محب این طائفہ با این طائفہ است
 عزیزے گفته است خداوند امر ازین قوم گردان یا از نظارگیان این قوم گردان کہ قوم دیگر
 طاقت ندانم حتی سبحانہ محبت کامل با این طائفہ علیہ کرامت فریادنا از فیوض و برکات
 شان بہرہ نام بخشند و از اسرار و معانی خفیہ ایشان سیراب شداداب گرداندر رابطہ محبت است
 کہ محبے اہموارہ با محبوب می دارد و بصفات کاملہ او موصوف می سازد و طالب اہل بزرگ مطلقاً
 می برآرد و جوش عشق است کہ سالک را از وجود بشریت سبکبار می کند و از تنگنای انانیت
 می رہاند و از ازمی رباید و بے او در حریم قدس جامی دہد و بمنازل قرب می رساند بلے از
 پیشگاہ چین آمدہ است محبت است کہ سبب وجود گشتہ است و سلسلہ ایجاد را جنبانیدہ
 و حب است کہ باعث ظہور و اظہار گردیدہ و گنج مکتون را در عرصہ بروز آوردہ اول چیزے کہ قبول
 تعیین کردہ حب است کہ حقیقت سرور کائنات است علیہ علی الصلوٰۃ والسلام با این حب
 حبیب رب العالمین شدہ و سایر کائنات از اقتضای حب جوش محبت بوجود ظہور آمدہ است بیت
 گر عشق نبودے و غم عشق نبودے چندین سخنے نغز کہ گفتے کہ شنودے
 والسلام، توقع کہ این دو لاکار را گاہے بدعا یاد فرمایند۔

مکتوب بست و دوم (۲۳)

بملا محمد صلیف در تخریص برا حیلے سنت امانت بدعت و ترغیب بر متابعت و محبت سید المرسلین
 علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام و جواب کتابت وے کہ مشتمل بر احوال او و باران او بود۔
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حَمدُ اللّٰهِ وَ مَصلیاً عَلٰی رَسولِہِ الْکَرِیْمِ اَمَّا بَعْدُ فَھٰذِی الْکَلِمَةُ
 مَشْكُورَةُ الْمَسْئُولِ مِنَ اللّٰهِ سُبْحٰنَہٗ عَافِیَتُکُمْ وَ اسْتِقَامَتُکُمْ عَلٰی جَادَةِ الشَّرِیْعَةِ الْعَلِیَّةِ وَ السَّنَةِ
 السَّنِیَّةِ الْمَصْطَفَوِیَّةِ عَلٰی مَصدَرِھَا الصَّلٰوۃُ وَ السَّلَامُ وَ النِّجْمَةُ مَخْدُومًا ہُنَاکَ قَرَبِ قِیَامَتِہَا
 وَ وَقْتُ تَرَکْمِ ظَلَمَاتِ عَالَمِے دَرْگِرَابِ اِیْنِ ظَلَمَاتِ فَرُورْتِہٖ وَی رُوْتِدْ جَوَا نَمْرُدِی بَایْدِ کہ دَرِیْنِ طَوْرِے

زبان اچانے سنتی فرماید و ایات بدعتی نماید بے انوار سنن نبوی راہ راست یافتن بسے مجال است
 بے التزام اطوار نبوت نجات حستن محض خیال ساوک طریقہ صوفیہ و وصول بحبت ذاتیہ بے اتباع
 حبیب بالعالمین صورت ندارد کہ یہ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ شایہ
 صدق است درین باب سعادت خود را دران باید دید کہ در امرے از امور تشبہ بان سرور دین دنیا
 نموده آید علی الصلوٰۃ والسلام چه در عادات و چه در عبادات چه در معاملات در عالم حجاز
 شخصے کہ محبوب کسے تشبہ پیدامی کند در نظر محب چه بلا محبوب زیامی در آید و مرغوب رعنا
 می نماید و همچنین دوست اران محبوب نزد محب محبوب عزیز اند و مبغضان او مبغوض و مغضوب
 پس کمالات صوری و معنوی مربوط بحبت اوست علی الصلوٰۃ والسلام و متزن بمیزان
 آن لهذا افضل طاعات موالات اولیا و عادات اعدا آرد چنان معنی ناشی از شرط محبت است
 چه در دوستی و دشمنی و دشمنان او این کس بے اختیار است و درین باب جنون دارد
 لَنْ يَوْمِنَ اَحَدٌ مَّحْتٰی يَقَالُ اِنَّهُ مَحْتٰوْنَ ہر کہ چنین نبود از محبت بے نصیب است۔ ع توی بے تبرا
 نیست ممکن را این جا کار باید فرمود نہ در صحابہ کبار چنانچہ بعضے گمان بردہ اند کہ موالات
 حضرت امیر کرم اللہ وجہہ بے تبری از اکابر صحابہ صورت ندارد و غلط فهمیدہ اند چہ تبری از
 اعدا شرط موالات است نہ تبری از احباب چہ حضرت خنی سبحانہ اصحاب کرام را رَحْمَاءُ بَيْتِہُمْ
 فرمودہ است و رَحْمًا جمع رحیم است کہ از صیغہ مبالغہ است پس باید کہ این بزرگواران بکمال مہربانی
 با یکدیگر موصوف باشند و چون صفت مشبہ لالت بر استمرار دارد باید کہ این صفت کمال مہربانی
 در میان این بزرگواران بر دوام و استمرار بود، بغض و کینہ و حسد و عداوت کہ منافی رحم است
 بسبیل دوام از ایشانان با ہم دیگر مفقود باشد در حدیث آردہ است ارحم امتی بامتی ابو بکر
 کسے کہ ارحم بود از کینہ و عداوت نسبت بامت چگونہ منصور پور۔

برسر اصل سخن رویم کہ موید آنست کہ مذکور شد کہ موالات اولیا و عادات اعدا افضل
 طاعات است چنانچہ در اخبار آردہ است ان اللہ تعالی قال لموسیٰ علیہ السلام هل عملت

والدین اولیا
 اور عادات اولیا

شان صحابہ

لی عملاق قال الہی صلیت لک وصمت وتصدقت و ذکرک فقال اللہ عز وجل
 اما الصلوة فک برهان والصوم جنة والصدقة ظل والذکر نور فای عمل عملت لی
 فقال موسی الہی دلنی علی العمل الذی هو لک قال یا موسی هل والیت لی ولیا او
 عادیت لی عدو فاعلم انہ الحب فی اللہ والبغض فی اللہ۔ در کتابے کہ ملا تیمور آورده بود
 مندرج بود کہ شبے بر خاستہ بود بعد از شکر و ضرورت برداشتنہ بجز تمام دعا کرده در روزہ نسبت
 خاص حضرت ایشان فلان عزیز نمود آنے نگذشتہ بود کہ نسبتے ظاہر شد کذا و کذا قریب
 یک نیم گھڑی در طغیان بود بعد از آن کم کم فرو شد شکر خداوند جل سلطانہ بجا آرید کہ بجز
 دعا کردن اثرے از اجابت مفہوم شد و نسبتے خاص ظہور نمود لیکن عجب است کہ با نسبت
 پیوستگی نسبت عزیز دیگر ہم آرزو کردید یا آنکہ مقرر است کہ اگر از جائے دیگر نسبتے برسد آن را
 راجع بہ پیر باید داشت و قبلہ توجہ را پریشان نباید ساخت، مانا کہ مراد شما آنست کہ نسبت
 خاص آنحضرت و نسبت آن بزرگ کہ بان حضرت رسیده است، پس برین تقدیر ہر دو نسبت
 حضرت ایشان ما باشد۔

نسبت

منتشر

و نیز نوشتہ بودند کہ یاران و خوشیان تکلیف خاتہائے خود کردند آن حلاوت التذات
 نماز در حضور ہم شما اظہار این معنی می کردید می پرسید کہ درین باب چه باید کرد۔ مخدوم اجابت
 دعوت خود سنت است باتیان سنت فتور در حلاوت چگونہ رود لیکن آنرا شرائط است
 کہ کتب شرعیہ میں سنت مثل آنکہ طعام بریا و سمعہ نہ بود از وجہ حلال باشد و در مجلس لہو و لعب
 نہ بود و دعوت عام نباشد و مانند آن اگر دعوت مستجمع ہمہ شرائط بود و بہ نیت اقامت سنت
 اجابت واقع شود و خوردن طعام و خصوصیت منظور نہ بود امید است کہ در نسبت باطل
 فتور نہ آرد در روایت آندہ است و محضر الولیمة بینیة اقامة السنن دون اکل الط
 وعن سفیان الثوری من دعا احدا لی طعام بغیر نیئت کتبت علیہ خطیئة فان اجاب
 کتبت علیہ خطیئتان و اگر یکے از شرائط مفقود بود اجابت آن مسنون نیست چه در کار

اجابت دعوت
کے شرائط

که دراز تکاپ آن در صلاوت باطن خلل نمایند. نوشته بودند که یاران آنجائی از نسبتی که درین سفر عنایت کرده بودند بهره یافتند چه عجب وللارض من کاس لکرام نصیب آنچه شیخ عوض درباره این دور از کار و قانع بشهره دیده و از آنصورت علی الصلوة والسلام و از مشایخ دیگر عنایتها و التفاتها دیده و شنیده که در کتابت بلائیمور و کتابت بلائیمور و مندرج بود امیدوار گشته و شکر خداوندی جل شانه بجا آورده و آنچه از احوال جوان احمدی و جوان دیگر نوشته بودند صیل و عالی ست اللهم اکثر اخواننا فی الدین از احوال فرزند جگر گوشه نوشته بودند اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ حَقِّ سُبْحَانَ نِعْمَ الْبَدَلِ عَنَّا بِتَكْوِينِ وَصَبْرٍ وَرِضًا بِقَضَائِهِ فَاِنَّمَا الْمَحْرَمُ مِنْ حَرَمِ الثَّوَابِ رَهْدِيْثٌ اَمْرٌ اَسْتَكْبَحْتُمْ مِنْ قَضَاءِ اللّٰهِ لِلْمُؤْمِنِ اِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ حَمْدُ رَبِّهِ وَشُكْرُ وَاِنْ اَصَابَتْهُ مَصِيْبَةٌ حَمْدُ رَبِّهِ وَصَبْرٌ يُوْجِبُ الْمَوْمِنُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى اللَّقْمَةِ الَّتِي يَرْتَعَاهَا اِلَى فِي اَمْرَاتِهِ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ مَنْ لَدَيْكُمْ -

تغزیت
فرزند

مکتوب بست و سوم (۲۳)

بجایان بگیم در بیان اقسام توحید و شرح هر مرتبه با ذکر معارف متعلقه آن مع التوضیح والایجاز -

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ طَحَامَدُ اللّٰهِ الْعَظِیْمِ وَمَصْلِیَا عَلٰی رَسُوْلِہِ الْکَرِیْمِ اللّٰهُ تَعَالٰی
ذات با برکات مخدومه محترمه مشفقہ مکرمه را مشمول الطاف بے غایت خویش داشته در مقامات
قرب ترقی دہاد مصرع از هر چه می رود سخن دوست خوشتر است

استماع فرمایند، توحید برد و گونه است توحید عوام و توحید خواص، توحید عوام تصدیق است
بمضمون کلمہ طیبہ لا اله الا الله و تقی معبودات باطله کفره و اثبات معبود بحق با وجود شریک
حق جل و علا با سوائے او در محبت و گرفتاری و دید و دانش و با وجود انکار و منازعت
نفس اماره که در جلیت او مورد است و در توحید خواص با وجود تصدیق مذکور و در جلیت است

اقسام توحید

درجہ اولیٰ

درجہ اولیٰ یگانہ گردانیدن دل است از محبت و گرفتاری با دون حق سبحانہ و از دیدن نشان بیت

توحید بعرف صوفی صاحب سیر تخلیص دل از توجہ اوست بغیر

بیانش آنست کہ چون سالک رشید مدامت بزرگرو فکر نماید و از لہو و لعب آنچه

منافی دوام اقبال و توجہ است اعراض کند و عنایت ازلی شامل حال طالب بود بندریج

سلطان ذکر بباطن او استیلا می نماید بحدے کہ ذکر باطن دوام پیدامی کند و از تکلف یاد کرد

می رہاند و غفلت ظاہر در باطن سرایت نمی کند ظاہر بہرچہ مشغول بود غافل بود یا حاضر بیدار

بود یا در خواب باطن ہموارہ در ذکر و حضور است خلوت جلوت نسبت بباطن یکساں است بیت

از برون در میان بازارم و دررون خلوت نیست پیامم

و چون باطن بدوام حضور و آگاہی موصوف شود محبت و گرفتاری با سوی آہستہ

آہستہ رو بزوال خواهد آورد و تعلق علمی و حی او از یادون او و تعالی کہ بعلم حصولی تعلق دارد

گستہ خواهد شد بحدے کہ نسیان ماسوی و انقطاع کلی از باعدا خواهد نمود بنوعی کہ اگر تکلف

یاد ماسوی نماید بیادش نیاید در دل خطور نکند این زمان نہ از شادی جہان شاد بود نہ از

غمگینی آن غمگین بواسطہ نسیانی کہ دل را از ماسوی حاصل شدہ است این حالت معبر

بفنائے قلب است و کمال اول است از کمالات ولایت۔ باید دانست کہ درین کمال ہر چند

باطن را دوام حضور است از گرفتاری ماسوی و ارستہ لیکن نفس حاضر و علم حضوری او بر جا است

و منازعت و انانیت او بریاست۔

درجہ دوم در توحید خواص آنست کہ نفس حاضر و علم حضوری او با خود تیر و بزوال آرد

و انانیت دعوی ہمسری و شریکت او خلل پذیرد و از خود بہ آنا تعبیر نتواند نمود کہ انانیت و

خودی از وی زائل شدہ است این زبان اگر توجہ و حضور است از خود بخود است کہ از

عارف نامے و نشانے نماندہ نہ بآن معنی کہ عارف درین وقت عین حق گشتہ و بذات او

سبحانہ یکے گشتہ انا الحق گفتن از نا رسیدن است باین مقام چہ بر تقدیر فنا و نیستی و

فنائے قلب
کمال اول

درجہ دوم

زوال انا الحق گفتن معنی ندارد و بہ سبحانی نمی تواند تکلم نمود۔ بیت

خیال کج میر اینجا و شناس کسے کو در خدا گم شد خدا نیست

این حالت رافتائے نفس گویند حقیقت فنا درین موطن است، حاصل فناے اول تخلیه مرات باطن است از نقوش ماسوی و از حصول صور باعدا یا سوا خواه آفاق بود خواه انفس این کمال وابستہ بہ تجلی افعال است و فناے ثانی کہ انتقائے عارف است بانتقائے علم حضوری او مربوط بتجلی صفات است کمال آن متوط بتجلی ذات است اینست حاصل سیر و سلوک اہل اللہ و نسخہ حال اہل کمال ہنوز مجال سخن بسیار است۔

مکتوب بست و چہارم ^(۲۲)

بمیرزا امان اللہ برہانپوری در جواب عرائض وے کہ متضمن حالات اشتیاق و وقائع و بیان وے بود باز ذکر معارف متعلقہ بہ مقام و بیان حقیقت کعبہ معظمہ و شرح حدیث لی مع اللہ وقت و تفصیل حقیقت سرور کائنات علیہ الصلوٰۃ والسلام بر حقائق دیگران۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامد اللہ العظیم و مصدقاً علی رسولہ الکریم

صحیفہ شریفہ جناب اخوی اعزى سلم اللہ تعالیٰ سبحانہ عن الزلل و الاکافات باہدایائے محترمہ برادر میرزا عبدالدین حسین رسانیدہ خوشوقت ساخت حق سبحانہ ابواب فیوض را ہموارہ مفتوح دارد و عنایات و جذبات خویش سر بلند کنار و آنچه در باب مولانا ابوالمظفر نبیرہ شیخ علم اللہ رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ دیدہ اند کہ گویند حضرت ایشان با و متوجہ گشتند اواز لباسے کہ داشت عریان شد و لباس دیگر پوشانیدند و آنحضرت فرمودند کہ ورق این را گردانیدند و در واقعہ دیگر فرمودہ اند کہ ما این را بخود گرفتہ ایم ازین باز کار این دیگر است بسیار امیل است امید کہ از نسبت خاصہ آنحضرت نصیب وافر فرمایند و از عنایاتے کہ درین واقعہ نسبت بشما بوقوع آمدہ شکر خداوندی صل و علا بجای آرد کہ بشارت عظمیٰ است و آنچه از

فناء نفس

حاصل سیر و سلوک

الرزائل

استیلائے عجز و عدم درک اظهار نموده بودند و نوشته بودند که حالت دیگر باین مناسبتی ندارد
از همه و راست بے نسبتی که بورا الورا متعلق است از سایر نسبت و راست و غیر از عجز از درک
آن چه نصیب افعالتی که محمد شاه دیده روشن است ظاهراً بنطبق وقت خیل مناسبت دارد
و از انوار و برکات و امید و راست حق سبحانه از قوه بفعل آرد و قلاع بشرات اندر بزرگان ما
بر ان اعتماد تمام نهاده اند آنچه در لفظه رود در ازان این کس است بیت
چون غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم نه شمع نه شب پرستم که حدیث خواب گویم
و واقعہ کہ در ان پیغامبر خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم و سایر حضرات شمارا بالائے کعبہ
معظمہ گرفتند با تمام دیوار کعبہ فرمودند و فرمودند کہ بتو تعلق دارد و بعد از ان تمام فرمودند کہ جامہ اسیم تو
پوشان بآید از حضرات جامہ بکعبہ بگردانید ایشان بید بعد از ان ہمہ حضرات مبارکباد داده مصافحہ
کردند بے عالی ست مناسبت تمام ازان بکعبہ معظمہ مفہوم می گرد و حق سبحانه از حقیقت آن
نصیب ازان کناد حقیقت کعبہ بزرخ است میان حقائق مخلوقات و حقیقت واجبی جل سلطانہ
کہ مرتبہ احدیث است تعالیٰ چه کعبہ مسجد الیہ خلایق است حقیقت آن از حقائق سایر خلایق
البتہ باید کہ ممتاز باشد چون مسجد ذات حق است سبحانہ کعبہ باید کہ ناشی ازان مرتبہ مقدسہ بود
حضرت ایشان با قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الا قدس در مکتوبے کہ داخل سہ جلد مکتوبات نیست
نوشته اند کہ حقیقت کعبہ ذات واجبی ست تعالیٰ چه مسجد فی الحقیقہ همان مرتبہ مقدسہ است ہذا
باید دانست کہ مسجد ہر چیز ذات بچون است لیکن اعتبار مسجدیت با و ملحوظ گشتہ است
لاجرم از مرتبہ احدیث ذات کہ منحصر است از نسب اعتبارات منزل باشد در دید و دانش و
گفتاری متمیز بود در واقعہ دیگر نوشته بودند کہ حضرت ایشان سرفقیرا برداشتہ بر پیشانی فقیر
بوسیدہ می فرمایند کہ خبر دار شو فقیری بید کہ توجہ تمام عالم چہ آفاتی و چہ نفسی تمام بفقیر است
چنانچہ اگر ازان توجہ بمانند ہمہ متلاشی شوند می بینیم کہ حلیہ فقیر ہو ہو حلیہ حضرت ایشان است
و این حالت بمشاقہ می بیند حیرت بیشتر شد کہ اینکہ می بیند و اینکہ مشاہد است چیست

پیغمبر

حقیقت کعبہ

شمار مسجد

مبارک

حضرت ان فرمایند فی الحقیقہ ہر دو یکے ست چنانچہ می نماید۔ متحد و یا آنچه در واقعہ دیدہ اند
 اگر در خارج چین بود مقام قطب الاقطاب ست و توجہ تمام عالم بدین طریق تعلق باو دارد
 نایب مافی الباب گاہ باشد کہ مرید صادق بحکم مافی الشرح حالت مخصوصہ شیخ را در خود احساس
 نماید در وقت اتحاد شیخ در سرت خویش کمالات شیخ مطالعہ نماید معنی قطبیت کہ شیخ او بان موصوف
 درین وقت اگر در خود بیاورد چه عجب و گاہ بود کہ اعوان قطب این معنی را در خود مشاہد کنند ہر چند
 بالاصالت این خدمت است لکن تبعیت طفیل او اعوان او نیز در ان خدمت
 شراکت دارند چنانچہ در عالم مجاز این معنی در وزیر و سلاطین ثابت است منصب وزارت از
 پادشاہ بیک شخص است اما ارکان دولت او در رنگ و مرجع خلایق اند۔

باید دانست کہ جمعہ در خواب واقعہ خود را پادشاہ یا قطب وقت می بیند و در لفظہ
 میچ کلام ازینہا ثابت نیست و جہش آنست کہ معنی پادشاہت یا قطبیت در آنہا کائن است
 لیکن ضعیف ست شایان آن نیست کہ در عالم شہادت ظہور یابد بعد از ان از دو حال خالی نیست
 اگر ان معنی قوت پیدا کرد و شایان آن گشت کہ در عالم شہادت ظہور پیدا کند بقدرت اللہ سبحانہ
 در عالم شہادت ہم پادشاہ می شود و ہم قطب می آرد و اگر انقدر قوت پیدا نکرد بہمان ظہور مثالی کہ
 اضعف ظہورات ست کفایت می افتد و بقدر قوت ظہوری یابد ازین قبیل است افتخارے کہ طالبان
 این راہ می بینند و خود را در مقامات عالیہ می یابند و می بینند کہ بمناسب ارباب لایت سفر از گشتہ اند
 شخصی از اصحاب حضرت ایشان با تیر سنا اللہ سبحانہ بسرہ با حضرت عرضہ داشت نمودہ کہ بشارت
 قطب الاقطابی کہ از عالم غیب می آید اصلی دارد پانہ آنحضرت در جواب آن نوشتند کہ این بشارت
 حصول کمالات مقام قطبیت است نہ منصب قطبیت کہ مشروط بعلم است چه صاحب منصب
 صاحب علم است نہی۔ در ذیل این واقعہ نوشتہ بودند کہ حقائق و معارف بسیار روی دہرو
 می گذرد و بر حقیقت ہر یکے اطلاع می دهند اگر شئمہ از ان علانیہ شود خلل نظام عالم شود۔

مصرع قلم این جا رسید و سرت گشت

قطب الاقطاب

قطبیت کا علم

بل بر خواص بندگان چیز با ظاهری شود که بیرون از حوصله عوام است ستر آن از عوام ناگزیر است
 اگر ظهیر باید سبب فتنه و فساد شود بعضی امور از آن قبیل است که ستر آن از خواص نیز در کار است
 که مخصوص بعضی خواص است مگر باذن نوشته بودند که آنچه ذره برین بمقدار می گذرد بکدام
 زبان عرضه داشت نماید آنچه از قول و فعل صادر می شود می بیند که همه صفات قوی و فعلی و
 و حرکتی، تری و علانیتی از جائی دیگر است این سبک و پیکر را بان مناسبی نیست این قابل
 جاست و درک این نیز از قالب جداست عدیمت این و همه عالم هویدا است و چشم در درک
 این معنی اعمی مانا که مراد از قالب پیکر مجموع ظاهر و باطن انسان داشته اند نه ظاهر صرف
 چنانچه بنیاد از قالب است چه این صفات فی الحقیقه قائم بباطن است نه بظاهر و چون عالم
 بر عدیمت ذاتیه خود دانا و بینامی گردد و بحالت فنا موصوف می شود بباطن را نیز در رنگ ظاهر
 از صفات می باید و عدم صرف جماد محض خیال می کند و درک شعور از هر دو مسلوب می بیند
 فی الحقیقه فنا و بقا از صفات باطن است و بس ظاهر عارف همواره بر صفات بشریت است
 و از دو بینی زرنه است و توحیدیه پیوسته باطن در مراتب قرب است و ظاهر بمراحل از آن دو
 کمال در حق ظاهر آنست که بر احوال باطن اطلاع یابد احوال مر باطن است و علم بر احوال مر ظاهر
 اگر سالک از باب علم است چون ظاهر ازین علم خالی باشد در قلق و در اضطراب بود الی ازین
 کتاب اجله نوشته بودند که در نماز فرض با مداد واردی آمد که در هیچ وقت دیگر نبود چنان در
 نمودند که این آن حالت است که مخبر صادق صلی الله علیه و آله و سلم به بی مع الله وقت از آن خبر داد
 بودند و چنان دانایند که این حالت نسبت خاصه آنسرور است علیه علی آله الصلوة والسلام که قوی
 حالت و درجه بلک مقرب نبی مرسل است که در آنجا اطلاق اسم هم کرده نمی شود و نصیبه این دولت
 با دلی الغرم است آتم بطیفیل آنحضرت علیه علی آله الصلوة والسلام از امت هرگز با این دولت
 بنوازند نواله از آن نعمت می رسد آن
 مخدوب با جائز است که بعضی افراد کمال امت را از دولت خاصه نبی خود علیه السلام بطریق

مساسی

صبریت کی
توضیح

بعیت وراثت نصیب باشد کہ خادمان خواص از اولش خاص صاحب خود امید دارند لیکن گاہ
ست کہ این معاملہ بر سبیل حقیقت بود و گاہ بر سبیل اشتباه ظل باطل باشد بیانش آنست کہ ہر
مع اللہ وقت آنست کہ حقیقت آنسر و علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام ہر حقائق سائر موجودات
مکنہ نفوق دارد چہ حقائق انبیاء مرسل و چہ حقائق بالائکۃ المقربین ایضاً آن حقیقت بمنزلہ کل است
سائر حقائق در رنگا جزائے اوست ادل چیزے کہ از کمن غیب بعرضہ ظہور آیدہ و صدور پیوستہ
حقیقت اوست صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم و تعین نخستین مرتبہ لا تعین ہم اوست کہ تعین جی است
بود و ایجاد ہمہ متفرع بر حب است و گفت شنود و محب محبوب ہم نائشے از دے چہ حب است کہ
فل غیب الغیب اکشودہ و کارخانہ وجود و ایجاد را بہن ساختہ و گنج مکنون را بظہور آوردہ و
ش محبت است کہ سر محبوب امتجلی ساختہ و سر دوش عشق است کہ جمال و کمال اورا از پردہ کتم
آورده اگر تہ این عشق بودی پردہ از جمال لم زری کہ کشودی و آوازہ کمالش بگوش جہان و جہانیان

رسائیدی بیت

گر عشق نبودے و غم عشق نبودے چندین سخن نغز کہ گفتے کہ شنودے

بیجا است کہ حسن بے پردگی میجوہر و جمال ہر مستورے ندارد۔

ہری روناب مستوری ندارد چو در بندی زر وزن سر بر آرد

حسن عشق ناگزیر است و جمال را محبت دامنگیر بیت

ہر کجا حسن می نماید روی می نہد سر بسجده عشق آنسوے

✓ بر سر اصل سخن رویم و گوئیم کہ ازین بیان مقرر شد قرے کہ حقیقت آنسر و است

علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام با ذات اقدس تعالیٰ حقیقت دیگرے را نیست لاجرم وقت او

علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام ممتاز باشد و بیچ پیغمبرے و فرشتہ را در ان گنجایش نبود آری اگر

حقیقت یکے را بان حقیقۃ الحقائق بطفیل یا تبعیت الحقائق و انطباقے حاصل شود می تواند کہ

بطفیل شریک آن دولت گردد لیکن چون فرق اصالت و تبعیت ہموارہ باقی است شکرکت من

جميع الوجوه متفقى است بلکہ اگر شرکت است شرکت دوری است و فی الحقیقت شرکت نیست خادم
 با مخدوم چه شرکت طفیلی را با اصیل چه مساوات این لحاق و اتحاد حقیقت در افرادے از کمال کمال
 ثابت است و چون این حقیقت الحقائق را در مراتب تنزلات ظلال است ظہورات تمثیلات چون
 سائیکہ بظلمے از ان ظلال می رسد و تمیز میان ظل و اصل نمی تواند کرد خیال می کند کہ بان حقیقت
 رسیده است شرکت در ان وقت خاص پیدا کرده نہ چنین است این از قبیل اشتباه ظلمیست
 باصل سوال ظل مقام لی مع اللہ نیز خصوصیت با تسرور و علی آله الصلوٰۃ والسلام
 دیگرے را با شرکت نیست پس کسے کہ بظل آن مقام برسد باید کہ در مقام خاص و صلی اللہ علیہ
 و علی آله وسلم حقیقت شریک باشد۔ جواب گوئیم کہ فضل او علیہ علی آله الصلوٰۃ والسلام بر سایر انبیاء
 و ملائکہ عظام علیہم الصلوٰۃ والسلام باعتبار اصل آن مقام است کہ فوق ہمہ مقامات قرب است
 نہ بظل آن مقام کہ این فوقیت آنجا مفقود است زیرا کہ تواند بود کہ اصول مقامات انبیاء
 ملائکہ فوق آن ظل بودہر چند ظلال مقامات ایشانان دون آن ظل است، اگر گویند کہ تفوق آن
 ظل بر آن ظلال نیز موجب فضل اوست بر دیگران علیہ علی آله الصلوٰۃ والبرکات۔

بطفیل

گوئیم تفوق ظل بر آن ظلال با وجود تفوق اصول دیگران بر آن ظل موجب فضل جزئی است
 نہ فضل کلی کہ از بحث خارج است چه ہر کس باعتبار خصوصیت مقام خود بر دیگران فضل دارد
 اما این فضل جزئی است ہر چند از فضل جزئی تا فضل جزئی فرق است چہ این ظل فوق سایر ظلال است و اجمع
 است ازین ہامع ذلک نظر باسول این فضل جزئی است تسرور علیہ الصلوٰۃ والسلام کہ لی
 مع اللہ وقت فرمودہ است، باعتبار اصل فرمودہ است کہ بر سایر مقامات تفوق دارد نہ باعتبار
 ظل کہ این تفوق در آنجا نیست پس۔ مالک کہ در مقامات ظل توہم شرکت پیدا کند از قبیل اشتباه
 ظل باصل خواهد بود۔

سوال حقیقت بر یکے ازین اکابر از حقیقت دیگرے ممتاز است، بیچ کس را با الاصلات
 و حقیقت دیگرے شرکت نیست پس ہر کرام را وقت ممتاز باشد و در وقت خاص او دیگرے را

سوال

ما قبل نبود پس پیغمبر را علیه علی آله الصلوٰۃ والسلام کدام خصوصیت است که باعتبار آن لی
مع الله وقت فرموده۔

جواب ۱

جواب گوئیم که در وقت خاص هر کدام دیگران را هر چند شرکت شخصی مفقود است اما شرکت
نوعی هست که موجب مماثلت است زیرا که هر حقیقت را با حقیقت دیگر یا به الاشتراک هست و همه
حقائق مندرج در حقیقت الحقائق است و حقیقت الحقائق را با سایر حقائق ما به الاشتراک نیست
تا آنرا با بیان شرکت نوعی بود تا مماثلت ثابت باشد پس در وقت خاص او علیه الصلوٰۃ والسلام
دیگر آنرا نه شرکت نوعی است نه شرکت شخصی۔ جواب دیگر گوئیم که حقیقت آنسر و علیه علی آله الصلوٰۃ والسلام
که حقیقت الحقائق است کل است حقائق دیگران بمنزله اجزای او است مقرر است که هر کمالی
که جزو آن ثابت است کل را نیز ثابت است نه عکس پس در کمالات دیگران پیغمبر را صلی الله
علیه وسلم شرکت ثابت شد و در کمالات او علیه علی آله الصلوٰۃ والسلام دیگران را شرکت نبود
و حدیثی مع الله وقت صادق و ثابت بود۔ بلکه گوئیم که کسانی که حقائق شان جزئیات
اسمائے کلی است یا جزئیات جزئیات آن اسم است پیغمبر را نیز علیه علی آله الصلوٰۃ والسلام
در آن شرکت است چه صاحب اسم جزئی جزئی در تحت اثره صاحب اسم جزئی است و همین نسبت
است صاحب اسم جزئی را با صاحب اسم کلی فافهم۔ یا آنکه گوئیم که بنیاد در این قسم عبارت تفوق
وقت صاحب عبارت است از دیگران و عدم مماثلت و مشارکت خصوصیت محضه در صدور
این عبارت کافی است پس مصدر این عبارت آنسر و بود علیه علی آله الصلوٰۃ والسلام نه دیگر
که تفوق و عدم مماثلت و مشارکت مفقود است هر چند خصوصیت هست۔

نیت

نوشته بودند که روزی در حلقه نشسته بودم می بینم که در مجلس آنسر و صلی الله علیه وسلم
حاضرم آنحضرت صلی الله علیه وسلم می فرمایند که امر است امروز عقد است را با حق سبحانه و تعالی
عقد می کنم در آن وقت فقیرا حال است که نمی تواند بیان نمودی فرمایند که دنیا و آخرت را در هر
ادیم انج۔ باید دانست که مراد از عقدا و تعالی یحتمل که عقدا اسم او باشد تعالی که مبدء تعیین

آنکس است یا اصول آن اسم کہ منتہی بشیون اعتبارات ذاتیہ شود و مراد بعقد وصول است
 باسم یا اصول آن اسم وصول آن اسم حصول فنا و بقا است بانکہ حصول ولایت و اسلام
 حقیقی منوط بانست چنانچہ شیخ شرف الدین محی منیری قدس سرہ فرمودہ تا بامادر خود حجت
 نشوی مسلمان نشوی یعنی تا اسمی کہ مبدر تعین تست متحقق نشوی مسلمان نشوی با کلمہ تا معاملہ
 باصول یا اصول اصول است حصول نسبت از فنا و بقا وصول و تحقق متصو است و چون کار
 از اصول بالا رود و اصول در رنگِ ظل در راہ ماند و معاملہ بعینات افتد تعالی بیچ از نسب
 مذکورہ آنجا متصور نبود لَمْ یَلِدْ و لَمْ یُولَدْ و لَمْ یَكُنْ لَدَکُمْ فَوْأَ اَحَدًا نَّشَانِ آن موطن است بیت
 لا و ہوزان سراسر روزہی بازگشتند جیب و کیسہ ہی
 و آنچه فرمودہ کہ دنیا و آخرت در مہر تو دادند یعنی آنچه بناست باسم دارد و فرج اور جا
 آن اسم است چنانچہ حضرت ایشان ما نوشتہ اند کہ بہشت ہر شخصے عبارت از ظہور اسم الہی است
 تعالی کہ مبدر تعین اوست بکسوت انہار و اشجار و حور و قصور باندرازہ تفاوت اسماء در علو و
 سفلی در جامعیت و عدم جامعیت تفاوت در درجات جنان است و عقد بانسروصلی اللہ
 تعالی علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام می تواند کہ چون او علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام مظہر شرایع
 و احکام الہی است جل علا پس این عقد بشریعت بود بظاہر بشریعت یا بظاہر و باطن ہر دو عقد
 کما ینہ از تخلی با حکام شرعیہ تزیین بستن مرضیہ باطن بشریعت اسلام حقیقی است و تحقق بان منتہای
 اقدام اولیا است می تواند عقد کحوق بود بحقیقت او علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام کہ حقیقتہ
 الحقائق است چنانچہ تفصیل آن بالاندک و رشد۔

درجائے دیگر نوشتہ بودند کہ در ان حالت معلوم نمودند کہ این مقام لا تعین است
 معلوم شریف باشد کہ تا ہر جا سیر و سلوک است ترقی و عروج ہمہ در مراتب تعینات است
 فوق مراتب تعینات قدم گاہی نیست ہر چند در وقت عروج بلا تعین ظاہر شود فی الحقیقتہ
 بے پردہ تعین نیست در لا تعین محض قدم نہادن بوجوب متحقق شدن سن کہ محال است۔

آرے وصول نظری در آنحضرت بحتمل کہ محال نبود — از انکشاف معامله قبر اندراج نمودہ
بودند و نوشته بودند کہ در قبر عم حالتی است کہ بتخریر و تقریر دینی آید از تشریح و بیان بیرون
رفت حال آن دیگر است کہ باین عالم نمی ماند و سرور و حضور در آنجا از آن عالم است کہ از عالم دنیا مطلق
خطور و خبر نیست بلے قبر منزل اول است از منازل آخرت من مات فقد قامت قیامتہ
معاملہ کہ با آخرت تعلق دارد آغاز آن قبر است القبر اما روضۃ من ریاض الجنة او حفرة من
حقر النيران دنیا تمام محل ظهورات ظلیہ است نمودجات مثالیہ لایشفی علیلا ولا یری عطشا
نشان آنست نہ طالب صادق را از آن سیری و نشنہ را سیرالی کسراب یقیعۃ یحسبہ الظمان
ماء محل کشت و کار است جائے طاعت و عبادت پیش از مزرعہ نیست ہر آخرت را آخرت است
کہ محل ظهور اصل است و موضع لقابہ و وجہ کمال و شروع این معاملہ از بزریخ صغری است کہ قبر است
مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ پس معاملہ قبر بمعاملات دنیاوی نمی ماند ہر چند
بزریخ است اما معاملات آن موطن غالب است آرے نماز است کہ در دنیا نشانے از اصل دارد
از ظهورات ظلیت معرض در حدیث آردہ است حجابے کہ میان بندہ و حق سبحانہ است در نماز برداشتن
می شود و نیز آردہ است الساجد بسجد علی قدھی اللہ فلیسأل ولیرغب نماز بحسب صوت
ہر چند از دنیا است اما فی الحقیقہ از آخرتست زیرا کہ معراج مؤمن است و نصیبے از آنچه با آخرت تعلق
دارد بدست می آرد۔

مخروبا کتابتے از شما بعد ازین کتابت کہ میرضیاء الدین حسین آورده بود رسید در آن کتابت
متدرج بود کہ درین ایام احوالے می گذرد کہ در تخریر و تقریر آن عاجز است اکثر در نماز فرض حالتے
رومی دید کہ از تشریح و بیان بیرون است از کیفیت و رابست امور اسرار غریبہ و عجیبہ وارد
می شود انجہ بلے نماز فرض از سایر نمازہا از کمالاتے کہ بالاندکورشده ممتاز است قرب فرائض را
با قرب نوافل چه نسبت، در آغاز انتہا بنوافل نماز ملتزمی سازند و در نہایت این حالت مقصور
بر فرائض صلوة است و در بیرون آن گوئیامعطل و بیکار است حدیث ارحنی یا بلال

قبر و آخرت

نماز

فرض نماز میں

در

اینجا

گوئیامشعر باین کمال ست چه فرائض است که مربوط بدعوت بلال است رضی اللہ تعالیٰ عنہ
کہ راحت خود را در آن فرموده علیہ علی آلہ الصلوٰۃ والسلام دائرہ نوافل وسیع است تفہید
بدعوت بلال ندارد و بردلا لگی او موقوف نہ دلالتی و مشاطگی او بفرائض است کہ نشانے از
بے نشان دارد و خبرے از مطلوب می آرد۔ مصرع

در صبح از گریبانم گر آن مه در کنار آید

باید دانست کہ آداب نوافل کہ متمم و تکمل فرائض اند معدود از فرائض اند ہر چند رعایت
آن بیشتر می نماید نتیجہ فرض بیشتر آید بلکہ در سنن و ائتب نیز این نسبت سرایت می نماید کہ گوئیام
کمالات فرائض اند ولیکن ہذا اخر المکتوب الحمد لله اولاً و اخر الصلوٰۃ والسلام علی رسولہ
محمد وآلہ دائماً و سرمداً و جمیع الانبیاء والمرسلین و علی ملائکتہ المقربین و سائر
الصالحین اجمعین آمین۔

فرائض و
نوافل

مکتوب بست و پنجم (۲۵)

بمیرزا عبید اللہ بیگ در آنکہ ہر بقعہ را حکے ست خاص ہر سرزمین را فیضے است مخصوص۔
بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بجناب خوی اعز می میرزا عبید اللہ بیگ می رساند
صحیفہ شریفیہ کہ بمصوب میرضیاء الدین حسین نرستادہ بودند رسید چون متضمن احوال و اذواق
سنیہ بود لذات معنویہ بخشید اللہ تعالیٰ ہموارہ بترقیات دارد و بر اتباع سنت سنیہ استقامت
بخشد و حل الحکیمہ تعالیٰ لایخلو عن حکمتہ در فن صوتہ دکن ظاہر حکمتے باشد ہر زمین را
فیوض مختلفہ است و ہر بلکہ را خاصیت علیحدہ و با ہر قریہ معاملہ جدا اہل بصائر از ہر بقعہ فیض
خاص می گیرند و از ہر سرزمینے کمالے بدست می آرند حضرت ابشان ماقدسنا اللہ سبحانہ بسره
الاقدر در آن ہنگام کہ بتقریب سلطان وقت در بلکہ لاہور تشریف داشتند اول یک دو
ماہے در گذر حاجی سوای در حویلی کہنہ خواجہ قائم تشریف داشتند در آنجا اسرار و معارف

بیشمار کہ اکثر آن تعلق بکمال فنا و عدمیت اشیا و حقوق عارف بعدم صرف دارد فالضمی
گشتند و بیان فرمودند مکتوبی که معنون بہ ہل ائی علی الانسان حین من الدھر لہ یکن شیئاً
مذکور است با چند مکاتیب کہ گردو پیش آنست ہمانجا نگارش یافته است چون آن حویلی
بسیار کہنہ بود ارادہ انتقال حویلی دیگر کہ در گذر تلابود نمودند پیش ازان کہ با نحوی انتقال فرمایند
فرمودند کہ در انجا معارف اسرار کہ متعلق بکمال بقا است خواہند فالض شد انشاء اللہ تعالی
بعد از انتقال ہمچنین شد اسرار و ناز کہ ہائے مقام بقا فاضل فرمودند و آن مکتوب کہ در ان این
عبارت مندرج است کہ بر عکس مرابے دیگر بکلیت خود تشخیص و مرآتیت خود را و اینما دیدہم من ہم بیت
قیامت میکنی سعدی بدین شیرین سخن گفتن مسلم نیست طوطی را بدوران شکر خانی
با چند مکتوب دیگر کہ در اطراف این مکتوب است ہمانجا تحریر یافته است مامول از دوستان
دعا و توجہ ظہر الغیب است والسلام۔

مکتوب بست و ششم (۲۶)

بحاجی حسین در بیان مرتبہ جمع کہ کفر حقیقی است ترغیب بر تحصیل مرتبہ فوق کہ اسلام حقیقی است
الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفے کاتب مرغوب رسیدہ خوشوقت ساخت
اذواق و مواجید کہ از جوش سکر و استیلاے محبت رے دادہ مندرج ساختہ بودند بوضوح انجامید
نیک و مبارک است زاد کم اللہ سبحانہ شوقا و ذوقا جاذبہ عشق است کہ صفات لطیفہ و کثیفہ و زریہ و
شرفیہ را یکسان نمودہ است و سکر محبت است کہ اسلام و کفر را برابر ساختہ و قبح و قبائح را مستوی
گردانیدہ این گلہا است کہ از انجمن جمع شگفتہ است این حیرت و عدمیت از عین الیقین آردہ
کہ موطن فنا و بے شعورے ست چیز ہائے خوب و سنجیدہ است لیکن اقامت درین موطن مستحسن نیست
فنا فی نفسہ ہر چند کمال است تا از نتیجہ کمالات دیگر است شرط عروج است مقامات قرب بیت
بیچ کس را تا نگردد او فنا نیست رہ در بارگاہ کبریا

از جمع بفرق بعد الجمع باید آید از عین بحق و از فنا به بقا باید ارتقا نمود و از عدم بوجود
 و از جہل بعلم باید رسید تا حسن اسلام منجلی گردد و قبح کفر و فسق ہوید شود کریمه و لیکن اللہ حبیب
 إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ
 هُمُ الرَّاشِدُونَ فَضَلَّامِنَ اللَّهِ وَنِعْمَ مُؤَيَّدِينَ مَعْنَى اسْتِ نُوْثَنَةُ بُوْدَنَدَ كِه سَبْعَ يَكِي اسْتِ بَلِ
 ہمہ صنع و خلق او است جل و علا لیکن حق سبحانہ از بعضی مصنوعات و مخلوقات خود راضی است
 و آنرا حسن ساختہ و از بعضی دیگر راضی نہ و آنرا قبیح گردانیدہ عارف کامل متخلق باخلاق اللہ
 تعالیٰ بعد از گذشتن از ان معرفت کہ نوشتہ آمد چہیں می یابد و حسن شرعی را حسن و قبح شرعی را
 قبیح می بیند۔ اللهم ارنا حقائق الاشياء كما هي وخلصنا عن الاشتغال بالملاهي
 والسلام عليكم وعلى من لديكم۔

مکتوب بست و مفتح (۲۷)

پشاه نعمت اللہ قادری درانکہ ذات ممکن عدم ست و حسن و جمال عاریتہ است۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامداً للہ العظیم و مصلياً علی رسولہ الکریم اما بعد
 این ذرہ حقیر ہر چند بحسب صورت از شرف حضور دور است و از در یافت صحبت ہجور لیکن
 نسبت خاکساری باہل اللہ دارد و در حضور و غیبت از حلقہ بگوشان شان است امیدوار
 کہ گاہ گاہ ہے این دور از کار را بگوشہ خاطر عاظر آورده بقبوض و برکات معنویہ می نواختہ باشند و از
 اذواق خاصہ نصیبہ ارزانی داشته فقیر قلیل البصاعت غیر از احتیاج چہ اظهار کند و بجز در پوزہ گری
 چہ و انما بد چہ کند کہ فقر او ذاتی است فاقہ او سردی نصیب او از مطلوب حقیقی استہلاک است
 و حظ او از ان ذرہ علیا صمحلال پس از کمال او چہ در یابد و بحسن و جمال او چگونہ بے برد ذات
 عدم است بود او نا بود و خیر و کمال در حق او عاریتہ است و حسن و جمال انعکاسی باین کمال
 عاریتہ و باین جمال انعکاسی خود را خیر و کمال خیال نمودہ است بنیاد در از برین نمود بے بنیاد

اللون کو
ط بکلف
بہترین
موند

نہادہ و اے اگر رحمت و شگیزی نفر باید و سابقہ گرم امداد نماید کمال در حق او انتقائے کمال است
 و خیریت در سلب خیریت خوش گفت . بیت
 معشوق اگر چه گشت ہمخانہ ما ویران ترا ز اول است ویرانہ ما
 اگر نسبت خیر و کمال بخود نماید خائن بود و دعوی ہمسری با صل پیدا کند الا ان یوجد بعد
 العدم و یولد بالولادة الثانية فحينئذ لا یحمل عطایا الملك الا مطایاہ اللہ تعالیٰ امثال
 ما ہجوران را ایمانے باین معانی دہاد و بطفیل امثال شما شاہبازان شربے از این مشرب بختشاد
 بالنبی والاکھجاء علیہ علیہم الصلوٰات والتسلیمات والتحیات والبرکات۔

مکتوب ہست و ہشتم (۲۸)

بیشخ محمد علیم جلال آبادی در شرح احوال سے و احوال یاران کہ در عرضہ سے مندرج بود۔
 الحمد للہ و سلام علی عباده الذین اصطفے صحیفہ شریفہ اخوی اغزی شیخ محمد علیم رسیدہ
 خوشوقت ساخت نوشته بودند کہ رفع خطرہ قلبی بنوعی شدہ است کہ تکلف ہم خطرہ نمی گذرد
 مخدوم این معاملہ معبر بنفائے قلبی است کمال اول است و شرط کمالات دیگر است . و نیز نوشته
 بودند اختیار و رضائے خود را در اختیار و رضائے او سبحانہ گم می یا بم این دیدیم از شعوب فناست
 چون این معاملہ با انجام برسد چنانچہ بیچ مرادے در ساحت سینہ نماند و ارادات نیز در رنگ
 مرادات رخت بصحرائے عدم کشند بعد از ان از فنا بہ بقا آید این زبان اورا صاحب ارادت
 می کنند و از نزد خود ارادت عطامی فرمایند۔

نوشتنہ بودند کہ عنایت و کرم حق عز اسمہ بسیار مشاہدی شود پیش ازین چند گاہ ذات خود را
 منظر ذات او تعالیٰ می دانست صفات خود را منظر صفات او سبحانہ الحال معلوم می شود کہ
 من بیچ نیستیم و ہمہ ازوست الخ۔ این معاملہ وابستہ بہ بقاست لیکن آنچه پیشتر میدانستید
 مشابہت بقاب قوسین داشته آنچه الحال معلوم می شود بلا امتی با و ادنی دارد حق سبحانہ

شرط کمالات

صاحب ارادت

می نماید

از حقیقت او ادنی نصیب از زانی فرماید چه آنچه نوشته اید بطریق اندراج ظاهری گردد شکر خداوندی
جل شانہ بجا آید که با وجود قلت صحبت مورد این نوع واردات گشته اید و در احوال یاران خود
نوشته بودید که چنانچه ذکر قلب یادداشت دارند مانا که از یادداشت دوام آگاهی قلب خواسته اید
نه یادداشت که حضرت ایشان با قدسنا الله سبحانه بسره آنرا در بعضی از مکاتیب خود نوشته اند
که مخصوص بکمل شهبان است۔

یادداشت

بکمل

و آنچه در باب مولانا یار محمد نوشته بودید که خطر از قلب و بنوعی مرتفع گشته است که بکلف
هم یاد نمی آید می گوید که در قلب خود مثل ذرات آفتاب می بینم که جوش میزند اکثر اوقات خود را
کم می یابم و قلب خود را گاهی بنوعی وسیع می یابم که اگر عالم و باقیه ابگنجانندی گنج را نه بخود
رفع خطر قلبی باین طریق بظهور آوار آسمانی و صفاتی نیست تا نیایی نرسد مشابهه مثل ذرات
آفتاب در دل ازین رنگ راست و وسیع یافتن قلب نیز از آن است چه این عالم را در جنب آن
انوار چه اعتدال است این دیدار بلند قطره و وسعت استعداد آن یا خبر می دهد العلم عند الله
بسبحانه اگر این یا چند گاه درین نواح بگذرانند و سر سر بنمایند ظاهرا بدین باشد دیگر پیش از این
در کتابت ملاحظه حسن علی نوشته بود که عدی که بان با ذون بودید و چندان عدد را اذن است
الحال نوشته می شود که چهار چندان عدد را طریقه بگویند و السلام۔

مکتوب بست و نم (۲۹)

بمیرزا عبیدالله بیگ در رد جماعه که مذہب صوفیه علیہ ترک تعرض دانسته اند باسقاط عمل
و فاسد دیگر قائل گشته باذکر احادیث که در فرصت امر معروف و نہی منکر وارد شده است
و ذکر احادیث فضائل جهاد۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ

الْمُرْسَلِينَ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ مَخِي وَمَا دَرَأَ مِنْ زِيَانَةِ زِيَانِ زَرَّةٍ وَشَلَّحَ شَرَّةٍ اسْتَكْرَهَ

مشرب صوفیه علیہ ترک تعرض است بحال خلق و بدنا بودن با کسی چون این کلمه خلاف واقع است
 و متضمن مفاسد کثیره بخاطر رسید که درین باب چیزی نویسد و مفاسد آنرا ظاہر سازد و بدین تقریب
 احادیثی که تعلق با امر معروف و نہی منکر و حب فی اللہ و بغض فی اللہ و فضیلت جہاد فی سبیل اللہ
 و علو رتبه مجاہدان و درجات شہداد دارد ایراد نماید و بعضی نقلها از صوفیہ کرام کہ مناسبتے باین مقام
 دارد و بنی از استقامت بر جادہ شریعت عز است و در جماعہ ایست کہ خود را منتسب باین طائفہ
 علیہ می سازند و سر از رقبہ شریعت حتمی برآید نیز درج نموده بدوستان ارسال دارد و من اللہ
 سبحانہ العصمتہ و التوفیق مکرما کسی کہ معتقد این معنی است معادم نیست کہ از صوفیہ کرام
 جماعہ رامی خواہد طریقہ پیران یا کہ مشائخ نقشبندیہ ان خود اتباع سنت و اجتناب از بدعت است
 چنانچہ از کتب رسائل شان ظاہر و ہویا است و امر معروف و نہی منکر و بغض فی اللہ و جہاد
 فی سبیل اللہ از سنن مقررہ مصطفویہ است بلکہ از واجبات و فرائض دین او علیہ من الصلوٰت
 افضلہا و من التجات املہا پس ترک امر معروف ترک این طریقہ علیہ بود حضرت خواجہ نقشبند
 قدس سرہ می فرمودند کہ طریقہ ما عرودہ و ثقی است چنانچہ در ذیل متابعت حضرت رسالت صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم دست زدن است و اقتدا با آثار صحابہ کرام علیہم الرضوان کردن سنت درین طریقہ
 باندرک عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کار بزرگ است و ہر کہ ازین طریقہ با
 رے گرداند خطر عظیم دارد اگر مشرب صوفیہ علیہ ترک تعرض بودے چہا حضرت خواجہ نقشبند کہ از
 رؤسای صوفیہ اند و اس این طریقہ علیہ بہ پی خود حضرت امیر کمال کہ جائے ادب بود و احق
 بودند بخدمت تعرض در باب ذکر چہ کہ طریقہ حضرت امیر بود امر معروف و نہی منکر و علمائے بخارا را
 جمع نموده پیش ایشان بردند و ایشان از راہ حسن نشاۃ مسلمانی و کمال حقانیت گفتند حضرت
 خواجہ را قبول کردند و چہرہ از زدہ گذاشتند چنانچہ منقول است و طریقہ سلف و صوفیہ و مشائخ
 مستقیم نیز ہمیں بود صوفیہ کرام کہ این ہمہ دفاتر در سلوک ریاضت و مواعظت نوشته اند
 و ہلکات و منجیات قرار داده امر معروف و نہی منکر است یا چیز دیگر و تعرض است یا

طریقہ نقشبندیہ

خواجہ نقشبند
 ایدر مثال

ترک تعرض حضرت خواجه معین الدین چشتی^۲ از پیر خود نقل می فرمایند که فرمود راه دوستی تباریک
 و باریک است می باید که خلق را نصیحت کنی و تبرسانی. شیخ محی الدین بن العربی قدس سره که
 پیشوائی اهل وحدت و جود است چر صوفیه وقت خود را که طریقه سماع و رقاصی داشتند مانع
 آمد و دلالت بترک آن نمود و بعضی از آنها بگفته شیخ باز آمدند و طریقه خود را گذاشتند و بعضی باز
 نگشتند لیکن اعتراف بنقص و قصور خود کردند چنانچه شیخ در بعضی از رسائل خود نوشته است
 غوث صمدانی شیخ عبدالقادر جیلانی قدس سره العزیز در بعضی رسائل خود باب بزرگ در امر معروف
 و نهی منکر آورده است و ذائق آنرا بیان فرموده و احتیاطها در آن امر خطیر رعایت نموده همانجا
 می آرد. فاذا ثبت انه لا يجب عليه الانكار اي النهي عن المنكر عند عدم القدرة فهل
 يجوز انكاره اذا غلب على ظنه الخوف على نفسه فعندنا يجوز ذلك وهو الا فضل اذا كان
 من اهل العزيمة والصبر فهو كما لجهاد في سبيل الله تعالى مع الكفار وقد قال الله
 تعالى في قصة لقمان عليه السلام وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلَى
 مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ لاسيما اذا كان عند سلطان جائرا ولاظهار
 الايمان عن ظهور كلمة الكفر لان الفقهاء اتفقوا على ذلك وانما الخلاف بيننا وبينهم
 في غير هذين الموضوعين. انصاف باید داد اگر مشربا ایشان که پیشوائی اهل ولایت و مقتدا
 صوفیه بودند ترک تعرض بوری اینهمه مبالغه در امر معروف کی کردند و نیز حضرت شیخ فرموده الذي
 يؤمر به وينكر على ضربين فكما وافق الكتاب والسنة والعقل فهو معروف وكما
 خالف ذلك فهو منكر ثم ذلك ينقسم قسمين احدهما ظاهر يعرّف العوام والخواص و
 هو كوجوب الصلوة الخمس و صوم شهر رمضان والزكوة والحج وغير ذلك ومن المنكر كقتل
 الزنا وشرب الخمر والسرقة وقطع الطريق والربوا والغصب وغير ذلك فهذا القسم
 يجب انكاره على العوام كما يجب على الخواص من العلماء والقسم الثاني ما لا يعرّفه
 الا الخواص مثل اعتقاد ما يجوز على الباري عز وجل وما لا يجوز عليه فهذا المختص

بزرگوار

بزرگوار

بزرگوار

بزرگوار

بالعلماء انکاره فان اخبروا احد من العلماء ذلك احدا من العوام جازله ذلك ووجب على
العاصی انكاره عند القدرة۔

فضیل عیاض کہ از اکابر صوفیہ است فرمودہ من احب صاحب بدعتہ احبط الله

عمله واخرج نور الايمان من قلبه واذا علم الله عز وجل من رجل انه مبغض لصاحب البدعت
رحمت الله تعالى ان يغفر له وان قل عمله واذا رايت مبتدعا في طريق فخذ طريقا اخر
قال فضیل سمعت سفیان بن عیینہ رضی الله تعالى عنه يقول من تبع جنازة مبتدع لم ينزل في سخط

الله عز وجل حتى يرجع وقد لعن النبي صلى الله تعالى عليه وسلم فقال صلى الله تعالى عليه و

الرسول من احدث حدثا او اوى محدثا فعليه لعنة الله والملائكة والناس جميعين

لا يقبل عنه صرف ولا عدل يعني بالصرف لقرينة وبالعدل الناقله در حدیث آمدہ

يا عائشة ان الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا سر اصحاب البدع و اصحاب لاهواء

ليس لهم توبتنا انما هم بئروا وهم منى برأطسى عن عمر۔ اگر مشرب صوفیہ کرام ترک تعرض

بودی چراییکه از روسای صوفیہ فرمودی آن روز در میان صوفیان بنقارنگرد آنرا خیر نمانند

شیخ الاسلام فرمودہ کہ نقار صوفیان کن مکن است پس حاصل معنی چنان شد کہ روزی صوفیان

میان خود ہا امر معروف و نہی منکر نمایند و در اینست بکنند آن خیر نیست نیک نائل باید نمود جماعہ

کہ بعد تعرض قائلند عذاب ثواب اخروی و مواعید شدیدہ کہ در باب اعمال سورہ در قرآن مجید

واحادیث صحیحہ وارد شدہ است قبول دارند یا نہ، اگر قبول دارند پس چرنا مرادی را از مہلکہ عظیمہ

نہ بران و طریق نجات را از عذاب سخت با و نمایند اگر بر سر راہ تا بینائی چاہی یا بارے بود یا کسے

در مہلکہ دنیاوی دیگری افتادہ باشند ظاہر آنست کہ این جماعہ اورا متنبہ خواہند ساخت و

راہ نجات خواہند نمود و تعرض حال او خواہند کرد چرنا بر مہلکہ اخروی کہ اشد و باقی است

متنبہ سازند و راہ نجات نمایند یقین است کہ قبول ندارند و معتقد قیامت و حشر و نشرو باقی

نہند اعاذنا الله سبحانه عن اعتقادهم السوء اگر ترک تعرض خلق مرضی حق بودی صل و علا

فضیل عیاض

ح

ح

سخن اکابر

چرا بعثت انبیاء علیہم السلام نمودی و تشریح شرائع فرمودی و دعوت بدین اسلام و بطلان
 ادیان دیگر و راسے اسلام کردی و سہراہ دعوت این بزرگواران قبول نکرد در امام سابقہ بعد اہما
 گوناگون گرفتار نموده بلاک استیصال شان نمودی بایستے خلق را بطور انہامی گذاشت و
 بیچ تعرض نمی نمود و منکران ابتری عذاب و ہلاک نمی فرمود و تیرترین تقدیر حیرت آرا برے چه
 فرض می ساخت کہ ہم متضمن ایند و قتل مسلمانان است و ہم ایند و قتل کفار و اینہمہ فضیلت
 و عزت جہاد را و مجاہدان و شہدای فی سبیل اللہ را کہ بنصوص قطعہ ثابت شدہ است
 چنانچہ بعضے از ان خواہد آمد چون باشد کہ بنا حق تعرض مردم می نمایند و ایند می رسانند و نیز
 نفس انسانی کہ از مخلوقات حق است سبحانہ چرا بحرب و معادات او امر نمود و جہاد او را
 جہاد اکبر فرمود و قرب خود را باین جہاد مربوط ساخت کہ او در عادی نفسک فانھا انتصبت
 بمعاداتی او را ہم بوضع او بانستی گذاشت پس معلوم شد کہ اینہا اعداء اللہ اند حق سبحانہ میخواہد
 کہ انتقام از اعدای خود بگیرد و اللہ عز و جل و انتقام از کمال رحمت انبیاء را بالاصالت و
 اولیاء را بتبعیت بدعوت فرستاد و اعلام عذاب و ثواب بر زبان آنہا فرمود و حجت را بر مخالفان
 درست ساخت و زبان عذرشان بند نمود لئلا یکون للناس علی اللہ حجت بعد الرسل
 بچشم پوشی و خواب خرگوشی این کارخانہ عظیم القدر مرفوع نمی شود ہیچ کس آنرا نمی تواند
 دفع کرد ان عذاب ربک لواقع ما لہ من دافع اگر می خواست ہمہ را براہ راست
 ہدایت می نمود و بدار السلام می فرستاد و لو شاء لهداکم اجمعین لیکن ارادت ازلی
 چنین خواست و حکمت لم یزلی ہمچنین اقتضا نمود و لکن حق القول منی لا ملئ جہنم
 من الجنۃ و الناس اجمعین بمولای حقیقی جل شانہ جائے پرستی نیست کہ چرا چنین کرد و
 چنان نکرد لا یسئل عما یفعل و ھو ربیب الیون بیت

کرا زہرہ آنکہ از بیم او کشاید زبان جز بتسلیم او

قال اللہ تعالی قل ھذہ سبیلی ادعوا الی اللہ علی بصیرۃ انا و من اتبعنی

(سورہ بقرہ)

جہاد اصغر

اور

تخریب

جہاد اکبر

پس متابعان او علیه علی آله الصلوٰۃ والسلام باو در دعوت و امر معروف و نهی نکره
 تارک امر معروف و است تابع نیست انصاف باید داد اگر فساق و کفار مبعوض و اعدای حق
 جل و علا نبودندی بغض فی الله از واجبات دین نیامدی و از فضل مقربات و مستکمل ایمان نگشتی
 و سبب حصول ولایت رضا و قرب خداوندی جل سلطانه نشدی عن عمر بن الجموح انه سمع
 النبی صلی الله علیه و علی الوسم یقول لا یحق العبد حق صریح الا یمن حتی یحب الله
 تعالی و یبغض الله تعالی فاذا احب الله تبارک و تعالی و ابغض الله تبارک و تعالی
 فقد استحق الولاية من الله عز و جل رواه احمد و عن ابی امامة قال قال رسول الله
 صلی الله تعالی علیه و السلام من احب الله و ابغض الله و اعطى الله و منع الله فقد
 استکمل الايمان رواه ابوداؤد و عن ابی ذر قال قال رسول الله صلی الله تعالی علیه و السلام
 افضل الاعمال الحب فی الله و البغض فی الله رواه ابوداؤد و عن معاذ بن جبل انه
 سأل النبی صلی الله تعالی علیه و السلام عن افضل الايمان قال ان تحب الله و تبغض
 الله و تعمل لسانک فی ذکر الله قال و ما ذایا رسول الله قال ان تحب للناس و تحب لنفسک
 و تکره لهم و تکره لنفسک رواه احمد و هم در حدیث آورده است تقریبا الی الله سبحانه
 یبغض اهل المعاصی و لقوهم بوجه مکفهره و التمسوا رضی الله تعالی بسخطهم فتقربوا
 الی الله عز و جل بالتباعد منهم رواه ابن شاهین و الدیلی عن ابن مسعود و فی الکنز
 الخفی فی الخبر ان الله تعالی قال لموسی علیه السلام هل عملت لی عملا قط قال الھی
 صلیت لک و صمت و تصدقت و ذكرت فقال الله عز و جل اما الصلوٰۃ فلك الیهان
 و الصوم جنة و الصدقة ظل و الذکر نور فای عمل عملت لی فقال موسی الھی دلتی علی
 العمل الذی هولک قال یا موسی هل و البیت لی و لیا او عادت لی عد و افعل موسی
 انه الحب فی الله و البغض فی الله - و در بالا از فضیل قدس سره نقلی درین باب گذشته است
 و الحق که محبت دوستان محبوب و عداوت دشمنان او از لوازم محبت است محب صادق

۳
 حب الله
 البغض لله

۲

۵

۶

۷

۸

درین دو عمل اختیار ندارد و محتاج بکسب و تحمل نیست چنانچه در اعمال دیگر محتاج است
دوستان دوست چه بلا بنظر بیامی نمایند و دشمنان او چه قسم زشت و بدین معنی در مجاز ظاہر و
ہوید است بہر کہ دعوی دوستی نماید تا تبری از دشمنان او نکند مقبول نیست منافق پیش نمیدانند
شیخ الاسلام گفته کہ من با ابو الحسن شمعون نہ نیکنم کہ استاد من حصری را میرنجایند و ہر کہ پیر زار نجہ
دارد و توازوی رنجہ نباشی سگ بہ از تو بود۔ قال اللہ تعالی قد کان لکم اُسوةٌ حسنةٌ فی
اِبْرٰهیمَ وَالَّذینَ مَعَهُ اِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرءُ وَا مِنْکُمْ وَہمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّٰہِ
کَفَرْنَا بِکُمْ وَبَدَّ بَیْنَنَا وَبَیْنِکُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ اَبَدًا حَتّٰی تَوْمِنُوا بِاللّٰہِ وَحْدَةً
نیر فرمودہ لَقَدْ کَانَ لَکُمْ فِیْہِمَا اُسُوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن کَانَ یَرْجُو اللّٰہَ وَالْیَوْمَ الْاٰخِرَ۔
پس ازین کریمہ معلوم شد کہ طالب حق را جل و علا این تبری و بغض و عداوت ضرور ناگزیر است
و نیر فرمود و تعالی لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰہُ عَلَیْہِمْ وَنیر فرمودہ یٰ اَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا
لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّی وَعَدُوَّ کُمْ اَوْلِیاءَ اِلٰی قولہ سبحانہ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِیْلِ اِز این آیت
معلوم شد کہ موالات اعداء اللہ موجب گمراہی است و راہے بوصول بمطلب ندارد و نیر فرمودہ
تعالٰی یٰ اَیُّهَا النَّبِیُّ جَاهِدِ الْکُفَّارَ وَالْمُنَافِقِیْنَ وَاغْلُظْ عَلَیْہِمْ وَنیر فرمودہ وَمَن یَتَوَلَّہُمْ
مِنْکُمْ فَانہٗ مِنْہُمْ وَنیر فرمودہ تعالی لَا تَجِدُ قَوْمًا یُؤْمِنُونَ بِاللّٰہِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ یُوَادُّونَ
مَنْ حَادَّ اللّٰہَ وَرَسُوْلَہٗ وَلَوْ کَانُوْا اِباءَهُمْ اَوْ اَبْنَاہُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِیْرَتَہُمْ وَنیر فرمودہ
وَلَوْ کَانُوْا اِیُّوْمِ مُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰہِ وَالنَّبِیِّ وَمَا نَزَّلَ الْبَیِّنٰتِ مَا تَتَّخِذُوْا اَوْلِیاءَ مِمَّنْ

تولی بے تبری نیست ممکن

اینجا صادق است نہ در اصحاب کرام چنانچہ رفضہ گمان بردہ اند چہ تبری از اعدا باید نہ از اجبا
و جمعے کہ بشرف صحبت مشرف اند بہجت و مودت با یکدیگر موصوف اند شدت و غلظت نشان
با کفار بود کہما قال اللہ تعالی اَشِدَّ اَعْلٰی الْکُفَّارِ رَحْمًا بَیْنَهُمْ اِکْرٰہًا لِّمَن یَدْعُوْا اِلَیْہِمْ مِّنْ ظٰہِرٍ وَّجٰلِی
حق اند جل و علا و غیر از نمایندگی کمالات او سبحانہ در اینہا چیزے دیگر نیست چنانچہ مشرب

ان صحابہ
در رفضہ

در الوجود
لور سے
طباب

اہل وحدت وجود است پس ہمہ را بچشم محبت باید دید و هیچ کدراک بد نباید بود چنانچہ گفتہ اند مصرع
پس بدے مطلق نباشد در جہان

گوئیم عداوت عدم موالات کفار و غلطت و جہاد با اینہا بنصوص قطعیہ ثابت شدہ
است کہ ریب را اصلا در ان گنجائش نیست اینہا فی انفسہم ہرچہ باشند متابعت نصوص ما را فرض
و ناگزیر است ما را بنص کار است نہ بقص نجات فردا وابستہ بنص است نہ بقص خواب و خیال
کشف و الہامات در برابر نص نمی تواند شد غایۃ الامر شخصی کہ مغلوب حال است باید کہ خود را
بتکلف بر متابعت نصوص دارد و عمل بنصوص ہر چند خلاف وجدان و کشف او بود نماید و ہموارہ
ملبغی و متضرع باشد کہ حقیقت کار کما ہو منکشف گردد و چشم بصیرت او بکفایت بتراہ اقدام انبیا و
صحابہ کرام علیہ السلام بود۔ مصرع

این کار دولت است کنون تا کراد ہند

یا آنکہ

یا آنکہ گوئیم کہ جماعۃ کہ مشرب وحدت وجود دارند و جود را مراتب اثبات می نمایند و احکام ہر
مرتبہ را از احکام مرتبہ دیگر جدا اثبات می کنند و احکام کثرت را کہ بنائے شریعت غرابان است
از دست نمی دہند و رفع آنرا الحاد و زندقہ می شمرد۔ مصرع
گر حفظ مراتب نہ کنی زندیقی

پس امر معروف و بد بودن با اہل فسق و کفر از احکام کثرت است در رنگ سائر احکام شرعیہ پراشتن
آن الحاد و زندقہ بود و ہر چند بدی مطلق را نفی می کنند لیکن بدی نسبی اثبات می نمایند۔ مصرع
بدیہ نسبت باشد آنرا ہم بدان

و بدی نسبی در بد بودن و احتراز کردن کافی است و اہل وحدت وجود از سم پرہیزی کنند و دیگران را
از ان ملغ می آیند و بار و کثرت را می کشند و مردم را از ان می ترسانند و از مطیعان و معتقدان خود
راضی اند و از مخالفان و منکران خود ساخت و در غضب مولوی روم قدس سرہ کہ از روساے صوفیہ
موجہ است می فرماید۔ بیت

منکر این حرف این دم در نظر شد مثل سرنگون اندر سفر

واز طعام لذیذ و آب شیرین متاع نفیس آواز خوش و بوی خوش و منزل خوش و صور جمیلیه بیشتر
راغب ملتذ باشند نسبت با صدرا آن و رعایت احوال منتسبان خود و حمایت شان نسبت
بدیگران بیشتر می نمایند و از مهالک خود را کناره می گیرند و جلب منافع و دفع مضار مهما
انکن می کنند و از تدریس معاش و تربیت فرزندان فارغ نه اند و از مشورت و کنکاش خالی نه اند
و زمان خود را در پرده می دارند و تجویزی نمایند که نامحرمی گردشان گردد و دست درازی کنند
اطفال خود را از صحبت بد دور می سازند و ظالم و متعدی را به نرامی رسانند و مریضان را از غذاها
ناملائم پر می کنند این همه رعایت احکام کثرت است یا چیز دیگر پس در امور دنیای دنی رعایت
این احکام کردن با وجود باحت ترک آن و در امور اخروی ترک رعایت این احکام کردن با وجود
ورود امر الهی جل سلطانة باتیان آن و بحیله و حدت و خود سمر از رقبه بندی کشیدن عجب
انصاف است و از قاعده عقل دور اندیش دور بنشان آن عدم انقیاد و ناگرویدن است
با حکام الهی جل شانة و عدم اعتقاد است بظهور نبوت و انکار است از قیامت و از عذاب و
ثواب آن اعاذنا الله سبحانه و ابایکه عنه

اهل وحدت وجود که مستقیم الاحوال اند قصص تشریح و تصلب شان در دین مشهور و انور
محتاج توشتن نیست حضرت ایشان با قدر سنا الله سبحانه بسره این همه احتیاط که در وضو و طهارت
و نماز و آداب آن داشتند می فرمودند که از عمل والد بزرگوار خود اخذ نموده ام از کتب این قسم عمل
بدست آمدن مشکل است و والد بزرگوار ایشان که جد این فقیر باشند و با وجود که مشرب وحدت
وجود داشتند و بقصودانی طاق بودند تشریح ایشان هم بر وجه کمال بود چنانچه معروف است
ایشان می فرمودند که این احتیاط را از عمل شیخ خود که در سلسله چشمتیه بودند شیخ رکن الدین اخذ نمودم
ایشان نیز با وجود مشرب توحید به تشریح کامل موصوف بودند و حضرت شیخ این احتیاط را در اعمال
از عمل شیخ و والد بزرگوار خود حضرت شیخ عبدالقدوس گرفته بودند و ایشان در رجب علیا در

منظر
ملتذند

تتبع الاحوال
لوحده
منشائس

مشرب و حدیث وجود داشتند و همواره مغلوب حال می بودند مع ذلک در تشریح و احتیاطاً،
بیز فرد کامل بودند حضرت خواجہ احرار کہ چراغ نقشبندیہ اند با وجود کہ مائل بمشرب توجید بودند در تشریح
و ترویج شریعت قدم راسخ داشتند می فرمودند کہ اگر من شیخی کنم هیچ کس را یارای شیخی نماند
لیکن مرا برائے ترویج دین آورده اند نہ برائے شیخی۔

شیخ محی الدین بن العربی قرس سرہ در علم حدیث صاحب اسناد بود و در علم فقہ پایہ
اجتہاد داشت فرمودہ کہ بعضی از مشائخ محاسبہ اعمال پوے و لیلے خود بمقتضائے حدیث
حاسبوا قبل ان تحاسبوا اختیار کرده اند من در محاسبہ از ایشان افزودم و محاسبہ خطرات
نیز با محاسبہ اعمال قرن کرم سلطان العارفین و سید الطائفہ کہ گویا پانی این مشرب
بودند سرتاپا بہ تشریح آراستہ بودند می آرند کہ چون بایزید نمازی کردے قعقعه از استخوان سینہ و
بیرون می آردے و مردم می شنیدندے از ہیبت حق و تعظیم شریعت فی العوارف عن الجنید
يقول لرجل ذكر المعرفة فقال للرجل اهل المعرفه بالله يصارون الى ترك الحركات من
باب البر والتقوى الى الله تعالى فقال جنيد ان هذا قول قوم تكلموا باسقاط الاعمال و
هذه عندي عظيمه والذی يسرق ويزني احسن حالا من الذی يقول هذا وان العارفین
بالله اخذوا الاعمال بالله والیہ يرجعون فیها ولو بقیة الف عام لم انقص من اعمال البر

ذرة الا ان مجال لی دو تھا و انھا لاکد فی معرفتی و اقوی بحالی منقول است کہ منصور حلاج
با آہنہ دعوی ہر شب از روز ہزار رکعت نمازی کرد و آن شب کہ روز آن کشتہ شد یا نصدر رکعت
گذاردہ بود۔ یکے از کمل مشائخ طبقات فرمودہ غصوا ابصارکم و لوعن شاة انشی، اگر مشرب
اہل وحدت و جو ذرک تعرض و آزار خلق بودی بمولانا عبد الرحمن جامی کہ از کمل ارباب وحدت
وجود از محققان شان بوردہ چہ را در این جماعہ در کتاب سلسلۃ الذہب نمودی و شنوی طویل در نگوش
اینہا آوردی عنوان شنوی را باین عبارت نوشتہ در مذمت آنا کہ بتائے مذہب خود بر کم آزار
نہادہ اند و در ورطہ اباحت و اتحاد افتادہ اند۔ بیت

ترک آزار کردن اے خواجہ
 منکر آدبہ پیش او معروف
 نفس محنت گزیں راحت جوے
 شدیکے پیش او حرام و حلال
 می شود مرتکب مناہی را
 گاہ لاف زدہیب تجرید
 نیست لاف و گراف و عارے
 ندیش جمع فضہ و ذہب است
 از علامات عقل و دین عارے
 نہ تراحوال سالبقش عبرت
 نسبت خود کند بدرویشان
 ہرکہ درویش از بود بزار
 نیست درویشی آنکہ زندہ است
 اصطلاحات عارفان از بر
 دلش از سرکار واقف نہ
 ہچو جوڑتہی نماید غر
 کردہ وہم و خیال نا پاکان
 لفظہا پاک و معنیش گرگین
 نافہ نکشادہ مشک افشانہ
 دفتر کفر راست دیباچہ
 شد منکر عنان او مصروف
 واردش در رہا باحتاروے
 می نہ اندیشد از کمال و بال
 می فتد در عقب بلاہی را
 گہ گزافد ز مشرب توحید
 لیکن اورا چونیک انگارے
 مشربش شرب بادۂ عتب است
 ندیش حصر در کم آزارے
 نہ تراحوال لاحفش حیرت
 دم زند از ارا دت ایشان
 کے زور ویش آید ایں کردار
 نیست جمعیت آنکہ تفرقہ است
 کردہ وہی کند بیان فر فر
 معرفت بے شمار عارف نہ
 لیک چون بشکنی نیابے مغز
 مندرج در عبارت پاکان
 ناقہ چین لفاقہ سرگین
 ورکشاید چہان بگنداند

وقی العوارف سئل سہل عن رجل یقول انا کالباب لا اتحرک الا اذا حرکت قال هذا
 لا یقولہ الا احد الرجلین اما صدیق او زیدیق کان الصدیق یقول هذا القول

اشاره الی ان قواہ الاشیاء باللہ سبحانہ و تعالیٰ مع احکام الاصول و رعایة حدود العبودیة
والزندیق یقول ذلك احالة للاشیاء علی الله تعالیٰ واستقاطا للاممة عن نفسه و اخلاعا
عن الدین و رسمہ -

عجب کار و بار است جمع از آنانکه مشرب کم آزاری و صلح کل اختیار کرده اند با همه فرق
از کافران و چہرودان و جوگیہ و پراہمہ و بلاحدہ و زیادقہ و ازنی و غیر آن نیک اندر صلح و محبتہا
و انبساطہا و صحبتہا با یکدیگر دارند غیر از متابعان سنت رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ
و سلم کہ اہل سنت و جماعت اند و فرقہ ناجیہ اند و در باب آنها وارد شدہ است الذی ہر علی ما انا علیہ و
اصحابی کہ باینہا غلطت و عداوت دارند صلح شان با دیگران ست با اینہا در مقام ایذا و
آزارند و خرب اینہا میخوانند عجب صلح کل ست کہ با محمدیان کہ پیشوای شان رحمت عالمیان ست
غلطت و عداوت باشد و با غیر محمدیان کہ محل غلطت است بنصوص قرآنی محبت و مودت بود
بلی الکفر ملت و احدہ نیک تامل نمایند ترک تعرض خلق اگر محمودی بود امر بالمعروف و نہی
عن المنکر از واجبات دین متین نمی گشت و حق سبحانہ این امت را بتیان این امر جلیل القدر
خیر امت نمی فرمود۔ قال اللہ تعالیٰ کنتم خیر امة اخرجت للناس تا امرؤن یا المعروف و
تتھون عن المنکر و بکے دیگر میفرماید الا امرؤن یا المعروف و التاھون عن المنکر و الحافظون
لحدود اللہ و نیر فرمودہ المؤمنون و المؤمنات بعضھما ولیا بعض یا امرؤن یا المعروف و
یتھون عن المنکر و جمع انبیاء و نبینا علیہم السلام و صحابہ تابعین و تبع تابعین و سائر سلف صالحین
چہ کوششہا در اتیان امر معروف و نہی منکر نمودہ اند و چہ ایذا ہا در تحصیل این امر کشیدہ اند با بر عبت
اینہمہ جہد نمودن و ایذا کشیدن سقاہت محض است، اگر ترک تعرض مستحسن می بود چرا انکار قلبی را
از انکار شرعی اصنع ایمان فرمودی کما ورد فی الحدیث الصحیح عن رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ
علیہ و آلہ وسلم انه قال من رای منکم منکر افلیغیرہ بیدہ فان لم یستطع فبلسانہ فان لم
یستطع فبقلبہ و ذلك اصنع الایمان رواہ مسلم و چرا تارک امر معروف را در بلدہ از بلاد داخل

۱۵

عذاب اهل آن بلده ساختندی و در زیر وزیر آن شریک نمودندی کما روی جابرانه قال قال رسول الله تعالى عليه وسلم اوحى الله عز وجل الى جبرئيل عليه السلام ان اقلب مدینتکذا وکذا باهلها فقال یارب ان فیهم عبدک فلانا لم یعصک طرفه عین قال فقال اقلبها علیه وعلیه فان وجهه لم یتمعر فی ساعة قط راه البیهقی - اگر گویند کریمه یا ایها الذین امنوا علیکم انفسکم لا یضركم من ضل اذا هتدیتم دلالت بتراک امر معروف ونهی منکر وارد -

گوئیم ممنوع است چه معنی دهند که در کریمه آمده است شامل امر معروف ونهی منکر است کما قرره المفسرون یعنی چون شما اعمال صالحه بجا آرید امر معروف کنید ونهی منکر ننمایید گمراهی دیگران شمار از بیان ندارد و نشان نزول این آیت نیز مؤید این معنی است چون مسلمانان از کفر و عدم انقیاد کفار نگویند سار دلنگ شدند حق تعالی تسلیه مسلمانان باین آیه کریمه فرمود یعنی چون شما این کار خود را کردید و دلالت بر راه راست نمودید و از کفر و طغیان ترسانیدید بعد از آن کفر آنها بشما مصرت نرساند و جمیع این آیت کریمه را بر طاهر گذاشته اند گفته اند که این آیت بآیت امر معروف منسوخ گشته است

عن ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنده انه قال (فی خطبه) یا ایها الناس انکم تقرؤن هذه الاية یا ایها الذین امنوا علیکم انفسکم لا یضركم من ضل اذا هتدیتم - وانی سمعت رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم یقول ان الناس اذ اراوا منکرا فلم یغیروا یوشک ان یجهم الله بعقابهم راه ابن ماجه و الترمذی و صحیحہ و فی روایت ابی داود اذ اراوا الظالم فلم یأخذوا علی یدیه اوشک ان یجهم الله بعقابهم و فی روایت اخری له من قوم یعمل فیهم بالمعاصی ثم یقدرون علی ان یغیروا ثم لا یغیرون الا یوشک ان یجهم الله بعقابهم و عن ابی ثعلبہ فی قوله تعالی علیکم انفسکم لا یضركم من ضل اذا هتدیتم فقال اما والله لقد سألت عنها رسول الله صلی الله علیه و سلم فقال بل ایتمروا بالمعروف و تنأهوا عن المنکر حتی اذا رايت شما مطاعا و نهوی متبعا و دنیا مؤثره و اعجاب کل ذی رای برایه و رايت امر الا بدک منه فعلیک نفسک و دع امر العوام فان وراءکم ایاما السیر فیهن مثل قبن علی الجمر للعامل فیهن

۱۱

۱۲

اجر خمسين رجلا يعملون مثل عمله قالوا يا رسول الله اجر خمسين منهم؟ قال اجر خمسين منكم
 رواه الترمذی وابن ماجه۔ اگر گویند کہ امر معروف و جهاد فی سبیل اللہ طریقہ انبیاء کرام است
 علیہم و علی اتباعہم الصلوات و التسلیمات و طریقہ اولیا ترک تعرض است و عدم امر معروف
 چنانچہ بعضی از اہل این وقت می گویند۔ گوئیم کہ وجوب و فرضیت این امور و فضائل اتیان
 آن و مواعید ترک آن بتصوص ثابت گشته است و فرضیت و وعد و وعید نسبت بکافران
 است خصوصیت باشخاص دون اشخاص ندارد خواص و عوام و انبیاء و اولیاء در اتیان فرائض
 برابرند و ہمہ داخل وعد و وعید۔ یا آنکہ گوئیم حصول نجات و وصول بدرجات کمال مربوط بتتابع
 اتیان است علیہم الصلوات و التسلیمات اولیا ہر چہ یافتہ اند از ولایت و محبت و معرفت قرب
 الہی جل شانہ ہمہ بتتابع و طویل انبیاء علیہم السلام یافتہ اند راہ وصول منحصر در اتیان این
 بزرگواران است قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحبکم الله سوائے این ہر راہی
 کہ ہست رو بصدقات ارد و سبیل شیاطین است کریمہ فماذا بعد الحق الا الضلال رسل شافی
 بر این معنی و ان هذا صراطی مستقیماً فاتبعوہ و لا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیلہ
 شاہد عدل بر آن و عن عبد الله بن مسعود قال خط لنا رسول الله صلى الله تعالى عليه و على
 اله وسلم خطا ثم قال هذا سبيل الله ثم خط خطوطا عن يمينه وعن شماله وقال هذه
 سبل للشياطين على كل سبيل منها شيطان يدعو اليه وقرأ ان هذا صراطی مستقیماً فاتبعوہ الآیہ
 رواه احمد و النسائی و الدارمی۔ پس ہر کہ بے متابعت انبیاء خواہد کہ در راہ حق در آید جل و علا و
 بحال برسد غیر گمراہی چیزے حاصل نہ کردہ باشد و اگر چیزے حاصل نماید استدرار ج بود کہ نتیجہ آن در
 آخرت خسران و حیران است و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منہ و هو فی ما الاخرۃ
 من الخاسرین۔ بیت

مجال است سعدی کہ راہ صفا تو ان رفت جز در پے مصطفیاً

جنید بغدادی قدس سرہ کہ رئیس صوفیہ و سید الطائفہ است می فرماید من لم یحفظ القرآن

سوال

جواب ۱

با آنکہ
جواب ۲

حدیث ۱۳۰

ارشاد
جنید

وله یکتب الحدیث لا یقتدی به فی شأننا هذا فان عملنا هذا مقید بالکتاب والسننه
می آرند که درویشی از حضرت خواجه عبدالخالق غجدروانی قدس سره پرسید که شیطان را
بر روندگان این راه هیچ دست باشد، خواجه فرمودند که هر روزه که بسحر حد فتنه نرسیده است
چون در خشم شود شیطان بر روی دست یابد، اما آن روزه که بفنائی نفس رسیده باشد در
خشم نبود غیرت بود هر کجا غیرت بود شیطان بگریزد و این چنین صفت آنکس را مسلم شود که رو
براه حق دارد تعالی و کتاب خدای را عزوجل بدست راست گیرد و سنت رسول الله صلی الله
تعالی علیه وآله وسلم را بدست چپ گیرد و در میان این دو روشنائی راه سلوک کند۔

از حضرت خواجه احرار منقول است که حی فرمودند که اگر تمام احوال و مواجید را بجا دهند
و حقیقت ما را بعقائد اهل سنت و جماعت متحلی نسازند جز خرابی هیچ نمی داریم اگر تمام خرابیها را بر یا
جمع سازند و حقیقت ما را بعقائد اهل سنت و جماعت بنوازند، هیچ باک نداریم، انصاف باید
داد نبوت ختم یافته است و زمان وحی منقطع شده و دین کامل گشته و نعمت تمام شده امروز
بکدام حجت و بکدام سند این چنین دین مبین را کس تواند برداشت و خواب خیال خود کلمه متفق
انبیاء علیهم الصلوٰة و التسلیمات که بوحی قطعی و اخبار الهی متثبت و متیقن گشته یکسو ساخت
عقل دورانیش را کار باید فرمود و خواب و خیال مفرور نباید شد و از سبیل شیاطین دور
باید بود و صراط مستقیم سنت سنی را از دست نباید داد اتباع انبیا علیهم الصلوٰات و التحیات
البتة منجی است و ثمر برکات و سوائے آن همه خطر در خطر است فالحدار کل الحدار راه نجات
قطعی را گذاشته براه خطر رفتن و در دام شیاطین لعین افتادن و خود را در معرض هلاک سردی
دادن از عقل بسے مستبعد است و جدو حال و خواب خیال که برخلاف پیغمبران بر حق بود
کسراپ یقیعته یحسبه الظمان ماء است چون کار بخدا افتد جل و علا گور و قیامت
پر تواند زد غیر از متابعت انبیا علیهم البرکات که بوحی قطعی ثابت شده است هیچ چیز سوندار
و دستگیری در آن وقت ننماید آری اگر احوال و مواجید و کشف و الهامات باین متابعت

ارشاد خواجه
عبدالخالق
غجدروانی

ارشاد
خواجه احرار
احوال و
مواجید
ادب
تبلیغ انبیا

جمع شود نور علی نور باشد و چون بکمال آن برسد معامله از صورت شریعت بحقیقت شریعت آید
چنانکه صحابه کرام و سلف صالحین و مشایخ مستقیم الاحوال را بود رزقنا الله سبحانه و ایاکم
هذه الدرجة القصوى -

پس مقرر شد که راه وصول بدرجات قرب الهی جل شانه خواه قرب نبوت بود و خواه قرب
دلائل و اصدان انبیا باشد علیهم الصلوات یا اولیا منحصر در راه شریعت است که پیغمبر خدا
علیه و علی آله الصلوة والسلام بدان راه رفته و دعوت کرده و ما مور بدان گشته در کرمیه قل هذیه
سبیلی ادعوا الی الله علی بصیرة انا و من اتبعنی و کرمیه قل ان کنتم تحبون الله
فاتبعوننی یحببکم الله نیز بان دلالت دارد سوائے آن هر راهی که هست رو بصلاحت وارد
و از مطلوب حقیقی منحرف کل طریقه رفته الشریعة فی زینة کرمیه و ان هذا صراطی
مستقیم الایه و کرمیه فماذا بعد الحق الا الضلال و کرمیه و من یتبع غیر الاسلام
دینا قلن یقبل منه و حدیث خط لنا الحدیث و حدیث کل بدعة ضلالة و احادیث
دیگر نشان این معنی است و آنچه در عبارات بعضی از اکابر واقع شده است که راه های که موصول
جناب قدس خداوندی است جل سلطانه دوراه است رایج است که بقرب دلائل تعلق دارد
و رایج است که بقرب نبوت متعلق است منقالاته باین تحقیق ندارد چه این هر دوراه داخل
دائرة شریعت غراست این هر دو قرب منوط بمتابعت انبیا علیهم الصلوات و البرکات که صراط
مستقیم است پس کسی که خواهد که بے اتیان احکام شریعت بے تبعیت رسل علیهم الصلوات
و التسلیمات بیکه ازین دو قرب برسد بطلب نرسد و راه گم کند و خائب خاسر بود همچنین
آنچه مشهور گشته که طریقی الی الله بعد انقاس المخلوقات درست است چه هر طریقی را باصل خود
شاهراه است و هر مخلوقی را عین ثابته جواد بمانحن قیبه هیچ تدافع ندارد چه اینهمه راه با در
حق وصول مشروط باتباع احکام شرعی است هر که از دائرة شریعت غرا بر آید خواهد که بیکه
از این طرق در آید در راه ماند و بطلب نرسد بلکه گمراه گردد پس منشأ این همه طرق شریعت آمد

و اصول منجم
در راه شریعت
است

و با وجود تعدد طرق عا ذریک طریق کشت انجاد طریق گفتم باعتبار اینست تعدد طرق
 باعتبار ناشی در و طریق باعتبار طرق کلیه است و طرق بسیار باعتبار طرق جزئیه فی معارج
 الهدایه قال بعضهم الطرق الی الله تعالی بعد دانهاس المخلوقات ولكن کلهامند رخته مند حجت
 و منطویه و منسکبت فی دائرة الشریعة الكبرى المجللة الشریعة المحمدیة المعظمی و هذه الطرق
 بالنسبة الی اركان الشجرة الشریعة اصولها و فروعها و عروقها و اغصانها و اوراقها و ازهارها
 و انوارها و لا یقال هی اشياء سواها و امور مبائنة لهما الا و الذی براء النسمة و شق الحجة و وراء
 الحجة البیضا و الشریعة الختیه الكبرى الابنیان الضلال و العسی فما بعد صراط الحق القوی
 و سبیل الله المستقیم الی سبیل لشیطان المبعود الرجید المطرود الا بتر العقیم فما ذابعد الحق
 الا الضلال قال الله تعالی و ان هذا صراطی مستقیماً ان تبعوه و لا تتبعوا السبل فتفرق
 بکم عن سبیل ذلکم و صکم به لعلکم تتقون فی العوارف قوم من المفتونین سمو انفسهم
 ملامتیة و لبسوا البیسة الصوفیة لینیسبوا بها الی الصوفیة و اهام من الصوفیة بشیء بل هم فی غرور
 و غلط یستترون بایسة الصوفیة توفیاً بارة و دعوی اخرى و یتهمجون منا هم اهل الا باخذ و
 یزعمون ان ضما ئرهم خلصت الی الله تعالی و هذا عند هم هو الظفر بالمراد و الار تسام به اسمر
 الشریعة رتبه العوام و القاصرین الا قدام و المنحصرین فی مضیق الاقتداء تقلید او هذا هو عین
 الاحاد و الزندقه و الا بعد و کل حقیقة ردتها الشریعة زندقه و جهل هو کلاء المعرورین ان
 الشریعة حق العبودیة و الحقیقة هی حقیقة العبودیة من صار من اهل الحقیقة تقلیداً محقوق
 العبودیة و حقیقة العبودیة و صار مطالباً بامور و زیادات لا یطالب بها غیره فمن لم یصل
 الی ذلک لانه یجمل عن عنقه رنقة التکلیف و یخامر باطنه الزیغ و التخریف و احادیث
 النبوی علی صاحبها الصلوة و السلام و التحیة که در باب امر معروف و نهی منکر و جهاد فی سبیل الله
 وارد شده است ایرادی نماید نیک مطالعه فرمایند عن حذیفة ان النبی صلی الله علیه و آله
 و سلم قال و الذی نفسی بیده لتامر ن بالمعروف و لتنهون عن المنکر و لیوشکن الله ان

شارح

شارح
عوارف
المفتونین۱۴
بیت

۱۵
حدیث

یبعث علیکم عذاباً من عندہ ثم لتدعنه ولا یستجاب لکم رواہ الترمذی وعن العرس بن
العمیر الکندی ان النبی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم قال اذا عملت الخطیئة فی الارض من شہدھا
فکرہھا کان لمن غاب عنها ومن غاب عنها فرضیہا کان لمن شہدھا رواہ ابوداؤد

۱۶
حدیث

وحن عدی ابن عدی الکندی قال حدثنا مولی لنا انه سمع جری یقول سمعت رسول اللہ
صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم یقول ان اللہ تعالیٰ لا یعذب العامة بعمل الخاصة حتی یروا
المنکرین ظہران یہم وہم قادرون علی ان ینکروہ فلا ینکروا فاذا فعلوا ذلک عذب اللہ
العامة والخاصة رواہ فی شرح السنة وعن عبد اللہ بن مسعود قال قال رسول اللہ تعالیٰ علیہ

۱۷
حدیث

والہ وسلم لما وقعت بنو اسرائیل فی المعاصی نھتہم علماء وہم فلم ینتھوا فحج السوم فی مجالسہم
واکلوہم وشاربوہم فضرب اللہ قلوب بعضہم ببعض فلعنہم علی لسان داؤد وعیسی
بن مریم ذلک بما عصوا وكانوا یعتقدون قال فجلس رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم
وکان متکئاً فقال لا والذی نفسی بیدہ حتی تاطر وہم اطراً رواہ الترمذی وابدوؤد

۱۸
حدیث

وفی روایة قال کلا واللہ لتأمرن بالمعروف ولتنہون عن المنکر ولتأخذن علی یدک الظالم
ولتأطرن علی الحق اطراً ولتقصرن علی الحق قصراً ولیضربن اللہ بقلوب بعضکم علی بعض
ثم لم یعندکم کما لعنہم وہم در حدیث است اذا رايت امتی تهاب الظالم ان تقول لہ انک

۱۹
حدیث

ظالم فقد تودع منہم طب سوط وعن عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال قال
رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم انه تصیب امتی فی اخر الزمان من سلطانہم شدا ید
لا ینجونه الا رجل عرف دین اللہ فجاہد علیہ بلسانہ ویدہ وقلبہ فذلک الذی سبقت لہ

۲۰
حدیث

السوابق ورجل عرف دین اللہ فصدق بہ ورجل عرف دین اللہ فسکت علیہ فان رای
من یعمل الخیر جہ علیہ ان رای من یعمل بباطل ابغضہ علیہ فذلک ینجو علی ابطانہ کلہ
رواہ البیہقی. وم در حدیث است ما من نبی بعثہ اللہ فی امتہ قبلی الا کان لہ فی امتہ
حواریون واصحاب یاخذون بسنتہ ویقتدون بامرہ ثم انھا یخلف من بعدہم خلوف

یقولون ما لا یفعلون و یفعلون ما لا یؤمنون فمن جاهد هم بیدة فهو مؤمن ومن جاهد هم
 بلسانہ فهو مؤمن ومن جاهد هم بقلبه فهو مؤمن لیس وراء ذلك من الايمان حجة خردل حم
 عن بن مسعود و تم در حدیث است اذا خفیت الخطیئة لا تضرا الا صاحبها واذا ظهرت
 فلم تغیر ضرت العامة طس عن ابی هريرة و تم در حدیث است اذا رايتهم الامر لا تستطيع
 تغیره فاصبر واحتمل ان يكون الله هو الذي یغیره عدهب عن امامة و تم در حدیث است
 وجب علیکم الامر بالمعروف والنهي عن المنکر فاما لم تخافوا ان یؤتی الیکم مثل الذي نهیتم
 عنه فاذا خفتم ذلك فقد حلّ لکم السکوت ابو نعیم والدیلمی عن مسور و تم در حدیث است
 الا اخبرکم باقوام لیسوا بانبیاء ولا شهداء یغبطهم یوم القيمة الا نبیاء والشهداء
 بمنزلهم من الله علی منابر من نور یعرفون الذين یحبون عباد الله الی الله و یحبون
 الله الی عباده و یمشون فی الارض نصحاء قیل کیف یحبون عباد الله الی الله قال یا امرؤ هم
 یما یحب الله و ینهونهم عما یکره الله فاذا اطاعوهم اجروهم ابوسعید النقاش فی معجمه و
 ابن النجار عن انس و تم در حدیث است اذا ظهرت المعاصی فی امتی عمهم الله عز وجل
 بعد اب من عنده قیل اما فی الناس یومئذ الصالحون قال بل یصیبهم ما اصاب
 الناس ثم یصیرون الی مغفرة من الله و رضوان حم طیب عن ام سلمة و تم در حدیث است
 بیس القوم قوم یتحلون المحرمات بالشبهات و بیس القوم قوم لا یأمنون بالمعروف
 ولا ینهون عن المنکر ابو الشیخ عن بن مسعود و تم در حدیث است من ارعب صاحب بدعة
 فلا الله قلبه امانا و ایماناً و من انتقر صاحب بدعة اتمه الله من الفرع الا کبر و من اهان
 صاحب بدعة رفعت الله فی الجنة درجة و من لان له اذا القیه تبشیشا فقد استخف بما
 انزل علی محمد علیه ال الصلوة والسلام ابن عساکر عن ابن عمر و در روایتی آده من اعرض
 عن صاحب بدعة بغضاله ملائكة الله قلبه اماناً و ایماناً و من انتقر صاحب بدعة اتمه
 الله یوم الفرع الا کبر و من اهان صاحب بدعة رفعت الله فی الجنة مائة درجة و من یسلم

۲۱

۲۲

۲۳

۲۴

ف
ابن سعد
دقاص

۲۵

۲۶

۲۷

۲۸

علی صاحب ید عتد اولقیه بالبشر واستقبله بما یبیره فقد استخف بما انزل علی محمد الخطیب
 عن ابن عمر ویم در حدیث است من انعش حقا بلسانه جری لها جره حتی یاتی الله
 یوم القيمة فیوفیه ثوابه سمویه جل عن انس ویم در حدیث است من مشی مع مظلوم
 حتی یتبت له حقه ثبت الله تعالی قد میه یوم نزل الاقدام ابوالشیخ و ابو نعیم عن ابن عمر
 ویم در حدیث است والذی نفسی بیده لیخرجن من امتی من قبورها فی صورة القرده
 والخنازیر یداهنهم فی المعاصی وكفرهم عن النهی وهم یستطیعون ابو نعیم عن عبدالرحمن
 بن عوف ویم در حدیث است یكون فی اخر الزمان قوم یحضرون السلطان فیحکون
 لغير حکم الله ولا ینهونه فعلیهم لعنة الله ابو نعیم والذیلی عن ابن مسعود ویم در حدیث است
 لا ینبغی لنفس مؤمنة تری من یعصی الله فلا تنکر علیه الحکیم عن حسین بن علی ویم در
 حدیث است افضل الجهاد کلمه عدل عند سلطان جائر وامیر جائر خط عن ابی سعید
 ویم در حدیث است افضل الاعمال الحب فی الله تعالی رواه ابوداؤد فی روایتان احب
 الاعمال الی الله تعالی الحب فی الله والبغض فی الله تعالی وعن ذر بن ذر بنت ابی لهب قالت
 قلت یا رسول الله من اخیر الناس قال اتقاهم للرب عز وجل واوصلهم للرحمة
 امرهم بالمعروف وانهاهم عن المنکر رواه ابوالشیخ والبیهقی ویم در حدیث است
 لا تزال الاله الا الله تشفع من قالها ترد عنهم العذاب والنقمة ما لم یستخفوا بحقها
 قالوا یا رسول الله ووالاستخفاف بحقها قال یظهر العمل بمعاصی الله تعالی فلا
 ینکروا ولا یغیروا رواه الاصفهانی وعن ابی ذر قال اوصانی خلیلی صل الله تعالی علیه و
 السلام بمخصال من الخیر اوصانی ان لا اخاف فی الله لو متک لثم واوصانی ان لا اقول الا
 الحق وان کان مرارواه ابن جبان، وعن ابی هریره قال کنا نسمع ان الرجل یتعلق بالرجل
 یوم القيمة وهو لا یعرفه فیقول مالک الی ما بینی و بینک معرفة فیقول کنت ترانی علی
 الخطاء وعلی المنکر ولا تنهانی ذکره زرین -

۲۹

مظلوم لمد

۳۰

بندروان

۳۱

لعنت

۳۲

مکتوب

۳۳

افضل جهاد

۳۴

مکتوب

۳۵

مکتوب

۳۶

مکتوب

۳۷

مکتوب

۳۸

مکتوب

۳۹

مکتوب

۴۰

مکتوب

۴۱

مکتوب

فضیلت جہاد، قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وآله وسلم ان في الجنة مائة درجة
اعدتها الله للمجاهدين في سبيل الله ما بين الدرجتين كما بين السماء والارض رواه البخاري
وهم در حدیث است مثل المجاهد في سبيل الله كمثل الصائم القائم القانت بايات الله
لا يفتر من صيام ولا صاوة حتى يرجع المجاهد في سبيل الله متفق عليه وهم در حدیث است
والذي نفس بيده لو ان رجال من المؤمنين لا تطيب انفسهم ان يتخلفوا عني ولا جدما
احملهم عليه ما تخلفت عن سرية تغزوا في سبيل الله والذي نفس بيده لو ددت ان اقتل
في سبيل الله ثم اجي ثم اقتل ثم اجي ثم اقتل ثم اجي ثم اقتل متفق عليه وهم در حدیث
رباط يوم في سبيل الله خير من الدنيا وما فيها ورواية لغدوة في سبيل الله او روحه خير من الدنيا
وما فيها متفق عليه. وهم در حدیث است ما عبرت قدما عبد في سبيل الله فتمسه النار
رواه البخاري. وهم در حدیث است لا يجتمع كافر وقاتله في النار ايدا رواه مسلم.
وهم در حدیث است ما من احد يدخل الجنة يجب ان يرجع الى الدنيا وله ما في الارض
من شئ الا الشهيد يتمنى ان يرجع الى الدنيا فيقتل عشر مرات لما يرى من الكرامة متفق عليه
وهم در حدیث است يضحك الله تعالى الى رجلين يقتل احدهما الاخر يدخل الجنة
يقاتل هذا في سبيل الله فيقتل ثم يتوب الله على القاتل فيستشهد متفق عليه. وهم
در حدیث است من سال الله الشهادة بصدق بلغه الله منازل الشهداء وان مات على
قل شهرا مسلم. وهم در حدیث است من مات ولم يغز ولم يحدث به نفسه مات على
شعبة من نفاق رواه مسلم. ونيز آمله جاء رجل الى النبي صلى الله تعالى عليه وآله وسلم
فقال لرجل يقاتل للمغرم والرجل يقاتل للذكو والرجل يقاتل ليري مكانه فمن في سبيل الله

له يحتمل ان يراد ههنا بالقانت القائم فيكون تعلق الباء كتعلقه في قولك قام بالامر
اذا جدي فيه فتجد له فالمعنى القيام بما تجب عليه من استقراء الجهد في معرفة كتاب
الله تعالى والامتثال بما امر به والانتفاء بما نهى عنه وان يراد به طول القيام اي المصلي
الذي يطول قيامه في صلوة قراءة فيها طس

وہم در حدیث است لیس شیء احب الی اللہ من قطر تین واثرین قطرة دموع من
 حنينة اللہ و قطرة دم تھرق فی سبیل اللہ و اما الاثران فاثرت فی سبیل اللہ و اثر فی فریضة
 من فرائض اللہ تعالیٰ رواہ الترمذی و قال لھذا حدیث حسن غریب و عن ابی امامة
 قال خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی سرینة فمر رجل بغار فیه شیء من ماء و بقل
 فحدث نفسه بان یقیم فیہ و یتخلى من الدنیا فاستأذن رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ
 و آلہ وسلم فی ذلک فقال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم انی لم ابعث بالیہودیت و
 لا بالنصرانیت و لکنی بعثت بالحنیفة الی سبیل اللہ و الذی نفس محمد بیدہ لغدوة او روحہ فی
 سبیل اللہ خیر من الدنیا و ما فیہا و لمقام احدکم فی الصف خیر من صلوة ستین سنة
 رواہ احمد۔ و ہم در حدیث است المؤمنون فی الدنیا علی ثلثة اجزاء الذین آمنوا باللہ و
 رسوله ثم لم یرتابوا و جاہدوا باموالہم و انفسہم فی سبیل اللہ و الذی یأمنہ الناس علی
 اموالہم و انفسہم ثم الذی اذا اشرف علی طمع ترکہ للہ عز و جل رواہ احمد۔ و ہم در حدیث
 من ارسل نفقۃ فی سبیل اللہ و اقام فی بیتہ فلہ بكل درہم سبع مائة درہم و من غر اب نفسه
 فی سبیل اللہ و انفق فی وجہہ ذلک فلہ بكل درہم سبع مائة الف درہم ثم تلا هذه الآية
 و اللہ یضاعف لمن یشاء رواہ ابن ماجہ۔ و عن فضالة بن عبید قال سمعت عمر بن الخطاب
 یقول سمعت رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم یقول لشہداء ارجعوا رجل مؤمن
 جید الايمان لقی العدو و قصد اللہ حتی قتل فذلک الذی یرفع الناس الیہ اعینہم
 یوم القيمة هكذا و رفع راسہ حتی سقطت قلنسوة فلا ادري قلنسوة عمر اراد ان یرفع قلنسوة التی صلی اللہ تعالیٰ
 علیہ وسلم قال و رجل مؤمن جید الايمان لقی العدو و کانما ضرب جلدہ بشوک و طم
 من الحین اتاہم غرب فقتلہ فهو فی الدرجة الثانية و رجل مؤمن خلط عملا صالحا
 و اخر سیئا لقی العدو و قصد اللہ حتی قتل فذلک فی الدرجة الثالثة و رجل مؤمن
 اسرف علی نفسه لقی العدو و قصد اللہ تعالیٰ حتی قتل فذلک فی الدرجة الرابعة رواہ الترمذی

الحین

وقال هذا حديث حسن غريب. وهم در حدیث است القتلی ثلثة قوم من جاهد بنفسه
 وقال في سبيل الله فاذا لقي العدو وقاتل حتى يقتل قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم
 فيه قد لك الشهيد الممتحن في خيمة الله تحت عرشه لا يفضله التبيون الا بدرجة النبوة
 ومومن خلط عملا صالحا واخر سيئا جاهد بنفسه ما له في سبيل الله اذا لقي العدو قاتل
 حتى يقتل قال النبي صلى الله عليه وسلم فيه ثم صمته تحت ذنوبه وخطاياها اذ السيف
 محاء للخطايا وادخل من اي ابواب الجنة شاء وموافق جاهد بنفسه وما له فاذا لقي العدو
 قاتل حتى يقتل فذاك في النار ان السيف لا يمحو النفاق رواه الدارمي، وعن ابن عائذ
 قال خرج رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم في جنازة رجل فلما وضع قال عمر بن
 الخطاب لا تصل عليه يا رسول الله فانه رجل فاجر فالتفت رسول الله صلى الله تعالى عليه
 وسلم الى الناس فقال هل رآه احد منكم على عمل الاسلام فقال رجل نعم يا رسول الله
 حرس ليلة في سبيل الله فصلى عليه رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم وحتى عليه التراب
 وقال اصحابك يظنون انك من اهل النار وانا اشهد انك من اهل الجنة وقال يا عمر انك
 لا تسأل عن اعمال الناس ولكن تسأل عن الفطرة رواه البيهقي في شعب الايمان. وهم در
 حدیث است وقد الله ثلثة الغازي والحاج والمعتمر رواه النسائي. وهم در حدیث است
 حرس ليلة في سبيل الله على ساحل البحر افضل من صيام رجل وقيامه في اهله الف
 سنة السنة ثلثمائة يوم واليوم كالف سنة رواه ابن ماجه. وهم در حدیث است غزوة
 في البحر مثل عشر غزوات في البر والذي يسدر في البحر كالمشحط في دم في سبيل الله
 رواه ابن ماجه عن ام الدرداء. وهم در حدیث است شهيد البحر مثل شهيد البر وما بين
 الموجتين كقاطع الدنيا في طاعة الله وان الله عز وجل وكل ملك الموت يقبض الارواح
 الا شهيد البحر فانه يتولى قبض ارواحهم ويعقر لشهيد البر الذنوب كلها الا الدين وشهيد
 البحر الذنوب والدين رواه ابن ماجه، وعن ابى امامة قال جاء رجل الى النبي صلى الله

صلے اللہ علیہ وسلم فقال ارایت رجلا غزا یلتمس الاجر والذکر فوالہ فقال رسول اللہ
 صلے اللہ تعالیٰ علیہ وسلم لا شیء لہ فاعادها ثلث مرات یقول لہ رسول اللہ صلے اللہ
 تعالیٰ علیہ وسلم لا شیء لہ ثم قال ان اللہ لا یقبل من العمل الا ما کان خالصا وابتغی بہ
 وجهہ رواہ احمد والنسائی۔ ویم در حدیث است ان صلوة المرابط تعدل خمسمائة صلوات
 ونفقة الدینار والدوہم منہ افضل من سبعمائة دینار ینفقہ فی غیرہ رواہ البیہقی وفی
 روایة بالقی صلوات وقيمة نکارة۔ ویم در حدیث است ثلثتکلا تری اعینہم النار عین حرست فی
 سبیل اللہ وعین یکت من خشية اللہ وعین کفت من محارم اللہ رواہ الطبرانی۔ ویم در
 حدیث است الا انبئکم ليلة افضل من ليلة القدر حارس حرس فی ارض خوف لعلہ لا
 یرجع الی اهلہ رواہ الحاكم وقال طیحیح علی شرط البخاری۔ ویم در حدیث است کل عین یاکیة
 یوم القيمة الا عیر غصت من محارم اللہ وعین سهرت فی سبیل اللہ وعین خرج منہا مثل راس
 الذباب من خشية اللہ رواہ الاصبهانی۔ ویم در حدیث است من اعان مجاہدا فی سبیل
 اللہ او غار ما فی عسرتہ او مکاتبہا فی رقبته اظله اللہ فی ظلہ یوم لا ظل الا ظله رواہ احمد و
 البیہقی۔ ویم در حدیث است من اکل راس غار اظله اللہ یوم القيمة رواہ ابن حبان
 فی صحیحہ البیہقی۔ ویم در حدیث است من احتبس فرسا فی سبیل اللہ ایمان اللہ و
 تصدیقا بوعده فان شبعه وربہ وروثه و بولہ فی میزانہ یوم القيمة یعنی حسنات رواہ البخاری
 وغیرہ۔ ویم در حدیث است طوبی لمن اثار فی الجهاد فی سبیل اللہ من ذکر اللہ فان لہ بكل
 کلمة سبعین الف حسنة کل حسنة منہا عشر اضعاف مع الذی لہ عند اللہ من المزید
 الحدیث رواہ الطبرانی۔ ویم در حدیث است صلوة فی مسجدی تعدل بعشرة الآف
 صلوات و صلوة فی المسجد الحرام تعدل بمائة الف صلوة والصلوة فی ارض الرباط
 بالقی الف صلوات الحدیث رواہ ابو الشیخ و ابن حبان۔ ویم در حدیث است من رمی
 رمیة فی سبیل اللہ قصر او بلغ کان لہ اجر اربعة اناس من بنی اسماعیل اعتقہم

رواہ البزار و ہم در حدیث است مقام الرجل فی الصف فی سبیل اللہ افضل عند اللہ من
عبادۃ ستین سنتہ رواہ الحاکم وقال صحیح علی شرط البخاری و ہم در حدیث است ساعتان
لا ترد علی داع دعوتہ جین تقام الصلوات و فی الصف فی سبیل اللہ رواہ ابن حبان و ہم در
حدیث است قال رجل یا رسول اللہ اتی اقفالموقف اری و جہ اللہ و اری ان یرى
موطنی فلم یرد علیہ رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم شیئا حتی نزلت فمکان یرجو القاء
ربہ فلیعمل عملا صالحا ولا یشترک بعبادۃ ربہ احد رواہ الحاکم وقال صحیح علی شرط الشیخین
و ہم در حدیث است ان اول الناس یقضی علیہ یوم القیمۃ رجل استشهد فاتی بہ فعر فر
نعمتہ فعر فرها قال فما عملت فیہا قال قاتلت فیک حتی استشهدت قال کذبت و لکن قاتلت
لان یقال هو جری فقد قیل ثم امر بہ فسمح علی و حجه حتی القی فی النار الحدیث رواہ مسلم
والحافظ والنسائی والترمذی وابن خزمیة فی صحیحہ و ہم در حدیث است من فاته العز و معی
فلیغز و اقی البحر رواہ الطبرانی و ہم در حدیث است الشہداء ثلثہ رجل خرج بنفسہ
و مالہ فی سبیل اللہ لا یرید ان یقاتل ولا یقتل لکن یکتسوا دالمسلمین فان مات او
قتل غفر لہ ذنوبہ کلہا و اجیر من عذاب القبر و یوم من من الفرع و یزوج من الحور العین و
حلت علیہ حلۃ الکرامۃ و یوضع علی راسہ تاج الوقار و الخلد و الثانی خرج بنفسہ مالہ
محتسبا یرید ان یقتل ولا یقتل فان مات او قتل کانت رقیبۃ مع ابراہیم خلیل الرحمن
بین یدی اللہ تبارک و تعالیٰ فی مقعد صدق عند ملک مقدر و الثالث خرج بنفسہ
و مالہ محتسبا یرید ان یقتل و یقتل فان مات او قتل جاء یوم القیمۃ شاہر سیفہ و
علی عنقہ و الناس جاؤن علی الرکب یقولون الا افسحوا لنا فانا قد یدلنا اموالنا و ما لنا
اللہ تبارک و تعالیٰ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و الذی نفسی بیدہ لو قالوا
ذلک لابراہیم الخلیل اولتی من الانبیاء لرجل لہم من طریق لما یری من واجب
حقہم حتی یاتون منا یر من نور تحت العرش فیجلسون علیہا ینظرون کیف یقضی

بين الناس لا يجدون غم الموت ولا يغتمون في البرزخ ولا تفر عنهم الصيحة ولا يسئهم الحساب
ولا الميزان ولا الصراط ينظرون كيف يقضى بين الناس ولا يسألون شيئاً الا اعطوا ولا
يشفعون في شيء الا شفّعوا فيه ويعطون من الجنة ما احبوا وينتهون من الجنة حيث
احبوا رواه البزار والبيهقي والاصمغاني، وعن نعيم بن عماران رجلاً سأل رسول الله صلى الله
تعالى عليه وآله وسلم اى الشهداء افضل قال الذين ان يلقوا في الصف لا يلتفتون وجوههم
حتى يقتلون اولئك يتطلقون في العرف العلى من الجنة ويضحك اليهم ربهم واذا
ضحك ربك الى عبد في الدنيا فلا حساب عليه رواه احمد وابو يعلى ورواها ثقات
وهم در حديث است الا اخبركم عن الاجود الاجود والله الاجود وانا اجود ولد آدم واجود
من بعدى رجل علم علم افشتر علم يبعث يوم القيمة امته واحدة ورجل جاهد بنفسه لله
عز وجل حتى يقتل رواه ابو يعلى والبيهقي. وهم در حديث است ثلثة يجهم الله ويضحك
اليهم ويستبشركهم الذى اذا مكشفت فنة قاتل ورائها بنفسه لله عز وجل فانا ان
يقتل وامان ينصره الله ويكفيه فيقول انظر والى عبدى هذ كيف صبر بنفسه
والذى له امرأة حسنة وقراش لين حسن فيقوم من الليل يذر شهوته ويذكرنى و
لو شاء رقد والذى اذا كان فى سفره وكان معركب فسهروا ثم هجوا فقام من السفر فى
السراء والضراء رواه الطبرانى باسناد حسن، وعن ابى هريرة عن النبى صلى الله تعالى
عليه وآله وسلم انه سأل جبرئيل عن هذه الاية ونفخ فى الصور فصعق من فى السموات
ومن فى الارض الا من شاء الله من الذين لم يشاء الله ان يصعقهم قال هم الشهداء يبعثهم
الله متقلدين اسياقهم حول عرشه فاتاهم الملائكة من المحشر بتجايب من ياقوت
ازمتها الدر الابيض برحال الذهب اغشيتها السندس والاسنبرق ومارقها اللين من الحرير
خطاها امدابصار الرجال يسرن فى الجنة على خيول يقولون عند طول الترهة انطلقوا
بنا ننظر كيف يقضى الله بين خلقه يضحك الله اليهم واذا ضحك الله الى عبد فى

موطن فلا حساب علیہ وراہ ابن ابی الدنیا۔ و ہم در حدیث است ما ترک قوم الجهاد الا عمہ
اللہ بالعذاب رواہ الطبرانی باسناد حسن۔ و ہم در حدیث است ثلثۃ یضحک اللہ الیہم
الرجل اذا قام باللیل یصلی والقوم اذا صفوا فی الصلوة والقوم اذا صفوا فی قتال بالعدو
و ہم در حدیث است الجهاد واجب علیکم مع کل امیر یراکان او قاجرا وان هو عمل الکبائر
عن ابی ہریرۃ۔ و ہم در حدیث است الجنة تحت ظلال السیوف عن ابی موسیٰ۔ و ہم در حدیث
است من راح روحہ فی سبیل اللہ کان له بمثل ما اصاب بہ من الغبار مسکایوم القيمة
ایضا عن انس۔ و ہم در حدیث است من سل سیفہ فی سبیل اللہ فقد بایع اللہ ابن
مردوئیہ عن ابی ہریرۃ۔ و ہم در حدیث است من صدع راسہ فی سبیل اللہ فاحتسب غفرلہ
ما کان قبل ذلك من ذنب طبع عن بن عمر۔ و ہم در حدیث است من قد اسیر من ایدی
العدو فانا ذلك الا سیر طرص عن ابن عباس۔ و ہم در حدیث است ساعات فی
سبیل اللہ خیر من خمسين حجة عن بن عمر۔ و ہم در حدیث است السیوف مفاتیح الجنة ابو بکر
بن عساکر عن زید کفی بالسيف شاهد عن سلمة بن المحجن السیوف اردیة المجاہدین فر عن
ابی ایوب المحامی فی اما لہ عن زید بن ثابت۔ و ہم در حدیث است الا خبرکم بخیر الناس
منزلت رجل اخذ بعنان فرسه فی سبیل اللہ حتی یقتل او یموت الا خبرکم بالذی یلیہ رجل
معتزل فی شعب یتقیم الصلوة ویؤتی الزکوۃ ویشهد ان لا اله الا اللہ ت ک عن ابی ہریرۃ۔
و ہم در حدیث است الاسلام ثلثۃ آیات سفلی وعلیا و عرفہ فاما السفلی فالاسلام الذی
دخل فیہا عامة المسلمین ولا یسال احد منهما الا قال انا مسلم واما العلیا فتفاضل اعمالہم
بعض المسلمین افضل من بعض واما العرفۃ العلیا فالجهاد فی سبیل اللہ لا ینالہا الا
افضلہم طب عن فضالة بن عبید۔ و ہم در حدیث است من مرض یوما فی سبیل اللہ او
بعض یوم او ساعة غفرت لہ ذنوبہ وکتب لہ من الاجر عدد عتق مائة الف رقبة قيمة
کل رقبة مائة رقبہ ابن زنجویہ عن رجل من اهل الحجاز مرسل۔ و ہم در حدیث است

المحامل

لایزال

لموقف فی سبیل اللہ لایسئل فیہ سیف ولا یطعن فیہ برمح ولا یرمی فیہ بسهم افضل من
عبادة ستین سنة لا یعی فیها طرقتین ابن التجار عن بن عمر - وهم در حدیث است
لا یزال لجهاد حلوا خضرا ما امطرت السماء وانبتت الارض وینشأ نشوء من قبل
المشرق یقولون لاجهاد ولا ریاط اولئک هم وقود النار بل ریاط یوم فی سبیل اللہ خیر من
عتق الف رقبة ومن صدق اهل الارض جمیعاً بن عمر عن انس وضعفه - وهم در حدیث است
المتفق علی الخیل کما سطیده بالصدقة ولا یقبضها وابوالها واورانها عند اللہ یوم القيمة
کذابی المسک ابن سعید طبع عن برید بن عبد اللہ - وهم در حدیث است من مرض یوما
فی البحر کان افضل من عتق الف رقبة یجهزهم ویتفق علیهم الی یوم القيمة الحدیث کل عن علی

بیرید
حل

مکتوبات سی ام

بسیادت وافادت دستگاه میرک شیخ در اسرار کریمه ماعندکم ینفد و ماعند اللہ باقی -
اللہ تعالی ذات یابریات را مشمول الطاف خویش داشته بجزایات و واردات
معنویه سر بلند را دایع از هر چه می رود سخن دوست خوشتر است -

قال اللہ تعالی ماعندکم ینفد و ماعند اللہ باقی این کریمه مبارک جامع مراتب
قرب است و حاصل تسخیر و سلوک اهل اللہ عموم کلمه ما که در آغاز کریمه است محتوی است
بر جمیع مراتب نفی تحقق بر موز این کریمه نام و نشان با سوارا بر میدار و برفنا نه انتم می رساند که
رکن اعظم ولایت است و ماعند اللہ باقی مستجمع مراتب اثبات است و رفرے از بقا که مترتب
بر فنا است و رکن دوم ولایت است تفاوت در مراتب لایت باعتبار تفاوت اقسام
سالکان است در حصول این دور کن هر چند درین دور کن قدم را رخ داشته باشد در کمالات
ولایت انتم بود هر کس از سالکان بقدر حوصله و استعداد در تحصیل این دو کمال دست پائے می زند
تا کلام صاحب دولت باشد که در بجا اسرار این کریمه غواهی نموده بهره تمام از جواهر نفیسه

بمروز

نام

این دو کمال حاصل نماید و مراتب نفی را طے نموده از مراتب علیا اثبات نصیبے فرآگیرد۔ بیت
 سعادتہا است اندر پردہ غیب نگہ کن تا کرار یزند در جیب
 اللہ تعالیٰ امثال ما فقرار ایمانی باین معانی دہاد و شربے از این مشرب عطا کناد بالنبی والہ
 الہجاء علیہ علیہم الصلوٰات والتسلیمات والتحیات والبرکات۔

مکتوب سی و یکم (۳۱)

یکے از اہل زمانہ در جواب کتابت او کہ تعرض بحال درویشیاں نموده بود۔
 نوشتہ بودند کہ ہرگز در عمر خود باین خواری زندگانی نکرده است کہ اکنون می کند، مخدوما
 بندہ عاجز کہ یہ بندہ مثل خود تملق نماید والتجاو الخراج پیش گیر جائے آن دارد کہ ذل و
 خواری بکشدر چرا بدرگاہ غنی مطلق رونہ آرد و تضرع والتجانہ کند کہ ستر او را باین معنی اوست،
 کشایش مشکلات ازومی آید و بس وسعت رزق و تنگی آن ہمہما زوست نہ از غیر او۔ وَ اِنَّ
 يَمَسُّكَ اللهُ بِصُرِّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗ اِلَّا هُوَ اَوَّانٌ يَّرُدُّكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهٖ يُصِيبُ بِهٖ
 مَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهٖ نوشتہ بودند کہ فقر و درویشی ہمیں تنہا ذکر نیست الخ
 مخدوما باین را یکسے نویسند کہ دعوی فقر و درویشی داشته باشد باین فقیر خود را کبر اہل
 از معنی فقر و درویشی دور میداند از ہر چہ گویند از ان ہم زبون تر است و ہر عیب کہ اثبات
 نمایند از ان ہم معیوب تر۔ نوشتہ بودند کہ غرض از مسلمانان تعطف و تطف است الخ ہر مسلمانے
 باندازہ طاقت خود در این امور کوشش می نماید لیکن در آنچه مفقود را بیکس نیست معذور است
 و این دور از کار خود را از کمال مسلمانان و حقیقت آن بسے دوری داند ہر چہ می نویسند بر محل است
 نوشتہ بودند کہ صحبت باہل اللہ ارباب نفس را بر اے حصول مطالب دنیا است یا نتیجہ
 آخرت است بالفعل نقد وقت ادراک تواند دنیا است و معاملہ آخرت بدست آفریدگار است
 بقدر اعمال و افعال۔ مخدوما کسے باہل اللہ محض از برائے دنیا صحبت دارد و آخرت

ملحوظ نبود از برکات شان محروم مطلق است و خسران دنیا و آخرت نصیب وقت اوست
 در رنگ آنست که کسے دنیا را بعمل آخرت طلب نماید خائب و خاسر است چنانچه بقرآن مجید
 و احادیث نبوی علی مصدرها الصلوات و التسلیمات ثابت شده است این سخن در
 رنگ آن سخن است که از ابوالفضل یا فیضی نقل می کنند که می گفته که دنیا نقداست و
 آخرت نسبه هیچ کس بقدر انبیه نفروخته است آری معامله آخرت با فریدگار است
 بقدر اعمال لیکن اخلاص در اعمال و حسن قبول آن از صحبت اهل الله است عمل بی اخلاص
 در رنگ قالب بی روح است که قابل قبول نیست صحبت اهل الله است که مس وجود را
 بکیمیای معرفت زرخالص می سازد و خلاصی از بکر شیطان و شرارت نفس اماره از صحبت این
 بزرگواران مامول است و وصول بدرجات قرب الهی جل شانہ و معرفت او که مقصود از
 آفرینش انسان است از باطن این اکابر مستول و معامله که ورای اعمال و افعال است از
 خدمت ایشان ما خود است دنیا بچسب خسیس است چه باشد که بطمع آن کسے با اهل الله
 صحبت دارد در رنگ آنست که کسے به بادشاه بطمع فضل او صحبت دارد اگر چنین بود
 بس راه صوفیه و طریقه ارشادشان و قطع مفاوز و بوادی در طلب حق که بزرگان کرده اند
 همه عبت باشد هیچ کس بعمل خود بی فضل بجای نرسیده است عملی که وجود عامل در آن
 در میان باشد از خیز اعتبار ساقط می دانند و رفع وجود عامل در صحبت درویشان است
 آنچه نوشته اید انکار است از فوائد صحبت و از ارشاد باطنی صوفیه علیه بلکه انکار است از اکابر
 صوفیه که صاحب ارشاد بوده بزرگ شما ارادت آوردن با اهل الله و صحبت داشتن با
 ایشانان محض برائے دنیای دنی است و هر که از اکابر در خدمت پیرو مرشد خود بوده اند
 مطمح نظر او مطالب دنیاوی بوده و بس ذلک مبلغهم من العلیم معامله آخرت با فریدگار
 است بقدر اعمال و افعال و صحبت اهل الله در رنگ صحبت اهل دنیا نیست بواسطه
 جلب منافع دنیا اعازنا الله سبحانه عن هذا الاعتقاد.

ن
 س
 خ
 س
 د
 ی
 س
 چ

مکتوب سی و دوم (۳۲)

بہار محمد در آنکہ در آنحضرت عز سلطانہ دین خالص بے شرکت مطلوب ست۔
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اللّٰهُ تَعَالٰی اِمْتَالِ بَابُو الْهُوسَاں رَا اَزْ كَرْتَا رِیْہَاے لَّا طَا ل
 نجات بخشیدہ در طلب محبت خود کجھت ویک روگردانہ قال عز من قائل اَلَا لِلّٰهِ الدِّیْنُ
 الْخَالِصُ در آنحضرت جل و علا دین خالص کہ بے شرکت بود میخوہند و دل سالم از تعلق
 ماسوامی طلبند اذْ جَاءَ رَبِّیْ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ دے کہ مسکن ماسواست در بارگاہ کبریا خوار و
 بے نواست و ہی از انوار او تعالیٰ مصرع در خانہ دو میہمان نگنجد۔
 فکر تخلیہ سراز اہم مہام است کہ مہمان خانہ خالی می خواہد و در حوصلہ ما بہ ازیں مہمانی
 انا عند منکسرۃ القلوب در عالم حقیقت انکسار دل سبب سلامتی اوست بر عکس عالم
 مجاز ہر چیز شکستہ تر بود از نایافت مرادات و از گنجائش ماسوا سالم تر بود برائے ظہور انوار
 عالم کبریا والسلام علیکم۔

مکتوب سی و سوم (۳۳)

بحاجی محمد افغان در آنکہ مدار کار بر محبت شیخ کامل و متابعت سنت سنیہ است۔
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ کتابتے کہ برادر اعزاز شد میاں حاجی محمد فرستادہ بود
 رسیدہ خوشوقت ساخت در پوزہ توجہات در بارہ خود و در بارہ مستر شدن خود نمودہ بود
 گاہ گاہ توجہ کردہ میشود بیشتر ہم خواہد کرد انشاء اللہ تعالیٰ لیکن بدانند کہ مدار کار بر رابطہ
 معنوی ست کہ عبارت از محبت و اعتقاد و گردیدن و تسلیم است مستر شدن نسبت بمرشد خود
 ہر چند ایں رابطہ قوی تر بود اخذ فیوض و برکات از باطن او زیادہ تر کند محبت صرف و رابطہ
 معنوی بے توجہ در اخذ فیوض از باطن قطب کامل مکمل کافی ست و توجہ محض بے محبت رابطہ

معنوی کمتر موثر است تا اثر توجیه را قابلیت محل در کار است آری توجیه که با رابطه مذکور معنوی جمع شود نور علی نور بود مدار بر قوت رابطه است و اتباع سنت پیغمبر صلی الله تعالی علیه السلام اگر درین دو امر رسوخ دارد غم نیست آخر او را ضائع نخواهند گذاشت از کمالات اکابر محروم نخواهند ساخت اگر در یکی ازین دو چیز خلل رفت خطر در خطر است اگر چه هزار ریاضت نماید و السلام.

مکتوب سی و چهارم (۳۴)

بکافظ عبدالکریم در فرق میان حیوة دنیوی و حیوة برزخ صغری.
الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی حیوة که بنشأ دنیوی تعلق دارد و چیز می طلبد حس و حرکت و حیوة که بنشأ برزخ متعلق است محض حس است بے آنکه با وے حرکتی بود حق سبحانه حکیم مطلق است موافق هر محل حیاتی داده است در برزخ از حس چاره نیست تا عالم ملذذ صوت بند و حرکت هیچ در کار نیست بخلاف نشأ دنیوی اخروی که آنجا هر دو در کار است، فافهم السلام

مکتوب سی و پنجم (۳۵)

بجامع العلوم شیخ بدرالدین سلطان پوری در بیان آنکه در قرب ولایت فنائے علم و ارادت در کار است و در قرب نبوت فنائے این اوصاف در کار نیست و حل شبهه که برین تحقیق وارد میشود.
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

مصرع از هر چه می رود سخن دوست خوشتر است

مخدوم در قرب ولایت کوشش تام در زوال صفت ارادت از سالک می نمایند و فنائے ارادت را شرط ولایت می دانند و در قرب نبوت زوال متعلق سوائے این صفت مطلوب است این صفت که فی نفسها از صفات کامله است بحال خود است و زوال آن مطلوب نیست و همچنین در قرب ولایت زوال علم اشیا مطلوب است چه نسیان با سوا

کہ فنا عبارت از انست شرط ولایت است در قرب نبوت زوال گرفتاری با نسیا مطلوب است
علم کہ فی نفسہ صفت کمال است زوال آن مطلوب و ناگزیر نیست۔

سوال، انبیا علیہم الصلوٰات والتسلیمات کہ بالاصالت بقرب نبوت متحقق اند
قرب ولایت ایشان را نیز ہمہ وقت حاصل است پس باید کہ زوال صفت ارادت و علم
نبوت این ہر دو صفت ایشان را در یک وقت حاصل بود باعتبار حصول ہر دو قرب و آن
ممکن نے و تنافی لوازم دلیل تنافی ملزومات است پس این ہر دو قرب در یک وقت جمع
شود و آن خلاف مقرر و خلاف واقع است۔

در جواب گوئیم بر تقدیر تسلیم اشراط بقائے صفتین در قرب نبوت قرب ولایت
کہ بے قرب نبوت بود مشروط بقائے علم و ارادت است و چون این قرب با قرب نبوت
جمع شود شرطیت و مشروطیت ممنوع است کما سیجی تحقیقہ انشاء اللہ تعالیٰ۔ بالانکہ گوئیم
کہ ولایت را دو جزو است فنا و بقا، در فنا زوال صفتین است و در بقا عارف را ارادتے
از نزد خود عطامی فرماید و صاحب ارادت می سازند و ہمچنین در بقا اگر علوم زائدہ عود نماید
گنجائش دارد پس صاحب قرب ولایت در حالت بقا می تواند کہ بقرب نبوت متحقق شود و جامع
قربین باشد این جواب بے حدشہ نیست چه این جمع و تحقق در حق کسے است کہ از راه قرب
ولایت بقرب نبوت عروج نماید و فنا و بقا ولایت را حاصل نموده بجمالات مقام نبوت برسد
و این قسم وصول از نوادر است اما شخصی کہ برہاہ قرب نبوت واصل شدہ است چنانچہ عامہ
و اصلان این دولت ہمیں رسیدہ اند جمع این دو قرب در حق او اشکال دارد چه بقا باین
دو صفت مشروط بقائے اینہا است و در راہ قرب نبوت فناے این صفتین در کار نیست تحقیق
این مقام آنست کہ فناے صفت ارادت در قرب ولایت مقصود اولی و شرط بالاصالت نیست
مقصود اصلی رفع متعلق سویر ارادت است چون رفع متعلق سویر ارادت در مقام ولایت
بے رفع ارادت صورت پذیر نیست لاجرم در رفع ارادہ و فناے آن سعی می نمایند تا رفع

متعلق سور آن شود زیرا که چون اصل ارادت نبود تعلق آن به نیک و بد صورت ندارد ثابت
 الجدار او کلا تمه انقش و آنکه گفتیم که در مقام ولایت رفع متعلق سو بے رفع ارادت صورت پذیر
 نیست برائے آنست که قرب ولایت قرب ظلی است و گرفتاری در آن موطن گرفتاری است
 بطل و قرب ظلی را آنقدر قوت نیست که با وجود صفت ارادت رفع متعلق سور آن تواند نمود
 لاجرم در رفع ارادت کوشش می نماید تا رفع متعلق سور آن بسهولت صورت بندد و در قرب
 نبوت قرب اصلی است و گرفتاری است باصل و قرب اصل و گرفتاری آنرا قوتی است که با وجود
 صفت ارادت رفع متعلق سور آن تواند نمود لاجرم در رفع اراده سعی نمی نماید چه آنچه مقصود
 از رفع آن بوده بوجه احسن بوصول پیوسته است و ارادت فی نفسها صفت کامله است اگر نقص
 قبح در آن راه می یابد از راه متعلق آن می آید و چون متعلق سور آن مرتفع شد غیر حسن و کمال در آن
 هیچ نماند و بقای آن مطلوب گشت همچنین در صفت علم گوئیم که مقصود اولی در قرب ولایت
 از زوال علم زوال گرفتاری است با شیا و چون زوال گرفتاری اشیا درین قرب بے زوال علم اشیا
 صورت نمی بندد چه قرب ظلی و گرفتاری ظلی را آن قوت نیست که با وجود علم اشیا گرفتاری اشیا
 را تواند زایل نمود لاجرم در زوال علم کوشش می نماید و نسیان اشیا را می خواهند تا گرفتاری
 با آنها نماند و در قرب نبوت گرفتاری باصل است و گرفتاری اصل قوی است می تواند که محبت و
 گرفتاری اشیا را با وجود علم اشیا زایل سازد ناچار در زوال علم کوشش نمی نماید که صفت
 کمال است بلکه بقای آن را می خواهند و آنچه مقصود از زوال علم است درین قرب بوصول
 پیوسته است بذا -

و جواب دیگر از اصل سوال گوئیم که شرطیت زوال صفتین در ولایت صغری است که
 ولایت اولیا است و ولایت ظلی است و ولایت انبیا علیهم الصلوات والبرکات ولایت
 کبری است که ولایت اصلی است و شرطیت زوال صفتین درین ولایت به ثبوت
 نه پیوسته است -

مکتوب سی و هشتم (۳۶)

بشمس الدین خویشکی در بیان ظاهر اتم و باطن اتم -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَذَرُّوا ظَاهِرَ الْأَثْمِ وَبَاطِنَهُ
 حق سبحانه و تعالی بنده بار چون بنعم ظاهره و باطنه بنواخته است چنانچه فرموده وَاسْبَغْ عَلَيْكُمْ
 نِعْمَةَ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً لَّا جْرَمَ بترك ظاهر اتم و باطن اتم آن تکلیف فرمود تا کفران نعمت با تیان
 یکے ازین دو اتم ننمایند و شکر ظاهر و باطن بترك اتمین بجا آرند ظاهر اتم می تواند که آن باشد که
 علمائے ظاهر آنرا بیان فرموده اند از اتمیان حرام و مکروه و باطن اتم التقات باطن بود با سوا
 حق سبحانه و محبت و گرفتاری ببادون اوعالی دله که گرفتار غیر است از وجه توقع خیرست روحی
 که مائل با سوی ست در بارگاه کبریا خوار و بے نواست نزد اهل الله سلامتی دل از اتم
 مهام است خلاصی روح از اول مقاصد اذ جاء ربی بقلب سلیم حصول معرفت الله
 و وصول بدرجات قرب همه موقوف بر آزادی دل است از محبت دید و دانش با سوادریک
 دل دو محبت جمع نشود. مصرع در خانه دو میهمان نه گنجد -
 این جا دین خالص میخواهند که شرکت را بر نتابد الا بالله الداین الخالص - والسلام

مکتوب سی و نهم (۳۷)

بغلام محمد افغان در آنکه ذکر از مقاصد اولی نیست و آنچه دوام ندارد اعتبار ندارد -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ تَعَالَى بِرَحْمَةِ شَرِيعَتِ غَاوَسِنْتِ مِصْطَفَى عَلَيْهِ وَ
 عَلَى آلِهِ الصَّلَاةُ وَالْبَرَكَاتُ لَعَلِّي مُسْتَقِيمٌ دَاشْتَه دَر دَرَجَاتِ قُرْبِ تَرْقِيَاتِ دَهَادِ مَكْتُوبِ مَرْغُوبِ
 رَسِيدِهِ سَبَبِ مَسْرَتِ گَر دِيدِ نُوْشْتَه بُوْدَنِدَرِ که این داعی را بعضی اوقات رتبه فناي خویش دست
 می دهد در انحال گاهے ذکر قلبی هست و گاهے نه -

نفسیه

اجل

مخروبا ذکر مقصود اولی نیست مطلوب ازان فنا فی المذکور است چون فنا فی المذکور که از مقاصد است حاصل شد که ذکر نباشد پس در حالت فنا که هنگام استهلاک و بے شعوریت اگر ذکر را نیابتاً بقصود ندارد مستهملک اگر با وجود ذکر ذکر را احساس نکند گنجایش دارد بلکه در بعضی از اقسام فنا زوال ذکر شرط ناگزیر است. مخروبا از ذکر قلبی اگر حرکت و جنبش دل را خواسته آید پس دوام آن هیچ در کار نیست نه در حالت فنا و نه در حالت غیر فنا آنچه دوام پذیر و ناگزیر است توجه و حضور قلبی است حرکت باشد یا نه دیگر هیچ علامت فنا نشود تا دانسته شود که کدام قسم فنا دست می دهد فنا فی جذبه یا فنا فی سلوک، فنا فی جسدی یا فنا فی لطائف، فنا فی قلب یا فنا فی نفس هر کدام را آثار و علامت است و معتبر در فنا آنست که دوام پذیر و آنچه دوام ندارد چندان معتبر نیست سوائے فنا فی جذبه. والسلام

مکتوب سی و هشتم (۳۸)

برفت بیگ در غیب براتیان امورے کہ طالب این راه را ناگزیر است۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ اَخُوْیْ اَعَزٰی مِیْرِ رَفْعَتِ بَیْگِ اَزْ دِنَارَتِ عِلَاقِ بَرَفَتِ حَقَاقِ اَیْدِ وَا رَضِیْقِ صَوْرِ بُو سَعَتِ مَعْنٰی گَر اَیْدِ عَمْرٍ چنر روزہ را کہ ملک ابدی بآن دست می آید در سیہوگی صرف نماید و دوام اقبال را بجانب قدس حضرت بیچون حقیقی جلت عظمتہ از دست ندرہ بیت

دکم ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ کار میدار نہفتہ چشم دل جانب یار

شہا تار را بوظائف اذکار روشن دار گریہ واستغفار سحر انیمت شمار خلص عمر از دست می رود موسم کار با انجام می رسد بکدام عذر کار را امروز بفرماندازیم کہ ہر امروز را فردائے نیست فکر بر اصل بایکدواز ظل باصل بایدرقت قَفِرُّ وَاِلٰی اللّٰهِ بَیْت

دادیم ترا از گنج مقصود نشان گریا تر سیدیم تو شاید برسی والسلام علیکم

ذکار و استغفار

مکتوب سی و نهم

بملا حسن علی در دفع شبہ کہ بر مکتوب میرزا عبید اللہ نموده بود۔

بوردند

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى نوشته بودید کہ از مکتوب کذا و کذا کہ نامزد عرفان شاعر عبید اللہ بیگ شدہ بود بہرہ متذکر دیدار بخ بعد از ان نوشته بودید کہ اگر کسی این جا بگوید کہ این فرق و امتیاز در مقام شریعت است و کسانے کہ ہمہ را یکسان می دانند نظر بمقام طریقت است چنانچہ در رسالہ دیگر دیدہ شد کہ ہر کہ در شریعت است کارش رد و قبول خلق است چوں از اہل طریقت گشت از رد و اعتراض خلق باز ماند در طریقت سراسر آشتی است با ہمہ کس دوستی بخلاف شریعت کہ آنجا بادشمنان جنگ است و بادوستان آشتی، پس از بزرگی کہ کلمہ رد و اعتراض نظر بحال کسے واقع شدہ است از غلبہ شریعت خواهد بود نہ طریقت، جواب این سوال را مستدعی است۔

مخدوم با جواب این سوال از مکتوب اخوی عبید اللہ می برآید ظاہر تیک تامل واقع نشدہ است مع ذلک، در جواب گوئیم کہ اگر مراد سائل از عدم امتیاز و یکسان دیدن در مقام طریقت و ہدائی است بطریق ذوق و حال کہ از اختیار بیرون است پس مسلم است چہ صاحب این دید مستہلک مقام جمع است و مستغرق مرتبہ وحدت و مستہلک امتیاز میان حسن و قبح منفقود است و ہمہ ابرصراط مستقیم می بیند لیکن چون مقبول است از زلت محفوظ است و احکام بندگی را فرو گذاشت نمی نماید باطنش مستہلک است ظاہرش با حکام شرعیہ متخلی این ارادہ با سخن فیہ جنگ و تذاف ندارد و سچ محل سوال نہ۔ و اگر مراد آنست کہ اہل طریقت از دائرہ شریعت حقہ برآندہ اند و از کالیف شرعیہ آزاد گشتہ اند و ہمزاد رقبہ بندگی کشیدہ اند پس ممنوع و نامسموع است و معتقدان ملحد و زندیق احکام سماوی نسبت بکافہ انام است خصوصیتے باشخاص دون اشخاص ندارد و عوام و خواص در امتیاز احکام شرعیہ برابرند و اہل شریعت و اہل طریقت و اہل حقیقت

احکام شرعیہ

از اتیان فرائض و اجتناب از محرمات چاره ندارند و هیچ کس در ترک واجبات از تکاب مناهیه هیچگونه معذرت نیست پس آنچه در رساله دیده آید که هر که در شریعت است کارش رد و قبول خلق است و چون از اهل طریقت گشت انچه بر تقدیر این اراده در کمال سقوط است و قابل استشهاده انچه هر کس محکوم احکام شرعیه است و هیچکس از این دائره بیرون نیست تا از اهل طریقت گردد و بانیک بد دوستی و آشتی پیدا کند و ترک رد و اعتراض بر خلق اختیار کند حق سبحانه با آن رحمت رافت اظهار تبری و عداوت بکفار نلو ساری فرماید و مسلمان را امر بعبادت و شدت و غلظت قتال با نهامی نماید عجب مسلمانی بود که باین قسم دشمنان خدا عزوجل بر خلاف فرموده او در مقام آشتی بود و دوستی نماید مع ذلک دعوی ولایت و قرب الهی کند جل سلطانه ولایت قرب فرع اسلام است حق سبحانه می فرماید وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّ مِنْهُمْ و نیز میفرماید وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا نَزَّلَ إِلَيْهِ مَا تَخَذُوا لَهُمْ أَوْلِيَاءَ بِالْجَاهِلِ حَالِ دَر حَالِ خود معذور است در عمل بمقتضای آن حال با خود و لیکن عبارت آن رساله را بر شهود و حال فرود باید آورد فان کلام السکاری یجمل - باید دانست که این حال که رافع تمیز بین الحسن و القبح بود در طور ولایت هم نقص است کمال آنست که از سر بصری آید و از جمع بفرق بعد الجمع و از کفر با سلام گراید و السلام علیکم -

مکتوبات (۲۰) جمله

برفت بیگ در نصیحت -

الحمد لله والسلام على رسول الله بيت

مصلحت دیدن آنست که باران هم کار بگذارند و سر طره یاری گیرند

شفقت آثار عمر عزیز گذشته می رود و اجل مسمی رسیده می آید نوع زندگانی نمایند که وقت عزیزی در پی اصلاح باطن رود و در تعمیر دل که محل نظر مولی است جل سلطانه مصروف گردد و در

استعداد گور و قیامت کوشند شهبانے نار را بوظائف از کار روشن دارند و گریه استغفار سحر را مغنم
دانند و در شبان روزی یک دو وقت برائے خلوت مقرر باید ساخت که سچکس در آن وقت مزاحم
نباشد و بکلمه لا اله الا الله نفی مقاصد مرادات خود کنند تا سچ مرادے و مقصودے در ساحت سینه
غیر از حق سبحانه نماند. مصرع این کار دولت است کنون تا کرار سرد. والسلام اولاً و آخراً.

مکتوب چهل و یکم (۲۱)

بملا محمد شریف کابلی در آنکه مستر شدر استر ضائے مرشد تا گزیر است.

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ لکنوب برادر گرامی مولانا محمد شریف رسیده
خوشوقت ساخت الله تعالی بر جاده شریعت علیه و سنت سینه استقامت کرامت فریاد و بر محبت و
تقیقت شیوخ که وسائل و حصول مطلب اعلیٰ اندروام و سوغ عنایت کند نوشته بودند که آنچه باعث
آزار خاطر توشده است از بنده واقع نشده است یاران کابل بجهت بعضی اغراض خیر بار سانبده
گران خاطر ساخته اند مخدوب سچکس از مردم کابل چیزیکه موجب آزار خاطر فقیر باشد از شما ز سانبده است
خاطر فقیر سچ و جبار شما آزرده نیست غیر از راه آزرده گی مولانا محمد صدیق که رفع آن برفع آزرده گی
مولانا وابسته است بغیر ازین از سچ رگدز فقیر نسبت بشما گران خاطرے نیست هر که خلاف
آن بشما سانبده است خلاف واقع است خاطر شریف ازین ممر جمع باشد و استر ضائے مولانا
محمد صدیق شما را تا گزیر است بهر کیف مشارالیه را از خود راضی سازند تا باطن همه پیران از شما
راضی باشد و ابواب فیوض مفتوح بود و السلام اولاً و آخراً.

مکتوب چهل و دوم (۲۲)

بملا محمد وفادر جواب کتابت وے که از تنگی معیشت نوشته و ذکر احادیث فضائل فقر.
الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ لکنوب مرغوب انوی مولانا محمد وفا که

منبى از محبت و مشعر از ذوق بود رسیده خوشوقت ساخت توقع که همبرین منوال احوال انوسیان
 باشند که سبب توجه غایتانه است از فقر دلنگ نشوند و از تنگی معیشت دربارت باشند - الله
 یبسط الرزق لمن یشاء ویقدر طالبان حق جل و علا از فعل او سبحانه باید که شاد و خرم باشند
 بلکه لذت گیرند آنچه از محبوب حقیقی می آید محبوب است ایلام باشند یا انعام نعمت بود یا نعمت بیت
 همه تلخ است جور گلخاران که هر چندش خوری باشند گوارا
 هنگام مضائق صوری باید که کشایش و فتوحات معنوی مضاعف باشد که خرابی ظاهر سبب
 طراوت باطن است موجب عدم پرداخت بحضور باطن چون باشد و احوال غریبه که پیش ازین
 رو میداد احوال چار و ندر چه بلا باشد آشنائی مولای حقیقی جلت عظمته مگر منحصر در وقت وسعت
 فراخی است تا زبان تنگستی از وسحانه قطع نموده آید برخلاف گذشته بکلیت بجانب حق آیند جل و علا
 بظاهر و باطن متوجه جناب قدس او باشند تعالی و از طلب او سبحانه هرگز نیاسایند چه قسم احوال خوب
 بیان می کردند افسوس که لطافت استعداد خود را بخاک برابر نمایند و از جواب نفیسه بخرف ریزه چند
 قناعت کنند. فیا ویلتا علی من اعرض عن ذکر الله و یا حسرتا علی من فرط فی جنب الله -
 قلت تمتعات دنیویه سبب سهولت حساب اخرویت پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه آله وسلم فرموده است
 اثنتان بیکرهما ابن ادم بیکره الموت والموت خیر له من الفتنه و بیکره قلة المال و قلة المال قلة
 للحساب تلخیصاً دنیوی و وسیله درجات آخرت است و نعمات آن موجب نقصان آن در حدیث است
 حلوة الدنیا ممره الاخرة و مره الدنیا حلوة الاخرة. و هم در حدیث آمده است ان اطول الناس
 حیاتهم یوم القيمة اکثرهم شعباً فی الدنیا و هم در حدیث آمده است ان للدنیا و ما فیها من
 البلیات حلالها حساب و حرامها عذاب و نیز در حدیث است ما من عبد یرید ان یرفع فی الدنیا
 درجه فارفع الا وضعه الله فی الاخرة درجه اکبر منها و اطول. و هم در حدیث است تباً للذهب
 والفضة قیل فماتدخر قال لسانا ذکر او قلیا اشاکر او و روجه تعین علی الاخرة - بدانند که هر که
 بجمیع همت متوجه کار آخرت باشد و بنامی رو بکن سبحانه آرد حق تعالی از کرم اموردینی و دنیاوی

او کفایت فرماید، رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است من جعل الهموم هما
 واحدا هم المعاد کفاه الله سائر همومه ومن تشعب به الهموم من احوال الدنيا لم يبال الله
 في اي اوديتها هلك وهم در حدیث است من اصبح والدنيا اكبرهمه فليس من الله في شيء و
 من لم يتق الله فليس من الله في شيء ومن لم يهتم للمسلمين فليس منهم طلب اذن خواندن
 بعض آیات بعد از نماز بابت رفع تنگی معاشر نموده بودید مخدوا اگر نیت صالحه درین
 رفع روتے دہرچہ مانع است بخوانند۔

مکتوب چہل و سوم

بخواجه عبد الصمد کابلی در ذکر محصلات قرب الہی جل شانہ۔

بسم الله الرحمن الرحيم حامدا لله العظيم ومصليا على رسوله الكريم اما بعد فمجازي الامور
 مشكورا المسئول من الله سبحانه عافيتكم واستقامتكم على جادة الشريعة العلية والسنة السنيّة
 وتحليتكم بالحقائق بحقيقة شريفه رسيد به خوشنوت ساخت از حرارت طلب كه اندراج يافته بود
 بوضوح انجاميد حق سبحانه از ديد اين حرارت فرمايد و نائره آنرا در باطن مشتعل سازد تا از
 علائق كوني پاك و مصفا كند و بحقائق الہی جل شانہ متحقق و متحلي گرداند و از اسباب محصله
 اين دولت دوام ذكر است و قلت اختلاط باضلايق و قلت حرف و حكایت لا يعنى در سوخ
 است بر محبت شيوخ والسلام۔

مکتوب چہل و چہارم

بمحمد صادق بخاری در معنی ہدایت بصراط مستقیم۔

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين والماجمعين۔ ہدایت
 كردن حق سبحانه و تعالی بنده را بصراط مستقیم عبارت از ان است کہ ہر ضيقی کہ در صدر روتے بود

و تحلیتكم عن العوائق

Marfat.com

تفر

دور کند و بیچ تنگی در سینه سے از بیچ وجہ نماند و سیر تمام در انشال او امر و انتہا از نو ہی حاصل آید و رضائے وے تابع قضا و قدر حق سبحانہ بود حتی کہ اگر عالمی بر ہم شود یا بمصائب صعب و آلام سخت اور ابتلا سازند بیچ کدورتے در باطن وے ازین امور پیدانہ شود و این امور را عین صوابت النسب بید و بطور ع و رغبت تام ازین اشیا راضی گردد بلکہ ہر بلائے و مصیبتے کہ پیش آید آنرا از نعم او سبحانہ شمرد و در شکر آن کوشا و القائے و سواس خناس کہ در سینه اومی بود در آنجا اشیانہ داشت بر طرف شود و کلبہ اورا از آنجا ویران سازند چون عارف کامل باین کرامت علیا و سعادت عظمی مستعد گردد مہتد بہدایت الہی جل شانہ گردد و صراط مستقیم یابد و شرح صدر نیز عبارت ازین اہتد است کما قال اللہ تبارک و تعالیٰ فَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُّهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ وَمَنْ يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاٰمَاتٍ يَصْعَدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَايضًا قَالَ تَعَالٰی وَاِنَّا لَنَكْتَبُنَّ عَلَيْهِمْ اَنْ اَقْتُلُوْا اَنْفُسَكُمْ اَوْ اَخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِنْهُمْ وَاِنَّا لَنَكْتَبُنَّ عَلَيْهِمْ اَنْ يُّعْظُوْنَ بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاَشَدَّ تَنْبِيْثًا وَاِذَا لَانْتَبٰهُمْ مِنْ لَدُنَّا اَجْرًا عَظِيْمًا وَاَهْدٰنَا لَهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيْمًا وَاَلَسَلَامُ عَلٰی مَنْ اتَّبَعَ الْهُدٰی۔

مکتوب چہل و پنجم (۲۵)

بشاہ خواجہ در ذکر بعضے مکاشفات حضرت پیر دستگیر خور۔

بسم اللہ حامدا و مصلیبا حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان ماضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ وقتے نشسته بودم کہ دائرہ غضب او سبحانہ ظاہر گشت و سیر دران دائرہ افتاد انواع غضب و تعالی صفاتی و ذاتی و گوناگون اتفاقا اہل سلطانہ دران مقام مطالعہ نموده آمد و این سیر بتطویل انجامید بعد از ان دیدم کہ از ان دائرہ برآیدہ سیر در مقامے کہ فوق تر ازین مقام بود واقع شد در صدر قطع آن مقام گشتم چون ملاحظہ نمودم معلوم گشت کہ این سیر در استغنا الہی است جل شانہ انواع استغنا ہائے ذاتی و صفاتی درین مقام مرئی گشت و امور عجیبہ

در این مقام دیدہ نشد بعد از آن فوق این مقام سیر افتاد معلوم گشت که مقام رحمت رافت
 اوست تقدس تعالی درین مقام ظهور جمال صرف است که شائبہ از جلال بآن مخلوط نیست
 رنگی از غضب انتقام و استغناء در این جایافتہ نشد و هر چند تنبیح نمودم غیر از عفو و تجاوز رحمت
 و مغفرت یافتہ نشد و در ہر مقامی ازین مقاماتِ ثلثہ مقامہائے متفاوتہ ظاہر گشت بعد از آن سیر
 فوق این مقام واقع شدالی ما شاء اللہ سبحانہ حضرت ایشان با قدس سرہ دو شخص را فرمودند کہ
 شمار از دائرہ غضب بیرون کردند مگر صد فوق باشند والسلام

مکتوب چہل و ہشتم

بمیر مغل در ترغیب بر اتبلاع سنت سنیہ و رسوخ بر محبت شیخ -
 الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ برادر گرامی میر مغل ازین فقراد و راقناد
 سلام عاقبت انجام خوانند ہر چند ملاقات صوتی بشما واقع نیست لیکن نسبت انجذاب معنوی بران
 می آرد کہ دو کلمہ محبت آمیز نوشتہ آید - مخدو و ما چون رابطہ اخلاص با فقرا ہم رساندہ اید نگاہداشت
 پاس آن بمراعات طریقہ فقرا ناگزیر است اتبلاع شریعت علیہ و سنت سنیہ از دست نباید داد
 دوام اقبال را بجناب حضرت بچون حقیقی بوصف نیستی عنایت باید شمرد - مصرع
 این کار دولت ست کنون تا کراد ہند
 والسلام

رسد

مکتوب چہل و ہفتم

بحقائق آگاہ خواجہ محمد حنیف در بیان طریق تسلیک طلاب و توضیح مراتب کمال مع
 المعارف المتعلقة

بعد الحمد و الصلوٰۃ و ارسال التحیات بجناب اخوی میر سانکہ محلے در بیان طریقہ تسلیک
 طلاب اشارہ بکمال کمال باندازہ ہم قاصر در تخریر می آرد استماع فرمایند لا اله الا اللہ کلمہ توحید است

و توحید جدا گردانیدن قدیم لذاتہ ست از غیر قدیم لذاتہ در جہاناً و آنرا درجات مراتب است۔
 مرتبہ اولی تقوہ بکلمہ توحید است بالتصدیق قلبی این مرتبہ عوام مؤمنین است زیاد
 و عباد و علما کہ در صد قطع منازل سلوک نیستند و در بوادی سیرالی اللہ نہ در آردہ اند ہمہ
 داخل این مرتبہ اند۔

مرتبہ دوم مخصوص باہل سلوک است کہ متوجہ مراتب و جوب اند و در سیرالی اللہ در آردہ
 بانجام آن نرسیدہ اند این جماعہ چون یقین کردہ اند کہ وصول بمطلوب بموجب الایۃ اللہ الدین الخالص
 بے قطع علائق و تخلص از باعدایسر نیست و حکم ما جعل اللہ لرجل من قلبین فی جوفہ در یکدل
 محبت حق با غیر حق جل و علا جمع نمی شود لاجرم کجیج ہمت در بے قطع علائق قلب اند و بریاضاً
 یا بجز جذبات الہی جل سلطانہ می خواہند کہ تعلق علمی و حسی آن از ماسوی گسستہ گرد و ہم با در این
 کلمہ طیبہ ساحت باطن ساعتہ فسانتہ از این علائق پاک می سازند الی ان یتبلغ الکتاب اجلہ۔ بیت
 تا بجا روبرو لانی راہ کے رسی در سراے الا اللہ

مرتبہ سوم آنست کہ نسیان ماسوی نماید و از تعلق علمی و حسی باعداوار ہد و قدیم را
 از حادث از روئے علم و محبت جدا کند و حضور مع اللہ سبحانہ ملکہ دل شود بنوعی کہ اگر بتکلف یاد
 ماسوی نماید بسیارش نیاید و اگر فرضاً عمر نوح علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام بصاحب این قلب
 بدہند ہرگز غیر مختطورا و نگر در این حالت معبر بقنائے قلب است و مربوط است بتمامی سیر
 الی اللہ و نتیجہ وصول ست بافعال واجبی تعالت۔

مرتبہ چہارم نفی منتسبات است از وجود و سایر صفات کہ تابع وجود اند از نفس حاضر
 بیانش آنست کہ وجود و کمالات تابعہ آن مخصوص بواجب است تعالی و تقدس و اگر در ممکن
 نمودار است از آنحضرت مستفاد و مستعار است آنچه ذاتی اوست عدم است کہ آن بواسطہ انعکاس
 کمالات نمودی پیدا کردہ است از اعدام دیگر متمیز گشتہ و ممکن باین نمود بے بود خود را کامل و مبدأ
 خیرات تصور نمودہ دعوی شرکت ہم سری پیدا کردہ است و بخود اقبال و از اصل اعراض نمودہ است

و چون سالک مستعد را بفضل میخواستند که بقرب خویش بنوازند این معرفت اور اعطائے می فرمایند تا
اعراض از خود و اقبال با آنجناب مقدس پیدا می کنند و هم بتکرار این کلمه مبارک هر ساعت کمالات
عاریتے را با اصل حواله می نمایند از شرک خفی و دعوی همسری و ابر و خائن در امانت نبود و قدیم را
از حادث بعد از آنکه شرکت در کمالات خاصه او نموده بود جدا سازد و خوش گفت - رباعی
وصافی خود بر غم حاسدنا کے ترویج چنین متاع کاسدنا کے
تو معدومی خیال ہستی از تو باشد فاسد خیال فاسدنا کے
مرتبہ خامس حقیقت افراد است و از نفی بانتفا آدن ست و از طریق حقیقت پیوستن
و کمالات عاریتے را با اصل ملحق دیدن و خود را کہ مرات این کمالات بود معدوم یافتن و جماعے
بے حس و حرکت دیدن این کمال معبر بفنائے نفس است و نتیجہ تجلی صفات -

مرتبہ سادس آنست کہ عدم را کہ مرات کمالات بود بعد از محقق کمالات باصل بعدم مطلق
لاحق یافتن کمال زوال نفس حاضر در این مرتبہ صورت می بندد کہ نہ از وجود حکم ماند و نہ از عدم اثر
لا تَبْقَى وَكَلَانْدَر - این کمال ہر چند منتہائے تجلی صفات است اما حصول این بے پر تو تجلی ذات
بیسر نیست چہ تمامی ہر مقامے بے پر تو مقام فوق آن صورت ندارد - باید دانست کہ در فنائے نفس
اقدام بے متفاوت است تا کہ ام صاحب ولت بود کہ بحقیقت آن برسد ہر چند بسیارے تو ہم
و تعقل این معنی نمایند و در مراقبہ گوہری از بحار آن بدست آرد و تخلص و وارستگی قلیل ادر غلبات
شوق و محبت یا بطریق اندراج یا بے پر تو پیر کامل مکمل کثیر دانند اما کسے کہ بجمال این تخلص متحقق
گشته است علی قدر الطاقۃ البشریہ بگر قلیل باشند و تا بحقیقت این تخلص و فنا نرسد از اثبات
الوہیت خود نجات کامل نیابد و تکرار کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ اثبات الوہیت خود نماید کہ از راه
اثبات صفت کمال تجود آردہ بود و لواجبا ناولو علی سبیل الندرة او لبعض اللطائف دوز بعض
اونحو من الاثبات ما لم یغن کلا ولم یتخلص راسا می آرند کہ عزیزے را در بادیہ عقبہ سخت
پیش آمدن عزیز نذر کرد کہ اگر از این عقبہ نجات یابم ہرگز حق را جل و علایا دکنم القصہ

نجات یافت بشهر درآمد و سیر بخورد و بمرد شیخ الاسلام گوید که او در نذر خود صادق بود چه اگر می زیست
 یاد کردن ناکردن هر دو مشکل بود و نیز شیخ الاسلام گفته که آنچه او نذر کرد که هرگز او را یاد نکنم جهت
 نگ یاد خود گفته زیرا که ذکر این کس هیچ گونه لیاقت آنجناب قدس ندارد بحد ذکره الیه
 شیخ محی الدین بن العربی قدس سره در بیان کرمیه **وَإِنَّ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** می فرماید که میتوان
 که ضمیر بجمده راجع بشی باشد یعنی نیست هیچ چیز مگر آنکه تسبیح می کند بحد خود چه تسبیح او عاید
 با دست و شایان مرتبه تقدس و تنزه نیست بدانکه چون اشخاص عالم ظلال و صفات اند و هر
 اسم را خداوند جل و علا که چندین ظلال در میان است که نوبت باین شخص رسیده است پس در
 هنگام ترقی فنا و بقا بطل از ظلال اسم که مبدأ تعیین سالک است خواهد حصول پیوست و منتسبات
 را بآن اسم که ظلی است از ظلال حواله نموده باوصاف آن اسم متحقق خواهد گردید چه هر اسم جامع
 اسما و صفات است بعبارت تحقق بآن اسم که متوجه فوق گردد بطل فوقانی که اصل آن اسم است
 در رنگ آن اسم متحقق خواهد گشت و این اسم تحتانی را گذشته بام فوقانی که اصل اسم او است خواهد
 پیوست و همچنین از اصل ثانی باصل ثالث و از اصل ثالث برابع و از رابع بخامس و از آن بسادس و
 سلبع الی ماشاء الله تعالی بقا خواهد یافت تا کلام صاحب دولت بود که ازین همه مراتب ظلال
 گذشته باصل اسم و اصل گردد حضرت خواجه نقشبند قدس سره فرموده اند که هفت سال همراه مولانا عارف
 در رنگ پوی آن بودم که از اصل آگاهی یابم سه بار بسفر حجاز رفتم اگر مثل مولانا یا شبیه مولانا آنجا
 می یافتم هرگز بر نمی گشتم -

چون

باید دانست که وصول بظلال اسم و سیر در مراتب آن معبر بولایت صغری است که ولایت
 اولیا است و سیر در اصول اسما و صفات منوط بولایت کبری است که ولایت انبیا است علیهم الصلوٰت
 والبرکات و این هر دو ولایت با اسم الظاهر تعلق دارد و از گذشته این اسم الباطن است که
 ولایت بلا را اعلی است و فرق در اسم الظاهر و اسم الباطن در مکتوبات قدسی آیات حضرت قطب
 المحققین حضرت ایشان با قدسنا الله بسره الا قدس مسطور است با جمله اسم الظاهر اسمی است که

ذات درال اصلا ملحوظ نیست در اسم الباطن ذات در پرده اسم ملحوظ است فالسیر فی العلم
مثلا سیر فی الاسم الظاهر والسیر فی العلم سیر فی الاسم الباطن واز گذشت اسم الباطن در جاب
عروج کمالات نبوت در پیش است علی تفاوت مراتب الانبیاء والرسل علی جمعهم عموما وعلی
خاتمهم خصوصا الصلوات والتجیات و حصول این کمالات بالاصالة انبیاء است علیهم الصلوات
و تبعیت وراثت هر کرا بنوازند نذر - آنچه بالا دو مرتبه در فناء نفس گفته شد باعتبار اجمال و
کلیه بود و الا فنادر هر اسمی که در مراتب ظلال و اصول مسطور شده است مرتبه ایست از مراتب
توحید -

مرتبه سابع افراد ذات است تعالی و تقدس از صفات و اسماء تعالی زیرا که محب
ذات بشرکت صفات راضی نیست هر چند انفکاک صفات از ذات تعالی متصور نیست ذات
تعالی از صفات در هیچ وقت و حال جدا نه لیکن بمقتضای امرء مع من احب ذات را یا
ذات تعالی معینت است که از صفات آنجا هیچ ملحوظ نیست پس انفکاک ذات از صفات در
دید و محبت است که مثنی معیت مذکور است و بس نه خارج و نه در نفس الامر شاعر
ومن بعد هذا ما یدق صفاته و ما کتمه احطی له به و اجمل

تنبیهم: و چون معالده از مراتب ظلال و اصول بالا رود و اصل را در رنگ ظل و اگر در
و از کمال علو و عدم تمیز بجزت و جهل انجامد معالده که بکلمه طیبه مربوط بود با انجام رسد و تکرار
این کلمه مبارک در آن موطن نتیجه نه بخشند ترقی در آن حضرت به نماز و تلاوت قرآن مجید بود علی
تفاوت درجات از حضرت ایشان ما قد سنا الله سبحانه بسره الاقدس مستمع گشته است
که در این وقت اگر تکرار کلمه طیبه را بعنوان آنکه لفظ قرآنی است نموده می آید و ابتدا بتعویذ
کرده می شود نتیجه تلاوت قرآن مجید می دید و تفیید فائده و لیکن هذا اخر المکتوب و الحمد لله
اولا و اخرها و الصلوة والسلام علی رسوله دائما و سرمدا و علی الکرام و صحبه العظام و صل
علی جمیع الانبیاء و الملائکة و المرسلین و الصالحین -

مکتوب چہل و ہشتم

بیمیر محمد خانی در زغیب بر التزام ذکر۔

مخدوم محل نظر مولی اجل و علا دل است دل را پاکیزہ باید داشت و منظر حق را بسوی آن
از منظر خلق زبون تر نباید ساخت و در زغیب زینت کمتر نباید داشت پاکیزگی دل وابستہ بذکر
است ذکر و فکر را دوام باشند و سبق باطن را عزیز دانند و دوام اقبال بجناب قدس بوصف
نیستی از الذنم شمارند و گرفتاری آن معلابارگاہ را از عزائم امور تصور نمایند۔ بیت
ہر چه جز عشق خداے احسن است گر شکر خوردن بود جان کندن است والسلام

پاکیزگی دل

وصف نیستی

مکتوب چہل و نهم

بیمیر محمد خانی در آنکہ معالجه امراض استيفائے لذات فانیہ بدو ابرائنتال امر نوایست جل شانہ
حضرت حق سبحانہ، بحصول مطالب کونین سر بلند دارد معالجه لذات و نعمات فانیہ منوط
باتیان احکام شرعیہ است و انتثال او امر نوایست الہیہ اگر ایں انتثال و انقیاد در میان نباشد
آن لذات مفسد و ناگوار است و منم سخط و عقوبات فلاح حقیقی در ترک استيفائے لذات است ہما
انکن و ہر کہ مرتکب است و معالجه آن در کار دار دین از مضرت آن رستہ است فویل لمن ارتکبها
واقنتن بحلاوتھا ولم یعالجھا بمراة الا و امر النواہی و انھمک فی السفلیات ولم یرفع
راسہ الی العلا یا حصرنا علی ما فرط فی جنب اللہ و اتبع الهوی و اثر الحیوة الدنیا و اعرض عن ما هو
خیر و البقی الم یعلم بان اللہ یری و ان العاقبة للتقوی فاذا جاءت الطامة الکبری یوم یبذکر الانسا
ما سع و یا جذا لمن ارتقی الی ربہ لم یلیفت الی الوری ولم یدعیئہ الی زهرة الحیوة الدنیا و خاف
مقام ربہ ففی النفس عن الهوی و امر اھلہ بالصلوۃ و اصطر علیہا فطوبی لہ و بشری۔ والسلام
علی من اتبع الھدی و التزم متابعتہ المصطفی علیہ علی الصلوات البرکات العلی۔

مکتوب پنجم (۵۰)

بشیر احمد اللہ افغان دراجو باسولہ کہ نموده اول آنکہ توحید دوام پذیردیانہ دوہم آنکہ بعد از حصول سیر نفسی بجهت سیر آفاقی تعب کندیانہ سوہم آنکہ خوارق افضل است یا معارف چہارم آنکہ فنا فی اللہ بے فنائی فی الشیخ صورت بنددیانہ پنجم آنکہ آنچه مقرر طلب است کہ ہر ساعت منزل نو باید بسبب محبت باطنی است یا بطاعات ظاہر یا در کثوف یا در فنا و بقا اگر آخر است پس ترقی فانی بچہ معنی است نششم آنکہ چون حالت مرید بجائے رسد کہ ہر گاہ خواہد صورت مرشد حاضر شود و پیر لازم است کہ در حضور آیدیانہ ہفتم آنکہ چون سالک را وقت در خلوت و انجمن یکسان باشد خلوت نشیندیانہ ہشتم آنکہ شہود ارواح در مراقبہ بہتر است یا در معائنہ۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى۔ کتابت برادر عزیز شیخ اسد اللہ رسید و خوشوقت ساخت اسولہ چند اندراج یافته بود در حل آن باندازہ فہم قاصر می نویسداستم

قرابت پر سیدہ بودند کہ مسعود یک می فریاید۔ بیت

رفت ز مسعود یک جملہ صفات بشر او کہ ہمہ ذات بود باز ہمان ذات شد

وقت

ہر گرا این دید رومی دید ہمیشہ در ان می ماند یا گاہ گاہی می شود بداند کہ بعضے طالبان گاہ گاہ دست میدہد و بعضے را این حالت دائمی است معتبر نزد کمل اہل اللہ ہمان حالت است کہ دوام پذیرد این حالت بود یا غیر این حالت آنچه دائمی نیست چندان اعتبار ندارد مگر آنکہ ترقی از ان حالت شود و بلند تر رود۔ باید دانست کہ نشا را این حالت غلبہ سکر و افراط محبت است کہ تمیز از دیدہ بصیرت سالک برداشته است و ممکن را عین واجب تعالی ساختہ این معاند در شہود سالک است و بس قلب حقیقت محال است۔ بیت

توا و نشوی و لیک گر جہد کنی جائے برسی کز تو توئی بر خیزد

در این راه توحید شہودی درکار است توحید وجودی ہیچ درکار نیست باید کہ مشہود و معلوم
و مطلوب سالک غیر از احدیت ذات تعالی ہیچ چیزے نبود تا فنارے نماید و بدو نہ خراط القاد دیگر
پرسیدہ بودند کہ کسے را کہ سیر انفسی بے سیر آفاقی حاصل آید برائے سیر آفاقی محنت کند یا نہ بدانند کہ
کمال سیر انفسی را وصول بمطلوب قرار دادہ اند و سیر آفاقی را از مطالب نشمرہ پس ہر کہ واصل
مطلوب گردد در پے غیر مطلوب چہرا محنت کشد و بعد از رسیدن منزل ہوس راہ چون نماید۔
بآنکہ گوئیم ہر کہ را جذبہ او بر سلوک مقدم است سلوک در ضمن جذبہ حاصل می شود و سیر آفاقی
در ضمن سیر انفسی صورت می بندد چہ جذبہ عبارت از سیر انفسی است و سلوک سیر آفاقی۔

دیگر پرسیدہ بودند کہ خوارق فضل اند یا معارف و اگر معارف افضل اند پس ہمہ فاسق و
فاجر معارف می گویند و بیان می کنند و خوارق از این قسم نیست۔ بدانند کہ معارف الہی تعالی
افضل از خوارق عادات و کشف مغیبات از مخلوقات است زیرا کہ معارف کشف اسرار ذات و
صفات اجبی است تعالی و تقدس خوارق کشف احوال مخلوقات است پس چنانکہ فرق در
خالق و مخلوق است فرق در معارف و خوارق باید تصور نمود کہ اول متعلق بخالق است تعالی
و تقدس و ثانی متعلق بمخلوق و نیز معارف صحیحہ داخل کمال ایمان است و سبب از یاد آن و
خوارق نہ این چنین است ہیچ کمال انسانی بآن وابستہ نیست اینقدر است کہ بعضے کاملان
حاصل می شود نیز تفاضل اہل اللہ معارف الہی است جل سلطانہ و بکشف اسرار ذات و صفات
تعالی تقدس نہ بکشف و کرامات اگر خوارق عادات از معارف الہی افضل باشند باید کہ
جوگیہ و برابریہ کہ بر ریاضات اظہار خوارق می نمایند از کمال اہل اللہ کہ در معارف قدم را سخ دارند
و باظہار خوارق التفات نمی فرمایند و توجہ بکشف احوال مخلوقات با وجود توجہ بخالق تعالی منزل
خود می انگارند فضل باشند عجیب سوال عامیانہ نمودہ اند خوارق عادات ہیچ دلیل کمال و قرب الہی
نیست کہ اہل بطالت را نیز حاصل است بدان آن بر جوع و ریاضت است بقرب معرفت کارے
ندارد و طالب کشف و کرامات طالب گرفتار یا سواست از قرب و معرفت بے نصیب۔ نشعر

معارف اور
خوارق

ز ابلیس لعین بے سعادت شود پیدای هزاران خرق عادت
 گه از درد آید گاه از بام گه در دل نشیند گه در اندام
 رہا کن ترهات و شطح و طامات خیال طور و اسباب کرامات
 کرامات تو اندر حق پرستی است جز این کبر و ریا و عجب هستی است

یعنی کمال مرتبه انسانی در فنا و نیستی است غرض از طاعت و عبادت و سلوک و ریاضت
 فی الحقیقه آنست که سالک بر عدمیت ذاتی خود عالم و مینا گردد و دانند که هستی و توابع آن بالا صلاحت
 خاصه مرتبه و خوب است تعالی و هر گاه که خواهد اظهار کرامت خرق عادت نماید و عوام را معتقد خود
 گرداند و خود را بدین سبب از سایر خلائق ممتاز سازد هر آینه موجب کبر و عجب و هستی خواهد بود از
 فائده عبادت و سلوک و ریاضت بے بهره و محروم باشد و سدره معرفت گردد نعوذ بالله سبحانه
 من ذلك.

سلطان وقت شیخ ابو سعید ابوالخیر را گفتند که فلان کس بر روی آب می رود گفت سهل است
 مرغی و صعوه نیز بر آب می رود و گفتند فلان کس در هوای پرده گفت ز غنی و لگه نیز در هوای پرده گفتند
 فلان کس در یک لحظه از شهر به شهر می رود گفت شیطان نیز در یک نفس از شرق به غرب می رود
 این چنین چیزها را بس قیمت نیست مرد آن بود که در میان خلق نشیند داد و ستد کند وزن خواهد با خلق
 در آمیزد و یک لحظه از خدای خود غرض و جل غافل نباشد.

حضرت شیخ الشیوخ در عوارف می فرماید بعد از ذکر خوارق و کرامات که مرتبه این همه خوارق
 و کرامات قوت راست از مرتبه تجوهر قلب بزرگ و وجود ذکر ذات شیخ الاسلام هروی قدس سره
 می فرماید که فراست اهل معرفت آنست که تمیز کنند کسانی را که صلاح اند و حضرت حق سبحانه را
 از کسانی که صلاحیت ندارند و بنیاد اهل استعداد را که بجز حضرت حق سبحانه اشتغال دارند
 حضرت جمع رسیده اند و فراست اهل ریاضت و جوع و اهل خلوت و تصفیه باطن که مرتبه ولایت
 رسیده اند کشف صورت و خبر دادن از معیبات کشف و اخبار اینها خاص بخلوقات است

چہ این جماعہ از حضرت حق سبحانہ مجوبند و اہل معرفت چونکہ اشتغال شان بمعارف واردات
 الہی است جل و علا لاجرم اخبار شان نیز از آنحضرت است اکثر اہل عالم چون از انجناب قدس
 بیگانہ اند و دلہائے ایشان مائل بدنیاست کشف صور اخبار از معیبات نزد اینہا بسے عزیز است
 و اہل آنرا اہل شہید اند و مقربان حق جل و علا می شمرد و از کشف اہل حقیقت اعراض دارند
 و آنچه اینہا از حق خبر می کنند باور ندارند و می گویند اگر اینہا اہل حق باشند چرا از احوال مخلوقات
 خبر ندہند و ہر گاہ بر کشف احوال مخلوقات قادر نیستند بر کشف اموریکہ برتر از انست چگونه
 قادر بود و چگونه از اہل معرفت باشند و یابین قیاس فاسد تکذیب اہل شہمی نماید نمایند
 کہ حق سبحانہ و تعالیٰ استہمام و غیرتے کہ در یادہ اینہا دارد نمیگذارد کہ اینہا باحوال خلق بہر دازند و
 ما سوائے او تعالیٰ بلحوظ شان بود و اگر باحوال خلق متعرض شوند شایان این مرتبہ علیا نباشند پس
 اہل حق شایان خلق نیستند چنانکہ اہل خلق شایان حق سبحانہ نیستند و اگر اہل حقیقت ادنی التفاضل
 بکشف صور نمایند از دیگران بہتر یابند و چون فرست اہل صفا و ریاضت نزد حق سبحانہ قدرے
 ندارد لاجرم مسلمانان یہود و نصاری و سائر طوائف در ان شرکت دارند و خصوصیت با اہل اللہ
 ندارد تا اینجا محصول کلام شیخ الاسلام است۔

آرے بعضے از اولیا را جہت بعضے حکم و صلح با ظہار خوارق مامور و یادون می کنند عجب ہزار
 عجب کہ خوارق را با معارف چہ نسبت تصور کردہ اند کہ باین قسم سوال ساقط جرات نمودہ اید معارف
 الہی را کہ یہ اہل آن بیان کنند ہیچ نقصانے در شان معارف ندارد و حجت برے درست می شود
 و در رنگ آنست کہ جوہر نفیس بدست کناس خیس افتد ہیچ نقصانے در جوہریت و نفاست آن اہ
 نمی یابد پس مندرفع شد آنچه نوشته بودند کہ معارف را فاسق و فاجر بیان می کند خوارق نہ اینچنین است
 یا آنکہ گوئیم کہ این مقدمہ مشترک الالزام است در خوارق نیز محقق و مبطل شرکت دارند پس خوارق
 نیازیں قسم است بگفتن راست نیاید۔ و نیز گوئیم کہ سخن در کشف معارف اسماء الہی است کہ اہل اللہ
 پان ممتازند اگر بطالے بتقلید بیان معارف نمایند بکشف حال از محبت خارج است اگر گویند

کہ بسیارے از بطل دعوی کشف و حال در معارف الہی می نمایند و توحید و سربان ذاتی بکشف
 بیان می کنند۔ در جواب گوئیم بر تقدیر تسلیم دعوی شان از کجا کہ این معارف کہ این بطلان این میگویند
 معارف الہی باشند و مشہودشان درین توحید و سربان و احاطہ ذات حق و شیون ذاتیہ او تعالی بود
 تسویات شیطانی از احاطہ ما و شما بیرون است کہ چه دانند کہ یکدام راہ ہا باہل خود می آید باطل
 را بعنوان حقانیت و امی نماید و غیر حق را حق می دانند و احاطہ و سربان آنرا احاطہ و سربان حق میفہمانند
 تعالی اللہ عن ذلک علوا کبیرا۔ در راہ غیب الغیب ہرزہ از ذرات تدائے انا الحق می زند و ہر خس و
 خاک آن بعبادت خود می خواند و آئے اگر رحمت دستگیری نفریاید و ازین ورطہ آئے مہلکت برآرد
 حضرت ایشان با قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الا قدس نوشته اند کہ بسا است کہ برسالک عالم ارواح
 منکشف گردد و بعلاقہ لطافت و بیچونی آنرا ذات حق دانند تعالی و احاطہ و سربان او کہ با جسم است
 احاطہ و سربان حق بنید و مشہود آنرا در مرات کثرت مشہود و وحدت در کثرت تصور نماید و این
 مغلطہ عظیمہ است برسالکان این راہ را عزیزے از مشائخ متقدین فرمودہ است کہ سی سال
 روح را بجدائے پرستیدہ ام و در مکتوبات قدسی آیات آنحضرت قدس سرہ دیدہ باشند کہ یکے از مشائخ
 وقت با آنحضرت پیام فرستاد و احوال خود را بیان نمود کہ فنا و محوین بجائے رسیدہ است کہ اگر
 بجانب زمین نظری کنم زمین را نمی یابم و اگر بجانب آسمان نظری کنم آنرا نیز نمی یابم و همچنین عرض
 و کرسی بہشت و دوزخ را نیز وجود نمی یابم و خود را ہم نمی یابم و پیش کس کہ می روم آنرا نیز نمی یابم
 وجود حق تعالی را پایانی نیست نہایت او را هیچ کس نیافتہ است الی آخر اقال۔ و نیز نوشته کہ من
 این را نہایت کاری دانم و مشائخ نیز تا ہمیں جاسخن کردہ اند اگر شما ہم ہمیں معنی را نہایت می دانید
 فہا اگر و آئے این چیزے دیگر نہایت میگوئید پس من اعلام کنیند تا بطلب حق پیش شما بیایم
 حضرت ایشان در جواب آن نوشتند کہ صاحب این حال ربع قلب را طے کردہ است و نیز
 نوشته اند کہ این فنا و محوین او در عنصر ہوا است کہ محیط ہرزہ از ذرات است و مشہود او غیر از ہوا
 امر دیگر نیست و ہماں را خدا ئے بے نہایت دانستہ است تعالی اللہ عن ذلک۔

یسا است کہ این توحید بعنوان کشف و حال ظاہر شود و فی الحقیقہ کشف حال نبود بلکہ ناشی از سلطان خیال باشد و از کثرت تعقل این معنی در تخیلہ نقش بستہ باشد چنانکہ حضرت ایشان قدسنا اللہ سرہ الاقدس در مکتوب تحقیق توحید شہودی و وجودی نوشتہ اند کہ منشاء توحید وجودی جمع کثرت مجامعت مراقبات توحید است و تعقل معنی کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ بلا موجود الا اللہ است ظہور این قسم توحید بعد از تحمل و تحمل و تخیل بواسطہ استیلائے سلطان خیال است کہ از کثرت مزاولت معنی توحید این معنی در تخیلہ نقش بستہ است چون بجعل جاعل مجعول است ہر آیتہ معلول است صاحب این توحید از ارباب حوال نیست چہ ارباب حوال ارباب قلوب اند و از مقام قلب درین وقت خبرے ندارد علمے پیش نیست لیکن علم رادرجات ست بعضہا فوق بعض الی اخرہ ہر گاہ در طبقہ صوفیہ کہ از اہل حق اتوان نوع مغلظہا رو میدارہ باشند در اہل بطالت کہ دام گاہ شیطان لعین اند خدا در اہل شانہ کہ چہ قسم مغلظہا خواہد بود کہ از تلبیس ابلیس لعین راہ بر آیدند و پرسیہ بودند کہ فنا فی اللہ بے فنا فی الشیخ میشود یا نہ، بدانند کہ شیخ واسطہ فیوض است تا واسطہ درست نشود بطلب چگونہ راہ یافتہ شود پس بے فنا فی الشیخ مشکل است کہ فنا فی اللہ بحصول پیوند و مرید را باید کہ ارادت خود را تابع ارادت شیخ خود کند و خود را تمام با و سپارد و در صحبت او کاملیت بین یدی الغسال بود و این معنی در ہمہ طریق در کار است علی الخصوص در طریقہ ناکہ افادہ و استفادہ درین طریق عالی انعکاسی است در بار صحبت است پس ہر چند وجوہ متناسبت بشیخ مقتدا بیشتر داشتہ باشد تا تاثیر صحبت زیادہ تر بود و راہ اخذ فیوض کشادہ تر باشد آری اگر شخصے او بی بود و محتاج بہ پیر ظاہر نباشد و صرف عنایت متکفل حال او بود تواند کہ بے فنا فی الشیخ فنا فی اللہ را حاصل شود۔

فنا فی اللہ اور
فنا فی الشیخ

پرسیہ بودند کہ طالبان خدامی گویند جل و علا کہ در یک منزل و یک مقام نباید ماند ہر ساعت و ہر لحظہ منزل نومی باید پس این در محبت باطن است یا در طاعت ظاہر و یا در کشف است یا در فنا و بقا است اگر در فنا و بقا است پس چیزے کہ فنا شد ترقی او بچہ معنی است

گوئیم کہ این منازل و مقامات در کمالات اسمائے الہی است جل سلطانه و در بقا بان کمالات
مالک رشید چون از کدورات بشریت تصفیہ مرآت باطن نماید و تخلیہ سہرا از باسوی کند کہ حاصل
است مستعد آن می شود کہ اسماء الہی درے جلوہ فرماید و بیک یک اسم بقا و تحقق پیدا کند
س فنا از باسوی ممد ترقی است در بقا و تحقق با سمانہ منافی آن چه مقرر است کہ بقا بعد از فنا
مورث می بندد۔ گفتہ اند کمالات محبوب را نہایت نیست محبوب ہر ساعت در مرآت محب بیک
سال جلوہ گر است ہموارہ راہ ترقی برے مفتوح است اگر دیک تجلی بند شود راہ ترقی مسدود
نردد و ہمیں معنی مسعود بگ گفتہ۔ بیت

بیزارم از آن کہتہ خدائے کہ تو داری ہر لحظہ مرا تا زہ خدائے دگرے ہست

و نیز بایں اعتبار گفتہ اند منازل الوصول لا ینقطع ابدال ابداً۔ بیت

نہ حسنش غایتے دارد نہ سعدی را سخن پایاں بمیرد تشنہ مستسقی و دریا، بچناں باقی

و این سیر را سیر در معشوق گویند گفتہ اند عاشق در اینجا از سیر سیر شدہ است۔ بیت

آئینہ صورت از سفر دورست کان پذیرائی صورت از نورست

و این جواب بر اصطلاح قوم است و حضرت ایشان ما را در اینجا مقالہ مفردہ است کہ از مکاتیب و
رسائل ایشان واضح و واضح است۔

پرسیدہ بودند کہ چون کسے را صورت مرشد چنان غالب آید کہ ہر گاہ توجہ کند آنرا حاضر
یابد آنکس را لازم است کہ در خدمت حضور آید یا نہ۔ مخدو با صورت پیر کہ حاضر وقت مرید بود آنرا
نسبت رابطہ گویند و بزرگان با اشارت ہمیں نسبت نمودہ اند آنجا کہ فرمودہ اند۔ مصرع
سایہ رہبر بہ است از ذکر حق

یعنی این نسبت کہ حفظ صورت پیر باشد تا فاعل تر است مرید را از ذکر و غلبہ و دوام این معنی مرید را
نعمت عظمی است گوئیا ہموارہ در حضور است اخذ فیوض از پیر سہولت می نماید و نیز حصول
آن خبر از مناسبت نامہ بہ پیر مرید مع ذلک خدمت حضور پیر اثر دہد و در و منافع دیگر می آرد

مرید صاحب رابطہ را کہ بحد کمال نرسیده است خدمت حضور پر لازم و ناگزیر است از صحبت چاره و گذر ندارد بصورت و رابطہ اکتفا نمودن او از خطاست اصحاب رسول علیہ وآلہ الصلوٰۃ والسلام بدولت صحبت و حضور اصحاب شدند و درجات علیا برسیدند و پس قرنی ہر چند از راہ مناسبت معنویہ اخذ فیوض از باطن آن سرور علیہ وآلہ الصلوٰۃ والسلام نمود لیکن چون بشرف صحبت مشرف نشد از درجہ صحابہ منزل ماند و در جرگہ تابعین داخل شد صورت پیر فی الحقیقت عین پیر نیست و از پیر مستغنی نمی کند در پیر چیز باست کہ در صورت او نیست خوش گفت بیت

گر مصور صورت آن دلستان خواهد کشید حیرتے دارم کہ نازش را چہ سان خواهد کشید

پرسیدہ بودند کہ اگر کسے را وقت چنان غالب آیدہ است کہ مجلس و گوشہ اورا یکسان شدہ است پس اورا خلوت گزیدن گوشہ نشستن لازم است یا نہ۔ مخدو با برائے تحصیل وقت و حال گوشہ نشستن لازم نیست لیکن خلوت منافع بسیار دارد از جمع نمودن ظاہر با باطن بوظائف طاعات و از کار و قلت لایعنی و امثال آن چنانچہ در اختلاط خلق از راہ گزند خلق مضار بسیار است از غفلت ظاہر و از تکاب فضول کلام و نظر بنا محرمان و جز آن پس نظر باین کسب منافع و دفع مضار گوشہ گرفتن از خلق مستحسن و ناگزیر است اما بشرطیکہ حقوق خلق ضائع نشود و ادای بید العزلة منیۃ الصدیقین شنیدہ باشند و نیز این قسم شخصے اگر خلوت نشیند برائے حصول ترقی از وقت و حال بوقت و حال دیگر بلکہ ترقی از حال مجول حال گنجایش دارد کہ در یک حال ماندن نہ از کمالات است۔

پرسیدہ بودند کہ شہود ارواح و سوال و جواب نمودن با تہاد مراقبہ بہتر است یا صریح دیدن بہتر است مخدو با صریح دیدن بہتر است احتیاج سوال ندارد لیکن در غیر مراقبہ و بے پوشیدن چشم ہم کہ خواهد دید بچشم سیر خواهد دید نہ بچشم سیر۔ ہر چند کمال معتد بہ باین مشہور و ایستہ نیست والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعتہ المصطفیٰ علیہ وآلہ واصحابہ الصلوٰۃ والتسلیمات والبرکات العلی۔

مکتوب پنجاہ و یکم (۵۱)

بمحمد مقیم قصوری در اعراض از فضائل صوری و زغیب تحصیل کمالات باطنی مع بیان بعض منہا۔
 بسم الله وسلام على رسول الله صیغہ شریفہ جناب خوی فضائل دستگاہی رسید
 مسرور و خوش وقت ساخت امید کہ ہمہرین منوال اجہ دور افتادہ رایا داوری می نموده باشند
 از اشعار عربی و فارسی خود کہ ارسال داشته بودند مطالعہ نموده آند نیک است و قصد ہائے
 بلند کردہ اید این قدر فضیلت آن برادر گرامی معلوم دوستان نبود زیادہ باد قُلْ رَبِّ زِدْنِي
 عِلْمًا لیکن در شعر عربی رعایت قواعد علوم عربیہ ضروری است تا ہجارت دین علوم نبود شعر
 عربی در آویختن چہ ضرور است۔ بخند و ماشعرو آنچه بدین مانند ہر خید بدرجہ علیا برسد داخل فضائل
 صوری ست کہ نزد اہل معنی از حیر اعتبار ساقط است۔ بیت

تو مے ز وجود خویش فانی رفتہ ز حروف در معانی

سعی نمایند کہ از معنی کہ عبارت از سیر معشوق در عاشق است بلکہ انتقائے عاشق است

بالکلیہ حظ کامل فراگیرند بعد از حصول معنی تلبس بحروف نقصان ندارد۔ مصراع

ہر چہ خوبان کنند خوب آید

لیکن پیش از تحقق معنی بصور و حروف در ماندن بطالت است از گفت و شنود کارے نمی کشاید
 اقبال دائم بصفت ذل و عجز جناب قدس در کار است مراقبہ منواتر بہت فرورفتگی نیستی کہ
 فی الحقیقہ کمال بے نعتی است بے رسمی مطلوب است تا باشد کہ قطرہ از چاشنی معنی در کام جان
 او بچکانند و اورا از ان سیراب ابد سازند و این کار اوست سبحانہ و تعالی و موہبت صرفہ است
 آنچه بطاہر باین وابستہ است دوام عبودیت و تققد است و ہموارہ منتعش بے آرام بودن
 و جزا و سچ چیز بالوف ناشدن و آتش شوق او سوختن و ہمہ وقت باین تلوا سہ ساختن و
 بدین سوزگداختن است کریمہ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ شاہد این معنی است

و بعضی از شیفتگان بارگاہ قدس از لیجدون لیعرفون خواهند و یال هر دو عبارت بعد از نابل
یکے ست چه بہترین عبادات ذکر است و کمال ذکر فنا فی المذکور است کہ حاصل معرفت است
چه معرفت نزد اہل اللہ عبارت است از فنا فی المعروف پس عبادت چون بدرجہ کمال برسد
بمعرفت یکے شود یا آنکہ گوئیم کہ معنی لیجدون آنست کہ مرا تجلوس بہ پرستند کہ ہوا و نفس و شیطان
در ان میان دخل نبود و آن بے معرفت و فنا صورت نہ بند پس برین تقدیر عبادت بے معرفت
متصور نبود ہذا۔ اے برادر دوام معرفت عبادت ہر چند باین کس مربوط است چوں نیک بنگری
آن نیز بے سابقہ عنایت حصول نہ پذیرد پس در وسائل و مقاصد سابقہ لطف در کار است و
در بدایت و نہایت دستگیری عنایت می باید دیگر میچ اینقدر ہست کہ بصورت اسباب و سائل را
باین طرف و الگذاشتہ اند و مقاصد و تلج را بخود گرفتہ و فی الحقیقہ ہمہ بویے وابستہ است و
چیزے دیگر در میان حائل نیست اَللّٰہُ یَرْجِعُ الْاَمْرَ کُلَّہٗ فَاَعْبُدُوْہٗ وَتَوَكَّلْ عَلَیْہِ۔

دخّل

مکتوب پنجاہ و دوم (۵۲)

جناب رشاد پنہا میر محمد نعمان قدس سرہ در تاویل کریمہ یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰہَ حَقَّ
تَقَاتِہٖ مَعَ نَآئِلِہِ الْکَرِیْمِ الَّتِیْ تَلٰہَا اَیْنَ کِتٰوِبٍ حَسْبِ الْاِتِّفَاقِ بِہٖ تَمَامٌ نَہٗ رَسِیْدَہٗ حَقَّقْنَا اللّٰہَ سُبْحٰنَہٗ و
اَیَّکُمْ بِکَمَالِ الْاِنْقِطَاعِ وَالتَّخْلِیِّ عَمَّا سِوَاہٖ سُبْحٰنَہٗ بِحِیْثُ لَا یَبْقٰی عِنْدَ فِی عَیْنِ الْبَاطِنِ عَیْنٌ وَاثَرٌ
لِیَحْصُلَ التَّبْتُلُ لِتَمَامِ الْمَشَارِ الْیَمِیْنِ فِی قَوْلِہٖ تَعَالٰی وَتَبْتُلْ اِلَیْہِ تَبْتِیْلًا اَیْہٖ تَبْتِیْلًا کَامِلًا عَنِ نَفْسِکَ
وَ عَنِ سَائِرِ لَطَائِفِکَ الْمُتَعَلِّقِ بِالْخَلْقِ وَ الْاَمْرِ وَعَنِ الْکِمَالَاتِ الْوُجُوْدِیَّةِ الرَّاجِعَةِ اِلَیْہَا وَ حَقِیْقَةِ
التَّقْوٰی اَمَّا هُوَ هَذَا التَّبْتُلُ وَ الْاِنْقِطَاعُ وَ کَانَ قَوْلُہٗ تَعَالٰی یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰہَ
حَقَّ تَقَاتِہٖ الْاِیْتِمَآءُ اِلٰی مَا ذَکَرْنَا اِی الذِّیْنَ اٰمَنُوا صُوْرَةُ الْاِنْقِطَاعِ عَمَّا سِوَاہٖ وَ تَخْلُوْا اِلَیْہِ سُبْحٰنَہٗ
وَ تَخْلَعُوْا عَنِ الْعَوَاقِقِ وَ التَّقْیِیْدَاتِ مُتَوَجِّہِیْنَ اِلٰی حَضْرَةِ الْاِطْلَاقِ حَقِّ الْاِنْقِطَاعِ وَ الْاِنْخِلَاقِ
بِحِیْثُ لَا یَبْقٰی عَنِ ذَوَاتِکُمْ وَ کِمَالِ اَتِّمُّ الرَّاجِعَةِ اِلَیْکُمْ اَثَرٌ وَّ یَسْرِی فِتْنًا کُمْ فِی لَطَائِفِ الْخَلْقِ وَ الْاَمْرِ

کلهها و لا تموتن بالموت الذی هو قبل الموت الاول الا و انتم مسلمون له مشرفون بالاسلام
الحقیقی دائمی فی جمیع الاحوال لدلالة الاسمیة علی الدوام والاستمرار و کان فی الکریمیة حت علی
دوام الموت و القنا لیکون الاسلام و البقاء المترتب علیها اما بخلاف صاحب التجلی البرقی فانه
لم یمت موتا دائما لیسیر هذا التجلی ایضا فی حقه سرمد و ینبغی ان ینبغی ان التجلی البرقی لیس من
التجلی الذاتی الصرف فی شیء و انما هو تجلی ذاتی مع ملاحظه لشار الذی هو سریع الاستتار و
الذات اذ التجلی لا استتار له و اعتصموا بحبل الله جمیعاً ای بالتحقیقة الجامعة الکلیة المعبرة
بالتحقیقة المحمدیة لیسیر الاعتصام بهذا الحبل ذریعة الی الوصول بحضرة الاطلاق و
لا تفرقوا بتفرق الاسماء و الاعیان الجزئیة فان الاسماء الجزئیة و الطرق المتفرقة بما لم
تنته الی حضرة الاجمال لتصل الی حضرة الاطلاق و اذکروا النعمة الله علیکم بعد ان جمعکم
فی الحقیقة الجامعة اذ کنتم أعداء یتفرق الاسماء اذ مقتضی بعضها یعارض مقتضی البعض
الاخر قال ف بین قلوبکم بیان جمعکم فی حقیقة واحدة جامعة و جعلکم علی قلب واحد قلب
محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم فاصبحتم بمجمیة اخوانا متولدین من حقیقة
واحدة اخذین منه القیوض کما یأخذ الاخوان من الام-

مکتوب پنجاه و سوم (۵۳)

بحقائق و معارف آگاه خواجه محمد باشم کشمی در اشارات ببعض کمالات خواجه و ایما بسری
از اسرار مخصوصه خود-

الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی سید المرسلین محمد و آل اجمعین امید
داریم که آن برادر گرامی از صنوف دال و ارسته بمبدول حقیقی پیوسته باشند و از خبری تکلی و از انجا
بما فوق ملحق گشته و از قوسین باو ادنی رسیده و خالص را از مخلوط جدا ساخته و از دایره صباحت
گذشته چنگی بدان نقطه ملاحظت زده بل بمقتضائے المرء مع من احب در بطون مرکز نقطه

مذکورہ نفوذ کردہ باشند و از علم بنیادانی و از گفت بجموشی آندہ و معاملہ نفعی را پس پشت دادہ کلیت
نگران اثبات گشتہ بل از انجا نصیب جمہول الکلیفیت و لونی الجملہ فرارفتہ باشند و از خلیل حبیب
رو آورده علیہا الصلوٰۃ و التسلیمات و علی عجبہا مصرع
باکرمیات کار ہادشوار نیست

از علوفطرت و مجتہا و دیوانگی ہائے شما این امور قریب است بلکہ توان گفت ثابت اما
مثل من ناقابل پست استعدا دیرا کہ تمام قابلیت خود را بر زلات و معاصی صرف نمودہ چہ یارا
کہ این مطالب از جہت را نواند خطور نمود این سخن را بر تکلف یا شکست نفس حمل نمایند کہ
بیان واقع است آری این قدر می یابد کہ با وجود این ہمہ ناقابل و عصیان ستری در نشأ و نہا
او و رعیت نہادہ اند کہ مستودع را از حقیقت آن کمای اطلاع ندادہ اند ہوارہ والہ نشاء
خود است و ہمہ وقت عاشقی باوے در میان دارد بلکہ آن سمر نزد مودع آن انکار مینر
محبوب است و السلام اولاً و آخراً۔

مکتوب پنجاہ و چہارم

بجاناں بگیم در حسن ایلام محبوب و اسرار عشق۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم فعل حکیم لا یخلو عن حکمہ ہر چہ از جہل مطلق می رسد
گوارا و مرغوب است۔ بیت

می تلخست جوہ گلغذاران کہ ہر چندش خوری باشد گواران

یلا تا زیانہ محبوبست کہ محب را از التفات با سوائے محبوب باز میدارد و بموجب لالت می فریاید
بلا کند محبوبست کہ بہر گز ریشہ محب آونجہ است و کشان کشان می برد۔ بیت
من نہ باختیار خود می روم از قفای او آن دو کند عتبرین می بروم کشان کشان
یلا دلالہ است میان محب و محبوب کہ بحسن دلالگی خود یکے را بدیکے می پیوند در عالم

مجاز دلالہ از جانب عاشق است بمعشوق این عجب کہ اینجا دلالہ از جانب معشوق است بلے
سبقت از اصل می باید فرع ہرچہ دارد از اصل دارد فرع در امرے بخود استقلال ندارد این عشق
و محبت کہ در می است نیز از ان طرف است و عطیہ اوست۔ بیت

ادایے حق محبت عنایتے ست ز دوست و گرنہ عاشق مسکین ہیچ خورسند است
ناز معشوق ہرچہ مقتضی استغنا و بے پروائی است کہ دلالہ فرستادن را بر نمی تلبد لیکن چون نیک
بنگری عشق از طرفین است محبوب نیز در رنگ محب مشتاق محب است در حدیث قدسی است

الاطال شوق الابرار الی لقائی وانا الیہم لاشد شوقاً خوش گفت۔ شعر
عاشقان ہرچہ مشتاق جمال لبند دلبران بر عاشقان از عاشقان عاشق ترند

اما عشق معشوق در نہانی و پردہ است۔ شعر
پری رواز برون آلودہ شرم درون از شعلہاے دوستی گرم

و عشق عاشقان بے پردہ است با چندین جوش خروش۔ شعر

عشق معشوقان نہان ست و ستیر عشق عاشق ناد و صد طبل و نغیر
لیک عشق عاشقان تن زہ کند عشق معشوقان خوش و فرہ کند و سلام

مکتوب پنجاہ و پنجم

بمولانا محمد حنیف در جواب حال یارے کہ نوشتہ کہ خطرہ از دل و دماغ او بر طرف گشتہ۔
الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ صحیفہ شریقہ انوی اعزی خواجہ محمد حنیف
رسیدہ خوشوقت ساخت صبغۃ اللہ و حافظ باعایت رسیدند از شما بسیار راضی آمدند حق سبحانہ
جزائے خیر دہاد در احوال ملا نعمان صافی نوشتہ بودند بعد از ان کم شدگی و نیستی بسیار غالب شد
و خطرات از قلب دماغ بالمرہ بر طرف شد و کیفیات عجیب و غریب ظاہر شدن گرفت انج
مخدوم ہماہمہ احوال این یار مسلم است لیکن رفع خطرہ از دماغ مطلقاً محل تا مل است

از قلب چون خطرہ مرتفع شود بدماغ رود از دماغ کہ محل حواس باطنہ است چون بر طرف شود یکجا رود در نیجا سترے است کہ حضرت ایشان با قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ بان ممتاز بودہ اند بدیگران تا چہ رسید اجازتے کہ بعضے یاران دادہ اند ہر چہ بعد از استخارہ واقع شد است امید کہ مبارک است۔ والسلام

مکتوب پنجاہ و ششم (۵۶)

بمولانا محمد صدیق در سر کثرت ظہور کیفیت در غیر مراقبہ۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى اخوى اعزى مولانا محمد صدیق نوشته بودند کہ حالت مراقبہ وعدم آن یکسان گشته است بلکہ بعضے اجماع کہ مراقب نیست کیفیت بیشتر ظہور می کند در آوان تقید و توجہ و مراقبہ کیفیت حلاوت کمتر دست می دہد و در آوان بے توجہی کیف با التفق کیفیات خاص مشہور می گردد۔ مخدوما این یافت از اصالت نسبت مشعر است و از ورای آفاق و انفس مخبر وضع مراقبہ گوئی برائے نسبت انفسی است، ہر چند کلیہ نیست گاہے تخلف ہم می نماید چنانچہ عزیزے بان اشارت کردہ است۔ بیت

چون جلوہ آن جمال برون ز تو نیست پادردان و سر بجیب اندر کش

نہایت دائرہ ظل نہایت انفس است بیرون آفاق و انفس ظل نیست شروع در نسبت اصالت است و ایضا نسبت بزرگان با حکم معشوق دلربا دارد ہر چند بان تقید نمائی و توجہ کنی و مراقب آن نشینی در عشوہ آید و خود را یکسو کشد و محبوب گردد و چون آن را بطور او گذارے جلوہ نماید و بقدر او ظہورے فرماید والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

مکتوب پنجاہ و ہفتم (۵۷)

بمیرزا عبید اللہ در جواب بعضے مواجید کہ نوشته۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى دو صحیفہ شریفہ از برادر اعز اکرم بتعاقب

یکدیگر که بعد از دیرباید آوری فقرائے دور افتاده نموده بودند رسید مسرت تمام بخشید الحمد لله سبحان
 که در رابطه فقر و در اذواق باطنه با وجود صحبت مخالف فتورے راه نیافتہ است از مطالعه
 احوال سنیه که در صحیفہ مندرج بود ذوقین و ملتذ گردید و آنچه در مکتوب اخیر مندرج بود که با وجود
 مغلوبی اذواق باطن ظاہر ہمہ بر طبق شریعت غرا است بل آنچه در مرآت شراعیہ مواجید
 مشہود است او فرالاحتفاظ است الخ ذوق بر ذوق افزود حق سبحانہ در نجات اخروی را
 مربوط بشریعت حقه کہ بوحی قطعیت ثابت شدہ است ساختہ و قرب خود را منوط باتباع سنت
 سنیه نموده است کریمہ قل ان کنتم تحبون الله الا یہ مشعر بانست و آنچه بعضے از سالکان
 را در اثنائے راه امورے کہ بظاہر مخالف طور نبوت است روئے می دید اگر از مقبولان است
 ظاہر او را با حکام شرعیہ متعلی می دارند و از ورطہ مہالک محافظت می نمایند و خلاف وجدان
 از و بعل می آرند جمعے را ازین شہودی بر آرند و بحقیقت کار کہ اسلام حقیقی است و دران موطن
 مطابق کشف است یا علوم شرعیہ ہتدی سازند و جمعے دیگر را در ہمیں شہود تا آخر میدارند
 لیکن مقبولان را کلائت و لیدی فرمایند، الحمد لله از مطالعہ مراسلات لطیفہ حظے فرا گرفته
 از اصالت نسبت است کہ نوشته اند کہ ہما المکن از دائرہ احکام بیرون رفتن نمی گذارند و در ہر
 حکمے ذوق خاص لطیفہ دل را حاصل است و مواجید ہمہ بر طبق سنت سنیه۔

نوشته بودند کہ در ادائے فرائض وجدان نیست کہ در سنت ہماں معنی بطریق تفصیل است
 این وجدان مخبر کمال صاحب معنی است و چون بکمال الکمال ترقی واقع شود در فرائض معنی
 در یابد کہ در نوافل نشانے از ان نباشد۔

نوشته بودند کہ در قرارت قرآن مجید تالی خود را نمی یابد در حدیث محدث است در یا
 این نیستی را ہم نیستی دیگر است بلی لا یحمل عطایا الملك الا مطایا ہ و ہما یشیر الی ہذا
 المعنی ما قال شیخ الشیوخ قدس سرہ فی العوارف فالصوفی لما الاحلہ نورنا صینۃ التوحید
 والقی سمع عند سماع الوعد والوعید و قلبہ بالتخلیص عما سوی الله تعالی صار بین یدی الله سبحانہ

حاضر اشھیدایری لسانہ ولسان غیرہ فی التلاوة کتشیجۃ موسیٰ علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام
 حیث اسمع اللہ تعالیٰ متھا خطا بیاہ باتی انا اللہ فاذا کان سماع من اللہ تعالیٰ واستماع الی اللہ
 تعالیٰ صا سمع بصیرہ و بصیرہ سمعہ عملہ عملہ عاد اولہ اخرہ و اخرہ اولہ والسلام

مکتوب پنجاہ و ہشتم (۵۸)

بمولانا اللہ راد در تحریریں برحفاظت نسبت باطن۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى مکتوب مرغوب اخوی اعزى میاں اللہ راد
 رسیدہ خوشوقت ساخت باید کہ ہمیں منوال احوال را نویسیان باشند کہ سبب تقویت رابطہ معنوی
 و باعث توجہ غائبانہ محافظت نسبت باطن از اہم ہمام است و نگاہ داشت سر از التفات ہما سوی
 از اشرف مقاصد بعد از فراغ درس در شبانہ روزے یک دو وقت برائے خلوت مقرر باید ساخت کہ بے
 مزاحمت اغیار بو ظائف از کار و افکار مشتغل باشند و نفی وجود و توابع آن ازین نمود بے بود نما
 عزیزے گفتہ یک ساعت در نفی وجود بشریت کوشیدن بہ از عبارات متعبدانست چندین سال
 والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

مکتوب پنجاہ و نهم (۵۹)

بمولانا محمد صدیق پشاورى در ترغیب بر التزام نیاز و نفی وجود۔

حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بمراتب رشد و ارشاد ترقی بخشاد از ہنگام وداع کتابتے از شما
 نرسیدہ خاطر نگرانست کہ بچہ زندگانی می نمایند و بکدام مردم صحبت دارند بیچسپس داخل طریق
 شدہ است یا نہ، اگر شدہ است بچہ کیفیت شدہ مجملًا معلوم شدہ است کہ اوقات مضبوط دارید
 و ارشاد خاص در نہاد شما مورد است کہ باعث غبطہ دوستان می شود حمد اللہ سبحانہ و علیہ السلام
 امید است کہ برا و ضلع نامرادی و شکستگی مستقیم باشند و از حوادث و زلازل مذہب نشوند خوش گفت

من بعد من و کی در دوست
چون دوست دل شکسته میدارد دوست
در تعمیر اوقات بنفی وجود بشریت کوشند تا معامله با آنها آید و از ظل باصل رود و از گوش باغوش
رسد تمه عومل معکم ما عومل خوش گفت - بیت
چکد مشک ترا زدستم گر آن کیسو بچنگ افتد
دید صبح از گریبانم گر آن مه در کنار آید والسلام

مکتوب (۶۰) شصتم

نحواجه محمد فاروق در آنکه شریعت اصل جمیع کمالات است چه کمالات نبوت چه کمالات ولایت -
الحمد لله و سلام على عباده الذی اصطفیٰ مصراع از سر چه میرود سخن دوست خوشتر است
مخبر و کمالات ولایت نتیجه صورت شریعت است و کمالات نبوت ثمره حقیقت شریعت
پس کمالات از کمالات ولایت و نبوت نیست که بیرون دایره شریعت بود و استغنائے از آن
داشته باشد یا ند بعضی از معاملات که ورای کمالات مسطوره است که در حصول آن اعتقاد
و عمل را تاثیر نیست افاضه آن از راه تفضل و احسان است و آن معاملات بالاصالت خصوصاً
بانبیاء و مرسل دارد علی نبینا و علیهم و علی جمیع الانبیاء الصلوات و البرکات و از گذشت آن
معاملات نیست که فیضان آن از راه محبت است که فوق تفضل و احسان است که بالاصالت
نصیب حبیب و کلیم است علیها الصلوات و التحیات و معاملاتی که تعلق بجموبیت ذاتیه دارد
خاصه حضرت حبیب است علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات این معاملات هر چند بیرون دایره
شریعت غراست لیکن چون شریعت اصل و بنیاد است؛ چگونه از آن استغنان ندارد؛ بدانند که
این معاملات مسطوره هر چند بالاصاله مخصوص باین اکابر است لیکن رواست که کمال تابعان را
بطریق ولایت از آن نصیب بود و در رنگ تنبوع بطیفیل او هم آغوش دولت خاصه او باشد
مصراع
دید صبح از گریبانم گر آن مه در کنار آید
چون تابع همواره طفیلی و اولش خوراست تو هم مساوات و فضیلت و نسبت با همسران تنبوع بدفع و

مرفوع است این معارف از اسرار خاصه حضرت ایشان است مراد از تالیع کامل باوست یا مثل او
امثال بابوا الهوسان را گفت و شنود این امور بشرط حسن قبول هم معتنم است ایمان آن داخل که ال
رَبَّنَا آتِنَا نُورَنَا وَ اغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَالسَّلَامُ

مکتوب شصت و یکم

بمولانا حسن علی در آنکه از عدم علم بحال نفی حال نباید کرد و آنکه اجازت تعلیم طریقه بردو نوع است -
الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ مکتوب مرغوب مولانا حسن علی احسن الله
سبحانه حاله و حاصل مآله رسید حضرت حق سبحانه بطریقه مرضیه مستقیم دارد و از موانع حصول مطلوب
یکسو کناد - نوشته بودند که نه از اشتغال بعلوم بوی بمشام جان از جهانان می رسد و نه از ذکر و فکر چیز
بکام جان می افتد تذبذب بین ذلک تقد وقت است - مخدو با از راه عدم علم به نسبت
نفی نسبت باطن مطلقاً نمی توان نمود چه بسا است که نسبت باطن را که مناسب این نشاه است
حاصل بود ظاهر را اصلاً از ان اطلاع نبود و نفی نماید و ازین رهگذر در قلق و اضطراب بود و منما
من علم و منما من جهل پس امثال شما مردم را نفی علم نمودن به از نفی اصل است ایضاً این دار
چون دار عمل است در اجر و پیش است خود را بوظائف اعمال سرگرم باید داشت بی تذبذب
بطریقه ناموره بسر باید برد و در وقت عمل اجر طلبیدن و بان در ماندن خود را از اجرا باز داشتن است
موطن لقائے حقیقی در پیش است من کان یرجو لقاء الله فإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ و این موطن
انتظار مطلوب که ناشی از محبت است به از استغراق در مطلوب است چه اول عمل است و
ترقی بخش و ثانی اجرا است که موعود به نشاه دیگر است جهت تسلیه طلاب بمونده از آنچه موعود است
و بظلی از ظلال آن آرام می دهند و بعضی را این آرام هم ندهند و در اجر موعود نقصان نکند
عزیزے از حضرت رسالت پناه را صلی الله تعالی علیه و آله وسلم بخواب دید پرسید یا رسول الله
بالتوحید فرمود کلما بهمس ببالك او خطر فی خیالك فالله تعالی بخلاف ذلک

و شما نگریخواهید که مطلوب را در این نشاہ در آغوش آرید و عنقا را در دام کنید مشکل است۔ بیت
 عنقا شکار کس نشود دام باز چین کاینجا همیشه باد بدست است دم آرا
 دیگر نوشته بودند کہ مقام شیخی و ارشاد شرائط دارد از اطلاع بر قابلیت استعدادات
 طلاب حصول آثار درینہا۔ بدانند کہ اجازت تعلیم طریقہ دو نوع است یکے آنکہ کاملہ را خلافت
 دہد و در مقام شیخی بنشانند و آن در باطن قیہ نیست بشرائط چہ رسد دوم آنست کہ کاملہ
 ناقصہ را اجازت دہد و بعضے از منافع مجاز و مترشدان او در این ضمن ملحوظ دارد درین صورت
 ہمہ شرائط در کار نیست حضرت قطب المحققین حضرت ایشان با قدر سائنہ سبحانہ بسرہ الاقدس در
 رسالہ مبدا و معاد بزرگاشته اند گاہ باشد کہ کاملہ ناقصہ را اجازت تعلیم طریقہ بکنند و در ضمن اجتماع
 مریدان آن ناقص کار آن ناقص با تمام می رسد الخ۔ و نیز در ہما نجا نوشته اند کہ نقص ہر چند
 منافی اجازت است اما کامل مکمل ناقص را نائب مناسب خود می سازد و دست او را دست
 خود می داند ضرر نقص تعدی نمی نماید و اللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا۔

و اجازتے کہ بشما داده شدہ است ازین ہر دو نوع منزل است کہ مقید باشخاص معدودہ
 است تا در شغل و مراقبہ نہا نباشند و چندین شریک بوند کہ در این طریقہ علیہ این معنی اثر عظیم دارد
 و از عزلت مطلق صحبت بشرط قنادر یکدیگر بہتر است کہ در صحبت فیوض یکدیگر بر بہر یک فائز
 می شود این نوع اجازت را کہ سفارت محض است شما شیخی و امر عظیم تصور کردہ ازان گریزان
 و می نویسید کہ این چنین کسے کہ مرید از آنچه کہ بود دیگرگون نتوان ساخت ہوس شیخی اگر نکند بہتر است
 چنانچہ این رباعی از عزیزے مشہور است۔ مصرع

باہر کہ نشینی و نشد جمع دلت

مخدومانا حال کسے را تلقین ذکر کردہ اید از کجا یقین کردید کہ احوال او دیگرگون نخواہد شد و
 جمعیت دل در حق او حصول نخواہد پیوست قیمتہ المرقد رہتمہ ہر گاہ در اول قدم ہمت را از دست
 میدہید و آب نادیدہ موزہ میکشید معلوم است کہ انجام آن چہ خواہد بود و چہ نتیجہ خواہد داد۔ بیت

اگر گوئی که بتوانم قدم در نه که بتوانی و اگر گوئی که نتوانم برو بنشین که نتوانی
شمارا بتغیر احوال مسترشدان چه دخل میانی پیش نیستید اگر در مخبر سوخ داشته باشید گز
این نوع نه نویسد بدانند که این گفت گوئی نه از روی آزار است که این جا کمال صفا است بلکه
از جهت تنبیه است بر مواقع خطا که مرشد را نسبت بمسترشدنا گزیر است والسلام علی من اتبع الهدی

مکتوب شصت و دوم

بلا محمد قلی در آنکه در مقام رضا و اعتبار است.

بسم الله والسلام علی رسول الله در مقام رضا که تنهائے مقامات است دو
اعتبار است اعتبار اول رضائے حق سبحانه است از عباد و اعتبار ثانی رضائے عبد است
از حق سبحانه و اعتبار ثانی فوق اعتبار اول است چه اول رضائے حق است بعد از ان رضائے
عبد کما قال سبحانه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ والسلام

مکتوب شصت و سوم

بحضرت مخدوم زاده بلند درجه جامع کمالات صوری و معنوی شیخ محمد صبغة الله سلمه ربه
در بیان نسبت حق با خلق بوجه تمثیل با ذکر بعضی معارف مناسبه آن -
والله المثل الاعلی نسبة سبحانه تعالی و تقدس مع العالم شبيهة بنسبة النقطة
الجوانبة مع الدائرة الموهومة التي نشأت من سرعة دوران تلك النقطة لكن جعل الله
سبحانه العالم موجودا بوجود هو ظل وجوده سبحانه خارجا بخارج هو ظل خارجة سبحانه ولا
نسبة له سبحانه مع العالم من الاحاطة والسرمان المتعارفين لكن نعلم انه سبحانه محیط للعالم بالاحاطة
لا يدركها افهامنا ولا يدخل في جيبته او هامنا اعلم ان النقطة المذكورة ليست بداخلة في تلك
الدائرة ولا بخارجة عنها للاختلاف مراتب الوجود فان في مرتبة وجود النقطة ليس من الدائرة اثر و

انما ہی فی الوهم فلا یتصور نسبتاً الخروج والدخول مع ذلك لیس فی تلك الدائرة شیء سوى تلك
النقطة مع انھا لیست عندها فذلك قس علیه ما نحن بصد بیانہ فهو سبحانه اقرب فی الوجود
وابعد من الوجدان فالسیر والسلوک انما هو قطع دائرة العالم علی قدر استعداداتہم لیتوصل
بھا الی نقطة الواجب واعلم ان حشر المومنین انما یكون علی نقطة من دائرة العالم التي لها
قرب من نقطة الاصل بعضها اقرب من بعض علی تفاوت درجاتہم۔

حضرت ایشان بارضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ سیر من الآن تا نقطة رسیدہ است کہ
اقرب بنقطة اصل و فوق آن سیر متصور نیست پس ناچار حشر نیز بر ہمین نقطة سیر گردد زیرا کہ
فوق آن نقطہ متصور نیست لیس و راہ العبادان قرینہ انکارم کہ بعد از وفات و روز قیامت
در بہشت بعضے امورے کہ متمم این مقام اند و باین مقام تعلق دارند فائض گردند و ایضا بعضے
علوم و معارفے کہ در باین دار بر متصہ ظہور نیادہ است شان آہادین دار تستر است بکرم خداوند
جل سلطانہ ظہور فرمایند و منکشف گردند و باین قسم حقائق و دقائقے کہ در اینجا شان آہا
استتار است بسیار بسیار است اگر اندکے ازان بیان نماید بتطویل انجامد السلام علی من اتبع الهدی

مکتوب ثنثت و چہارم (۶۴)

بشاہزادہ دین پناہ سلطان محمد اورنگ زیب سلمہ اللہ تعالیٰ در بیان فضائل جہاد اصغر و
شرح معارف جہاد اکبر۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ اما بعد ذرہ حقیر
بعرض می رساند خوشا وقت و حال آنانے کہ در این امر خطیر و ہم عظیم کم سمت را در خدمت پرچمت
چہمت بر بستہ اند و بہ نیت صالحہ این سفر صعب را کہ فی الحقیقہ بثمر خیرات و برکات و وسیلہ
ترقی درجات بشوق برگزیدہ اند۔ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ اند ان فی الجنة مائة
درجة اعدها اللہ للمجاہدین فی سبیل اللہ ما بین الدرجتین کما بین السماء والارض رواہ

فضیلت جہاد

البخاری و ابو هریره روایت کرده که رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم فرمود موقوف ساعتی
 سبیل اللہ خیر من قیام لیلة القدر بمکة عند الحجر الاسود رواه البيهقي وابن حبان في صحيحه
 قال العلماء فيكون موقوف ساعة في سبيل اللہ خیر من قیام مائة الف شهر لان قیام
 لیلة القدر بمکة بمائة الف شهر في غيرها، وانس رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کرده است که
 رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم فرموده من رابط لیلة في سبيل اللہ حارصاً من وراء
 المسلمين كان لاجر من كان من خلفه من صام وصلی رواه الطبرانی باسناد جيد قال
 العلماء هذا الحديث دليل على ان اللہ تعالیٰ يكتب للوالی مثل اعمال من عبد اللہ آمناً في
 محل ولايته بحمايته و ما اجزل هذا الفضل لعظيم افسوس که این دو راز کار ازین قسم نعمت
 خوشگوار بحسب ظاهر محروم است و جهة بعضی عوائق و موانع ازین جهاد فی سبیل اللہ، مجبور
 يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا لیکن از روی باطن با خود دانند و از راه دعا و توبه
 که وظیفه فقر است مدد و معاون تصور فرمایند اگر فقرائے اهل عزت سالها ریاضت کنند و
 اربعینات کشتند بگرد این عمل نرسند طاعات و عبادات که در آن مقام بوقوع آید باضعاف بر طاعات
 عزت زیاده است ذکر و تسبیح آن موطن ثواب دیگر دارد و نماز آتجائے زنبه علیحدہ دارد و صدقانه
 و نفقات آن محل را در جبهه بزرگ امراض آن معرکه را نتیجه جبراً رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ
 وآلہ وسلم فرموده اند طوبی لمن اکثر فی الجهاد فی سبیل اللہ من ذکر اللہ فان له بكل کلمة
 سبعین الف حسنة کل حسنة منها عشرة اصناف مع الذی لعند اللہ من المرید رواه
 الطبرانی و نیز فرموده اند علی الصلوة والسلام الصلوة فی مسجدی تعدل بعشرة الاف
 صلوة و الصلوة فی المسجد الحرام تعدل بالف فائنة صلوة و الصلوة بارض الریاط بالجملة
 الف صلوة رواه ابو الشیخ و ابن حبان و نیز فرموده اند علی و علی آله الصلوة والسلام، ان
 صلوة ریاط تعدل خمس مائة صلوة و نفقة الدینار و الدرهم فیہ افضل من سبع مائة
 دینار ینفق فی غیره و نیز فرموده اند علی و علی آله الصلوة والسلام من اعان مجاهداً فی

سبیل اللہ او غازیاً فی عشرینہ او مکاتبا فی رقبته اظلم اللہ فی ظلمہ یوم لا ینزل الا ظلمہ وراہ احمد والبیہقی، ونیز فرمودہ اند علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام لموقف فی سبیل اللہ لایسل فیہ بسیف ولا یطعن فیہ برمح ولا یرمی فیہ بسهم افضل من عبادۃ ستین سنتہ لا یعصر اللہ فیہا طرفتین وراہ ابن النجار، ونیز فرمودہ علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام من مرض یوما فی سبیل اللہ او بعض یوم او ساعت غفرت لہ ذنوبہ وکتب لہ من الاجر عدد عشق مائتہ الف رقبۃ قیمۃ کل رقبۃ مائتہ الف رواہ ابن زنجویہ۔

و شک نیست کہ این خدمت و مهم کہ بآن توجہ دارند جہاد فی سبیل اللہ است اخرج ابو ذر والذہبی عن ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرغوا لیکون فی اخر الزمان قوم یسمون المرافضۃ یرفضون الاسلام فاقتلواہم فاتهم مشرکون واخرج الدارقطنی عن علی عن التبی صلوات اللہ علیہ والہ وسلم قال سیاتی من بعدی قوم لهم، یقال لهم المرافضۃ فان درکتم فاقتلہم فاتهم مشرکون قال قلت یا رسول اللہ ما العلامۃ فیہم قال یفرطونک بما لیس فیک ویطعنون علی السلف واخرجہ عن طریق اخر نحوه وكذلك من طریق اخر وزاد عنہ ینتحلون عن اهل لبیت و لیسو كذلك وایت ذلک انہم یسبون ابا بکر و عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما۔

فصل بالخیبر رجنا من الجهاد الا صغر الی الجهاد الا کبر در حدیث قدسی آید است عاد نفسک فانہا انتصبت بمعاداتی نفس امارۃ انسانی با وجود تصدیق قلبی و اقرار لسانی بر کفر و انکار خود مصر است با حکام سماوی نمی گروند و با و امر الہی جل سلطانہ انقیاد ندارند میخوابند ہمہ منقاد او باشند و او منقاد احدی نبود دعوی ہم سری و خودی دروئے متمکن است و ندائے انار یکبار از نہاد او سمری زندہ این معادات او مرضی و مقبول آمد و مخالفت و جہاد باوے بر وفق شریعت غر جہاد اکبر گشت جہاد باعدائے آفاقی گاہے اتفاق می افتد و جہاد با دشمن دروئے دائمی است ارحم الراحمین از کمال رافت و رحمت در حصول ایمان و نجات از عذاب مخلد

در افضہ

فی الخیر الجہاد
اکبر

بتصدیق قلبی کفایت فرمود و باز عان نفس تکلیف نفرمود. بیت
چشم دارم که دیداشک مرا حسن قبول آنکه در ساخته است قطره بارانی را
آرے بعضے مکمل افراد انسانی باشند کہ نفس شان از امارگی برآیدہ باطمینان پیوستہ بود منقاد
احکام الہی گشتہ مجال مخالفت دروے نماندہ باشد و راضی و مرضی گردیدہ کریمہ یا ایہم النفس
المطمینۃ ارجعی الی ربک راضیۃ مرضیۃ در شان او وارد است ایمان کامل و اسلام
حقیقی درین موطن صورت می بندد این ایمان از زوال محفوظ است و از خلل مصون بخلاف
ایمان سابق کہ از خلل و زوال محفوظ نیست، رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم ہمیں
ایمان را طلب نموده اند آنجا کہ برائے تعلیم امت فرمودہ اند اللہم انی استلک ایمان لیس بعد کفر
و در کریمہ یا ایہم الذین امنوا ایہم الذین امنوا باللہ الایۃ و کریمہ و الذین امنوا باللہ و رسولہ اولئک
ہم الصدیقون و الشہداء عند ربہم گویا اشارت باین ایمان است و در حدیث نفس
لن یومن احدک حتی یکون ہواۃ تبعالماجئت بہ ہمیں ایمان مراد است مطلوب اولی در
طریقہ صوفیہ علیہ حصول اسلام حقیقی است کہ بانقیاد نفس امارہ مربوط است و اسلام کہ پیش
از اطمینان نفس بمحض تصدیق قلبی حاصل است آنرا اسلام مجازی میگویند و این را حقیقی
المجازینقی و الحقیقۃ تثبت و لا تنفی.

ارکان اسلام از نماز و زکوٰۃ و روزه و حج و جہاد و سایر اعمال حسنہ کہ پیش از اطمینان
نفس بوقوع آید گویا صورت اعمال است اگر نماز میخواند صورت نماز است و اگر صائم است
صورت صوم است و علی ہذا القیاس سایر الاعمال چہ نفس امارہ هنوز سیرکشی و انکار خود است
حقیقت اعمال چگونه صورت بندد و چوہا نفس باطمینان رسد و از سیرکشی و طغیان باز آید
حقیقت اعمال بجا آید و حقیقت نماز و روزه و غیرہا در اید و باندازه تفاوت این صورت و حقیقت
تفاوت در درجات جنان و نعیم آن و مراتب قرب رویت اخروی باید تصور نمود جنات
مقربین را با جنات عوام مؤمنین چہ نسبت است قطره را با دریای نسبتہ هست کہ ہر دو از یک

جنس اندو مرکب از اجزائے بائی تفاوت بکثرت و قلت اجزا است و صورت را با حقیقت هیچ نسبت نیست رویت اخروی ہم ہمہ را یکسان نیست درجات و مراتب دارد باندازه تفاوت درجات بینندگان چنانکہ امام محمد غزالی قدس سرہ تصریح بیان نموده است پس رویت غیر متکیف ہر کدام اہل صورت و اہل حقیقت قیاس باید نمود کہ چہ نسبت خواهد داشت۔ بیت

بود کہ صدر نشینان بارگاہ قبول کسند گوشہ چشمی باہل صف تعال

این صورت و حقیقت ہر دو داخل دائرہ شریعت علیہ است و با خود از سنن صوریہ و انوار معنویہ نبویہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتجیہ یکے صورت شریعت است و دیگر حقیقت شریعت پس معدن ہمہ کمالات شریعت غرآند و هیچ کمالے نماند کہ و رائے شریعت خفہ بدان احتیاج افتد معرفت اللہ را بمعنی ادراک بسیط کہ اہل اللہ قرار داده اند و کمال انسانی را بان منوط ساختہ تیز تمامے و کمال آن مربوط بفنا و اطمینان نفس است۔ بیت

ہیچ کس را تا نگر دد او فنا نیست رہ در بارگاہ کبریا
پس عقلائے اولی الابصار را ناگزیر است کہ در حال کار و نقد روزگار خود تا بل خدائی نماید
ہر کہ این دولت مطلوبہ دارد فطوبی لہ و بشری آنچه مقصود از خلقت او بود بجا آورد و نعمت در حق او
تمام شد و الا از طلب آن فارغ نباشد و از ہر جائے بویے بمشام او برسد از پے آن برود۔ بیت
ترسم کہ یار با مانا آشنا بماند تا دامن قیامت این غم بماند
والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب شصت و پنجم (۶۵)

بمولانا حسن علی در ترغیب بزرگ تسویف و نفی ارادت۔

حققنا اللہ سبحانہ وایاکہ بحقیقتہ الشریعتہ المصطفویۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ و
السلام والتجیہ وخلصنا عما یشغلنا عن المعرفۃ الالہیۃ۔ محمد و ما انشرف عمر کہ ایام جوانی است

و هنگام درستی قوی و جوارح گذشته میروند از دل عمر رسیده می آید افسوس که اشرف اشیا را که
 معرفت الله است باز دل عمر که موموم محض است حواله نموده آید و اشرف عمر در هوا و هوس که
 از دل اشیا است صرف یا بدهلك المسوفون مقصود از خلقت ثقلین تحصیل این معرفت است
 درین نشأ فانیه و کسب رضائے مولائے حقیقی است درین مهلت بسیره و امثال بابو الهوسان
 در پی آرزوهای بیپوده تا که ازین دولت مطلوبه محجوب باشم تا چند به رضائے نفس و شیطان از
 رضائے خداوندی جل شانہ دور و محجور گردیم **الْمَرِيانِ لِلَّذِينَ آمَنُوا** أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ
 اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ حَاجِرِ حَصِينٍ وَمَانِعِ قَوِيٍّ از معرفت کامروائی و هوا پروریت آرزوهای باطل
 و امانی بیپوده هر چه مقصود است معبود است شنیده باشد **أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ**
 نص قرآنی است - بیت

در تو یک یک آرزو ابلیس تست

عشوه ابلیس از تبلیس تست

در تو صد ابلیس زاید و السلام

گر کنی یک آرزوے خود تمام

چون

مکتوب شصت و ششم (۶۶)

بمولانا محمد صدیق پشاورى در جواب عریضه وے که مشتمل بر وارد عظیم بود -

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى صحائف شریفه بتعاقب یکدیگر رسید احوال
 سنجیده بوضوح انجامید قل رب زدنی علماً دار قوی که در نماز پیشین روداده و در شما تصرف
 تمام کرده و در رسید خود در آورده بود نیز واضح گردید سبب لذات روحانیت گشت حمد الله سبحان
 على ذلك وعلى جميع نعمائه تعالى ما تا که تجلی شانے از شیون الهی جل شانہ بوده که بجهت مناسبت
 اصالت که بمبدأ تعین شما داشته ظهور فرموده است شمار از خود بر بوده بر زبان شما با سرار و معارف گو باشد
 و نفا تجود داده ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا اعززة اهلها اذلة با ذات
 فتلبس بان شان منجلی گشته و نفا و نفا بخشیره تواند بود که ظهور این معامله تعبیر آن واقع باشد

کہ دیدہ بودید کہ بر دیوارے برآمده ام میگویند هذا اجدار العشق الى اخره این معالده گویا تعلق
بطرف دیگر از آن دیوار دارد و آن دیوار بر رخ بوده که مبدأ تعین است چه مبدأ تعین بر رخ است
میان عاشق و معشوق و راه وصول منحصر در آنست در آن وقت چوں قوت باطن چندان نبوده
از آن دیوار در هوشده بودید و فوق آن استعلائے نمودید بحال بجهت قوت که دست داده استعلا
نمودید دیدید آنچه بدیدید و شیخ حسن چوں بشما نسبت محبت درست دارد کجتم که پر توے ازین نسبت
بطریق اندراج برے افتاده باشد بدانند که شان عبارت از کمال ذاتی است که زیادتی بر ذات تعالی
ندارد و مندرج است بر غیب الغیب چون علم حق سبحانه بکمالات ذاتیه خود تعلق یافت کمالات مندرج
در علم نیز و تفصیل یافت و مبادی تعینات عبارت از این کمالات مفصله است هر کما لے مبدأ تعین
شخصه است از اشخاص و بطور حضرت ایشان با صفات سبعه یا ثمانیه اورائے وجود علمی نیز شریعت
در خارج چنانچه مذہب اہل سنت و جماعت است شکر الله تعالی سبعمہ بالجمله آن کمال مندرج
اصل است بر کمال علمی را و این کمال علمی ظل آنست اما ظهور آن کمال از مرتبہ بطون بسبب این کمال
علمی است تواند بود که باین اعتبار عزیزے گفته باشد مصرع

ولدت اھی اباها ان ذامن اعجبات

ام عین ثابته خود را گفته که مبدأ تعین اوست و ایچان ام شان الہی را کہ اصل اوست گفته
باشد و چون عین ثابته سبب ظهور آن شانست از مرتبہ بطون نسبت ولادت کہ سبب ظهور این
از طرف ثانی نیز اثبات کرد و السلام۔

مکتوب شصت و شصتم (۶۷)

حضرت مخدوم نژادہ عالی قدر جامع علوم ظاہری و باطنی خواجہ محمد نقشبند سلمہ ربہ در بیان نذ
علماء در مسئلہ کلام الہی جل شانہ و تدقیقے کہ درین مسئلہ حضرت مجدد الف ثانی راست۔
مذہب اہل سنت و جماعت شکر الله تعالی سبعمہ در مسئلہ کلام آنست کہ حضرت حق سبحا

و تعالیٰ از ازل تا ابد منکلم است بکلام واحد بسیط حقیقی تکثر و تفصیل را در ان گنجائش نیست میفرماید
 که از ہاں یک کلمہ بسیط امر وہی ناشی گشته و ہماں کلمہ بسیط استفہام و تمنی و نزجی و اخبار و وعید و
 وعدہ صدور یافتہ و ہماں کلمہ بسیط است کہ فرقان و توراہ نام یافتہ و بزبور و انجیل تفصیل گرفتہ
 حضرت ایشان بار را رضی اللہ تعالیٰ عنہ درین مقام مقالہ مفردہ است و تدریجی است بعد تحقیق
 و آن آنتست کہ در کلام الہی جل شانہ با وجود اجمال و عدم تجزی تفصیل ہم ثابت است و وسعت و
 تمیز ہم کائن با وجود بساطت امر از ہی ممتاز است اخبار از انشا جدا چنانچہ در مرتبہ ذات تعالیٰ با وجود
 اجمال تفصیل و وسعت اثبات می نماید چہ وسعت و تفصیل نیز از صفات کمال است قال اللہ تعالیٰ
 و تقدس و اللہ و اسع علیہ

بند
تکثر تفصیل

نمایم

باید دانست کہ اجمال و تفصیل کہ در ان مرتبہ علیا اثبات می نمایم آن اجمال و تفصیل است
 کہ در فہم ما در آید و درک ما گردد کہ آن موجب تبعض و تجزی است تعالیٰ اللہ عن ذلک علواً
 کبیراً بلکہ در رنگ ذات و صفات بچون و بیچگون است عرفت ربی بجمع الاصداد۔ این
 معرفت ہر چند و رائے طور عقل است اما موید بکشفی صحیح و الہام صریح است و تمیزے کہ علماء کرام
 نفی آن نموده اند تمیزے است کہ از قسم چون و چند است کہ منافی بساطت است۔
 فائدہ: چون لفظ اجمال و وحدت را در ان حضرت مناسبت زیادہ است از لفظ تفصیل
 چہ لفظ تفصیل کثرت ہم تبعض و تجزی است بنابراین اجمال و وحدت برائے اطلاق بر ان جرم متعال
 اختیار نموده اند والا و تعالیٰ ازین اجمال و تفصیل کہ درک ما است منزہ و مبرا است و اگر وحدت
 و وسعت بچون گیریم ہر دو ثابت است فافہم و لا تکن من القاصرین۔

مکتوب شصت و ہشتم (۶۸)

در بیان بعضی مراتب اصول بطریق اجمال بکلمینہ خادبان محمد عبید اللہ عفی عنہ۔

حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بذات خود موجود است نہ بوجہ عینا کان ذلک الوجود داد

زائد او کذا صفاتہ سبحانہ موجودہ بذاتہ تعالیٰ لا بالوجود۔ زیرا کہ دران موطن قدس وجود
را گنجایش نیست و همچنین وجوب امکان را دران مرتبہ علیہ گنجائی نہ۔ لکن نسبتان بین
الوجود و الماہیۃ فحیث لا وجود ثمة فلا وجوب ولا امکان۔

حضرت ایشان ماضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند ہر چند بتعمق نظر دور دور رفتہ میشود
محسوس می گردد کہ در المرتبہ علیا ذات مع الصفات الثمانیہ المتمیزۃ بعضها عن بعض ،
حقیقت ماورائے این امرے یافتہ نمی شود چہ وجود چہ وجوب فوق این مرتبہ نیست کہ در
آنجا این صفات اعتبارات محض اندر حضرت ذات تعالیٰ و تقدس و زیادتی بر ذات تعالیٰ
ندارند آری این قدر هست کہ این اعتبارات را دران مرتبہ تمیزے باید کرد ثابت است و فوق
این مرتبہ نیست کہ دران جا این تمیز ہم کائن نیست و غیر از اعتبارات محضہ امرے دیگر مفہوم
نمی شود و فوق این مرتبہ آن مرتبہ مقدسہ است کہ در آنجا هیچ اعتبار ملحوظ نیست جہل و حیرت
ہم لازم آن مقام است۔ باید دانست کہ در مراتب سہ گانہ اول چون ذات تعالیٰ ملحوظ با صفات
است در صورت مثالی بصورت دائرہ ہویدامی گردد و قوس کہ یکے عبارت از ذات باشد و یکے
از صفات ظاہری گردد و در مرتبہ اخیرہ چون اعتبارے و اضافتے ملحوظ نیست لاجرم در صورت
مثالی نصف دائرہ کہ کنایہ از یک قوس ذات باشد ظاہری گردد و ہمیں سراسر است کہ حضرت
ایشان مادر مکتوب بیان طریق نوشتہ اند کہ دران مرتبہ غیر از یک قوس ظاہر نشد در این جا سرے
خواہد بود کہ بران سر اطلاع ندادند۔

باید دانست کہ مرتبہ اول از این مراتب چہارگانہ کہ مرتبہ صفات است نصیب لطیفہ
روح است و مرتبہ ثانی کہ مقام شیونات است نصیب لطیفہ سراسر است و مرتبہ ثالث کہ بہ تنزیہ
و تقدیس مناسب است نصیب لطیفہ مخفی است و مرتبہ رابع نصیب اخفی است و نصیب
قلب از مرتبہ افعال است کہ دون این مراتب است بعد از گذشتہ این مراتب چہارگانہ عالم امر
معاولہ بعالم خلق می افتد والسلام۔

مکتوب شصت و نهم (۶۹)

بحقایق آگاہ خواجہ محمد صدیق کشمی و خواجہ محمد صالح کولابی در آنکہ عارف ہر چند بکمال کمال رسد
 نصیب و از بعض وجوہ ذات باشد تعالیٰ و بعضی از کمال باشد کہ نصیب شان از جمیع وجوہ ذات بود سچانہ۔
 الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ التفات ناہمائے گرامی عزیزین مشرف ساخت
 از کرم او تعالیٰ امیدوار باشند۔ مصرع بتاریکی درون آب حیات است۔ استماع فرمایند
 چون عارفی مقامات وصول را طے کردہ معاملہ بجائے رساند کہ منتہائے معارج اوست در منازل
 قرب ہر آئینہ نصیب او از بعض وجوہ ذات خواهد بود کہ اصلی است از اصول اسمی کہ مبداء تعین عارف است
 و باندرجہ جامعیت اسم در آن وجہ ہم جامعیت خواهد بود ہر چند اسم اجمع بود وجہ نیز اجمع باشد لیکن
 نصیب از جمیع وجوہ دیگر است و نصیب از یک وجہ کہ جامع وجوہ است دیگر کمالا بخفی علی الفطن۔
 ہر چند از اصول و از اصول اصول معاملہ عارف فوق رود اما باندرجہ اسم خود کہ مری اوست
 تقدیر را ہمراہ خود خواهد برد و از جمیع وجوہ تفصیلاً نصیب نخواہد یافت ہر چند در اول وہلہ وصول آن وجہ را
 در سائر وجوہ مستہلک یابد و متمیز نہ بیند اما فی الحقیقت متمیز است چون در آن مقام استقرار تام نماید
 وحدت نظر را شستہ باشد متمیز را خواهد دریافت۔ چون این معرفت معلوم گشت معرفت غریب تر و
 غامض تر بشنوند بعضی کمال از ان قبیل ہوند کہ انہارا از جمیع وجوہ نصیب بود بیانش آنست کہ
 آن وجہ را کہ اصل اسمی است کہ مبداء تعین سالک است با وجوہ دیگر یا بہ الاشتراک ہست اندر
 بابہ الاشتراک از جمیع وجوہ حظ خواهد گرفت چہ نوع را با جنس خود شاہراہ است۔
 سوال ماہیت مرکب از بابہ الاشتراک ماہہ الانتیاز است و ہر کدام را خصوصیات
 علیحدہ است آیا ممکن است کہ از بابہ الانتیازات سائر وجوہ ہم نصیبے حاصل نماید۔
 جواب گوئیم چون بابہ الاشتراک را بر بابہ الانتیازات صدق است اگر چہ عرض است
 چہ جنس عرض عام است مرفصول انواع خود را پس ازین راہ نصیبے تمام از بابہ الانتیازات نیز

حاصل خواهد نمود و از راه عرض عام با افراد او خواهد رسید و از جمیع وجوه ذات تعالی مفصلاً نصیب خواهد یافت و از همه کمالات که در نوع بشر ممکن الحصول است بطفیل خاتم الانبیا علیه و علیهم افضل الصلوات و اکمل التسلیمات حظ خواهد برد این معرفت از معارف خاصه حضرت ایشان است قدس الله سبحانه بسر الاقدس و از کمالات مخصوصه ایشان بعد انبیا علیهم التحیات و البرکات.

مکتوب مقتادام

بملا محمد افضل ولد شیخ بدرالدین سرسندی در معنی حدیث القبر روضه من ریاض الجنة پایا بشارتے کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بآن بشر گشته بودند۔

بسم الله العظیم و مصلیا علی رسولہ الکریم و آلہ اجمعین در حدیث نبوی علی مصدرها الصلوة والسلام و النجیة آمده است کہ القبر روضه من ریاض الجنة مراد از روضه بودن قبر آن است کہ حجی و مسافتی که میان بقعه قبر و جنت بوده است مرتفع می گردد و هیچ پرده و مانعی در آن هر دو مقام نمی ماند گویا بقعه قبر را فنائت و بقائے جنت حاصل می گردد فافهم و هذا معنی قوله صلی الله تعالیٰ علیه و آله و سلم ما بین قبری و منبری روضه من ریاض الجنة. باید دانست کہ این قسم روضه مراخص خواص راست هر مومن را بیسر نیست غایه ما فی الباب. چون قبور مومنین صفائی و نورانیتی پیدا کند استعداد آن حاصل میشود کہ پرتوے از جنت بر آن قبور منعکس گردد و حکم آئینه تصفیہ کرده می گردد۔

مخفی نماند کہ حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان با از غایه اتبلع سرور دین و دنیا علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات نیز بشتر شده بودند کہ روضه منبر که که قبر آن حضرت در آن است و صحن قدیم آن روضه مقدسه روضه ایست از ریاض جنت می فرمودند کہ بشتر شده ام با آنکه اگر مشتے از خاک آن روضه بشتره در قبر شخصی بیندازند امیدواریم عظیم است فکیف من دفن فیها الحمد لله رب العالمین و الصلوة والسلام علی رسولہ محمد و آلہ اجمعین

مکتوب ہفتاد و یکم (۴۱)

بمؤمن بیگ کابلی در آنکہ تعلق بما سوی از اشترامراض است۔

سَلَامٌ عَلَیْكُمْ طِبْنَمُ۔ بیت

ہرچہ جز عشقِ خدایِ احسن است گر شکر خوردن بود جان کنن سست

گرفتاری مادون حق سبحانہ از اشترامراض قلبیہ است فکر از آلہ آن از اہم ہمام است۔ مصرع
درخانہ اگر کس است یک حرف بس است

بمؤمن

مکتوب ہفتاد و دوم (۴۲)

بملا محمد مسافر در تخریص بر رضابہ قضائے الہی جل شانہ۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ و اخوی ملا محمد مسافر بعافیت باشد بیاد خداوندی جل شانہ
خوشوقت بود کتابہائے شمار سیدہ ہر رنج و الم کہ می رسد چون بتقدیر و ارادہ خداوندی ست تعالیٰ
غیر از رضامندی چارہ و گذر نیست بروظائف طاعات چست باشد و بر اوجاع امراض صبر و شکیبائی
نمایند و عافیت را از کرم او سبحانہ طلب نمایند و سچکس را از خلائی در میان نہ بینند و ہمہ از حق سبحانہ
و تعالیٰ دانند و دفع آنرا ہم از او بخوانند کہ بے تقدیر او سبحانہ کس یکسے ضرر نتواند رسید و بے ارادت
او سچکس دفع ضرر نتواند کرد در راہ بندگی اینست والسلام۔

اعلمت بر
تو کردنا کجا

مکتوب ہفتاد و سوم (۴۳)

بمولانا حسن علی در جواب سوالے کہ بر مکتوب میرزا عبد اللہ نموده بود۔

بِسْمِ اللّٰهِ حَامِدًا وَ مَصْلِحًا اخوی ملا حسن علی احسن اللہ حالہ و حصل امالہ
شبیہ کہ بر کتابت اخوی عبد اللہ بیگ نوشته بود جواب آنرا طلب داشته کہ فرق و امتیاز میان

عبید اللہ

عبید اللہ

حسن و قبح در مقام شریعت است چنانچه در رساله دیده است که در طریقت سراسر آشتی است و با همه کس دوستی بخلاف شریعت که در اینجا با دشمنان جنگ است و با دوستان آشتی الخ عجب شبهه واهی است طریقت با شریعت چه تقابل است و کدام مساوات، شریعت غراکه بوحی قطعی که ریب را اصلا در آن گنجایش نیست ثابت شده است و احکام آنرا اصلا نسخ و تبدیل نه تا قیام قیامت این احکام باقی است و عمل بمقتضای آن همه را از عوام و خواص لابد و ضروری.

نتواند

طریقت هرگز احکام آنرا نمی تواند برداشت و اهل خود را از تکالیف شرعیه آزاد ساخت از عقاید قطعیه اهل سنت و جماعت است که بنده هرگز بدرجه نرسد که تکالیف شرعیه از وی ساقط شود هر که معتقد خلاف است از جرگه اهل اسلام بیرون است جمعی را حتی سبحانه دشمنان خود مقرر سازد و امر بعلظمت و شدت جهاد و قتال با آنها فریاد آشتی کردن بآن جماعه و دوستی نمودن از قاعده اسلام خارج است دعوی محبت خدای تعالی و رسول او صلی الله تعالی علیه آله و سلم بآن جمع نه شود و آنرا بر تابد که اطاعت محبوب تویی دوستان محبوب و تبری از دشمنان او از لوازم مقام محبت است. آری بر بعضی سالکان این راه امورے که بظاہر مخالفت به کتاب و سنت دارد بسیار دارد می شود که آخر از آن باید گذشت درین وقت سر رشته شریعت را از دست ندر و سنت را بدندان محکم گیرد و بخلاف کشف و وجدان خود بتقلید اهل سنت و جماعت اعتقاد و عمل کند نفس خاشاک این راه بصدرای اتی انا الله می سراید و سالک بیچاره را از مطلب علی بازدا بی پرستش خود دعوت می نماید سالک مستقیم را درین هنگام باید که متابعت خلیل الله جوید و لا اِحْبُ الْاَفْلِیْنَ گوید و بموجب وَجَّهَتْ وَجْهًی الْاَیَّهْ بَغِیْبِ الْغِیْبِ پوید و بتابعت حبیب الله علیه و علی الخلیل و سایر المرسل الصلوات و البرکات بزیغ البصر گرفتار نگردد و گاه خود را از کسانیکه با جماعه از وی افضل اند مساوی اند و گاه افضل بنید مسجد و تخانه یکسان خیال نماید و اسلام و کفر را برابر در یابد اگر سر رشته کتاب سنت را در اعتقاد و عمل از دست ندر معذو است چه در کشف و وجدان اختیار ندارد. والسلام اولاً و آخراً.

شریعت و طریقت

مقام محبت
بدرای لازم

تعلیه

مکتوب ہفتاد و چہارم

بحقائق آگاہ شاہ نعمت اللہ قادری در آنکہ سبقت از اصل است و در ظل ہرچہ بہت
مستفاد و مستعار از اصل است و نصیب ظل اضمحلال است۔

بسم اللہ حامداً و مصلياً عنایت نامہ نامی و صحیفہ گرامی کہ نامزد این بے حال نمود
بودند مشرف ساخت امیدوار است کہ ہمہ بن منوال این دور از کار آگاہ گاہ بکاشیہ ضمیر مہر
تنویر راہ می دادہ باشند و با ذوق خاصہ می نواختہ و رود این نامہ کہ از عین کرم بود بے سابقہ
مراسلت نعمتے بود غیر مترقبہ امیدوار کشائشہا و ترقیہا از وصول آن گردید بے سبقت از
اندرگان می باید و کرم از کرمیان می شاید۔ مصرع
درخانہ بکر خدائی ماند ہمہ چیز

از پیش گاہ چنین آمدہ و اشدر شوق باصل تنسوب گشتہ بدایت از مبدأ است و آغاز از اصل
مُجِبِّهِمْ وَيُجِبُّونَهُ خَيْرٌ وَ كَمَالٌ كَظُلِّ دَارِ دَهْمَةٍ مُسْتَفَادٍ مُسْتَعَارٍ اَصْلُ اسْتِظْلٍ دَرِیْجٍ چیز بخود
استقلال ندارد اگر نسبت خیر و کمال بخود نماید خائن بود و دعوی ہمہ سری باصل پیدا کند کمال در حق
او انتقائے کمال است و خیریت در سلب خیریت نصیبے کہ از اصل دارد و بقدر منتسبات بآن موجود
تلاشی است ہرچہ ظہور اصل بیش و تلاش شی ظل بیش بیچارہ کہ جز انتقا از اصل بہرہ ندارد از کمال
او چہ خبر داشتہ باشد و کمال او چگونہ بے برد۔ بیت

گیرم کہ بغمخانہ تا یا رخسار آمد کو حوصلہ و طاقت دیدار کہ دارد

امید گاہ درین آخر زبان کہ زبان بعد نبوت است و او ان قلت انوار سنت و تراکم ظلمات بدعت
وجود امثال شما شاہبازان منعمتم است اگر امثال ما مخمولان تراویہ خمول ہزار ریاضت در کنج
گننامی بکشیم و دست و پا بزیم برابر یک کلمتہ الحق ایشان کہ در دل سلاطین اثر نماید نشود و بگرد
آن نرسد۔ حق سبحانہ سلاطین را در عالم بنشابہ روح در حیدر ساختہ است کہ صلاح روح صلاح

سنت و بدعت

صلاح الی اللہ

جسد است و فساد روح فساد جسد همچنین اصلاح سلاطین اصلاح تمام عالم است کدام عمل است که بگرد آن می رسد مگر با اصلاح آثار شیخ محمد صالح که در مجالس و معارک ثنا گوئی ایشان است تا اثر او صاف جمیده ایشان و حدیث اخلاق و احسان بر زبان دارد چون متوجه آن حدود بود با وجود ناقابلها بدو کلمه نامربوط خویشتن را فریاد خاطر عاطر داد و مصدرع اوقات شریف گردید ظلال افادت و ارشاد سایه گستر پیسوط باد -

مکتوب هفتاد و پنجم (۴۵)

بمیزرا طاهر بیگ در آنکه ذکر را مشوب هیچ غرض نسا زد حتی المواجهید و الاحوال -
 الله تعالی از رقیبت با سوی محرر کناد و در مدارج قرب ترقیات دبار بندره مقبول آنست که بدوام ذکر موصوف بود و لمح غفلت و هوا نفس نه پردازد و ذکر را مشوب با غراض خود نسا زد و مخلص بود بلکه احوال و مواجید هم در ذکر ملحوظ و محظور نبود بمقتضای کریمه اذکر و ذنی اذکر کم البنته از ان طرف هم یاد خواهند کرد تا بچه هیچ یا دفر بایند و بکدام عطیه بنوازند بلکه در ان وقت جانب اذکر کم منظور و ملحوظ نبود و بخلوسینه و خلوص امنیت متوجه و حاضر باشد بلکه حضور بنوع باشد که نفس حاضر نیز در میان نبود و رخت بصحرائی عدم کشد و حضور خود بخود روئے نماید مصرع
 این کار دولت است کنون تا کرا و بند

والسلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعت المصطفی علیه علی من الصلوات افضلها و من التسلیمات اکملها

مکتوب هفتاد و ششم (۴۶)

بمیزرا امان الله برهان پوری در تاویل سوره اخلاص -
 بسم الله الرحمن الرحیم محمد ه و نصلی علی رسوله الکریم مصرع
 از هر چه میرود سخن دوست خوشتر است

قال عز من قائل قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ كَلِمَةٌ هُوَ كَوْنُهُ أُنْشُرَتْ بِغَيْبِ هَيْبَتِهِ وَأُطْلِقَ
ذَاتُ سِتِّ تَعَالَى عَنِ الشَّيْءِ وَالْأَعْتَابَاتِ حَتَّى عَنِ قَيْدِ الْإِطْلَاقِ وَأَنَّ عِبَارَتَهُ
قَابِلِيَّةَ أُولَى وَوَحْدَتِ ذَاتِيَّةَ سِتِّ تَعَالَى مَرَّ عِبَارَتَهُ بِجَرْدِ وَاتِّصَافِ
بِحَمِيحِ أَوْصَافِ كَمَالٍ وَأَحَدٌ كُنَايَا زَاهِدِيَّةٍ مَجْرَدَةٍ اسْتِثْنَاءً مَقِيدَةً بِجَرْدِ أَوْصَافِ
عِبَارَاتِ اللَّهِ الصَّمَدِ أَشْرَارُ اسْتِثْنَاءً بِوَاحِدِيَّةٍ كَمَا مَرْتَبَةٌ اتِّصَافِ اسْتِثْنَاءً بِأَوْصَافِ كَمَالِ
أَوْصَافِ أَعْمَالٍ وَسَائِرِ صِفَاتِ ثَبُوتِيَّةٍ وَشَيْئُونَ وَعِبَارَاتِ ذَاتِيَّةٍ بِمَقَامِ صَمَدِيَّةٍ رَأْيِ اتِّصَافِ
نَاكِرِيَّةٍ اسْتِثْنَاءً هَذَا بِجَائِزٍ هُوَ الصَّمَدُ اللَّهُ الصَّمَدُ أَمَّا كَمَا قَابِلِيَّةِ اتِّصَافِ مَرَاتِبِ مَرْتَبَةٍ رَاسِتٍ
وَدَرَجَاتِيَّةٍ كَمَا تَعْبِيرُ زَاوِيَةٌ بِهِيَ وَوَأَقْرَبُ اسْتِثْنَاءً قَابِلِيَّةِ أَصْلًا لِلْحَوْضِ نَبِيَّةٍ بَعْضِ تَوْسُطِ بَرَزَخِيَّةٍ كَبْرِيَّةٍ
مَقَامِ لَاحِقِ اسْتِثْنَاءً لَمْ يَكُنْ لَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَمْ يَكُنْ لَمْ يَكُنْ لَمْ يَكُنْ لَمْ يَكُنْ لَمْ يَكُنْ لَمْ يَكُنْ
وَتَقْدِيسِيَّاتِ ذَاتِيَّةٍ اسْتِثْنَاءً هَمَّا لَمْ يَجْعَلْ تَفْصِيْلَهَا وَكُنْ تَفْصِيْلُ الشَّيْءِ الثَّبُوتِيَّةِ كَمَا اللَّهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ بِسْمِ اللَّهِ سُوْرَةُ عَلَيْهِ بِأَوْجُودِ قَصْرِ وَقَلْتِ الْفَاظِ جَامِعِ مَرَاتِبِ وَجُوبِ اسْتِثْنَاءً حَاوِيٍّ اسْتِثْنَاءً
مَعَارِفِ لَيْبِيَّةٍ وَتَقْطَبِ بَارِكِ اللَّهُ الصَّمَدِ جَمَاعِيَّةٍ مَسْتَجْمَعِ شَيْئُونَ وَكَمَالَاتِ مَرْتَبَةٍ وَجُوبِ اسْتِثْنَاءً، اِيْمَانِيَّةٍ
بِمَرَاتِبِ كَوْنِيَّةٍ وَتَعْيِينَاتِ امْكَانِيَّةٍ نِيْزًا رُجُوعِيَّةً صَمَدِيَّةً مَسْتَدْعِيَّةً اِحْتِيْلِيَّةً اسْتِثْنَاءً بِسْمِ اللَّهِ سُوْرَةُ مَبَارَكَةٍ
مَنْتَبَهَةٍ كَمَا بِطَرِيقِ اِجْمَالِ جَامِعِ مَرَاتِبِ جُوبِيَّةٍ وَامْكَانِيَّةٍ اِدْوِيَّةٍ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا اسْتِثْنَاءً بِسْمِ اللَّهِ سُوْرَةُ اِتْبَائِيَّةٍ
اِزَانِ نَدَادِقَارِيَّةٍ اَنْزَابِيَّةٍ كَمَا سِرِّيَّةٍ بِرَأْيِ نَكْدَرِدُوْزِ مَعَانِيَّةٍ وَاسْرَارِيَّةٍ بِخَيْرِ نَبُوْدُوْزِ اِظْهَارِيَّةٍ
كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ كَمَا لَمْ يَمَانْدُ
قَرَاكِيْدِيَّةٍ وَهَيْبَتِيَّةٍ ذَاتِ تَعَالَى اِيْقَانِيَّةٍ حَالِيَّةٍ نَمَايْدُوْزِ مَرْتَبَةٍ اِجْمَالِيَّةٍ وَتَفْصِيْلِيَّةٍ بِقَدْرِ اسْتِعْرَادِ بِهَرِ مَسْتَدْعِيَّةٍ
اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ
خَيْرِيَّةٍ وَكَمَالِيَّةٍ رَابِعِيَّةٍ مَسْنُوْبِيَّةٍ مَخْصُوْصِيَّةٍ بِأَوْدَانِ تَعَالَى وَازَانِيَّةٍ اِمَارَةٍ بِكَلِمَتِيَّةٍ وَارِدِيَّةٍ اِيْمَانِيَّةٍ
اِنْجِيْمِيَّةٍ مَقْصُوْدِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ اِظْهَارِيَّةٍ
كَمَا خَاتَمَةُ سُوْرَةٍ بِرَأْيِ اسْتِثْنَاءً بِرَأْيِ اسْتِثْنَاءً بِرَأْيِ اسْتِثْنَاءً بِرَأْيِ اسْتِثْنَاءً بِرَأْيِ اسْتِثْنَاءً بِرَأْيِ اسْتِثْنَاءً

در طریقہ ماہر و وصول درجہ کمال مربوط برابطہ محبت است بشیخ مقتدر طالب صادق از راہ محبت
 کہ بشیخ دارا خذ فیوض و برکات از باطن او می نماید و بمناسبت معصومیہ ساعت فساعت بزنگ او می بر آید
 گفته اند فنا فی الشیخ مقدمہ فنا فی حقیقی است ذکر تنہا بے رابطہ مسطورہ بے فنا فی الشیخ موصول نیست
 ذکر یہ چند از اسباب وصول است لیکن غالباً مشروط بر رابطہ محبت و فنا در شیخ است آری
 این رابطہ تنہا با رعایت آداب صحبت توجہ و التفات شیخ بے التزام طریق ذکر موصول است و
 در سلوک و تسلیک اختیاری کہ بطریق دیگر وابستہ است مدار کار بر وظائف او را در او ذکر است و
 بنیاد معاملہ بر ریاضت اربعینات و بیہرہ طریقت باین منہاب رجوع نیست در این طریق کہ طریقہ
 صحابہ کرام است علیہم الرضوان افادہ و استفادہ انعکاسی است صحبت شیخ مقتدر با رعایت
 آداب کافی است و وظائف اذکار و طاعات نیز از مہمات و معاونات است صحبت خیر البشر علیہ
 و علی آلہ الصلوٰۃ و الزکیات و التسلیمات و التجات النامیات در حصول کمالات بشرط ایمان و تسلیم
 و انقیاد کافی بود ہزارہ و وصول درین طریق اقرب گشتہ است در اخذ فیوض و برکات از شیخ
 کامل مکمل کہول و صبیان و شیوخ و اجیا و اموات برابرند ریاضت درین طریق عالی کہ متضمن
 اندراج نہایت است و در برایت ابتلاع سنت سننہ است اجتناب از بدعت نامرضیہ است۔
 حضرت خواجہ احرار قدس سرہ فرمودہ اند اگر پسند کہ معتقد درویشیان خانوادہ حضرت خواجگان
 قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم چسپیت بگو اعتقاد اہل سنت و جماعت و دوام عبودیت کہ بے ادائے
 عبادت منصور نیست و آن عبارت از دوام آگاہی است بحجاب قدس حق سبحانہ بے مزاحمت
 شعور بوجود غیرے بلکہ کہول از صفت آگاہی بوجود حق سبحانہ دریافت این سعادت عظمیٰ بے
 تصرف جذبہ کہ عبارت از ظہور محبت ذوقیہ است بیسرنیستہ سببے در طریق جذبہ قوی ترانہ
 صحبت کسے کہ سلوک او بطریق جذبہ واقع شدہ باشد نیست اگر حق سبحانہ بحض عنایت بصحت کسے رساند کہ
 تصرف جذبہ کہ عبارت انا گاہی است بحق سبحانہ بر سبیل ذوق او دل را درین آگاہی لذتے
 بہست ظاہر شود باید کہ سعادت خود را در تسلیم در کلی و جزئی باوداندر و شقاوت خود را در اعراض

موصول
 بطریق

از وہ اندر ہمیشہ اوقات خود را مصروف نگاہداشت ادب او گردانند از ہر چہ منکر اوست خویش را
نگاہدار و در غیر مرضی او خویش را صرف نکلند چنانچہ ہر چہ محبوب او باشد محبوب خویش گردانند
ہر چہ منکر اوست بالطبع آنرا کارہ باشد تا بصفیہ گردد کہ جز مراد او مراد دیگرش نبود و ہمہ مراد ہا
از ساحت سینہ اش رخت برگیرد چوں حال اینجا رسد شاید کہ آن وصف کہ بر دل عارض
شده است بقایا بدتم کلامہ - بزرگان این طریقہ گفتہ اند مصراع

سایہ رہبر بہ است از ذکر حق

و سایہ رہبر اشارت بطریقہ رابطہ کردہ اند کہ عبارت از حفظ صورت شیخ است بطرزے کہ
در این طریق معہودہ است یعنی طریقہ رابطہ طالب بتدی را سودمندتر است از ذکر ہر چند ذکر
فی نفسہ شرافت و فضل دارد بیانش آنست کہ مرید بیچارہ چونکہ گرفتار عالم سفلی است بعالم
علوی مناسبت ندارد تا اخذ فیوض و برکات از آنحضرت بے توسط نماید متوسطے باید زد
چہتین کہ از عالم علوی حظ فرا گرفته بعالم سفلی برائے دعوت و ارشاد خلق رو آورده باشد و از راہ
مناسبت اولی از عالم غیب اخذ فیوض نمودہ از راہ مناسبت ثانیہ کہ بعالم سفلی دارد آن
فیوض را بمستعدان آل رساند پس طالب رشید ہر چند وجوہ مناسبت بشیخ بیشتر داشته
باشد اخذ فیوض از باطن او زیادتر نماید بیت

زان روے کہ چشم تست احول معبود تو پیر تست اول

و چیز ہائے کہ محصل مناسبتند بشیخ محبت اوست خدمت و رعایت آداب او است ظاہراً و باطناً
بیچ بے ادبی بخدا نرسیدہ است شنیدہ باشند و اتبلع او است در عبادات عادات و مرادات
خود را تابع مرادات او ساختن و در ہمہ امور خود را با و سپردن کاملت بین یدی الغسل -

و طریقہ رابطہ از اجل این امور است اشہد مناسبت بشیخ پیرامی کند و مسہل امور مسطورہ
است کہ محصل مناسبت اند چون نسبت رابطہ غالب می آید خود را عین شیخ می بیند و لباس و
وصف او خود را موصوف می یابد و ہر کجای می نگرد صورت شیخ می بیند بیت

ازین بتان ہمہ در چشم تو می آئی بہر کہ می نگرم صورت تو می بینم
 محذوب از نشا طلب ظاہر ساختہ بودند بدانند کہ حق سبحانہ می فرماید اَلَا لِلّٰهِ الدِّیْنُ الْخَالِصُ
 طالب حق را ناگزیر است کہ در طلب محبت او تعالیٰ یک جہت و بیکر و بود کہ این امر خطیر شرکت را
 بر نمی تابد ہر قدر کہ بکثرت آویختہ است جہات کثرت با خود دارد و لویا لطلب والعلم والمحبۃ از
 وحدت حقیقی دور و مہجور و ہر چند اسقاط کثرت نماید چہ از روئے توجہ والتفات و طلب و چہ از روئے
 دید و دانش بوحثت اقرب بود تا سالک در صد اسقاط است در مقام طریق است و چون معاملہ
 از اسقاط بسقوط آید و از محبت و دید دانش با سوی وار ہد بحقیقت برسد در این مقام دل را آنقدر
 انقطاع از با سوی و نیان آن دست می دہد کہ اگر سالہا بتکلف یاد و احضار با سوی نماید سیر
 نشود و بیاد نیاید این کمال نخستین است از کمالات ولایت و شرط است کمالات دیگر را و این معاملہ
 معبر بفسائے قلبی است سعی باید نمود تا کمال اول بدست آید بعد از آن سخن از کمالات دیگر در میان
 آورده شود۔ مصرع در خانہ اگر کس است یک حرف بس است

مکتوب ہفتاد و نہم (۷۹)

سخواجہ محمد حنیف در تحقیق مقام بندگی و ذکر رموز و اسرار قل اعوذ برب الناس۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم حقیقت بندگی و حلاوت طاعات و قسے بحصول انجامد کہ
 قبلہ توجہ جز بارگاہ صمدیت نبود و مرجع حقیقی در ہما مور غیر او سبحانہ نباشد و از تدبیر ہوائے نفسانی
 گذشتہ تفویض امور بجناب قدس لم یزل و لایزال نماید و پشت اعتماد را بر امور فانی و ہالک نہ ہند
 کہ نتیجہ آن جز تجرد و حرمان از مطلب اعلیٰ نیست، اے برادر علت رجوع در کون باحدے و سبب
 اعتماد بر موجودے یا آنست کہ مرئی است و تربیت صوری یا معنوی با و وابستہ است و حکم کریمہ
 قل اعوذ برب الناس مرئی حقیقی جناب قدس اوست تعالیٰ و تقدس و تربیت ظاہر و باطن
 حقیقتاً مربوط باوست سبحانہ و رجوع و تواضع بروفق شریعت غرابہ پیرو استار و مادر و پدر

ومن یحذو حذوهم که در عالم بحکم الهی جل شانہ مرتباً اند چون بامر حق است تعالیٰ فی الحقیقه
تواضع و رجوع بآنها باین عنوان تواضع و رجوع با دست و پا سلطنت و بادشاهت است سلطنت
مَلِکِ النَّاسِ مراور است جل سلطانه و یا معبودیت الوهیت است که بحکم عقل و عرف رجوع
در کون و اعتماد و تواضع و خضوع باله و معبود مستحسن بلکه واجب و ناگزیر است و معبودیت و الوهیت
نیز مقتضای کریمه الیه النَّاسِ بجناب مقدس بچون حقیقی مسلم است نفس انسانی و وسواس شیطانی
که حق سبحانه امر باستعاذه از شر او در کریمه مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِیْ یُوسِسُ فِی صُدُورِ
النَّاسِ مِنَ الْجَنَّةِ وَ النَّاسِ می فرماید دشمنان در کمین اند میخوانند که از این مربی و معبود حقیقی و
بادشاه حقیقی بنده را محجوب سازند و باسوی او گرفتار گردانند و بشرک علی و خفی دلالت می نمایند
از شر این قسم لعین استعاذه ناگزیر است همواره مستعید باید بود و اوصاف ثلثه را که درین سوره مبارکه
مذکور است بر وجه کمال منحصر در آن جناب مقدس تصور باید نمود تا از شر دشمن این شود و راهی به بارگاه
قدس یابد رَبَّنَا اِنْتَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةٌ وَ هِیْئَتِیْ لَنَا مِنْ اَمْرِ نَارٍ شَدِیدًا

مکتوب هشتم

بمیرزا محمد فاروق در تضاد بندگی با ارادت و مداحی روضه مبارک حضرت ایشان خود و شرافت بلده سرسند
الله تعالی ب حصول مرادات مکرم دارد بلکه از جمیع مرادات تهی کناد و بارادت خویش قیام
دهد و مقام بندگی که نیستی و بے وجودیست و صف ارادت را برتنا بد که منبئی از هستی و خودیست
و نقطه هستی و انانیت بر سینه محب کوه قاف است و سد سکندری که رفع آن بے سابقه کرم امکان
پذیر نیست مجرد اعمال صورتی بے جذبات قویه معنویا زین گرداب نمی برآرد و ناآتره آتش شوق
در باطن مشتعل نسازند و عشق شرکت سوزند و نجات و تخلص ازین بارگران محال است تا
سالک درین ارادت خود است هر چه است و چون از ارادت و مرادات وارد و بارادت او تعالی
قائم شود از مقام ارادت برآید مقام شیخی را شاید

نقطه انانیت
کا علاج

درین جزو زمان این معنی کہ کمال نخستین است از کمالات ولایت و همچنین سایر کمالات ولایت
 از مزارقائض الانوار قدوہ کبار حضرت پیردشگیر قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس مفاض و مستفاد است
 و مجاوران آن روضہ منورہ بلکہ طالبان اطراف و کنار کہ از روئے صدق می آیند و سرنیاز
 بآن سده سنہ بیسایند ازین دول مستفیض و مستفید میگردند و از یک توش بصد جوش و خروش
 ترک خویش نموده بمطلب پے می برند۔ امروز بقعہ سمرند از کثرت فیوض و انوار و از بسیارے ظهور
 اسرار رشک ہند و غیر ہند است آنرا از ہند نماند کہ در چہ ولایت است خاک ہند با آب ولایت
 یکجا شدہ است بادہ محبت با فیون جمع در طینت آن با ہم آمیختہ لاجرم از جوش سکر عین و
 اثر را از طلبہ آن بر پورہ است سر و دستار از رقا صاں آنجلے برداشتن خوش گفت۔ بیت
 ازان ایون کہ ساقی درے افگند حریفان را نہ سرماند و نہ دستار
 مع ذلک از شربت جمع الجمع سیر است و از شیر صحو و دعوت تروتازہ این ہمہ ہدایت و ارشاد اثران
 و این دید و داد پر تو آن تا کجا لطافت طینت این بقعہ را بیان نماید و فیوض و اسرار وجود و آثار
 آنرا ظاہر سازد کہ از طالبان ہوشمند مخفی نیست بر منصفان صفا کیش پوشیدہ نہ از بجا اسرار آن
 گوہرے بدست می آید کہ در جہانہائے دیگر کمیاب است و از خجانیہ آن بکام مشتاقان شربے
 می رسد کہ از آفاق و انفس می برد۔ مثنوی
 بس کنم خود زیر کال را این بس است بانگ رو کردم اگر درودہ کس است
 والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب ہشتاد و یکم

بہ رفعت بیگ در آنکہ ترک کثرت شرط این راہ ست۔

قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ وَحَدِّثْ وَكثرت صدیکد بگرد طالب حدت را ترک کثرت تاگزیرا

ہر قدر جہات کثرت با خود آید ہمان قدر دور و مہجور است و حدانی باش ہم از روئے طلب و محبت

سان روضہ
بددیا کو

سند شریف
کشان

حیدر حقیقی

دارد

بسم از روی علم و ارادت نامناسبت پیدا کنی و مرآت وحدت گردی و بتوحید حقیقی رسی
التوحید اسقاط الاضافات -

مکتوب هشتمادوم (۸۲)

به محمد کاشف در آنکه وصول بمطلوب بے گذشتن از خود ممکن نیست -
مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ طَالِبِ حَقِّ جَلِّ وَعَلَانَا اِزْلِبَاسِ عَارِيَّتِي مَنخَلِ نَشُودِ
وازیادون او ترید و از منتسبات ہی نگردد و از خود نگذر در ای بجناب قدس او سبحانه نباید و متخلق
با خلاق باقیه نگردد - مصحح بانار سیه نشین و بان خود منشین

مکتوب هشتمادوسوم (۸۳)

بخواجہ عبدالصمد در آنکه نفاذ اسباب صوری محمد معامله باطنی است -
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ تَعَالَى ابواب فتوح را همواره مفتوح دارد تمامترین عبارات
در سیر و سلوک اهل اللہ این آیت کریمه است مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ طَالِبِ صَادِقِ
تا از سیمه منتسبات ہی نگردد بانوار الایزال بقانیا بد هر چند عمره در این معامله باطن است و فنا و بقا
بالاصاله از اوصاف او لیکن زوال امتعه صوری و نفاذ اسباب معیشت و اسقام و حوادث ظاہری
از ممدات معاملات باطنه است اسباب ترقیات معنویہ شاہبازی باید که در بجا اسرار این آیه کریمه
غواصی نماید و از عموم دو کلمه ماکه در ان واقع است بهره ور گردد - والسلام

مکتوب هشتمادوچهارم (۸۴)

بمولانا محمد صدیق پشاوری در آنکه شوق و ذوق و مشاہدہ و حضور و امثالها ہمہ در توسط است و در
انتہا خوف و حزن است و شرح کلمه کہ در ضمن بشارت عالی بان بلہم شدہ

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى صحیفه شریفه اخوی اغزی مولانا محمد صدیق رسیده
 خوشوقت ملتذ ساخت در انجامندرج بود که اگر قبل ازین گریه های پرشوق داشت الحال گریه های
 پر خوف دارد و اگر قبل ازین بوصف نیستی مراقبه داشت الحال بجز حیرت و سرگردانی چیزه ندارد و اگر
 قبل ازین نسبت حلاوت داشت الحال بے نسبتی و بے حلاوتی است همه حال از مراقبه نسبت و
 اسرار و معارف عاری و بری گشته در بادیه حیرت و تیه نکارت سردرگم است نه گرفتار فنا است نه طاعت
 بقا است نه جوین حضور است نه پویان شهود -

مخدوماشوق و حلاوت و مراقبه و نسبت و نیستی همه در توسط احوال است در آخر کار خوف حیرت
 و سرگردانی و بے حلاوتی و بے نسبتی است چون کار باصل الاصل افتد بلکه اصل را در رنگ ظل در راه گذارد
 و بے مناسبتی خود با آن ذروه علیا احساس نماید آن مشوق و حلاوت و خیال نسبت و اسرار و معارف که
 با آن بالوف بود و بزوال آرد و بجای آن خوف و حیرت بے حلاوتی و جهل و نکارت نشیند نه آن جهل
 و نکارت که نصیب عوام است امر نیست که تا با آن متحقق نشود در دنیا بد جهل و نکارت است که هزاران فریت
 بر علم و دانش دارد و آن خوف حیرت است که بوجه پرشوق و حلاوت راجح است این اطلاقات از
 قبیل مدح بمایشه الذم است تا سیر سالک در اصول است شوق و حلاوت و معرفت و درازی زبان در
 تبیان اسرار و معارف اثبات نسبت احاطه و سر بیان اصالت و ظلیت و مراتب امثال آن گنجایش
 دارد و چون معالده از اصول بالا رود و اصل را در رنگ ظل و الگذار دکل لسان حاصل آید و نسبت مسطوره
 رو باشتتار آرد مال التراب و رب الارباب و این معرفت و حلاوت منتفی گردد در آن موطن اگر علم و
 التذاذ است از یابیت دیگر است امر نیست که تعبیر از آن بجهل و حیرت انساب است من لم ینق
 لم یدر سر چید بعضی از عبارات شما مودی این معنی که مسطور شده نیست فی الجمله ازین حمل ابا دارد و
 لیکن امید است که از حوالی آن نصیب داشته باشد حکم المرء مع من احب معینت باهل این نسبت
 حاصل نموده -

نوشته بودند که به یقین مبین دریافت که کردی از خواهش و آرزو در آینه دل نه نشسته است

درہمیں ضمن بکفیم حلاوت ولذتے فرو گرفت کہ تمام عمر اس قسم حلاوتے روندارہ باشد در عین التذاذ
خاص النخاص بود کہ بگوش ہوش فرو خواندند کہ ہذا ہومقام تسلیم والرضا لکن بعد از ان خود را نور صرف
یا فتم و بے کیف دیدیم انہ و در معنی لکن تخی کشیدہ اند و احتمالاً ہا نوشتہ اند آنچه بخاطر در معنی لکن میرسد
آنست کہ لکن الوصول بالمطلوب الحقیقی و رانہذا و آنچه از مجلس سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰات
واکمل التمجیات معنی استفادہ نمودہ اند کہ سنج لکن استقم می تواند باین معنی جمع شد یعنی لکن استقم
علیلتزقی الی ما هو المطلب الاقصی و آنچه گفتہ شد کہ الوصول الی المطلب الاعلی و راء ہذا
زیرا کہ تسلیم و رضا و فنا ارادت داخل شرط و ارتفاع موانع است تفاضل اقدام کمل امور دیگر است
این قسم امور قدر مشترک است کہ لا بد است۔

اگر گویند کہ مقرر قوم است کہ مقام رضا فوق جمیع مقامات است اول مقامات توبہ گفتہ اند
و آخر ان رضا پس ارتقا از مقام رضا چگونہ تصور گردد گوئیم کہ این انتہائے مقامات سلوک است
کہ حصول آن بکسب ریاضت مربوط است نہ انتہائے مقامات عروج مطلق، و آنچه نوشتہ اند کہ
از ان زبان کہ این واقعہ منکشف گشتہ است کہ شکستہ کہ اگر استقامت در این کس می بود ظاہر مخاطب
باین خطاب نمی گشت کہ تحصیل حاصل محال است بیچ تحصیل حاصل نیست کہ استقم لفظ مستقبل است
باستقامت حال منافات ندارد قال اللہ تعالیٰ خطاباً بالنبیہ علیہ السلام فاستقم کما امرت
آرہ استقامت کار مشکل است و امر بآن کہ شکستن قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم
شبیبتی سورۃ ہود و آنچه در واقعہ اعتراض فقیر شاہدہ نمودہ اید و بعد از انقیاد و تسلیم شما ان اعتراض
متبدل بضر آن شدہ گویا امتحان انقیاد و تسلیم شما بودہ است رَبَّنَا آتِنَا نُورَنَا وَ اعْفِرْ لَنَا
إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ۔

مکتوب ہشتاد و پنجم

حضرت پیرزادہ خواجہ محمد عبید اللہ در حل شبہاتے کہ بر کلام حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

تمودہ و تحقیق ندریب آنحضرت در منزل وجود از حضرت ذات تعالیٰ عیناں کان اوزاندا و تحقیق تقدم
حیوة بر علم و ذکر تعین و جودی و حی مع التحقیقات اللائقة بكل مقام۔

بسم الله الرحمن الرحيم و الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى خصوصا على
سيدنا لورى امام التقي محمد المصطفى صاحب قاب قوسين او ادنى و على الشمس و لدجى و صبحه
نجوم الهدى اما بعد فهذه فقرات ترشحت من نسيمات التنزيهات و روضات تنسيمات من
نفحات التقديسات لو انى احدية برزت من لمعات الفتوحات و سواها قد سببت بدت
من رشحات العطيات الهامات فيها للعقل العليل مداواة و انعامات للروح منهار و
حیوة كلمات و اقية في حل لمشكلات و هدية محقرة من بضاعة فرجاة فرسلة الى المخدوم
المكرم جامع الكمالات المتتمختر في جلباب لشوق و الوجد و اللذات مورد الجذبات و مهبط
الانعامات الغائض الحجج حجج المعقولات الخائض في دقائق التصوف و الالهيات و انه قد
كان ارسل لي رسالة شريفة جليلة متضمنة لمعارف عليية و اسولة غريبة و لم يكن عندي
ما كان فيها بتمثلها فكيف ما احسن منها قد ورد فحيوا باحسن منها اوردوها و ذلك لقصور فهمي
وقلة ادراكى خصوصا عن الاسرار الهيمية التي زلت في بواربها الاقدام و ضلت في مباربها الاقدام
ولذا كنت اصرف عنان العناية من ان اكتب في مقابلتها شيئا صريحا لئلا يوبى الكناية حتى مضت
سنة على هذا النمط و لم يظهر منا جواب قط الى ان جاءت مكاتبة مكررة من المخدوم المكرم
ان اكتب في جوابه ما تعلم و اضطررت الى اخذ القلم و استعنت من انوار القدم فشرعت فيه
بمقتضائى ما لا يدرك كله لا يترك كله و لله الا فرجله و منه عقده و حله۔

فاقول لما تأملت في تلك الرسالة وجدت بعض مسائلها متعلقة بالطبيعي و بعضها
بالرياضي و بعضها بالتصوف و الالهى و رايت الاشتغال بدقائق الطبيعى و الرياضى تضييعا
لوقت الاعز الاشرق و اشتغالا بما لا يعنيه في الدنيا و الآخرة بل كاد ان يورث كثرة الممارسة
بهذه العلوم و هنا في العقائد الدينية قال رسول الله صلى الله تعالى عليه و آله وسلم علامة

اعراضه تعالى عن العبد اشتغال بما لا يعنيه ولو كان للنفس كمال معتد به يوطأ بهذين
 العلمين لما اهل صاحب الشرع ولما اعرض عنه السلف بل كانوا يرغبون في تحصيله ومجتو
 ن على تعليمه وليس فليس وما يتعلق بالتصوف فمنه ما يتعلق بشرح مسئله ووحدة الوجود وبيان
 الاتحاد الذاتي بين الخلق والحى تعالى وتقدس وان هذه المسئلة قد بينت تفصيلا في كتب
 الصوفية الموحدة ونحن بمعزل عنها ومنها ما يتعلق ببعض معارف شيخنا واما منا و
 قبلتنا الحبيب الرحمان والمجدد للاف لثاني فمن تنكبه فيه معتصما بالله العزيز القوي و
 عليه كالاتى الله ونستغفر الله ولا حول ولا قوة الا بالله. قوله وهل ثبت عندهم ان الوجود
 زايد على الواجب او عينه وعلى الاول كيف التخلص عن البراهين العقلية التي تدل على عينيته
 ولا يحتاج لكثرة شهرتها الى التكرهنا وهي قطيعة على وارثهم المخالف انتهى
 اقول ههنا شق ثالث وهو انه سبحانه تعالى ثابت بنفسه لا بالوجود فيكون ذاته العلى
 كائنا تحققت غير محتاج الى الوجود ولا يكون للوجود ثمة مدخل عيننا كان او زائدا على ما سيجي
 تحقيقه انشاء الله تعالى فلا يرد على هذه الادلة النافية لكونه سبحانه وتعالى موجودا بوجود
 زايد على ما عينته فان قيل مرجع كونه تعالى موجو ا بنفسه وكون الوجود نفس ذاته كما هو مذ
 هب
 الصوفية العلية واحد لان معنى كون الوجود عينه ان ما يترتب على الوجود يترتب على الذات
 تعالى قلنا ليس الامر كذلك لان معنى كونه سبحانه موجو ا بنفسه ان حقيقة سبحانه وتعالى في
 نفسه وراء الوجود كاف في ترتيب اثار الوجود عليه الوجود متنزل على تلك المرتبة العليا على ما
 سيجي تحقيقه انشاء الله تعالى في تبين مذهب شيخنا واما ما رضى الله تعالى عنه.

ومعنى كون الوجود نفس ذاته ان حقيقة سبحانه هو الوجود ليس الا على ما يستفاد من
 تحقيقا فهم فاطلاق الوجود على تلك المرتبة المقدسة حقيقة عندهم ولو اريد بعينية
 الوجود ان يترتب على الوجود ما يترتب عليه كان اطلاق الوجود عليه سبحانه بطريق المجاز و
 التشبيه والتظير والمجاز ينفي فيصير نفي الوجود عنه ويكون الذات تعالى في نفسه غير الوجود

مسئلة
 دعة الوجود

والصوفیة القائلون بعينية الوجود لا يجوزونه كما لا يخفى على المنتبِع في كلامهم الواقعة، على
اطوارهم يقولون ان حقيقة الحق سبحانه وجود بحت ليس الاوسلب الشئ عن نفسه محال
ولو لا اطلاق الوجود عليه تعالى عندهم بطريق الحقيقة لما كان للاختلاف بين القائلين
بعينية الوجود في كونه سبحانه وجودا مطلقا او فردا منه معنى محصلا وكيف يسوغ اطلاق الوجود
على تلك المرتبة العليا بطريق المجاز عندهم -

ومبنى مسألة وحدة الوجود على كونه تعالى وجودا مطلقا على ان اكثر الادلة على
عينيته مدخولة غير تامّة فقطعيتها ممنوع وكونها قطعية على ما رجم المخالف لا يضربنا قوله
والتعین الوجود الذي ذهب اليه شيخنا واما منا وقبلتنا قدس سره الا قدس المراد منه انا الوجود
العالم والوجود الخاص او الوجود المطلق قلنا المرتبة التي يسمونها بعض الصوفية العلية
وجودا بحتا ويرسمون انها مرتبة اللا تعين عندنا منزلة عن مرتبة الذات العلي وتعين من
تعيناته سواء سموه وجودا خاصا او عاما او مطلقا ولا يبعد ان يقال انه وجود مطلق
لكن لا مطلق عن قيد الاطلاق لانه متعين منزلة وهذا الاطلاق يناسب اللا تعين بل مطلق
عن القيود مقيدا بالاطلاق فهو مطلق من وجه مقيد من وجه ولا اعتبار عليه كما قالوا في
مرتبة الوحدة على انا نقول ان هذا التردد غير سديد لانه ان اراد المطلق المطلق
الحقيقي فالترديد غير حاصروا ان اراد به المطلق الاضافي فمع عدم انحصار التردد بالدليل
الذي اورد على ابطاله على ما سيجي غير مطابق له وان اراد المعنى الشامل للمعنيين
فالدليل ناقص عن المدعى غير تام فعلى كلا التقديرين الاخيرين لا يتم التقريب قوله
وعلى الاول لا بد من ان يكون زائدا فح لا يتحقق الخلاف فان ابن العربي واتباعه
رضي الله تعالى عنهم ايضا ذهبوا الى ان الصادر الاول هو الوجود العام بل نسبة العموم
والانبساط - قلنا ارتفاع الخلاف ممنوع فانهم حكموا بعدم مغايرة الوجود العام للوجود
المطلق ونحن نقول بزيادة التعيين الاول على الذات العلي ومغايرتها باياه وزيادة

النسبة لا يرفع الخلاف او النسبة غير الوجود ثم لا يخفى ركازة الترتي بقوله بل نسبة العموم و
 الانبساط قوله وعلى الثاني والثالث لا يحصل التعيين الذي لم يكن في المرتبة السابقة فانه
 لم يزد على الذات شئ. قلنا لما كان الذات العلي في نفسه غير الوجود فلا معنى لقوله لم يزد
 على الذات شئ.

قوله اما على كون الوجود مطلق الوجود ظاهر فانه غير متعين قلنا المطلق الاضافي غير
 متناهي للتعين وهذا المعنى هو الاليتي لان يراد في الترديد من لفظ المطلق لكونه من محتملات
 الوجود المتعين واما ارادة المطلق الحقيقي فمنا في للطبع السليم جدا اذ المتعين لا يحتمل غير
 المتعين اصلا فبعد تسليم كون مذهب انحصار الوجود متعين في ان يسأل عنه ان
 مرادك بهذا المتعين غير المتعين او شئ اخر.

قوله واما على كونه وجودا خاصا فانه وجود مع النسبة الى الذات المحض والنسبة
 التي لا تستلزم الغير الحقيقي والاعتباري لا توجب لتعين الزايد فيه محت اما اولا فلا نسبة
 الشئ الى نفسه لا تستلزم التباين والوجود غير الذات المقدس ونسبته الى الذات تحصل
 التعين واما ثانيا فلان العلم عندكم عين الذات تعالى ونسبته الى الذات تعالى تحصل التعين
 عندكم واما ثالثا فلان عدم استلزام النسبة الغير الاعتباري في حيز المنع وينبغي ان يعلم
 ان نسبة الوجود عندنا الى الذات العلي نسبة الصاد الى المصدر اذ هو في نفسه غني عن الوجود
 موجود بنفسه فلا يحصل حج لقوله فان كان هذا التعين الوجودي غير زايد على الذات
 فيكاد ان يرتفع الخلاف من البين فمعنى كونه متعينا بالوجود انه من حيث هو وجود لكن
 ينبغي ان يكون الوجود وجودا محضا فان النسبة على انه هو يوجب الخصوصية الا ان
 يكون المراد انه صار وجودا او صار موجودا او الوجود زائدا ولا يخفى انه يوجب ان يكون
 الذات تعالى من حيث هو غير موجود فيرد عليه البراهين التي تدل على ان الواجب الوجود
 خاصا كان او عامما انتهى قد عرفت ان اكثر تلك الادلة مدخولة فلا ترد علينا.

قولہ ویردان یکون هذا التعین زائدا وقد سبق ان التعین الوجودی لا یمکن ان یکون زائدا قلنا قد سبق ایضا اجوبۃ عدم امکان الزیادۃ فلیتذکر قولہ ثم علی تقدیر ان یکون زائدا موجود فی العلم اوفی الخارج او معدوم قلنا هنا کاشق اخر وهو ان یکون هذا التعین موجودا فی ظل الخارج ولا یدل نفیہ من دلیل۔

قولہ فان نفس الامر لا یجلاو عن العلم والخارج قلنا ممنوع اذا کلی الطبعی متحقق فی نفس الامر مع قطع النظر عن مشخصاتہ الخارجیۃ والذهنیۃ علی ما افادہ البعض و الدلیل الذی اورد علی امتناعہ مدخول فیہ ایضا ان ارید بالخارج وراء العلم مختار انہ موجود فی الخارج لان للخارج مراتب بعضها فوق بعض فالذات المقدس فی اعلی مراتبہ والوجود فی مرتبہ ہی دون مرتبہ الذات تعالی فلیس فی مرتبہ واحده وان ارید به اعلی مراتبہ الی ہی مرتبہ الذات العلی فالخارج ممنوع علی ان نقول ان التحقیق ان الوجود العلمی والخارجی من اقسام مطلق الوجود والمطلق وراء الاقسام فینبغی ان یکون الوجود ثابتا وراء العلم والخارج وهذا المعنی موید بالکشف والفراسة الصحیحۃ قولہ و علی الاول یتلزم ان یکون صفة فیقتضی وجود اخر قلنا هذا فی غیر الوجود مسلم و فی الوجود ممنوع قولہ و علی الثانی یتلزم التکثر فی مرتبہ الوجود ای الخارجی لان الموجود فی الخارج هو الذات لیس الاقلنا ممنوع لجواز ان یکون للخارج مراتب مختلفه ویکون مرتبہ الوجود دون مرتبہ الذات تعالی و تقدس علی ما مر۔ قولہ ویرد البرهان القطعی لان المراد بالوجود هو المبدأ۔ قلنا ممنوع لان المبدأ الذات تعالی والوجود واسطۃ لا فاضۃ کمالات من الذات العلی الغنی فما یقال من ان الوجود مبدی کل خیر و کمال معناه عندنا ان کل خیر و کمال فائض منه سبحانه فالوجود واسطۃ فی وصول لفیض اذ هو تعالی بذاتہ المقدس بدون ملاحظۃ هذا الوجود غنی عن العالمین

قولہ ولا یدان یکون اول الاوایل مبدأ والالم یوجد شیء فالحکم بان الوجود زائدا

يستلزم عينيته لانه على تقدير زيادة يكون له مبدأ والا لكان واجبا بالذات وتعدد
الواجب بالذات محال ولو كان المبدأ ذاتا مع الوجود لكان المبدأ اثنين وكل اثنين ممكن
هذا من البراهين القطعية المشهورة التي مع عدم احتياجها الى الذكر قد جرى القلم بذكره انتهى
قلنا تركيب لعلة التامة وتعدد اجزائها غير مستحيل بل واقع والفاعل ذات الواجب عز وجل
ليس الا الوجود واسطة وشرط فلا يباس باثنتين المبدأ وتعدده على الاول وعلى الثاني
التعدد ممنوع.

قوله وما يتناسب هذا المقام ان التعيين الاول عبارة عن التعيين الذاتي لا بد منه لكل
موجود في كونه موجودا فان الشيء ما لم يتعين ولم يتميز ولا اقل من العدم لم يوجد ومعنى
اللاتعيين عدم فراجمة هذا التعيين لتعينات اخر بل عدم انحصاره في عدم تعينه
فالتعيين الاول للحقيقة الالهية هو الحقيقة الجامعة لجميع الصفات اجمالا فعلى ما كانت
او انفعالية وانما قلنا اجمالا لانه عند تفصيل الصفات يتحصل التعينات الغير المتناهية
وانما قلنا بالتعميم لان المقيد بالصفات الفعلية ترب وهو متميز عن العبد وبالعكس حقيقة
الواجب بعد التنزل عن تعينه الاول الذاتي تعينه بالربوبية فليست الربوبية تعينه الاول
الذاتي لا بعد تسميته بالوجود لكنه غير زايد كما تقرر وما وقع في بعض عباراتهم ان التعيين الاول
هو التعيين العلمي الاجمالي لا يخالف ما ذكرنا لانه ليس المراد به ان حقيقة الواجب هي العلم فقط
ثم تنزل وصار صفات اخر فانت في تلك المرتبة كما هو عين العلم كذلك هو عين القدرة و
الارادة وغيرهما وان في نفسه راء حقيقة العلم ثم تنزل وصار حقيقة العلم بل انهم عبروا
عن تلك الحقيقة الجامعة اجمالا بجميع الصفات بحقيقة العلم لان الصفات لما كانت لها
في تلك المرتبة ثبوت وان كان اندراجيا وانما جيا وثبوت التعدد ليس الا في العلم وايضا
العلم عين العالم وعين المعلوم على وجه الاحاطة فان حقيقة العلم من حيث هي عين كل معلوم
جاز التعبير عنها بحقيقة العلم واما الصفات الاخر فان القدرة مثلا من حيث هي ليس عين

الارادة مثلا ولا عين المقدر فالعلم الذي هو التعين الاول غير العلم الذي وقع التنزل
به ثانيا في مرتبة التفصيل وفي هذه المرتبة تعيينات كثيرة منها التعين العلمي من حيث انه متميز
عن التعين الارادي وغيرها والمقصود من هذا التطويل ان تمنوا على احقر المردين بالتنبيه
على الصواب والخطاء في هذا المماثل انتهى.

اقول حاصل ما استفاد من هذه التحقيق حصر الذات تعالى وتقدس في مراتب
تعييناته ونفي ان يكون للذات العلمي مرتبة وراء التعينات ومعنى الالاتعين عدم انحصاره
في تعين معين فالتعين الاول هو الحقيقة الجامعة للصفات اجمالا وهو المسمى بالوجود
فيكون هذه المرتبة تعيينا وجوديا وتعيينا علميا اجماليا اما كونه وجودا فلان الوجود هو
حقيقة الحق عز وجل ولم يثبت لها مرتبة فوق هذه المرتبة واما كونه علميا فلكون العلم
عين العالم وعين المعلوم على وجه الاحاطة بخلاف الصفات الاخر فانها ليست بهذه
المثابة فارفع الخلاف وصار التعين الاول عند الفرقين شيئا واحدا سواء تسميه بالعلم
او بالوجود وانت خير باز هذا اتفق مذهب الشيخ واتباعه رضي الله تعالى عنهم والايكون صلحا
لا عن تراضي الخاضعين وهم هنا اباحت الاول ان التعين اجمالي والتفصيلي علميان على ما هو المقرر
عندهم فعلى هذا يكون الواجب تعالى من الموجودات العلية تعالى عن ذلك الثاني انه يستحيل ان يكون الشئ
موجودا في علم نفسه ولا يكون له وجود وراء وجوده في علمه اذ التعينات الخارجية متأخرة عن
هذا التعين حادثة الثالث لما كان حقيقة الوجود موجودا علميا فكيف يكون تعييناته خارجية
حيث قالوا ان سوى التعين اجمالي والتفصيلي تعيينات خارجية واما ما استفاد من عبارته
سلمه ربه ان تسميته بالعلم مجرد تعبير لانه في نفسه حقيقة العلم ففيه نظر. اما او لا
فلانه اما ان يعتبر في هذه المرتبة حضور الذات تعالى لنفسه في علمه على ما هو المقرر عندهم
او لا يعتبر وعلى الاول يكون اطلاق العلم على هذه المرتبة بطريق الحقيقة لا بمجرد التعبير
وعلى الثاني لا تسلمه جواز اطلاق العلم على الذات الموجود في الخارج مع قطع النظر عن

حضوره لها لان معنى كون العلم عين العالم وعين المعلوم كونه عينهما باعتبار كونهما
عالمين ومعلومين لان تعليق الحكم بالمشتق يشعر بالعلية فلا يقال لزيد الموجود في الخارج انه
علم فالذات المعرا عن النسب الاعتيادات مع قطع النظر عن حضوره لنفسه كيف يجوز
التعبير عنه بالعلم مع ان التعبيرات ساقطة في تلك المرتبة فظهر ان اطلاق العلم على
هذه المرتبة ليس مجرد تعبير على ما يدل عليه صريح عباراتهم كما لا يخفى على المتتبع فانهم
يقولون تعقل ذاته بذاته ولذا ايسمونه بالعقل والحضرة العلية العلم المطلق والوجود
المطلق بمعنى الوجدان الغير المقيد بالتفصيل قال في نفس الفصوص وهذه المعرفة
كلية جمالية وفي الفصوص واول التعينات المتعلقة بالنسبة العلمية الذاتية يتعقل وحدة
الحق ووجوب وجوده ومبدأيته وسيمان حيث علمه نفسه في نفسه وان علمه بنفسه
سبب لعلمه لكل شئ وعبر عن هذا التعيين في موضع اخر بالعلم الوجداني وايضا في غيب
هويته الحق اشارة الى اطلاقه باعتبار الالاتعين ووحدة الحقيقة المأجبة لجميع النسب
والاسماء والاضافات والاعتبارات عبارة عن تعقل الحق نفسه ادراكه لها من حيث
تعيينه واتصافه وهو عبارة عن تعيين الوجود في النسبة العلمية الذاتية واتصافه عبارة عن
صورة علمه بنفسه من حيث تعيينه في تعلقه وامثال هذا في كلامهم اكثر من ان يحصى
واما ثانيا فلان اطلاق العلم عليه لو كان بطريق المجاز كجاز نفى العلم عنه مع انه غير جائز
عندهم على ما لا يخفى واما ثالثا فلان اتحاد العلم مع العالم والمعلوم انما هو في العلم
الحضوري وكون العلم الذي تميزه الصفات بعضها عن بعض حضوريا مهم بل هو من قبيل
العلم الحسولي كحصول صور المعلومات والاعيان الثابتة به ولو سلم كونه حضوريا
فان اتحادها مع الذات البحت بدون ملاحظة اعتبارها معهم بل لتحقيق ان في العلم
الحضوري ايضا الذات ملحوظة مع اعتبارها من اعتبارات الذات البحت على ما افاده
بعض المحققين واما رابعا فلان اتحاد الشئ مع الشئ لا يقتضي جواز اطلاق الاسم

نقد

المختص باحدهما على الآخر الا ترى ان كلام من الضاحك والماشي مثلا متحد مع الانسان
ولا يجوز اطلاقه على ماهية الانسان من حيث هي وكان المقيد والجري متحد مع
المطلق والكلى مع ان الاسماء والاحكام المختصة باحدهما من حيث هو لا يجوز
اطلاقها على الآخر من حيث هو على ما حققه الصوقية الموحدة وغيرهم. مصرح
بفرق مراتب نكتي زنديقي

واما خامسا فلان تعدد الصفات في العلم يقتضي اتحاد العلم مع كل صفة من الصفات
المندرجة والمندرجة ولا يلزم اتحادها مع الذات تعالى حتى يجوز اطلاقه عليه لا يقال
الصفة في تلك المرتبة غير متميزة من الذات تعالى فاتحادها مع احدهما اتحاد مع الاخرى
لانا نقول ارتفاع التميز مطلقا في تلك الحضرة مما يناقش فيه كجواز ان يكون ثمه تميز
بجهول الكيفية غير هذا التميز العلمي ولا يعرف كيفيتها وهذا التميز العلمي اثر ذلك التميز
وتعلق العلم بكل واحدة منهما علاوة مما يؤيد ذلك ولو سلم فلا نسلم ان العلم باحدهما
عين العلم بالآخرى بل العلم بالذات من حيث هي غير العلم بالصفة من حيث هي وان
كانت غير متميزة عنه على ما لا يخفى اذ باختلاف الحيثية يختلف العلم فان قيل العلم
المتعلق بالقادر مثلا علم بالذات والصفة معا لان معنى القادر ذات له القدرة فجاز
ان يكون ههنا ايضا من هذا القبيل اذ الذات في هذه المرتبة ملحوظة مع الصفات
ولو اجمالاً غير معرات عنها فالجواب من وجهين احدهما انه لا يكون للذات البحث
مرتبة اذ لم تثبت مرتبة فوق هذه المرتبة وثانيهما مع كون العلم المتعلق بالقادر علما
بالذات والصفة بل بالصفة فقط الا ترى ان ارباب العقول قالوا ان في علم الشيء بالوجه علم بالوجه
فقط فتحقق الجهل بالنسبة الى ذات الشيء واما سادسا فلانه على تقدير جواز الاطلاق
لا يباحث لهم على تسمية الذات الموجود في الخارج علما الرابع من الابعاد انه لو انحصر
الذات تعالى في مراتب تعييناته ولم يكن للمطلق وجود متاصل وراء وجود تقيداته يلزم

ان يكون الواجب سبحانه محتاجا في وجوده الى وجود الممكنات وكذا في سائر الكمالات
والصفات تقدم وجود الممكنات وصفاته على وجود الواجب تعالى وصفاته سبحانه و
بطرانه اظهر من ان يخفى الخامس ان هذا التحقيق يخالف لما هو المقرر عند لقوم من
اثبات مرتبة الاطلاق وراء التعينات ولذا يمتنعون التفكير في الذات المعرأة قال في نفس
الفصوص لما كان الحق سبحانه من حيث حقيقته في حجاب عزته لانه نسبة بينه وبين
ما سواه كان الخوض فيه من هذا الوجه التشوق الى الطلب تضييعا للوقت وطلبها لما
لا يمكن تحصيله ولا الظفر به الا بوجه كلي جملي وهو اذ ما وراءها تعين امر به ظهر كل متعين
لذلك قال سبحانه بلسان الرحمة والارشاد وَيَجِدْكُمْ يَوْمَ تَنْهَضُ النَّفْسُ وَاللَّهُ رُوْفٌ بِالْعِبَادِ
فيهم ان مرتبة الذات موجودة لا يمكن التفكير فيها الا انها تعبير محض ويقولون ان علمه
سبحانه لا يتعلق بذاته المقدس للزوم الاحاطة والتميز والتفكر في مرتبة التعيين الاول
واحاطة علمه سبحانه له غير ممنوعة وايضا يقولون اول ما صدر عنه تعالى التعيين الاول
وسيمونه بالصادر الاول معلوم بالضرورة ان لكل صادر مصدر موجود قال اللاهجي
ارادة الهى وقدرت ما تنهاى بنفس رحمانى چون ايجاد تعين اول كرد قال ايضا اول مرتبة كه قبول
اين فيض نمود تعين اول است وفي الحديث النبوى على مصدرها الصلوة والسلام والتحية
اول ما خلق الله تعالى نوري وفي رواية اخرى اول ما خلق الله العقل وبالحكمة الاخلاق
لاحد في صدر هذه المرتبة وما بعدة من المراتب ومن المحال ان يكون ايضا الصادر
المصدر شيئا واحدا وايضا انهم يقولون ان التعيين الاول واسطة بين الحق والخلق و
برزخ بين الوجوب الامكان قال في الفصوص وذلك الشرط الوجودى هو العقل الاول
الذى هو الواسطة بين الحق وبين ما قدر وجوده من الممكنات الى يوم القيمة قال اللاهجي
ذات احدية چون اقتضائى تعين اول كرد كه برزخ جامع است ميان وجوب وامكان الواسطة
والبرزخ لا بد له من طرفين موجودين وبالحكمة حصر الذات تعالى في مراتب تعيناته

نقد

مرتبش نورادر
صدرش عقل

في الحقيقة نفى للذات العلى المقدس فان قيل قد اثبت سلمه مرتبة اللا تعين -
 قلت جعل هذا المرتبة اعتبارا محضاً ولم يثبت لها وجوداً مستقلاً وراء التعيينات
 ولذا اثبت عينية الوجود في اول التعينات ولو ثبت مرتبة وراء الوجود ثبت ما ادعيناه
 من ثبوت مرتبة الذات وراء الوجود وايضاً لو لم يكن مرتبة الاطلاق الذاتى موجودة عند هم
 وراء التعينات لما كان للمناقشة في ان المطلق الذى هو لا بشرط شئ كيف يكون موجوداً
 مع ان المطلق لا يوجد الا في ضمن المقيد مساعراً ولما تحلوا في التفصي عنه لما حاله
 بعض المحققين على الكشف الوجود ان، فان قيل انهم حكموا بعدم زيادة التعين الاول
 على الذات فيكون متحد مع الذات تعالى فيكون هو الموجود فيرتفع الخلاف ولذا قال
 في الفصوص حقيقة الحق عبارة عن صورة علمه بنفسه من حيث تعيينه في تعقل نفسه
 بان قد يوجد العلم والعالم والمعلوم -

قلنا لا شك ان التعين الاول اعتباراً من اعتبارات الذات المطلق وتعين من
 تعييناته مقيداً بالحضور الذاتى فلا يكون وجوداً متجاوزاً عما حكمهم بعدم زيادته على الذات
 فالمراد بنفى الزيادة نفى وجوده في الخارج فالوجود في الخارج انما هو الذات المقدس ليس
 الا وهذا التعين انما هو في العلم والمراد انه لم يدخل في جيطه العلم شئ سوى الذات
 العلى من الصفات والاضافات المتميزة ولا يلزم من شئ منها الاتحاد ولان سلم
 فلا يلزم من اتحاد شئ مع شئ جواز اطلاق الاسماء والاحكام المختصة باحدهما من حيث
 هو على الآخر كما في العام والخاص والمماهية والعارض على فامر، واما عبارة الفصوص
 فمرى ببيان الحقيقة من حيث التعين والتقدير على ما يشهد عليه تلك العبارات كلاماً
 في المطلق كيف والا يكون الذات من الصور العلمية المتعينة وهو باطل والخلاف باق، فان
 قيل قد اطلقوا لفظ المطلق في التعين الاول ايضاً فما وجهه -

قلنا هو اطلاق صده التقيد فيكون مطلقاً مقيداً او اطلاق مرتبة اللا تعين

اطلاق عن صفة الاطلاق ايضا كما انه اطلاق عن التجرد والتقييد فيكون مطلقا مطلقا
قال المحقق الدواني وجود مطلق اعني وجود من حيث هو في شرط تجرد واطلاق وغير ان
عوارض صفات حقيقيه حتى داندوان رامتبا ثبات هي كند مرتبة اول غيب هويت است اله -
فظهر ان الموجود المتاصل في وجوده عندهم انما هو مرتبة يعبرون عنها بغيب الهوية
والوجود بالمحت وهو وراء التعينات والتعينات اعتبارات فيه لان الموجود هو التعيين
واللاتعين اعتبار محض فحاشا ان يكون مراد هؤلاء الكبراء ذلك هذا وتحقيق مذهبا
ان طالب اليقين وصاحب لفطرة السليمة اذا رجع الى وجدانه بفكر صادق وتامل
صادق وانصف من نفسه ادرك ان ذات الله تعالى المقدس لا ينبغي ان يحتاج في وجوده
الى غيره ويكون في نفسه خاليا عن الوجود ولا احتياجه في ثبوته الى الوجود وادرك ايضا ان
ماهية حقيقة سبحانه لا ينبغي ان يكون هو الوجود لان الوجود مع كونه في نفسه من المصادق
والاحداث لا ضرورة لنا بالقول بكونه حقيقة الواجب الموجود في الخارج بوجود اصيل
وان يصطلح عليه بواسطة عدم احتياجه الى الغير ومع ذلك لم يرد الشرع به فالحق
ان له سبحانه ماهية وحقيقة وراء الوجود ثابتة بنفسها مستغنية عن عرض الوجود
لها وما يترتب على الوجود يترتب على تلك الماهية بذاتها فهي موجودة بذاتها المقدسة
لا بالوجود عينها كان او زائدا -

وقولنا موجود بنفسه مجرد تعبير لقولنا هست لان الوجود امر زائد ثابت قائم به
تعالى او عينه فلا يدخل للوجود في تلك الحضرة العلية المعرأة عن جميع النسب والاعتبارات
كما لا مجال للعدم ثمة فهو سبحانه لغاية تقدسه لا يصل اليه نسبة ما لكونه خالقا لخلقها
فكلا النقيضين متزلات عن تلك المرتبة المقدسة غير منصورين ثمة حتى يتصور ارتفاع
النقيضين فلا نقاضة لشيء بشيء في مرتبة الذات المعرأة عن جميع الاعتبارات حتى يستحيل
ارتفاع النقيضين اذا الارتفاع والثبوت من الاعتبارات والنسب لمتفية عن تلك الحضرة

الاترى الى ما افاده بعض المحققين من ان الجسم في مرتبة وجوده السابق على البياض
لابيض ولا ابيض وليس ذلك ارتفاع النقيضين المستحيل لان المستحيل
ارتفاعهما بحسب نفس الامر مطلقا بحسب مرتبة من المراتب فان الامور التي ليس
بينها علاقة التقدم والتأخر والمعينة ليس لبعضها في مرتبة الاخر وجود ولا عدم انتهى
فلما ساغ امثال هذه الامور في الممكنات فما ظنك في شان خالق الممكنات تعالى وبالله
المثل الأعلى فعلى هذا الاحتياج في نفي الاحتياج للذات المقدس الى الغير الى
اطلاق لفظ عليه يكون مفهومه اللغوي من المعقولات الثابتة والمعاني القائمة
بالغير ولو كان كذلك لكان صاحب الشرع احق بالتعبير عن ذاته المنزه بالوجود
الاخبار كما اخبر به عن سائر اسماء وصفاته وكالاته وليس فليس فانه عز وجل
بذاته العلي مستغن عن عرض الوجود له فما يتفرع على الوجود يتفرع عليه سبحانه وكذا
الحال في سائر الصفات فكل ما يتفرع عليها بذاته العلي كاف فيه ومع ذلك له
سبحانه صفات ازلية موجودة قائمة بذاته لورود الشرع بها ولما جرى عاداته سبحانه بان
كما ثبت في عالم الحقيقة ان يجعل له انموذجا في عالم المجاز ليستدل به عليه جعل
الوجود انموذجا بوجوده وبه نفسه لا بالوجود فان الوجود لو وجد كان موجودا بنفسه
دون الوجود المجاز فنظرة الحقيقة فنحن نوافق جمهور المتكلمين في زيادة الوجود على الذات
الغنى العلي وعدم كون الوجود عينه ولكننا لا نقول باحتياج الذات المقدس الى
الوجود واستكمالها بالغير مع كماله بنفسه وترجوا ان يكون مراد السلف من زيادة الوجود
لهو هذا المعنى ان كان من ههنا رواية في هذه الباب لكن الظاهر ان ليس من السلف
في هذا نقل انما هو قول المتأخرين من اصحابنا رحمهم الله سبحانه بخلاف زيادة
الصفات فان النصوص معاضدة لها فالحاصل ان الحق عز وجل موجود بذاته
وصفاته السبعة بل الثمانية موجودة بذات الحق تعالى دون الوجود فالوجود كما هو

منتزل عن مرتبة الذات المقدس كذلك منتزل عن صفاته الحقيقية فلما لم يتخلل
 في حضرة الذات المقدس والصفات العلية وجود لم يتخلل وجوب ولا إمكان اذا لا إمكان
 والوجوب نسبة بين الماهية والوجود في حيث لا وجود لا وجوب ولا إمكان فمن هذا
 التحقيق اندفع اشكال صعب يورد على الصفات الحقيقية بانها ما يمكنه لذواتها او
 واجبة فعلى الاول يلزم حد وثالثا لان كل ممكن حادث عندهم وايضا يلزم جواسر
 انفكاكها عن الذات فيلزم جواز الجهل والعجز تعالى عن ذلك وعلى الثاني يلزم تعدد
 الواجب لذاته المنافي للتوحيد قال شيخنا واما منا الامام الرباني والمجدد للاف الثاني
 فذاته تعالى وصفاته سبحانه فوق هولا الثلاثة المنحصرة غاية ما في الباب اذا تصور
 ذاته تعالى وتعلقمت صفاته سبحانه بالوجوه والاعتبارات اذ لا سبيل الى الكنة عرض
 لذاته سبحانه في الوجود التصوري الظلي الوجوب لما هو المناسب واللائق لغنائه تعالى
 وعرض لصفاته سبحانه بالوجود الذهني الامكان لما هو المناسب لاحتياجها الى الذات
 فذاته تعالى وصفاته سبحانه في حد انفسها فوق مرتبة الوجوب والامكان بل فوق
 مرتبة الوجود ايضا وباعتبار الوجود التصوري الظلي الوجوب يتناسب لذاته تعالى و
 الامكان يتناسب للصفات تعالت وتقدست فالصفات تعالت من حيث الوجود الخارجي
 لا واجبة ولا ممكنة بل هي فوق الوجوب والامكان وباعتبار الوجود الذهني ممكنة ولا يلزم
 من هذا الامكان الحدوث لما انه ليس لذواتها كما للممكنات بل لوجوداتها الظلية وبنسب
 هذه المعرفة فاقال المارياي لمعقول من ان الكلية والجزئية تعرضان للماهية باعتبار
 خصوصية الوجود الذهني فلا يوصف بهما الماهية حال الوجود الخارجي فزيد الموجود
 في الخارج مثلا قبل التعقل ليس بجزئي كما انه ليس بكل بل عرضت له الجزئية بعد الوجود
 الذهني الظلي بل نقول جميع النسب والاضافات والاحكام والاعتبارات التي تحمل عليه
 تعالى كالأوهية والربوبية والاولية والازلية غير الصفات الثمانية الموجودة اما

ارشاد جليل
 عليه الرحمة

يطلق عليه سبحانه باعتبار التصور والتعقل والافالذات من حيث هو غير متصف بصفة
 ولا مسمى باسم ولا محكوم بحكم فصاحب لشرع تعالى انما اطلق على ذاته اسماء واحكاما
 باعتبار التناسب والتشابه لتكون قرينة الى افهام المخلوقات ويكون التكلم معهم
 على قدر عقولهم كما يقال لزيد الموجود في الخارج بدون ملاحظة وجوده الذهني انه
 جزئي على سبيل التشبيه والتنظير ويكون حكمهم بالجزئية انساب اشبه من حكمهم بانه
 كلي فلكذلك الحكم بالوجوب والوجود على الذات الغني العلي اولى وانسب من الحكم
 بالامكان والامتناع والافلا يصل الى جناب قدس تعالى وجوب ولا وجود كما لا يليق
 بجناب تنزيهه تعالى امکان ولا امتناع فافهم هذه المعرفة الشريفة القدسية قائما
 اساس الدين وخلاصة علم الذات والصفات تعالت وتقدست وقاتكم بها احد من
 العظماء ولا واحد من الكبراء استاثره الله سبحانه هذا العبد بجهة المعرفة والسلام على
 من اتبع الهدى -

وما افاده شيخني واما هي قد سنا الله سبحانه بسره السامعي ان الصفات الحقيقية
 موجودة في مرتبة الذات ولم يحصل من اثباتها تعين وتنزل في تلك الحضرة العلية ومع
 كون الصفات تفاصيل للكالات المندرجة في حضرة الذات لم يحصل منها مرتبة اخرى
 فحكمها امتازة عن احكام سائر الاجمال والتفصيلات لان مرتبة احدتها امتازة عن
 مرتبة الاخرى فمرتبة التفصيل دون مرتبة الاجمال وهذا المعنى مفقود في تلك الحضرة
 المقدسة والتفصيل ثابت في مرتبة الاجمال وثبت هذه المرتبة وراء العلم والخارج و
 تقسيم الوجود الذهني والخارجي انما هو في مرتبة الامكان فلا مجال في تلك الحضرة
 للخارج ولا للعلم لانه لما لم يكن للوجود مدخل ثمة فالوجود الخارجي والعلمي فرعه وهذه
 المعرفة كشفية بل جميعها سبجي وما ذكرنا في تحقيق الوجود وغيره اثبات الصفات مع كون
 الذات المقدس كاتيا فيما يترب على الصفات العلية امور ذوقية كشفية وما يورد في اثباتها

ارشاد محمد
 عليه السلام

ممازاة

من قبيل التنبیہات علی الیدیہات التی لا مساع للبحث فیہا والعلم الواجبی المتعلق بتلك
الصفات فی تلك المرتبة المقدسة تشبیه العلم الحضوری كعلمه سبحانه بذاته العلی ومکالاته
لمتدرجة فی الذات وتلك الصفات مع زیادتها كما انها نفس العالم وحضورها كحضور نفس
العالم فمن ههنا ذهب جم غفیر من الصوفیة العلیة الی عینیتها مع ذات الواجب تعالی
فقی غیریتها والكمال المواق لمذاق علوم الانبیاء علی اجمعهم عموما وعلی افضلهم خصوصا
الصلوات والبرکات والتجیات والمطابق لاراء اهل السنة والجماعة شکر الله تعالی سعیمهم
ان یسلب عینیتها مع القول بنفی غیریتها ویقال لاهو ولا غیره ولذا اقلنا ان علمها تشبیه
بالعلم الحضوری لعدم عینیتها ولما لم ینترع منه صورة وحضور نفسها کائن کان من قبیل
العلم الحضوری ولا یتوهم من هذا ارتفاع النقیضین لان اتحاد الزمان والمکان شرط
فی حصول التناقض ولبس فی تلك الحضرة زمان ولا مکان فلا یتصور التناقض وما
ینصرف فی لفظ الغیر ویراد بالغیر المصطلح فالنظر الکشفی ینقی هذا التخصیص
وینقی الغیرتة بای معنی کان فان ارباب لکشف یجدون بالذوق والقراسته الصیحة
المقتیسه من مشکوة النبوة ان الصفات كما انها لیست عین الذات لزیادتها لیست
غیرها وان كانت رائدة وبتة ما نسبتة الاثنینة فقی تلك الحضرة انتقض قاعدة ارباب
المعقول ان الاثنان متغائران -

اذا عرفت هذا فاعلم ان لهذه المرتبة المقدسة التی هی مرتبة الذات مع
الصفات الحقیقیة تعالت وتقدست ظهورا فی مرتبة الثانية بلا تغیر وتبدل وذلك
المرتبة مرتبة الوجود الذی هو خیر محض وكمال صرف ولبس لشیء غیر الوجود قابلیة مظهر
جمیع کمالات بطریق الظلیة ولهذا ان تعلق العلم بتلك المرتبة المقدسة سنوات ترع
کمالاته لکان اول شیء ینترع منها حضرة الوجود والکمالات الاخرتابة لولهذا ذهب
جماعة من الصوفیة العلیة وغیرهم الی عینیتة الوجود للذات المقدس وتصوره مع کونه

تعيينا باللائحة وثبوت هذ التعين الوجودى وراء العلم والخارج لان الوجود الخارجى
والعلمى من اقسام مطلق الوجود ومرتبة المقسم فوق مرتبة الاقسام فحضرة الوجود
من حيث هو سابق على كلا الوجودين ولا يتصور ثمة وجود خارجى ولا ذهنى على ما مر وحضرة
الوجود بطريق الظلية جامع بجميع الكمالات الذاتية والصفاتية اجمالاً وتفصيلاً
فالاجمال تعين اول والتفصيل كانه تعين ثان ففى مرتبة اجمال الوجود لا يتميز كمال
عن كمال ولا صفة عن صفة وفى مرتبة تفصيل الوجود امتياز الكمالات وظهرت الصفات
فاول شئ ثبت فى تفصيل الوجود الحيوة التى هى ام جميع الصفات وهذه الصفة
كانها ظل لصفة الحيوة التى لها ثبوت فى مرتبة حضرة الذات المنزهة ويصدق فى
حقها الالهو ولا غيره وهذا الظل لما كان ثبوتها فى مرتبة هى دون مرتبة الذات تعالى
يصدق فى حقها الالهو ولا يصدق لا غيره بل كان مغايراً للذات الحق عز وجل وكذا حال
سائر الصفات تعالت وبعد صفة الحيوة ظهر صفة العلم ثم الصفات الاخرى من الارادة
والقدرة وغيرها والعلم مع كونه جزء من التعين الوجودى وحصنة من حصنة جامع لجميع
الصفات والصفات الاخرى مستقلة لها كما انها اجزاء لصفة العلم لان لهذه الصفة
نوع اتحاد مع موصوفها ليس لغيرها هذا الاتحاد اذ العلم قد يتحد مع العالم والمعلوم
والقدرة لا تتحد مع القادر والمقدور وكذا الارادة والسمع وغيرها لا تتحد مع
الموصوف ولصفة العلم مجامعيتها اجمال لا يظهر فيه الصفات متميزة وتفصيل يظهر
فيه الكمالات متميزة كما للوجود وارجماله حكم مركز الدائرة ولتفصيله حكم محيطها فمن
لهنا اندفع ما قد يورد ان تتميز الحيوة عن سائر الصفات انما هو فى تفصيل العلم الذى
يسمونه بالواحدية واما فى مرتبة الاجمال فلا تتميز هناك لصفة من صفة اخرى فكيف يحكم
بتقدم الحيوة على العلم الجلى على ما وقع فى عبارات شيوخنا واما ما قدس سره والعجب من
هذا المعارض كيف يورد اصطلاح طائفة غير مسلم عند الخصم حجة عليه امثال هذا من

عدم الاطلاع على حقيقة مذهب انصارهم واصطلاحهم في علمه اعتراضا وقد عرفت
ان التميز الحاصل لصفة الحيوة في تفصيل الوجود بعد اندماجها في حضرة اجماله
سابق على العلم الكلي والتفصيلي فالحاصل ان هناك تفصيلا تفصيلي للكلمات
المندرجة في اجمال الوجود والحيوة هناك مقدم على العلم بنوعيه وتفصيل في حضرة
العلم لما اندرج في اجماله الحيوة فهنا مؤخر عن العلم فالعلم المحاط مسبق بالحيوة و
المحيط سابق عليه وانت خير بان صفة الحيوة المسبوقه بالعلم ليس في الحقيقة صفة الحيوة
بل صورة علمية لتلك الصفة فصفة الحيوة سابقة على العلم البتة وصورتها العلمية مسبوقة
بالعلم ومع قطع النظر عن جميع ما ذكرنا تقدم شأن الحيوة على شأن العلم مما لا يحتاج
الى دليل وتنبية عند ذى فطرة سليمة واقاد شني وامامى قد سنا الله بسره السامى اخرا
في موضع اخر ان حقيقة الحقائق والحقيقة المحمدية على مظهرها الصلوة والسلام و
التحية هو التعيين والظهور الحجبى والحجب مبدأ الظهورات ومنشأ خلق المخلوقات وورد
في الحديث القدسي كنت كنزا مخفيا فاجبت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف فلو لا هذا
الحجب لما وجد موجودا اصلا فمن ههنا ظهر سر لولاك لما خلقت الافلاك وفي رواية لما
اظهرت الربوبية وهذا الحجب مركز وهيطه الخلة التي هي كالظل لذلك المركز، فالمركز
حقيقة لمحمد صلى الله عليه وسلم وهيطه الدائرة التي هي كالظل لذلك المركز والخلة حقيقة
ابراهيم الخليل ومبدأ لتعيينه على نبينا وعليه الصلوة والسلام وجاز ان يكون الخلة
تعيينا ثانيا لكن في النظر الكشفي هذا المركز والمحيط تعين واحد والتعيين الثاني في النظر
الكشفي التعيين الوجودي الذي ظهر بعنوان اصله الذي هو التعيين الحجبى قبل ظهور
هذا الاصل فان قيل الحجب فرع الوجود اذا الحجب بدون الوجود لا يتصور فكيف يكون
الحجب اصلا للوجود

قلنا قد سبق ان الحق جل سلطانه موجود بنفسه وصفاته الثمانية تعالت

موجودہ بذات الحق ولا مدخل للموجود ولا للوجوب ثم بل الوجود والوجوب من
الاعتبارات المنتزلة عن تلك الحضرة فاول اعتبار ظهر لايجاد العالم المحب ثم الوجود
الذي هو مقدمة اليجاد لان لتلك المرتبة المقدسة بدون هذين الاعتبارين غناء
ذاتيا عن ايجاد العلم ان الله لغنى عن العليم وان شئت تفصيل الكلام في هذا
المقام وتحقيق المرام على التمام وان تعرف حقيقة مقام الخلقة والمحب والوجود فعليك
بكلام الامام غوث الانام شفيحنا وقبلتنا جزاه الله سبحانه عما خيرا لجزاء واعلم ان التعيين
العلمي الجملي المذكور سابقا هو الذي يسميه الشيخ واتباعه قدس سرارهم بالوحدة والتعيين
الاول والحقيقة المحمدية ويقولون هو اوسع التعينات وهو مشهود الكل وهو التجلي الذاتي
وله مقام التوحيد الاعلى ومبداءه وهو فاخذ الاعتبارات ومنبع النسب الاضافات
الظاهرة في الوجود والباطنة في عرصة التعقلات والاذهان والمقول فيه انه وجود مطلق
واحد واجب ويقولون ان اطلاق اسم الذات على الحق تعالى لا يصدق الا باعتبار
هذا التعيين ووراءه مرتبة اللاتعيين والوجود المطلق فاقول لبيت شعري كيف
حكوا يكون صفة من صفاته تعينا للذات المعرأة عن النسب الاضافات بل لا ظهران
يقال ان هذا التعيين تعين صفة العلم وظهورها في المرتبة الثانية والصفة في الحقيقة
غير الموصوف ولا ينبغي ان يقال انه تعين الذات بهذه الصفة لان الذات
لا يتعين بالصفة وارياب لمعقول قالوا في علم الشئ بالوجه ان المعلوم هو الوجه
فبالنسبة الى ذات الشئ يتحقق الجاهل وقد تحقق بما تقر ان هذا التعيين حصته من
حصص الوجود التي تميز وتعين في تفصيل الوجود لكنه اجمع الحصص وهو مسبق
بصفة الحيوة والحيوة مسبوقة بمرتبتي الوجود الاجمالي والتفصيلي والوجود مسبق
بالخاتمة والخلقة مسبوقة بالمحب المحب تعين اول واعتبار اسبق والتعيين العلمي الجملي متزل
عن التعيين الاول بسنة مراتب وعما فوقه بسبع مراتب وعما ينبغي ان يعلم ان ليس معنى

المتعین عندنا ان الحق عز وجل تنزل فصارجاً او وجوداً بل معنى التعین المصدور
 لانه الا ليق بالتزیه والانسب بلسان الانبياء على اجمعهم عموماً وعلى خاتمهم
 خصوصاً الصلوات والتسليمات والتحيات والبركات -

مکتوب ہشتاد و ششم (۸۶)

مولانا محمد حنیف در حصول نسبت قیومیت و حصول بہرہ اصالت مجہوبیت ذاتی و کمال انفعالی
 الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ اخوی اعزى مولانا محمد حنیف از این مسکین
 ضعیف بعد از مطالعہ دعا و سلام معلوم نمایند در ان ہنگام کہ حضرت مجدد الف ثانی قدس اللہ
 سبحانہ بسرہ الاقدس درویشی را از مخلصان خود تجلعت قیومیت نواختند و باین امر خطیر
 سرفرازش ساختند آن درویش را در خلوت طلب داشتہ فرمودند کہ علاقہ ارتباط من باین مجمع گاہ
 ہمین معاملہ قیومیت بودہ کہ آنرا بتو عطا نمودہ شد بکونات بشوق تمام بتور آوردند الحال سبب
 ماندن خود درین جهان فانی نمی یابم و ادائے قرب ارتحال خویش ازین جهان پریش فرمودند
 آن درویش دلریش با وجود استماع بشارت مسطورہ جگر کباب و دیدہ پر آب گشتہ با کمال الم و
 اندوہ در خود فرو رفته نہ زبانش را یارای گفتن مانده ونہ سامعہ را تاب شنفتن - چون آنحضرت این
 تلویں را در ان مسکین مطالعہ نمودند از روئے تہایت کرم فرمودند غم مخور کہ سنتہ اللہ سبحانہ این چنین
 جاری گشتہ است کہ یکے را بخود می خوانند دیگرے را بجایش می نشانند و از کمال نلطف عبارت
 آن عزیز را کہ در نجات می آرد بزبان مبارک را ندند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پایے در کشیدند ابو بکر
 بجایے او نشست ابو بکر پایے در کشیدند عمر بجایے او نشست و عمر پایے در کشیدند عثمان بجایے او
 نشست عثمان پایے در کشیدند علی بجایے او نشست - آن درویش چون در خود هیچ گونه قابلیت
 این معنی نیافت و نیز الم مذکور در خاطرش مرکوز بود بہ لایا نعم لب نتوانست کشود و امورے کہ
 استکشاف آن ضروری بود در میان نیاورد این بود کہ چون آنحضرت فرزند کما شیا بقیومیت تو

صاحب مکتوب بار
 اور قیومیت

راستی تر و خوشتر از ان قیومیت من نیز لم آنرا نتوانست جرأت نمود که پرسد، خوش گفت - بیت

وحشی گذشت یار و نگر دی حکایتے اے خان بان خراب بان تو بسنه بود

چون اندوه این درویش آنحضرت پیش از پیش دیدند فرمودند در ارتحال من گوئی مہلتے ہست

اما بہ بنیم کہ چہ علاقہ در میان است متوجہ گشتہ بعد از لمحہ فرمودند کہ تا ایام وصال من قیام تو با من بود

و قیام افراد عالم با تو، این مقولہ گوئی تسلی رہ خاطر خرمین این مسکین گردید بعد ازین ماجری

بیک سال و سہ ماہ چند روز کم واقعہ آنحضرت روئے نمود چہ این گفت و گو در عشرہ اولی ذی الحجہ

سنہ یکہزار و سی و دو بود و ارتحال آن ہادی نام بست و ششم صفر سنہ یک ہزار و سی و چہار بود

پیش از عنایت این خلعت بہ مدت یازدہ سال کہ آن درویش در ان ہنگام در حوالی چہار دہ

سالگی بود بعض اشرف رسانیدہ بود کہ من از خود نورے می یابم کہ تمام عالم از ان نور منور است

و آن نور در ہر ذرہ از ذرات عالم سارست چون آفتاب اگر آن نور فرورد عالم ظلمانی است

آن عالی حضرت ویرا بشارت دادہ فرمودند کہ تو قطب وقت خویش می شوی و این سخن من یاد دآ

حمد اللہ سبحانہ کہ موعود منجہ گشت و اثر بشارت بحصول پیوست چہ قطبیت یکے از شعب

قیومیت است -

بر سر اصل سخن رویم و گوئیم کہ قیوم درین عالم خلیفہ حق است جل و علا و نائب مناب او

اقطاب ابدال در دائرہ ظلال وے مندرج اند و افراد او تا در محیط کمال او مندرج، افراد

عالم ہمہ بوے روئے دارند قبلہ توجہ جہانیان او ست دانند یا ندانند بلکہ قیام عالمیان بذات او

چہ افراد عالم چونکہ مظاہر اسما و صفاتند ذاتے در میان شان کائن نیست ہمگی اعراض و اوصاف اند

و اعراض و اوصاف را از ذات و جوہر چارہ نیست تا قیام شان بان بود و عادت اللہ جاری

کہ بعد از قرون منظاولہ عارفہ را نصیبے از ذات ارزانی داشتہ ویرا ذاتی عطامی فرمایند کہ بحکم

نیابت و خلافت قیوم اشیا می گرد و اشیا بوے قائم می باشند -

باید دانست کہ حصول نسبت قیومیت ہیچ کس را نا نصیبے از اصالت نداشتہ باشد

باز

بندہ

لطیفیت اور
قیومیت

بیسر نسبت آن عالی حضرت متعالی منقبت درویشی را کہ بحصول نسبت قیومیت بشارت داده بودند بہ نوید ثبوت نشأ اصالت و پیرانیز سر بلند گردانیدند و نیز فرمودند کہ ہر قدر کہ نصیبے از اصالت داری موافق آن نشأ محبوبیت در نہاد تو مورد است یعنی محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی در حق وے نشان داده و مَا ذَلِكَ عَلٰی اللّٰهِ بِعَزِيزٍ

مکتوب ہشتاد و ہفتم (۸۷)

بمیر محمد منصور در بیان امورے کہ ابلاغ آن ضروری ست۔

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفے آیت کریمہ کہ در باب کفار اہل کتاب کجیلہ و یار اہل اسلام را دلالت بکفر و ارتداد می نمودند بطریق تعریض باین جماعہ فرمودہ بودند و خود را بزعم خود مسلمان و بر حق قرار داده و طرف ثانی را قرین یہود و ابلیس لعین در اغوا و اضلال ساختہ بوصوح انجامید حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ما شما مسلمان و در جرگہ درویشان خود را می گیرید کہ شمارا یاد گیرے را از راه حق مانع آماہ ایم ازین باب حرفے ہم در میان ما و شما نیادہ است بہتان را ہم حدیث و در صحبت ما مرتد و گمراہ و کافر کیست و نیز مراد از این اغوا و دلالت بارتداد غوایت و ارتداد شریعت است یا غوایت ارتداد طریقت کہ عبارت از خروج است از اطاعت و طریقت شیخ چنانچہ مقرر است اول خود مراد نیست اگر مراد ارتداد چہ چارہ است مانند ثانی کہ ردہ طریقہ باشد کہ نصیب وقت است معلوم شرفیہ است کہ مادر آن وقت دریں دیار نبودیم بسیر رفتہ بودیم معلوم نیست کہ دلالت کنندہ باین ارتداد کہ بود گناہ آن بر با بستن معقول نیست دیگر از این جانب مقدمہ غیرت یا غیرہ کہ لازمہ طریقہ صوفیہ علیہ است ہیچ در میان نیادہ است شما دوم مرتبہ است کہ بدایت بجنگ می کنید و ایند می رسانید ایندے دل ادنی مسلمان چہ نتیجہ دارد فلیت ایندے اہل حقوق از غیرت خداوندی صل سلطانہ نمی ترسید کہ فتنہ خفتہ بیداری کنید این قدر بدانید مقبول یکے مقبول ہمہ مردود یکے مردود ہمہ از یکے قطع نمودہ ہوس ترقی و وصول را از خاطر

شرف بد رکنید ہر چند رواست کہ از راہ استدراج صورت کشائش و ترقی رونماید اما از حقیقت و معنی
 آن بے بہرہ است شیطان دشمن قوی ست از لکر آن بیچ کس این نیست فالحذر ثم الحذر سخن درجا
 دیگر است کہ کشائش و ترقی بر آن متفرع است فالحذر ثم الحذر چون شما سلسلہ جنبا نیدید این قدر
 گفته شد و الا امور اہم دیگر در پیش است نوبت باین قسم گفتن و نوشتن نمی رسد و نیز حقوق آشنائیا
 ہم مقتضی بود کہ یک دفعہ ابلاغ حقیقت کار نموده آید والسلام

مکتوب ہشتاد و ہشتم (۸۸)

مولانا محمد حنیف در بیان معارف اقریب و تفصیل سیرے کہ ورے آفاق و انفس است دقائ
 فنا و کشف سر غلبہ عجز و حیرت در طریقہ علیہ آنحضرت سلمہ اللہ تعالیٰ -

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى. سعادت آثار اخوی مولانا محمد حنیف ازین
 مہجور ضعیف استفسارے نمودہ بود بتقریب حل آن سطرے چند نویسد بگوش ہوش استماع نمایند

قال عز من قائل ونحن اقرب اليه من حبل الوريد ذات حضرت واجب الوجود حل سلطانہ
 ہچنین کمالات ذاتیہ او تعالیٰ از بندہ بہ بندہ نزدیک تر است پس سیرے کہ باین مراتب متعلق شود

ولائے سیر آفاقی و سیر انفسی باشد و نیز ورے جذبہ سلوک بود چہ سلوک سیر آفاقی ست و جذبہ سیر
 انفسی، سیر آفاقی را بعد در بعد فرمودہ اند و سیر انفسی را ہر چند قرب در قرب گفته اند لیکن آن قرب

ظلی است، ازین قرب اتحاد باید گذشت تا معاملہ اقریبیت روے دہد چنانکہ زوال علم حصولی
 اشیا کہ عبارت از فناے قلبی است بے تمامی سیر آفاقی ممکن نیست بے شروع در سیر انفسی سیر

ہچنین زوال علم حضوری شخصی کہ بذات و صفات او متعلق است و فی الحقیقت فناے نفس است
 بانہائے سیر انفسی و دخول در مراتب اقریبیت مربوط است در سیر انفسی علم حضوری عارف برجا

چہ نفس درین موطن بعنوان حقانیت پیدا ست و از قید آن بتمام رہائی بحصول نہ پیوستہ
 تا وصول بمطلوب حقیقی پیدا آید چہ مطلوب بموجب کریمہ سر تا و راہ انفس است و آنچه

در نفس نمودار است از آیات دالہ است چنانچہ قرآن مجید بآن مشعر است سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا
 فِي الْاَفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَّبِعِنَ لَهْمَا نَهَ وَالْحَقُّ ۗ وَچوں علم حضوری عین عالم است
 ناچار بزوال آن زوال نفس عارف خواهد شد و اثرے ازوے نخواهد ماند و زوال علم حضوری باین
 معنی است کہ علمی تعلق بذات عارف داشت از آنجا کندہ بواجب تعالیٰ متعلق شود و حاضر دران موطن
 حق سبحانہ باشندہ ذات او بیانش آنست کہ ہر کمالے کہ در ممکن نمودار است ہمہ مستفاد و مستعار
 از مرتبہ و جوہست تعالت از وجود و حیوۃ و علم و قدرت و امثال آن و ممکن این کمالات را از خود
 فہمدہ حیانت در امانت نمودہ است و چون عارفی را بمحض فضل و کرم باین دید عارفی بتوازی
 مرۃ ثانیۃ تواند بود کہ بحکم اِنَّ اللّٰهَ يَآمُرُكُمْ اَنْ تُوَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰی اَهْلِهَا اَمَانَاتِ رَادِرِست
 باہل امانات بسپارد و چون علم حضوری او پرتوے ست از حضور ذاتی مطلوب این حضور بآن حضور
 ذاتی ملحق خواهد شد در رنگ سائر کمالات کہ باصول خود ملحق می گردند درین ہنگام عارف خود را
 خالی محض خواهد یافت بعدم صرف ملحق خواهد دید نہ ذکرے در خود احساس نماید و نہ توجہ نہ یافتے بود
 و نہ حضوری بعد از حقوق باصل اگر یافت ست از خود بخود است و اگر حضور است ہم از خود بخود کلاں
 الحادث اذا قورن بالة لیم لم یبق لہ اثر۔ درین موطن کہ موطن فتائے نفس است بروجہ کمال
 اطلاق کلمہ انا از عارف زائل می شود و عارف از خود بانامی تواند تعبیر کرد زیرا کہ بعد از فتائے نفس
 کہ مورد کلمہ انا بود انا را موردے نماز کہ بران اطلاق یا بد نہ بآن معنی کہ انا برحق اطلاق شود و خود را
 حق بیند کہ خودی در میان نماندہ است و انانیت برکنندہ و آنچه حضرت ایشان قدس اللہ سبحانہ بسر
 الاقدس در بعضے از مکتوبات جلد اول زوال کلمہ انا را از سکر نوشتہ اند و فرمودہ کہ در صحو امثالین
 سخنان منصور نیست در سیر انفسی نوشتہ اند بلکہ در فتائے جذبہ کہ سلوک نام بآن منضم نگشتہ است
 زیرا کہ در این موطن مورد کلمہ انا ہنوز برجاست لیکن بجهت غلبہ محبت کہ نشناہ سکر است مستور
 گشتہ است نہ زائل حکم بزوال آن نمودن محض سکر است اگر بصحی آید مورد آن را در باید و حکم بزوال
 آن نکند کہ نمائے آن سیرتہائے ولایت صغری ست پس برین تقدیر در کمالات ولایت صغری کہ

بسیر انفسی مربوط است استتار کلمہ انا نیز از وجہ کمال متنزل بود و کمالے کہ درین مکتوب بیان آن
می رود از کمالات ولایت کبری است کہ پورے آفاق و انفس متعلق است و حقیقت فناے
نفس در آنجا متحقق است و در این موطن مورد کلمہ انا از بیخ برکنده شده است کہ عود آن صورت
ندارد فنا و بقا و صحو و سکر آن را یکسان است و الزائل لا یعود و آنکہ گفتیم کہ حقیقت فناے نفس
در آنجا متحقق است زیرا کہ فناے نفس فی الجملہ در ولایت صغری نیز بحصول می پیوندد و لیکن کمال
آن درین موطن است چنانچہ تحقیق آن در مکتوبات جلد ثانی بہ تفصیل مبین است و چون عاشق
بیچارہ خود را سزاوار و رود کلمہ انا نیابد و خود را اثرک بیند و از اتانیت پاک گشته ببری گزیند تو اندر بود
کہ معشوق از روی فضل و احسان بموجب قہل جزاء الاحسان الا الاحسان آن گم شدہ
را در خلوت کہہ انائے خود جا دہد و عاشق صادق از ہمہ روی تافہتہ بخود در حرم خاص کعبہ مقصود
اعتکاف گزیند نہ بدان گونه کہ عاشق عین معشوق شود بیت

خیال کج مبر این جا و شناس کسے کو در خدا گم شد خدا نیست

درین موطن از عاشق در دمند اثرے نیست معشوق است کہ خود بخود جلوہ گراست و عاشق راز

بر خود

میان برداشتنہ -

سوال ہر گاہ علم حضوری عین عالم باشد و آن علم بعد از کمال باصل خود کہ علم حضوری
واجب است بلحق می گردد و مقرر است کہ بحق ہر کمال باصل خود کائن است نہ بامرے کہ مبائن اصل
آن باشد لازم می آید کہ حقیقت ہر شخص و مبداء تعین او علم بود و حال آنکہ صفات دیگر نیز مبادی
تعینات خلایق است چنانچہ بطور حضرت ایشان ما قد سنا اللہ بسرہ الا قدس تکوین مبداء تعین حضرت
آدم است و کلام مبداء تعین حضرت موسی و قدرت مبداء تعین حضرت عیسی علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ
والتسلیمات و جمعے لہ داخل ولایات این بزرگوار اند مبادی تعینات شان جزئیات این صفات
اند و جزئیات جزئیات این صفات علی تفاوت درجات -

جواب حقیقت محمدی علی مصدرہا الصلوٰۃ و التسلیمات و التمجیہ چنانچہ مقرر این طاعت

اجمال حضرت علم است وحقائق سائر خلائق تفصیل این اجمال است پس نظر باین معنی تو ان گفت کہ
 حقائق جمیع خلائق علم است چہ ہمہ خلائق ظہور و تفصیل آنحضرت است علی آلہ الصلوٰت التسلیمات
 غایتہ ما فی الباب آن حقیقت جملی را در مرتبہ تفصیل حصص لایحیی است، ہا اندازه کمالات مفصلہ علم
 کہ در حضرت اجمال اندراج و اندراج داشتند پس حقیقت ہر شخصے از اشخاص سوائے آنسرور علیہ و
 علی آلہ الصلوٰتہ والسلام حصہ بود از حصص علم کہ از تعلق علم در مرتبہ تفصیل بکمالے از کمالات مندرجہ
 اجمال حاصل گشتہ مثلاً مبداء تعین حضرت ابوالبشر علی نبینا وعلیہ الصلوٰتہ والسلام حصہ است از علم کہ
 از تعلق آن بصفت تکوین کہ در اجمال مندرج بود بحصول پیوستہ است و علی ہذا القیاس سائر الخلائق
 لیکن چون تمیز میان حصص و حقائق بان کمالات است حقیقت ہر شخصی مسمی بکمالے از ان کمالات کہ
 نسبت خاص بان شخص دارد کہ سبب تمیز او شرہ است، نمودہ اند پس علم اشرف صفات شد و برکات
 آن شامل جمیع موجودات آمد۔

جواب دیگر آنکہ اتحاد شے باشے مستلزم آن نیست کہ شے اول حقیقت شے ثانی باشد
 چنانچہ خاصہ را با باہیت نسبت اتحاد است با آنکہ از عوارض است۔ اگر گویند بر این تقدیر کہ علم ذات
 و حقیقت انسان ہر دو حقائق جمیع موجودات تفصیل حقیقت محمدی گفتن چگونہ راست آید، چہ حقیقت
 محمدی علم است۔ گوئیم در کار نیست کہ اجمال ذاتی تفصیل بود چہ انواع مندرجہ تحت حیوان را
 تفصیل باشی تو ان گفت ہر چہ باشی ذاتی آن نیست و لو سلم۔ گوئیم کہ حقیقت محمدی را اجمال و کل
 ہمہ حقائق گفتن باعتبار اشتمال و جامعیت علم است مر آن حقائق را، با آنکہ گوئیم تو اند بود کہ حقیقت
 محمدی عبارت از جمیع کمالات ذاتیہ بود کہ متعلق علم است علی وجہ الاجمال نہ نفس علم من حیث ہو
 لیکن چون در ان مرتبہ علم را از ان کمالات تمیزی نیست و غیر از حضور و انکشاف امرے در ان موطن
 ہویدا و مفہوم نہ، لہذا آن مرتبہ را وحدت گویند و قابلیت محض خوانند و نیز علم را با معلوم بطور بسیار
 از محققان اتحاد کائن است، ناچار تعبیر از ان حقیقت بعلم نمودہ اند لہذا در مرتبہ تفصیل ہمان کمالات
 متمیزہ حقائق سائر اشخاص اند و بر این تقدیر تقابل اجمال با تفصیل بے تکلف می افتد و بغیر آن

نہ چنان و مؤیدین اوجیہ است کہ نزد حضرت ایشان ماقدسا اللہ سبحانہ لبرہ الاقدس حقیقت محمدری
اجمال تعین وجودی است یا تعین حسی کہ تعین علمی ازاں بمراتب پایاں است چنانچہ تحقیق آن
در جائے دیگر ثبت یافته است۔ اگر گویند کہ کلام بعضے اکابر ناطق است بانکہ علم حقیقت
انسان است چنانچہ مولوی قدس سرہ فرمودہ اند۔ مصرع
اے برادر تو ہمیں اندیشہ بخ

و از حضرت ایشان نیز در بعضے اوقات مثل آن مسموع گشته۔ گوئیم تو اندر بود کہ این اکابر بر سبیل
تجوز و مبالغہ فرمودہ باشند یعنی عمدہ در تو ہمین فکر و اندیشہ است باید کہ آن در غیر مطلوب حقیقی
مصروف نبود بلکہ تمام مصروف آنجناب مقدس گردد و تحقیق در این مقام آنست کہ حضرت
ایشان ما افادہ نموده اند جائے کہ فرمودہ اند ازین بیان لازم می آید کہ در علم حضوری ہم صورت معلوم
با وجود حضور نفس معلوم کائن است کہ حاضر نفس معلوم خاص نیست اعتبارے دروے راہ یافته
است کہ از نفس بصورت آورده فهم ہر کس باین وقت نرسد تا بذات بحت واصل نشود بوصول
بچوئی این دقیقہ را در نمی یابد۔

فصل بالآخر اے برادر حل آنچہ از این فقیر استفسار نموده بودی کہ سبب چیست کہ در طریقہ
حضرت ایشان ما قدس سرہ نسبت جہل و حیرت غالب است کمتر در درک می آید از تحقیق سابق
لا مح گشت زیرا کہ نسبت آنحضرت و راہ آفاق و انفس است با قرابت متعلق و بالآگذاشتہ است کہ
معاملہ اقربیت بعلم حضوری تعلق دارد نہ بعلم حصولی و معلوم است کہ یافت التذاد در علم حصولی است
نہ در علم حضوری ہیچ کس شنیدہ کہ از یافت و حضور خود ملتذ بوده باشد در علم حضوری اگر یافت
والتذاد است نہ از قبیل یافت و التذاد متعارف است یافتے است مجہول کیفیت ہذا اگر
کسے خواهد کہ بر احوال خود اطلاع یابد و کمالات ذاتیہ و صفاتیہ خود را بداند محتاج بتصور ذات و
صفات خود خواهد گردید و بے آن پے بذات صفات نخواہد برد و خود را از خود فاقد خواهد دانست
از بس کہ بدو بینی عادت کردہ است حضور ذاتی را علم نمی انگارد و تا درک او از و فرایلت نداشتہ باشد

هر چند که مزایلت در تصور بود نمی تواند دریافت. اگر گویند که در معامله اقریبیت مزایلت و مبیانت
 کائن است چه اقریبیت اثبنتیت را میخواهد اتحاد است که مزایلت ندارد و از اثبنتیت بری است پس
 باید که سیر نفسی مقصور بعلم حضوری باشد که اتحاد و وقوع دوگانگی در آن موطن صورت می بندد نه در معامله
 اقریبیت که ورائے آفاق و انفس است و بی مزایلت منصور نیست. گوئیم چون مشهود در مراتب انفس ظلی
 از ظلال مطلوب است آیت از آیات داله و ناچار حضور و مشهود آن حضور و مشهود مطلوب نبود، هر چند
 صاحب سیر نفسی آنرا غیر مطلوب نداند اما فی الحقیقه غیر است پس نسبت باصل مطلوب علم حصولی باشد
 چه حضور ظل حضور اصل نیست بلکه نسبت با آن مشهود که در مراتب انفس است نیز علم حصولی کائن است
 چه مراتب را با صورتی که در آن ظاهر است نسبت حصول است نه حضور هر چند در وقت مشهود صورت
 ظاهره مراتب مخفی است و مشهوده لیکن فی الحقیقه مراتب بر حالت اصلیه خود است زوال آن در نظر
 است و پس و ارتفاع آن در مشهود است فقط چه قلب حقیقت محال است و مقید مطلق گشتن محض
 خیال و در معامله اقریبیت حکم بمزایلت و دوری نمودن از احکام و هم است در رنگ مزایلت صورت
 منعکسه در مراتب باذی صورت که آن مزایلت نیز و همی است هر گاه قرب را با دوری مضاد بود
 و در اتحاد که نیز از افراد قرب است مزایلت نباشد در اقریبیت که نازک تر است دوری و مزایلت منفقود
 باشد هر چند اثبنتیت باشد اما بعد و مزایلت نبود این معامله و رائے طور عقل است محبوس عقیبه
 عقل مشکل است که باین سر پی برد کشف صحیح و نور فرست که مقبوس از مشکوٰۃ نبوت بود
 باید تا ایمانی باین معامله حاصل نماید و شرب از مشرب یابد و بر تقدیر تسلیم گوئیم مزایلتی که موجب سیر
 و رک است همان مزایلت است که از راه بعد و دوری پیدا شده است نه مزایلتی که از راه اقریبیت
 متوهم شود که از باقی و درک از نسبت اتحاد هم دور تر است یا آنکه گوئیم تعلق معامله اقریبیت بعلم
 حضوری بآن معنی است که نفس عارف هنوز بر جا است بعلم حضوری او بر پامع ذلک باصل مطلوب
 علم حضوری دارد و چیز را حاضر است که این محال است یا نفس حاضر را عین مطلوب تصور نموده
 حضور نفس را عین حضور او دانسته است که این معامله مناسب سیر نفسی است بلکه بآن معنی است که

عارف از خود محروم شدہ و از حضور ذاتی خود منحل گشته حضور او کہ پر توے است از حضور واجبی جل
سلطانہ بحضور او تعالیٰ ملحق گردد و بعد از حقوق تمام چون حضور او با و بود کہ از عارف و از حضور وے
اثرے نماید نسبت باطن از درک بعید ترمی افتد و بعدم یافت از نسبت علم حضوری کہ بالا ذکر یافت
متصف ترمی گردد و ہذا۔

بر سر اصل سخن رویم صاحب علم حصولی در مراتب قطع منازل وصول در کمال شوق و ذوق
است و بکثرت و شہود خود ملتذ و نشادان و ہموارہ در استغراق حضور مستہلک و صحبت او جذب بخش و
عشق آمیز و گریہ آور و وجد انگیز و آنکہ معاملہ او و راہ آفاق و انفس است از شوق در گذشتہ است
و از قید شہود و استغراق در مشہود و راستہ معاملہ او و راہ ظہورات است و کارخانہ او بر تر از ظلال چہ
ظہور بے شائبہ ظلمت نیست نہایت ظل بہایت انفس است بیرون انفس ظل نیست ہر چند مراد
بعید باشد صحبت شان بعینہ صحبت اصحاب کرام است علیہم الرضوان در صحبت این بزرگواران هیچ
شنیدہ کہ کسی تو اجد نمودہ باشد و نعرہ شوق بر کشیدہ و دم از تجلی و شہود بر آورده، آرام این
برگزیدگان در طاعات ذوالانعام است جل و علا و فرخندگی ایشان در سیرگی او تعالیٰ کار
اینہار و ام نیاز است و کمال لذت شان در نماز حدیث ارحنی یا بلال و حدیث قرۃ عینی
فی الصلوۃ شاہد معاملہ شان است آنچه ارباب ظلال را در آخر کار سیر است قدم اول این
بزرگواران است وصول باصل اینہارا مسلم است و حقیقت جدویافت ہم اینہارا سیر این وجدویافت
از عالم دیگر است و لائے وجدویافت سابق و تری الجمال تحسبہا جامدۃ و ہی تم ممر السحاب
در مقام سابق اگر وصل است صورت وصل است و اگر یافت ہم صورت یافت چہ علم حصولی بمنزلہ
ظل علم حضوری است۔

تنبیہ از لفظ جہل و حیرت کہ بالا مذکور شد گمان نکنی کہ ارباب این نسبت علیہ علم نیست
خود ندارند کلا حقیقت علم و یافت در این موطن ثابت است لیکن چون تنبہا در باقیہام با کہ متحقق نزد
عوام کہ با سفل سافلین فرود آیدہ اند علم و یافت بحصول صورت معلوم است و بس، علم حضوری

بیجا

زردشان گوینا علم نیست بنابر آن تعبیر از آن معامله مجمل و حیرت نموده می آید و الحق در یافت آن نسبت کمایی بے وفور علم و کمال معرفت متعذر است هر چند حاصل بود و طریق در یافت آن نسبت یا بآن گونه بود که حق تعالی عارفی را حدت بصیرت بنوع عطا فریاید که بے حصول صورت معلوم تواند تمیز نمود هر چند عقل عقیل بے بآن نتواند برد که لا محمل عطا یا الملك الامطایا یا بآن طریق که در صورت مثالی آن معامله مجمل کیفیت را و انما یندی بالهام ربانی و یا با اعلام را مبر یا غیره معلوم کند یا یقین حصول نسبت بالذاتی که بر آن مترتب است بدین درک درک نبود و راست که بعضی را آن معامله حاصل باشد و علم بآن از هیچ راه حاصل نبود علم بتفصیل احوال و مقامات همه را نمی دهند حال قالی را عطای فریاید و دیگران را بعلم او کفایت می کنند لیکن این هر دو در نفس وصول برابرند تفاوت بعلم و عدم علم است که از قبیل فضل جز نیست و در علم نیز مراتب مختلفه است. با جمله آنچه مطلوب است حصول این نعمت عظمی است علم بآن هر قدر که بود از قبیل محسنات زائده است در رنگ محسنات بدعی در فن بلاغت و لیکن هذا آخر المکتوب الحمد لله اولاً و آخراً و الصلوة والسلام علی رسولہ دائماً و سرمداً و علی الہ الکرام و صبحہ العظام الی یوم القیام۔

مکتوب هشتم و نهم (۸۹)

نیز بمولانا محمد حنیف در اشارت بجامعیت عارف۔
 بعد الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب خوی اعزی می رساند احوال فقرائی این حدود مستوجب حمد است المسئول من الله عافیتکم و استقامتکم علی جادة الشریعة المرصیة و السنة السنیة المصطفویة علی مصدرها الصلوة و السلام و النجیة و ترقی درجاتکم الصوریة و المعنویة و القوز بالسعادات الاخریة الابدیة و التخلیة و الفناء و الانقطاع بالکلیة فاذا تخلیت و فنیته حق التخلیة و الفناء و تبت نوراً و جمالا لا یتجلی فی کل شیء الا جمالك و صار العالم السفلی و العلوی مرایا النورك و بهاءك و مظاهر حسنك و كمالك

و کنت مرکزاً و اجمالاً للعوالم ظاهراً فی کل شیء خلیفتنا و امامنا فی الخلق و تمت فی حقک النعمۃ
فانظر الی انار رحمۃ اللہ کیف یحیی الارض بعد موتها۔ والسلام

مکتوب (۹۰) نورم

خواجہ دینار در عدیت عارف۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عباده الذین اصطفی سعادت آثار میان دنیا
ازین مسکین خاکسار دعوات مطالعہ فریاد احوال فقرائے این حدود مستوجب حمد است خیریت اجبہ
دور افتادہ از کرم حضرت و باب جل سلطانہ مسلت نمودہ می آید با جابت قرین بار ممکن بیچارہ کہ نصیب
اواز مطلوب حقیقی جز استہلاک و اضمحلال نیست در ادراک کمال او عاجز و قاصر است چون در بارگاہ
وحدت واحد بنیش غیر از انعام و نلاشی نقد و وقت تدرار از دریافت حسن جمال او ہی و حیران۔ بیت
گیرم کہ بغم خانہ ما یا رخسار آمد کو حوصلہ و طاقت دیدار کہ دارد

اوست کہ در خلوت گاہ الکبریا درائی کمال خود را خود شاہد است و در بزم گاہ انت کما انتیت علی
نفسک جمال خود را خود ناظر فہو الذی حمد ذاتہ بذاتہ و اتنی علی کمال صفاتہ فہو العارف و
المعروف و ہو الشاہد و المشہود۔ عاشق بیچارہ درین جلوہ گاہ رخت با صحرائے عدم کشیدہ و
ہستی و دانش و توانائی را باہل آل حوالہ نمودہ۔ بیت

جسم ہمہ اشک گشت و چشم بگریست در عشق تو بجے جسم ہی باید زلیست و سلام

مکتوب (۹۱) نور و حکیم

شیخ طاہر بدشتی جوئی در اظہار محبت حضرت پیر دستگیر خود و محبت اصحاب آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ
بسم اللہ الرحمن الرحیم حضرت حق سبحانہ بمراتب قرب ارشاد ترقیات بخشاد خدمت
معارف آگاہ دور افتادگان را فراموش نساختہ باشند چون بموجب المرء مع من احب

ہر جا کہ ارتباطی در میان است معیت معنوی با نذرت آن نیز ثابت است امید است کہ تمادی ایام
مفارقت فتورے در نسبت سابق نیارد بلکه اگر ارتباطی مذکور قوی تر گردد چنانچہ متوقع از دوستان است
نسبت مسطور نیز زیاد تر شود و بیش از پیش گردد این فقیر را بجماعت کہ بشرف خدمت پائے بوسی حضرت
قطب المحققین قدوة خدا طلبان حضرت ایشان مشرف گشته اند نسبت علییہ است در نظر از عالم جدا اند
یکے مناسبے ندرند چه این جماعہ مرایائے محبوب اند و نشانے از ان بے نشان دارند خدمت محبوب منگام
غیبت او خصوصاً بغایت محبوب و مرغوب اند نزد والہان و شفیتگان قدر این جماعت بیش از پیش است
ہر چند این جماعت بے پروا باشند و از لوازم ارتباط مسطور دور بوند اما نزد ما مردم تہایت عزیزند و
خدمت و محبت شان بر ما لازم بہر حال از دعا غافل نباشند و توجہ نمایند کہ فردا در زمرہ مہمان و
خادمان آنحضرت یکجا محشور گردیم و در تہ لوائے مبارکش جایا بیم رَبَّنَا آتِنَا نُورَنَا وَ اغْفِرْ لَنَا
إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

مکتوب ۹۲ نودوم

بشخ حمید احمدی در غیب بر تحصیل طریقہ بندگی و بیان معالجه عجب در اعمال -
محبت آثار اخوی شیخ حمید دعا و سلام خوانند و از نوشتن احوال فارغ نباشند و در ادای
طاعات و عبادات مردانہ باشند و کم ہمت برادری خدمت مولی جل و علا چست بر بندند امر و روزگار
روزا بر فردا است در وقت کار منتظر اجر نشستن فی الحقیقت خود را از اجر بازداشتن است و در ادای
خدا ت مقید بلذات نباشند اگر لذت دہند نعمت است اگر نذہند طاعت را از دست نباید داد
مقصود از بندگی محنت و مشقت است کہ معادات نفس و مخالفت ہواست نہ عیش و راحت کہ
منمائے ہوا و نفس است آن لذت راحت دیگر است کہ از آن طرف عطا شود و نفس و ہوا را اصلاً
در آن مدخل نبود کہ نفس در عین آن لذت بانالہ و فغان است لیکن آن لذت چوں موہبت است
طاعات را بفقداں موقوف نمی توان داشت در تحصیل طاعات بجان کوشند و امید نجات از رحمت

جو بند و طاعات را نیز اثر رحمت او فہمند و عائد توفیق او دارند و حول و قوۃ خود را اصلاً در آن دخل نہ ہند تا از عجب بر آیند و اگر احوالنا حول و قوۃ را بخود عائد بینند از آن نادم و مستغفر بوند تا طاعات ناچیز نگردد و با تم متبدل نشود لیکن باین بہانہ از اعمال و طاعات در نماز ہم طاعات کنند و ہم استغفار از آن طاعت نہمایند و آنرا نشان آن جناب مقدس ندانند و امیدوار باشند کہ این ندامت و استغفار رفتہ رفتہ علاج آن دید حول و قوۃ نماید و اعمال را قابل قبول سازد۔ بیت

چشم دارم کہ دہی اشک مرا حسن قبول اے کہ در ساختہ قطرہ بارانی را
بزرگے گفتہ عمل و استغفر طریق بندگی اینست اللہم مغفرتک اوسع من ذنوبی و رحمتک
ارحی عندی من عملی۔

دادیم ترا از گنج مقصود نشان گرمانہ رسیدیم تو شاید برسی والسلام

مکتوب (۹۳) نور و سوم

بحقائقی پتہ شاہ شیخ نور محمد پٹنی در حل آنکہ بر تقدیر فنا علم بفنا چگونه باشد۔
بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ خدام معارف
دستگاہ از این شکستہ آوارہ دعوات مشتاقانہ قبول فرمایند۔ مصراع
از ہر چہ میرود سخن دوست خوشتر است
سوال فنا نیان با سوی است و زوال علوم است با سرہا پس بر تقدیر حصول فنا اگر
علم بفنائے خود دارد فنا حاصل نیست و اگر علم ندارد چگونه داند و گوید کہ فنا حاصل است چنانچہ ارباب
فنا از آن خبر داده اند۔

جواب بعد از مضمی حالت مذکورہ خواہد دانست کہ فنا حاصل گشتہ است و از آن خبر
خواہد کرد و بر تقدیر دوام فنا چنانچہ مختار حضرت ایشان با است قدس اللہ سبرہ الاقدس۔
گوئیم بریں تقدیر بقا لازم فناست در عین فنا باقی است و در عین بقا فناست پس دریں موطن

صفات افعال عارف از خود فانی گشته بصفات افعال واجبی تعالیٰ متحقق می گردد مثلاً علم ممکن از خود فنا یافته بعلم واجب تعالیٰ و تقدس بقامی یابد و علیٰ ہذا سائر الصفات پس اگر عارف فانی در این مقام بعضی اشیاء را بعلم باقی دریا بد منافی فنائے علم او نبود چه علمی کہ فنا یافته است بان علم اشیاء در دنیا فناست تا محذور لازم آید الترائل لایعود و این علم دیگر است کہ اشیاء با آن درک می نماید عزیزے گوید عرفت الله بالله و عرفت الاشياء بتو الله این معرفت اشیاء منافی نیسان اشیاء نیست۔ یا آنکہ گوئیم کہ درست است کہ فنا یک لطیفه را از لطائف انسانی حاصل بود و علم با آن هر لطیفه دیگر را۔ یا آنکہ گوئیم کہ فنا هر باطن را بود کہ کار اوست و علم بفنائے آن ظاہر را باشد چه بر تقدیر دوام فنا عارف چنانچہ پیش از فنا بود بعد از فنا نیز بر بہاں نہج است زن و فرزند و سائر دوستان را بر سنن سابق می شناسد اگر بعضی احوال باطن خود را نیز دریا بد و بران مطلع گردد محل تعجب نیست، اگر گویند محل دانش قلب است و چون قلب فانی گشت باید کہ ظاہر نیز از دانش بے نصیب گردد، گوئیم اگر مراد آنست کہ بے دانش قلب از ظاہر دانش مطلقاً مصروف است دانش مقصور بر قلب است پس ممنوع است چه ما بعد است می پایم کہ قلب از دید و دانش ماسوی مطلقاً رسته است مع ذلک ظاہر بر دانش خود است اگر معنی دیگر میخواہد پس دریدعائے ماضی نیست تحقیق آن است کہ بعد از تحقیق فنائے قلب دانش کہ بان تعلق داشت بجائے دیگر انتقال می نماید و محل دانش آنجامی گردد و السلام اولاً و آخراً۔

مکتوب نود و چهارم (۹۴)

بحقائق و معارف آگاہ شیخ عبدالحی تنینی در دفع شبهہ صاحب زینتہ کہ بر مقرر قوم نموده کہ بر تقدیر کم شدن یافت چگونه باشد۔

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين
والآله الطاهرين دعائے وافی این مجبور عاصی در معرض قبول آرزو احوال این فقرا مقرون بعافیت است
حمد لله سبحانه على ذلك المسئول سلامتكم واستقامتكم۔

مخدوم با سطرے چند در حل اشکال صاحب نرقتہ در باب فنا کہ مرقوم نموده است بتقریبی املا
نمودہ بود احوال مضمون آنرا بطریق ہدیہ بیان عزیز الوجود ارسال کردہ۔ سوال صاحب نرقتہ گوید۔ شعر

گویند عنان خود چہ تابی گم شو کہ چو گم شوی بیابی

این نکتہ نمود نا صوابم چون گم شوم آن گہ چہ یا بم

یا بندہ اگر کسے دگر خواست از گم شدنم پس او چہ میخواست

جواب محفل آنست کہ گم شدن نسبت بہ اسوی است و یافت نسبت بحق محل شانہ فلانما قات

و مفصل آنست کہ گم شدن در مقام فنا کہ مقام عین الیقین است متحقق است چہ درین موطن علم منافی

عین است یافت در مقام بقا کہ موطن حق الیقین است صورت می بند پس گم شدن شرط یافت

شدر چند در یک وقت جمع نشوند فلا اشکال و این بر تقدیر است کہ از یافت ادراک مرکب خواہیم

و اگر ادراک بسیط ارادہ داریم پس در عین گم شدن ادراک بسیط حاصل است چنانچہ مقرر است عزیز گوید۔

از حضرت ذات بہرہ استہلاک است استہلاکی کہ از تصور پاک است

رباعی آن معرفتے است نامش ادراک بسیط آنجا چہ محفل دانش و ادراک است

و برین تقدیر نیز اشکال مندرج است چہ فنا شہود است نہ وجودی و بر تقدیر فرض فنائے

وجودی جواب ہماں است کہ در شق اول مسطور شد چہ بعد از ایجاد وجود مہوب کہ مربوط بولادت ثانیہ

است یافت حاصل است پس حاصل آنکہ مراد از گم شدن شہود است یا وجودی و نیز مراد از یافت بسیط

یا مرکب بہر تقدیر مخدوم دفع است چہ اگر شہودی مراد است چنانچہ مقرر چہ مراد است از یافت

ہر معنی کہ خواستہ آید مدعا ثابت است لیکن بر تقدیر ارادہ ادراک مرکب یافت متاخر است البتہ

و بر تقدیر ارادہ بسیط معیت حاصل است اما در تقدم ذاتی اختلاف کردہ اند بعضے گویند تا نیابی

نہی و بعضے گفتہ اند تا نہی نیابی و تحقیق آنرا از مکتوبات جلد ثانی باید طلبید اگر گم شدن وجودی

مراد است نیز یافت مرکب را چنانچہ متبادر است از یافت تاخر است کما مر پس بر تقدیر درست

آند چون گم شوی بیابی والسلام علیکم۔

مکتوب (۹۵) نود و پنجم

بخواجه مومن جذبی در ترغیب بر تحصیل نسبت این بزرگواران -
 بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب خوی گرامی می رساند احوال این فقیر من جمیع احوال
 مستوجب حمد است خیریت و جمعیت اجبه مسئول و بامول، کتاتنها ایشان میرسد و ازین طرف
 در ارسال جواب تقصیری رود و معذور خواهند داشت بهر حال از دعائے ظہر الغیب فراموش نکنند و
 کیفیات را تویسان باشند و در وظائف طاعات قدم راسخ دارند و دوام اقبال بجناب مطلوب حقیقی
 بے وصف شاهی و مشهوری که دران موطن توجه و حضور خود بخود است و عارف را حیرت
 استهلاک و اضمحلال دران نصیب نیست پیدا کنند بعد از ان مترصد ثمرات که برین نسبت مترتب است
 باشند و دوستان را نیز در یوزة این معنی نمایند و السلام علیکم -

مکتوب (۹۶) نود و ششم

بخواجه محمد کاظم در نصیحت -
 بر خوردار سعادت آثار قرۃ العین خواجه محمد کاظم بجاییت
 صوری و معنوی باشند احوال فقرائے این حدود مستوجب حمد است المسئول سلامتکم و استقامتکم احوال را
 تویسان باشند و کوشش نمایند که دوام اقبال و نگرانی بجناب قدس بوصف عجز نیستی پیدا کنند و هر چه
 منافق این دولت بود از ان کناره گیرند و قوت جوانی را صرف ظایف بندگی نمایند کس این و ستم بجاییت
 معتنم است بعد از فتور این قوت قدر آن معلوم می شود و حسرت بدست می ماند با کجمله این وقت را در امور
 لا طائل صرف کردن المے است که تدارک آن ممکن نیست و السلام

مکتوب (۹۷) نود و هفتم

بارشاد پناه میر محمد نعمان در اظهار کلمه دوستانه -

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى اهدانا سيادت و نقابت پناه بعافيت صوري
و معنوي بوده ياد آور مجبان دور افتاده باشند قلم بخور فرومانده است چه نوسيد که شايان قبول آن خلاص
اولاد قبول گردد و قابل آن بود که ازان معدن خود جوابے برائے آن سز زنده هر چند در عمان فکرت
نذکور غواصي نمود تا گوهری بدست آورد و آن را تحفه اهل بصيرت سازد بيسر نشد و بدست نهي از
ساحل آن سر بر آورد آخر الامر اعتراف بعجز نموده و نوشتن را ازان تمهي محال کشيده بدو کلمه نامربوط
خود را فریاد خاطر فیض با ترداد بیت

حافظ و طبقه تودعا گفتن است و بس در بند آں مباش که نشخيد يا شنيد
و اگر گاهے بدعا و توجه هم ياد کنند بعید نبود هر چند اين تمنا از تمنائے سابق هم قدمے راسخ
در استحالت دارد فحسبنا الله تعالى بعد هذا و نعم الوكيل

مکتوب نود و هشتم (۹۸)

بمولانا حسن علی در بیان طریقه مرضیه عبودیت۔

بعد الحمد والصلوات و تبلیغ الدعوات بسعادت آثار اخوی مولانا حسن علی می رساند
احوال فقرا ئے این حدود بحمد الله سبحانه مقرون بعافیت است خیریت اجبه دور افتاده مامل
مستول باید که احوال را نویسان باشند و اوقات را معمور دارند و در اہم امور صرف نمایند و
در سر و علانیہ بخوف و تقوی بوند و قوت جوانی را مصروف طاعات سازند و اجیائے لیالی را
از مغنمات شمرند و شبہائے نار را باز کار و افکار و گریہ و زاری و تذکر ذنوب و فکر گور و قیامت منو
دارند و ہما لکن عمل سنت را از دست ندہند و از بدعت و بتدرع محترز باشند و سعی نمایند کہ
دوام حضور مع الله سبحانه بے مزاحمت اغیار حاصل کنند و ہمت بران گمارند کہ نفس حاضر نیز از
بیان بر خیزد تا حضور او با و صورت بتدو او صاف و اخلاق او بجائے اخلاق او صاف
این نشیند و انابت امارہ رو بزوال آرد، خوش گفت۔ شعر

چو جان آئی بجای من نشینی مرادگیر بجای من نہ بینی

توئی از ہر دو عالم آرزویم ترا چون یافتم از خود چہ گویم

باجملہ اگر نجات مطلوب است مرادات حق راجل و علا بر مرادات خود در باید گزید بلکہ خود را از ہمہ منتبات ہی باید دید کلمہ لا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ لا ازو باید شنید انہ جمید حیدر طریقہ بتدیگی این است انہ لمیسر لکل عسیر و هو علی فایشاء قدیر وبالاجابة جدیر امید کہ این بے حاصل را بدعائے سلامتی خاتمہ یادی کردہ باشند کہ دعائے ظہر الغیب قرب باجابت است۔

کریمہ

مکتوب (۹۹) نودونہم

بخواجه محمد فاروق در تخریص بر تحصیل معرفت و ضبط اوقات۔

مخدو با و بکریا مطلوب اصلی از ایجاد نورع بنی آدم چونکہ تحصیل معرفت صانع است جل و مقرر است کہ معرفت بے فنار در معروف صورت نمی بند پس امثال ما ہجوران را ناگزیر است کہ عمر گرامی را صرف این دولت مطلوبہ بنمائیم و در این زندگانی فانی پیش از فنا فانی گشتہ بہ بقائے باقی حقیقی عزیز بہانہ بشناسیم افسوس است کہ آنچه ازین کس طلب داشتہ اند بجا نیار و دو با مورد دیگر پردازد و در پے تعمیر آنچه تخریب آن خواستہ اند گرد و سر بایہ وقت عزیز را در پے استیفائے لذات فانیہ مصروف سازد، رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ اند کہ ایاک والتنعمة فان عبد اللہ لیسوا بالمتذہبین کمال خجالت انفعال است کہ مطلوب را درین مہلت قلیلہ با وجود دعوت بان در آغوش ناکشیدہ واجابت ناممودہ ازین دعوت گاہ رخت بر بندد و بعذاب بعد و خربان کہ بتر از عذاب حجیم است خود را قرار دہد و از لذت قرب وصال فرار نماید فیما ویلتا علی من اعرض عن اللہ ووا حسرتا علی من فرط فی جنب اللہ دوبارہ در دنیا آمدن نیست من کان فی ہذیہ اعمی فہو فی الآخرۃ اعمی واصل سبیل اللہ بیت

حجاب
حجیم

ترسم کہ یار یا مانا آشنا بماند تا دامن قیامت این غم بماند

با کجملہ کار باید کرد از گفت و شنود را ہے نمی کشاید امید که در باره این دوران کار را از صلحائے آن
دیار در یوزہ دعا و توجہ نمایند۔ والسلام

مکتوب (۱۰۰) صدم

بمیرزا لطف اللہ در بیان حاصل طریقہ علیہ صوفیہ و ذکر بعضی نصائح۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفیٰ پورود صحیفہ گرامی
مشرف گروید چہ نعمتے است کہ در عنفوان جوانی و تہیہ اسباب عیش و کامرانی سودائے مطلوب حقیقی
در سویدائے دل پیدا آید و ہوائے ہویت غیب از جبین جان ہوید اباد شد محبت درویشان اثر آن سنت
و نیاز با ایشان بنیہ واضح بر آن پیر انصار قدس سرہ ہی فرماید الہی چیست این کہ دوستان خود کردی
کہ ہر کہ ایشان را شناخت ترا یافت و تا ترا نیافت ایشان را شناخت محب این طائفہ با این
طائفہ است المرء مع من احب شنیدہ باشند سعادت آثار این موسم جوانی و فراغ را مغنم دانند
و فوت آنرا صرف خدای موی علی الاطلاق نمایند ہنگام کار ہمیں موسم است در وقت پیری و سستی
قوی بر تقدیر حیات فراغ معلوم است کہ چہ از دست می آید در حدیث آید است سبعة بظاہر
اللہ فی ظلہ یوم لا ظل الا ظلہ امام عادل و مشاب نشأ فی عبادة اللہ و رجل قلبہ معلق
بالمساجد و رجلاں تمحایا فی اللہ اجتمع علی ذلک و تفرقا علیہ و رجل دعته امرءة ذات
منصب جمال فقال انی اخاف اللہ و رجل تصدق بصدقہ فاحفاها حتی لا تعلم شمالہ
ما ینفق یمینہ و رجل ذکر اللہ خالیاً ففاضت عیناہ رواہ البخاری و مسلم و غیرہما۔
سعی فرمایند کہ پریش عمل اخیر قیام نمایند و بتیابت امام بر عدالت مستقیم باشند بدانند کہ
حاصل طریقہ بزرگان ماقدسا اللہ سبحانہ با سرار ہم العیلة اتباع سنت است و اجتناب از بدعت
و دوام توجہ و نگرانی است بجناب قدس سبحانی بوصف عجز و نیستی بحدے کہ دل را انقطع تام از
ما سوائے او تعالیٰ حاصل آید و تعلق علمی و جسی او از اشیا گسستہ شود و از رفیت ما سوی آزاد باشد

نہ از شادی آن شادان و نہ از غمی آن غمگین و نیز دل را حضور و آگاہی بمطلوب حقیقی بنوع پیرا
شود کہ غیبت در قفائے آن نبود حضوری کہ غیبت در قفائے آن بود نزد این اکابر معتبر نیست
تا حضور و آگاہی ملکہ نشود و وصف ذاتی او نگردد چنانچہ سمع صفت سامعہ و بصر صفت
باصرہ این نسبت شریفہ متصور بود و نفی نمودن است نفس حاضر را چون بفضل او سبحانہ تمام
منتفی شود و حضور و شہود مطلوب خود بخود پیدا آید درین ہنگام شہود بود بے وصف شاہدی و
مشہوری بعد از آن بمقتضائے من قتلۃ فاناد بیتہ بوجود مویہوب موجود گردد درین ہنگام سیر
معشوق در عاشق است، خوش گفت بیت

آئینہ صورت از سفر دورست کان پذیراے صورت از نورست

و آنچه در بالا گفتیم کہ حاصل طریقہ بزرگان ما الخ زیرا کہ حقیقت این برگزیدگان و رائے
این گفتگو است سرسیت کہ تعبیر آن بامثال این عبارات متعصر بلکہ متعذر است من لہ
بیداق لہ بیدار۔ باید دانست کہ دریافت این معانی مسطورہ بذوق و وجدان بے طول
صحبت و خدمت اکابر این طریق عالی دشوار است ازین عاصی ہجور از تذکر این امور لرزان ہر اسان
است در پیوزہ حصول این معانی نمودن در رنگ سوال است از سائل فقیر ہر چند از راہ محبت
این طائفہ علیہ ایمانی یا این معانی حاصل نمودہ است لیکن چون در محبت ناقص است در آنچه
مترتب بر محبت است نیز باید کہ ناقص باشد چہ محب را اطاعت محبوب لازم است ان المحب
لمن ھو اہ مطیع و چون اطوار این اکابر در خود کمتری باید متفرع علیہ آنرا چگونہ بروجہ کمال باید
آرے بمقتضائے حدیث قدسی انا عند ظن عبدی بی چون حسن ظن باین فقرائے دور از کار
دارند بخیل کہ بانرا ظن شما با شما معاملہ فرمایند۔ بیت

می تواند کہ دہد اشک مرا حسن قبول آنکہ در ساختن است قطرہ بارانی را

والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الھدی والتوتم متابعتہ المصطفیٰ علیہ وعلی آلہ الصلوٰات
والبرکات العلی۔

مکتوب صد و یکم (۱۰۱)

بسیادت تپاہ میر محمد نعمان در آنکہ مصداق حصول نسبت صوفیہ علیہ تخی است بہ احکام شرعیہ۔
 بسم اللہ حامد او مصلیا علی رسولہ الکریم اللہ تعالیٰ ذات بابرکات را مشمول الطاف
 داشته مسند آراء ارشاد در ادوار، مستی موبوم متخلع ساخته بدوام نیستی موصوف کناد تا ہستی حقیقی
 جلوہ فریاد و خود بخود حاضر باشد این معنی ذوقی ست و جدانی، بگفتن و نوشتن راست نمی آید و بنظر و فکر
 این معنائی کشاید کہ با وجود تکالیف سماوی نابودن بچہ معنی است و بودن و نابودن در یک وقت
 چگونه باشد عرف ربی بجمع الاضداد۔ عزیزے گفته در ہر چیز رحمت است الا در عشق کہ می کشند
 و از کشتہ دیت می خواہند یعنی از گم شدہ احکام بندگی قرومی گزارند و مصداق این نسبت تخی است
 با حکام شرعیہ چہ کمال آن بقنا و اطمینان نفس می رساند و از نفس مطمئنے جز موافقت نیاید و مخا
 و در این شریعت کہ دعوائے این نسبت نماید از مغز جز پوست حاصل ندارد و آنچه دارد از راه استدراج
 است و مَنْ يَسْتَعِزَّ بِغَيْرِ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ
 امید کہ این دو را از کار را از دعائے خیر نسبی سازند و در اوقات مرحوجہ استقامت او خواہند۔ فان
 الاستقامتہ فوق الکرامتہ۔ والسلام۔

مکتوب صد و دوم (۱۰۲)

باجبہ اکبر آباد علی الخصوص ارشاد تپاہ میر محمد نعمان در تذکیر بر تحصیل معرفت صانع جل و عز
 و تحذیر از حریان آن۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى انا بعد این تذکار سیت ازین خستہ دل افکار
 برائے اجبہ ہوشیار فاعتبروا یا اولی الابصار۔ بدانند کہ مقصود از آفرینش انسان تحصیل معرفت حق است
 جل و علا و در معرفت اقسام متفاوت است باعتبار تفاوت استعدادات بعضہا فوق بعض

ہر کس در معرفت بقدر عرفان خود سخن کرده است اما آنچه مجمع علیہ این طائفہ علیہ است قدر مشترک
 است لابد است در مدارج قرب آنست کہ معرفت بے فنائے در معروف صورت نمی بندد۔ بیت
 بیچ کس راتانہ گردد اوفنا نیست رہ در بار گاہ کبریا
 شعر از تست حجاب تو یقین است شرط ہمہ رہ روان ہمین است
 می بین لگوے مذہب این است می باش و مباحث مشرب این است
 پس بر یاران ہوشمند ناگزیر است کہ در حاصل کار و نقد روزگار خود نیک تامل فرمایند ہر کہ را معرفت
 مسطورہ حاصل است فطوبی لہ و بشری باید کہ این حاصل را صرف امور غیر حاصلہ نماید و ہمت
 بر آن گمارد کہ اصل را در رنگ ظل و اگزار دوسر کہ را بمعرفت را بے نکشودند و در طلب و فقدا این
 دولت نیز ندادند فالویل کل الویل آنچه مقصود از خلقت او بود ادا نمود و امرے را در این نشاء
 ازوے طلب استند بجا نیارود و با مورد دیگر پرداخت و تعمیر چیزے کہ تخریب آن خواستہ اند نمود
 و سرمایہ عمر گرامی را در ہوا و لایعنی مصروف ساخت و زمین استعداد خود با وجود حصول اسباب
 معطل گذشت کمال انفعال است کہ مطلوب را درین مہلت قلیلہ با وجود دعوت بان
 در آغوش ناکشیدہ ازین دعوت گاہ رخت بر بندد فردا بکدام رود در حضرت صمد پیش در آید و بکدام
 جہت زبان عذر بکشاید و عذاب بعد و حرمان بتر از عذاب حیم است چنانچہ لذت قرب و
 وصال زیادہ از لذات جنات نعیم است فیا و یلتا علی من اعرض عن اللہ و یا حترتا علی
 من فرط فی جنب اللہ دوبارہ در دنیا آندی نیست مَن کَانَ فِی هٰذِہِ اَعْمٰی فَمَهْوٰی فِی الْاٰخِرَةِ
 اَعْمٰی وَاَصْنَلُ سَبِيْلًا ہ بیت

ترسم کہ یار با مانا آشنا بماند تا دامن قیامت این غم بجا بماند

می آرند کہ استاد ابوالقاسم قشیری رحمۃ اللہ تعالی علیہ بوعلی دقاق را قدس سرہ پس از وفات نجواب
 دید کہ بسیار بیقراری می کرد و می گریست گفت اے استاد چہ بودہ است مگر باز گشتن بدنیسا
 می بایست گفت آری ولی نہ از برائے مصلحت دنیا و نہ برائے آنکہ مجلس گویم بلکہ از بہر آنکہ

حکایت

برائے

میان بریندم و عصاب برگیرم و همه روز بر یک یک در شوم و حلقه و عصاب در بر زخم و بگویم نکنید نمی انید
که از که بازمی مانید - نشعر

صاحب خانه را دهم آواز کز پئے هیچ ماند از همه باز
عمر بگذشت در پریشانی بنگری کز چه بازمی مانی

پس بر امثال ما مجوران لازم است که عمر گرامی را بخوض این معانی بدیو صرف نمایند و درین
زندگانی فانی حکمت و وصول بفقہ آن اصول خواہیم و از سیر صالحین و نعت عارفین بیان این
معانی و تفسیر این حدیث جویم و در طلب آن بجان کوشیم و از هر جائے بوی ازان بمشام جان برسد
از پئے آن شویم هر چند دست طمع از تقدیر این گنجینه تہی بود بارے از طلب در فقدان فارغ نباشیم
و از جرگہ متمردان بیرون شویم، خوش گفت بیت

بچه مشغول کنم دیدہ دل را کہ دلام دل ترامی طلبد دیدہ ترا میجواید

طالب را باید کہ در طلب خود را آرام ندرد و همواره مضطرب باشد - ابو بکر طمستانی قدس سرہ گفته کہ
تصوف اضطراب است چون سکون آمد تصوف نما نہ محب را بے محبوب قرار نیست و هیچگونہ بما سوا
او انس و الفت نمی گیر و گفته اند مرید را بدین صفت باید بود کہ در کلام مجید مسطور است حتی اذا
صَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَصَاقَتْ عَلَيْهِمُ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا
إِلَيْهِ چون طالب آوارہ بدین صفت شود بمصدق ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا، امید است کہ بجز بخشش
بخوش آید و عاشق صادق نازین خروش بر آرد و در کج از معرفت در باطنش بکشاید نشانه ازان بے نشان
پدید آرد و در جرگہ رجال لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ الْآيَةِ در آرد و بصفته لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ
وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الْآيَةِ متصف سازد - بیت

بس کنم خود ز پیرکان را این بس است بانگ دو کردم اگر در دره کس است

مامول از دوستان مقبول آنست کہ این دور افتاده را از دعا ہائے مرحومہ منسی نسا زند و در نوزہ
حصول معانی مزبورہ در بارہ او نماید لَانَّ قَرِيبَ حَبِيبٍ رَبَّنَا اِنَّمَا كُنَّا نُوَدُّ رِئَا وَاغْفِرْ لَنَا

میجواید

✓

۶

بَارِئًا عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَصَلَّىٰ اللَّهُ تَعَالَىٰ عَلَىٰ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ كَمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُونَ وَكَمَا غَفَلَ
عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُونَ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا وَعَلَىٰ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَىٰ
مَلَائِكَتِكَ الْمُقْرَبِينَ وَعَلَىٰ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ -

ن
ملائکتہ

مکتوب صد و سوم

بارشاپناہ میر محمد نعمان در اظہار محبت و دید قصور اعمال -

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى خدام نجابت نقابت دستگاہ این اجبہ دور افتادہ
را از دعائے خیر نسبی سازند رابطہ حب معنوی و شوق ملاقات صوری کہ این احقر را بجناب شہاست محتاج
تکریمیت چون دل را بدل را ہے ست بحقیقت جامعہ خود رجوع فرمایند المجاز قنطرة الحقیقة اینجا
سرسیت پس شگرف ان الله خلق آدم على صورته اظہار آن سرکار این دل افکار نیست از کریمہ
إِنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ أَوْ قَلْبِهِ أَوْ قَلْبِهِ أَوْ قَلْبِهِ أَوْ قَلْبِهِ أَوْ قَلْبِهِ أَوْ قَلْبِهِ
باید کہ فرزند روزگار را از آنجا بدست آرند آن فی ذلک لذكری لمن كان له قلبٌ سبحان الله سخن
از حوصلہ خود بیرون رفت و بجائے شد کہ از آنجا خود در راه ست امثال ما مردم بواہوس را با این قسم
سخنان چه نسبت شخصی کہ مستغرق بچہ عصیان بود اورا فکر آثام و یا تم ذنوب خود داشتن از ہمہ امور
اہم است امروز یاد است کہ یکجا یک طپا بچہ مرگ بر روی عیش خوشگوار می رسد و معاملات گور
قیامت در پیش می آید و نامہ پراز عیوب این کس در حضرت علام الغیوب آشکارا میشود و سویر معاملہ
او با حضرت ہوید می گردد فیما خجلنا على ما عملنا و یا حسترا على ما فرطنا ربنا لا تؤخذنا من غيرنا و اخطانا

مکتوب صد و چہارم

بمیرزا عید الله در تحقیق فناء نفس و دلالت بر التزام آداب شرعیہ و وراثت مطلوب حل و علا -
بعد الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات می رساند بمطالعہ صحیفہ لطیفہ و احوال پسندیدہ آن گرامی براد

خوشوقت و ملتز گردید۔ نوشته بودند کہ دل از کار اذکار با موره آرام پذیر نیست و ہمگی افعال را نسبت بخود جز اصافت ہمت و ہی نمیدانند و خود خود را بلکہ جمیع وجودات را در تحت قہرمان جودی کہ لا و هو در نفی و اثبات او بمبراصل از سپماندگان اند مضمحل می یابد و بتکلف در ادای او امر واجبتاً تو اہی قہر اللوقت نموده بجائے می آرد۔

مخروبا این مراقبہ و این دید لطیف و اصیل است و کمال این مراقبہ آنست کہ این نسبت و ہی اوصاف افعال ہم بخود نہ بیند و این افعال و اوصاف درست باصل حوالت نماید و خود را بعدم صرف ملحق یابد و لاشی محض و نسبت سازج بیند تا از خود با نا نتواند تعبیر نمود علائمش آنست کہ در خود نہ ذکرے یابد و نہ توجہی نہ ہستی بیند و نہ حرارتے از دل تکرک ذکر و توجہ نہ کور مطلقاً مسلوب شود و اگر احياناً در دل حرکتے یا توجہ و حرارتے قہم در دلیل عدم صفائی مراقبہ مسطورہ نماید دل را آرام ذکر آن ہنگام بود کہ نفس ذکر ثابت باشد ذکر و توجہ از مباعدت و کمال مباسنت مشعر است و چون این گمان از میان برخواست نماز الالواحد القہار را نہ بان معنی کہ ممکن واجب گشت و با حضرت اتحاد پیدا کرد کہ آن غیر واقع ست بلکہ بان معنی کہ ممکن نماز و از خلعت مہومہ خویش تجرد گیرد و واجب بر صرافت اطلاق خود چنانچہ بود ہست و خواهد ماند بعد از حقوق افعال و اوصاف باصل اگر ذکر و توجہ است از خود بخود است، خوش گفت شعر

ولو شغلی من وجہ قہر و لعینتی من عینہ کحل

و اذواق دیگر کہ نوشته اند بہترین ہمہ آنها ہمیں مراقبہ است کہ مذکور گشت باید کہ در جمیع واردات آداب و حدود شرعیہ را نیک رعایت نمایند و بزرگ ادبے از آداب آن مساہلہ نکنند و اگر خلاف مقرر علما امرے ظاہر شود بدانند کہ آن از راہ سکر و غلبہ محبت است و حق منہی ہمان است کہ علما بیان آن نموده اند مقصود از سیر و سلوک حصول فنا و نیستی است و زوال گرفتاری ست از اسوائے مطلوب حقیقی چہ آفاق و چہ نفس تا در دیدہ بصیرت ہیچ چیز منظور و مشہود نبود حتی کہ اسما و صفات نیز در شہود و محبت شریک ذات مجرد نباشد گرفتاران احدیت مجرہ شرکت امر را

و توجہ
للعینہ

منہی

راضی نیستند همه مشهورات محبت را در تحت لا آورده نفی می نمایند خواه اسم بود و خواه صفت و شامی نویسد
که وجود صور خیالی را چون ظلال شیون صفات می دانند نفی آنها باعث انحلال وقت می شمارد و
یقین مبین بصب عین علمی شده که هر یک از مخطی و مصیب در تحت فرمان قهرمان وجودند و تلویحاً اینها
را بلون دیگر است.

مخدوم با هر چند همه در تحت فرمان قهرمان وجودند لیکن باید که متعلق طلب محبت مرتبه باشد
که هیچ نسبت و اضافت بآن ذروه علیار راه نیافته باشد و در مشهورات و تمخبات بود
از ظهورات ظلال رونافته مطمح همت جز ذات ظاهری که در این مراتب است چیز دیگر نباشد باید که
همه مشهورات را در تحت لا آرند تا منتفی گردند بحمد الله سبحانه که امثال این مشهورات بنظر پست
در آمده است که نوشته اند که این همه کشاکش از نارسیدگیست التماس خلاصی از اسوا از توجه بنندگان
خداوندی دارد اللهم ارنا الحق. و آنچه نوشته اند اگر ایراد پذیرد دل را تابع وقت سازد.

مخدوم با هر واردی که روئے نماید شکر آن بجای آرند و بعد از حصول تمکن در آن طالب
ترقی ازان باشند و هل من مزید گویند بپایان بودند. بیت
نه حُسنش غایتی دارد نه سعوی سخن بپایان بپیردشته مستسقی و دریا همچنان باقی
إلی ان یتبلغ الکتب آجله.

مکتوب صد و پنجم (۱۰۵)

ایشیخ محمد صالح که تھانیسری در فضیلت فقر و ترغیب بر تحصیل فنا.

مکتوب مرغوب خوی اعزی شیخ محمد صالح رسیده خوشوقت ساخت از مضائق روزگار
نوشته بودند بر فعل و ارادت حق سبحانه راضی بلکه ملتذ باید بود و سختی فقر و تلخی فاقه را نعمت خوشگوار دانست
آن را مرآت فعل و صفت جمیل علی الاطلاق باید تصور نمود و شیوه مرضیه حبیب خداوندی جل سلطانہ
که مقصود است از خلقت و مرکز دائره خلقت و محبت است. باید دانست حدیث نفیس الفقراء

الصابر روز جلساء الله عدا يوم القيامة شنیده باشند حیات دنیاوی چند روزہ بیش نیست فکر گورو
قیامت درین فرصت سیرہ ناگزیر است علاج علت معنوی کہ عبارت از گرفتاری است بہادون
حق سبحانہ از اہم ہمام دلی کہ گرفتار غیر است از وہی توقع خیر است سلامتی قلب کہ شرط نخستین این
راہ است وقتے متحقق شود کہ ماسوی را در دل گنجائی نبود لاجا و لاعلم بچیشیتی کہ اگر تکلف یاد
اشیا نماید بیادش نیاید بواسطہ نیسانی کہ دل را از ماسوی حاصل شدہ است این زبان مورد اسرار
و مہبط انوار قدم می گردد و محل تجلیات غیر متکیفہ می شود۔ مصرع
این کار دولت است کنون تا کراد ہند

وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ۝ وَالسَّلَام

مکتوب صد و ششم (۱۰۶)

سخواجہ محمد فاروق در آنکہ در محبت ذاتی جلال زیادہ از جمال لذت بخش است۔

الحمد لله في السراء والضراء والصلوة والسلام على سيد الانبياء والاه الاصفياء
میسبتے کہ درین ایام بآن عزیز روزگار رسیدہ است باعث تالم اجبہ دور افتادہ گردیدہ انانہ
وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ لیکن چون فعل حق است جل و علا و دلالت خاص بقا عمل خود می نماید ،
دو تمنند از وسیلہ وصول آنجناب عالی ست این مرارت صوری سبب چندین حلاوتہائے معنوی است بیت
می تلخ است جور گلزاراں کہ ہر چندش خوری باشد گواراں
ہر آتش کان بیفروزد بت سیم خلیلاں را بود باغ براسیم

لذتے کہ از راہ جلال و ایلام محبوب ست عاشق صادق را بیش از لذت جمال و انعام او ست
چہ لذت اولی از شائبہ حظ نفس مہر است و خالص مراد محبوب ست بخلاف لذت ثانیہ این کمال
ناشی از محبت ذاتی ست بلکہ در محبت ذاتیہ ہم خصوصیت علیحدہ دارد چہ مقتضای مطلق محبت ذاتی
استوائے ایلام و انعام است زیادتی ایلام نشا دیگر دارد و آنے دیگر آرد خوش گفت۔ بیت

آن دارد آن نگار که آنست هر چه هست آنرا طلب کنی در بیان که آن کجاست
مخالف تشریفی در پی رسیده است و در جواب تقصیر رفتہ معذور خواہند فرمود چون قاصد کے
بآن حد و معلوم نبود بنا بران ازاں تقاعد نمود والسلام۔

مکتوب صد و ہفتم (۱۰۷)

بشاہ فضل اللہ برہانپوری در عظمت مطلوب و بزرگی طالب صادق۔
بسم اللہ الرحمن الرحیم ہمارہ بعنایات رحمانی جل شانہ ممتاز باشند نمیدانند کہ بہ اجماع
دوران قنادہ چه نویسید لطایف محبوب زیادہ از آنست کہ زبان زد این ہرزہ گوئی گردد و نفالیس
معشوق برتر از آنست کہ قلم این بواہوس خیال ترجمانی آن نماید ہر گاہ تذکر و خطور آن دقائق
ہموش بر بود و خیال فکر و اندیشہ از تصور آن بلغزد جائے آن دارد کہ زبان در میدان ترجمان آن
سرا رنگ باشد و قلم در بودی تعبیر آن بشکافد بیچارہ مشتاق را معاملہ بجائے می رسد کہ تصور
و خطور او را ہم آنجا بار نمی دهند دیگران بحقیقت او چه پے برند۔ بیت
دلہا ہمہ آب گشت جاہا ہم خون تا چسبست حقیقت از پس پردہ برون
بلے غیرت معشوق باندا زہ احسان اوست ہر چند احسان بیش غیرت بیش۔

مکتوب صد و ہشتم (۱۰۸)

بہ محمد فاروق ولد خواجہ عبدالغفور سمرقندی در نصیحت۔
بر خوردار سعادت آثار ازین گرفتار دعا خوانند باید کہ در تحصیل علوم دینی کوشش بلیغ
مرعی دارند و سعی نمایند کہ عمل بر طبق آن حاصل شود و از صحبت ناجنس اہل تفرقہ و اہل بدعت
محترز باشند و باطن را بہ نسبت ماخوذہ معمور دارند و در دوام آن کوشند و از ہر چہ منافی دوام آن
بود معرض بوند چہ نعمت است کہ ظاہر با حکام شرعیہ متعلی باشند و باطن بآن نسبت معمور بود

و صحبت خدمت برادر کلاں خود را منقنم شمرند و مشغولی را در مجلس او تازه دارند و بطریقے که دلالت نمایند برهما
 الکن آنرا مرعی دارند و احوال را نویسان یا نشند و بر صحبت فقر مستقیم بوند و السلام

مکتوب صد و نهم (۱۰۹)

بخواجه محمد فاروق در تفضیل حالتے که در قیامت موت نوم رود بر نسبتے که درین دار حاصل شود و
 در لفظه رود چنانچه در دنیا عالم امر اصل است عالم خلق تابع او در آخرت معامله بر عکس است و بعضے
 کمل بوند که دنیائے ایشان را حکم آخرت بود۔

بسم الله الرحمن الرحيم والصلوة والسلام على رسوله الكريم وعلى من تبعه في سلوك
 المنهج القويم مخدوبا استماع یافته که سعی بلیغ در تعمیر اوقات دارند برهما الکن بامور بالایی یعنی نمی پردازند
 حمد الله سبحانه على ذلك چه نعمتے است که در ایام جوانی و تهیہ اسباب کامرانی توجہی بجناب قدس
 سبحانی داشته کوشش در جمعیت اوقات نموده آید شکر این نعمت عظمی را بجا آرند و در از یاد آن کوشند
 وَلَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

و بدانند که جمعیت صورتی که بظاہر وابسته است اثر نسبت معنوی است که نصیب باطن است
 و لازم نیست که نسبت باطن کمایی بر ظاہر جلوه گر باشد چه آن نسبت بمنزله معشوق اوست ظاہر
 بمشابه عاشق آن و مشکل که معشوق در قید عاشق در آید که کرشمه لازم معشوق است چنانکه منگیر او عاشق
 بیچاره هر قدر که شائق و وال معشوق بود همان قدر معشوق را ناز افزاید و از عاشق کردن کشتی نماید هر چه
 باطن با دزد ظاہر ترقی می نماید و بدستگیری او بمدارج قرب عروج می فریاید بیت
 عاشقان را نصیب از معشوق جز خرابی و جان گذاری نیست

عجب معامله است هر چند ظاہر در خدات باطن کوشد و در ترقی آن سعی جمیل مرعی
 باطن از وی بیگانه تر گردد و از آغوش آن دوزخ رود چه طاعات و مجاہدات ظاہر سبب از یاد
 طراوت باطن است و وصف معشوقی او که ناز و استغنا از لوازم آنست بجمال می رسد ازینجا است

در انتہائے نسبت باطن از درک دوزتری افتد عزیز می فراید نسبت باطن هر چند بجهالت کثر
زیبایتر بود قال الصدیق اکبر رضی الله تعالی عنہ العجز عن درک الادراک ادراک و این تعطش و
نایافت ظاہر تا زمانی است که کارخانه ظاہر برپاست چون خلل در آن برودند ای الریحیل در رسد نسبت
باطن میدان خالی یافته بصد آب تاب بے پرده در جلوه ظهور آید و بد که هم آغوش نسبت باطن شود
چه حجاب او از آن نسبت ظاہر که بود ارتحال نمود و نیز چون موت از مقدمات قیامت است مشهور
آنجا تم و اکمل است از ظلمت دور و باصالت نزدیک تر است و چون نوم را با موت اخوت نسبت
است بعضی از دولتمندان را در حین نوم حالتی روی دهد که شبیه حالت موت بود و در حالت یقظه تفوق
داشته باشد - مصرع زہے مراتب خوابے کہ بہ زبیدیاری ست

نسبت
د درک گردد
دیم آغوش
نسبت
مطلوب شود

تفصیل این معالہ را این احقر در جای دیگر نوشته است از آنجا باید طلبید - بدانند کہ چون معالہ
بر رخ صغری با آنجا رسد بر رخ کبری رونماید و اجزای منتشره و عظام زمیمہ اجمع سازند و معالہ از خلل
و ارید در آن وقت و لیت قرب بالا صالہ بدن عنصری را باشد و بمصدق کریمہ و تریڈ آن تمن
علی الذین استضعفوا فی الارض و جماعہم ائمتہ و جماعہم الوارثین ہ این بدن مجزون
نامرادر کہ چندین محن و شدائد دنیوی دیدہ و لکد کوبی و آیدای خلق کشیدہ و در تنہ بار او امر و نوای
قروماندہ و تلخی مرگ چشیدہ و بجا کساری گوی ساخته و آتش فراق و سوز اشتیاق سوخته بصد خوبی
و ناز در معرکہ خلاق بر سر سلطنت بنشانند و بکمال عز و جاہ امام و پیشوائے لطائف عالم امزش
گردانند و بر عکس معالہ دنیوی کہ باطن در معاملات قرب اصل است ظاہر تابع آن در آنجا ظاہر
اصل بود و باطن تابع آن ظاہر باشند بآن معنی کہ نسبت از باطن سلب نمودہ بظاہر دہند و
او تابع ظاہر گردانند بلکہ بآن معنی است کہ باطن نسبت سابق متمکن بود ظاہر را امرے دہند
قربے و منزلیتے بخشند کہ باطن با وجود معالہ خود بشوق و آرزو تبعیت ظاہر خواهد و نسبت خود را در
جنب نسبت او محو و متلاشی بیند اذ اجاء تمہا لله بطل نمہ عیسی -

تنبیہ بعضی کمل باشند کہ درین نشاہ آن یا بند کہ دیگران فردا یا بند امروز ظاہر شان را

بر باطن شان مزیت داده آنرا متبوع و این را تابع سازند و دنیاے شان را حکم آخرت دہند آخرت
اینہا را براں قیاس باید نمود کہ چہ حکم خواهد بود چنانچہ حضرت ایشان بار اخطاب دنیاے ترا حکم آخرت
دادم مشرف ساختہ اند۔ بیت

اگرچہ این لحظہ ممکن کار شب نیست ز بخت مقبلان این ہم عجب نیست
باید دانست قرب نبوت بعالم خلق تعلق دارد و قرب ولایت بعالم امر ہر کہ را بقرب
نبوت بنوازند این کمال در حق او ثابت بود۔ مصرع

این کار دولت است کنون تا کرادہند

سخن بجائے دیگر رفت مقصود آنست کہ جمعیت صوری باشند و مقتضائے امر مع من احب
با بزرگان خود از راه محبت معیت پیدا کنند و اجنبہ دور افتاد را بدعا ہا یاد آوری می نموده باشند
والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

مکتوب صد و دہم (۱۱۰)

بقیہ حقیر محمد عبید اللہ عفی عنہ در شرح رباعی عارف بلند سیر شیخ ابو سعید ابوالخیر قدس سرہ

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی رباعی

زلفش بکشتی شبے دراز آید ازو چوں بگزارای چنگل باز آید ازو

گریک گرہ از تیج و خمش بکشانی عالم عالم مشک طراز آید ازو

گویند کہ این رباعی را حضرت شیخ ابو سعید ابوالخیر قدس سرہ در سرقضا و قدر گفته است

بخاطر فائز در حل آن چند وجہ مخطوری گردید، وجہ اول آنکہ حضرت حق سبحانہ بکلمت بالغہ خویش

قدرت کاملہ خود را در پردہ حکمت مستور ساختہ است اسباب را کہ مقتضائے حکمت است

روپوش قدرت گردانیدہ و بنصوص قاطعہ دعوت بر قدرت خود نمود و نیز دلالت بر بقائے سبب

حکمت فرمود و کمال را بجمع میان سبب و مسبب نمود بدین سبب تا ایشان حضرت یعقوب

علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام کہ جمع نمود میان ہر دو در کتاب مجید خود کرد جائے کہ گفتہ و لائنہ
 لَذُوْعِلْمِهِ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ہ پس ہر کہ نظر او بر عالم حکمت مقصور شد
 و در بتداسباب ماند و بقدرت مسبب حقیقی جل و علی پے نبردضال شد و وعالمے را بگمراہی برد و ہر کہ
 سبب را مطلقاً از میان برداشت از حکمت حکیم مطلق عزربہانہ چشم پوشیدہ کارخانہ بزرگ خداوندی
 را عزوجل معطل ساخت کار را بر اہل عالم بند نمود و ہر کہ سبب را در میان آورد و مؤثر حقیقی در جمیع اشیا
 فعل حق را جل و علا دید بمرکز حق ہند گشت از ہر دو مہلکہ وارہید و عالم را بہدایت کشید زلف
 کہ در مجاز سا ز روی محبوبست در رباعی حضرت شیخ گوئی اکنایت از حکمت ست کہ روپوش
 قدرت ست اگر آنرا بروئے قدرت بکشی و قدرت را بآن مستور سازی یا آنرا بخود کشی و بآن در آویزی
 و پے بقدرت نہبری شب دراز آید ازو یعنی تاریکی بگمراہی کہ راہے بنور ہدایت ندارد ازان پدید آید
 چون بگذاری یعنی اگر حکمت را از دست بدہی و اسباب را مطلقاً فرو گذاری چنگل باز آید ازو یعنی
 تنگی و انقباض با وجود وسعت و بسط پیدا آید۔ مصرع

گریک گرہ اسیج و خمش بکشانے

یعنی اگر سبب را بجائے داری و گرہ پیچ و خم آن را کہ عالمے بآن بندگشتہ است و از پیچ اورہائی
 نیافتہ و بحقیقت معاملہ نشافتنہ بکشانے و از بندش وارہی و بحقیقت بکشانے و اسرارے کہ در ایجا
 اسباب مودع است گرہ را از روئے آن بکشانے و بران اسرار اطلاع یابی از صنیق طرفین
 خلاص شوی و بشاہراہ وصول حضرت ذوالجلال در آئی و عالمے را راہ نما گردی چنانچہ گفتہ
 عالم عالم مشک طرازا آید ازو

یعنی زلف کہ سبب ضلالت جمع کثیر است درین وقت وسیلہ ہدایت و رہنمونی کہ مشک طرازا
 کتابت از انست می گردی درین وقت حاصل مر این کس را ازان زلف مشک طرازا است چہ
 مشک طرازا خاصیت نیکوست کہ در آفاق انتشار می یابد و عالمی بآن از ضلالت بہدایت
 می آید۔

تا

و جہدوم آنکہ خالق افعال بتدہ حق است جل سلطانہ لیکن کسب بندہ روپوش فعل حق
 آدرہ است پس زلف عبارت از کسب بندہ است برین تقدیر اضافت زلف باو بنا بر آنست کہ
 کسب بندہ نیز بقدرت باہرہ او تعالیٰ مستند است اگر آنرا بر روی فعل یا نحو بکشی و فعل بندہ را
 مخلوق بندہ دانی چنانچہ ندیب قدریہ است ضلالت افزاید و اگر کسب بندہ را مطلقاً منظورنداری
 و بجز روی در جنگل بازاری و اطاعات و بندگی دریانی و اگر گره از روی کسب بکشتائی و صنع حق
 را در میان مطالعہ کنی و فعل بندہ را از مجموع خلق حق سبحانہ و کسب بندہ دانی و راہ حق متوسط
 بین البحر و التفویض گزینی مہند شوی و عالم را بہدایت بری۔

و جہدوم آنکہ اگر کثرت را کہ روپوش وحدت حقیقی است بر روی وحدت بکشی و
 بشہود کثرت از شہود وحدت دریانی در ظلمات کثیرہ کثرت افقی و از نور وحدت محبوب شوی و اگر
 کثرت را از میان برداری و مستہلک مرتبہ جمع شوی و افعال متکثرہ را فعل یک فاعل دانی و حرکت
 اختیار یہ عباد را در رنگ حرکت مرعش یابی و اسباب را در میان نہ بینی و بکفر حقیقی متحقق گردی
 لاجرم در جنگل باز و صید صیاد آئی و مقام ارشاد را کما ینبغی نشانی و اگر کثرت را کہ مصنوع اوست تعالیٰ
 و مرتبہ است از مراتب بجائے خود داری از بند و گرفتاری آن رہائی یابی یا اسرارے کہ در کثرت
 مودع است گره را از روی آن بکشتائی و در ہر ایام کثرت اسرار غیبی مطالعہ نمائی چنانکہ شہود یکی
 مانع شہود دیگرے نبود از جمع بجمع الجمع آئی و بفرق بعد الجمع گرانی و اسباب را در میان بینی و افعال
 عباد را موافق قول اہل حق یابی و بر سر قضا و قدر مطلع شوی و از کفر حقیقی باسلام حقیقی متصرف گردی
 و بمقام دعوت کہ مقام انبیا است علیہم الصلوٰات و التسلیمات بری چہ گفتہ اند النہایت ہی الرجوع
 الی البدایۃ۔ عالم عالم مشک طراز آید ازو آن کثرت کہ سبب بعد و حرمان از مطلوب بود و سبب
 قرب و وصل آن گردد تا تر بسبب آن مقام تکمیل و ارشاد حاصل شود۔

و جہدوم ہر چند بے تحمل و تکلف بر قضا و قدر مناسبت ندارد آنست زلفش بکشی شب
 دا از آید ازو زلف کنایت از پردہ تعین است کہ بر روی غیب ہویت ذات تعالیٰ اعتبار کردہ می آید

تحمّل

و مرتبہ لائعین را متعین می سازد اگر آن پرده را از میان بکشی و برداری و پورائے آن پوئی ظلمت
غیب پدید آید و راه گم گردد چه دریا و رائے تعین که لائعین است سیر و سلوک و معرفت و شہود
منفقود است چنانچہ گفته اند و بحر جان ازان مرتبہ علیا نصیب نداشتہ چون بگذاری چنگل باز آید از
یعنی اگر پرده تعین را بحالتش بگذاری و آنرا طلب داری ترا صید نمایند و از یا سوارت بتانند اگر
اہل آن باشی و چون طالب صادق در اینجا حریان مطلق و محجوبیت صرف از ذات بخت و غیب
ہویت ہمید جهت تسلیہ او فرمود، گر یک گره از پنج و خمش بکشی یعنی اگر حقیقت این تعین را کمای
دریابی و گره دو نمائی آنرا و کنی و بدانی کہ این تعین محض اعتبار است در ذلت تعالی و اصلاً
زیادتی بر تعین ندارد و نیز بدانی کہ این پرده سبب انکشاف و نمایندگی پرده کیست چنانچہ مولوی
جامی قدس سرہ گفته: رباعی

با گل رخ خویش گفتم ای غنچہ دہان ہر خطہ پوش چہ چون عشوہ دہان

زد خندہ کہ من بعکس خوابان جہان در پرده عیان باشم بے پرده نہان

عالم عالم مشک طراز آید ازو یعنی آن پرده چون از حریان و اربانید و از بے نصیبی خلاصی بخشید و
نشانی ازان بے نشان داد و مطلوب را مکشوف و نمایان ساخت مشک طراز ازان پدید آید و بوی
وصال بخشید و بدوش بادہ لائزال گردانید۔ والسلام علی من اتبع الهدی۔

مکتوب صدویازدم (۱۱۱)

بمولانا محمد صدیق پشاوری در شرح احوال او۔

بسم الله حامداً لله تعالى ومصلياً على رسوله الكريم صحائف گرامی بنماقبت توالی

رسید خوشوقت و ملتذ گردانید صد شکر کہ از یاد فقر و فاقہ غنیمتند و نظر سمت بر یک مطلب و خندانند

بظاہر گاہے بخمال وصال او شادانند و زمانے بوم فقدا و مہموم، خوش گفت بیت

جانان غم خود دو انداندر بر من من شاری خود فدای جانان کردم

از استیلائے خوف خاتمہ اکثر می نویسند۔ مخدو با این غمے است تالب گورمہ راہ است مسلمان می با
 کہ ازین غم خالی نباشد قل او کتر ہر کہ را شق ثانی عطا شود دلالت بر کمال ایمان او دارد شکر این نعمت
 بجا آید لکن شکرتم کا زید شکم نوشته بودند کہ بشارتے در باب حصول ایمان میسری شود
 حمد اللہ سبحانہ کہ بشارت سوال ایمان کامل نموده آید کہ نوشته بودید کہ ہموارہ استدعا می کرد
 کہ حق سبحانہ ذرہ ایمان نصیب این کس بکند الحال در بیماری کہ در ماہ رمضان رودادہ بود ہم شد
 کہ در درگاہ ہا بیچ کمی نیست ایمان کامل را بخواہ انہ و کریمے چون دلالت بر سوال امرے کہ نزد
 اوست بکند نشانہ عطا است و اگر بشارت صریح ہم یا بید چون قطعی نیست نفس ابہام باقی ست
 و خوف دامنگیر ہر چند از ابہام تا ابہام فرق است۔ دیگر نوشته بودید کہ بعضے اسرار دران بیماری
 حاصل شدہ است کہ آنرا کتابت بر نمی دارد یضیق صدری و کلا یبتلی لسانی حسب حال این
 اسرار می گردد ہر چند منکشف است و اظہر من الشمس است اما بتقریر و تحریر مطلقا است نمی آید
 از مطالعہ آن بسیار دوقین گشت اللہ عزوجل لیکن اگر این قدر می نوشتید کہ این اسرار از کدام
 قبیل اند و بچہ چیز متعلق اند بتعقل صرف وابستہ اند یا از بابت تحقق اند گنجائش داشت
 از بے ادبہائے صوفی محشر شریف بکر نوشته اند مخدو با ہر بے ادبی کہ کردہ است تنہا بشما
 نکرده است بہ بزرگان این سلسلہ کردہ است چون شما کہ پیر و باشند ازوے آزرده باشید مارا
 باوچہ آشنائی ماند قوت انتقامیہ در فقیر کمتر است دو کلمہ ازوے غیرت باو نوشته است اگر متاثر
 شد بہا والالا و دانند و کار او۔

تا ابہام

نوشته بودند کہ بے حلاوتی از راہ علو ہمت است یا از راہ قصور استعداد مخدو با نسبت
 باطن ہر چند بلند ترمی رود بجاالت نزدیک ترمی شود ظاہر ابے حلاوت می دارد چہ از باطن
 دور ترمی افتد و بیگانہ ترمی گردد عارف ہر چند در معرفت پیش قدم بود فقہ و نکارت زیادہ تر
 حاصل نماید ہر چند نزدیک تر گردد و تر افتد فہو الواجد الفاقد و ہو القریب البعید ہمان قصہ
 شاگرد رسن تاب ست کہ با استاد خود می گفت ہر چند کار بیشتر می کنم از تو دور ترمی افتم، نوشته بودند

کہ معلوم می شود کہ رجوع خلاق و ابنتہ بکمال نیست بلے چنین است ہر گاہ قبول خلق دلیل قبول خالق تعالیٰ نبود کہ بطلان رانیز قبول خلق حاصل است دلیل کمال چگونہ بود والسلام علیکم۔

بظلالا

مکتوب صد و دوازدہم (۱۱۲)

شیخ محمد شریف کابلی در تنبیہ بر موقوع خطا و آنکہ مستر شدر استر ضائے مرشد ناگزیر است۔

والصلوة

بعد الحمد والسلام نموده می آید درینو لا شنیہ شد کہ مولانا محمد صدیق را کہ پیر شماست رجا نیدہ اید و گستاخیا و بے ادبیا نموده اید و در سلوک سابق تغیر یافته و مولانا بسیار بسیار از شما رنجیدہ بحدیکہ معاملہ بہ تبری و سلب رخصت کشیدہ است ازان تو واضعہا و نیستیہا و خدا طلبیہا کہ از شما طاہری شد این امور بسے مستبعد و خیلے محل تعجب است از سیر کہ قطع می کنید کہ می پیوندید مگر از خدا ہم جل و علا قطع می خواہید تجا طر مردیان از سیر قطع نتوان نمود و بجهت رضائے مخلوق از خالق تعالیٰ نمی توان برید چہ بلا شد حقوق از عالم رفت از مثل شما مردم کہ این قسم حرکت ناملایم پیدا شود پس اعتماد از یاران و اہل ارادت برخاست ہر کہ نشوونما پیدا خواهد کرد قبولے خواہد ہم رسانید یا صفائی در وقتے خواہد دید از سیر اعراض و ترک آشنائی خواہد نمود اناللہ وانا الیہ راجعون۔ باید کہ بشاہدہ این امور رابطہ محبت و رسخ عقیدہ بہ پی زیادہ تر شود و انکساری و خاکساری بسدہ او بیش از پیش نماید کہ این دولت پہن کردہ اوست این صفا و قبول از انوار و برکات او نہ آنکہ گردن کشتی نماید و رعونت ہم رساند کہ مشیخت بطالبان صحبت داشتن درین وقت از محرمات طریقت است عجیب است کہ ایمان سلامت ماند بطلبہ صحبت داشتن امریست علیہ در نقحات از عزیزے نقل می کنند کہ ہر کہ پیر را رنجہ دارد و تو بد و بد نباشی سگ از تو باشد چہ جائے آنکہ مرید خود می باشد رنجش پیر بودید ہمیدہ اید و زندارک نماید و مولانا را از خود راضی سازید بہ طریق کہ راضی شود غیر ازین علاجے نیست اگر مولانا راضی ست باینرا ضمیمہ والا باینرا ضعی نیستیم رضائے مافرع رضائے مولانا است شخصے می گفت کہ ارادہ آدن ہر ہندارید آدن ہر ہنداز پے رضائے مولانا محض عبت است

کہ باز بہ پشاور بایدر رفت راضی بایدر ساخت چنانچہ مولانا بنو سید پکا کہ از قلانے راضی شدیم بعد ازین
مانیرا ضمیمہ خواہ بیاید و خواہ نیاید۔ مخدوم اپنے نوشتہ شدہ است از راہ دوستی و بہبودی شما
نوشتہ شدہ بدتبرید بیت

من آنچه شرط بلاغ است با تو میگویم تو خواه از سخنم پند گیر و خواہ ملال

نصیحت بظاہر تلخ است سعادت مند کسے است کہ این تلخی را در رنگ شکر بخاید و از خلوت معنوی بہرہ یابد
چون کتابتہائے متکثرہ از مولانا در انواع شکوہ از شمار سید بنا بر آن نوشتہ شد زینہار الف زینہار کہ
ازین چیز ہا در میان آندہ است نام شوید و در رضاے مولانا بجان کوشید۔

مکتوب صد و سیزدم (۱۱۳)

بحضرت مخدوم زادہ عالی قدر جامع علوم ظاہری و باطنی خواجہ محمد نقشبند سلمہ ربہ درناویل کریمی
اللہ نور السموات والأرض المآبہ۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ و در فی الحدیث اول ما خلق اللہ نوری۔ اول چیزے کہ
حق سبحانہ بیا فرید نور محمدی بود علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتجیہ وسائر مخلوقات را از علویات
سفلیات ازان نور پیدا آورد حق تعالی گو با خود را بان نوری ستاید آنجا کہ می فرماید اللہ نور
السموات والأرض لے ذونور السموات والأرض حق سبحانہ خداوند آن نور است کہ آسمانہا و
زینہا و با فیہا بان نور پیدا گشتہ است مثل نوریہ صفت نوری کہ منسوب است با و تعالی و
آن نور گویا کنایت از تعین اول و حقیقت مجری است علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتجیہ
کمشکوٰۃ فیہا مصباح ہموچراغے ست در طاقچہ و دخول کاف تشبیہ بر مشکوٰۃ بنا بر اشتمال
مشکوٰۃ است بر مصلح و مشکوٰۃ بدن عصری آن سرور را علیہ الصلوٰۃ والسلام باید تصور نمود
المصباح فی زجاجہ آن چراغ افروختہ در قندیل است از اینکینہ و آن قندیل گویا باطن مبارک
آن خلاصہ موجودات است علی آلہ الصلوٰۃ والسلام کہ آن نور از راہ باطن او

علیہ الصلوٰۃ والسلام تعلق بہ بدن عنصری گرفتہ است باطن یا قلب و ست علیہ الصلوٰۃ والسلام
 یا ہیئت وجدانی او کہ از ترکیب اجزائے عشرہ عالم خلق و عالم امر حصول پیوستہ است یا گوئیم زجاہ
 کنایت از تعین وجودی است کہ تعین ثانی است چہ تعین اول کہ تعین حسی است نسبت بہما فوق
 محفوقست بتعین وجودی و تواند بود کہ زجاہ کنایہ از تعین علمی باشد کہ علم را با و صلی اللہ علیہ وسلم
 خصوصیت است کہ صفت دیگر نیست و بموجبیت او علی آلہ الصلوٰۃ والسلام این صفت
 را سری ست کہ دیگرے محرم آن نہ، لہذا محبوب ترین صفات نزد او تعالی بطور حضرت ایشان ما
 قدس اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس این صفت است و کجمل کہ زجاہ تعین وجودی بود و مشکوٰۃ تعین
 علمی باشد یا بجملہ الزجاہ آن آبگینہ بہر معنی کہ باشد از کمال صفا و نصارت کاتھا کو کتب درسی
 گوئی ستارہ ایست درخشان، باید دانست کہ تعین اول و حقیقت محمدر حضرت ایشان ما
 تعین حسی است اول چیزے کہ از مرتبہ اطلاق و از گنج سکون بعرضہ وجود آید و متعین گشت حسب
 کہ مدار اعتبار وجود است چنانچہ حدیث قدسی کنت کتزا مخفیا فاجبت ان اعرف فخلقت
 الخلق لا عرف دلالۃ برآن دارد این تعین حسی کہ نشا بموجبیت ذاتیہ آنسرور است علی آلہ
 الصلوٰۃ والسلام مرکز دائرہ است و محیط آن خلقت است کہ حقیقت ابراہیمی است علی نبینا و
 علیہ الصلوٰۃ والسلام حسن مرکز بحسن مباحث منہاجت دارد و حسن محیط بحسن صباحت می ماند
 صباحت حسن تفصیلی است کہ در معرض بیان آید چنانچہ در عالم مجاز تعبیر از ان بر شاققت قدو
 صباحت خدو لطافت چشم و ابرو و امثال آن نمایند و مباحث حسنہ است معنوی و اینست
 ذوقی کہ از محیط تعبیر بیرون است و ورائے رشاققت و لطافت مذکور است کہ تعبیر از ان بان
 حسن می نمایند خوش گفت۔ بیت

آن دارد آن نگار کہ آنست ہر چہ بہت آنرا طلب کنید حریفان کہ آن کجاست

و این مرکز و محیط یک تعین است کہ مسمی باشرف و اسبق اجزائے اوست کہ مرکز است یعنی حسب
 تعین ثانی تعین وجودیست چہ حسب است کہ سبب وجود و ایجاد گشتہ است و تعین علمی دون

ظہور

✓

تعیین وجودی است و حصه ایست از حصص آن لیکن اجمع حصص است چنانچه تحقیق آن درجائے دیگر ثبت یافته است۔

بر سر اصل سخن رویم کہ آن مصباح افروخته کہ در آبلینہ است یوقد افروخته می شود و از دیاد نور آن نموده می آید من شجرۃ مبارکۃ زیتونۃ از درخت بابرکت بسیار نفع کہ درخت زیتون است کہ در زمین مقدس شام رسته است این شجرہ مبارکہ گویا کتابیہ از حقیقت خلعت حضرت ابراہیم است علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام و چون آنحضرت شجرہ انبیا است در قرآن مجید در حق او وارد گشته و بارگنا علیہ وعلی اسحق بنا بران شجرہ مبارکہ ازوے تعبیر میتوان نمود و مناسبت زیتون باو آنست کہ منبت زیتون زمین شام است و نیز درخت مبارک است چنانچہ منقول است کہ ہنقاد پیغمبر علیہم السلام بروے دعائے برکت کردہ کہ یکے از آنها حضرت خلیل است علیہ السلام و نیز آورده اند کہ زیتون اول درخت است کہ بعد از طوفان رسته است و آنحضرت ہم اول اولی العزم است کہ بعد از طوفان بمنصہ ظہور آمدہ و چون حقیقت خلعت برتر از طبقات زمین آسمان است لا شرقیۃ ولا غربیۃ آنرا فرمودہ یکاد زیتون ہایضی و لو لک تمسہ نار نزدیک است کہ روغن آن درخت روشنی دید بنفس خود اگر چه ترسیدہ باشد بوے آتشی یعنی حقیقت خلعت در درخشندگی و ہدایت بمثابة ایست کہ بے آنکہ آتش محبت ازوے اشتعال یابد روشنائی بخش است و صباحت آن بے مزج ملاحظت راہ بر مطلوب است و چون ولایت ابراہیمی با ولایت محمدی علیہما الصلوٰۃ والسلام جمع گردد و نائرہ محبت از خلعت افروخته شود و صباحت این ولایت با ملاحظت آن ولایت اقتران یابد و کمالات محیط در مرکز روے نماید نور علی نور بر نور و نور صباحت یا نور ملاحظت یکجا آید و نور ابراہیمی با نور محمدی جمع شود علیہما الصلوٰۃ والسلام و ملاحظت با صباحت منبغ گردد۔ بیت

پدر نور و پسر نورے ست مشہور
ازین جا فہم کن نور علی نور

ازین اجتماع نورین و اقتران سعدین مقام محبوبیت محمدی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلی آلہ وسلم بدرجہ

علیہا رسد و معاملہ از دو طوق عبودیت بیک طوق آید و مقسود از امر با اتباع ملت ابراہیم علیہ السلام
 بروجہ کمال بنظہور رسد و دعائے کما صلیت باجابت تمام پیوند و این کمال در حق او علیہ و علی آلہ
 الصلوٰۃ والسلام بروجہ کمال بحصول پیوست و بدعو مستجاب شد الحمد لله سبحانہ علی ذلك و علی
 جمیع نعمائہ حمد اکثر اکثر بعد از حصول این معاملہ توجہی کہ خود بحال این واپس ماندگان داشت
 کمتر گشتہ است و فردے را از افراد امت بکراست آنها گماشتہ و خود در خلوتخانہ خاص با محبوب خلوت
 داشته علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام و التسلیمات و البرکات و التحیات و تفصیل بعضی امور کہ درین جا
 باجمال ذکر یافته است از مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان ماباید طلب نمود و السلام

مکتوب صد و چہارم (۱۱۴)

مولانا محمد صدیق پشاورى در فضیلت علوہمت و محبت و حزن -

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ صحیفہ گرامی اخوی اعزى مولانا محمد صدیق رسیده خوشوقت
 ساخت از ورود عنایات و برکات و بلند ہمتیہا و تعطش و دیوانگیہا کہ اندراج نموده بودند بر مطالعہ
 آن ملت گذرید قیمت جوہر آدمی بروفق ہمت اوست و ہر چند جوہر قیمتی تر محبوب و مرغوب تر از آن
 است کہ وارد گشتہ ان الله یحب معالی الھم و بیغص مسافلہا علوہمت چون بانسہ حب
 جنون جمع شود و با حزن و عشق یکجا گردد و نور بر نور آید و قیمت بر قیمت افزاید و راہ ترقی بیش از
 بیش کشاید من یرد الله به خیرا جعل فی قلبہ نائحہ و نیز آید ان الله یحب کل قلب حزن
 قال علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام لو ان محزون ابکی فی امۃ لرحم الله تلك الامۃ ببکائہ -

مصراع لے شادی آن دل کہ در اں دل غم تست

عشق و درداست کہ آدمی را بر سائر آفرینش فضل داده است و بدولت قرب و معرفت
 بنواختہ آدمی کہ از نشہ حب و جنون خالی ست ملحق بچووانات ست اگر فضل و حریت
 انسان را عشق و محبت قرار داده آید چہ بلا خوب و زیبا بود پر در بند عقل عقیل نباید بود اندک

اڑیں بند رہائی باید طلبید ازین بند بجائے رسیدن دشوار است۔ بیت
 دل اندر زلف لیلی بند کار از عقل مجنون کن کہ عاشق را زبان در مقالات خرد مندی
 مخدوم ابلا محمد شریف کابلی رامی گویند کہ درین ایام خیلے باصلاح آندہ است و تغیر
 او ضلع سابق نموده برین تقدیر گنجایش دارد کہ عفو از زلات او نموده آید و چون صحبت رشید
 و موثر دارد اورا برین امر خطیر باید آورد و تجویز تعلیم طریقت باید نمود و چون شما از اطوار او بیشتر
 از فقیر واقف خواہید بود تا مل شافی و استخارہ نموده بعد اقبال قلب اورا سر حلقہ سازند و
 اجازت تلقین فرمایند ہر درجہ از اخلاص و ارادت کہ دارد مغتنم است ظاہر دیگرے ازوے بظہور
 آید کہ بہ ازوے بود بعد از انکہ شما تجویز نماید فقیر نیز موافق آن چیزے با و بنویسد والسلام علیکم
 و علی من لدیکم۔

مکتوب صد و پانزدہم (۱۱۵)

بشیخ عبداللطیف لشکر خانی در تشریح محبوب حقیقی جل شانہ۔
 الحمد لله وسلام علی رسول الله دعائے غریبانہ این مسکین وسیلہ فتح ابواب یاد
 حمد اللہ سبحانہ احوال فقرے این نواح بر پنج صلاح است از بیچ وجہ نگرانی نیست غیر از یک نگرانی
 و با وجود گرفتاری ہائے صوری فی الحقیقت یک گرفتاری است ہر چند از ان بے نشان ہیچ نشانے
 بدست نیست تمامی کار و بار اینجائی سوز و گداز است ہمگی ماندہ بود این سوز درد و انتظار درد نیست
 نہان و سوز نیست بے نالشی بے پایان مصرع کہ می سوزد درون چون شمع و پیراہن نمی سوزد

مکتوب صد و شانزدہم (۱۱۶)

بمیرزا عبید اللہ در بیان وراثت حق سبحانہ و تعالیٰ۔
 الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفے برادر رشید عبید اللہ بیگ این دور از کار را

از دعائے خیر نفسی نسا زندر و ہموارہ بجزبات و عنایات در مراتب قرب ممتاز باشند و از گفت بگوشتی
 و از علم بتادانی آیند بلکہ در ای مراتب سلوک و جذبہ پویند و برتر از معرفت و جہل جویند چہ امرے کہ
 در پے آنیم و در ای جذبہ و سلوک است و بیرون از آفاق و انفس و در ای فنا و بقا است و در ای
 تجلیات و ظہورات و در ای دخول و خروج و در ای قرب بعد و در ای توحید و اتحاد است و در ای
 شہود و مشاہدات و در ای لفظ و معنی است و در ای علم و جہل و در ای کثرت و وحدت است و در ای اسم و
 صفت و در ای قید و اطلاق است و در ای شیون و اعتبارات و در ای موہوبات و تمجیلات و مکاشفات
 است و در ای تجلی افعال و صفات ذات تعالیٰ و تقدس اصل در رنگ ظل از ان دولت سرادر
 راہ ست فہو سجانہ و رار الوراثم و رار الورا، این و رایت در جانب قریبت نہ در جانب بعد از ہر چہ
 تصور کردہ شود نزدیک تر است بلکہ از ذات این کس یا این کس نزدیک تر است و رایت جانب بعد
 جو لانگاہ و ہم است این و رایت از دیدہ عقل و ادراک و ہم و خیال بیرون است چہ فہم و ہم
 از خود نزدیک ترے را نتواند تصور نمود فہو تعالیٰ اقرب فی الوجود و بعد من الوجدان این کمال
 از کمالات و ولایت انبیا است علیہم الصلوٰت و البرکات چہ کمالات و ولایت اولیا منحصر در مراتب
 قرب است کہ غایت قرب اتحاد رفع اثینیت است کہ نہایت این ولایت است و معاملہ
 اقربیت از اتحاد ہم نازکتر است از اتحاد باید گذشت تا معاملہ اقربیت روئے نماید۔ مصرع
 لذت می شناسی بخدا تا بچستی

مکتوب صد و ہفتم (۱۱۷)

بملا شہداد در ترغیب بر تحصیل فناے قلب و نفس۔

بعد از رفع دعوات باخوی ملا شہداد می رساند کہ احوال این فقرا مستوجب حمد است و
 خیریت اجبہ مسئول و مامول است باید کہ در اتباع سنت کوشند و در تعمیر اوقات بو طائف طاعت
 جد نام نمایند و بر ذکر و توجہ قلبی بجمع ہمت بروام باشند بحدے کہ ماسوی مذکور از ساحت سپینہ
 خت

بر بند و تعلق علمی و حسی آن از غیر او تعالی منقطع شود کہ اگر تکلف یاد یا سوی نماید بسیار نیاید
 و حضور مع اللہ سبحانہ ملکہ دل شود چنانچہ سمع صفت سامعہ و بصر صفت باصرہ این زبان فنا
 قلبی حاصل آید بعد از آن اگر بعض فضل نفس حاضر نیز بر زوال آرد و تمام منتفی شود و نسبت
 حضور و توجہ ازین طرف گسسته بآن پیوندد و حضور او با و روی نماید و بقائے نفس مشرف گردد۔
 مصرع
 این کار دولت است کتون تا کہ رارسد والسلام

مکتوب صد و ہزدم (۱۱۸)

بمولانا محمد صدیق پشاوری در رعایت مقام مشیخت و ذکر بعضی از لوازم آن۔
 الحمد للہ و سلام علی عبادة الذین اصطفیٰ مکتوب مرغوب کہ در نیولا ارسال
 داشته بودند رسیدہ خوش وقت ساخت حضرت حق سبحانہ بطریقہ مرضیہ استقامت کرامت فرماید
 و از موانع وصول مطلب ارجمند بکیودارد نوشته بودند حسب الحکم ہنگامہ طلبہ را یک قسمی
 سرگرم می داشت بیچ احدی بے تاثیر نمی ماند حتی کہ اکثرشان در اول توجہ متاثر می شدند
 حمد للہ سبحانہ علی ذلک شکر این نعمت عظمیٰ بجا آرند و از عجب پذیرد ترسان و لرزان باشند
 و این امر را کہ مقام دعوت ست خیر و بزرگ اند و از ادائے حق آن معترف بقصور بودند و از توجہات
 بطلبہ و تفقد احوال آنها بتساہل نگذرانند کہ از اعظم عبادات است بعد از فرغ این امر و ادائے
 حق آن بقدر طاقت بطاعات دیگر مثل درس و اذکار پردازند ان احب عبادة اللہ الی اللہ
 من جبہ اللہ الی عبادة شنیدہ باشند شکایتی از بوالہوسی و عدم استقامت طالبان نموده بودند
 اظهار افسردگی از تلقین آنها کردہ مخدوب اکثر طالبان این زبان ہمیں حال دارند طالبان صابون کم است
 لیکن بعد از استخارہ خود و استخارہ او و بعد از حصول التشریح طریقہ را باید گفت بعد از آن اگر
 بے استقامتی و بر گشتگی در کسے ظاہر گردد گوشہ باشد ضرر است قل ہذہ سبیلی ادعوا الی
 اللہ علی بصیرۃ انا و من اتبعنی و سبحان اللہ و ما انا من المشرکین ہ

مکتوب صد نوزدہم (۱۱۹)

مولانا محمد امین در جواب کتابت او کہ متضمن ارادت بودہ و وجہ توفیق در میان کریمہ قل کل
 مَن عِنْدَ اللّٰهِ وَ کَرِیْمِہ مَا اَصَابَکَ مِنْ حَسَنَۃٍ الْاٰیۃ و سِیَانِ حَضْرٍ نَقَشْبندیہ جواب سولہ دیگرہ
 الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ مکتوب مرغوب توی اغزی مولانا محمد امین
 وصول یافتہ باعث فرحت و مسرت گردید ز اذکم اللہ سبحانہ شوقا و ذوقا و توفیقا اظہار الام
 ہا ہجرت نمودہ بودند۔ مخدو بادنیادار الفراق است دعا کنید کہ در دار السلام جمع گردیم نوشتہ
 بودند کہ درین ایام دیدنیستی و تغیر عالمیان در ہر آن از سرتازگی گرفتہ۔ مخدو بادیدنیستی معبر بعد
 است کہ مقدمہ فنا است تغیر عالمیان در ہر آن تعلق بشہود سالک دارد چنانچہ تفصیل آن بشافہ
 مذکور شدہ است۔

و نیز نوشتہ بودند کہ جهانیان را ہمہ ظہورات حق جل و علا می یابد و در مراتب مظاہر
 غلط ناما جز ذات واحد مشہود نمی گردد و نمی دانند کہ معبود چیست و عابد کیست۔ مخدو با این دیدہ
 این شہود را مشائخ دیگر کمال می دانند و فتح الباب می فرمایند نیک مبارک است لیکن در غلبہ
 این حال آداب شرعیہ را محافظت تام باید نمود و حقوق بندگی را نیک بجا باید آورد و باید یقین
 کرد کہ این شعبہ بر تقدیر صحت از راه استیلانی محبت محبوب است کہ جب ہرچہ بیند و دانند غیر محبوب
 نہ بیند و ندانند و از ہر کجا لذت فرا گیرد نسبت بحبوب نماید و عدم تمیز میان عابد و معبود کہ نوشتہ بودند
 ناشی از مقام جمع است کہ آنرا کفر حقیقی نیز گویند چون بمقام فرق بعدا جمع رسد و از کفر با سلام حقیقی آید
 عابد را از معبود متمیز باید و خلق را از خالق تعالی جدا بیند و آنچه در بالا مذکور شد کہ این شعبہ بر تقدیر
 صحت زیرا کہ مشہود در مرایائے کثرت نہ ذات واحد است تعالی۔ بیت

خلق را وجہ کے نماید او در کلام آیتہ در آید او

نوشتہ بودند سبحان اللہ قائل انا الحق و سبحانی را ارباب ظواہر تشبیح می نمایند مگر نمی دانند

کہ از نسبت غیریت چه کشاید و اہل این ورطہ را چه حاصل آید انحراف بدانند کہ حقائق ممکنات اعدام است
کہ بواسطہ انعکاس کمالات امتیاز یافته است پس کمالات در ممکنات مستعار و مستفاد از مرتبہ
و خوب بود و ذوات آن غیر از اعدام چیزے دیگر نباشد و چوں این دید عاریت بر عارف غالب
می آید کمالات منعکسہ را درست باصل می سپارد و خود را اعدم صرف می بیند و بوی از ہستی و توابع
آن در خود نمی یابد این زبان بفتائے حقیقی مشرف می شود نہ آنکہ خود را عین حق تعالی یابد کہ خوری
از وی زائل گشتہ و پسخ انانیت بر کنده بہ انا الحق و امثال آن تکلم نمی نماید معدوم را یا موجود حقیقی
چہ اتحاد و کلام اشتراک مقصود از نفی غیریت انتقالے شرکت ممکن است با واجب تعالی در خیر و
کمال و این انتقالے اشتراک رین صورت برو جہ اتم حاصل است از برای نفی این اشتراک چہ
در کار کہ بعینیت قائل شویم و در محذورات اہم وجہ توفیق در میان دو کرمیہ کہ کرمیہ قل کل
مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَ کرمیہ مَا آصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَا آصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ
نَفْسِكَ باشد پرسیہ بودند بدانند کہ خلق سیئات کہ درین جا عبارت از بلیات است از حق است
سبحانہ لیکن جزا بر اعمال سو بر بندہ است بشامت عمل خود مورد بلا و مصیبت می گردد چنانچہ از
عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا منقول است کہ فرمودہ ما من مسلم یصیبہ صب کانتصب
حتى الشوکتہ بیشاکرہا و حتی انقطاع شسع نعلہ لا یذنب و ما یعفو اللہ اکثر پس بانراہ
خلق بلا و ایصال آن فرمود قل کلُّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ و باعتبار استجاب آن یکسب ذنوب فرمود
فمن نفسک فلا تذامع بخلاف حسنہ کہ تفضل محض است ہمہ اعمال خیر بندہ مکافات نعمت
وجود ہم نمی کنز بنعم دیگر چہ رسد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و علی آلہ وسلم فرمودہ لا یدخل الجنة
احدا الا برحمة اللہ قبل و لانت قال علیہ و علی الصلوٰۃ والسلام و ما انا و آنچه بعضے از
نعم عاجلہ و آجلہ جزائے عمل بندہ در قرآن و احادیث آورده است آن نیز از راہ تفضل است کہ تفضل

صرف عمل بندہ را باین درجہ رسانند بیت

آنکہ در ساختہ است قطرہ بارانی را

چشم دارم کہ دہر اشک مرا حسن قبول

وایضا وجود کہ بالاصالت خاصہ حضرت معبود است تعالیٰ مبداء ہر خیر و کمال است
پس مبداء احسانات او بود تعالیٰ و عدم کہ ذات ممکن است نشاء ہر شر و نقص است پس نشاء نیات
نفس ممکن باشد و کریمہ قل کُلُّ مَن عِنْدَ اللّٰهِ بِاعْتِبَارِ خَلْقِ اسْتِ نَشَأُ دِیْکَرِ اسْتِ و خَلْقِ دِیْکَرِ
چنانچہ گویند نشاء بنات ارض است و نشاء ہر وارید آب با وجود آنکہ خلق از دست تعالیٰ از
نسبت نقشبندیہ حضور خاص این اکابر استفسار رفتہ بود پدائند کہ نسبت نقشبندیہ حضور ایشان
شہودی ست ہر از وصف شاہدی و مشہودی و حضوری ست بزرگ از نسبت حاضر و حاضریت
کہ بکرت تعلق دارد و در ان موطن شہود حق سبحانہ خود بخود است این حضور را حضور بے غیب
نیز گویند حضرت قدوۃ المحققین حضرت ایشان ما نوشته اند کہ اندراج الہایت فی البدایت
درین موطن صورت می بتدو و حصول این نسبت مر طالب را درین طریق در رنگ اخذ کردن طالب
است در سلاسل دیگر اذکار و او را در از نیز تا بران عمل نماید و بے مقصود برد۔ مصرع

غیبت

قیاس کن زگستان من بہار مرا

و نیز نوشته بودند در باب نقشبندیہ کہ می فرمایند کہ ما فضلیا نیم کہ تہایت دیگران در بدایت
ما ممدراج است پس تہایت ایشان علیہم الرضوان عبارت از چہ باشد و ما بیان این معنی در
کتب این اکابر هیچ بنظر نہ آمدہ است معلوم نیست کہ کسے شرح این معما نمودہ باشد غیر از حضرت
ایشان ما قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ کہ جواب این سوال بتفصیل در مکتوب دوست و بست و یکم از
مکتوبات جلد اول نوشته اگر شوق این معنی را متکی شود آنجا مطالعہ نمایند و واقعہ کہ دیدہ اند میگویند
کہ قدوۃ المحققین حضرت ایشان ما از ہمہ اولیا افضل اند حتی از فلان عزیز و اصطر ابے ازین واقعہ
ظاہر ساختہ اند و ما جلے صطر اب نیست افضل درین جاے تواند کہ بمعنی انفع باشد و ہمیں معنی
حضرت خواجہ احرار قدس سرہ العزیز فرمودہ اند مصرع

سایہ رہبر بہ است از ذکر حق

یعنی حفظ صورت پیر کہ آنرا رابطہ گویند سودمند تر است مرید را از ذکر گفتن و واقعہ کہ در باب انگشترین

بواصر

بواسیر دیدہ انداختی کہ فقیر نیز آن انگشترین را خوش نمی کند مضمون حدیث من علق شیئا وکل الیه شنید باشند۔ نوشته بودند کہ بے الصافان بہ ہمت متہم می کنند نہ این چنین ست۔ مخدوم اگر در شما نیست کفارت شامی شود بجا طریح تیار تر نعوذ باللہ من الحور بعد الکور۔ از حق سبحانہ استغاثہ ^{میت} مسألت نمایند و این دو را فائدہ را از دعا فراموش نکنند۔

مکتوب صد و بیستم (۱۲۰)

مولانا محمد حنیف در جواب عرضہ فرمود کہ مشتمل بر حالت عالیہ واقعہ روشن بود۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى! صحیفہ شریفہ اخوی اعزی مولانا محمد حنیف

رسیدہ باعث بہت وسرت فراوان گردید حضرت حق سبحانہ در مدارج قرب ترقیات بے اندازہ کرامت فرمایند۔ نوشته بودند کہ بعد از رسیدن اینجا کیفیت ظاہری شود و در تمام بدن سرایت میکنند ^{میت} و نیز نوشته بودند مفہوم می شود کہ تلاوت قرآن را در حصول آن نسبت مدخلیت تمام است ہر چند تلاوت می کنند آن نسبت قوت می گیرد اگر در تلاوت فتوری یابد در آن نسبت نیز فتور را

می یابد

مخدوم می تواند کہ بنسب این کیفیت حقیقت قرآنی بود و چون رابطہ محبت باہل این نسبت درست آید و جمعیت استعداد نیز در حصول این معنی و امثال آن از شما قریب است باجمکہ کیفیت مسطورہ از نسبتہائے ظلال فوق است باصل الاصل منشبت می نماید شوق کمالات مخصوصہ نسبت ضمنی نموده بودند تجمل کہ نصیبے ازان بحصول پیوستہ باشد و این کیفیت کہ نوشته

انترآن بود فقیر دریں باب تامل نکرده است امیدوار باشند۔ بیت

از آن طرف نہ پذیرد کمال و نقصان و زین طرف شرف روزگار من باشد

طلب مسودات جدیدہ نموده بودند اگر توفیق یافت بیاری می گویم کہ اگر چیزیے ازان قابل نقل باشد نقل گرفته بفرستد و واقعہ کہ دیدہ بودند گویا شخصے آپ ہان خود را در دہان من می اندازد

مان

ومی گوید که امانت آن سرور است صلی الله تعالی علیه وآله وسلم که برائے تو داده بودند رساندم
 بغایت اصرار و امید بخش است گواثر آن فی الحال ظاهر نشود و آنچه از احوال یاران خود نوشته
 بودند خیل محظوظ ساخت همه احوال سنجیده و مقبول است بایکدیگر دست گیرسان الله تعالی
 ترقیات ارزانی داشته بمطلب حقیقی رساند چون ایام اعتکاف بود امور ضروری در پیش بر و آمدتوا
 پرداخت و بر اجوبه لا بد اقتصار نمود ربتنا ائمة لنا نورنا و اغفر لنا انك على كل شئ قدير
 بعد از نوشتن کتابت در حصول نسبت ضمنیه پاره تامل نموده شد هیچ واضح نشد اگر مقدور است
 باز تامل و توجه بلیغ درین باب خواهد نمود ان الله المیسر لکل عسیر

مکتوب صدست و یکم (۱۲۱)

بحضرت پیرزاده خواجه عبید الله در آنکه سبقت از اصل است و ظل هیچ چیز مستقل نیست -
 حضرت حق سبحانه ذات بابرکات حضرت مخدومی و مخدوم نادگی را دیرگاه بر مفارق مجاز
 و هوا خواهان باقی و پاینده دارد بالنبی و آله الا هجاء علیه و علیهم الصلوات و البرکات الی
 یوم التناد بورود عنایت نامه گرامی مشرف گردید امید که این مجورد در از کارگاه گاه بگوشه
 خاطر عاظر آورده بملاطفات و عنایات می نواخته باشند ازین طرف سر امر تقصیر است عفو فرمایند
 بل کرم از کرمیای می آید مصراع

در خانه بگد خدائی ماند همه چیز

بدایت از مبدائی باید و سبقت از اصل که از پیشگاه چنین آمده است و اشد شوق با حضرت
 نسوب گشته خیر و کمال که ظل دارد همه استفاد و مستعار از اصل است ظل در هیچ چیز بخود
 استقلال ندارد اگر نسبت خیر و کمال بخود نماید خائن بود و دعوی همسری باهل پیدا کند کمال
 در حق او انتقائے کمال است خیریت در سلب خیریت و نصیبی که از اصل دارد بعد از
 منسبات با آن محور تلاشی است هر چند ظهور اصل بیش محور تلاشی ظل بیش خوش گفت بیت

نماید

معشوق اگر چه گشت ہمتانہ ما ویران تر از اول ست ویرانہ ما
 ظل بیچارہ کہ جز انتقا از اصل بہرہ ندارد از کمال و جمال او چہ خبر داشته باشد الا ان یوجد
 بعد لعدم ویولد بالولادة الثانية فحينئذ لا يحمل عطايا الملك الا مطاياہ
 ومن بعد هذا ما يدق صفاته وما كتمه احطى لذيہ واجمل
 سخن بجائے دیگر رفت مقصود آنست کہ نظر بر تقصیرات این طرف نامورہ از توجہات غائبانہ منسی
 سازند و این عاصی را بدعائے خیر و سلامتی خاتمہ یاد آرند۔ والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب صدست دوم (۱۲۲)

بمولانا محمد صدیق پشاوری در شرح احوال دے و جواب استفسار ہا کہ نمودہ و تحسین احوال یاران او
 الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ مکتوب مرغوب رسید چون مشعر از استنقا
 و اوضاع و سنجیدگی احوال بود مطالعہ آن فرحت بخشید شکر خدا جل و علا بجای آورد طالب یادداشت
 باشند لئن شکرتم لآزیدنکم نوشته بودند خود را در عالم دیگر می دانند و باین عالم مساسی
 ندارد منشائے آن انقطاع باطن است از عالم سفلی و اتصال او بعالم علوی لیکن این
 دید در وقت عروج است و هنگام نزول کہ بظاہر و باطن متوجہ خلق است این دید مفقود است
 و آنکہ جبہ خود را مثل جہاد بے حس و حرکت می یابید و اثرے از ہستی در خود می فہمید از فناست و
 آنکہ محاط انوار خود را می بینید و دریا ہائے نور را می یابید کہ در شما حلول می کند ہر جزو از اجزائے انوار
 را اجزائے خود می دانید می تواند کہ از بقا باشد بدانند کہ معتبر در فنائے نفس آنست کہ سالک
 بزوق وجود خود و توابع وجود خود را از صفات کمال ظلال کمالات واجبی یابد و این دید چنان
 غالب آید کہ این کمالات را درست باہل سپارد و خود را جماد میت بیند و بانا تعمیر نتواند نمود و نہ ذکر
 در خود یابد و نہ توجہی بعد از حقوق توجہ او با او است و بقا مریوط بولادت ثانیہ است من قتلته فانما
 دیتہ درین وقت عارف را از نزد خود او صاف و اخلاق عطامی قریبند و عارف باوصاف

معروف خود راجی و عالم و شنوا و بینا و تکلم می یابید۔

باید دانست که فنا و بقا فی الحقیقه با ستمی است که بعد از تعیین سالک است نه بذات
اقدس تعالی اگر فنا و استهلاک است در اسم است و اگر تحقق و بقا است هم باوصاف آن اسم
چه هر اسم جامع اسما و صفات است و آنکه سالک خود را نیابد و معدوم بیند بے آنکه منتسبات را از
صل دانند و با صل سپارد معبر بعودم است که فنائے جذبہ است که عود از ان ممکن است بخلاف
فنائے حقیقی که از عود امین است۔

نوشته بودند که در نماز تصویر می کند که راکع و ساجد دیگر است و بعد از نماز کیفیت خاص
رومی دیدن بهیچے که باطن هم اسرار در حلاوت التذاد در می رود این حالت بسے حاصل است و حالت
صلوتیہ را بر غیر آن بسے نفوق است التذادے که در ادائے نماز رومی دیدن خبر از نهایت کار است
علی الخصوص نماز فرض۔

پرسیده بودند که ورود و ادرات بشارات عالی اشارات و ظهور معارف و اسرار شرط کمال است
یا نه شرط بودن مفقود است هر چند ترتیب این امور بر کمال است۔ و نیز پرسیده بودند علامانے که تعلق
بحال متوسط و شتی دارد کدام است شتی از متوسط و متوسط از شتی بچه چیز با متمیزی شود بدانند که
توسط و انتہا را مراتب بسیار است در ولایت چندین مراتب است بعضها فوق بعض که نهایت مرتبه
شخانی بدایت مرتبه فوقانی است و از گذشت مراتب لایت کمالات مرتبه نبوت است که نهایت
آن بدایت این است لیکن کمال اول و نهایت نخستین فناست که عبارت از نیان ماسوی است
و زوال علوم ماعدا اگر زوال علم حصولی اشیا است فنائے قلب است اگر زوال علم حصولی است
فنائے نفس است این نیان فی نفسہ هم کمال است و در قرب لایت و هم شرط کمالات دیگر که
فوق اوست و تمیز التذاد در صلوة از خصائص انتہا است کما مر۔

نوشته بودند که نهایت سبزه بقا باشد است یا بعد از گذشتن معاملات فنا و بقا باشد نهایت کبر
دیگر تعلق دارد و آن چیست۔ بدانند که بعد از گذشتن معاملات فنا و بقا که با اصول و اصول

اصول تعلق دارد کار بجهل و حیرت می افتد نه جهل و حیرت متعارف که نقص است این آن جهل و حیرت است که هزاران مرتبت دارد بر علم و معرفت من لم یدق لیدر و نیز از گذشت آن معامله نسبت بجهول الکیفیت رومی دهر کذا و کذا ثم کذا و کذا غیر از اشارات ازال معاملات چه در گفت آید در حضور هر چند می خواستم که امثال این سخنان پشمار در میان آمم لیکن چون عنان شوق شمارا ازان مصروف می دیدم عنان سخن را نیز مصروف می داشتم الحال چون معامله بر سر آمده است رگ اشتیاق جنبدیده سطرے دیگر چند موافق مرام شامی نویسد استماع نمایند معامله فناے نفس که در بالا ذکر یافت نتیجه تجلی صفات است و از گذشت آن کار و بار با تجلی ذات است معامله این تجلی از گفت بیرون است زوقی است و جدانی نه بیانی و ترجمانی این قدر هست که این تجلی ذاتی دائمی است لان الذات اذا تجلی لا استنار له ازین جا معلوم شد که تجلی برقی که گفته اند نه تجلی ذات است تعالی تجلی شانے است از شیونات ذات تعالی و حضرت شیخ ابن عربی تعبیر از تجلی ذات باین عبارت نموده است التجلی من الذات لا یكون الا بصورة المتجلی له فالمتجلی له ما رای سوی صورته فی مرات الحق و هارای الحق و لا یمكن ان یراه و شیخ قدس سره این تجلی را منتهای تجلیات گفته و فرموده فلا تطمع و لا تتعب فی ان ترقی من هذا الدرجه من التجلی الذاتی و حضرت ایشان با قدس الله سره الا قدس این تجلی را تجلی شانے از شیونات ذات تعالی مقرر نموده اند که آن شان اصلی است از اصول اسمی که مبدا تعیین سالک است و باین علقه آینه داری صورت عارف نموده است و برنگ آن برآمده نه تجلی ذات تعالی بلکه تجلی شان هم برخط تنزیهی نیست مقید بر آئینه صورت و آخذ حکم آن است توجه غائبانه را نوشته بودند که بچه طریق است حضور و غیب در توجه بکسان است عمده درین معامله و جدانی شدن و جمع نمودن است خود را از توجهات شتی -

و نیز نوشته بودند که عدم علم باحوال مستر شدن موجب منقصت هست یانه - بدانند که در سلوک و تسلیک اختیاری پیرا از احوال مرید و همچنین مرید را علم باحوال خود ناگزیر است در طریق یا

کہ طریقہ اصحاب کرام است علیہم الرضوان ہیچ درکار نیست نہ در جانب پیرونہ در جانب مرید چہ افادہ و استفادہ درین طریق انعکاسی و انصباغی است مرید در صحبت شیخ کامل با اندازہ محبت و فنا فی الشیخ ہر ساعت بزرگ اومی برآید درین صورت علم چہ درکار ہم در افادہ و ہم در استفادہ خرزورہ کہ بتابش خورشید نچتہ می شود چہ درکار کہ خورشید را یا خرزورہ را علم بہ نچتن و نچتہ شدن باشد درین طریق ہر چیز و جوہ مناسبست شیخ زیادہ تر پیدا کند انصباغ در حق او بیشتر پیدا آید و تحصیل وجوہ مناسبست بانصباغ شیخ است ظاہر او باطناً کہ ہر موئے مجال مخالفت اعتراض در خود نیابد کہ سبب سر راہ و خسراں است نیز خدمت رعایت آداب و ست چنانچہ بزرگان فرمودہ اند و سرور محبت اعتقاد است با پیر۔

بیت زان روے کہ چشم تست احوال معبود تو پیر تست اول

نوشتہ بودند کہ بامستر شدن تا حصول فناے قلبی در ایشان بشوق محبت داشته می شود بعد از ان اثر کمتر مفہوم می شود و چندانی در درک نمی آید و مانند نسبت بزرگان ما بہت کمال علو بہالت و حریت اقرب است نسبت ہر چند از قید ظلال و اربہ و باصالت آید از مظان علم و معرفت دور تر افتد و قوۃ المحققین حضرت ایشان ماقدسا اللہ سبحانہ بسره الاقدس نوشتہ اند نسبت باطن ہر چند بہالت کثرت زیاد تر بود ماستر شدن را بوظائف از کار و طاعات سرگرم دارند و باتیان خدایا رعایت آداب تر غیب کنند و معطل نگذارند امید کہ از نسبت خاص بزرگان بہرہ یابند مقصود حصول نسبت است علم باں امر دیگر است اگر بدیند فہما و نعم والا غم نیست نسبت چون بتانی و تعب حاصل شود قدر و عزت دارد و آنچه بسہولت زودی بدست آید چندانی قدر و عزت ندارد و اگر کسے استعجال نماید بواہوس است طالب نیست قابل صحبت نہ مردم در طلب دنیا دنی چہ رنجہا کہ نمی کشند طلب حق جل و علا حق بآنست بزرگان درین طلب یا ضتہا کثیرہ اند و عمر با گذرانیدہ بیت

ادھری شصت سال سختی دید تا شبے روے نیک سختی دید
بر سر پائے چلہ داشتہ ام تخم وحدت بسینہ کاشتہ ام

فناے قلبی کہ در طریقہ نابعضے از طلاب را بسہولت دست می دہد در رنگ آنست کہ کسے را چشم

برسندند و یکایک بمنزل رسانند و راه چندین سالہ بطرف العین قطع نمایند ہزاران احوال و مواجید
تلویات . مشاہدات الوان و اوار متلونہ و غیر متلونہ و کثوف و واردات کہ بمطلب حقیقی چندانی کار
ندارد بگرد این نسیان نرسد حصول این معنی را در حق طالبان امر سهل ندانند و قطع تمامی دائرہ سیر
الی اللہ را کہ بہ پنجاہ ہزار سالہ راہ تقدیر آن کردہ اند آسان ندانند و تمام از تلویات برآورد
بتکمیل پیوستن را امر محقر خیال نکنند آری این معاملہ نسبت بجمالات دیگر کہ فوق اوست حکم
قطرہ دارد نسبت بدریائے محیط . بیت

آسمان نسبت بعرش آمد فرود ورنہ بس عالی ست پیش خاک تود

حضرت شیخ الشیوخ قدس سرہ در کتاب عوارف بعد از ذکر خوارق و کرامات می نویسد کہ اینہا
ہمہ مواہب الہی است جل شانہ جمعہ رایان مشرف می سازند و گاہ بود کہ برتر از آن جمعہ باشند کہ
آنرا بیچ از آن خوارق و کرامات نبود بعد از آن می نویسد کہ این ہمہ خوارق و کرامات دون ذکر ذات
تعالی و دون تجوہر قلب است بذر

نوشته بودند بلا بعد اللہ نام یارے در یک ہفتہ بقنائے قلبی رسید و بعد از یک ماہ از ابتداء
زمان ذکر احوال خود را کہ و نمود ہمگی بقنائے نفس می ماند و علامات این فنا طاہری گشت . مخدوما
این از جملہ نوادر و غرائب است حال خالی را نگریان زودی این ہر دو دولت میسر شدہ باشد . نوشته
بودند بلا ادب احوال بسیار عالی دارد و صحبت او بسیار است بعد از استخارہ ہارخصت اشخاص
معدومہ با و دادہ شدہ است . مخدوما این عدد را چون مشارالہ بہ تمام رساند عدد مضاعف از
عدد اول یا زیادہ از آن تجویز کنند و بکذا و ہر گاہ استقامت بر اوضاع شرعیہ و اطوار صوفیہ درو
فہمند و معاملہ فنا و تمکین مشاہدہ نمایند اگر صلاح دانند بعد از استخارہ ہارخصت مطلقہ بطریق سفار
بدین بشرط استقامت بر سنت سنیہ علی مصدر بہ الصلوات و التسلیمات . و نیز نوشته بودند کہ
صوفی محمد شریف کہ از مشرشدانست از کابل آردہ است نسبت بہ حال او را از نسبت و حال خود
فایق دریافت مخدوما فقیر ہم یابن عزیز در یک مجلس صحبت داشتہ بود و خیلے محظوظ گشتہ لیکن

تفوق محل توقف است زانا الله سبحانه وایا کم وسائر اخوانکم کرامتمو ترقیا و توفیقاً ربنا
اتمم لنا نورنا و اعفر لنا انک علی کل شیء قدیر

مکتوب صد سبت سوم (۱۲۳)

بمیرزا عبید اللہ در ترغیب بر اعلای ہمت و تفضیل شہوی کہ در احکام شرعیہ سے نماید بر مشاہدات دیگر۔
الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى. مکتوب مرغوب برادر اعزاز شہد رحمت در
میر دوست محمد رسانیدہ خوشوقت ساخت اللہ تعالیٰ بعافیت و ترقیات ارادہ نوشتہ بودند کہ با وجود
انتقال شہود غیر و غیرت بجمال بحدے کہ بمعارت ظلیت اعتباری ہم رضامتی دہد بلکہ کفر در نظر
می آید کہ وجود دیگرے اثبات نموده آید رعایت عمودیت عبادت بر جا است دقیقاً از اطوار ظواہر
شرع بقدر امکان قوت نمی سازند شکر خداوندی جل سلطانہ بجا آرد کہ باطن این ہمہ مغلوب
این قسم حال باشد و ظاہر بر آداب شرعیہ مستقیم بود حتی سبحانہ روز بروز استقامت را افزون کند کہ نجات
متیقن درانت دریا و رائے آن خطر است ہمت را بلند دارند و این احوال را معذرات وصول دانند
و زینہا صعود تصور نمایند و مطلوب را و راہ الورا طلبند و بیرون از شہود و مشاہدہ جویند۔ عزیزی
پیغمبر خدائے راصلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بخواب دید گفت یا رسول اللہ ما التوجید فرمود علیہ و
علی آله الصلوات و التسلیمات کلما ہجس ببالک او خطر فی خیالک فاللہ سبحانہ و راء ذلک
نوشتہ بودند کہ محبت با حقیقت حضرت خاتمیت علیہ من الصلوات ادومہا من التسلیمات
انہا بکامل ترین مقامے است غوامض احکام شرعیہ در صورت خاصہ بے کیفیت تجلی می شود و از محالی
دیگر صاف تر چہ مقصود را انکشاف می بخشد۔ مخدو با این شہود را کہ در محالی احکام شرعیہ رو نماید
باشہودات کہ در مریایے این نشاۃ فانیہ ظاہر گردد چہ نسبت چہ احکام شرعیہ را شباهت بوجود
نشاۃ اخرویہ است کہ در ان نشاۃ جانب وجود ممکن را تزجیح دادہ مظهر حسن و جمال صفات کہ در وجود
ایشان ثابت است خواهند ساخت بخلاف موجودات، این نشاۃ فانیہ کہ جانب عدم ممکن را

بخلاف

ترتیب

ترتیب نموده منظر حسن و جمال کہ در جانب احتمال عدم صفات نمودار شدہ بود ساختہ اند چہ صفات اجمالی
را کہ موجودات ہمیں نشاۃ منظر آہر آہست چنانچہ در جانب وجودشان حسن و جمال کا سن است در جانب
احتمال عدم شان نیز حسن و جمال ثابت لیکن حسنہ کہ در عدم نمودار گردید در رنگ آہست کہ حفظ
را بشکر غلاف نمایند و شیرین دانند لہذا لذذات و نعمات اخروی ہمہ مرضی و مقبول و ترقی بخش
آید و آخرت دار رضا گشت و دنیا دار غضب آید و انہماک در نعمات فانیہ آن غیر مرضی کہ حسن و جمال
این موطن مخلوط نہ بہر آب عدم است تحقیق این معاملہ در مکتوب صدم از مکتوبات جلد ثالث
حضرت ایشان ما قدس سرہ بتفصیل کاین است ازان جا طلب نمایند بلکہ گوئیم کہ احکام شرعیہ کہ
او امر و نواہی الہی است خطاب ازلی است کہ بصفت کلام تعلق دارد پس اینجا ظہور نفس اسم بود
بے مرآت عدم و سایر ظہورات را کہ وابستہ بظلال اسم است در مرآت عدم بآن ظہور چہ مساوات کلام نسبت
توشہ بودند کہ درین لامر ہم بسیار تکلیف طریقہ می کنند الخ مخدوم ہا ہر جا کہ طالب صادق بینند و
استخارہ راہ دہرا اقبال قلب بے تکلف باشد طریقہ بگویند و الا تکلیف نیست لیکن اگر بعضی وساوس و
ہوا جس دریں کار روئے دہرا استغفار ازان در کار است بعضی از کمالات ولایت کبری و خصائص نبوت
خواص ولایت قدوۃ المحققین حضرت ایشان ما قدس سرہ سبحانہ سرہ الا قدس استفسار نموده بودند مخدوم
اکثر این امور در مکاتیب حضرت مبین و مشروح است مطالعہ فرمایند کہ اگر در جائے خفاے مانند استفسار نمایند
تفصیل ولایت سرگانہ کہ ولایت صغری و ولایت کبری و ولایت علیا باشد در مکتوب دوسیت و شصتم از مکتوبات
جلد اول است بیان ولایت حضرت ایشان و خصوصیات آن در مکتوب صدم و چہارم و مکتوب صدم و پنجم
از مکتوبات جلد ثالث مذکور است بہینہ نیک تامل نمایند کہ ہر مکتوب بحرے ست عمان در اسرارے پایان
خواصی بایزنا در ہائے یگانہ را از مکاتیب چہارگانہ بر آورد و ازجا سر و دود و گانہ شکر بجا آرد آئے بسیار
از اسرارند کہ در فید کتابت نیادہ اند لیکن نوشتن راست نیابند موقوف بر صحبت است۔ بیت
آسودہ شبے بایز خوش مہتابے تابان و حکایت کنم از ہر بابے
والسلام اولاً و آخراً فرزندان و متعلقان بحجیت باشند۔

مکتوب صد و سبست چہارم (۱۲۲)

مولانا محمد صدیق در فرق میان ایمان عوام و خواص و اخص خواص -
 اللہ تعالیٰ از مراتب شہود کہ وابستہ بظلال است گذرانیدہ ایمانے بغیب الغیب کہ تعلق
 باصل دارد از زانی کناد و ازین وصل کہ در رنگ سراب آب نماست ربانی دادہ بحقیقت کار سانا د -
 ایمانے بغیب یا نصیب عوام است یا نصیب اخص خواص کہ بہرہ از کمالات نبوت یافتہ اند و
 از نہایت التہایت بقدر استعداد آگاہ خواص و متوسطان بلذت شہود خوردند و بخیمال
 وصال آرمیدہ خوش گفت . بیت

بوقت صبح شود ہجرت و روز معلومت کہ باکہ باختم عشق در شب دیکور

کما اھمس ببالك او خطر فی خیالک فاللہ سبحانہ بخلاف ذلک ایمان بغیب عوام از پس
 پردہای ظلمانی و نورانی ست و خواص ہر چند از حجب ظلمانی تمامی وارستہ اند لکن از حجب نورانی
 بالکل تبرآمدہ و بان گرفتار باندہ اند و شہود آنرا شہود مطلوب قرار دادہ و عاشقی ہائے کہ بنفس
 مطلوب تو ان کرد بان در میان آوردہ و ایمان غیب اخص خواص از گذشت حجب نورانی و ظلمانی
 است این بزرگواران مشہود طائفہ ثانیہ را پس پشت دادہ گرفتار و رارالوراء تدیقین کردہ اند کہ درین
 نشأۃ ازان مرتبہ مقدسہ غیر از ایقان نصیب نیست کہ روئے بنشأۃ اخروی موعود است ہر چند
 بیچ قسم از حجاب حائل ندارند لکن ضعف بصر و بصیرت مانع درک شہود است شتان مابین
 الایمانین و الغیبین ربنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا انک علی کل شیء قدير

تصور کردہ

مکتوب صد و سبست پنجم (۱۲۵)

مولانا حسن علی فی التذکیر و النصیحت -

اَسْتَجِیْبُوْا لِلرِّیْکُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّآتِیَ یَوْمَ لَا مَرَدَّ لِمَنْ لَدُنِ اللّٰهِ مَا لَکُمْ مِنْ مَّجَآءِ یَوْمَئِذٍ

وَمَا لَكُمْ مِّنْ تَكْوِينٍ صَوْفِي الْمَسَارِعَةِ إِلَى الْأَسْتِجَابَةِ شَوْقًا إِلَى رَبِّ الْأَرْبَابِ وَالْمُبَادَرَةَ
إِلَى الْخَيْرَاتِ وَالطَّاعَاتِ طَلِبًا لِلْمَرْضِيَّاتِ وَالدرجات سَارِعًا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ
عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ تَوَلَّهَتْ قُلُوبًا لِّعَارِفِينَ فِي بَيْدَاءِ عِظَمَتِهِ وَكِبَرِيَّائِهِ وَاحْتَرَقَتْ أَبْجَادَ الْمُجِبِينَ
فِي شَوْقٍ لِّقَائِهِ فَوَاسِفًا عَلَى مَنْ أَعْرَضَ عَنِ اللَّهِ وَيَا حَسْرَتًا عَلَى مَا فَرَّطَ فِي جَنبِ اللَّهِ لَا تَشْتَغَلُ
بِنَعْمِهِ مَا أَمَرَتْ بِتَخْرِيْبِهِ اجْتَهَدَ فِي تَعْمِيرِ سُرُكِهِ وَتَنْزِيهِهِ وَلَا تَنْتَظِرُ إِلَى شَيْءٍ إِلَّا وَرَأَيْتَ اللَّهَ سُبْحَانَ
قَبْلِهِ بَعْدَهُ وَلَا تَصْحَبُ مَعَ أَحَدٍ إِلَّا وَابْصُرْتَهُ تَعَالَى مَعَهُ اعْلَمْ أَنَّهُ عِزُّ شَانِهِ مَعَ قَلْبٍ مِّنْكَسِرٍ
حَزِينٍ أَوْ آهٍ مَّحْتَرِقٍ بِنَارِ الْمَحَبَّةِ خَالٍ عَنِ فِكْرِ الْهَلَاةِ مُتَجَانِفٍ عَنِ دَارِ الْغُرُورِ وَمَتَاهِبٍ لِّدَارِ الْقَرَارِ إِلَّا
لَا تَرْكَبُوا إِلَى زُخْرَفِ الْأَغْنِيَاءِ وَالظَّالِمِينَ إِلَّا أَنْتُمْ فِي فِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ إِلَّا أَنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ قَبِيْطٌ - وَالسَّلَامُ

نوهت

مکتوب صدولست وشم

بشاه تواجہ تریذی فی بیان الاستجابة المذكورة فی الایة الکریمہ اسْتَجِیْبُوا لِلرَّبِّکُمْ الْآیةِ وَبِیَانِ أَنَّ
جَمِیعَ الْکِمَالَاتِ مِنْ دَرَجَةِ الشَّرِیْعَةِ الْغَرَاءِ -

اسْتَجِیْبُوا لِلرَّبِّکُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ یَأْتِیَ یَوْمَ لَا مَرَدَّ لَكُمْ مِنْ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ یَوْمَئِذٍ
مَا لَكُمْ مِنْ تَکْوِينٍ صَوْرَةِ التَّجَلِّيِّ بِالْأَحْکَامِ الشَّرِیْعِيَّةِ وَالتَّزْوِينِ بِالسَّنَنِ
الْمُصْطَفَوِيَّةِ عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ وَالتَّجِيْدِ عَمَّا يَتَعَلَّقُ بِالظَّاهِرِ وَالْأَسْتِجَابَةِ الْمَعْنَوِيَّةِ
الْأَنْقِطَاعِ وَالتَّخْلِیِّ عَمَّا سِوَا الْحَقِّ تَعَالَى وَتَقْدَسِ وَالتَّجَلِّيِّ بِالْأَسْرَارِ وَالْمَعَارِفِ الْإِلَهِيَّةِ عَمَّا لَمْ
تَعَلَّقْ بِالْبَاطِنِ الْأَوَّلِ صَوْرَةِ الشَّرِیْعَةِ وَالثَّانِي حَقِيقَةِ الشَّرِیْعَةِ فَالْکِمَالَاتِ الظَّاهِرَةِ وَالْبَاطِنِ
دَاخِلَةٍ فِي دَائِرَةِ الشَّرِیْعَةِ الْحَقِيقَةِ فَصَوْرَةُ الشَّرِیْعَةِ أَصْلٌ وَحَقِيقَتُهَا ثَمَرَةٌ مُتَفَرِّعَةٌ عَلَيْهَا فَمِنْ
كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ فَيَقْدِرُ قُوَّةُ الْأَصْلِ بِكُنُوفِ الثَّمَرَةِ وَالْفَرْعِ
الْكَثْرِ وَاعْلَمْ أَنَّ كِمَالَاتِ الْوُصُولِ كِمَالَاتِ التَّقْوَى وَكِمَالَاتِ اتِّبَاعِ الشَّرِیْعَةِ الْغَرَاءِ وَالتَّجَانُّفِ

التزین

عن دارالغرور والتأهب لدارالقرار والصلوة والسلام على النبي المختار والذليل كلما اظلم الليل واشرق النهار وعلى سائر النبيين والملائكة الاعلى وسائر الصالحين امين -

مکتوب (۱۲۷) صد و بیست و هفتم

با فادت دستگاه شیخ میرک در بیان حقیقت ممکن و بیان فنا حقیقی -
حضرت حق سبحانه و تعالی ذات بابرکات را در مدارج قرب بجزبات و غایات ترقیا
دهاد بالنبی وآله الامجاد علیه و علیهم الصلوات البرکات الی یوم التناد نمی اند یا بنجاب عالی چه نویسد
ممکن بیچاره که نصیب او از مطلوب حقیقی جز استهلاک و اضمحلال نیست از کمال او چه در یابد
و بحسن و جمال او چگونه پے برد چه ذات او عدم است که بواسطه انعکاس کمالات وجودی نمود
بے بود پیدا کرده است و با این نمود بے بود خود را کامل و خیر خیال نموده و بنیاد دراز برین نمود
بے بنیاد نهاده و چون سابقه غایت در رسد و کمال اصل پر تو اندازد و حقیقت معامله و اشود
کمالات انعکاسی باصل عائد گردد و امانت باهل امانت شود عارف و بصحرائے عدم آرد و
از هستی خود منخلع گردد این زمان بقنائے حقیقی مشرف شود ممکن نام را اگر بخود نسبت خیر و کمال
نماید خائن بود و دعوی همسری باصل پیدا کند کمال در حق او انتقائے کمال است از وے و خیریت
در سلب خیریت این دید و این انخلع اثر افراط حجت است که باصل پیدا کرده است چه
مقتضائے کمال محبت فناے محب است و ایقائے محبوب بیت

عشق آن شعله است کوچول بر فروخت هر چه جز معشوق باقی جمله سوخت

و هر چه ظهور اصل پیش استیلاے این محبت شرکت سوز بیش و محو و تلاشی پیش - بیت

آنرا که بحسن دیده تیر است این عشق بلاے خانه خیر است

حضرت حق سبحانه امثال ما مجوران را ایمانی باین معانی دهد و شر بے ازین مشرب روزی کناد بالنبی
الاهی الذی ما زاغ بصره و ما طغ علیه و علی الذ الصلوات والبرکات العلی -

مکتوب صدست و ہشتم (۱۲۸)

بحفاظ عبد الغفور در آنکہ طالب مواجب طالب باسوی ست۔

مخدو با چون با فقرائے شکستہ برائے خدائے عزوجل محبت دار پیدا میاید است کہ نتیجہ بخش باشد و کثایش کار پیدا کند تلویحات احوال بعضے طالبان را کہ در اثنا بے راہ دست می دہد پیش از وصول بدرجہ فنا و بقا از مطالب نیست و غیر حق است تعالیٰ طالب حق را جل و علا اعراض از باسوی اوسمانہ تا گزیر است تا قبلہ توجہ پرانندہ نشود پس طالب احوال و مواجب گرفتار باسوی ست آری فنا و بقا از مطالب است سعی در تحصیل آن و همچنین در پورہ آن از اہم مہام است کہ ولایت بآن مربوط است و معرفت حق سبحانہ کہ مقصود از ایجاد انسان است بآن منوط دیگر آن قسم و لولہ شوق و تائرہ عشق کہ در مجاز روئے می دہد در حقیقت در کار نیست کہ آن عشق و محبت چون متعلق آن بے کیف و بیچون است نصیب از بیچونی دارد لہذا اثر بعضے تعبیر بارادہ طاعت نموده اند گاہ باشد کہ آن محبت بکسوت چون پیدا یید و نعرہ و زاری پیدا آرد و گاہ بود کہ باین تمطظہور نکند و بحقیقت بے کیفی خود باشد بلکہ رواست کہ در بعضے اوقات نفی این محبت نماید و فی الحقیقت محبت بر کمال بود نمی بینی کہ در عالم مجاز هیچ کس را هیچ چیز از نفس خود محبوب تر نیست زیرا کہ ہر چیزے را کہ دوست می دارد از مال و زن و فرزند برائے خود دوست می دارد و در محبت خود هیچ نعرہ و شوق در میان نیست و آنچه گفتیم در عالم مجاز زیرا کہ در عالم حقیقت محبوب حقیقی از نفس خود محبوب تر است لہذا فنا اثر این محبت آمد۔ مصرع

گر این سودا بجان بودے چه بودے

و محبت رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ وسلم نیز ازین قبیل است چنانچہ در حدیث آمدہ کہ لئن یؤمن احدکم حتی اکون احب الیہ من نفسه لاهلہ الناس جمیعاً و شیخ طریقت چون نایب مناب رسول است صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم و واسطہ وصول فیوض الہی محبت و نیر باید کہ برہمیں تمطظ بود و السلام۔

مکتوب صد سبت و نهم (۱۲۹)

بمولانا محمد صدیق در تعبیر واقعہ عالی کہ نوشتہ۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى مدتے ست کہ ازان برادر دینی کتابتے نہ رسیدہ
خاطر نگرانت بہر حال جمعیت باشند و بکمال انسانی برسند و اجبہ دور افتادہ را از دعائے سلامتی
خانمہ فراموش نکنند پیش ازین بمدتے نوشتہ بودند کہ در خواب می بیند کہ بر بالائے دیوار کج کہ در نہایت
رفعت و باریکی است برآردہ است و نرسان و لرزان بہیبت تمام بر بالائے آن دیوار عبور کردہ است
یک گز و یاد و گز ازین دیوار مانده بود کہ از پشت دیوار افتاد و باز مستحکم شدہ و کمر حیت بر بستہ بصد
محنت خود را بر سر دیوار کرد و چوں بر پشت دیوار نگاہ کرد دید کہ چند سطرے بقلم حلی بر بالائے آن دیوار
نوشتہ اند "ھذا جدار العشق و سیف المحبۃ" بجزرے کہ این کلمات دید نعرہ از نہاد فقیر برآرد و
خود را در ہوا معلق یافت در ہمیں اشنا افتاد دست داد الخ

مخرو یا می تواند کہ این دیوار تمثیل عین ثابتہ باشد کہ اصل ولایت مر لوط بوصول آنت
وصول بآن موجب فناے سالک است از تعین امکانی و بقاے او بوجود مویہوب حقانی ناچار سیف
محبت بود و چوں این تعین عین ثابتہ پردہ است بر روی اطلاق پس جدار عشق بود و پردہ معشوق
بود چہ عشق بمعنی معشوق است و رواست کہ عشق بمعنی عاشق باشد اضافت جدار بسوئے عشق
بیانہ بود و اطلاق عاشق برین مرتبہ بچہ تحقق و بقاے عاشق است بآن مرتبہ و این تعین ہر چند
بوجود مویہوب حاصل گشتہ است لیکن از رنگناے جزئیت نہ برآردہ است از اطلاق منزل است
و عاشق در ہر مرتبہ کہ باشد حجاب معشوق است انت الغمامۃ علی شمسک فاعرف حقیقتک
و برآردن بالائے آن کتابت از رفع حجاب این تعین و شہود مرتبہ اطلاق است و در ہوا شدن یا
کتابت از گذشتن است ازین تعین بالکل و در فوق آن خرامیدن است یا عبارت از نزول است
کہ معبر بسیر عن اللہ باللہ است کہ بعد از سیر فی اللہ بحصول می پیوند و این تعبیر اسباب است از آنکہ

این دیوار را بتعین امکانی تعبیر نموده آید و این واقعه را تعبیر است دیگر بس عالی که از جمله اسرار
 قدوة المحققین حضرت ایشان ماست قدسنا الله بسره الاقدس آن معنی بالفعل فرخورد حوصله شما
 نمی نماید الا ان یشاء ربی شیئاً وسیع ربی کل شیء علیاً چون محبت شما با اهل این نسبت گونه
 درست است امیدوار باشند فان المرء مع من احب صحبت اجمال دارد و شوق تفصیل ندارد و آرزو
 هم نیاز دارد و غنیمت پندارید طالب یادت با شید و قل رب زدنی علماً بیت
 فریاد حافظ این همه آثر بهره نیست هم قصه غریب و حدیث عجیب هست
 والسلام علیکم وعلی من لدیکم -

محبت اجمالی

مکتوب صدوی ام (۱۳۰)

بخواجه محمد حکیم ولد قاضی اسلم در آنکه جمیع کمالات منحصر در اتباع سرور کائنات علیه السلام است
 و بیان آنکه استفاضه از باطن هر شریک با اندازه محبت مرید است -
 بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب شفقت شعاری رساند احوال و اوضاع فقرا
 این حدود مستوجب حمد است المسئول من الله سبحانه و سلامتکم و استقامتکم علی جادة
 الشریعة المرصیة و السنة السنیة المصطفویة علی مصدرها الصلوة و السلام و التحیة
 فان کمالات الصوریه و المعنویة من درجتی دائرة الشریعة البیضاء و منحصرة فی اتباع
 خاتم الانبیاء علیه علیهم الصلوة و البرکات العلی فالجذبة و السلوک و مرجوان من اثاره
 و الفنا و البقا موجودان فی اطوره و الولايات الثلاث من الصغری و الکبری و العلیا قطرات
 من بحاره و النبوة و الرسالة فاخودان من انواره و المقطعات القرآنیة رموز من اسرارہ صلوات
 علیه علی اله و انصاره و سلم صحیفه شریقه که نامزد این دور افتاده دور از کار فرموده بودید رسید
 خوشوقت ساخت امید که این طریقه را مرعی دارند و تحریک سلسله ارتباط معنوی می نموده باشند که
 سبب دعا و توجه غائبانه است بهمت بران گمارند که این سلسله قوی تر گردد و بحال رسد چه مقرر است

آثار

کہ افاضتہ برکات از باطن مفیض باندازہ این ارتباط است ہر چند باطن طالب بانوار این ابطہ
روشن تر ظہور صورت فیضیہ از باطن مفیض تمام تر خوش گفت۔ مصرع
بقدر آئینہ حسن تو می نماید روی
مامول از دوستان دعائے سلامتی خاتمہ است والسلام

مکتوب صدوی و یکم (۱۳۱)

بکافظ محمد شریف در نصیحت و ترغیب بر تحصیل فناے قلب و نفس۔
الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ خدام حافظ الکلام المجید ازین دور افتادہ
دعوات خوانند و از دعائے تیرنسی نسا زند و در تعمیر اوقات کوشند و در سر و علانیہ پورع و تقوی
باشند و گور و قیامت را نصب عین سازد و بر ذکر و حضور و مراقبہ چندان مداومت نمایند کہ این
معنی حضور صفت راستہ دل شود و از تکلف یاد کرد و از ہر چنانچہ سمع صفت سامعہ و بصر
صفت باصرہ و حویں آنحضرت عز اسمہ دین خالص میجواید و بشرکت راضی نیست سعی نمایند کہ
ماسوی مذکور از ساخت سینہ رخت بر بندد و تعلق علمی و حسی او از ماسوی بر خیزد بحدیکہ اگر بتکلف
یاد ماسوی نماید پیسر نشود بواسطہ نیسانی کہ دل را از ماسوی حاصل گشته است این زبان سالک
بفناے قلبی برسد بعد از ان اگر بمحض فضل نفس حاضر نیز از میان رخت بر بندد و کوس رحلت زند
ذکر و توجہ و حضور از خود بخود بود بفناے نفس مشرف گردد و قابلیت قرب معرفت پیدا کند بیت
دادیم نراز گنج مقصود نشان گریا نرسیدیم تو شاید برسی سلام اولاً و آخراً

مکتوب صدوی دوم (۱۳۲)

نیز بکافظ محمد شریف در نصیحت۔
جناب اخوی حافظ محمد شریف بشرف حفظ اوقات و نسبت باطن مشرف بودہ ساعی

از زیاد کیفیت آن باشد از روام ذکر قلبی نوشته بودند مبارک است کوشش نمایند که از ذکر بجز کور
روند و از دال بمدلول آیند و از صورت بحقیقت شوند و از لفظ بمعنی گرایند خوش گفت بیت

قوی ز وجود خویش فانی رفته ز حروف در معانی

زیاده برین گنجایش وقت نیست - بیت

آسوده شبے باید و خوش مہتابے تابا تو حکایت کنم از ہر بابے والسلام والا کریم

مکتوب صدی سوم (۱۳۳)

بمولانا محمد صدیق در جواب کتابت وے کہ متنصن حالات واستفسار ہا بود۔

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات می رساند مکتوب مرغوب رسید نوشته بودند کہ در اوائل
حال خود را در غلبات محبت از جماعہ کہ اہل شغل بودند ممتاز می یافت الحال خود را بنوعی خالی
دور از کار خیال می کند کہ از جمیع مخلوقات کمتر می شمارد و سچ گویند در خود را کہ قبولیت نمی فهمد
شغل و اذکار و مراقبہ خود را لاشعری فهمد الخ

امید کہ ازین ہم خراب تر و خالی تر گردند و بعدم صرف ملحق گردند و ہمہ وقت فقر ذاتی منظور
بود و امانت باہل امانت شود و عدم بعدم دیگر تعمیر اوقات و طائف طاعات ریاضات ہر چه
از دست آید مغتنم و محمود است ترقی بخش و منور باطن است گواہی آن بظاہر کمتر مفہوم شود و
ذوق ولذت آن بالفعل بدرکت آید استفسار از فرق میان الہام و خطرات امور حسہ نموده بودند۔
بدانند کہ الہام نیز از جملہ خطرات است لیکن بابہ الانیاز حصول یقین یا غلبہ ظن است
بہم و انشراح باطن است بان و نیز صاحب الہام می فهمد کہ از جائے القاست و انتشار خطرہ
نفس این کس است و پس از علامات فناے روحی و سری و خفی و اخفی و بابہ الانیاز ہر کدام پرسیہ
بودند۔ مخدوم با بالفعل وقت مساعد این تفصیل نمی نماید کہ وسعت ندارد و قاصد ہر سیراہ اگر ثانی الحال
چیزے معلوم گردد و توفیق یافت می تو سیر انشاء اللہ تعالی این قدر بہت کہ فناے نفس بر کمال

متضمن فنائے یاس لطائف است کہ رئیس این لطائف عشرہ اوست ہم پیش از فنا و بعد از فنا
 جبار کہ فی الجاہلیۃ خیار کہ فی الاسلام اذا فقہوا اگر در مکتوب بیان طریق تامل نمایند بجز
 نہ فنائے ہر کدام ازین لطائف جدا جدا فہمند مخیروا اجتناب از امور محدثہ در دین و در طریقہ ناگزیر
 ست احداثی کہ در طریقہ کنند کہ در بزرگان نبود مثل بدعتی است کہ در دین مکمل احداث شود
 برکات طریق تازیانے فائز است کہ با امور محدثہ آن طریق را ملوث نساختہ اند ان اللہ لا یغیر
 ما بقوم حتی یغیر واما بانفسہم خبر شرط است -

مکتوب صدی و چہارم (۱۳۴)

مولانا حسن علی در مداحی بزرگان این طریق عالی با اشارت بعضی اسرار عالیہ ایشان -
 الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت حق سبحانہ بر جادۃ شریعت غراو
 سنت مصطفیٰ علیہ و علی آلہ الصلوٰت و التسلیمات مستقیم و مستقیم داراد - مخدوم بزرگان با عمل سنت
 اختیار کردہ اند و از بدعت اجتناب فرمودہ امورے کہ در دین محدث گشتہ است ہر چند بظاہر در
 باطن نافع نماید بران عمل نمی نمایند و اتباع سنت را اگر چه بصورت در حقیقت سود مند نماید از
 دست نمی دہند لہذا کارخانہ ایشان بلند آمد و پیش طاق وصول شان مرتفع گردید و بدایت
 اینہا نہایت آمیز گشت و از حقیقت کار آگاہی یافتند و از ظلال گذشتہ باصل پیوستند و از کمالات
 مخصوصہ انبیاء علیہم الصلوٰت و التحیات البرکات و التسلیمات بہرہ کامل گرفتند و حکم نمودند کہ بہر
 افضل از ولایت است اگر چه ولایت آن نبی بود و حکمے کہ بر خلاف آن بودہ ہر سکر وقت محمول
 داشتند اگر شئمہ از حقیقت معاملہ این اکابر در میان آرد نزدیک است کہ نزدیکان دوری جویند و
 واصلان راہ ہجر جویند مستمع از ہوش رود و متکلم را تاب نماند بیت

فریاد حافظ این ہمہ خبر بہرہ نیست ہم قصہ غریب حدیث عجیب ہست
 تشابہات قرآنی و فرسیت ازان و مقطعات فرقانی ایمانے است بان این دولت

بالاصالت نصیب انبیاء کرام است علیهم الصلوات و التسلیمات و کمال و رتبه را از اتباع این
بزرگواران نیز نصیب هست بوراثن و لو علی سبیل لقله و الندره فعلیک باتباع خاتم الرسل
علیه و علیهم الصلوات و البرکات لتنال من برکاتهم و تذوق اذواقهم و تنجو من مهالك الطامة
الکبری بشفاعتهم و السلام علیکم و علی من لدیکم۔

مکتوب صدوسی و پنجم (۱۳۵)

نیز مولانا حسن علی در آنکه از عہدہ منصب قضا بر آردن بے مشکل است۔

بعد از الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات باخوی اعزی مولانا حسن علی احسن اللہ سبحانہ حالہ و
حاصل آمانہ فی رساند احوال فقراءے این حد و مستوجب حمد است کتابت آن برادر رسید اللہ تعالی
بجمعیت ظاہر و باطن دارد و از دید و دانش باسوی رہائی دہاد و از آفاق و انفس ترقی بخشاد
و آنچه در باب قاضی محمد رفیع نوشته بود در محروبا این معاملہ ہر چند تعلق بصحبت دارد لیکن شوق
مشارالہیہ ملاحظہ نمودہ طریقہ را می نویسند حق سبحانہ نافع گرداند از عہدہ منصب قضا بر آردن
بے مشکل است قاضی تشریح باید کہ از عہدہ این خدمت بر آید امام ابو حنیفہ بان علم و تقوی قبول
این منصب نمودن ترسان و لرزان باید بود و ہموارہ خلاصی ازین منصب بزاری مسالت باید نمود
احتیاط در رقمہ شرط این آہ است بحسن ادا بمشارالہیہ این معنی در میان آرند و السلام علیکم۔

مکتوب صدوسی و ششم (۱۳۶)

بملا نعمت اللہ در نصیحت۔

اخوی اعزی ملا نعمت اللہ بانعامات خداوندی جل شانہ ممتاز یا نشد کتابت شمار سید در تعمیر
اوقات جدید بلوغ مرعی دارند و اختلاط با خلائق بقدر ضرورت نمایند و اجائے لیالی را مغتنم دارند و بر کردار خود
گریز زاری دارند و این دور افتادہ را بدعا یاد کنند و السلام علی من اتبع الهدی۔

مکتوب صدوسی و مفتح

بمیرزا عبید اللہ در ذکر اسرار غامضه بطریق اجمال -

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات می رساند مجاری امور مشکور است المسئول منه سبحانه
عاقبتکم واستقامتکم وترقی درجاتکم فی مدارج القرب ووصولکم الی مراتب الوالات الثلاث
ثم مہا الی علوم الوراثة والنصیب من کمالات مرتبة النبوة ثم مہا الاطلاع الی مقام خاتم
الانبياء علیہ علیہم وعلی الکل لصلوات والبرکات لیطمئن النفس کمال الاطمینان
وینشرح الصدر حق الانشراح ویجری العناصر المختلفة جری الاعتدال فی اخذ نصیباً
من الخلت والمجبة الذائتة وحظاً من اسرار الخفیة التي اشیر الیہ بلسان الصحابی
لو بثثة فیکم لقطع هذا البلعوم وینبغی ان تعلم ان العمدة فی حصول کمالات الولاية
الصغری المراقبة والاذکار الالیه من ذکر اسم الذات والتقی والاثبات وفی حصول
الولایتین الاخرین الذکر اللسانی بالتقی والاثبات وممد فی حصول کمالات المرپطة
لمرتبة النبوة تلاوة القرآن والصلوات خصوصاً الصلوات المفروضة ثم یجی بعد
ذلك مقام لیس للعل فی نتیجة ولا الاعتقاد اثر الترقی هناك مرپوط بمرید لتفضل
والاحسان هذا المقام بالاصالة مخصوص بالانبياء المرسلین علیہم السلام و
البركة وبتبعیتهم لغيرهم ایضاً نصیب من هذا المقام ثم یاتی کمال فوقه یرتقی فیہ
من التفضل الی المجبة فالترقی فی حصول هذا کمال منوط بالمجبة الصرفة وفی
المجبة ایضاً کمالات المحببة والمحبوبية فظهور کمالات المحببة الذائتة بالاصالة
مخصوص بالکلمة علیہ السلام و کمالات المحبوبة الذائتة او لا خصوصاً
بالحبيب علیہ علی الہ افضل الصلوات واکمل التحيات بطفيلها ثانياً لغيرها جاء
من هذين الكمالين - والسلام -

(۱۳۸) مکتوب صدوی و ہم

بمولانا محمد صدیق در ترغیب بر اعلیٰ ہمت و در کشف ہمت آنکہ در غیر توجہ نسبت ہمت زاید گردد بخلاف توجہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ صحیفہ تشریحہ رسیدہ

خوشوقت ساخت از دید قصور بلند ہمتی و عدم اکتفا بامور حاصلہ نوشتہ بودند نزدیک مبارک است

ممکن بیچارہ کہ فی نفسہ از خیر و کمال تہی است کمال در حق او دید قصور سلب کمال است خیریت در نفی

خیریت و شہود نقص و شہرت بعد از ان کہ خود را از کمال موہوم تہی ساخت رد امانت نمودن شایان آن شد

کہ از غنی مطلق گدائی نماید و در پوزہ گری نماید و چون عطایا و کمالات او را پایانی نیست و تعطش و افلاس

این نیز بحد کمال ہر چند بلند ہمتی کند و بہ ہل من مزید ہر اید می سوزد۔

نوشتہ بودند ہر گاہ قصد امتوجہ و مراقب می شود نسبتی کہ خاطر خواہ است محسوس نمی گردد

و چون از توجہ و امی گزارد بے خواست بے قصد نسبت مخصوص محسوس می گردد و لہذا بمراقبہ کمتر پردازد

مخدوم نسبت باطن ہر چند باصالت رود و از قید ظلمت ارہار از درک ظاہر دور افتد و در حیطہ مراقبہ

نہ در آید مراقبہ بہ کمالات ظلمی دست و گریبان است از کمالات صلی قلیل انصیب اہل شہود و مشاہدہ

بمراقبہ بلندند و آنکہ از شہود گذشتہ است بمراقبہ کمتر پردازد باید دانست کہ آنچه نہ کور شد معاملہ اہل انتہا

واخص خواص است ہر این معنی نسبت بخواص و متوسطان آنست کہ چون ظاہر سالک بی باطن خود

توجہ ندارد باطن در معاملہ خود سرگرم است بے مزاحمت احدی بمطلب در آویختہ است چون ظاہر

روی بی باطن آرد باطن را نیز توجہی بظاہر پیدا نشود و در ان سرگرمی کہ بمعاملہ خود داشت فتورے راہ

یابد و آن آرام و حضور خلل پذیرد و انشد سبحانہ المہم للصواب۔

(۱۳۹) مکتوب صدوی و ہم

باجہ پشاور در بیان خفقت عارف کامل۔

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات الی الاخوان الکرام خواجہ محمد صدیق ومولانا
حسن علی ودلائمت الله افناهم الله سبحانه عن الالهواء والارادات وابقاهم بالمرضیات و
سائر الکمالات وزینهم بلباس النقای وحلاهم بحلیة التجلیات واعزهم عن تفاصیل الشیون
الی اجمال لذات فالعارف الکامل لمشرف بالبقاء الذاتی یشاهد جماله فی مرایا العوالم ویری
نفسه کلا واجمالا والعالم مظاهرة وتفصیله وبعین ذاته ساریا فی افراد العالم محیطا به احاطة
الکل لاجزائه بل لبعض منه احاطة الذات لصفاته فله الذات واسبواه مظاهیر الصفات
وهذا النوع الاخیر مخصوص بافراد من الکمل له حکم العنقا فی الغرابة لو وجد واجد بعد
الوف من السنین لا غنم . بیت

اگر پادشاه بر در پیرزن بیاید توای خوابه سبلیت کن

مکتوب صدریہم (۱۲۰) و جہلم

بشیخ شایم جلال آبادی در آنکه درجات متابعت رسول علیه السلام بعضی کسی است و بعضی
موسوی و اعتقاد و عمل را در بعضی دخلی است و در بعضی نه .

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات فی رساند احوال و اوضاع فقرای این حدود مشنوب
حمد است امیر که اجبه دور افتاده نیز بر هیچ سلاله باشند و بر متابعت سید کائنات مفرم موجودات
علیه افضل الصلوات واکمل التحیات ظاہر و باطنا مستقیم بوند و این متابعت را درجات مراتب
است حضرت قبله الواصلین اسوة المحققین خلیقة الله فی العالمین حضرت ایشان با قدر سائده
سجانه بسر الاقدس در مکتوب پنجاه و چهارم از مکتوبات جلد ثانی ہفت درجہ متابعت قرار داده اند
آن مکتوب را اگر تو اندر مطالعہ کنند و درجہ نخستین ازان کسی است کہ اعمال ظاہرہ و باطنہ تعلق
دارد و درجہ سوم من وجہ کسی و من وجہ موسوی است چہ مبادی مقدمات آن کسی است نفس آن
موسوی است درجہ چهارم موسوی است لیکن اعتقاد و عمل را در حصول آن مدخلیتتہ ہست درجہ پنجم

و ششم ازین ہم بزرگتر است از ہفتم چہ نوسید مقصود از مطالعہ این قسم از واق خواص اہل شہد و
چیز است اطلاع بر عجز و قصور خود و ہم ایمان بکمال این اکابر کہ منخریکات است و حصول از یاد
محبت است بایشان تا داخل بشارت المرء مع من احب گردد والسلام والا کرام۔

مکتوب صد پہل ویم (۱۳۱)

بمیرزا عبید اللہ بیگ در آنکہ موجود حقیقی را با موبہوم بیچ نسبت نیست۔

بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب اخوی عبید اللہ بیگ می رساند صحیفہ لطیفہ کہ
متضمن احوال شریفہ بود رسیدہ خوش وقت ساخت آنچه اندراج یافته بود کہ توجید خبر تبدیل علم نسبت
اطلاق فنا بر آن مستبعد است و نیز مندرج بود تنزیہ را بمرتبہ می نمایند کہ اصلا بہ تشبیہ رتے ندارد
و تشبیہ را بکمالے جلوہ می دهند کہ اصلا بہ تنزیہ نزع ندارد ہمہ دست و سنجیدہ است موجود حقیقی را
با موبہوم چہ نزع و کد ام تداخل موجود در مرتبہ کائن است کہ از موبہوم در آنجا نامے و نشانی نیست
آئینہ را با صورت منعکسہ در آن بیچ نسبت نیست نمی توان گفت کہ صورت داخل آئینہ است یا
خارج ازان یا متصل بآن یا منفصل ازان این نسبت موبہوم را با موجود است کہ ہر دو در یک مرتبہ
اند آئینہ در خارج است و صورت منزع و ہم توجید درین مرتبہ ہر چند تبدیل علم است لیکن عبارت
معروفہ را کہ فنا و نیستی موبہوم در بقا و ہستی حقیقی باشد می توان باین معنی صرف کرد و آنچه نوشته اند
الآن فکر بہر چہ نتیجہ بود دیگر اعمال مشروعہ ہمان شہودی بخشد صبیلاست اللہ تعالیٰ این دید را بکمال
رساند و از ہر حکمے از احکام شرعیہ را ہے بمطلوب کشاید والسلام

مکتوب صد پہل دوم (۱۳۲)

بہ محمد کاشف در جواب سوالے کہ نمودہ بود در ذکر لسانی نفی و اثبات کلمہ محمد رسول اللہ یا کلمہ
لا الہ الا اللہ چہ دم بار صم کند و در جواب سوال وے از سجدہ بعد و تر۔

فنا ہستی موبہوم در بقا ہستی حقیقی باشد

بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات بہ برادر رشید خواجہ محمد کاشف فی رسالہ کتابتہ کہ
 دریں ولایت جمالی باعضاها فرستادہ بودند رسید و رسانید تقبل اللہ سبحانہ۔ استفسار نمودہ
 بودند کہ در وقت تکرار کلمہ طیبہ نفی و اثبات کلمہ مبارکہ محمد رسول اللہ را ہم با آن ضم کند یا نہ و اگر بکند
 بعد از چندین مرتبہ ضم بکند جواب مرتبہ را تعین نیست بعد ہر دہ یا بیست یا ہر چاہ یا صد ضم کند تکرار
 این کلمہ نفی مقاصد و مرادات خود نماید تا تمام از مرادات خود بر آید و جزو احدی حقیقی و مطلب حقیقی
 بیچ مقصود نداشتہ باشند مراد خود جستن را مقام بندگی بر تابد مشائخ فرمودہ اند ہر چہ مقصود
 معبود تست۔ در حدیث آردہ است من جعل ہموما ہما واحد اکفاه اللہ ہموما الدنیا والآخرہ
 و در روایتی ہما واحد ہما المعاد یا ہما الآخرۃ آردہ است مراد از معاد یا آخرت دار النخل و است کہ
 دار اللقا است و می تواند کہ مراد از ان بازگشت با صل باشد چنانچہ مولوی علیہ الرحمہ درین بیت
 اشارت نمودہ است۔ بیت

ہر کسے کو دوری انداز اصل خویش باز جوید روزگار وصل خویش

استفسار دیگر از سجدہ بعد و نہ نمودہ بودند فقیر جواب آن را بار وایت پیش ازین فرستادہ است
 عجب است کہ نرسیدہ است بالجملہ عمل باو عمل حضرت ایشان ما نیست علماء آنرا منع کردہ اند نباید کرد
 فی سنن الہدی المسجدین بعدہا ای بعد صلوة الوتر المفصولتین بیئما بالجلاس و قراءۃ
 آیتہ الكرسی فیہ المعمولتین علیہما فی بلاد الهند الاصل لہما من الاخبار و الآثار و روایت لہما
 ایضا فی الفقہ المختار و لاعمل علیہما فی اهل لعرب بل لشافعیۃ یقولون بحر متہما و اکثر الحنفیہ
 لا یعرفونہما اصلا و راسا و سالت فقہاء المدینہ عنہما فنقلوا الکراہتہ فیہما والسلام

مکتوب صد و چہل و سوم (۱۲۳)

بشخ محسن کشمیری در بیان آنکہ طالب حکم اعمی دارد و وصول فی خدمت کامل موہبت صرف است۔
 بسم اللہ الرحمن الرحیم حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ از رقیبت با سوی بحر ساختہ تمام گرفتار

جناب قدس خویش گرداناد و بحقیقت احسان کہ نشان آن ان تعبد اللہ کا ذرا تراہ است رساناد
تا سر معیت او تعالیٰ کہ با عباد محسنین است کہ از کلام مجید مفہوم است جلوہ فرماید و از اسم بمسمی
دلالت نماید و بشرح سدر کہ وابستہ با طینان نفس و در آمدن نورسیت در سینه کہ علامت آن
تجانی از دار غرور و آبادگی دار قرار است کماورد متحقق سازاد بجز من با زاغ بصرہ و با طغی علیہ
و علی آلہ الصلوٰت و البرکات التسلیمات العلی۔ صحیفہ شریفہ کہ منی از درد طلب شوق مطلوب
بے ہمتا بود مشرف ساخت چہ نعمتہ است کہ با وجود تعلقات شتی و صحبت اہل دنیا سوائے مطاہرہ
حقیقی در سویدائے دل پیدا آید و ہوائے ہوسیت غیب از جبین جان ہویدا باشد محبت در پیشان
اثر آنست و نیاز با ایشان بینہ واضح ہر اں محب این طائفہ با این طائفہ است و جلیس ایشان
از ایشان المرء مع من احب حدیث نبوی است علیہ علی آلہ الصلوٰتہ والسلام از حق سبحانہ
از پیاد این داعیہ را داعی باشد و قوت این خواہش و شوق خواہند تا درین طلب یک رو و یک
جہت باشند این جوہر نفیس را بعبار امانی فانی بے نور و بے رونق سازند و بزراری از کرم او تعالیٰ
مسالت نمایند کہ بصحبت کامل رسانند تا جوہر استعداد متجلی شود و کمال انسانی در صحبت او ظہور
نماید و بصحبت ناقص گرفتار سازد کہ از ناقص کامل نیاید استعداد سالک ضائع شود۔ مصرع
از کوزہ ہمان بیرون تراود کہ در دست

طالب بے چارہ حکم اعمی دارد مشکل است کہ تمیز میان کامل و ناقص کند سابقہ فضل اینجاد رکاب
است و شگیری رحمت می باید و بس و در پیوزہ حصول کمال ازین عاجز بے پروبال در رنگ سوال
است از سائل بے نوال ہر چند از راہ محبت این طائفہ علیہ ایمانی بکمال این اکابر حاصل نموده است
لہذا بعضے از طالبان کہ باوے نشست خواست می نمایند از راہ حسن ظن بلکہ بخص فضل و موسبت
شربے ازین مشرب حاصل نموده و می نمایند و واسطہ رشد و ہدایت جمع می گردند لیکن چون این
دور از کار درین محبت ناقص است در متفرع علیہ آن نیز باید کہ ناقص باشد آری بمقتضائے
حدیث قدسی انا عند ظن عبدی بی چون حسن ظنی باین فقراے بے سرو برگ پیدا کردہ آید

یختمل که بفضل باندازه آن از آن طرف نیز معامله فرمایند. بیت
می تواند که در دیشک مرا حسن قبول آنکه در ساخته است قطره بارانی را
والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الهدی والتزم متابعت المصطفی علی وعلی اله الصلوات
التسلیمات والتحیات والبرکات العلی.

مکتوب صد و پهل چهارم (۱۲۴)

مولانا محمد صدیق در آنکه معامله اصل و راز الورا سنه آنچه بخلاف این است از ظلال است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ جناب اخوی توفیق آناری مولانا محمد صدیق ازین در افتاده
دعا و سلام عافیت انجام خوانند و بر وظائف طاعات از کار سرگرم بوند و نماز شب و گریه سحری
را مغتنم شمرند و خواهان معامله باشند که از حوصله درک بیرون بود و معبر بعبارت و مشار با اشارت
نگردد و چو نگاه و هم نباشد معامله که باصل وابسته است چنین است و آنچه چنین است بظلال
و اوصاف تعلق دارد مانا که سید الطائف قدس سره بعد از موت در مقام که از حال خود خبر داده است
اشارت بهمین معامله نموده است آنجا که فرموده طاحت الجارت و فنیته الاشارات و ما نفعنا
الارکیعات رکعاتها فی جوف اللیل، چه عبارات و اشارات که بظلال و صفات وابسته است بعد
از ظهور اصل بسیار منشو گشت ذاتی و ناچیز شد و اثره ازال نماید و چون بآن ذروه علیا ملائمت
ندارد غیر از ادائے وظائف بندگی از بندگی علی الخصوص ادائے نماز که معراج مومن است و جامع
عبادات است خصوص که در جوف شب واقع شود که آن وقت اشرف ساعات زمان است
و هنگام نزول بایں آسمان لاجرم فرموده و ما نفعنا الارکیعات رکعاتها الخ.

حضرت خواجه نقشبند قدس سره فرموده اند هفت سال همراه مولانا محمد عارف در تنگ
دپوی آن بودم که از اصل آگاهی یا بم سه بار سفر حج از فتم اگر مثل مولانا یا شبیه مولانا آنجا
می یافتم هرگز از آنجا بر نمی گشتم پس برامثال ما بچو لمان ناگزیر است که بجان ددل درین طلب

ن
ضاعت
فنت
رکعات

رکعات

بجو شمیم و ازہر جا بوے ازین دولت، بمشام باطن برسد از پے آن برویم والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب صد چہل و پنجم (۱۲۵)

بہ محمد عاشور بخاری در آنکہ کلمہ طیبہ توحید متضمن خلاصہ تمام سلوک است ذکر نصائح نافعہ۔
الحمد لله وسلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ صحیفہ شریفہ خوش وقت ساخت حضرت حق
جل و علا از گرفتاری ماسوی بگی نجات ہاد و در مدارج قرب ترقیات روزی کناد و از برکات کلمہ
طیبہ سیراب گرداناد و مقدر اہل اللہ است کہ در تنویر باطن نافع تری ازین کلمہ مبارکہ نیست بجز
اول این کلمہ سالک مستعد نفی ماسوی مطلوب حقیقی می نماید و بجز برویم آن اثبات معبود بحق
می فرماید کہ خلاصہ تمام سلوک است۔ بیت

تا بجا روبرو لایہ روی راہ فرسی در سراے الا اللہ

طلب نصائح کہ مشتمل بر تہذیب اخلاق باشد نموده بودند و با کتب شرعیہ و احادیث نبویہ علی مصداق
الصلوٰۃ والتجہ بروجہ کمال متکفل این امر است بمقتضای شریعت غرا عمل نمایند و سنت مصطفیٰ
را علیہ الصلوٰۃ والسلام در ہمہ امور پیشوا سازند کہ نجات اخروی و وصول بدرجات قرب الہی جل شأ
مر لوط با نیت و در تعمیر اوقات جد بلیغ مرعی باید داشت کہ وقت بغایت عزیز است در لایعنی صرف
نشود و اختلاط بخلق بقدر ضرورت باید نمود کہ زیادہ بر قدر حاجت با مردم صحبت داشتن درین راہ
درندہ مہلکہ است و اجبائے لیالی و گریہ سحری را غنیمت باید داشت و از انہماک در لذات فانیہ
مخترز باید بود کہ باطن را اندر بے رونق می سازد و با ہمہ کس خندان و کشادہ ابرو باید پیش آرد و از
امر معروف و نہی منکر بروجہ احسن خود را دریغ نباید داشت در طعام و منام و کلام رعایت حد سطر باید کرد۔
نہ چندان بخور کرد ہانت بر آید نہ چندان کہ از ضعف جاننت بر آید

و در طلب حق جل و علا مضطرب بے آرام باید بود۔ ابو بکر طستانی گفتہ است کہ تصوف

اضطراب ست چون سکون آمد تصوف نماز محب را بے محبوب قرار نیست و ہیچ گونه بما سوی

شمرد

انس و الفت نمی گیرد گفته اند هر پیر را بدین سنت باید بود که در کلام مجید مسطور است حتی اِذَا
صَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَصَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَوَايَمُ جَوَانِي مَا مَعْتَنَمُ دَانِدِ وَقُوتِ
آنرا صرف خدایات مولا نمایند در وقت پیری بر تقدیر حیات و فرار معلوم است که چه از دست
می آید حدیث شایسته فَبَشِّرْ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ كُوشَ زَدَشْدَه بَاشِدِ وَازْ صَحْبَتِ مَبْتَدِعِ دُورِ بَایِدِ بُوْدِ وَازْ
امور مبتدعه یک سو باید شد که نجات در سنت است از حق سبحانه همواره مسالت باید نمود که بصحبت
کامل رساند تا جوهر استعداد متجلی شود و کمال انسانی ظهور نماید و بصحبت ناقص گرفتار سازد که از
ناقص کامل نیاید و استعداد سالک ضائع شود.

نوشته بودند که عقیده وحدت چنان راسخ شده است که ساعت بساعت دل از بلا حفظه
سرایان فیض حقیقی متأثر می شود و تولد کلی در امور بخدادار دیگر در بعضی امور الخ نعمت بزرگ است
شکر خداوندی جل سلطان بجا آرند و از یاد این دید خواهند تا همه جا جمال او مطالعه نمایند و همه را
مرا بای کمال او فهمند و از حول و قوت خود تمام بر آیند و همه امور مفوض با او دانند و از خود معدوم
و با وجودی باشند و ذات او را و الورا تصور نمایند و واقعه که دیده و نوشته بودند بغایت پسندیده و
روشن است از مناسبت نامه خبری در حق سبحانه امور مبطنه را از قوت لِفْعَالِ رِدَائِهِ قَرِيبٌ مَجِيْبٌ
بس کنم خود پیرکان این پس است بانگ و کردم اگر درده کس است والسلام علیکم

مکتوب صد و چهل و هشتم (۱۲۶)

بمولانا محمد صدیق در آنکه ظهور جلال الهی را جل شانہ در رنگ جمال انعام او سجاة موجب ترقی و لذت بیند
الحمد لله فی السراء و الضراء هر چه از محبوب حقیقی جل سلطان آید در نظر محب بلکه در
نفس الامر عنا و زیباست محب از ایلام اولذت می گیرد چنانکه از انعام او یک را ظهور جمال و می بیند
و دیگر را مظهر جلال او هر دو را صفت کمال می فهمد و صفت رازینه موصوف می نماید و از صفت
بموصوف می گراید از آن حال فرزند جگر گوشه برضا و شکیبائی پیش آیند بلکه چون فعل محبوب حقیقی است

از ان لذت گیرند و فعل رازینہ وصول فاعل سازند چہن ابروئے و بے صبیری چہ گنجایش دارد
از وجود فرزند چنانچہ متمتع بودند و ظہور نعمت حق جل و علا آنرا تصور می نمودند از فقدان نیز باید
کہ خوشوقت باشند و تربیت جلالی در حق خود دانند و سعادت خود درین درد و الم کہ در کج
رضامندی صاحب حقیقی است جل سلطانہ ہمند مصیبتہائے اس جہاں ہر چند بظاہر خراشندہ
جراحت است اما نظر بباطن مرہم و راحت است و سبب قرب ترقیات است خوش گفت رباعی
بادرد بساز چون دوائے تو منم در کس منکر کہ آشنائے تو منم
گر بر سر کوئے عشق من کشتہ شوی شکرانہ بدہ کہ خونہائے تو منم

چون

مکتوب صدر چیل و ہفتم (۱۲۷)

بمیر محمد خانی در ترغیب بر تعمیر اوقات و ذکر احادیث فضائل قضائے حوائج مسلمانان و فضائل
حسن خلق۔

بیتنا اللہ سبحانہ وایاکم علی متابعتہ سید المرسلین حبیب رب العالمین علیہ وعلی آلہ
من الصلوات افضلها و من التسلیمات املہا شفقت آثار احویات دنیوی بغایت قلیل است
و معاملات ابدی و سرمدی بآن مرہور سعادت مند کے است کہ ابن فرصت بسیرہ را غنیمت دانستہ
ساختگی کار آخرت در ان نماید و توشہ سفر دراز را مہیا سازد و چون شمارا حق تعالی مرجع ہمات
جمعی از خلائق ساختہ است شکر خداوندے جل سلطانہ بجا آورده کمر ہمت را در روانی مہمات
خلق اللہ چست بر بند و خدمت گاری عبی و آما صاحب خود را وسیلہ نیل درجات دنیوی و
اخروی تصور فرمایند و نیک سلوکی و احسان با خلائق و طلاق وجہ و حسن خلق۔ با اینہا و رفق و
سہولت و معاملات ایمان را در سچہ رضامندی مولائے حقیقی جل سلطانہ دانند و سبب نجات
واسطہ ترقی درجات ہمت در ہر پش آردہ است الخلق عیال اللہ فاحب الخلق الی اللہ من
احسن الی عیالہ۔

ذریعہ

احادیث چند در فضیلت قضائے حوائج مسلمانان اذخالی سرور بابیشان و فضیلت
حسن خلق و رفق و تانی و بردباری می آرد نیک نامل نمایند و اگر در معنی حدیثی خفائے ماند از طالب
علمی مبتدین حل آن خواهند بیغمیر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است: المسلم اخ المسلم لا یظلمه
ولا یسلمه و من كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته و من فرج عن مسلم كربة فرج الله عنه
كربة من كربة يوم القيمة و من ستر مسلماً ستره الله تعالى يوم القيمة رواه البخاری و مسلم
و در روایت مسلم است: والله تعالى في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه. و هم در حدیث
است: ان الله خلق خلقهم لحوالهم الناس تفرغ الناس اليهم في حوائجهم اولئك
الأمون من عذاب الله رواه الطبرانی. و هم در حدیث آرد ان الله تعالى اقواما اختصهم
بالنعم لمنافع العباد و يقرهم فيها ما يبدلونها فاذا منعوها نزحها منهم فحولها الى غيرهم
رواه ابن ابی الدنيا و الطبرانی. و هم در حدیث است من مشى في حاجة أخيه كان خيرا له
من اعتكاف عشرين سنة و من اعتكف يوما ابتغاء وجه الله تعالى جعل الله بينه وبين
النار ثلث خنادق كل خندق ابعدهما بين الخافقين رواه الطبرانی و الحاكم و قال صحیح
الاستاد. و هم در حدیث است من مشى في حاجة أخيه حتى يقضيها له اظله الله عز وجل
بمئة و سبعين الف ملك يصلون عليه و يدعون له ان كان صبا حتى يمسي و
ان كان مساء حتى يصبر و لا يرفع قدما الا حط الله عنه بها خطيئة و رفع بها درجة
رواه ابن جبان و غيره. و هم در حدیث است من مشى في حاجة أخيه المسلم كتب الله تعالى
له لكل خطوة سبعين حسنة و هي عنه سبعين سيئة الى ان يرجع من حيث فارقه فان
قضيت حاجته على يديه خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه ان هلك فيما بين ذلك دخل
الجنة بغير حساب رواه ابن ابی الدنيا. و هم در حدیث است من وصل لأخيه المسلم الى ذي
سلطان في مبلغ بر و تيسر عسر عانه الله تعالى على اجازة الصراط يوم القيمة عند حض
الأقدام رواه الطبرانی. و هم در حدیث است افضل الأعمال ادخال السرور على المسلم

شراہ الطبرانی۔ و ہم در حدیث است المؤمن کسوت عورتہ او اشبعت جوعتہ او قضیت لہ
 حاجتہ شراہ الطبرانی و ابو الشیخ۔ و ہم در حدیث است احب الاعمال الی اللہ تعالیٰ بعد الفرائض
 ادخال السر علی مسلم رواہ الطبرانی۔ و ہم در حدیث است ما ادخل رجل علی مو من سرور الا
 خلق اللہ تعالیٰ عز وجل من ذلك السر و ملکاً یعبداً للہ عز وجل و وحده فاذا اصاب العبد
 فی قبرہ اناہ ذلك السر فیقول من انت فیقول انا السر الذی ادخلتني علی فلان انا
 الیوم انس و حشتک و الفنک حجتک و اثبتک بالقول الثابت و اشهدک مشاہد یوم
 القيمة و اشفع بک الی ربک و اریک منزلك من الجنة شراہ ابن ابی الدنیا و ابو الشیخ۔
 و ہم در حدیث است سئل رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم عن اکثر ما یدخل الناس
 الجنة فقال تقوی اللہ و حسن الخلق و سئل عن اکثر ما یدخل الناس النار فقال الغم و
 الفرج رواہ الترمذی و ابن جبان و البیہقی۔ و ہم در حدیث است ان من اکمل المؤمنین
 ایماناً احسنهم خلقاً و اطهرهم باہلہ رواہ الترمذی و المحاکم۔ و ہم در حدیث است۔ از العبد
 لیبلغ بحسن خلقه عظیم درجات الآخرة و اشرف المنازل و انه یضعف العبادة و انه
 لیبلغ بسوء خلقه اسفل درجۃ فی جہنم رواہ الطبرانی۔ و ہم در حدیث است الا اخبرکم
 بایسر العباد و اھونها علی البدن الصمت و حسن الخلق رواہ ابن ابی الدنیا۔ و نیز در حدیث است
 ان رجلاً جاء الی النبی صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم من قبل و جھہ فقال یا رسول اللہ ای العمل
 افضل قال حسن الخلق ثم اناہ عن یمینہ فقال ای العمل افضل قال حسن الخلق ثم اناہ عن
 شمالہ فقال یا رسول اللہ ای العمل افضل قال حسن الخلق ثم اناہ عن یمینہ فقال ای العمل افضل
 خلقه فقال یا رسول اللہ ای العمل افضل فالتفت الیہ رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ
 فقال مالک لا تفقه حسن الخلق هو ان لا تغضب ان استطعت رواہ محمد بن نصر المروزی
 و ہم در حدیث است انا زعمیم بیت فی ریح الجنة لمن ترک المرء و ان کان محققاً و بیت فی
 وسط الجنة لمن ترک الکذب و ان کان فارحاً و بیت فی اعلا الجنة لمن حسن خلقه

رواه ابوداؤد وابن ماجه والترمذی . و ہم در حدیث قدسی آمده ان هذا دین ارتضیتہ لنفسی
 ولن یصلح لہ الا السخاء وحسن الخلق فاکرموه بہما ما اصبحت مومہ رواہ الطبرانی والبخاری .
 و ہم در حدیث است الخلق الحسن یدیب الخطایا کما یدیب الماء الجلید والخلق السوء یفسد
 العمل کما یفسد الخل للعسل رواہ الطبرانی . و ہم در حدیث است ان الله رفیق یحب الرفق
 فی الامر کما رواہ البخاری و مسلم . و ہم در حدیث است ان الله عزوجل یحب الرفق و یرضاه
 یعین علیہ ما لا یعین علی عنت رواہ الطبرانی . و ہم در حدیث است الا اخبیرکم بمن یحرم علی
 النار و بمن یحرم علیہ النار یحرم علی کل هین لین سهل رواہ الترمذی . و ہم در حدیث است
 التانی من الله تعالی والعجلۃ من الشیطان و ما الحد الثرمعاذیر من الله تعالی و ما من شی
 احب الی الله من الحلم رواہ ابو یعلی . و ہم در حدیث است ان العبد لیدرک بالحلم درجۃ الصا
 القايم رواہ ابن جبان . و ہم در حدیث است وجبت حجة الله علی من غضب فحلم رواہ الاصفهانی
 و ہم در حدیث است الا انبئکم بما یشرق الله به البیان یرفع به الدرجات قالوا نعم یا رسول الله
 قال تحلم علی من جهل علیک و تعفو عن ظلمک و تعطی من حرمک و تصل من قطعک رواہ
 الطبرانی والبخاری و ہم در حدیث است لیس الشدید بالصرعة انما الشدید الذی یملک نفسه
 عند الغضب رواہ البخاری و مسلم . و ہم در حدیث است ان من الصدقات ان تسلم علی
 الناس وانت طلیق الوجه رواہ ابن ابی الدنیا . و ہم در حدیث است تبسمک فی وجه اخیک
 لك صدقة و امرک بالمعروف و نهیک عن المنکر صدقة و ارشادک الربیل فی ارض الضلال
 لك صدقة و اولطتک الحجر والشوک والعظم عن الطریق لك صدقة و اقراغک من
 دلوک فی دلو اخیک لك صدقة رواہ الترمذی . و ہم در حدیث است ان فی الجنة غرقتیری
 ظاهرها من باطنها و باطنها من ظاهرها فقال ابو مالك الاشعری لمن ہی یا رسول الله
 قال لمن اطاب الكلام و اطعم الطعام و بات قائما و الناس ینام رواہ الطبرانی و الحاكم .

ابن احادیث از کتاب ترغیب و ترہیب کہ از کتب معتبرہ علم حدیث است ایراد نموده شدہ

اللہ تعالیٰ عمل بمقتنائے آن کرامت فرماید صفحہ حال خود را بمضمون این احادیث موازنہ نمایند آنچه موافق حال آید شکر خداوندی جل سلطانه بران بجای آید آورد و آنچه نہ چنین باشد بجز وزاری توافقی حال خود بان از حق سبحانہ مسالت باید نمود و اگر بالفعل توفیق عمل آن کسے نیاید بہر حال اعتراض بتقصیر خود نقد و خواهد بود آہم نعمتے است العیاذ باللہ سبحانہ کہ توفیق عمل نیاید خود را مقصر ہم نداند کہ از اسلام قایل النسیب است بیت

ہر کس کہ بیافت دولتے یافت عظیم
وانکس کہ نیافت رزنا یافت بس است

عظیم

مکتوب صد چہل و ہشتم (۱۲۸)

جناب ارشاد پناہ میر محمد نعمان در آنکہ قبح و شرارت، مرآت حسن و جمال است۔

اللہ تعالیٰ ذات بابرکات اشمول لطاق داشته مستدارے ارشاد و اراد ظہر الفساد
فی البر والیکر بما کسبت ایدی الناس بشامت اعمال مادیم مال است کہ خلق بلیہ
قحط گرفتارند مردم بجهت استسقا برآردہ بودند و این دور از کار نیز در میان ایشان بود با این ہمہ
بارگناہ بیقین تصور می کرد کہ ورود این بلا از نتائج اعمال سوراوست مردم از وجود او برکت می جستند
و او را در پوزہ دفع باہمی ساختند و از حقیقت حال واقف نبودند از ظلم حکام می نالیدند و او چون
این ظلم با اعمال خود نسبت می داد و جنب این آنرا ہبیا منتور خیال می کرد۔

مخدوم با این ہمہ تفصیرات از امثال اعزہ واجبہ امید دارد کہ رحمت بحال او نمایند و عفو
زلات او خواہند و بسبب کثرت معاصی او را ہجور نکنند بہر چند عاصی است اما امیدوار رحمت است
رحم الراحمین ہم نظر رحمت بحال عاصیان اہمی دارد و قدر شفاعت نیز نصیب عاصیان باشد
کماوردی آرند کہ روز قیامت یحییٰ ابن زکریا علی نبینا وعلیہم الصلوٰت والتسلیمات بیارند و سچ
معصیت در دیوان او نہ او را در دیوان عاصیان بدارند تا حساب از ایشان گرفته شود صفت غفران
برائے اہل عصیان است ستاری ذنوب و عیوب را خواہان است و عفو و تقصیرات را جوہان است

ظهور خیریت را شریعت می باید و خاوند را بندگی - بیت
 منم کاستاد را استاد کردم غلامم خواجه را آزاد کردم
 پس هر چند وجوه قبح و نقص و شر بیشتر نمایندگی و آئینه داری حسن و کمال و خیر زیاده تر
 سبحان الله قبح و نقص درین جا معنی حسن و کمال پیدا کرد اعیان مقیده با وجود شترارت چون جوه
 خیریت عارضی دارند آئینه داری اسما و صفات نمودند عدم مطلق که وجهی از خیریت ندارد شتر محض
 است تقابل بوجود بخت دارد تعالی و با آئینه داری آن مرتبه مقدسه برپاست - بیت
 غلامم خوشتر منم خواند لاله رخسای سیاه رونی من کرد عاقبت کاسی
 از هزارا یکی از عرفا بعد قرون متطاوله بحصول این کمال ممتاز است نزول بعدم صرف می فرماید
 و آئینه داری حضرت ذات تعالی معرا از اسما و صفات می نماید و نور هدایت او از عرش تا فرش فرو
 می گیرد ایندستی خاک سبب رفعت او گشته است و خواص خاکیان را بر قدسیان فضل داده سخن بجای
 دیگر رفت مقصود آنست که این دراز کار را در اوقات مرثیه بدعا یاد آرد و عفو زلات او خواهند -

مکتوب صد چهل و نهم (۱۲۹)

بمولانا محمدریدق در آنکه حزن لازمه این داراست آنکه نسبت اگر از ظاهری محتفی گردد به باطن
 جلوه گر باشد من نیست -

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی مکاتیب شریفه اخوی اعزى مولانا
 محمدریدق رسیده خوشوقت و مسرور ساخت زادم الله سبحانه ترقیا و توفیقا از شکر و شکایت که
 می نویسند بوضوح می انجامد مخدومادنیاد الفراق است محل تقادر پیش است کریمه من جگان
 یرحوا لقاء الله فان اجل الله لات مشعرا یعنی است پایا با او تعالی درین انشاء غیر
 از آنکه بسوز و گداز سازد و بجزان و فکر می صوف بود چاره ندارد هر گاه سفت بیب علیه و علی آله
 افضل الصلوات والتسلیمات دوام حزن تو اسل فکر باشد بدیاری چه رسد غایه الامر جنت تسایه

طالب نمونہ از بعض امور و عودہ بر باطن او جلوہ گرمی سازند۔ مدسرع

بلا بودے اگر این ہم نبودے

از کم کردن مہمان نواظہا تا لم می نمایند با کے ندرد اگر از ظاہر مستور گشتہ بر باطن متجلی است در فحاشات
می آرد در ویشے ابو محمد حریری را گفت بر بساط انس بودم درے از بسط بر من بکشادند از مقام خود بلغزیدم
و از اں محبوب شدم راہ یکم کردہ خود چوں یا ہم مرا بر اے کہ بآن رساند دلالت کن ابو محمد بگرسیت گفت
اے برادر ہمہ یاس در در گرفتارند و یاس داغ بتلا لیکن بر تو بیستے چند بخوام کہ بعضے ازین طائفہ گفتہ اند شاعر

جزیر

قف بالدیار فہذہ آثارہم تبکی الا حبتہ حسرة و تشوقا
کم قد وقعت بها اسائل مخبرا عن اهلها او صادقاً و مشفقاً
فاجا بنی داعی الہوی فی رسمہا فارقت من تھوی فعر الملتقی

مکتوب صد و پنجاہم (۱۵۰)

بشیخ محمد شریف کابلی در آنکہ فنا قدم اول است درین راہ۔

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفے اخوی گرامی مولانا محمد شریف ابن دورازگان
را از دعائے خیر نسی سازند و بر سنت نبوی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام مستقیم باشند و از ہستی
مویہوم بتمام منخلع گردیدہ بوجود مویہوم متحقق بوند و بد ام نیستی صید ہستی نمایند و ظہور ہستی و توابع
آن بے کمال نیستی بیسرنیست و تخلق باخلاق محبوب بے فنا از منتسبات ممکن نہ کمالات دیگر
فوق آن بسیارند لیکن ہمہ مشروط یاس فنا اند۔ بیت

ہیچ کس را تا نگردد او فنا نیست رہ در بارگاہ کبریا

پس فنا قدم اول است درین راہ شاعر

در راہ قدم

ومن بعد هذا ما تدق صفاتہ

وما کتمہ احظ لہ دینہ واجمل

(۱۵۱) مکتوب صد پنجاہ و یکم

بملا نعمت اللہ در آنکہ ہر چند نسبت باطن قوت پذیرد تجلی بہ احکام شرعیہ بیشتر گردد۔
 کتابتہائے اخوی مولانا نعمت اللہ رسیدہ، خوشوقت ساخت جمعیت استقامت باشند
 فان الاستقامت فوق الکرامۃ و از ہستی موہوم برآردہ بروام نیستی موصوف باشند تا ہستی مطلوب
 حقیقی جلوہ فرمایند و سالک را ازوے رباید خود بخود حاضر باشد این معنی ذوقی است و جدانی بگفتن و
 نوشتن راست نمی آید و بنظر و فکر این معنائی کشاید کہ با وجود بقائے تکالیف شرعیہ نابودن بچہ معنی
 است بودن نابودن در یک وقت چگونہ باشد عرفت ربی بجمع الاضداد۔ عزیزے گفتہ در
 ہر چیز رحمت است الا در عشق کہ رحمت نیست می کشد و از کشتہ دیت می خواہند یعنی از کم شدہ
 احکام بندگی فرو نمی گذارند عجب معاملہ است ہر چند این نسبت بر عارف غالب می آید سبب
 از زیاد تجلی او با احکام شرعیہ می گردد چہ نفس امارہ کہ بالذات آبی احکام شرعیہ است و با نقیاد
 می آرد و کمال تجلی بکمال اطمینان است در این شریعت کہ دعوی این نسبت می نماید از حقیقت
 نسبت بے بہرہ است از مغز بہ پوست دریا نہ چہ کمال این نسبت باطمینان می کشد و علامت
 اطمینان کمال اتباع احکام منزله است لیس فلیس ثبتنا اللہ سبحانہ وایاکم علی کمال متابعتہ
 صاحب لشریعہ علیہ علی الصلوات والتسلیمات والتحیۃ۔

(۱۵۲) مکتوب صد پنجاہ و دوم

بفتح خان شبر پوری در صل شبہ کہ بر کلام حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ العزیز نمودہ
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ پرسیہ بودند کہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین قدس سرہ فرمودہ اند
 روزہ مانفی ما سواست پس معلوم می شود کہ ما سوی ہست چیست بحقیقت وجود دارد یا نہ
 اگر بحقیقت وجود دارد بنفی ما منتفی نمی شود و اگر بحقیقت وجود ندارد چہ حاجت بنفی جواب مراد

حضرت خواجه قدسنا اللہ سبحانہ لسیرہ الاقدس والاشرا علم بالصواب از نفی ماسوی نفی تعلق و نفی مقصودیت
 ماسوی است بلکہ نفی شہود و شعور ماسوی کہ حاصل فنا و توحید شہودی ست کہ شرط این راہ است
 ماسوی بحقیقت موجود باشد یا نباشد توحید و جودی ہیچ در کار نیست تانفی وجود ماسوی کردہ آید آنچه
 لابد ست وصول بمنازل قرب بران موقوف توحید شہودی ست باید کہ در دیدہ بصیرت سالک
 نام و نشانے از ماسوی نماند و تعلق علمی و حسی او از ماسوی گسٹنہ شود تا قابلیت ظہر را نوار قدم
 پیدا کند را ہے مبارک گاہ قدس باید و بدونہ شرط القناد مقرر است تا تر ہی نیابی ما را بنفی وجود اشیا
 چندان کارے نیست علاج مرض باطنی کہ مانع وصول است نزد ما از اہم مہام است و آن
 تعلق و گرفتار سیت یا اشیا و شہود و شعور است بماسوی چہ بطور ولایت علوم کوئی با معرفت
 الہی جل سلطانہ جمع نیاید و شہود کثرت با شہود وحدت یکجا نشود سالک را ناگزیر است کہ بہ لا
 نفی این امور نماید تا نسیان ماسوی شود و فنا پیدا آید۔ بیت

تا بجا روبرو لایزوبے راہ نرسی در سرائے الا اللہ

نوشتہ بودند اگر گفتہ شود بحقیقت وجود ندارد مگر وجود مجازی۔ جواب ہمین وجود مجازی در
 مرتبہ خودش ہست یا نیست اگر ہست چہ فائدہ بنفی ما و اگر نیست نیست فائدہ در نفی آن گوئیم
 وجود مجازی چونکہ در ادیان بعنوان وجود حقیقی مرکز شدہ است سالک نفی عنوان حقیقی آترا
 می نماید تا مجاز بعنوان حقیقت ظاہر نشود و بوجود حقیقی حق جل و علامت شاکت پیدا نیاید و سدر راہ
 سالک نشود اما مجاز بنفی شنیدہ باشند۔

حقیقت

نوشتہ بودند اگر گفتہ شود اصلا نیست مگر وجود مہوم۔ جواب چوں اصلا نباشد مہوم و مہوم از
 کجا گوئیم کہ مرتبہ و ہم کہ عبارت از نمود بے بود است در علم اللہ کائن و ثابت است و است کہ حق سبحانہ عالم
 را در مرتبہ کہ در علم او تعالی بود بوجود خلق فریاد در خارج اصلا نبود تحقیق این معنی در کتب این کاہر مذکور است۔
 نوشتہ بودند اگر گفتہ شود وجود ظلی پس من وجہ باشد من وجہ نباشد و این نفی در وجہ است
 کہ نیست ہست نما لاجرم نفی نفی بے فائدہ بود۔ گوئیم کہ نیست ہست نما سالک چون بعنوان ہست حقیقی

۱۰

تصور کرده و بنیاد در از برین بے بنیاد نهادہ است نفی عنوان ہستی حقیقی اومی نماید تا از روئے ذوق و حال نیستی ذاتی او ہوید اگر در روزیہ صعود ہست حقیقی گردد و از ظل باصل شاہراہے کشاید۔

مکتوب صد پنجاہ و سوم (۱۵۳)

بحاجی حسین در آنکہ مقصود از فنا و بقا زوال گرفتاری ماسوی است صفائی عبودیت نہ امر دیگر۔

بخدمت بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ خدمت حاجی الحرمین الشریفین ازین محب دور افتادہ سلام

عاقبت انجام خوانند صحیفہ شریفہ رسیدہ سبب مسرت گردید مطالعہ احوال پسیدہ و اذواق مواجید
سنجیدہ مسرت بر مسرت بخشید اللہ تعالیٰ ترقیات بے اندازہ دہاد و علوم و اذواق تازه بخشاد۔ مخدوما
چوں این دارد ار عمل است و محل کشت و کار در افزونی عمل سعی بلیغ باید نمود در از دیدار کمیت و کیفیت
آن بسبب کوشید مقصود از فنا و بقا زوال گرفتاری ست از یادون حتی سبحانہ کہ مانع دوام اقبال است
بجناب قدس معبود حقیقی و حصول سیر است در اعمال و طاعات و تقیہ عبادات ست از ذائق شرک خفی
از حصول فنا و دید عدمیت بندہ بجائے زود و معدوم مطلق نشود و سر از رقبہ بندگی نکشد و در جانب
بقا ہم با حق جل و علا در نفس لامر یکے نگرند و متی نشود مقصود صفائی عبودیت است و نیک بودن
در معاملات با و سبحانہ این معنی در فنا ظاہر است در بقا نیز چوں دید اتحاد است پس بمقتضائے
انا عند ظن عبدی بی گوئی حضرت معبود تعالیٰ یابین کسوت متلبس گشته بعبادیت آردہ است
و مقرر است کہ ہر چہ با آنجناب قدس منسوب ست اتم و اکمل است لا احصی ثناء علیک انت
کما اثبتت علی نفسک پس عباوتے کہ ہنگام بقا بود اتم و اکمل باشد۔

مکتوب صد پنجاہ چہارم (۱۵۴)

بمیرزا عبید اللہ در شرح احوال وے کہ در عرضہ نوشتہ بودہ۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى صحیفہ شریفہ کہ بمصوب شیخ نور الدین درویش

بخدمت

نوائ گرفتاری یادون حق است تعالی

وے شرح بود۔

ارسال داشته بودند رسید از مطالعه آن ذوقها یافت.

نوشتہ بودند کہ درین ایام در ادائے نماز حالتی روی می دید کہ قبل ازین نبود چنان ظاہر می شود کہ جسم در حرکت تابع جسم دیگر است چنانچہ جامہ تابع بدن است و اصلاً این حال از نظر پوشیدہ نمی شود و در قلیل اوقات در خارج نماز در حرکت و سکون ہمیں حال است۔ محدوداً این حالت بغایت آسیل است نماز را چنانچہ بر غیر نماز تفوق است حالت صلوتیہ را بر غیر حالت صلوتیہ نیز تفوق است این جسم دیگر متبوع کہ نوشتہ بودند مانا کہ صورت مثالیہ وجود مومنین است کہ بولادت ثانیہ مربوط است کہ بعد از تحقق فنا و بقا با سمی کہ مبدأ تعین اوست آن وجود حاصل گشته و باطن عارف گردیدہ و لطائف عشرت عالم خلق و امر او نسبت بآن ظاہر آمدہ و این ظاہر و باطن را آن ظاہر و باطن است کہ متعارف قوم است کہ عالم خلق را ظاہر گویند و عالم امر را باطن نامند و آنکہ گویند کہ عارف ظاہر با خلق است و باطن با حق جل و علا۔ بیت

از برون در میان با زارم و درون خلوتی ست بیارم

مراد از آن ظاہر و باطن متعارف است و تصفیہ باطن ہمیں معنی گویند چہ تصفیہ باطن بمعنی اول معنی ندارد و نگرانی و توجہ او بمطلوب صورت نہ پذیرد چہ توجہ و نگرانی مشعر مبائنتہ و مباحثت است این باطن کہ حکم قیوم ظاہر دارد ہر چیز از عالم اجسام نیست لیکن امور معنویہ درین راہ بسیار است کہ در صورت مثالی بعنوان اجسام ظاہری شوند و آنچه نوشتہ با آنکہ عرض نموده کہ نسبت و ہمہ بخود حوالت باصل است و این حال معروض متضاد با اوست۔ محدوداً میان این ہر دو حالت هیچ تضاد نیست حالت صلوتیہ مسطورہ می تواند کہ مترتب بر بقا باشد و حوالہ نسبت و ہمہ فنا است و فنا را با بقا هیچ تداخل نیست فنا و بقا نزدیک است در عین فنا باقی است در عین بقا فنا چہ فنا از اسوی مطلوب است بقا باطلوب این شبہ شما مشتبہ بشبہ صاحب زہت است کہ بر مقرر قوم تخطیہ و اعتراض نموده است و گفتہ۔ شاعر

گویند عنان خود چہ تابی گم شو کہ چو گم شوی بیابی

این نکتہ نمود نا صوا. کم چون گم شوم انگہے چه یابم
 یا بندہ اگر کسے دگر خواست از گم شدنم پس او چہ می خواست
 پس اعتراض نیز در قوع است چہ گم شدن کہ قناست نسبت بماسوی است یافت کہ از بقا است
 نسبت بحق تعالی است در میان این و آن تداخل نیست این فقیر این مطلب را در کاغذے
 بتفصیل نوشته است اگر خفائے ماند آنجا رجوع نمایند. مخدوم آنچه از امور غیبیہ کونیہ و احوال موتی
 کہ ظاہر شود در کار نیست کہ آنرا بتفصیل نویسند اجمال ہم کافی است کہ بمطلب اصلی چندانہ کار
 ندارد بگر چیزے کہ غایت داشته باشد و آنچه بمطلب اصلی تعلق دارد بتفصیل آن اگر بہ پردازند مستحسن
 است و در ہر کہ نشہ طلب یا بند بعد استخارہ طرفین طریقہ را با و بگویند و اگر از دحام خوش نیاید
 در صحبت کم کسے نگاہ دارند و طریقہ ستر احوال محمود است محتاج استفسار نیست عزیزے از حضرت
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم در خواب پرسید یا رسول اللہ ما التصوف گفت التصوف ترک الدعاء
 و کتمان المعانی و حصول بشارت مقام فردیت کہ نوشته بودند مبارک است لیکن نہ نوشته آید کہ
 آثار این ہیچ در خود یافتہ شدیانہ آرے این قدر نوشته آید کہ در آن مقام ارشاد فرود مقام فردیت
 متصور نمود فقیر نیز در این باب توجہ خواہد نمود انشاء اللہ تعالی آرے در مراتب عروج مقام فردیت
 بر مقام ارشاد تقوی دارد ارشاد چونکہ منتضمن عروج و نزول است بر فردیت منزلت دارد چہ در فردیت
 ہمیں عروج و رواج است تعالی نزول و رواج خلق کہ مقام تکمیل و دعوت است ندارد و لکل وجه
 آرے کسے کہ جامع کمالات فردیت قطبیت بود کبریت احمراست چنانچہ حضرت ایشان مادر اوائل
 جامع این ہر دو نسبت بودہ اند بعد از آن کمالات وراثت پیوستند و سید الطائفہ قدس سرہ تیز
 جامع بود نسبت فردیت او را از شیخ محمد قصاب حاصل شدہ بود و نسبت قطبیت را از شیخ سری
 سقطی نسبت قطبیت را در جنب نسبت فردیت فراموش نمودہ است آنجا کہ فرمودہ مردم می آند
 کہ من مرید سیری ام نہ من مرید محمد قصابم۔

و ظہور الوان و اضواء و انوار چندانے منافات بہ نسبت فنا و نیستی ندارد و ہنگام ظہور

آن خود را بآں سر نباید داد هر چند لذت بخش بود متوجه نسبت خود باید بود۔

نوشتہ بودند کہ صحبت در وقائع با سلاسل دیگر بسیار واقع است التفاتها بسیار مفہوم می شود بلکه در حینی از احیان آنقدر انکشاف جلی است کہ نمودار روح را بصر با بصیرت شریک است تکلیف طریقہائے خود می کنند ازین وهم بسیار دارد کذا و کذا۔ مخدو و شما در کار خود سرگرم باشید و حرمت مشائخ را نگاہدارید لیکن قبلہ توجہ را پراکنده نکنید و توجہ بیک جانب مقصود را بر بزرگ اندر تقدیر وقوع شفقت می کنند هر کہ یکجا ہمہ جا و ہر کہ ہمہ جا ہیج جا نہ۔

باید دانست کہ اگر بر طالب این راہ کہ ارادت لشیخی آورده است ظاہر شود کہ نسبت یا توری بوی از عزیز دیگر رسیده است باید کہ آن نسبت را از سر خود دانند کہ بصورت آن عزیز ظاہر گشته افادہ نموده است اعتقاد کند کہ پیر او جامع است لطیفہ از لطائف او کہ مناسبت بآں عزیز دارد بصورت آن عزیز خود را نموده است این از جملہ اغلاط طلب است شما خود محفوظید اما یاران را ازین دقیقہ آگاہ سازند شیطان دشمن قوی ست مباد ازین راہ قبلہ توجہ را بطلب منتشر سازد و از وصول بمطلوب باز دارد بلکه از راہ برد مخدو و بایک کتابتے از شما پیش ازین پدیدتے رسیده بود پیش از ترک آنرا نوشته بودید بعد از ان از شما کتابتے رسیده غیر از ہمیں کتابت کہ جواب آن نوشته شد و در ان کتابت شوق ترک و استنکاف بے رغبتی تمام از وضعی کہ داشتند بیش از پیش بود و پارہ بسط مقدمات درین باب نموده بودند و نیز در ان کتابت مندرج بود کہ درین ایام بکا و حیرت و عجز و افتقار بسیار است ارادت و غنا و طاقت پردے کہ در او اہل مفہوم می شد کمتر است مسبب بے توسط اسباب در نظر علمی بودا کمال کہ در قباب اسباب ست اول صنع مدلول صانع بودا کمال قضیہ بر عکس است آرزوئے شعوری بودا کمال زوال شعور آرزو است فنا را بر بقا می گزیدہ الان بقا را اصطفا می کند صفات را عین ذات میدانست آرزوئے تحقیق بے کم و کاست کمال وجود را در اینہا بتائین مفہوم می شود اعتبار امنیت صحیحہ اکون دل گرو سکر است جلوت و محافل و سیر و سفر خوش می آمد درین زمان زوایا و اقامت و

تقاعد معقول ہمت شدہ۔ مخدو و با معاملہ ہر چیز از ابتدا و در ترمی افتد امور مسطورہ روئے می نماید
 التہایت ہی الرجوع الی البدایت میں درج بود کہ مرتبہ سلوک قدمی و زنبہ ساوک نظری ظاہرا
 بے تفاوت بیک معنی باشد یا نہ بیک معنی است چنانچہ حضرت ایشان در مکتوبات این معنی را تفصیل
 نوشتہ اند از آنجا ملاحظہ نمایند والسلام علیکم وعلی سائرین من اتبع الہدی والتمم متابعتہ المصطفی
 علیہ وعلی الصلوٰات والبرکات العلی وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی کل الملائکۃ
 المقربین وسائر الصالحین آمین۔

مکتوب صد و پنجاہ و پنجم (۱۵۵)

شیخ عرب بخاری در آنکہ تعمیر ظاہر سبب تخریب باطن است آنکہ حالتی کہ در نماز رود و دیگر اخبار انتہاست۔
 حامدا و معصلیا الخوی اعزی شیخ عرب ازین درویش دلریش سلام عافیت انجام خواند
 صحیفہ مرسلہ خوشوقت ساخت حمد اللہ سبحانہ کہ بعافیت صوری و بطراوت و جمعیت معنوی مسعودند
 اللہ تعالی ترقیات ہاد و مزید پر مزید عطا کند من استوی یوماہ فہو منجون خلاصہ اوقات را بوظا
 طاعات مصروف دارند درین فرصت بسیرہ تعمیر باطن و تنویر آن پردازند ہیبت ہیبت۔
 تعمیر ظاہر سبب تخریب باطن است بالعکس با بوالہوسان در پے تعمیر ظاہر یکم پس از باطن
 چہ خبر داشتہ باشیم در حدیث آردہ است فانی بعثت بخراب الدنیا ولم ابعث
 بعمار تہا۔

نوشتہ بودند در آثار صلوات خمس کیفیت نادرہ روئے می دہد و دیدنیستی بطریق دوام
 است علی الخصوص در حین ذکر و مراقبہ نہ از وجود اثرے در نظری آید و نہ از عدم ارادہ ہیچ امر
 در دل نمی آید۔ مخدو و باحوال سنجیدہ و پسندیدہ اند خصوص حالتی کہ در حین ادائے نماز رومی دہد
 بسے آہیل است ولذات آن نبی از انتہا۔ والسلام اولوا و آخرہ۔

نیست

ب
بسم الرحمن الرحیم
مقرر اندتخریب
لعمارتہا

مکتوب صد پنجاہ و ہشتم (۱۵۶)

بجانب پیرزادہ خود خواجہ عبداللہ در آنکہ وراے فنا و وراے توحید و تجلی ذات معاملات دیگر بسیار است بیان بعضے کمالات صلوة و شرح کلام حضرت خواجہ بزرگ قاسم سمرہ کہ فرمودہ اند ظہور ہوا جس و وسوس بعد از فنا مضر نیست۔

بسم اللہ والسلام علی رسول اللہ عرض دعا و نیاز از کمترین داعیان باخلاص خدام مخدوم زادہ بر جاہ قبول فرمایند عنایت نامہ گرامی مشرف ساخت امید کہ ہمہ برین منوال اجہ دور افتادہ را بملاطفت و معارف تازہ می نواختہ باشند این عاصی تباہ کار از روئے کمال شرمندگی و خجالت کہ از جناب مقدس باری تعالی دارد خود را تائبان آن نمی داند کہ تحقیق یا بتقلید سخنے از حوالی حکیم اقدس او بر زبان یا بر قلم آورد و از ہمیں جهت در بعضے اوقات در ارسال جواب عنایت نامہ ہائے تقصیر می رود لیکن الحال بحسب امر شریف جرأت می نماید و آنچه بفہم قاصر این احقر راہ دادہ می نویسد و تقصیرات را امید عفو دارد۔ مگر با فنا بروجہ کمال بے تجلی ذات میسر نیست لیکن تواند بود کہ وراے تجلی ذات معاملات دیگر بسیار باشد حصول سعادت عظمی بآن مربوط بود و ما بہ التفاصل بین الایبیا علیہم الصلوٰات والبرکات نیز همان معاملات باشد آری طریقہ انبیا نیستی و گذشتگی و آزادی است اما حقیقت انبیا ظاہر وراے آن باشد علیہم التحیات و التسلیمات از طریقہ تا حقیقت فرق بسیار است فنا فی نفسہ از مطالب مقصودہ نیست مقصود اصلی امور دیگر است کہ فنا شرط آنست کہ **وَفِي ذَلِكَ فَلَيْتَنَّ فُلَيْسَ الْمُنْتَأِفُونَ** ہر چند صاحب نفی کہ بہ متہائے نقطہ نرسیدہ باشد جملاً از اثبات و لو فی الجملہ نصیبہ دارد اما از نصیب تا نصیب فرق بسیار است جمع کہ فطرت اصلی شان از مقام نفی است ہر چند از مقام اثبات بقدر نصیبہ دارند اما آن نصیب طفیلی است ذاتی نیست آنچه ذاتی ایشان است نفی و انتفاست و جمع کہ بحسب استعداد طبعی از مقام اثبات نصیبہ دارند نفی طفیلی اینہا است در ضمن اثبات کہ ذاتی این جماعت است نفی تیرہ حصول

محمد عبید اللہ

فقط نفی را بردہ است

می پیوند و نشان مابین النصیبین کذا و کذا اگر شمه ازان معاملات کہ بمقام اثبات تعلق دارد
و بدانش این بے حاصل پارہ ازان از راه تقلید و پارہ از راه تحقیق درآمده در میان آرد نزدیک است کہ
نزدیکان دوری جویتدومی ترسد کہ قطع البلعوم در حق او صادق آید۔ بیت

سرایا آتشی امشب قرح گو دیگرے پر کن کہ خواہد سوخت مجلس تا تو مے درجا خواہی کرد

درین مقام بزعم این قاصر از توحید ذاتی و شہود وحدت در کثرت نام و نشانے پیدا نیست و همچنین بعد
از نزول تمام ازین مقام بہر ارشاد نام شہود وحدت در کثرت نمی آید و در کار نمی داند و بتندی و متوسط
غیر مرجوع و مرجوع درین معرفت باید کہ فرقی نداشته باشد چہ اگر مشہود در مرایائے کثرت مطلوب
حقیقی است متایان نفی نیست پس چرا بتندی و متوسط را این معرفت ضرر داشته باشد و بتقی آن سعی
تموده آید و اگر مطلوب حقیقی نیست و قابل نفی است چنانچہ حضرت خواجہ بزرگ خواجہ نقشبند فرمودہ اند
قدس سرہ کہ ہر چہ دیدہ شد و شنیدہ شد و دانستہ شد آن ہمہ غیر است بحقیقت کلمہ لا نفی آن باید نمود
پس منتہی مرجوع را چون ازان چارہ نبود و یکدام جرمیہ اورا بمشاہدہ غیر مطلوب آرام می دهند و
این معرفت غیر واقع را بروکظاہر بیسازند و بعد از تخلص او بفضائے اطلاق چہا محبوس زندان کوچہ
تنگش می دارند چنانچہ حضرت خواجہ ماموید الدین الرضی قدس سرہ فرمودہ اند کہ توحید کہ چہ تنگ است
شاہراہ دیگر است ازین عبارت شریفہ دو چیز مستفاد است یکے آنکہ توحید از مطالب نیست راہ
مطلوب است چہ مطلوب و رائے کوچہ و شاہراہ است۔ دوم آنکہ راہے است تنگ بسا است کہ
از مطلوب با تہ دارد و این عبارت دلالت بران ندارد کہ بعد از فنائے اکمل و نزول اتم البتہ باید
کہ این معرفت روئے نماید۔ اگر گویتد در مجالی کثرت مشہود ہر چہ مطلوب بروجہ کلیہ نیست لیکن
ظہورات اوست کہ بعنوان جزئییت مشہود گشتہ است پس بتندی و متوسط چون کہ بمطلوب رسید
اند در وقت ظہور این معرفت شاید بشہود جزئی از شہود کلی بازماند و منتہی چون کہ بمطلوب رسید
بعد از رجوع اوقا زمان اتمام مدت دعوت اگر اورا باین مشاہدات جزئیہ ما توس دارند گنجائش دارد
غیر مطلوب را مطلوب نخواہد دانست و بآن آرام بروجہ کمال نخواہد گرفت و محبوس کوچہ تنگ نخواہد

گردید چه او بفناے اطلاق متخلص گشته است و مطلوب را کما هو در یافته و می داند که این شهود پیر
تسلیمه او تا جل مسمی عطا کرده اند گوئیم منتهی که بکمال مرتبه انتہا رسیده است شاید که بعد از
رجوع باین مشاہدات جزئیہ خرسند شود لیکن عارفی که بکمال انبیا علیهم الصلوٰات و التسلیمات
و اکابر اولیا علیهم الرضوان رسیده است و شربے از اصل یافته اگر عالم نزول فرماید با مثال این
مشاہدات چرامفتون خواهد گردید و باین شهود بالوف و بالوس کجا خواهد شد و نیز منتهی که بکمال کمال
رسیده و یقین یقین است که هر چه در مجالی اکوان ظاہری شود از قبیل کسر آب بقیعۃ یحسبہ
الظمان ماء است و غیر مطلوب است مطلوب و راء و راء آن منت پس بغیر مطلوب چگونه الفت

خواهد گرفت و این معرفت برائے چه بروے ظهور خواهد نمود، خوش گفت بیت

تو در عالم نمی گنجی ز خوبی مرا هرگز کجا گنجی در آغوش

در ویشے در وقتے از اوقات از موجودات عالم امکان مثل زمین و سحاب آسمان و
شمس و نبات و حیوان استفسار نمود که آنچه از باب وحدت وجود در مرایائے شما شهود و مشاہدہ
مطلوب اثبات می نماید راست است و مطلوب در شما جلوه گر است همه جدا جدا تقدیس و
تذریہ او تعالی کردند و نمودند که بر این تہمت منہید بار اچہ یارائے آنکہ دعوی مظہریت مرآتیت
او نمائیم او سبحانہ بآن علو شان و تنزیہ چگونه در با ظهور فرموده باشد مصرع
منہ تہمت سایہ بر آفتاب

خود را خالی محض و ساذج صرف و نمودند حقیقت آسمان پیش از حقایق دیگران ازین دعوی
تبری نمود و بکمال اظہار عجز و زاری و ذل پیش آمد و چون جماعہ بآن بیچارہ سرگردان امور غیر
واقع متناسب می دارند و ارجاع حوادث کونی و امثال این باومی نماید ازین جهت آن قدر
استیلائے ہیبت خداوندی جل سلطانہ او را فرو گرفته بود که بیان آن نمی توان نمود از ترس و
خجالت گذاخته و آب شده می رفت دریں اثنا آفتاب از عابدان خود نیز تبری کرد و نمود که این
جماعت مرا شرمندہ و رسوا ساخته اند من با این نامرادی و سرگردانی و ابہتادین مقام لرزان و

نالان بود-

بر سر اصل سخن رویم انس کمل مر جو عین در طاعات و عبادت محبوب است در ادائے حقوق مخلوقات او علی الخصوص در نماز که معراج مومن است انس خاص دارند بحدی که گوئیا بیرون آن معطل و بی کارند حدیث ارحمنی یا بلال و حدیث قره عینی فی الصلوة رمزیت ازان خصوص جماعه که بجموبیت ذاتیه مشرف اند و بولایت خاصه محمدیه پیوسته علی صاحبها الصلوة والسلام والتجیه انس شان در طاعت است همت شان مصروف بر تکمیل نماز از علو همت بشهود و مشاهد سرفروغی آرند چه بیقین دانسته اند مکشوفات و مشهورات این نشأة ظلال مطلوب است نه عین مطلوب و مطلوب مطلق ازین مقیدات و مشاهدات مبراست لهذا هزاران شهود و مشاهد را تحریه اولی که با امام یا بندیرا بر نمی دانند و طمانینت خشوع نماز را به از تجلیات تصویر می نمایند آری محب چونکه همواره شهود محبوب را خواهان است همه وقت وصل و اتصال او را آرزو مند جائز است که از کمال شوق بظلال محبوب نیز بیاساید و بظهورات او عاشقیها نماید عزیزے گفته بیت

بوی تو از جا بهم مست و بخورد زهر سو که آواز پاپے بر آید

محبوب نشانه از اصل دارد و گرفتار ذات است من حیث هو و از غلبه این گرفتاری بامورد دیگر ملتفت نیست معالده که او دارد در آنجا نام شهود و تجلی بردن عار است پس محمدی المشرب که اقرب محبوبیت است باید که ازین مشاهد ابعاد بود و از همه شهودات خواه شهود در مرابا بود و خواه بیرون مرابا یکسو باشد و عبارتے که از حضرت خواجه بزرگ نور الله مرقدہ منقول است که ظهیر هوای حس و وساوس بعد از فنا مضرت نیست محال دیگر دارد که بغایت عالی است چه در کار که بر محله فرود آید که مخالف مشرب آنحضرت بود و تلافی بعبارت ایشان که سابقاً مسطور شده داشته باشد زیرا که می توانند که این عبارت باین معنی باشد که مقصود از فنا زوال گرفتاری است از یادون او تعالی و چون یفنا و اطمینان نفس این معنی ب حصول پیوست بعد از آن اگر علم اشیا عود نماید و وساوس پیدا آید از مضرت وار بهره زیرا که علم اشیا که فی نفسه صفت کامله است بجهت گرفتاری اشیا مذموم بود و چون

بفنا از ان گرفتاری نجات میسر شد علم اشیا از صفت ذم بر آمد و نیز می تواند که باین معنی باشد که عارف
کامل را بعد از تمامی کار چون بمقام عبدیت رسد هر فردی از افراد عالم شاہراہی می شود بجناب
اقدس او تعالی پس درین وقت خطرات که سایقا موجب غفلت و دوری بود سبب جمعیت و
حضور می شود و از خطرات راہی بجای خطرات تعالی کشاده می گردد۔ بیت

دردل با غم دنیا غم معشوق شود با ده گرفتارم بود چختہ کنز شیشہ ما

و نیز علم ممکن چونکہ بحصول صورت معلوم است در نفس عالم و موجب تاثر عالم است معلوم
لاجرم سبب تلون و تغیر عالم است کہ مستلزم نقص است و علم واجب تعالی از کیفیت حصول منزہ
و مبرا است پس اگر علم عارف کامل بحکم تخلق و با خلاق الله ازین قبیل بود و از تاثر و تغیر و اربہ و از
نقص بکمال آید مستبعد نبود درین وقت خطرات و حدیث نفس باشد و هیچ ازال تاثر و تغیر نبود این معرفت
از معارف غریبہ غریبہ است و از اسرار خفیہ خفیہ است رَبَّنَا اِنْتَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةٌ وَ هِيَ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا
رَشْدًا وَ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِكَ مُحَمَّدًا وَ اٰلِهِ اَجْمَعِينَ وَ صَلَّى عَلٰى جَمِيعِ الْاَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ
الملائكۃ المقربین و سائر الصالحین و المؤمنین آمین ۔

مکتوب صد بیجاہ و ہفتم (۱۵۷)

بمولانا عبد الغفور سمرقندی در اظہار افراط محبت پیر دستگیر و اسحاب آنحضرت در آنکہ این وقت تاب
ظہور نسبت شریفہ ایشان ندارد۔

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ چه نعمتی است کہ کسے در او ان پیری بجلایطاعت
منجلی باشد و ہنگام ضعف بر اعدای قویہ غالب بود آثار قبول اہل اللہ از اطوار او پیدا باشد و اتوار
جبینش بشہادت این معنی ہویدار بود استماع اخبار توفیق آن عزیز باعث فرحت تمام و شکر خداوندی
جل سلطانہ می گردد و سبب عا و امداد از دیدار آن نعمت ہستی می شود این ہمہ اتوار از برکات نظر دوستان او
سجانبہ و این جمعیت صورتی کہ ظاہر یادای و وظائف بندگی یافته است اثر نسبت معنوی است کہ

از باطن شان بر باطن تافقت است جماعت کہ بشرف خدمت بسعدت پابوس حضرت قبلہ حقیقی
مشرف گشته اند بغایت عزیز و محبوب اند و بہایت شریف و مرغوب چہ اینہا مایائے کمالات
محبوب اند و یادگار آن جمال پاک او ہر گاہ این جماعت راحی بیند حالتے رومی دید کہ گویا جمال مبارک
آن قبلہ خدا طلبان را مشاہدہ می نماید و آن صحبت آن اجتماع شد فی اللہ کہ گرد عالم مثل آن
متصور نہ بودہ و نیست خطوری کند دیدہ پر آب جگر کیاب می گرد آرزو ہمیں است کہ باہنا صحبت
دارد و حرف و حکایت ہمیں ہا نماید لیکن افسوس کہ این جماعت روز بروز در قلت اند و با وجود
این قلت از یکدیگر دور افتادہ اند بیت

ز بحر دوستان خون شد درون سینه جان من فراق ہم نشینان سوخت مغز استخوان من

الخیر فیہما صنع اللہ سبحانہ ہر جا ہستند معتنم اند مصرع

بیادگار بمبانی کہ بوے آن داری

حالت این سوختہ فراق و دل شدہ مشتاق آنست کہ کسے کہ پروانہ وار گرد شمع وجود آنحضرت نگشتہ
و نشانہ وار ہدف تیر توجہ بگمانہ او نشدہ و شکار رفتار و ادا ہائے محبوبانہ اند و نگردیدہ و بستہ فتراک
نراکت قدر عنائے او نگشتہ و کشتہ چشمان میگون معشوقانہ او نیست عاشق تبسم دلبرانہ او نہ و
جبین نازنین خود را بر آستانہ علیائے او بجمال شوق و آرزو نسائیدہ خاک پائے سگان در گاہ او را
تو نیائے چشمائے خود نساختہ و نشان خط بندگی او بر جہتہ او سپیدانہ بودہ و سلسلہ غلامی آن بارگاہ
در گردن جان و تن او ہویدار نباشد باوے نہ نشیند و آشنائی نکند و سخن نگوید چکنم مرا چنین آفرید اند
در اختیار خود نیستیم دیوانگان محبت ہر جا بوے محبوب یا بند جان فدایماند و ہر جا از محبوب نشانے
نہ بیند بصدقہ سنگ ازان جا بگرزید ہر کہ یاس آوارہ میل نشست و خاست ارد باید کہ چنین بود
والا باوارگان چہ آشنائی و کرام نشست و خاست بارہا بخاطر می رسد کہ کنجی اختیار نماید و معاکہ
در نہ زمین گزیند تا جماعہ را کہ نہ باوصاف مذکورہ اند نہ بیند و سخن اینہا نشنود مخدو با این وقت را
تاب برداشت این نسبت شریفہ نیست بواسطہ قرب قیامت و تراکم ظلمات روز بروز این نسبت عالیہ

تجدید

در استتار است انوار آن در احتفا و حملہ آن در کمی غیر از آنکہ این کس در زاویہ بجز علاجہ ندارد
لیکن این نیز در اختیار این کس نیست خداوند امر از حجاب ایشان گردان از نظر اگیان مجان ایشان
گردان کہ طاقت نظارہ قوم دیگر ندارم۔ والسلام علیکم وعلیٰ من لدیکم۔

مکتوب صد و پنجاه و ہشتم (۱۵۸)

مولانا محمد حنیف در اظہار درد و سوز و دلالت بمطلب بقادر آخرت۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ سَلَامٌ عَلٰی عِبَادَةِ الذِّیْنَ اصْطَفٰ سَعَادَاتِ اٰثَارِ اٰخِرٰی
مولانا محمد حنیف ازین گرفتار آثار دعوات مشتاقانہ قبول فرمایند مکتوب مرغوب شمارا درینو لا عزیز
از لاهور فرستادہ بمطالعہ آن خوشوقت گردید از فحوائے کتابت جاذبہ شوق پیدا بود و حرارت طلب
ہویدا الحمد للہ سبحانہ علیٰ ذلک ہر قدر کہ از جذب و حرارت دست دہد نعمت است کمال آنست
کہ بحد جنون رساند و از باسوی بگیلہ برہاند لکن یؤمن احدکم حتی یقال انہ مجنون این جنون نصیبہ
دوستان باد و بطفیل ایشان جرعه ازان در کام در دنو شان باد اظہار اشتیاق این دیار نمودہ اند و
و انتظار طالب این آوارہ دارند۔ مخدوما اہل این دیار چونکہ در سر خیال دیار دیگر دارند و از دوری
آن ہموارہ بمعنی سوگواری و دستا زانیز دلالت بان دیاری نمایند ہر چند ہیچ نشانے ازان دیار پیدا
وانثرے از دیار آن ہویدانہ جز از ہجران دوری نصیبے ازان نیست غیر از سوز و گداز حاصل ازونہ شعر

ففی القار و ساکنہ و انسرہم شیون بین جوانحی و صنوعی

آرے اگر عبور این موطن نمایند در د شریک ماتم زدگان ہجران گردند و جرعه کش تلخ نوشان بر ما
حرفت فقراں شو بدیچہ مانع است لیکن با این ہمہ درد دوری و سوز ہجران غمناجات بیش از بیش است
والطاف افزون از پیش غمنایت است کہ باین درد مانوس میدار و میان سوز ساز دادہ بیت
دین دیار بان زندہ ام کہ گاہے نسیم عاطفے زان دیار می آید
اطلاق دیار و دیار در جائے کہ از دار و دیاری پاک و مہراست بطریق صنعت مشاکلہ است یا کنایت است

بناچه در کلام مشایخ کرام مثل آن می آید و الا - بیت
لا وهو زمان سرای روزی باز گشتند جیب و کیسه تهی

مکتوب صد پنجاه و نهم (۱۵۹)

شیخ حسن در دالت بر شکر نعمت و تحذیر از بکر الهی جل جلاله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مُحَمَّدٌ اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى اخوی اعزیز شیخ
حسن احسن الله سبحانه حاله و حصل اماله ازین درویش دلریش سلام عاقبت انجام خوانند
ستمع اخبار توفیق شما و گرمی هنگامه طالبان استقامت او ضلع و استمرار حلقه ذکر و فکر سبب
سرت دوستان می گردد و باعث مزید شکر و حمدشان می شود و درین جزو زبان که هنگام قرب
قیامت است این قسم اجتماع مردم خدائی و صحبت شد و فی الله از نعم جلیله است - بیت
آسمان سجد بر دهر زینے که درو یک و کس یک و نفس بهر خدا بنشینند
در کار خود سرگرم باشند و شکر خداوندی جل شانہ بجا آرند و لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ
و از مکر الهی تعالی ترسان و لرزان باشند و از کید شیطان ایمن نبوند و از هوا و هوس نفسانی و قایل
شکر خفی پر خذر بوند هر گاه مقتدایان ماما ابوی نفسی بفرمایند و ای بر با بحمله محبت رابطه معنوی
را به بزرگان خود محکم دارند و عووه و ثقی اسنن نبوی را علی مصدر با الصلوة والسلام والتحیة از دست
ندهند و دوام التجا و ابتهاج و تضرع و زاری را بجناب قدس حضرت لم یزلی لازم گیرند تا امید
نجات صورت بتد توفیق از دوستان آنست که این دور از کار را بدعائے خیر یاد آرند کتابتے که
فرستاده بودید رسید الله تعالی معینکم و ناصرکم -

کنند

مکتوب صد و شصتم (۱۶۰)

شیخ عبداللطیف لشکر خانی در آنکه باید که ظاهر در رنگ باطن بدام حضور و صوف بود -

حضرت حق سبحانه و تعالیٰ بکمالات صوری و معنوی متجلی داشته گرفتار مطلبی دارد که هر چه
 مآدون اوست در جنب او محو و متلاشی گردد تا محب او بمقتضای امر مع من احب آفاق و انفس
 و در غم نموده بخود آنجا بولان نماید و همه در طلب او عطا فرماید که از تجلیات ظهورات او چشم فرو بسته
 ذات ظاہر و متجلی را خواهان جوین با شد بجزمت من مازان بصره و ما طغ علیه و علی الصلوات
 و التسلیمات و البرکات العلیٰ او مناع و احوال فقرائے این حدود مستوجب حمد است لله تعالیٰ
 الحمد لله و الامنة علیٰ ذلک المسئول من الله سبحانه و عافیتکم متمنائے این مسکین
 در یاد خود و سایر دوستان آنست که همت خود را کلیاً مصرف جناب مقدس مطلوب حقیقی
 گماشته شود و هر چه منافی این دولت عظمیٰ بود شبر از آن اعراض نموده آید نشود که بر معنوی باطن اکتفا
 نموده ظاہر را بغفلت سرد بیند که این نیز از دائره شرک خفی بیرون نیست عزیزے فرماید لوا قبل مقبل
 علی الله مدة عمره ثم اعرض عنه لحظة کان ما فاتة اکثرهما ناله اما چه توان کرد جمیع آرزوهای سر نیست
 از مقتضیات بدنی و اختلاط خلق چاره نه آری این قدر معلوم می گردد که همین غفلت ظاہر که لایب است
 اگر مقرون به نیت صالحه نموده آید از غفلت می بر آید و بحق بزرگ می گردد مثلاً نوم که سر اسر غفلت است
 اگر مقرون به نیت دفع کسل و رطاعت گردد ذکر می گردد نوم العلماء عبادة شنیده باشند و اختلاط
 بمرم به نیت ادائے حقوق آهتانیتر ذکر است که ادائے واجب و مستحب است علیٰ هذا القیاس ذکر
 منحصر در ذکر سانی نیست در هر عمل که ملحوظ رضائے مولیٰ بود صل و علا داخل ذکر است ان هدیة
 تذکیرة فمن شاء اتخذ الی ربیه سبیلاً ازین بیان لاری گشت که دوام حضور که عبارت
 از طرد غفلت است علی الاستمرار چنانچه نسبت بیاطن گفته اند در ظاہر نیز ثابت است لیکن دوام
 حضور ظاہر را که عبارت است از مقرون گردانیدن جمیع اعمال و افعال را به نیت صالحه و در جمیع
 امور ملحوظ رضائے مولا ساختن حتی در امورے که بظاہر غفلت می نماید دوام حضور باطن لازم است
 و لا عکس این کمال مخصوص بخلصان است که از نصنع نصیح نیت در هر عمل بر آورده اند و نیت این
 بفناء و بقا بر وجه کامل تصیح یافته است مخلصان مکسور اللام ازین کمال قلیل النصب اند

والمخلصون علی خطر عظیم این بزرگواران کہ بحقیقت اخلاص رسیده اند و از تصنع و تکلف کہ لازمہ طریقت است و راستہ ہرچہ می کنند از برائے خدای کند تعالیٰ و ہرچہ ازینہا بظہور می آید شدراست سبحانہ خواہ نیت کنند یا نہ نیت در محتمل است در متعین احتیاج تصحیح نیست چہ نفس ایشان فدائے مولائے خود گشتہ است اطلاق کلمہ انار بر خود شرک می دانند پس ہرچہ کنند عاید باو باشد تعالیٰ چنانچہ ہرچہ اول می کردند برائے نفس خودی کردند و محتاج بہ نیت بودند۔

نہ
بودند

باید دانست کہ سوے ادب فی ایندے این قسم عارف منجر بہ ایذا و سوے ادب او سبحانہ باشد زیرا کہ درین صورت منتسبات آن بے تکلف بجناب او تعالیٰ منتسب می گردد ہر گاہ اعمال آن عارف بے احتیاج نیت ہر او را باشد تعالیٰ اعمال دیگران کہ نسبت باو بوقوع آید بطریق اولیٰ بان جناب عاید یوندر بر ہمیں قیاس تعظیم و اطاعت او تعظیم و اطاعت مولائے او بود حل علاوہ ہمیں اعتبار در کلام مجید و ارد گشتہ باشد من یطیع الرسول فقد اطاع اللہ بیت

بس کنم خودیر کاں را این بس است بانگ دو کردم اگر درده کس است و السلام اولاد آخر

مکتوب صد شصت و یکم (۱۶۱)

بحقان آگاہ خواجہ محمد صدیق کشمی در عظمت مطلوب صل و عز و ودالت بر اعلائے ہمت۔
الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی التفات نامہ گرامی کہ درینو لا ارسال داشته بودند بطالعہ آن منہج و مسرور گردید سلامت باشند سفر حج مبارک یاد یقین است کہ در دعا ہا کہ مرحومہ این فقرہ انسی ساخته باشند مخدوم ہمت علیا را بران گمانند کہ از مطلوب حقیقی بیچ بدست نیارند و آرزوئے وصل و اتصال را بان راہ نہتہ چہ یقین یقین معلوم گشتہ است کہ ہرچہ از و بدست آید فراتر حوصلہ وصل است و مقید با استعداد دریافت او و مطلوب ازین تقییدات منزه و میر است ازین قیود مطلق و معر پس باید کہ مطمح ہمت مقصود بر مرتبہ بود کہ از قیود ادراک و تقییدات استعداد پرتر باشد۔ بیت

اگر نہ وہی یکف دامنِ یارم گرفتارِ کسے دیگر ندارم
چہ ممکن تا بقید امکان مقید است از مطلق حقیقی چگونہ حظے فرا گیرد و انخلاع تام از بشریت و
امکان متصور نہ، شیخ عطاری فرماید: بیت

نمی بینی کہ شاہی چون پیمبر نیافت او فقرِ کل تو رنج کم بر
إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَجَبُ مُعَاوَلَةٍ اسْتَدْرِيْنَ مَقَامَهُ بِحَبْرٍ
مطلوب را میجو اہر و نہ وصل اورا معذک یاس آن ہم ندارد کہ این کمال فوق معاملہ یاس است
عرفت ربی بجمع الاضداد و رفع النقایض این کمال وابستہ بنشأۃ محبوبیت است زیرا کہ محب
ہموارہ شہود محبوب را میجو اہر و ہمہ وقت وصل و اتصال اورا آرزو مند کجا یارائے آن وارد کہ
پرتوے از محبوب بروے ظاہر شود و خود را توان زندگاہ داشت عزیزے گوید بیت
بہ بوے تو از جاہم مست و بخورد زہر سو کہ آواز پائے بر آید

محب آثار و افعال و صفات جمال و جلال و حسن خدو خال شیفتہ محبوب گشتہ است محبوب است
کہ نشانے از اصل دارد و گرفتار ذات است من حیث ہو و از غلبہ این گرفتاری با مورد مذکورہ ملتفت
نمی شود و قبلہ توجہ را پرانندہ نمی کند قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوْا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنْ اَتَّبَعَنِي
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ہا میں قسم بلند ہمت را حکم من تو اصنع للہ رفعا للہ در
نشأہ اخروی امیدار یہا است کہ دیگران انیست اِنَّ هَذِهِ تَذٰكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ اِلٰى رَبِّهِ سَبِيْلًا

مکتوب صد شصت دوم (۱۶۳)

بجناب رشاد پناہ میر محمد نعمان در اشارت بعضی اسرار غامضہ و از واق خاصہ خود۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ سَلَامٌ عَلٰی عِبَادَةِ الذِّیْنَ اصْطَفٰ دَعَا و نِیَّاتِہُمْ
عاصی ہجور محمول زاویہ محمول در معرض قبول باد تمی دانند کہ چہ نویسید لطائف محبوب عالی تر از انست
کہ زبان زد این ہرزہ گوئی گردد و نفاس معشوق بر تر از انست کہ قلم این بوالہوس خیال ترجمانی آن

در اندک نصیب لاک از مطلوب حقیقی جز استہلاک نیست

لا یجمل عطایا الملك الامطایاہ آنچه نصیب این بیچارہ است استہلاک و اضمحلال است اگر خود
خیر و کمالے نسبت نماید شرک طریقت بود و خائن در امانت باشد و قد منّا الی فاعلموا من عمل
فجعلناہ ہباءً منثوراً این آوارہ فی نفسہ از جمیع منتسبات ہی است عدی ست و جود نما
و تحسبہم ابقاظاً و ہمد رتود نقر و ذاتی ست فاقہ او سردی امانات ہموارہ از اہل امانات ست
بیچارہ کہ کمال او عدم بود و جمال او نیستی از ہستی مولائی خود چہ خبر داشتہ باشد و از کمال و جمال او
چگونہ اطلاع یابد، سر ہو العارف و المعروف اینجا ہوید است حضرت جمیل علی الاطلاق مثال با
دور از کارانرا ایمانی باین معانی دہاد و شربے ازین مشرب روزے کناد۔

مکتوب صد شصت سوم (۱۶۳)

بیز بجناب ارشاد پناہ میر محمد نعمان در اشارت بعضی اسرار عامصہ و ادواق خاصہ خود۔
خدا م سیادت و تقابیت و تنگاہ ہموارہ یاد آور محبان صمیمی بودہ بدعائے ظہر الغیب و ن
باشند احوال فقراءے این حد و مستوجب حمد است المسئول من اللہ سبحانہ سلا متکم
عافیتکم و استقامتکم علی جادۃ شیو حکم فانہا ملاک الامر بد و تھا خرط الفتاد از شمول
عنایات کہ در بارہ این عاصی واقع است چہ نویسید مصرع
داد اورا قابلیت شرط نیست
قبل من قبل بلا علۃ اگر تفصیل آن پردازد بحتم کہ قلم طاقت آن نیاورد و کاغذ سوزد و منظم و مستمع
از ہوش رود بعد از آن کہ گوید و کہ شنود خوش گفت۔ بیت
سراپا آتشے امشب قدر گود گیرے پُر کن کہ خواہد سوخت ساغر تا تو فے در جام خواہی کرد
و ایضا لطافت علو آن زبان رامی گیرد یضیق صدری و لا ینطلق لسانہ مصرع
سخن از لب تو گفتیم بلیم سخن گرہ شد
پس باید کہ مستمعان منظم را معذور دارند و از راہ جنسیت بذات اوراہ جویند تا از ذات بیچون حقیقی

حظے یا بندہ ہر چند ذات متکلم را با ذات مستمعین هیچ جنسیتے در میان نہ چه ذات او نصیبے از بچوئی یافته
 و با ذات بچوئی حقیقی اتصالی و نسبتے خاص پیدا کردہ بلکہ دیگران را اصلا ذات نیست بذات عارت
 چگونہ پے برتذات خالق عارف خود ورایے اوست بہر حال دست و پائے باید زد و ہموارہ یابن ترانہ
 مترنم باید بود۔ بیت

مفلسا نیم آردہ در کوے تو شیئا لہ از جمالِ روے تو

اللہم اجعل حبك احبا لاشیاء الی واجعل خشيتك اخوفا لاشیاء عندی واقطع عنی حاجات
 الدنیا بالشوق الی لقاءك و اذا قررت اعین اهل الدنیا بدنیا ہم فاقر عینی بعبادتك والسلام اولاد

مکتوب صد شصت و چہارم (۱۶۴)

بہ تربیت خان درانکہ طالب حق جل و علا درین دارہ ہوارہ یاد رکذ گزاشت و در خدمت دنیا۔
 صحیفہ نکرمت کہ نبی از الم فرقت بودہ مشرف ساخت چہ توان کرد دنیا سراسر محل فراق و اند
 است موطن لقا آخرت است حق سبحانہ باعمال آن سرگرم دارد تا لقلے آنجائی صورت بندہ ہر گاہ
 لقلے مطلوب حقیقی موعود با آنجا است لقلے دیگران فرع لقلے اوست سبحانہ زیرا کہ نشاۃ دنیویہ
 تاب برداشت لقلے او تعالی بروجہ کمال ندارد لہذا طالبان او درین نشاۃ ہوارہ جگر کباب دیدہ
 پر آب اندر وہمہ وقت سوگوار در سوز و گداز و بیقرار شبانہ در انتظار طلوع آفتاب احدیت بیدارند و
 روزانہ در ہوائے ماہتاب ہویت متعطش و بیقرار۔ بیت

منہ عکزین رہ گذرمی برند لب خشک و دانان ترمی برند

بے او آرام ندارند و با ما سوا انس و الفت نمی گیرند و یابن ترانہ دایم مترنم اند۔ بیت

بچہ مشغول کنم دیدہ و دل را کہ بدم دل ترمی طلبید دیدہ ترمی خواہد

شوریدہ کارند و آشفتنہ حال در جہان بے جہان اند و در عالم بے عالم اند مع ذلک فی الحقیقت دعا
 اینہا اند و سائر افراد عالم با اینہا بر پا و دولتمندان این جماعت اند و آزادان ہم ایٹان کہ نہ

مشکان

شوریدگانند

با بیچ کس پیوند دارند و نہ بالنفس . بیت

غلام نرگس مست تو تاجدارانند خراب بادۃ لعل تو ہوشیارانند

اگر سرمایہ حاصل دارند اولاد دارند و اگر تکلم و خطاب دارند ہم باوے دارند ہر چیز بظاہر با و شما تنکلم و محاطیم لیکن فی الحقیقہ حدیث درد و شکوہ اندوہ با و لیست درین حدیث نیز اینہا ترجمان پیش نیند
إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ خوش گفت خداوند مرا ازین قوم گردان یا از نظر اگیان این قوم گردان کہ قوم دیگر راطاقت ندارم مانا کہ چاشنی از شربت دردمندان نصیب باطن شما گشتہ است کہ آرزوے فقر و تجرید نمودہ اید بلے بیت

ہر کسے کو دور یا انداز اصل خویش باز جوید روزگار و وصل خویش

از جوانان مستعد افسوس می آید کہ فطرتہائے عالی خود را مصروف این دنیہ کردہ اند و بظاہر مشغوف این قبحہ غدار گشتہ و از جوہر نفیسہ بخذف ریزہ چند فروماندہ اند جمال مطلق تا با ناست و راہ آند و رفت کشادہ و با پست فطرتان ازان جمال محبوب و مجوریم . بیت

والسلام علیکم وعلیٰ آلکم

در جهان شادی و ما فارغ در قرح جرعہ و ما ہشیار

آمد سحر آن دلبر خونین جگر آن رباعی گفتمہ کہ تو بر خاطر من بار گران

ثمرت بادا کہ من بسویت نگران باشم تو نہی چشم پر وے دیگران

مکتوب صد شصت و پنجم (۱۶۵)

شیخ الیاس در شرح بعضی کمالات مصطلحہ این طریقہ علیہ .

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين محمد وآله اجمعين اباعد چون صلاح آثار شیخ الیاس ازین فقیر درخواست کہ بعضی از کلمات کہ درین طریقہ علیہ زبان زد و دائر است شرح آن بنویس اجابۃ للمسئول باندا زہ فہم قاصر خود نوشتہ آند و اللہ سبحانہ املہم للصواب سفر در وطن عبارت از سیر نفسی است کہ آنرا جذبہ نیز گویند ابتداءے معاملہ این بزرگواران

Marfat.com

ازین سیر است و سیر آفاقی که سلوک عبارت از ان است در ضمن این سیر قطع می یابد و در سلاسل دیگر شروع کار از سیر آفاقی می کنند و انتها بسیر انفسی می شود و شروع کار از سیر انفسی خاصاً این طریق است و اندراج نهایت در بدایت بهمین معنی است که سیر انفسی که نهایت دیگر است بدایت این اکابر است سیر آفاقی مطلوب ابیرن از خود جستن است سیر انفسی در خود آمدن گردد دل خود گردیدن درین معنی گفته اند بیت

همچونابینامبر هر سوے دست با تو در زیر گلیم است هر چه هست
خلوت در انجمن یعنی در انجمن که محل تفرقه است از راه باطن با مطلوب خلوت داشته باشد

و تفرقه بیرونی بحجره درونی راه نیابد - بیت

از برون در میان بازارم وز درون خلوتیست بایام

در ابتدا این معنی بتکلف است و در انتها بتکلف و درین طریق این معنی چوں در ابتدا دست می دهد و راه برآی حصول آن وضع کرده اند از خصائص این طریق آمده است هر چند شتهیان طرق دیگر نیز دست می دهد و اندرین معنی گفته اند - بیت

از درون شو آشنا و ز برون بیگانه باش
این چنین زیبا صفت کم می بود اندر جهان

من لم یملک عینه فلیس القلب عنده -

نظر بر قدم عبارت از آنست که در راه رفتن نظر بر قدم دوخته شود و محسوسات متلونه پراکنده نکند تا بحیثیت اقرب یا شد چه در ابتدا دل تابع نظر است پریشانی نظر در دل تا اثر می کند خوش گفت - بیت

بچه مشغول کنم دیده و دل را که دمام
دل ترامی طلبد دیده ترامی خواهد

ن
جوید

هوش در دم عبارت از آنست که واقف نفس خود باشد تا بغفلت نبراید کلمه سوم برآی دفع تفرقه است که از آفاق می خیزد و کلمه چهارم دفع تفرقه انفس است - یاد کرد و یادداشت سالک تازیا که در تکلف و تصنع است و بحقیقت و بلکه حضوره پیوسته است در مقام یاد کرد است - بیت

دایم همه جا با همه کس در همه کار می دار نهفته چشم دل جانب یار

و چوں حضور و ام پذیرد و از تکلف یاد کرد و وارید بلکه گردد که بنی منتفی نشود یادداشت بود - بیت

دارم همه جا با همه کس در همه حال در دل ز تو آرزو و در دیده خیال
 و یاد داشت را معنی دیگر هم هست بغایت عالی و آن معنی در خور این مکتوب نیست ،
 وقوف قلبی آنست که نگران واقف دل بود و توجهی و نظری بآن داشته باشد قطع نظر از ذکر بکند
 تا تفرقه بآن راه نیابد و بنقوش باسوی منتقش نگردد و گفته اند که دل بیکار نیست یا با ما سوی آمیخته
 است یا با مطلوب در آویخته است آدمی تا بیدار است حواس ظاهره که جوایس اند اخبار عالم
 بدل می رسانند و در تفرقه می دارند و چون بخواب می شود حواس باطنه این کار می کنند و دل ایشان
 می دارند و چون صاحب دل متوجه بدل خود می گردد گویا حصنی گردد دل ازین توجه پیدا می شود و
 نمی گذارد که اخبار عالم بدل بر سر درین هنگام دل بمقصد اقصی در آید و چه بیکاری در حق او مفقود است
 چون ازین طرف ممنوع گشت چاره ندارد غیر از توجه بآن طرف احتیاج بذکر و توجه مذکور ندارد
 دل از دشمن بازدار دوست اطلبیدن حاجت نیست رنگ از آئینه بزده غیر از ظهور نور هیچ نیست
 از حضرت ایشان شنیده ام که کسی را که ذکر قلبی در نگیرد و متاثر نشود ویرا از ذکر باز داشته بجزر و قوف
 قلبی امر باید کرد و توجهات باید نمود تا ذکر در گیرد -

وقوف عددی عبارت از آنست که بر عدد ذکر نفی و اثبات بر نهی که درین طریق معهود است
 واقف باشد تا در هر نفس طاق گوید نه جفت. مراقبه مشتق از ترقب است ترقب انتظار را گویند پس مراقبه
 جمع نمودن حواس ظاهره و باطنه است در انتظار محبوب. بیت

همه چشمیم تا برون آئی همه گوئیم تا چه فریائی

عزیز گوید مراقبه را از گریه آموختم و مراقبه را معنی دیگر هم هست و آن آگاهی و علم بنده است
 بدوام اطلاع حق سبحانه و بر و حضور و تعالی مرا و را خواجه بزرگ قدس سره می فرمودند که طریق مراقبه
 از طریق نفی و اثبات اعلی است اقرب است بجزبه از طریق مراقبه بمرتبه وزارت و تصرف در
 ملک ملکوت می توان رسید اشرف بر خواطر و بنظر موهبت نظر کردن و باطن را منور گردانیدن
 از دوام مراقبه است از بلکه مراقبه دوام جمعیت خواطر و دوام قبیل دلها حاصل است این معنی را

جمع و قبول می نامند۔ سلطان ذکر آنست که ذکر تمام بدن را فرو گیرد و هر عضو در رنگ دل ذاکر
و متوجه مطلوب گردد۔ بیت

هر دم بهوائے تست دمساز هر موی زگیسوم به پرواز

رابطه حفظ صورت پیر است در دل حضرت خواجہ احرار قدس سره اشارت بر رابطه نموده اند

جائے کہ فرموده اند۔ مصراع سایه رهبر به است از ذکر حق

یعنی این طریق از ذکر نافع تر است بیانش آنست که مرید بیچاره چونکه گرفتار عالم سفلی است بعالم علوی

مناسبت ندارد تا اخذ فیوض و برکات از آنحضرت بے توسط نماید متوسطے پایدار و ندر هر دو جهت که

از عالم علوی حظه فر گرفته بعالم سفلی جهت دعوت ارشاد رو آورده باشد و از راه مناسبت اولی

از عالم غیب اخذ فیوض نموده از راه مناسبت ثانیہ کہ بعالم سفلی دارد فیوض را بمستعدان رساند و آن

واسطه در حق مرید پیر است کہ اتصال بچونی بغیب لغیب نموده بعالم شہادت رجوع نموده است پس مرید

هر چند وجوه مناسبت به پیر بیشتر داشته باشد اخذ فیوض از باطن او زیاد تر نماید بیت

زان روی کہ چشم تست احوال معبود تو پیر تست اول

و چیز بایے کہ مناسبت به پیر آن حاصل شود محبت است به پیر و خدمت رعایت آداب

اوست ظاہر او باطناً و اتباع اوست در عادات عبادات و مرادات خود را تابع مرادات او ساختن

و خود را در حضور او کاملیت بین یدی الغسال دیدن در پیر فانی گشتن و لهذا گفته اند کہ فتافی البشخ

مقدمہ فتافی اللہ است طریقہ رابطہ از اجل این امور است و اشرف مناسبت به پیر پیرامی کند و سهل امور

مسطوره است کہ محصل مناسبت اند و چون نسبت رابطہ غالب می آید خود را عین پیری یابد و لباس

صفت او خود را موصوف می یابد و هر کجا کہ می نگرند صورت پیری بیند۔ بیت

درود یوار چو آینه شد از کثرت شوق هر کجای نگرم روی ترا می بینم

توجید یگانہ گردانیدن دل است از التفات بما سوی و از شہود و شعور باعدا۔ بیت

توجید بعرف صوفی صاحب سیر تخلیص دل از توجه اوست بغیر

عدم فناست در حجت جذبہ و آن عبارت است از عدم شعور بہ خود و باوصاف خود وجود
عدم بقائی است کہ برین قناعت مرتب شود این فنا و بقا چون در حجت جذبہ است کہ سلوک بآن ضم نگشتہ
است از عود بوجود بشریت ایمن نیست پس ولایت بآن بحصول نہ پیوند و فنا و بقاے حقیقی
است کہ ولایت بآن مربوط است از عود مذکور ایمن است دوام آنرا لازم فناے حقیقی نیسان با سوی
اوست تعالی و زوال علم ماعد حضرت ایشان با قدس سرہ فرمودہ اند کہ اگر زوال علم حصولی اشیا
فناے قلبی است و اگر زوال علم حضوری است کہ عبارت از نفس حاضر است فناے نفس است
وجود فنا بقائی است کہ برین قناعت مرتب می شود و بوجود موموب بولایت تا نبیہ موجود گردد حضرت خواجہ
نقشبند قدس سرہ ہمیں معنی فرمودہ اند کہ وجود عدم بوجود بشریت عودی کنایا و وجود فنا بوجود بشریت
عودی کند۔ باز گشت عبارت از ان است کہ بعد از ذکر نفی و اثبات بطریق معهود بزبان قلب
بگوید خداوند مقصود من تویی و رضائے من بتو۔

مکتوب صد شصت و ششم (۱۶۶)

بحافظ عبدالکریم در شرح احوال او۔

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفیٰ مکتوب مرغوب انوی اعزی مولانا عبدالکریم
رسید موجب مسرت گردید حمد اللہ سبحانہ کہ از جمعیت التذام معنوی خالی نیند از یاد فقر فارغ نہ شاید
کہ ہمہ برین منوال احوال را نویسان باشند و اوقات را بوظائف طاعات مراقبات معمور دارند و
از دوال و ظلال باصل و بدلول حقیقی رو آرند و از علم بکیرت از گفت بجموشی آیند و از پوست بمغز و از
لفظ بمعنی گرا آیند خوش گفت بیت

قوے ز وجود خویش فانی رفتہ ز حروف در معانی

ہر چند مطلوب حقیقی چنانچہ و رائے لفظ است بیرون معنی است نیز و برتر از پوست مغز است بیت

لا دھوزاں سرایے روز بہی باز گشتند رجب و کیسہ ہی

اہل ازان دولت سرادر رنگ ظل در راہ است چون باہل پس نسبت علیہ فی الجملہ محبت ارادت درست کردہ اید امید است کہ باندا زہ آن نقاب از جمال این معنی بکشاید و شربے ازین مشرب عطا فریاد و آنچه نوشته بودند کہ در وقت ذکر نفی و اثبات گاہ گاہ خود را لاشے محض می یابید لاشے محض یافتن را در مقام است یکے آنکہ متنسبات را از وجود توابع آن باہل حوالہ نماید و خود را بعد م صرف ملحق بیند و بہانا تعبیر نتواند نمود این حالت بغایت اسیل و عبرت فناء نفس است و بشر وصول کعبیہ مقصود۔ دوم آنکہ بے این حالت دید مسطور متحقق بود این نیز نیک است کہ از مقدمات حالت اولی است ہر چند از مقدمات تا مقدمات فرق بسیار است۔

نوشته بودند کہ نہ شعور بخود ماند و نہ شعور بعد شعور خود این حالت در فناء قلب کہ بمشافہ نزدیک می شد حاصل است چہ در هنگام نیان اتمی قلب نہ شعور بجا سوی دارد و نہ شعور بعد شعور در ظاہر دوام این حالت منفسر است ہر چہ دوام ندارد از چیز اعتبار ساقط است والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب صد شصت و ہفتم (۱۶۷)

نیز بجا فظ عبد الکریم در تنزیہ مطلوب دلالت بر اعلاے ہمت۔

حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ گرفتار مطلبی گرداناد کہ دامان عظمت و کبریا بی ادبوت تمنا و آرزو باوت نشود و ہمتی در طلب او عطا فریاد کہ ہر چہ از فے ظاہر شود ظاہر و باطناً چشم ازان پوشیدہ التفات آن نماید بلکہ بسوزد و بگدازد و بیچ چیز نخواہد و ہمارے ملتفت نگردد این زبان نہ ہجر اورا خواهد نہ وصل را ہجر محبوب چگونہ میخواید وصل اورا برائے آن نخواہد کہ بیقین یقین دانستہ است کہ وصل و اتصال بآن فراخ و خوصلہ اوست و مقید با استعداد و وایافت او و امرے کہ او گرفتار آنست ازین مقدمات منزه و منبر است ازین فیود معرا پس از بلند ہمتی بآن وصل التفات نمی نماید و ہر چہ ازان ظہور نماید از ہمہ رو تافہ مطمح ہمتش جز مطلوب حقیقی کہ ورائے ظہورات و ورائے آرزو ہاست چیز دیگر نیست۔ مصرع آن لقمہ کہ در دہان نگنجد طلبد۔

تفہیات

مع ذلک از مطلوب بایوس ہم نیست کہ این معاملہ فوق معاملہ یاس است عجب معاملہ است
 نہ ہجر مطلوب را میخواید و نہ وصل اورا و یاس ہم ندارد و درین جامع اضداد ہم رفع نقائص از
 استحالہ برآمده است عرفت ربی بجمع الاضداد این کمال وابستہ بمقام محبوبیت است زیرا کہ
 محب کہ ہموارہ شہود محبوب را میخواید و دائم وصل و اتصال اورا از زمین کجا یا رائے آن دارد
 کہ پرتوے از محبوب ظاہر شود و خود را تو اندنگاہ داشت عزیزے گوید بیت
 ہوے تو از جا ہم مست و بخورد زہر سو کہ آواز پائے بر آید
 محب باثار و افعال و صفات جمال و جلال و بحسن خدو حال محبوب شیفتہ است محبوب
 کہ نشانے از اصل دارد و گرفتار ذات ست من جیت ہی و از غلبہ این گرفتاری باین امور ملتفت
 نمی شود و قبلہ توجہ را پراگندہ نمی کند و السلام

خط

مکتوب صد شصت و ہفتم (۱۶۸)

بہ آغاز شہد در آنکہ شرط نخستین این راہ فناست۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اللّٰهُ تَعَالٰی ابواب فیوض و ترقیات را ہموارہ مفتوح دارد
 آدمی مادام کہ در بند علم و دانش است از معرفت بسیط کہ نزد اہل اللہ معتبر است بی بہرہ است
 نسیان باسوی وزوال علم باعد شرط نخستین این راہ ست علم حصولی اشیا باشد یا علم حضوری کہ
 عبارت از نفس حاضر است تا ساحت باطن از نقوش علمیہ اشیا پاک و مصفا نشود ظہور انوار قدم
 صورت نہ بندد و تا نفس حاضر بریاست راہے با آن حریم ندارد بیت
 بیچ کس را تا نگردد اوست نیست رہ در بار گاہ کبریا

مکتوب صد شصت و ہفتم (۱۶۹)

بمیرضیاء الدین حسین در آنکہ یاس از عمل مستلزم اعتماد بر کرم است۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى صحيفه شريفه که بمصوب قاصد بلا محمد زاهد
ارسال داشته بودید رسیده مسرت بخش گردید۔ مصرع

اے وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کردی

مقدمات بسوطة کہ نبی از یاس تام از عمل اینکس باشد و اعتماد کلی بر کرم و فضل لم یزلی بود
اندر ارج نموده بودند بوضوح پیوست بے ہر چیز یاس از عمل بیش اعتماد بر فضل بیش از عزیزے پرسیدند کہ
این ہمہ امید کہ داری از چہ روئے داری فرمود بیاسی من کل عملی یعنی این ہمہ امید کہ دارم بسبب یاس
من ست از ہمہ عمل خویش و آنچه از ذکر مرگ قیامت و غالب آمدن شوق دار اللقا بجهت غلبہ رجا و
حسن ظن با و تعالی مندرج بود نیک و مبارک است حدیث نفیس احسن ظنک بربک و حدیث قدسی
انا عند ظن عبدی بی مؤید این معنی است مقدمات شوق آمیز و سوز انگیز نوشته بودند و نیز نوشته
بودند الہی چون آشنائے تو یا خلق بیگانه است بر آشنائی کہے ندارم انج امیدوار ساخت حق سبحانہ تحقیقت
این آشنائی رساند و رہائی تمام از خود و از خلق نصیب وقت گرداند۔ مصرع

اے وائے بر آنکہ از خود از خلق نہ رست

و کمال این انقطاع و ذہاب عین و اثر از سالک از روئے یافت و شہود بے تجلیات صفاتیہ بلکہ بے تجلی
ذات تعالی میر نیست ذہاب آثار ظلمات عدم کہ شب دیکور بعد و دور سیت بے طلوع آفتاب احدیت از
افتق غیب الغیب بر خرابیہ سالک کہ بسبب آن بدولت قرب صال تواند رسید ممکن نہ والسلام

مکتوب صد ہفتم (۱۴۰)

بمولانا محمد حنیف در آنکہ باید کہ ذکر بیچ غرض مشوب نباشد حتی الاحوال و المواجید۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ مصرع

از ہر چہ میرود سخن دوست خوشتر است

مخدو با طالب حدیث ذات را باید کہ ذکر و فکر بخلوص امنیت کند و مشوب با غراض و

ربو بصیرت

امانی خود نسازد بلکه احوال و مواجید هم در آن ملحوظ و منظور نبود مقتضای معارف اذکر و ذنی
اذکر که از آن طرف نیز باید خوانند کرد به بنید که بچینج یاد فرمایند و بکدام عطیه نوازند بلکه در ذکر
باید که جانب اذکر که ملحوظ نباشد و بخلوسینه یاد کند.

اگر گویند که از کریمه یَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا خلاف آن مفهوم می شود و آنکه گفته اند
که می تواند که مراد خوف اعن الا نقطاع و طمعانی الوصال باشد تشفی از این شبه نمی نماید چه بسا است
که منظور در ذکر و عبادت این خوف و این طمع هم نبود و وصل و فراق محظور نباشد گوئیم که شک
نیست که او سبحانه بذات اقدس خویش نیز مستحق ذکر و عبادت است قطع نظر از ثواب عقاب قرب و
درجات این کریمه منافی این معنی نیست غایت الامر و راست که این کریمه ناظر باستحقاق صفاتی باشد
و استحقاق ذاتی و رائے آن بود و از نصوص دیگر که تسبیح و ذکر در آن مفید خوف و رجائست مستفاد
گرد مثل **إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى** و کریمه **وَمَا تُفَفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ**
می تواند که دعا در کریمه **يَدْعُونَ رَبَّهُمْ** یعنی سوال بود که مقابل ذکر است چنانچه در حدیث
قدسی آمده است **من شغل ذکره عن مسألتي اعطيتة افضل ما اعطى السائلين** و سوال
من حیث انه سوال البته خوف و طمع در آن ملحوظ است بخلاف ذکر.

مکتوب صد هفتاد و یکم (۱۴۱)

بحاجی محمد افغان در نصیحت

مخروبا اوقات را معمور دارند و بخلوت و تنهایی بیشتر راغب باشند و اختلاط با مردم
خصوصاً مردم بیگانه که داخل طریق نیستند کمتر نمایند و بقدر ضرورت با آنها نشست و خاست کنند
لیکن با احوال طالبان نیک پردازند و تفقد و احوال پرسی آنها چنانچه باید بجا آرند و حق شرعی اهل غایب
را نیز بجا آرند و اختلاط کثیر با آنها نه نمایند که مصاحبت ناسمیل ببطام دنیاوی می آرد و از
حق سبحانه غافل می سازد و دور می اندازد.

مکتوب صد ہفتاد و دوم (۱۷۲)

بہ محمد کاشف در آنکہ در حق کمال ظاہر در رنگ باطن بدوام حضور موصوف است۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اللّٰهُ تَعَالٰی اَرْقِیْتَ مَاسُوۤیَ مَحْرُکِنَا رِبَّالْبُنُوۡنِ وَالصَّادِ
وَ اِنْ تَعُدُّ وَا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوۡهَا اَزْ جَانِبِ حَقِّ سِجَانَةِ فِیضِ وَا نِعَامٍ دَائِمِیۡ اَسْتَ بَرَبْرَه
فیض صوری و معنوی ظاہری و باطنی کہ اگر یک ساعت یک لمحہ این فیض منقطع شود اثر از بندہ
نماند چہ وجود و چہ کمالات تابعہ وجود پس بر بندہ ناگزیر است کہ یک لمحہ و یک چشم زدن از آنحضرت
غافل نہ باشد و بدوام حضور موصوف بود عجب خسران و خجالت است کہ منعم حقیقی در صدر و انعام
بود و منعم علیہ توجہی با و نہ داشته باشد و معرض بود۔ بیت

کے کو غافل از حق یک مان است دران دم کافر است اما نہان است

شک نیست کہ دوام حضور نسبت باطن ممکن بلکہ واقع است علی الخصوص در طریقہ یا بکرم
اللہ سبحانہ این دوام بسیر الحصول است در ابتداءست می دہد ولیکن این دوام بظاہر متعسر است
چہ ظاہر کہ بکثرت آویختہ است از غفلت چہ نیست از خواب و اختلاط با مردم گذرنہ، آری اگر
این غفلت ظاہر را مقرون بہ نیت صالحہ گرداند غفلت عین حضور گردد نوم بہ نیت دفع کسل در
طاعت و اخل طاعت است نوم العلماء عبادہ شتود باشند و اختلاط با خالق بہ نیت ادائے
حقوق شان از امور شرعیہ است و کل مطیع اللہ تعالیٰ فی امر ذکر لہ پس دوام حضور نسبت
بظاہر نیز متحقق باشد و ظاہر و باطن بدین تقدیر بدوام آگاہی موصوف بود چہ باطن بہ تمام
بے شرکت مرحق راست جل و علا و ظاہر کہ گاہی حاضر و گاہی غائب است نصف آن نیز مراد است تعالیٰ و
نصف دیگر از ظاہر کہ بصورت در غفلت غیبت است چون در اطاعت مولیٰ است سبحانہ نیز عاید
بآن جناب قدس است اِلَیۡہِ یَرْجِعُ الْاَمْرُ کُلُّہٗ فَاَعْبُدْہٗ وَ تَوَكَّلْ عَلَیۡہِ۔ باید دانست کہ این دوام
کہ نسبت بظاہر و باطن بود نصیب کمال است از افراد انسانی کہ از اطاعت نفس امارہ بر آیدہ اند

بلکہ باطمینان نفس مشرف گشته اند و بقائے تم و بقائے اکمل پیوسته و از کلفت تصحیح نیت و اخلاص
در عمل و ارستہ اندہر کہ در تکلف تصحیح نیت و اخلاص است مخلص است بکسر لام و آنکہ از تکلف گذشتہ
است و بحقیقت پیوستہ مخلص است بفتح لام کہ در کریمہ **انہ من عبادنا المخلصین** وارد است
و المخلصون علی خطر عظیم و السلام

مکتوب صد ہفتاد و سوم (۱۷۳)

بخواجہ ابراہیم در جواب سوال او از معنی عبارت عزیزے کہ گفته علم حق را تعالی در علم خود گم می یابم -
بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات می رساند مجاری امور مشکور است المرجومہ سبحانہ
استقامتکم علی جادۃ الکبراء فانہا ملائکہ الامر بدو و نہا خراط القناد۔ نوشتہ بودند کہ عزیزے گفته
است کہ علم حق را تعالی در علم خود محومی یابم ازین سخن اظہار استغاضہ نموده بودند و نوشتہ بودند کہ عکس
این باید گفت کہ علم خود را در علم واجب محومی یابم۔
استبعاد

مخدوم باید غرض را گنجایش نیست لیکن نشا این دید را باید حست بدانند کہ نشا این دید
آنست کہ علم خود را مرآت علم واجب جل سلطانہ یافته و مرآت را اجمع از یافی المرآت خیال نموده
در رنگ آنکہ صورت آفتاب یا آسمان در آئینہ ظاہر شود و سادہ لوحی آفتاب را یا آسمان را جز آئینہ
نصورت نماید این از قبیل اشتباہ نمودج شے است بشی چہ ظاہر در مرآت نمودج آفتاب است
نہ نظر آفتاب ازین بیان حل شد معنی آن بیت مولوی معنوی قدس سرہ کہ فرمودہ۔ بیت
علم حق در علم صوفی گم شود این سخن کے باور مردم نشود
و نزدیک بانست آنچه از شیخ محی الدین بن العربی قدس سرہ الغزنی نقل می کنند کہ گفته است کہ جمع
محمدی اجمع از جمع الہی است چہ جمع محمدری جامع مرانہ و جوہ امکان است بخلاف جمع الہی
این نیز از قبیل اشتباہ نمودج است باصل چہ ظاہر در مرآت محمدری صورت مرتبہ و جوہ است
نہ عین آن مرتبہ خوش گفت۔ بیت

تواز خوبی نمی گنجی بعالم مراہرگز کجا گنجی در آغوش

ایں درویش را نیز این دیدگاه گاہ در یادہ خود حصول می پیوندد و لیکن منشاء آن بکرم اللہ سبحانہ معلوم است از زلت و خطا محفوظ است ما للتراب ورب الارباب این قسم چیز ہا درین راہ بسیار رومی دہزار ہمہ باید گذشت و عجز و نادانی باید آید و بندہ باید شد و خیال خواجگی از سر باید برداشت و کمال خاکساری لوازم بندگی بجا باید آورد اگر بہ بندگی قبول فرمایند زہے عز و شرف والا خسارت نقد و وقت است کمال ممکن در بندگی ست خداوندی با و تعالی المسلم است۔ بیت
گرز معشوق خیالے در سہراست نیست معشوق آن خیال دیگر است
والحمد لله اولاً و آخراً و الصلوٰۃ والسلام علی رسولہ دائماً و سر ملا و علی رسولہ الکرام و صحبہ
العظام الی یوم القیام

مکتوب صد ہفتاد و چہارم ^(۱۴۴)

بخواجه گدا در بیان خلاصہ سلوک بطریق اجمال۔

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ اخوی گرامی خواجہ گدا محمد ازین در افتادہ دعائے فراوان خوانند و اوقات را بنذر و مراقبہ بسر بند کج بیکہ دل را انقطع تام از باسوی مذکور حاصل آید و تعلق جہی و علمی او از انبیا زایل گردد حضور مع اللہ سبحانہ و صفاتی دل شود و از تصنع و تکلف یاد کرد و از ہر چہ تہمت سمع صفت سامعہ بصرفت باصرہ بعد از ان سعی کند کہ این وصف حضور با پنجاب اقدس رجوع کند و نفس حاضر از میان بر خیزد و حضور او خود بخود بے فراحت اغیار صورت بندد این
نسخہ حال و خلاصہ تحقیق اہل کمال والسلام

مکتوب صد ہفتاد و پنجم ^(۱۴۵)

بحاجی حسین در آنکہ مشاہدات و منجلیات را نفی باید نمود۔

جناب مشیخت آبا شیخ حاجی حسین محب دور افتاده را فراموش نکنید گاهی بد عیاد آوری
 نمایند و از اعلام احوال خود و تفقد احوال دوستان غافل نباشند و بعد ابدان را سبب بعد قلوب
 سازند و ابواب فیوض را که از راه قلوب ست همواره مفتوح دارند و جمیع مشهورات و مخیلات
 خود را که بعنوان حقانیت ظاهر شود نفی نمایند و در باوری معاومات و مشهورات پوسید و خواهان
 نسبت مجهول کیفیت باشند آری مشهوری که تمثال نسبت مذکور بود و تذکار آن معامله نماید
 نفی آن در کار نبود و بر وظائف طاعات و عبادات مستقیم باشند و همه اوقات را در آن مستغرق
 دارند و السلام اولاً و آخراً -

مکتوب صد و هفتاد و هشتم ^(۱۷۶)

بمیرزا لطف الله بن سعید خان در آنکه فتنه شرط معرفت است ترغیب بر تحصیل این دولت علیه -
 حضرت حق سبحانه ظاهر را بر پور شرعیته غا آراسته و باطن را از ثمرات و برکات آن شاداب و
 سیراب اراد بالنبی و آله الامجاد علیه و علیهم الصلوات و البرکات الی یوم التناد - مخدوم چونکه مطلوب
 از ایجاد نبی آدم تحصیل معرفت حق است جل و علا و معرفت بطور این طائفه علیه بے فتنه در معرفت
 صورت نمی بتدد - بیت

بیچ کس راتا نگر دد او فتنه نیست ره در بارگاه کبریا
 پس بر امثال ما هم جو ران ناگزیر است که عمر گرامی را بنحو این دولت مطلوبه صرف نمایم و
 پیش از فتنه صوری بفتنه حقیقی بشتابیم و سرمایه وقت را در پے استیفاے لذات فانیه نگماریم
 و تعمیر چیزے که تخریب آن خواسته اند نمایم عذاب بعد و حرمان بدتر از عذاب جسم است چنانچه لذت
 قرب وصال زیاده از لذات جنات نعیم است فیلویلتنا علی من اعرض عن الله و واحسرتنا علی
 من فرط فی جنب الله دوباره در دنیا آدرنے نیست من کان فی هذیه اعلمی فیهو
 فی الاخره اعلمی و اصل سبیل لاه بیت

ترسم کہ یار با مانا آشنا بماند تا دامن قیامت این غم بجا بماند
 از جوانان مستعد افسوس می آید کہ فطرتہائے عالیہ خود را مصروف این تہ گرانیدہ اند و بظاہر مشغول
 این قبحہ غدارگشتہ و از جواہر نفیسہ بخر فرتہائے چند فروماندہ جمال مطلق تابان ست راہ آورد رفت
 آن کشادہ امثال با پست فطرتان ازان جمال مجبوبیم و ازان حریم متعال مجبور۔ بیت
 در جہاں شاہری و ما فارغ در قدح جرعہ و ما ہشیار
 کمال خجالت و انفعال است کہ حضرت کریم دونوال بان عز و جلال نظری باین ذرہ مثال اشته باشد
 و از سر علانیہ او آگاہ بود و از نہایت جہالت توجہ قلب ابدی گراں آرد و سرنیاز باغیا را و دارد۔ رباعی
 آد سحر آن دلبر خونین جگر آن گفتا کہ تو بر خاطر من بار گراں
 شرمت بادا کہ من بسویت نگر آن باشم تو نہی چشم بر سے دگر آن
 باید کہ تا ہنگام ملاقات صوری طریقہ مفاوضت اجاری دارند تا راہ افاضات معنوی مفتوح تر باشد۔

مکتوب صد ہفتاد و ہفتم (۱۷۷)

بملا جمال الدین درانکہ بر کشوف و قانع اعتماد نباید ہا دکمال معتبر مقرر صانع است جل و علا و در تحقیق پنا۔
 الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفے صحائف شریفہ بتعاقب یک دیگر رسیدہ خوشوقت
 و پہنچ گردانید حضرت حق سبحانہ ہموارہ با ذوق و شوق داراد و عروجات و ترقیات ہاد۔ مخد و ما چوں
 تفرقہ در کشوف و مناسبات بشارات صحیحہ صادقہ و خلاف آن منعسر است اعتماد بران نباید نہاد
 و اعتبار آن چندان نباید نمود کہ کمال معتد بہ بان مرلوب نیست آنچه شایان اعتماد است و بیشک
 منجی است کتاب سنت است باید کہ ہمت بر آن گمارند کہ عمل بمقتضائے کتاب سنت میسر آید و ذکر
 نیز از امورات شرعیہ است و ام آنرا از دست نہ ہند و اوقات را بان مستغرق دارند و کمال کہ اہل اللہ
 مقرر نمودہ اند معرفت صانع است جل و علا و معرفت عبارت از فناست در معروف۔ بیت
 تو مباش اصل کمال این ست و بس رود روگم شو وصال این ست و بس

و فنا بطور یاد و گوئی است پس فنائے قلب نسیان اوست با سوی مذکور را بحدے کہ اگر تکلف
 او با سوی نماید بیادش نیاید با کجمله تعلق جی و علمی او از با سوی منقطع گردد و فنائے نفس عبارت از
 ستفائے نفس حاضر است تمام و محقق است بعدم صرف بحیثیتے کہ تعبیر از خود با تا نتواند کرد درین
 سوطن عارف لانه ذکرے بود و نہ توجھے چه از عارف اثرے نمازده است ذکر و توجھ کہ را بود بعد از ازاں
 اگر توجھ و ذکر و حضور است از خود بخود است مقصود ازین فنا زوال گرفتاری مادون حق سبحانه است
 چه آفاق و چه نفس کہ سم قائل و مرض مہلک است انجلائے ایمان است و انقیاد احکام شرعیہ است
 بروجہ کمال و حصول سیر است در امثال او امر و انتہا از نو اہی و دفع عجب ریاست در طاعات تا
 خلاص پیدا آید و اطمینان نفس امارہ است کہ بالذات معاری احکام الہی است جل و علا
 و مسلمان گشتن است با سلام حقیقی مجمل آنکہ مقصود از سیر و ساوک و فحشا و بقا تحصیل بندگی است
 و بیسی تا احکام و لوازم بندگی کماہی بقدر الامکان بجا آرد و سرکشی کہ از راہ نفس و ہوا پیدا است
 و بزوال آرد نہ آنکہ بندہ سر از رقبہ بندگی بکشد و دعوائے خواجگی بنماید و تماشا ئے صور و انوار غیبی
 کند صور و انوار حسی چہ کی دارد کہ کسے آنرا گذشتہ ہو س صور و انوار غیبی نماید صور و انوار حسی و غیبی
 ہر دو مخلوق اند و بدراع حدوث تنسم رویت و مشاہدہ حق جل سلطانہ با آخرت تعلق دارد و در دنیا
 نیست چنانچہ اجماع علمائے کرام و صوفیائے عظام بران واقع است و آنچه بنشأ دنیوی تعلق دارد
 حصول ایقان است پس نتیجہ طریقہ صوفیہ علیہ در نشأ دنیوی کمال احکام شرعیہ است و وصل و
 مشاہدہ و قرب نتیجہ است کہ تعلق با آخرت دارد باید کہ کمر سمت را در اتیان احکام شرعیہ چست
 بر بندد و امر معروف و نہی منکر را شیوہ خود سازند و اجائے سنن متروکہ را از اہم امور دانند و
 ہر واردے کہ روئے دہد در ستر آں کوشند و برو قانع و منامات اعتماد نہ نہند اگر کسے در خواب
 پادشاہ یا قطب وقت گشت چہ می شود پادشاہ و قطب است کہ در خارج بہ این دو منصب
 برسد و اگر در خارج ہم کسے پادشاہ شد یا مکونات مسخروے گشتند کد ام بزرگی حاصل کرد و کد ام
 عذاب گور و قیامت ازوے رفع شد بہیت

گردیو مسخر تو گردد زین ہر دو چہ حاصل تو گردد

بلند ہمتان باین قسم امور التفات نمی نمایند و در مرضی مولی جل سلطانہ می کوشند و در فنا و نیستی و ستر واردات سعی می نمایند حمد اللہ سبحانہ کہ در محبت و اعتقاد بزرگان رسوخ تام دارند و اوضاع شما پسندیدہ مستمع می شود از امثال شما دوستان امیدواریم کہ این عاصی را از دعا فراموش نسازند و رحمت و مغفرت رضای خداوندی در حق این فقیر در پوزہ نمایند والسلام

مکتوب صد ہفتاد و ہشتم^(۱۴۸)

بمولانا حسن علی دزغیب بر کسب علوم شرعیہ اجیائے سنن مصطفویہ علی مصدر بہ الصلوٰۃ و السلام والتجیہ با ذکر نصاب دیگر۔

بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بسعدت آثار اخوی اعزی مولانا حسن علی احسن اللہ سبحانہ حالہ و حاصل امالہ می رساند احوال مستوجب حمد است اللہ سبحانہ الحمد والمنۃ علی ذلک المسئول من اللہ تعالی ثباتکم واستقامتکم علی طریقتہ الکبریاء فانہما ملاک

بڑوں کا طریقہ

الامر مدار النجاة و بد و نما خراط القتلے برادر چون آوان آخر الزمان است و دین سستی پیدا کردہ است و سنت متروک گشتہ و بدعت شائع شدہ تحصیل علوم و نشر آن دین طو وقت ظلمانی از اہم ہمام است اجیائے سنت محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتجیہ از اعظ

مقاصد کمرہمت در کسب علوم شرعی و نشر آن اجیائے سنت مصطفویہ چست بر بندند و زاویہ نام

زاویہ نامہ رادی

و دوام نگرانی را بجانب قدس ایزدی عزیز بانہ بوصف عجز و نیستی از دست ندہند دیگر هیچ فکر احوال

دوام نگرانی

مواجید نکند کہ کمال آن مربوط با آخرت است و امورے کہ صوفیہ وقت بان خرسندند یا از قبیل

عجز و نیستی

کسر اب یقیعۃ یحسبہا الظمان ماء است یا بہر تسلیہ شان از ہزاران یکے را وانمودہ

احوال و مواجید

خوش گفت آنکہ گفت تلك جیالات تربی بها اطفال الطریقہ این داردار عمل است

ادائے طاعت

ادائے طاعات مردانہ باشند و از واہ گوشہ را معتنم دانند و امور معاش صوری را بحضرت رز

ادائے طاعت

امور معاش

ذو القوۃ المتین سپارند و جمعیت را در ترک تدبیر آن دانند کہ معاملتہ تدبیر و جمع اسباب بدو رسول
می کشد و حصول جمعیت تام ازاں مجال عادی است دیگر فاتحہ پدید عزیز شما خوانندہ شد اِنَّا لِلّٰهِ
وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ حق سبحانہ مشمول رحمت خویش کناد و شما و اِپس ماندگان را رضا بقضائے
خود داد و وفا تہ و صدقہ و استغفار ہموارہ یاد می نموده باشند۔

فاتحہ

مکتوب صد ہفتاد و نہم (۱۷۹)

بخواجہ محمد صدیق در ولالت بر طلب استقامت بر شریعت و بر محبت مرشد در آنکہ حصول نسبت
دیگر است و علم بآن دیگر و کشف بر آنکہ حال باشد و علم بآن نباشد۔

بہار

بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات می رسانند کہ مکتوب مرغوب مع جزیے نیاز مرہ بعد
آخری رسید و مقدمات دور و دراز آن واضح گردید۔ مخدوم با ازین جانب کمال صفاست بخارے
در خاطر راہ نہ ہیرا سردگی نصیب اعدا باد در کار خود سرگرم بوند و در ہر وضع کہ باشند دوام اقبال
بوصف نیستی از دست نہ ہند و از حضرت حق سبحانہ استقامت طلبند الا استقامتہ فوق الکرامتہ
شنیدہ باشند فقیر نیز استقامت شمارا در پوزہ کردم امید کہ آثار آن بظہور آید اگر از احوال و مواجید
ہیچ ظاہر نشود و استقامت بر شریعت و بر محبت حضرت ایشان و فقرائے ایشان باشد با کہ ندارد
و از حقیقت بے نصیب نیست و اگر معاملتہ بر عکس است جز استدراج نباید دانست این سرشتہ را
محکم باید داشت نسبت بزرگان مابین عالی است از حیثہ دانش بیرون مشکل کہ دست ادراک
یکایک بدانان آن رسید ہر چند حاصل بود چہ حصول امر دیگر است و علم بآن دیگر یعنی علم حصول
نسبت باطن راست کہ علم و التذاد نصیب است اگر با ظاہر مختلط است چنانچہ در ابتدا
علم و التذاد باطن در ظاہر نیز بحکم جوار سرایت می کند و ظاہر نیز واجد و ملتزمی گردد و چون کار
بانتہا آید باطن از ظاہر مفارقت گزیند و حق جوارم نفع شود ظاہر بیچارہ از دولت باطن بہرہ
کم گیرد و خود را خالی و بے نسبت یابد بلکہ گاہ بود کہ از کمال بے مناسبتی بہ باطن مبتدی رشید را

دوام اقبال
بوصف نیستی

اقوال و مواجید
محبت مشاخر

نسبت بفرستند
نسبت ادراک علم نسبت

کہ چاشنی از انتہا بحکم اندراج التہایۃ فی البدایہ یافتہ است از قلب کہ مقام جذبہ است برآمدہ
و بہ مقلّب آن تہ پیوستہ و بظاہر بذوق و وجود موصوف است از خود کمال دانند و از خود نفی نسبت
نمودہ اورا صاحب نسبت دانند ازین جاست کہ طالب در صحبت این قسم مبتدی و متوسط بظاہر
رشد بیشتر می فہمد و وجود و التذاز زیادہ ترمی بیند چون مرشد او بشوق و وجود بلند است در مسترشد
نیز این کیفیت پر تومی افگند شیخ الاسلام گفتہ اگر خرقانی و محمد قصاب بجائے بودندے من شمارا
بوے فرستادے نہ بخرقانی کہ وے شمارا سودمندتر بودے از خرقانی، یعنی خرقانی منتهی بود مریدان
کم بہرہ یافتے۔ راقم گوید یعنی بہرہ بود و دانش تعلق دارد نہ مطلقا چہ بہرہ کمال آنست کہ در صحبت
منتهی حاصل است بہرہ اولی را باین بہرہ چہ نسبت آن صورت بہرہ است این حقیقت بہرہ لیکن از
کمال علو چون نسبت او از ادراک متعارف بیرون است در طالب نیز باین کیفیت ظہور می نماید
نسبت اصحاب کرام علیہم الرضوان ہمیں بودہ است فلا تلکن من الممتدین

شاد شیخ الاسلام
در ادراک مطلب

نسبت صحابہ

مکتوب صد ہشتاد (۱۸۰)

بحضرت خفایق و معارف آگاہ جامع علوم ظاہری و باطنی شیخ محمد یحیی دامت برکاتہ در ذکر
خصائص حضرت مجدد الف ثانی بطریق اجمال و تعرض بر احوال درویشی۔

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفیٰ محمد و ما در کتابت اخیر مندرج بود کہ در
مشافہہ ہم ذکر بعضے معارف خاصہ آنحضرت نمودہ می شود مثل گذشتن از معارف توحیدی و بالا
رفتن از مقام جذبہ و سلوک بے تکلف تسلیم و تصدیق می نماید۔ اے عزیز این مزایا و ما بہ التفاصل
آنحضرت کہ فقیر نوشتہ بود امور دیگر است کہ دیدہ عقل و و ہم در ادراک آن خیرہ و زبان خیال در بیان
آن لال است و این کمال کہ شمار در معرض بیان آورده اید رتبه ایست پائین از رتبه ہائے صعود آن
کمالات مزایا بلکہ این کمال را کہ از کمالات ولایت است نسبت بآن امور کہ منقرع بر کمالات
نبوت است ہیچ اعتبارے و اعنذارے نیست کاش حکم قطرہ داشتہ باشد نسبت بدریائے محیط

کمال است ولایت
کمالات نبوت
کی نسبت

این کمال از قبیل علوم لایق الاظهار است و آن امور از اسرار لازم الاستنار معلوم است که علوم را با اسرار چه نسبت است معامله که با خلقت آنحضرت قدس سره وابسته است جداست و اسرار و دقائق و نازکیهای که در ذات صفات نوشته اند و تحقیقات و مقالات مفرد که بیان فرموده اند علیجده و معاملات اصالت و تخمیر طیف از بقیه خلقت خاتم الرسل علیه و علی آل کل الصلوات و التسلیمات را خود چه بیان نماید و از ولایت آنحضرت که ناشی از مقام محبت و محبوبیت ذاتی است چه نشان دهد از حقیقتهای هویت که خصوصیت یا ایشان دارد و آن حقیقت مخزن رحمتهاست نامتناهی است که یک چشمه آن نشأه پهن گشته و چشمه دیگر بنشأه دیگر ذخیره شده و صفت رحمن و ارحم الراحمین هم از آن حقیقت انبعاث یافته است و ایضا ترقی از تعین اول اثبات نموده اند و دیگران را از آن منع نموده و منتها سیر و سلوک را تا آنجا گفته و فوق آن مرتبه اطلاق و لا تعین ذات بحت تصور نموده که سیر و سلوک و علم و معرفت را در آنحضرت ممنوع دانسته و حضرت ایشان چندین مراتب تعینات از گذشت آن اثبات فرموده اند و تعین اول را بمراحل از آن بالا برده بلا تعین خود چه رسد و دقائق حقیقت محمدری و حقیقت قرآنی و حقیقت کعبه ربانی و حقیقت صلوة و حقیقت که فوق این حقائق است که آنحضرت به بیان آن ممتازند در مکتوبات مسطور است و کمالات حقیقت لایت محمدری و ولایت ابراهیمی و ولایت موسوی و ولایت احمدی و کمالات انبیا و خصوصیات رسل و مزایای اولوالعزم و مبادی تعینات هر کدام ازین بزرگواران و خصوصیت حضرت روح الله و حضرت مهدی موعود و مبادی تعینات بلا، علی و ولایت حضرت صدیق و مبداء تعین ارضی الله تعالی عنه که بیان فرموده اند تا آنکه نویسد علی نبینا و علی سائر الانبیاء و الملائکه الصلوات و التسلیمات و علی اتباعهم و همچنین تفاوت اقدام اصدان بحقیقت صلوة و مرتبت انبیادین جا و صفوف اربعه این بزرگواران علیهم التحیات و خصوصیات انبیا که اسامی منبر که آیه در قرآن مجید مسطور است علیهم الصلوات و آنکه مقام آنسرور را علیه السلام بر همه این مقامات سروری است و نصیبی که آنحضرت را ازین مقام ثابت است

مقام سرور را علی
صلی الله علیه و آله

وفصیب حضرت ہمدی موعود ازاں انتشار اصالت و ولایت خود و اصالت حضرت ہمدی علیہ الرضوان
 تا کجا شرح دہر و در مرض موت اسرار و دقائق کہ بیان فرمودہ اند و کمالات اہل بیت آنسرور را
 علیہ السلام و علیہم التحیات البرکات و بعضے از خدایات شایستہ خود نسبت باینہا بچہ طریق معقول
 سازد و حقائق قیومیت و دقائق مقام خلقت مزایای محبت و اسرار صباحت و ملاححت و امتزاج این
 دو حسن مطالعہ نمودہ باشند و اسرار مقطعات کہ در بالا فرمے ازان گذشتہ دریائے است بے پایان کہ
 در گفت و شنود نیادہ و سر بستہ رفتند و آنچه نوشتہ اند کہ مکشوفات خود را برابر معارف آنحضرت می اند
 سخن در فہم معارف آنحضرت است بلکہ در فہم اصطلاح شیخ ابن عربی می و کہ بمرآئین ازان دورا برابری
 بآن جستن خیال محض است کہ ناشی از نادانی و خام خیالی است بسا نادان کہ از روئے جہل مرکب
 اعتماد بر بعضے وقائع خود ہا نمودہ در توہمات فاسدہ افتادہ اند و مردم را از راہ بردہ اند و ضلوا فاضلوا
 ضاعوا فاضاعوا برابری جستن فرع ادراک بلکہ فرع تصور است کہ بوقوع نیادہ برابری کجا و
 مساوات کو۔ مصرع بخواب اندر گر موشی شتر شد

مکتوب صد و ہشتاد و یکم (۱۸۱)

بولانا جمال الدین در بیان مقام جمع و ترغیب بر تحصیل فرق بعد الجمع۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى صحيفه لطيفه مشرف ساخت از مطالعہ
 اذواق و مواجید و اشواق و تلونیات کہ در ضمن اشعار رنگین عبارات دلکش بود حظ ہا نمود مصرع
 اے وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کردی

مخدوب امثال این و لولہائے شوق و دیوانگیہائے عشق کہ سالکان را دست می دہر
 شکوفہ انجمن جمع است کہ ہنگام استوار شمس حقیقی از غنچہ سویدائے قلبی سر می برآرد و نماز را درین وقت
 استوار مرفوع می داند و تکالیف شرعیہ را زنجیر دست پائے مجنون می یابد و خیال سقوط تکالیف
 می نماید ذکر القلق و ذنب می فہم می گوید توبۃ العوام من الذنوب و توبتی من قول

بقیقہ

لا الہ الا اللہ ونیز میگوید ذکر اللہ بسود القلب ویزداد المعاصی والذنوب وارتعین نزد
ملت یکسوست و ترائے انا علی مذهب ربی مترنم و بہ نماز رسمی کمتر می آید و بقیام و قعود آن نمیگراید
ومی پندارد و لا صلوة للمؤمن الا فی قلبہ و میخواند بیت

بکفر و باسلام یکساں نگر کہ ہر یک ز دیوان او دقتیست

ہر چند بظاہر از حدود شرعیہ تجاوز نمی نماید و بہ نماز و سایر احکام مقید است و اگر این را ہم
نداشتہ باشد محدود و مردود است کہ از محبت خارج است قارق عدل میاں محق و مبطل اتیان
احکام شرعیہ است و التزام ملت مصطفویہ علی مصدرہا الصلوة والسلام والنجیۃ ہذا و آنچه این فقیر
بآن ترغیب نموده است از تعمیر اوقات اتیان اعمال صالحہ بشوق و رغبت مناسب مقام جمع الجمع
و فرق بعد الجمع است کہ مقام صحواست درین وقت آرام در بندگی ست التذاد در طاعات ارحنی
یا بلال رفیقیت این معما و قرۃ عینی فی الصلوة اشارۃ است یا بنی متمنا این کمال ناشی از مقام نبوت
است آنچه بالا گذشت ناشی از شطح ولایت این اسلام حقیقی است و آن کفر حقیقی نسبت آن باین نسبت
قطرہ ایست بادریائے محیط بلکہ نسبت قشر است بالب بلکہ نسبت مہوہوم است با موجود حقیقت معالہ
ایتجا ہویدا است آنجا بیش از شرح و نمونہ نیست از شمس حقیقی جز مثال ازاں حاصل ندارد خوش گفت بیت
تواز خوبی نمی گنجی بعالم مرا ہرگز کجا گنجی در آغوش

چون این کمال پر تواند از کمال سابق رو یا ستار آرد و نشانے ازان نمازند بلکہ ازان نام مستغفر بود
نماز مقصور برین صورت نیست در عالم غیب الغیب حقیقی دارد کہ فوق حقیقتہا است تا بآن حقیقت
ترسد از کمال این چہ دریابد و آن حقیقت باین صورت برپاست نماز محتوئے ست دلربا گوئی صورت
زیبائے او را در عالم مجاز باین ارکان مخصوصہ نمودہ اند و ادہائے رعنائی او را باین قیام و قعود و
آداب و خشوع ظاہر ساختہ ہر کہ والہ آں صورت نگر در حقیقت آن ارکان را چہ دریابد و کسے کہ فریفتہ
آں ادہا نشود حقیقت این قیام و قعود را چہ فہمید بیت

چکد مشک نراز دستم چو آن گیسو بچنگ افتد
دید صبح از گریبانم گر آن مہ در کنار آید

مکتوب صد هشتاد و دوم (۱۸۲)

بمیرزا عبیدالله در شرح احوال و جواب استفسارها و تحقیق حیوة و موت حضرت خضر علیه السلام -
 الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی بمطالعه صحیفه شریفه گرامی مسرور و خوشوقت
 گردید نوشته بودید که از آن مقام استخلاص یافته نسبت و همیه مضافه بخود را که حواله باصل است شیخ
 پیش در نظر نمی افتد در اکثر اوقات اما در اقل قلیل اوقات علم بشیخ هم نمی ماند بل علم بعدم او
 حمد الله سبحانه که از کوچه تنگ بشاهراه درآمده اند و از ظل باصل شتافته این کمال که وابسته
 بانعدام سالک است بعد از حقوق منتسبات باصل بطور حضرت ایشان با قدرت الله سبحانه بضر الاقد
 معبره بجلی صفات است کمال این تجلی وابسته به تجلی ذات است چه تمامی هر مقام مرلوبه گذشتن
 است از آن مقام از آثار تجلی ذات است که شیخ و جهاد که در نظر عارف بعد از حقوق منتسبات باصل
 می ماند نیز زایل گردد عارف محوصف و متلاشی محض گردد و آن شیخ و جهاد عدم بوده است که بواسطه
 انعکاس کمالات از سایر اعدام متمیز گشته بود و چون کمالات امانت باصل امانات ملحق شد ما به
 الانبیا از این عدم از آن اعدام نماید پس ناچار آن عدم که مرآت کمالات وجودی بوده و این مجموع
 ذات ممکن گشته بعد مطلق شود این زبان از عارف نه عین ماند و نه اثر که بتقی و کلا تندر -
 آنچه نوشته اند که در اقل قلیل اوقات علم بشیخ هم نماید انا که مقدمه این کمال بود و آنچه
 گفتیم که مقدمه این کمال بود چه ذات چون متجلی شود مراد استتار نیست و نیز از علامت این
 مقام انتقائی ذکر و حضور و توجه است از عارف اصلا و زوال مورد کلمه انا است رأسا بعد از
 حقوق کمالات باصل حضور خود بخود است و ضییب عارف از این مقام جز استهلاک استخلاص
 از قبود و همیه خروج از جهل مرکب شرک خفی و مرض معنوی بوده نیست -

و آنچه نوشته اند که وجود قبل ازین بر ذائقه چاشنی وحدت می داد و عین او تعالی می دانست
 امروز از تعینات چون اوصاف در نظر است بغایت عالی است مطابق قول علماء اهل حق شکر

می نماید

شکر اللہ تعالیٰ سببہم و موافق مذاق حضرت ایشان است این تعین وجودی بطور آنحضرت
فوق تعین علمی جملی است کہ اسبق تعینات ست بطور دیگران و از حیرت و عدم دریافت و رائے
معاملہ وجود اظہار نموده اند بے غیر از جہل و حیرت از ان حضرت جلت عظمتہ چہ نصیب باشد ہر چند
درک بود اما درک درک نبود العجز عن درک الادرک ادرک نشان حال آن مقام است این
جہل و حیرت کہ ہزاراں مرتبت بر شہود و معرفت دارد از اعلیٰ مقامات ست زینہار میل بہ پستی نمایند
و از اوج بخصیض نگرانید و از آب بسراب نہ فریبند خوش گفت بیت

اگر ندہی بکف دامن یارم گرفتاری کسے دیگر مدارم
آرے از ہستی گذشتن بعقل راست نیاید و بطاہر دنیستی کوشیدن است لیکن چہ توان کرد
عرفت ربی بجمع الاضداد ہستی و نیستی ہر دو چون از اعتبارات ست پس از آنحضرت منزل باشد
لا وھو زان سرای روزی ہی باز گشتند جیب و کیسہ ہی
تعجب و تحیر شمار محل است ہر گاہ فوق تعین علمی جملی سیر و سلوک و علم و معرفت تجویز نمایند کہ
بطور اینہا نیز این تعین مسبق بحضرت وجود است فوق حضرت وجود چگونہ نسبت علم اثبات
نمودہ آید ہر چہ بطور ایشان این حضرت وجود مرتبہ ذات بکت است و بطور یا تعینے است از
تعینات اوقال لشیخ محی الدین العربی قدس سرہ فی الفصوص ما جا صلہ ان التجلی
من الغات لا یكون الا بصورۃ المتجلی لہ فالمتجلی لہ فارای سو صورتہ فی مرات الحق
و فارای الحق ولا یکن ان براہ بعد از ان فرمودہ کہ این تجلی منتہای تجلیات ست غایت شاہد است
فلا تطمع ولا تتعب فی ان ترقی من ہذا الدرج من التجلی الذاتی ثم قال و ما درآہ الا
العدم المحض چہ عالم ظہور اسما و صفات ست از اسما و صفات بالا گذشتن در عدم خود کوشیدن
است لیکن باید دانست کہ بموجب المرء مع من احب محبوب چونکہ و رائے آفاق و انفس
است و رائے نسبت اعتبارات چہ نسبت علم و چہ نسبت وجود ناچار محب را بحکم این معیت
بیرون آفاق و انفس و و رائے نسبت علم و ہستی گذر گاہ بود و و رائے ظل و اصل نظر گاہ باشد

باقی و بقائے ہر مرتبہ برتن فوق آن امدادی نماید و دلیری سازد و اصل را در رنگ ظل آن در را
می گذارد تقاعد از آن چه صورت دارد و گرفتار آن ذات بخت را بجا دون آن تسلیہ چگونه متنصو
بود چاشنی ظلال و اعتبارات بر ذائقہ طالب ذات تعالی لذت نمی دہد و در رنگ طفلان باین
شیرینی اضافی و حسن عارضی فریفتہ نمی گردد و لب تشنه شراب تسنیم بموج سراب سیراب نمی شود
و هَرَّاجَةٌ مِنْ تَسْنِيمٍ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقْرَبُونَ بَابُ التَّفَاضُلِ بَيْنِ اخْصِ خَوَاصِّ اَزْ اَنْجَا
و تفاوت انظار کمل کمل در آن مرتبہ پیراسته طمع و تحمل تعب طلب ہم در آن حضرت زیبا
و فِي ذَلِكَ فَلَيْتَنَّا قَسِ الْمُنْتَفِسُونَ ۵

مخدوم با مشرت اسباب منافی توکل نیست چه تاثیر از جانب حضرت حق سبحانه داند و
ثقه با و نماید و سبب متیقن را در میان آرد عین توکل باشد آری از تکاب اسباب موهومہ بعیدہ
اگر دور از توکل گویند گنجایش دارد اما از اسباب متیقنہ چاره نیست آتش بسوزد و تاثیر احراق از
حق داند و طعام بخورد و سیرکاز و بید سبحانه اگر در وقت حاجت ازین قسم اسباب تقاعد نماید
و ازین ره گذر حضرت رسد عاصی شود اسباب سه گونه است اسباب موهومہ لازم التکر اندو
اسباب متیقنہ واجب الاتیان و اسباب مشکوکہ و مظنونہ جائز الطرفین اند حق سبحانه امر بشورت
فرمود که از اسباب است بعد از آن امر بنوکل نمود قال الله تعالى وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ فَاِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ اِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ در اعمال اخروی توکل معنی ندارد که آنجا موهوم
بجهد و کوشش خوف و خشیت در آن موطن محبوب مرضی است يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا
درین معنی تمام تر است اعتماد بر فضل و کرم داشته باشد و اعمال ظاہرہ را از دست نہ دہد انتثال او امر و
انتہا از توایی طریقہ بندگی و حقیقت توکل اینست و راه منحصر درین - پرسیدہ بودند کہ بندہ را
مقامے دست دہد کہ از خود بدوام اوقات چنان فارغ شود کہ مزاحمت اصلا نماند بیانه
مخدوم این معنی مودائے فناست کہ در آنجا از خود بلکہ از جمیع ماسوی بدوام فارغ حاصل است
لیکن فنا و بقا از احوال باطن است و ظاہرنا این نشاۃ پیراسته بصورت بشری محتاج است فراغ از آن

توکل

اسباب کی
ن قسمینمحال افزایی
اور توکل

ایضا پرسیه بودند که کشف خواطر و علم بر مغیبات و استجابت دعوات از علامات قبول این
 راه است. مخدوم امور مسطوره و امثال این که از خوارق عادات است دلائل قبول نیست که اهل
 استدراج نیز در آن شرکت دارند و شرط بر ریاضت نیستند که بے ریاضت هرگز حاصل نشوند چه بعضی
 را بے ریاضت نیز دست می دهد هر چند قلیل بوند و خوارق نیز قلیل باشند چه کثرت ظهور آن توان
 گفت که مشروط بر ریاضت نیست چنانچه ولایت نیز مشروط بر ریاضات و کرامات نیست. قال
 شیخ الشیوخ قدس سره فی العوارف بعد ذکر الخوارق والکرامات وقد یکون فوق هکذا
 من لایکون له شیء من هولاء الی آخر ما قال واکثر خواص اولیا از عجب محفوظ اند چه فنائے کم
 بنیاد عجب بیخ ریاضت ازین با برداشته است و نیز جائز است که از مقبولان بعضی از زلات بحکم
 بشریت صادر شود چه اولیا از زلات محفوظ نیستند لیکن زود متنبه شوند و تدارک آل بحسنات
 نمایند و بعضی قدرتها که در نوم یادر واقع دست دهد اگر آن در عالم یقظه پدید آید از خوارق
 است و الا لا وهم و خیال اگر عجب بے دست فکرت دهد اگر اذعان و ایقان قلب مساعداً باشد
 اعتماد را شاید و الا لا و عمده در توجه و گماشتن خاطر بدگری جمع همت است بجانب او و قلت
 طعام و منام از مرغوبانست احتیاج استفسار ندارد لیکن نه بحدی که از طاعات باز دارد و خوشی
 دماغ و خیالات فاسده آرد و از ریاضات و صعوبات دیگر هر چه موافق سنت باشد مبارک است
 از قسم سهانیت نباشد لارهبانیت فی الاسلام کشف صحیح نه از احکام خیالیه است بلکه از
 احکام الهامیه است که مورد آن قلب است آری بعضی از کشف باشد که منشأئے آن خیال بود
 آن کشف شایان اعتماد نبود تا تصدیق قلب به آن منضم نشود چنانچه گذشت این قدر هست که
 وهم و خیال را در ادراک امور غیبیه دخل تمام است که بحد آن زود می تواند دریافت وهم است که
 پنجاه هزار ساله اه را که میان رب تعالی و مرئوس ثابت است بطرفه العین قطع می نماید و خیال
 است که احوال باطنه و امور غیبیه و علوم لدنیه را بتصویر و تمثیل نکومی همانند واریاب جهل را اریاب
 علم می سازد و هر چند از خود استقلال ندارد و بر احکام آنها که با استقلال بود اعتماد نیست لیکن

کرامات

هست

اولیا از زلات
محفوظ نیستندریاضات
موافق سنت
کشف

خبریات شائستہ درین راه ازین بابو وقوع می آید طے ارض را که جمع مر بو با بعضی ادعیه می دانند
 چه عجب اسماء الهی را زیادہ ازینہا تاثیر است لیکن رواست که بعضی را بے توسط ادعیه میسر شود
 در نماز اعضائے جسمی کہ خورد حقیر نماید و گاہے از ان ہیچ نماز بسیار نیک است حالتی کہ در نماز و
 دہدرایل است بر غیر حالت صلوتیہ مزیت دارد سعی نمایند کہ التذاذ و جمعیت در نماز پیدا شود کہ
 التذاذ در صلوات علی الخصوص در صلوات مفروضہ از علایات انتہا است نماز را امر عظیم دانند در
 اوقات مستحبہ با جماعت سائر شرائط و مستحبات و تعدیل ارکان بسکون و وقار دانمایند مضمون
 حدیث را شنیدہ باشند کہ در نماز حجاب را کہ میان او و میان پروردگار او است بر می دارند و نیز
 الساجد بسجد علی قدمی اللہ فلیسال و لیرغب از کشف سور مثالیہ گوناگون و صحبت داشتن
 باہنہا کہ نوشته بودند نیک است کہ بیشتر علم است اما بمطلب حقیقی کارے ندارد و چون محل نسبت باطنی
 نیست چه پاک کیفیتہ کہ در بلدہ کابل رودادہ نوشته بودند محظوظ ساخت زاد کم اللہ سبحانہ ذوق
 استفسارے از حضرت خضر رفته بود علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام، نوشته بودند کہ در کتب
 کلامیہ حیات ایشانرا از معتقدات شمرده اند، مخدوم و با علمارادرین مسئلہ قیل و قال است تا در کدام
 کتاب از معتقدات گفته باشد نقلہائے شواذ درین باب بسیار است کہ ہمہ قابل اعتماد نیست
 و آنچه از بعضی مشایخ کرام از ملاقات آنحضرت و صحبت داشتن و حرف و حکایت نمودن منقول است
 بر تقدیر صحت مثبت حیات نیست چہ ہر گاہ روح ایشان را قدرت کارہائے اجسام دادہ باشند
 امورے کہ از اجسام بو قوع آید روح ایشان متجد گشتہ بو قوع آرد امور مسطورہ مستبعد نبود و اگر
 نقلے کہ صریحاً دلالت بر حیات ایشان داشتہ وارد گشتہ باشد یا مسلم داریم کہ نقلہائے سابق
 مثبت حیات است نیز منافات ندارد چہ می تواند کہ در ان وقت در قید حیات بودہ باشد و الحال
 درگذشتہ و ما نقل عن علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ انہ قال لما توفی النبی صلی اللہ تعالی
 علیہ و آلہ و صحبہ وسلم وجاءت التعزیه فجاہم آت یسمعون حسو ولا یرون شخصہ فقال
 السلام علیکم اهل بیت و رحمت اللہ وبرکاتہ کل نفس ذائقۃ الموت و انما توفون اجورکم

ما

صحبت
حیات
حضرت خضر

روای

يَوْمَ الْقِيَمَةِ ان الله عزاء من كل مصيبة وخلفا من كل هالك ودرکامن كل ما فات
 في الله فتقوا واياها فارجوا فان المصاب من حرم الثواب قال علي تدررون من هذا هذا
 الخضر مويد لما قلنا لان سماع الحسن وعدم روية الشخص يدل انه عليه السلام في
 عالم الارواح وما جاء في بعض الروايات فدخل عليهم رجل طويل واسع المنكبين
 في ازار ووراء يتخطى اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى اخذ بعضا دني باب
 البيت فبكي ثم اقبل على الصحابة فقال ان الله عزاء من كل مصيبة الخ فقال ابو بكر رضي الله
 تعالى عنه لعل هذا الخضر جاء ان يعزينا عليه صلى الله عليه وسلم فمما ضعفه البخاري
 والقبيلي في الاصابة في معرفة الصحابة نقل ابو بكر النقاش في تفسيره عن علي بن موسى الرضا
 وعن محمد بن اسماعيل البخاري ان الخضر مات وان البخاري سئل عن جيوته الخضر فانكر ذلك
 واستدل بالحديث ان علي راس مائة سنة لا يبقى على وجه الارض ممن هو عليها احد هذا
 الحديث اخرجه هو في الصحيح عن ابن عمر وهو عمدة من تمسك بانه مات وانكر ان يكون
 باقيا ونقل ابو الحسن ابن المناري في كتابه الذي جمعه في ترجمة الخضر عن ابراهيم الحربي ان
 الخضر مات وبذلك جزم ابن المناري المذكور وذكر ابن الجوزي في جزئه الذي جمعه في ذلك
 عن ابي يعلى ابن الفراء الحنبلي قال سئل بعض اصحابنا عن الخضر هل مات فقال نعم
 قال بلغني مثل هذا عن ابي طاهر العياري وكان يحجته بانه لو كان حيا لجا الى النبي صلى الله
 عليه وسلم واستدل ابن الجوزي بانه لو كان حيا مع انه كان في زمن موسى عليه السلام
 وقبل ذلك لكان قد رجسه من اسباب الاجسادهم ومقل اجسادهم لا يماثل مقدار
 اجسادنا والذين يدعون روية الخضر في سائر اخبارهم لا يدل على ان جسده نظير
 اجسادهم ثم استدلل بما اخرجه احمد من طريق مجالد عن الشعبي عن جابر ان رسول الله
 صلى الله تعالى عليه وسلم قال والذي نفسي بيده لو ان موسى كان حيا ما وسعه
 الا ان يتبعني قال فاذا كان هذا في حق موسى عليه السلام فكيف لم يتبعه الخضر

العقيلي

ان لوکان حیا فیصلی معہ الجمعۃ والجماعۃ و مجاہد تحت رایتہ کما ثبت ان عیسیٰ علیہ السلام
یصلی خلف امام ہذا الامۃ و سئل ابو الحسن بن المناوی عن عمر الخضر و ہل ہو باقی
ام لا قال اکثر المعتلین معترفون بانہ باقی من اجل ما روی فی ذلک قال والا حدیث
المرفوعۃ فی ذلک و اہیۃ و السند الی اہل کتاب ساقط قال و فاعدا ذلک کلہ من
الاجار فکلہا و اہیۃ الصدر و الا عجاز لا یخلو و احوالہا عن احد الامرین اما ان تكون
علی الثقات استغفال او یكون بعضهم متعمدا وقد قال اللہ تعالیٰ وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ
قَبْلِكَ الْخُلْدَ قَالَ و لو کان الخضر حیا لما وسعہ الخلف عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم و الهجرة الیہ قال وقد اخبرنی بعض اصحابنا ان ابراہیم الحربی سئل عن عمر الخضر
فانکر ذلک و قال هو متقادم الموت تم کلام اصابتہ۔

ادخلت
استغفال
تعمد

و آنچه نوشته اند کہ عزیزی خضر را از جملہ اسامی مقامات سلوک تعداد نموده کہ ہر کہ از
سالکان بدان مقام برسد با اسم خضر موسوم می شود و آن خضر کہ رفیق سکندر بود در بہمان وقت
در گذشتہ و نوشته بودند کہ این تحقیق مطابق تحقیق حضرت ایشانست و تطبیق اقوال سلف را
تسمیہ خضر بہ اسم آن مقام است محل خدشہ است چہ اختلاف در خضر معین است و مثبتان حیات او
علیہ السلام ادلہ کہ بر مطلب خود آورده اند و احادیثی کہ نقل کرده اند و توشیدن او آب حیات را
دلالت بر شخص خضر دارند نہ نوع خضر کہ کلی است و آنچه بعد از ملاقات حضرت ایشان ہر دو عزیز فرمود
کہ ما از عالم ارواحیم و کارہائے اجساد از ارواح ما با قدر خداوندی جل سلطانہ می آید و ہمہ مات
قطب مدار بارجوع دارد مستغنی است ازین تطبیق چہ ہر گاہ در ہمہات و خدات ایشان
مستقل باشند و روح شان حکم جسد گرفتہ برائے چہ خضرہائے دیگر را اثبات تمامیم علی ما لا یجفی
فہذا اصلہ عن تراصی الخصمین۔

ادراہ

دیگر استفسار از مشاہدہ ارواح نموده بودند کہ بے صورت است یا با صور الخ بہر آنکہ مشاہدہ
ارواح گاہ در کسوت صور مثالیہ بود چہ ہر چیز را در عالم مثال صورتی کائن است حتی کہ معانی

بے صورت
مشاہدہ العالیہ

نیز در آنجا صور است که بآن منکشف می شود این دیدار و هم خیال بیرون است چه عالم مثال در
 رنگ عالم شهادت از موجودات است یا ارواح متجدد یا جسد گشته بزرگ صور ظاهر شوند و هیچ
 محذوره بود و گاه مشاهده آن بے توسط صور بود و از قبیل تلقی روحانی باشد چنانچه خود نوشته اند
 و این معنی و معانی سابقه نیز در طائفه فقرا کثیر الوقوع است و نطق و رویت و سماع اصوات
 چنانچه از اخبار مفهوم می شود ثابت است و از قبیل تلقی روحانی است یا از قبیل دو طریق سابقه و
 بر تقدیر رفع احتیاج آلات در وقایع توسط صور بعضی را برای تفهیم و افهام بود چه معانی و احوال
 باطنی نیز بصورت مثالیه ظاهر می شوند تا قریب با دراک بودند.

مخبر و یا معالیه ارواح و برزخ صغری بے نازک است درین باب جرأت بظن و تخمین
 نمی توان کرد آنچه بنصوص ثابت گشته مجمل بآن ایمان باید آورد و تفصیل آنرا بعلم الله تعالی باید حواله
 کرد که *وَقَالُوا نَبِئْتُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ الْأَقْلِيلِ لَا نَسْ قَاطِعٌ* است به تنعم و تعذیب قبر ایمان آریم و
 بتفاسیل آن نه پردازیم که مامور بآن نیستیم و همچنین تکلم اموات میان خودها آدره است و نعره با و صیحه
 معذبان قبر وارد گشته که بسمعها مابین الخائفین غیر الثقلین قول باید کرد روح مجرد صیحه
 می کند که غیر ثقلین بشنودند یا بتوسط آلات جسمی که گونه جیات یافته است و آنچه نوشته اند اگر محتاج
 بآلت باشند عالم حدوث را به تورا خود داشته باشند مخدومادارغ حدوث از ممکن در حیوة و بعد مرگ
 هرگز زائل شدنی نیست. بیت

سیه رونی ز ممکن در دو عالم جدا هرگز نشد و الله اعلم

ممكن هر چند قرب الهی جل سلطانه پیدا کند و درجات کمال حاصل نماید بروحانیت و جسمانیت خود
 در هر نشأته که بود ممکن است حادث چه اجماع ملئین بر حدوث جمیع ماسوی الله تعالی منعقد گشته است
 و منکر آنرا تکفیر کرده اند ز بهار خیال قدم غیر حق را جل و علام هر چند ارواح کمل بودند نکنند و در بنیاد
 خلل نیندازند نجات اخروی بفتوائے علما وابسته است کشفی که برخلاف مقرر علما بود از اعتبار
 ساقط است مقصود از سیر و سلوک اطلاع بر عیوب مکتونه نفس است و حصول سیر است در انبیا

معامله ارواح
 و برزخ صغری
 بے نازک است

تا جرات چه بعلموت
 تا با...

ملئین

بیان امور
 فتوح علمای
 کشفی که برخلاف
 مقرر علما بود از اعتبار
 ساقط است مقصود از سیر و سلوک اطلاع بر عیوب مکتونه نفس است و حصول سیر است در انبیا

تفرقہ میان
عدم و فنا

احکام شرعی و ذوالدقائق شرک خفی است باطمینان نفس و البتہ است امور دیگر از محسنات است
 کہ از بحث خارج است۔ استفسار از تفرقہ میان عدم و فنا نموده بودند۔ مخدو با این از مزال
 اقدام سالکان است طالب بیچارہ بسا است کہ خود را بوجود عدم فانی حقیقی انگارند و کامل دانند
 مشکل است کہ باین فرق مہند گرد دریں وقت پیر کامل مکمل باید کہ بہر دو طریق جذبہ و سلوک
 پرورش یافتہ باشند تا آن بیچارہ را ازیں و رطہ برآرد و درالت بر نقصان او نماید و بفنائے
 حقیقی را ہمنوی فرماید این فقیر این تفرقہ را تفصیل در مکتوبے نوشتہ است بحتمل کہ اخوی
 مولانا محمد صدیق کہ در سرکار شاہنژادہ شما متعلق است داشتہ باشد اگر بسیر شود مطالعہ خواهند
 نمود عدم فانی است در حجت جذبہ کہ سلوک بآن ضم نگشتہ است پیدامی شود در اں وقت
 خود را و اوصاف خود را نمی یابد و گم می کند و بوجود عدم عبارت از بقا است کہ برین فنا و عدم در
 جہت مذکورہ مترتب می شود فنا عبارت از استیلائے ہستی مطلوب است بر عارف کہ عارف و صاف
 و اخلاق خود را پر تو اوصاف اخلاق مطلوب یابد بحدیکہ ہمہ را درست حوالہ بانجاب قریں نماید
 و خود را از ہمہ تہی یابد پس در اول استنار اوصاف است کہ مفنی نیست و در ثانی از الہ کہ آن
 مفنی است بے عنایت ازلی دشوار است کہ سالک باین فرق مہند گردد و استنار را از الہ جدا
 نماید و آنچه نوشتہ اند فرقی کہ در اینہا توان نمود بعد از افاقہ است کہ عدم بوجود بشریت عابدان
 و فنا نہ۔ مخدو با در عدم غیبت از حس در کار نیست تا بعد از افاقہ بوجود بشریت باز آید مردم سینین
 در عدم و بوجود عدم می گذرانند و باین فنا و بقا بر مسند شیخی می باشند و آنچه گفتہ اند کہ وجود
 عدم بوجود بشریت عودی کتب باین معنی است کہ صاحب وجود عدم ایمن ازین عود نیست بخلاف
 صاحب وجود فنا و نیز صاحب عدم را تفرقہ در وجود بشریت و وجود مہو ہوب متعسر است وجود
 بشریت را بسا است کہ وجود حق می داند و اوصاف خود را و اوصاف اومی انگارند و این معنی
 بے سابقہ فنائے حقیقی از رتبہ کمال در راہ است از احوال مترشدان نوشتہ بودند شکر فراوندی
 جل شانہ بران نمایند مترشدان مرایائے شما بند معانی شماست کہ در اہا ہوید است نیک

بآنها پردازند و توجهات گمارند و ترقیات شان را در پوزه گریاشند و از آداب شریعت از آداب سلف از
 اطوار بزرگان خود هر چه مناسب اند با تها در میان آرند و طریق وعظ و نصیحت را باز ندرند و تعلیم
 آداب نمایند که کشایش بدین منوط است هیچ بے ادبی بخدا نرسیده است تعبیر قانع و استکشاف
 حال و اعطائے نسبت چون نیک متوجه می شوید بچشم که بتدریج این امور حاصل شود بیت
 تو کار بگفت: ردان کن خود کار بگو بیت که آن کن

نوشته بودند که تلاوت قرآن مجید درین ایام خوش می آید و بخدو با این معنی و حالت صلواتیه بشیران
 انجام کارند قل رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا باید که اوقات را باین سه چیز معمور دارند تلاوت قرآن مجید و نماز با طول
 فنوت با خضوع و خشوع و تکرار کلمه طیبه لا اله الا الله اگر ورد معین برائے این کلمه طیبه تعیین نمایند
 خوبست که در شب روزیان عدد رسانند و اورد و وظائف طلب نموده اند فقیر از کتب معتبره احادیث
 تتبع بلیغ نموده و اورد و وظائف پیغمبر صلی الله تعالی علیه آله و سلم جمع نموده است لیکن هنوز مسوات
 به بیاض نرسیده است سالهاست که مسوات افتاده است توفیق به بیاض آن نمی باید اگر بیسره شریاره
 از آن نوشته می فرستد انشاء الله تعالی اگر از کتب احادیث مثل مشکوة و حصن حصین پاره از وظائف
 انتخاب نموده بعمل آرند مستحسن است فقیر درین ایام بطالبان احوال آنها مطلقاً نمی تواند پرداخت
 تا حکمت درین چه باشد آرزو دران مصروف است که در گوشه خزیده شود و بے ضرورت شرعی به سچکس
 راه ملاقات نباشد رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَ يَسَّرْ لَنَا مِنْ أَمْرِ نَآرِشِدًا اَز دُوسْتَانِ عَلَی سَلَامَتِی
 خاتمه بامول است والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الهدی التزم متابعت المصطفی علیه علی آله و
 اخوانه من الانبیاء و الملائکه و الصالحین الصلوات و التسلیمات البرکات العلی

مکتوب صد هشتاد و سوم (۱۸۳)

بکمینه خاک نشینان این درگاه مقدس فقیر حقیق محمد عبید الله عفی الله تعالی عن زلاته در ذکر بعضی اسرار
 غامضه و حل شبهات که بر بعضی تحقیقات حضرت مجدد الف ثانی وارد می شود.

نقد و در قرآن
 نماز اور
 کلمه

اوراد و وظایف

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى بعض اسرار عليه وتحقيقات جلیہ در تخریر
می آرد نیک استماع نمایند آخرین چیزے کہ حضرت ایشان با قدرنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس نوشته اند کہ
مکتوبے سنت کہ قبیل آخرین مکتوبات جلد ثالث است متصل بآن بنام مولانا حسن دہلوی و در ان مکتوب
فوق تعین و جودی تعین جی اثبات نموده اند و ترقی ازاں منع فرموده اند روزانہ در تخریر این معارف
علیہ بوده اند شبانہ آنحضرت راتپ گرفت کہ روز ششم ازاں تپ ارتحال نمودند بعد از ارتحال آنحضرت
آن نوشته در معرض ظہور آمد و مخلصان بشرف مطالعہ آن مشرف گشتند و نقل ازاں برداشتند بعد از
تخریر این معارف سنبہ در شد اند مرض موت نیز معارف و اسرار کثیرہ بیان نمودند و وصایا فرمودند
جملہ آن اسرار آن بود کہ شبے کہ صبح آن حالت این فرمود تا شب پیش آن حضرت مخدومی میاں جو نیز در ان وقت
حاضر بودند و مرض در غلبہ و ضعف بر کمال بود فرمودند مرا بنشانید بندہ در کنار خویش آن قدر
کبار را بنشانید چنانچہ بار مبارک آنحضرت برین ذرہ بمقدار بود ازاں بار امیدوارم کہ چہ قسم بار
خوشگوار بر فرزندگار این خاکسار آورد و چہ عالی اسرار و استنار برین دل افکار پیار و القصہ آن عالی
حضرت فرمودند کہ داعی وصال لایزال در سر من نداد ادا کہ سلطانت می طلبد رغ ہمت بلتد پرواز
من رو ایشان قدس نہاد تا رسید جائے کہ رسید ازاں بار گاہ عالی جاہ نداشتید کہ سلطان در خا
نیست بعد ازاں معلوم شد کہ این مقام حقیقت کعبہ ربانی است بماورائے آن بشتافتم و عروج
نمودم تا بمقام صفات حقیقیہ کہ موجودند و جو ذرا پدید رسیدم این مقام صفات و رائے صور علیہ
صفانت کہ در مرتبہ تعین علمی کائن است و رائے صور صفانت کہ در مرتبہ تعین و جودی و تعین
جی است تعالی ازین مقام نیز متوجہ فوق گشتم تا باصول این صفات کہ شیون ذاتیہ اند و مجرد
اعتبار اند در ذات عزشانہ و اصل شدم و شمایر دو برادر در ہر مقام با من ہمراہید ازاں جا برفوق
بردند و بذات بخت کہ مجر دست از سبب اعتبارات رسانیدند و حضرت مخدومی را فرمودند کہ
بعلاقہ امامت من در ایس جا با من ہمراہی چہ در ایام این مرض امامت آنحضرت ایشان می کرد
و فقیر را فرمودہ بودند کہ در مسجد ہمراہ یاران نماز بخوانید و امامت کنید ایس بے پروبال جہت انتشا

با جماعۂ یاران در مسجد نماز خوانده باقی اوقات در خدمت حاضر می گشتم و روزانه و شبانه در سہان خانہ
کہ محل لقائے جانانہ بود در خدمت می گذراندم با کلمہ این احقر از راہ دیگر اصالتہ بوصول این درجہ
قصوی اشارت نمودند در سہان مجلس یا مجلس دیگر در سہان مرض موت فرمودند کہ حصول این
درجہ کمال و وصول باین رتبہ متعال منوط بہ تلبس بکلام مجید سبحانی است بطیفیل و توسط قرآن
یا این منزلت ممتاز گشتہ ام ہر حرفی را از حروف قرآنی دریائے می یا کلمہ موصل کعبہ مقصود است
درین اثنا آن بیت را کہ حضرت شیخ ابو سعید ابوالخیر قدس سرہ بجزد شیرین آن از راہ دور بزبان
قائل آن رفتہ بودند آن اینست - بیت

اندر غزل خویش بہان خواہم گشت تا بر لب تو بوسہ زخم چو نش بخوانی

بزبان شریفیآوردند و ذوقہا نمودند بعد از آن فرمودند کہ مناسب ما سخن فیہ چنین باید گفت بیت
اندر سخن دوست بہان خواہم گشت تا بر لب او بوسہ زخم چو نش بخواند

خویش

سخن محب کجا بر لب محبوب برسد چنانچہ سخن او را با و قرب منزلت است از سخن او با و توان رسید
انہ از سخن خود کہ سخنش کوتاہ در راہ است این حقیر گوید من عرفا لله کل لسانہ آنرا گواہ است مصرع
بس سخن کوتاہ باید و السلام

فصل با کجیر درین مقام دو سوال وارد است، سوال اول آنکہ آن عالی حضرت

در مکتوبے کہ اخیر اخیر نوشتہ اند متصل باین مرض چنانچہ بالا گذشت بزرگداشتہ اند کہ ترقی از تعین
اول کہ تعین جہی است واقع نیست کہ فوق آن لا تعین است در آنجا قدم نہادن از امکان
برآیدن است و بوجوب متحقق گشتن کہ محال است این عروجاتی کہ واقع شدہ ہمہ فوق تعین جہی است
وجہ آن چہ باشد - جواب می تواند کہ ممنوع وصول قدمی باشد و آنچه مسطور شد وصول نظری بود
و چہ فلا منافات مانا کہ این معنی را از آنحضرت در سہان مجلس استفادہ نمودہ است -

سوال دوم آنکہ از بعضی عبارات آنحضرت مستفاد می شود کہ حقیقت کعبہ فوق اعتبار

شیون صفات است و از سابق خلاف آن مفہوم گشت - جواب مراد از صفات و شیون کہ حقیقت

کعبہ را از ان تفوق است صور علمیه صفات است که در مرتبه تعین علمی ثبوت دارند چه در اصطلاح قوم
مقام صفات و شیون عبارت از همین صور علمیه تفصیلیه است چنانچه اجمال این مرتبه را مرتبه
ذات می گویند و تجلی آنرا تجلی ذات می دانند و نیز مراد از ان صفات حضیض تفصیل مرتبه تعین وجودی است
که حضرت ایشان با اثبات این تعین ممتازند و نزد حضرت شیخ محی الدین عربی و تابعان او قدری امر را
این مرتبه مرتبه لا تعین و مرتبه اطلاق ذات است تعالی چه فوق تعین علمی جملی که تعین اول است
نزدشان مرتبه لا تعین است و وجود بحت نزد ما این مرتبه که مرتبه وجود بحت است بتعین موصوف
است تعینات صفات نیز درین مرتبه ثابت است که از جمله آن تعینات تعین علمی است لیکن
چون علم اجمع صفات است در آنجا نیز در رنگ وجود صفات و شیونات ذاتیه کاین است و
آنرا نیز در رنگ وجود و مرتبه است مرتبه اجمال که آنرا دیگران تعین اول و حقیقت محمدی میدانند
و مرتبه تفصیل ازین تحقیق لایح گشت که تعین علمی جملی تعین اول صفت علم است که از صفات
حقیقیه زائده است نه تعین اول حضرت ذات تعالی بلکه در تعین اول بودن آن هر صفت
علم را نیز سخن است چه فوق تعین وجودی در ان مکتوب اخیر تعین جمی اثبات کرده اند که در آنجا
نیز اجمال و تفصیل است -

بر سر اصل سخن رویم حقیقت کعبه ربانی چنانچه فوق صور علمیه و احدیت است که نزد قوم
مقام شیون و صفاتست و فوق اجمال علم که نزدشان مقام وحدت و تجلی ذات است همچنین
فوق تفصیل کمالات مرتبه حضرت وجود است که نزد حضرت ایشان ما هر حصه از ان کمالات است
از کمالات حضرت ذات و صفت است از صفات او تعالی و نیز فوق اجمال حضرت وجود است که تعین
اول و حقیقت محمدی است بقول قدیم آنحضرت در قول اخیر آنحضرت تعین اول و حقیقت
محمدی تعین جمی است که فوق تعین وجودی است چه حسب است که سلسله وجود و ایجاد را
جنیانیده است چنانچه فاجبت ان اعراف مرتبه است از ان و حقیقت کعبه ربانی ازین تعین جمی
نیز تفوق دارد و از اجمال و تفصیل آن حقائق شهبائی حقائق بشری و ملکی است برتر است

اعلام اور
جواب

اگر گویند کعبہ ہر چند بیت اللہ است اما قلب مومن بحکم بسعنی الحدیث نیز حکم آن دارد پس تفوق برین از کرام رو بود، گوئیم وَنَلِّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ دَرِ عَالَمٍ مَّجَازٍ سَلَّطِينَ رَأَىٰ حَيْدًا مَكْنَهُ وَنَشْتِغَاةً بَسِيْرًا سَتَ لِيَكِيْنَ خَاْنَةُ خَاْنَةُ سَتَ كَمَا زَمْرًا حَمْتًا اِغْيَارًا بِيْكَانَةً سَتَ اَرَامْكَاهُ جَانَانَهُ سَتَ نَشْتِغَاةً دِيْكَرًا اِبَا خَاْنَةَ چہ نسبت و کرام مساوات ہذا ماند صفات حقیقیہ زائده کہ اصلاً انفکاک شان از ذات تعالیٰ جائز نیست اگر از بیت اللہ تفوق بوند گنجایش دارد و العلم عند اللہ سبحانہ فاند قح المنافات و زال الاشتباه۔

حقیقت کعبہ
اور حقیقت قرآن

تنبیہا از بیان سابق لائح گشت کہ حقیقت کعبہ ربانی فوق حقیقت محمدی است چہ حقیقت محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیہ ناشی از مراتب تعینات است و حقیقت کعبہ فوق مراتب تعینات است ماند حقیقت قرآن مجید سبحانی کہ حقیقت کعبہ ربانی چہ نسبت دارد در رسالہ مبدا و معاد کہ از مصنفات حضرت ایشان است کہ حقیقت قرآنی و حقیقت کعبہ ربانی فوق حقیقت محمدی است و حقیقت کعبہ ربانی فوق حقیقت قرآنی و در مکتوبے از مکتوبات جلد ثالث بزنگاشته اند کہ حقیقت قرآنی فوق حقیقت کعبہ است آنچه در سابق از آن حضرت منقول شد نیز مشعر بہین معنی است تطبیق میان این دو تحقیق آنچه بخاطر فائز راہ می دہد ناشی است از تحقیق سابق کہ در شیون و صفات واجبی تعالیٰ مشروح ساخته چہ قرآن مجید ناشی از صفت یا شان است سبحانہ و در شیون و صفات دوا اعتبار مبین گشت اعتبار تعین و اعتبار اطلاق لا تعین پس نظر باین دوا اعتبار حکم بسبقت ہر کرام از حقیقتین برد گیرے می تواند کہ بودہ باشد یک حکم بیک اعتبار بود و حکم دیگر باندازہ اعتبار دیگر فلا تخالف فی الحقیقۃ۔

و آنچه در مکتوب صدم از جلد ثالث اندراج یافته است کہ معادلہ کعبہ ربانی ازین دو ظہور اسمی یعنی ظہور قرآنی و ظہور محمدی ہم عجب تر است کہ آنجا ظہور معنی تنزیہی است بے کسوت صورت اشکال چہ کعبہ کہ مسجد الیہ ضائق است عبارت از سنگ و کلوخ نیست ہمچنین جدران سقف نیست چہ اگر اینہا نباشند کعبہ کعبہ است و مسجد الیہ است پس آنجا ظہور ہست اما ہیچ صورت نیست و این از

عجب عجائب است انتہی دلالت برتفوق این حقیقت برحقیقت قرآنی ندارد چہ معنی تنزیہی یا ہرچہ در آنحضرت جل سلطانہ اعتبار نموده آید از الوہیت ربوبیت و وجوب وجود و غیر ہا از صفات حقیقیہ کہ بشرانت وجود خارجی پیوستہ اند منزل است چنانچہ در مکتوب ثالث جلد ثانی این معنی مبین و مشروح است آری ظہور این حقیقت بے کسوت صورت است بخلاف ظہور کلام مجید و ظہور محمدی کہ بکسوت حرف و صوت صورت انسانی است پس از غرابی است و حقیقت محمدی چون از اسمائے اضافیہ است ناچار ازین دو حقیقت منزل بود۔

سوال ازین بیان لازم آمد کہ کعبہ حسنا از حضرت پیغمبر صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم افضل باشد جواب گوئیم ممنوع است زیرا کہ تفوق یک حقیقت بر حقیقت دیگر موجب افضلیت صاحب حقیقت اولی بر صاحب حقیقت ثانیہ نیست چہ می تواند کہ صاحب حقیقت تحتانی را عروجات بر حقیقت فوقانی شود و مراتب قرب رود و صاحب حقیقت فوقانی مجوس حقیقت تہیش بود و عروج از حقیقت خود تہ و کثرت مراتب قرب کہ مدار فضل برال است حاصل نکند نمی بینی کہ ولایت بلا را علی فوق ولایت خواص بشر است و فضل مر خواص بشر است باعتبار عروج از حقائق بلکہ بلکہ راعروج از حقائق خود ہا نیست و قَامِنَا إِلَّا لِمَقَامٍ مَّعْلُومٍ و در مآلحن فید نیز این معنی ظاہر است و نیز عالم امر فوق عالم خلق است و فضل مر عالم خلق است چہ قرب عالم خلق اصلی است قرب عالم امر ظالی عنصر خاک پائین تر لطائف عالم خلق و عالم امر است وستی او سبب فعت او گشته و قربے کہ تا کیان راست قدسیاں را تہ بیت

زمین زارہ بر آسماں تاختہ
زمین وزبان را پس انداختہ

فافہم ولا تکن من القاصرین۔

اگر گویند کہ آنحضرت قدسنا اللہ لسبرہ الاقدس در مکتوبے کہ بشیخ را ہر جو پوری نوشته اند و آن مکتوبے اخل جلد ہائے مکتوبات قدسی آیات نشدہ بزرگاشدہ اند کہ حقیقت کعبہ عبارت از ذات بیچون واجب الوجود است جل سلطانہ کہ گردی از ظلیت ظہور بوبے راہ نیافتہ است و شایان

اعتراف
در جواب
کعبہ
فضل ہیں

مکتوب
جواب

مسجودیت و معبودیت است ازین عبارت تفوق این حقیقت از صفات حقیقیه و حقیقت قرآنی مطلقاً لازم می آید که بخلاف تحقیق سابق است گوئیم که اولاً چون مقرر قوم است فوق مراتب تعینات که مراتب ظلال و ظهورات است مرتبه اطلاق ذات است تعالی، بنابراین آنحضرت نیز ازین مرتبه تعبیر بذات بیچون بنموده باشند در این تحقیق و تفصیل را که فوق تعین علمی و وجودی و حسی است بعد از آن افاده فرموده و ثانیاً آنکه می تواند که آن حقیقت را ذات بیچون مجازاً باعتبار بلاستی که صاحب بیت را با بیت است فرموده باشند چه فی الحقیقت مسجود ذات بیچون است تعالی و بیت اسطه است این حقیقت که درین جا سخن از آن می رود معنی بیت در آن ملحوظ است ثالثاً آنکه تواند بود مراد از ذات بیچون ذات مقید باعتبار معبودیت و مسجودیت مانند آن بوده ذات مطلق معر از نسبت اعتبارات چنانچه لفظ سلطان در خانه نیست که در اول کتابت مسطور شد مشعر باین معنی است یعنی سلطان را قطع نظر از آنکه نسبت بخانه دارد باید جست بیرون ازین اعتبارات باید طلبید و صفات حقیقیه او همچنین شیونات را که کلاً اصول اند در این صفات را از سایر اعتبارات ذات تعالی تفوق است چه ذات مقید باعتبار ملحوظ در آنجا همان اعتبار است ذات چنانچه ارباب معقول در علم شئی بوجه گفته اند که معلوم همان وجه است نه شئی و حقیقت قرآنی جامع جمیع کمالات ذاتیه است که اولاً در مرتبه صفات بلکه شان کلام فائض می شوند ثانیاً از آنجا عالم افاده می آید و آن حقیقت بتوسط این شان صورت لفظی گرفته جلوه گر گشته است چنانچه حضرت ایشان نوشته اند که در مرتبه شیونات که زاید بر ذات نیستند الا بالا اعتبار شان کلام باین معنی مخصوص گشت و هر چه از کمالات در مرتبه ذات شیونات متحقق بود تمام در شان کلام فائض گشت و حاصل تمام حقیقت آن شان همین قرآن است پس بهمین عبارت عربی و ترتیب معهود مکتوب در مصاحف دهر کتابی که بهر نبی منزل شده است جزوی است از اجزای این قرآن که از بعضی عبارات او بعضی وجوه مستفاد است و تخیل جمیع مکونات من الاول الی الآخر هم مستفاد از آن اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَیْءٍ إِذَا أَرَدْنَا أَن نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ مصداق این قول است و هو سبحانه اعلم سألها بود که این خدشه در خاطر متمکن بود و خلجان می نمود و کل

حقیقت قرآنی

آن کا بیغی ہتندی شد الحمد للہ الذی ہدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان ہدانا اللہ لقد
جاءت رسل ربنا بالحق صلوات اللہ تعالیٰ وتسلیماتہ سبحانہ وبرکاتہ عزیرہانہ علی نبینا وعلی
جمیع الانبیاء والمرسلین والملائکۃ المقربین وسائر الصالحین اجمعین امین۔

مکتوب صد و ہشتاد و چہارم (۱۸۴)

بارشاد پناہ میر محمد نعمان در دید قصور اعمال خود و انکشاف نسبت فی قدس سرہ العزیز
بعد الحمد والصلوة و ارسال التجات بخرام نقابت و نجابت دستگاہ می رساند صحیفہ شریفہ
درینو لا مشرف ساخت از روی کسر نفس چیز یا نوشته بودند در یوزبائے ازین فقر نمودہ، مگر یا این مجوی
قابل سیج چیز نیست خود را سیج گونه نسبتی بہ بزرگان نمی توانم داد۔ بیت
من سحیم و کم زینج ہم بسیارے و از سیج و کم از سیج نیاید کائے
نوشته بودند کہ در مزار فالین الاما از توجہ نمایند کہ بطلبہ شغل گفتن و حلقہ نشستن مرضی است
یا غیر مرضی اگر مرضی نباشد ترک این امر نماید بفرمودہ شما در روضہ منورہ رفتہ التماس مذکور را از جانب ایشان
نمودہ مرضی آنحضرت سیج گونه در ترک این امر خطیر ظاہر نشد و مبالغہ تمام در اشتغال باین مرام
مفہوم گردید درین اثنا غا و نسبت شما و تلاطم امواج آن در نظر در آمد و العلم عند اللہ سبحانہ
والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

غفل گفتن
در
حلقہ نشستن
اربعہ صلو
بیض

مکتوب صد و ہشتاد و پنجم (۱۸۵)

بیرک عطا را اللہ در عدمیت سالک ماہیت ممکن۔

حضرت حق سبحانہ بحصول مطالب کونین سر بابتہ دارد و بالطاقف مطلوب برتر از
تقریر است نفائس محبوب بیرون از تحریر یا او پیدا نیست طالب او پیدا است و در طلب او بیقرار
چون او پیدا آید عاشق بیچارہ رخت ہستی از میان بر کشد چہ ذات ممکن عدم است کہ بواسطہ

انعکاس کمالات وجودی نمود بے بود پیدا کرده است و باین نمود تخیل خود را کامل و خیر خیال نموده
و بنیاد دراز برین بے بنیاد نهاده و چون بسابقہ کرم کمالات اصل پر تواند آزد و حقیقت معاملہ و اشود
کمالات انعکاسی بصل عاید گرد و امانات باہل امانات شود عارف رو بصحرائے عدم آرد و از مستی موی
منخلع گردد این زبان ببقائے حقیقی مشرف شود ظل بیچارہ کہ نصیب او از مطلوب جز استہلاک و اضحلال
نیست از کمالات او چہ در یابد و بحسن و جمال او چگونہ پے برد۔ بیت

بقائے

گیرم کہ بغم خانہ مایار خراہد کو حوصلہ و طاقت دیدار کہ دارد

حضرت حق سبحانہ امثال ماہجوران را ایمانی باین معانی دہاد و شربے ازین مشرب روزے کتاب النبی
والا لا ہجاء علیہ علیہم الصلوٰات والبرکات الی یوم التناد۔

مکتوب صد ہشتاد و ششم (۱۸۶)

بمیرزا امان اللہ در آنکہ در قرب ولایت ہر چند اطمینان نفس است اما کمال آن در قرب نبوت است
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حَامِدًا لِلّٰهِ سُبْحٰنَہُ وَمُصَلِّیًا عَلٰی رَسُوْلِہِ الْکَرِیْمِ حضرت حق
سبحانہ باعلیٰ مرتبہ کمال و اکمال رساند و امارہ را باطمینان آرد پیش از اطمینان نفس بصورت شریعت
ملتبس است اگر نمازی کند صورت نماز است اگر روزہ می دارد صورت روزہ است مثلاً بعد اطمینان
بحقیقت شریعت صعود می نماید و بحقیقت ایمان نماز و روزہ و حج و زکوٰۃ و غیرہا متحقق است
اطمینان نفس بروجہ کمال منوط بقرب نبوت است در قرب ولایت ہم ہر چند نحوی از اطمینان ثابت است
اما کمال آن در کمالات نبوت است اہل ولایت باندازہ قرب ولایت می فرمایند۔ بیت
ہر چند کہ نفس مطمئنہ گردد ہرگز صفات خود نگرود

بعد از حصول قرب نبوت اصالت و وراثت و تبعیت اسم و رسم از صفات سبتہ و ردی نمی ماند و مخالفت
کلا و اساز و بر خیزد و در رنگ لطائف عالم امرستہلک و مستغرق مطلوب می گردد از مستہلک
مخالفت نیاید و از فانی خلاف بر آید پس در قرب ولایت باندازہ اطمینان از حقیقت شریعت

صورت شریعت
حقیقت شریعت

نصیب است و تحقیق بحقیقت شریعت پر وجہ کمال اثرات کمالات نبوت است این کمالے است کہ ہمہ انبیا علیہم السلام و الصلوات البرکات دران شریعت دارند خصوصیتے کہ انبیا و مرسل و اولو العزم و خاتم الرسل را علیہم التحیات الصلوات التسلیمات دران میان ثابت است علی تفاوت الدرجات جداست و از صورت و حقیقت شریعت و راست ہرچہ شریعت اصل و بنیاد است۔

مکتوب صد ہشتاد و ہفتم (۱۸۷)

بآثار شیدہ در آنکہ مقصود از خلقت انسان تحصیل معرفت حق است جل شانہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اللّٰهُ تَعَالٰی اَبْوَابِ فِیضِ رِہْمَوْرَہِ مَفْتُوحِ دَارِ اِدْقَالَ اللّٰهِ تَعَالٰی وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ حَقِّ سَجَانِہِ تَعَالٰی اَدْمٰی رَاہِرْ عِبَادَتِہِ بِنَدٰی خَوْلِشِ اَفْرِیْدِہِ و عِبَادَتِہِ کہ دران وجود عابد در میان است نزد اہل اللہ از حیز اعتبار ساقط است عبادتے کہ شایان قبول حضرت بے نیاز است آنست کہ عبادت کنندہ دران میان نبود و این معنی مودائے معرفت است چہ معرفت فناے فی المعروف است کہ ادراک بسیدہ است پس معرفت شرط عبادت آمد و عبادت بے معرفت صورت نہ بندد و چیزے کہ مطلوب بے آن تمام نشدہ آن چیز نیز واجب و مطلوب است پس معرفت اللہ نیز مطلوب از خلقت انسانی آمد و عبادتے کہ پیش از حصول معرفت است از وسائل معرفت مطاوبہ است پس آن عبادت نیز مطلوب بود لیکن این عبادت سالک است آن عبادت عارف شتان ما بیہم آربنا ائمة لَنَا وُرْنَا وَاغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ

مکتوب صد ہشتاد و ہشتم (۱۸۸)

بخواجه عبد الصمد کابلی در آنکہ مریدہ مرآت کمالات پیراست و ذکر نصائح۔

صحیفہ شریفہ رسید از سرگرمی یاران طریق نوشتہ بودند کہ بعضے بحضور آمدہ از نفی خطرات خبر می دہند حمد اللہ سبحانہ علی ذلک حمد اکثر ایاران شمار ایاے شما اند احوال شما است کہ در مرآت

آنها منعکس می شود در کار خود سرگرم باشند هم باحوال یاران پردازند و هم باحوال خود یک دو وقت از
برای خلوت معین سازند و بتکرار کلمه نفی و اثبات بیشتر راغب بوند و بلا نفی مرادات و مقاصد نمایند
و سلب جود و توابع آن از خود جویند تا تمام منتفی گردند و عدمیت ذاتی و فقر جلی روئے دهر و
حقیقت بندگی و کمال خداوندی جل شانه جلوه فریاد.

مکتوب صد هشتاد و نهم (۱۸۹)

بحضرت مخدوم زاده عالی قدر شیخ محمد صبغة الله سلمه الله تعالی در شرح کلمه طیبه که حضرت مجدد الف ثانی
امام ربانی ^۲ ربابان بهم ساختند که دنیای ترا آخرت گردانیدم -

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین والوصحبه اجمعین
حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت ایشان ما را رضی الله تعالی عنه بیشتر ساخته بودند بآنکه دنیا
ترا آخرت گردانیدم سطرے چند در شرح این عبارت علیه و حل این مکاشفه غیبیہ مرقوم می گردد
بگوش ہوش استماع نمایند بدانند کہ ہرچہ در دنیا مشہور می گردد بے شائبہ ظلیت نیست کہ
دنیا تاب ظہور اصل بے شائبہ ظلیت ندارد و موطن ظہور اصل آخرت است و چون دنیای ایشان
حکم آخرت گرفت ناچار موعود اخروی درین نشاء جلوه گر گشت و نصیب از اصل بے شائبہ ظلیت
بجصول پیوست و نیز می تواند کہ بعضی تمتعات این نشاء فانیہ کہ موجب تنقیص درجات
اخرویہ است در حق ایشان نہ این چنین باشد بلکہ باعث ترقی درجات بود چنانچہ نعیم آخرت کہ
تمتع بان موجب ترقی است بیانش آنست کہ اشجار و انہار بہشت و ہمچنین حور و غلمان
آن مقام مظاہر معانی تنزیہی و تجمیدی اوست سبحانہ کہ درین دار بہمان معانی یکسوت حروف
و صور کلمات پیدا شدہ است کسبحان اللہ و الحمد للہ مثلاً و چنانچہ مباشرت این کلمات درین
دار دنیا موجب ترقی است ہمچنین تمتع ازان فواکہہ در بہشت و مباشرت بان لذات و نعم موجب
رفع درجات و ترقی مقامات است و چون بکرم الہی عم احسانہ دنیا شان آخرت گشت را جرم

تمتع نعیم اینجائی در رنگ مباشرت لدا نجاتی گشت و نیز می تواند که سالک این راه هر چند قطع منازل و وصول نماید و باصل اصول برسد و تجلیات ثلثه مشرف شود و مشاهدات متکیفه و غیر متکیفه و سایر لوازم ولایت را حاصل نماید اما تا در قید زندگانی این جهان است و در تنگنای جسد مجبوس است مقید جبل الخیال است خلاصی بالکل از قید خیال درین دار محال است چنانچه مولانا روم قدس سره قریب حضرت معصومه اند

بیت من شوم عربان زن او از خیال تا خرامم در نهایت وصال

یعنی تخلص از قید خیال بے خلاصی از تنگنای جسد ممکن نیست چون دنیای ایشان حکم آخرت

گرفت لاجرم مطلوب درین نشأه منزله از سخت خیال مبرا از اختراع و هم جلوه گر گردد و نیز می تواند که

رویت موعود آخرت و نصیب ازان در دنیا هیچ کس را نیست مگر سرور دین دنیا را صلی الله علیه و سلم

و حضرت ایشان با تحقیق تموده اند که هر کمالی که نبی را بود کمال متابعان او را نیز تبعیت و طفیل ثابت است پس اگر

از لوش خوان این نعمت هبیه نیز نصیب ازانی داشته باشند می شاید هر چند رویت نباشد که آن باجماع

امت غیر واقع است چه حصول اصل شے دیگر است و نصیب ازان یافتن دیگر چنانچه آنحضرت نوشته اند

که هر چند رویت نیست اما کار و نیت است فافهم فان کلامنا اشارت و بشارات لك و می تواند

که محمل آن عبارت شریفه این باشد که دنیا دار عمل و کسب است و آخرت دار جزا و اجر است پس نفع دین

دار اعمال است که مقربات اند و ترقی بخش و اگر از ثمرات مکاسب جزای عمل است چیزه درین دار عنایت

فرایند هر آینه موجب تنقیص درجات اخروی باشد و لهذا تری بعض من اعطی الثمرات فی هذه

الدار یتقنی عند الموت ان لا یكون له من هذه الامور شئ و کان هذا هو السر فی عدم ظهور

کثرة الاحوال من الصحابة رضوان الله تعالى علیهم اجمعین مع انهم فی الدرجه العالیة من

الولایة هذا لکن لما جعل الله تعالى دنیا هم اخرة فلا یكون حصول الثمرات لهم فی هذه

النشأة متقصه لدرجات آخرتهم كما قال الله تعالى فی حق خلیله علی نبینا وعلیه الصلوات

والسلام و انبئناه اجره فی الدنیا و انبئناه فی الاخرة لمن الصالحین و لعل وجه بیان هذا الزمان

لقربه و دنوه من الاخرة ملحق بتلك الدار فیظهر قربه ما اختص بالآخرة لکن هذا الحكم

مخصوص بمن شرف بھذہ السعادة العظمی والدولۃ القصوی ولا یجوز لاجدان یقیس علیہ نفسہ
الامن ادخل فی ہذا الحکم بکرمہ سبحانہ چنانچہ حضرت ایشان دربارہ مخدومی مکرمی شیخ محمد سعید و
این فقیر فرمودہ اند کہ شمارہ دوراداخل این حکم ساختند الحمد للہ رب العلمین علی ذلک وعلی جمیع
نعمائہ حمدا کثیرا طیبامبارکاً۔

مکتوب صدنوم (۱۹۰)

بمخدوم زادہ محمد سیف الدین در ذکر معرفت مسموعہ از حضرت پیر دستگیر۔
الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت ایشان ما رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند
کہ در نماز چاشت بودم دیدم بلائے عظیم از سینہ من برآمد و آشیانہ اور ازان جانیز در گردن و ظلماتے
کہ در نواحے آن بود نیز دور شد و سینہ را الشراح عجب روداد بعد ازان معلوم شد کہ این وسواس خناس بود
کہ در قرآن مجید از شر آن باستعاذہ امر فرمودہ خطرات و سواس کہ در اصول دین پیامی شوند نشناہ
آن ہمیں خناس است کہ در سینہ آشیانہ دارد و ہر وقت نیش می زند و کمال شرح صدر بے رفع آن ممکن نیست
بعد ازین ماجرا بمرتے فرمودند کہ در حلقہ استماع قرآن مجید می نمودم دیدم کہ در اثنائے استماع بعض سانس
نامناسب در خود یافتم مستغفر شدم و متحیر گشتم کہ خناس زائل نگر باز عود کرد دیدم سینہ بہمان صراقت و
لطاقت است بعد ازان ظاہر شد کہ این خناس و رائے خناس سینہ است آشیانہ اور در قلب است در
رفع آن متوجہ شدم دیدم کہ این خناس ہم شبر اشبر از قلب بدر شد و السلام علیکم وعلی من لدیکم۔

مکتوب ۹۰ و نود و یکم (۱۹۱)

بفقیر حقیر محمد عبید اللہ عفی عنہ در کمالات ذات و مہوب عارف تام المعرفہ۔
الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی برے غریب و رمزے دقیق از کمن بطون منصبہ
ظہور می رسد ہمگی گوش باش و بشنو چوں عالم را کہ اعراض مجتموعہ است ذاتی و جوہرے درے کائن نیست

کہ بآن قیام اعراض گردد و قیام بذات مہبوب عارف تام المعرفت دہند و آن را مقوم ایقان سازند
 آن ذات مہبوب را نصیب از بچونی خواهد بود چنانچہ تحقیق این بحث در مکاتیب دیگر نموده آیدہ است چوں
 نصیب از بچونی پیدا کرد از دید و دانش بیرون رفت و از فہم و وہم خارج گشت عقل سلیم ہر چند جست جوئے
 ان نماید ہیچ حاصل ازوے بدست نیارد و وہم با وجود سرعت سیر حیرانکہ دور دور رود ہیچ پے پوئے
 نبرد و اورا و رار الورا یا بدبا وجود جوہریت امکان حکم جوہریت و امکان دروے نمیتوان کرد و جز حکم
 بہستی حکم دیگر قبول نمی نماید و السلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعت المصطفیٰ علیہ و
 علی آلہ و صحبہ الصلوٰت و التسلیمات و التحیات و البرکات العلیٰ۔

مکتوب صد و نود و دوم (۱۹۲)

تیرہ فقیر فقیر محمد عبید اللہ عفی عنہ در ذکر بشارت اصالت در بارہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ و حضرت ایشان سلمہ اللہ تعالیٰ۔

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ حَضْرَتِ اِيْشَانَ مَارِضِيَّ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنِّي فَرَمُوْندَ كَيْ
 بَقِيَّةِ اَزْ خَلَقْتَ سِرور دین و دنیا عابیہ علی آلہ الصلوٰة و البرکات العلی مانده بود و آنرا الوش گویان
 بیک فری از دولتندان امت او عطا فرمودہ اند و تخمیر طینت او از ان نموده و ازین راہ آن فرد را
 از اصالت بہرہ و رساختہ از ان بقیہ بعد تخمیر طینت آن فرد نیز بقیہ قلیلے مانده بود آن بقیہ نصیب
 یک از منتسبان آن فرد آیدہ است و تخمیر طینت او از ان فرمودہ اند و باندازہ آن حظ از اصالت تیر
 یافتہ اِنَّ رَبَّكَ وَاَسِعَ الْمَغْفِرَةَ مَا نَاكَ نصیب کہ حضرت ہمدی موعود را علیہ الرضوان از اصالت
 از راہ حضرت عیسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰة و السلام و تیر آن عالی حضرت منغالی منقبت می فرمودہ اند کہ چون
 بمحفل عالی یعنی محفل انبیائے کرام علیہم السلام رسیدہ شد از از دحام اہل مجلس در آنجا گنجایش
 نشستن دیگرے نبود حضرت خلیل علی نبینا و علیہ الصلوٰت و التسلیمات کہ شان خاص در ان جا
 داشتند باہل آن مجلس خطاب کردہ فرمودند يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا لَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ

اہل مجلس جنید تدریجاً وسیع برائے نشستیں بہم رسید در آنجا ششم۔
 تنبیہ: از حصول کمالات نبوت مر بعضی افراد امت را بطریق تبعیت وراثت لازم نمی آید
 کہ آن بعضی نبی باشد یا مساوات با نبی پیدا کند چہ حصول کمالات نبوت دیگر است و حصول منصب
 نبوت دیگر چنانچہ تحقیق این معنی بتفصیل در مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان مسطور است
 والسلام علی من اتبع الهدی۔

مکتوب صد و نود و سوم (۱۹۳)

حضرت مخدوم مزادہ بلن مرتبہ خواجہ محمد نقشبند سلمہ اللہ تعالیٰ در ذکر بعضی مکاشفات حضرت مجدد
 الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بطریق اجمال۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى حضرت ایشان مارق رسا اللہ سبحانہ
 بسرہ الاقرس پیش از مرض موت تپے و سرفہ عارض شدہ بود روزے چند ازان مرض صحت لے دار
 چنانچہ بحالت اصلی آردن و بے تکلف بمسجی حاضر می شدند بعد از یکماہ کم و بیش تپے عارض شد کہ
 روز ششم ازان بدار السرور رحلت گزیدند در ایام کحافت مرض پیشین می فرمودند کہ من متغرق کمالاً
 اہلبیت رسول صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ وسلم و در آن منعفاً با کمال استبشار بیان می فرمودند کہ
 مراد در باغ اہل بیت سر دادہ اند و عجائب و غرائب آن موطن مشرف می سازند و شرطے ازان در
 معرض اظہار نیز آوردند و بعضی از خصائص و کمالات حضرت امیر اکرم اللہ تعالیٰ وجہہ کہ دیدہ فکر و
 ہم اندیشہ ازان خیرہ و در راہ راست مشروح ساختند و همچنین کمالات حضرت فاطمہ زہرا و حضرات
 حسن و حسین را رضی اللہ تعالیٰ عنہم بیان نمودند و علی ہذا القیاس سایر کمالات دوازده ائمہ ائمہ ائمہ
 بدین تقریب کمالات و خصائص حضرات شیخین و حضرت ذوالنورین را بیان نمودند و نسبت و منزلت
 ہر کدام از خلفا را رجبہ و اہل بیت بان سرور علیہ و علی آلہ و صحبہ الصلوٰۃ والسلام مشروح ساختند و
 بعضی از خدیوات شائستہ خود را کہ بوقوع آندہ نیز در میان آوردند و قدرے از کمالات حضرت

نقاہت

شیخ عبدالقادر جیلانی قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس راہم بیان کردند چنانچہ در مرض آخر این ذرہ حقیرا وصیت بنوشتن بعضے ازین اسرار کہ قابل اطہار بودند نمودند چنانچہ این فقیر بمقتضای وصیت در ایام عزت آنحضرت بحسب فہم قاصر خویش با چشم گریان و دل ریش و اجبہ روضہ منورہ نشسته آن درہائے ناسفتہ را در سلک نظم کشیدہ و داخل مکتوبات قدسی آیات آنحضرت گردانید چنانچہ ختم مکتوبات جلد ثالث بہاں مرقومات مقرر گشت و السلام علیکم و علی من لدیکم۔

مکتوب صد و چہارم (۱۹۴)

مولانا محمد افضل در ذکر بعضے مقامات عالیہ حضرت ایشاں سلمہ اللہ تعالیٰ با اشارت بانکہ آن مقام عالی مربوط باصالت و محبوبیت است۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَاَمَّا بِنِعْمَتِ رَبِّکَ فَحَدِّثْ ط تاریخ سوم ماہ شعبان روئے شنبہ سنہ احدی وربعین بعد الالف در نماز عصر بسط عظیم عظیم رو داد و منزلت عالی و کیفیت بس شگرت کہ ہرگز مثل آن رونداہ بلکہ محظور و منصور ہم نگشتہ شرف در دریافت و امورے در میان آمد کہ مصداق لا عین رأی ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب احد بود زبان را پارائے گفتن آن قلم را ناب نوشتن آن نہ۔ بیت

فریاد حافظ این ہمہ آخر ہرزہ نیست ہم قصہ غریب حدیث عجیب ہست

انگام کہ حصول آن وابستہ بہ نشاۃ اصالت و محبوبیت است مانا کہ آن مقام را خصوصیتے بکاتب بود کہ دران بارگاہ معلما خود را منقرد دیدنتاج کلمہ طیبہ سائر الفاظ ذکر مثل تسبیح و تحمید و تکبیرا دران حریم قدس گنجایش نیافت اگر گنجایش ہست قرآن راست و نماز را ہم بعلاقہ قرآن سواے تلاوت قرآن مجید و ادائے نماز نسبت بان مقام تعطیل و بیکارے می یابدومی فہم کہ بیچ کسب و عمل را در حصول این نسبت علیہ دخل نیست موسبت صرفا است و سابقہ عنایت می یابد در گریج مانا کہ ریاضات و مجاہدات در مبادی قرب لایت دخل دارد تا زمانے کہ سیر در اصل و اصول

اسول است اعمال صالحہ سود مند و نتائج بخش است کہ بوسیله آن سالک مستعد ترقیات می فرماید و بتکرار کلمہ طیبہ نفی و اثبات از ظل باصل آن راہ می کشاید و از اصول با اصول اصول عروج می نماید آنچه مذکور شد بقرب نبوت تعلق دارد در اینجا اصل را در رنگ ظلال در راہ باید گذاشت ریاضات شاقہ بجوالی آن بارگاہ معلی راہی نمی کشاید و وصول بآن مقام بموہبت محض است یا بحجت صرف خصوصیت و عدم شرکت احرارے کہ در بالاد کور شد چون نیک تامل نمود دید کہ از ان رنگدراست کہ ہر کسے کہ باین منزلت رسیدہ است مقامے از خود دارد کہ دیگرے را بالا اصالت در ان شرکت نیست ہر چند و اسلان آن مقام اقل قلیل انرا از انجامہ حضرت ایشان را کہ در اینجا ملاحظہ نمود بغایت عظمت و نہایت ابہت در نظر آید چنانچہ عقل و وہم در ادراک آن حیران و سراسیمہ است زبان قلم و قلم زبان در بیان آن عاجز و قاصر۔ باید دانست کہ عالم را ظل حضرت حق سبحانہ دانستن یا مرآت او تعالی تصور نمودن و موہوم دیدن و کمالات منعکسہ ظل را باصل سپردن و ظل را خالی بلکہ معدوم ہمیدن بعد از ان آثر ای کمالات اصل متحقق یافتن ہمہ در قرب لایات کہ از ظل باصل پیوستن است می ہمہ بعد از انکہ اصل را در رنگ ظل در راہ گذارد و جوالی آن حریم قدس برسد از این امور بیچ در کار بلکہ منظور نبود آنجا ظل دانستن نیست اوصاف را باصل دادہ و خود را فانی و مستہلک دیدنی نہ بقا و تحقق باصل پیدا کردن مشہود نمی گردد و وصول آن موطن را راہ جداست ازین راہ بآن مقام رسیدن دشوار است آن موطن ظهور و جمال و رضا است اگر تعبیر از ان بضحک نماید گنجایش دارد و العلم عند اللہ سبحانہ والسلام۔

مکتوب صد و نود و پنجم (۱۹۵)

حضرت مخدوم زادہ خواجہ محمد نقشبند در کشف سہر اتباع حضرت خیر البری علیہ السلام ملت حضرت ابراہیم را علیہ السلام با ذکر بعضی اسرار خفیہ این معرفت از ملفوظات حضرت مجدد الف ثانی دست۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِہِ الْکَرِیْمِ مَقْصُودُ اَزَامَرِ بَاتِبَاعِ پیغمبر با علیہ و علی آلہ الصلوٰت و التسلیمات ملت حضرت ابراہیم را علیہ السلام و طلب کردن آنسر و علیہ الصلوٰت

و برکات مماثلہ صلوات برکات آنحضرت را حصول مقامی است مرآن مرور را کہ وصول بآن مقام
 یسر نیست بے گذشت از مقام حضرت ابراہیم و وصول بمقام حضرت ابراہیم مربوط است بمنا^{بعث}
 ملت و علیہ السلام چہ بے متابعت آن ملت بآن مقام را نیست و نسبت یکے ازاں دو مقام
 بدیگرے چون نسبت محراب است بمسجد و متیقن است کہ رسیدن بمحراب کہ مقام امام است بقطع
 مسافت بقعہ مسی منصور نیست چہ مقام اول مرکز است و مقام ثانی محیط آج مرکز و در نظر کشفی
 تفوق مرکز بر محیط ہمیں قسم می درآید و وصول مرکز بے قطع مسافت محیط یسر نیست و چون وقت
 استیابت این دعوت رسید حضرت سید الاولین و الآخرین علیہ افضل الصلوات و التسلیمات ازاں
 مقام کہ در آن تشریف ارزانی داشتند عروج فرمودند کہ بشوق تمام در مقام حضرت ابراہیم
 علیہ الصلوٰۃ و السلام رسیدند و در آن مقام عزیزی توقف ورزیدند و امورے در میان آمد کہ از حبلہ
 اسرار لازم الاسترا است بعد ازاں آنحضرت در آن مقام کہ مربوط بمنابعث ملت حضرت ابراہیم
 علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام بود داخل شدند آن مقام شگرف بس عجیب مقامے است کہ هیچ
 مقامے از هیچ رسولے مثل آن مقام نیست چون در آن مقام مستقر شدند نظرے کہ بحال واپس
 ماندگان داشتند برگشت و بکلیت متوجه جناب فذس گشتند و در خلوت خانه خاص با محبوب
 خلوت داشتند و نیز محسوس گشت کہ چون آنحضرت صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ وسلم در صد عروج
 بودند بعضے از اصحاب کرام علیہم الرضوان نیز تبعیت ایشان درین عروج شریک بودند و چون
 آنحضرت داخل مقام خاصه گشتند اصحاب کرام در مقام حضرت ابراہیم علیہ السلام زیر قدم
 مبارک ایشان مانند و در مقام خاصه گنجایش نیافتند بعد ازاں مری گشت کہ آنحضرت
 علیہ السلام متوجه گشتہ حضرت ابابکر صدیق را کشیدہ در مقام خاصه داخل ساختند رضی اللہ تعالیٰ
 و در یادہ حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ تردد است آیا داخل ساختند یا نہ اما ظن غالب آنست
 کہ ایشان نیز در مقام خاصه گنجایشے شد و السلام

مکتوب صد و نود و ششم (۱۹۶)

حضرت مخدوم زادہ عالی مرتبہ شیخ محمد صبغۃ اللہ در بیان مقالے فوق مقام رضا است۔
 الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى حضرت ایشان در مکتوبے از مکتوبات جلد ثانی
 نوشته اند کہ فوق مقام رضا مقام نیست مگر خاتم الرسل راعیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام این معرفت
 از عارف سابقہ آنحضرت است بعد از ان می فرمودند کہ من وقتی بر انبیا علیہم الصلوٰۃ و ورود
 می فرستادم دیدم کہ انبیا علیہم السلام با جمعہم از مقام خویش عروج فرمودند و سہریکے ازین بزرگان
 بمقامے کہ فوق مقام رضا بود و سابط چتر بلحق گشتند و سرور دین و دنیا علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ
 والسلام بمقامے کہ مر بود و متابعت ملت حضرت ابراہیم علیہ السلام بود و عروج فرمودند و بان
 مقام عزیز بلحق گشتند الحمد لله رب العالمین والسلام

مکتوب صد و نود و ہفتم (۱۹۷)

بملا سجاول در جواب غرضیہ وے کہ مشتمل بر واردات بود و جواب بعضی اسولہ کہ پرسیدہ بود۔
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات می رساند مکتوب مرغوب
 اخوی اغزی رسیدہ خوش وقت ساخت حمد اللہ سبحانہ کہ بعافیت اندو در نسبت باطنی و رابطہ معنوی
 فتورے ترقی است بلکہ امید است کہ روز بروز قوی تر گردد از قوت رابطہ است کہ تفاوت
 واردات در حضور و غیبت می فہمند و یکسان تصور می نمایند تفاوت در حضور و غیبت غالباً ثابت
 است لیکن در قوت نسبت قلت تفاوت است و سہر چہ قوت بیشتر قلت زیادہ تر اگر این قسم قلیل
 بعنوان معدوم ظاہر شود و حضور و غیبت یکسان نماید مستبعد بود اگر گویند گاہ باشد کہ طالب
 رشید در غیبت ترقیات نماید و از حالت حضور بگذرد پس واردات غیبت در حق او افزون و
 زیادہ از واردات حضور شدہ گوئیم کہ اگر در حضور می بود می تواند کہ زیادہ تر از ان ترقی می نمود۔

نوشتہ بودند کہ پیش ازین حسنو حق تیل و غلا در بیرون خود می یافتیم اکنون در درون خود
می یابیم آنچه بلع معتبر نزد این طائفه علیہ شہود نفسی است و شہودی کہ بیرون از خود بود چندان
اعتبار ندارد گفته اند بیت

بچونابینا مبرہر سوئے دست با تو در زیر گکیم است ہرچہ ہست

لیکن گرفتار این مشہود نباید بود و آنرا ظلم از ظلال مطلوب باید تصور نمود حضرت حق سبحانہ
چنانچہ وراء آفاق است وراء نفس است نیز پس اورا عز برہانہ وراء درون و
بیرون باید جست و بیرون آفاق و انفس باید طلبید این معاملہ بعقل عقیل معقول نشود و
بکشف ارباب ولایت ظلی مکشوف و درک نبود نور فرست کہ مقتبس از مشکوٰۃ نبوت است
درک این معنی می نماید و کریمہ نَحْنُ اقْرَبُ الْيَمِينِ حَبْلِ الْوَرِيدِ کشف سمر این معما
می فرماید و حالتی کہ در حین ادائے نماز فرض رومی دہد عالی و اصیل است از مطالعہ آن
ذوقین گردید۔ نوشتہ بودند کہ مردم این دیار بعد ہر پنج نماز دست برداشته فاکہ می خوانند و این
عمل را بر خود لازم گرفته اند و تارک آنرا یا اعتراض پیش می آند۔ مخدو با این نوع فاکہ خواندن عمل
بزرگان مانیت و در اعمال پیغامبر خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بنظر نہ درآید است فی خزائن
الروایات من الخلاصۃ قراءۃ الفاتحۃ لاجل المہمات بعد الفرائض بدعتہ از مصافحہ بعد
نماز جمعہ کہ در آنجا متعارف است استفسار نموده بودند مخدو و مصافحہ فی نفسہا مسنون و عمل بزرگان
و تعیین این وقت بدعت، پس این عمل ہم وجہ حسن دارد و ہم وجہ قبح نہایت کار آن اگر بااحت
یکشد چنانچہ بعضی گفته اند معتتم است فی خزائن الروایات قال الشیخ فی الدین النوری فی
الاذکار المصافحہ مستحجۃ عند کل لقاء و اما ما اعتادہ الناس بعد صلوة الصبح و العصر فلا
اصل لہ و لکن لا باس بہ فان اصل لمصافحہ سنت و کونہم حافظین علیہا فی بعض
الاحوال و مقرطین فی بعض منہا لا یخرج ذلک البعض عن کونہ من المصافحہ
التي وردہا الشرع۔

مکتوب صد و نود و ہشتم (۱۹۸)

بآغا شہید درانکہ درین طریقہ علیہ الخذ فیوض برابطہ و محبت شیخ است تحریریں بر رعایت آداب شیخ و دوام ذکر و بیان فنا قلب و نفس۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حَمْدًا لِلّٰهِ وَمَصْلٰیًا عَلٰی رَسُوْلِهِ اللّٰهُ تَعَالٰی اَرْزَقْتَنِيْ مَا سَوَّأْتَنِيْ
محرر ساختہ در مدارج قرب ترقیات دہاد صحیفہ گرامی مشرف ساخت حمد اللہ سبحانہ کہ تقرائے دور
اقتادہ از یاد زرفتنہ اند و نسبت جہی و ارتباط معنوی بحال خود است محب این طائفہ با این طائفہ است
المعمر مع من احب و طریقہ ما دار و وصول بدرجہ کمال مربوط برابطہ محبت است بشیخ مقتدا طالب
صادق از راہ محبتی کہ بشیخ دار و خذ فیوض و برکات از باطن اومی نماید و ساعتہ فسانتہ بزنگ اومی نماید
مقرر است کہ فنا فی الشیخ مقدمہ فنا فی اللہ است ذکر ہر چند از اسباب وصول است لیکن غالباً
مشروط بر رابطہ محبت و فنا فی الشیخ است سالک این راہ را دو چیز ناگزیر است محبت بشیخ مقتدا
بر رعایت آداب صحبت دوام ذکر چندان بذکر قلبی مداومت نماید کہ دوام پذیرد و غفلت در قفائے آن
نباشد و از تکلف یا ذکر دوار ہر و حضور بلکہ دل شود و صفت او گرد چنانچہ سمع صفت سامعہ و
بصر صفت باصرہ درین وقت غفلت ظاہر حضور باطن سرایت نکند و نوم صوری با توجہ معنوی
جمع گردد چوں این کیفیت حضور غالب آید و قوت پذیرد نفس حاضر از میان بر خیزد و رخت بصرائے
عدم کشد این زبان حضور خود بخود دروے نماید و کلا ین کر اللہ الا اللہ جلوه فرماید۔ مصرع

این کار دولت است کنون تا کراد ہند

مخدومادریاب دفع شراعد و حساد دعا و توجہ کردہ می شو امید کہ مخدول گردند و السلام اولاً و آخراً

مکتوب صد و نود و نهم (۱۹۹)

بحاجی حسین در شرح اذواق و مواجیرا و کہ نوشته بود

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ صحیفہ گرامی اخوی حاجی محمد حسین رسیدہ خوشوقت و مسرور
کرد اتید از فنا و عدمیت خود نوشته بودند۔ بیت

بے ہر جا شود ہر آشکارا سہارا جز بہان بودن چہ یارا

ہنگام طلوع انوار احدیت غیب در اضمحلال و استہلاک اطوار کثرت موہوم چہ ریباست لیکن
درین عدمیت و اضمحلال تفاوت اقدام سالکان بسیار است از انجملہ محمدی المشرب را این فنا و
استہلاک بظاہر غیب و اثر می رساند کذا و کذا و نیز نوشته بودند مشخص شدہ است کہ این ہمہ واردات
و حرکات و سکنات بر عدم است کہ او سبحانہ و تعالیٰ بقدرت کاملہ خود ظاہر ساختہ کار خود بخود است
و چیز ہائے غریب و عجیب بریں معدوم دارد فرمودہ کہ در تحریر در نمی آید آری بعد اسقاط اضافات
و رد نسبت باہل آن معاملہ از خود بخود است اگر حضور است حضور خود بخود است و اگر توجہ است
ہم از خود بخود است و عارف را غیر از استہلاک و اضمحلال و انعدام ازین مقام نصیب نیست۔
نوشتہ بودند درین روز ہا تجدید امثال ظاہر شدہ است کہ در ہر آن تمام عالم در عدم می رود و مثل
آن بوجود می آید درین حیرت افزودہ است بخود و با حضرت ایشان با قدسنا اللہ سبحانہ بسر الاقدس
حل این معاملہ در مکتوبات نمودہ اند اگر حل آن خواہند آنجا مطالعہ نمایند و مقامات بعضے سبز رنگ
بعضے رنگ شمس کہ ظاہر شدہ نوشته بودند بوضوح انجامید با کجملہ ہمہ احوال و مواجید درست و پسندیدہ
است حق سبحانہ ترقیات نصیب وقت کناد و از دوستان در پوزہ دعا است۔

مکتوب دوم (۲۰۰)

بصوفی نور سبک در تخریص بردوام ذکر و اختیار عزلت و سر تجویز تعلیم طریقہ مناقص را و آنکہ آنچه در
وقائع رومی دیدار اعتبار ندارد۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی اللہ تعالیٰ
ابواب فتوح را ہموارہ مفتوح دارد و مکتوب مرغوب معازت برادر گرامی مولانا نور محمد رسیدہ

خوشوقت ساخت باید کہ ہمیں متوال از احوال ظاہری و باطنی خود اجہ دور افتادہ را اطلاع میدادہ باشند۔ نوشتہ بودند کہ در تکرار سبق باطنی بجد است و نفی و اثبات نیز در تکرار دارد نیک و مبارک است نوعی بتکرار ذکر مقید باشند کہ ماسوائے مذکور از ساحت سینه رحمت بر بند دو اسم و رسم ماسوائی از آئینہ دل محو و منلاشی شود اکثر اوقات در زاویہ نامرادی بعزلت باشند با خلق کمتر اختلاط نمایند و بزرگ قلبی و لسانی مشتعل باشند و در ذکر گفتن هیچ چیز ملحوظ نبود از قبول خلق و حصول احوال و مواجید بے غرضانہ ذکر گویند و در وقت نشاط بچندے کہ گفتہ شدہ است تلقین ذکر بکنند بطریق سفارت نہ بطریق اصالت و خلافت و شرایطی کہ نوشتہ بودند بر تقدیرے است کہ بسر خود تلقین بکنند اگر سفارت چندے را تلقین ذکر کنند این شرائط در کار نیست کہ شما مترجم پیش نیستید و این ذکر گفتن ہم جبر نیست با اختیار شما است اگر بے تکلف اقبال و انشراح صدر باشد بگویند والا هیچ در کار نیست آنچه لابد نیست دوام ذکر و مراقبہ است تکمیل دیگرے فرع کمال خود است و این اجازت اشخاص معدودہ بواسطہ آنست کہ چندے جمع شدہ مشغولی کنند بہتر است کہ فیض یک دیگر بر سہم دیگر منعکس می شود۔

نوشتہ بودند کہ اگر در واقعہ بسالکے پیر خصت تلقین بدہ از ارواح بزرگان گذشتہ نیز ظاہر شود آن سالک را بخوبی تلقین بہت یانہ مخدو با اجازت تلقین تعلیم طریقت امر بزرگی است بخواب واقعہ صورت نمی بندد تا در بیداری اجازت نکنند اجازت صورت پذیر نیست و همچنین احوال و مواجید و قطبیت و فردیت و غوثیت امثال آنکہ در منامات و قانع ظاہر شود نزد این اکابر معتبر نیست آنچه در بیداری از احوال و مواجید روئے دہ از آن اینکلس قطب و غوث کے است کہ در خارج و قیظہ بایں دو منصب سرفراز است اگر کسی خود را در خواب پادشاہ دید پادشاہ نمی شود تا در خارج پادشاہ نباشد۔ بیت

چو غلام آفتابم ہمہ از آفتاب گویم نہ شہم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم
این قدر بہت کہ وقائع و منامات صادقہ بشراتند و مخر از استعدادات اولیا است بسا است کہ

آن معنی استعدادے بظہور آید و بسااست کہ در معرض ظہور نیاید جانے باید کند کہ معاملہ از قوت بفعال آید از گوش باغوش رسد عزیزے کہ در صحبت اومی گذرانند خوبہاے اور انوشته بودند کہ درین وقت بسیار غنیمت است و در پوزہ توجہ و فاتحہ در بارہ او طلب داشته توجہے در بارہ آن عزیز نموده آمد و فاتحہ از برائے از دیار توفیق او خواندہ شد با جابت قرین باد۔

مکتوب دوم و حکیم (۲۰۱)

مولانا محمد حنیف در بیان نسبت و ذکر نصائح۔

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى صحيحة تريقة اخوي اعزى مولانا محمد حنیف رسیده خوشوقت ساخت حمد الله سبحانه که بعافیت اندواز یاد دور افتادگان فارغ نیستند و از ہوس مطلب خالی نہ خاطر بجانب شما نگران می باشد نمی داند کہ بچہ روش زندگانی می نماید و چه اطوار در پیش دارند۔ بیت

خواجہم بشد از دیدہ درین فکر جگر سوز کا غوش کہ شد منزل آسایش خوابت

درین نزدیکی کتابتے از اں صوب از دوستی رسیده کہ گکہ از اطوار شما طاہر ساخته ہر چند نام شما انوشته است لیکن غالباً تعرض بشما نموده و کلمہ ہم مجمل بتعرض بوده از خواندن آن خاطر بسے متالم گردید کہ از شما چہ دیدہ یا شد کہ نوشته است ہر چند طاہر بینان از ارباب باطن چہ خبر داشته باشند لیکن چون بشما طبیعت را محبت و میلانے است و خاطر خواہان کمال شما است از اندک چیز از جا میرود و قلق پیدا می آید۔ در اثنتے نوشتن کتابت توجہے بیاطن شما نموده شد بہ نسبت ما نخوزہ معمور یافت و زیادہ از متوقع مقہوم شد ہیچ عبارے بخاطر نماز الحمد لله سبحانہ علی ذلك و علیٰ جمیع نعمائے، زہار در ارضائے اہل حقوق نوعے نمایند کہ منجر بعدم رضائے صاحب حقیقی گردد حق اللہ سبحانہ بر جمیع حقوق غالب است حق اورا بکمال رعایت ادا نموده بحقوق دیگران باید پرداخت اوقات خود را مضبوط دارند و باہل غفلت اہل دنیا ہما اکن پیش نیاید و باحوال طلبہ

کلمہ گکہ
گکہ

نیک پردازند و عمدہ در ضمن گرفتن کسے را برداشتن مرض دیگرے و جزآن جمع ہمت است و حدانی التوجہ شدہ اگر این قسم امور در میان نبود هیچ نقص ندارد و ولایت بآن منوط نہ از محسنات زایدہ است والسلام

مکتوب دوم (۲۰۲)

بحافظ محمد شریف در نصاب -

خدایم حافظ چو ازین دور افتادہ سلام عافیت انجام خوانند و از دعائے خیر منسی تسازند و این عمر چند روزہ را در اہم امور صرف نمایند و اجائے لیلے و گریہ سحری را از مغنمات شمرند و شبہائے تاریک را با توار و از کار روشن دارند و در تجارت صدق و امانت را امرعی سازند، حدیث ان اللہ یحب التاجر الصادق شتیدہ باشند و از عقود فاسدہ و ربویہ محترز بود درین باب تا کید تمام نمایند کہ محل لغزش علما است چہ جائے غیر علما کہ ام عالم خواهد بود درین زبان کہ ازین عقود خالی باشند الا من عصمہ اللہ سبحانہ از علمائے متدین ہموارہ متجسس این عقود باشند و تحقیق این محبت جویند و از حق سبحانہ بزاری نجات ازین ورطہ مہلکہ خواہند و السلام علی من اتبع الہدی۔

الصدق

مکتوب سوم (۲۰۳)

بارشاد نپاہ میر محمد نعمان در اسرار غامضہ فنا و بقا و دقائق قیومیت جامعیت انسان کامل الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفے نقابت دستگاہ ششمہ از جامعیت انسان کامل در تحریری آید استماع فرمایند عارفے بعد از فنائے آنم کہ مربوط است بذہاب حقیقت عدیمیہ کہ موردانائے اوست چون بقا با اسم الہی جل شانہ پیدا کنڈ حقیقت ثبوتیہ بجائے حقیقت عدیمیہ نشیند مدبر و منصرف دروے ہماں اسم خواهد بود و باوصاف آن اسم منصف و متخلی خواہد گشت و بکیوۃ و علم و سمع و بصیر و کلام و ارادت و قدرت آن اسم حی و عالم و قادر و سمیع و بصیر و منکلم خواہد شد چہ ہر اسم الہی جل سلطانہ منضمین اسما و صفات است چون آن اسم ظل اسم دیگر است و جزئی است

از خبریات آن اسم عارف از راه ظل باصل خواهد پیوست در رنگ سابق باوصاف اسم لاحق منصف
خواهد گردید و باز از آن اصل باصل آن خواهد ملحق گشت و از اصل ثانی باصل ثالث و از ثالث بر رابع و
خامس الی ماشاء الله تعالی متحقق خواهد گشت و چون هر اسم را با شمار دیگر مشارکتی هست از راه
بابه الاشتراک یا شمار دیگر که مباین اصولی اند نیز بقا خواهد یافت این همه اسما را بعد و لا
یحیی در رنگ اجزاء عارف خواهد شد الی ان نبتی الی حضرة الذات تعالی و تقدس و عادت الله
جاریست که بعد از قرون از هزاران یکی را بقائے ذات مشرف می سازند و ذاتی که نصیبی از
بچونی داشته باشند از آن مرتبه مقدسه آن عارف را عطا می فرمایند که کنه عارف بود و این همه
اوصاف بآن ذات قائم باشند بلکه افراد عالم نیز بآن ذات قائم بوند چرا که افراد عالم در جنب او
چونکه مظاہر اسما و صفات اند ذاتی در آنها کاین نیست پس آن عارف بحکم خلافت قیوم عالم
می گردد و حکم وزیر هم می رساند. فانظر الی اثار رحمة الله کیف یحیی الارض بعد موتها
این زبان آن ذات بجائے حقیقت ثبوتیه می گردد و بدو متصرف می شود ازین جا جامعیت
این عارف را باید فهمید که سایر افراد عالم در جنب او حکم جز محقرند ازند قطره را با دریا نسبتی
نیست اینها را با او آن هم نه چنانچه اوصاف را با ذات نسبت تلاشی و استهلاک است در وقت
ذکر گفتن گویا با چندین هزار زبان ذکر می گوید هر اسمی بزبان خود ذکر است و عارف بمنزله کل
اینها است در وقت تحریمه بستن گویا چندین هزار شخص تحریمه می بندند بعد از آن این همه
اشخاص قرائت می کنند و بر کوع و سجود می روند و اکثر از حقائق این عالم امکان نیز با عارف
تذکره دین امور شریک می گردند دیگران بیک زبان ذکرند و آنهم چونکه از انانیت اماره پاک
نیست آن ذکر هم بهمونها عاید است و شایان جناب قدس نه و این عارف چونکه از انانیت
رسته است بهزاران زبان ذکر است و در هیچ کدام خود در میان نه، عوام ظاهریین هر دورا
ذکر و عابد می دانند و از حقیقت فرق آگاه نه بلکه عارف تمام حضور گشته است و در غفلت
هم حاضر است چه در علم حضوری غفلت در همه وقت مفقود است و غافلان از ان غافل

پس عارف مذکور در غفلت ہم با حضور است و دیگران در عین حضور ہم غافل و در نفور لہام و ایضا
غایت حضورشان در حصول است و حصول عین غفلت و عوام ایٹان را حاضر و ذاکرمی دانند
اور اغانل ہدا ہم اللہ سبحانہ سوا الصراط - بیت

پری ہفتہ رخ و دیو در کرشمہ و تاز بسوخت عقل ز حیرت کہ این چہ بواجبی است
دقیقہ ایست بگوش ہوش بشنوند کہ چون عارف خود را از اطلاق کلمہ انا پاک و مبرا سازد و از انا
امارہ تمام وارہہ مقتضائے ہل جزاء الا احسان احسان معشوق در رسیدن گم شد را
در امانے خود جادہ و آن عاشق صادق از کشاکش غیرت و ارستہ در خلوتخانہ اناے معشوقی آرام
یابد جماعت ازین طائفہ ہستند کہ می خواہند معشوق را در امانے خود بگنجانند و در خراب آباد و ویرانہ
انائے خود مطلوب را فرود آرد و بان خورسند گردند نداشتند کہ بظلمے از ظلال مطلوب آرام گرفتہ اند
و جزا نمودن از ان بے پایان حاصل نمودہ بیت

تو از خوبی نمی گنجی بعالم مرا ہرگز کجا گنجی در آغوش

بر سر اصل سخن رویم زانے کہ بعارف موہبت گشتہ است چونکہ نصیب از بچونی دارد
جامعیت آن در بادی نظر بدرک چوں نمی در آید امانی الحقیقہ از ہمہ اسما و صفات کہ در رنگ
اجزائے عارف گشتہ اند جامع تر است بلکہ این جامعیت را نسبت بان جامعیت قدرے نیست
و در جنب او حکم تلاشی دارد سبحان اللہ و کجہ این قسم حملت سبب بصورت شخص مخف و نمودہ اند
و این ہمہ خزان ملک و ملکوت را درین طور خرابہ بے قدر و قیمت ایداع فرمودہ اند و اینہم
حسن و جمال بے رنگ و انوار و اسرار بے کیف را درین پیکر ظلمانی کہ از بارہین ہم رسیدہ تعبیر
کردہ اند و ما ذلک علی اللہ بعزیز و حکمت درین تستر ابتلا و اختیار است لیمیز الخبیث
من الطیب ہر کہ نظر او باطن و حقیقت عارف نفوذ کرد از برکات وے حملو و سیراب گشت و ہر کہ
بر صورتش نظر او مقصور گشت و در رنگ صورت بے حقیقت خویش تصور نمود از برکات او محروم ماند
و بخسراں ابدی نسیم گشت نداشت کہ این عارف تمام لب است کہ قشرے در میان جان نیست

موہوب

و قشر نیش تمام منقلب بلب گشته است و دیگران همه قشر ندبے لب لیکن آن قشر منقلب چونکہ بر کالبد قشر نیش باقی گذاشته اند بقشر بے لب ہمہ وقت مشارکت صوری دارد و باین مشارکت صوری کہ بقید کالبد وابسته است کہ بعد از شکستن کالبد باقی است خاک در چشم محبوبان افکنده دوستان خود را خود بخودی دارد اولیای تحت قبای لا یعرفهم غیری قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ط

بنی خود

مکتوب دوم چہارم (۲۰۲)

بہ اسد الشریک در فقر ممکن و غنائے واجب غزوجل۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ تَعَالَى حَسَنٌ وَجَمَالٌ نِيسَتِي وَبِنِدْغِي رَابِعًا لَيْتَهُ بَاطِنٌ جَلُوهُ كَرْنًا
 و از دعوائے ہم سری و خداوندی نجات فرمائی دہاد بکرمته من تحقق بکمال العبودیۃ و اظہر اسرار
 الربوبیۃ علیہ علی الصلوات و البرکات و النعمیات بندہ ہر چند در احکام بندگی ثابت تر بود و
 دید نیستی ذاتی و فقر جلی بروے غالب تر ظهورستی و کمالات و جوبی در حق وے زیادہ تراذ
 بصدہا تنبیین الاشیاء حسن جمال و غنی و سایر کمالات بروجہ کمال خاصہ نزل لایزال است
 عجز و نیستی و احتیاج و ذل و فقر و نقس در تومی باید تا ظهور آں بیان شود خلق را بصفت ذل و نیستی
 و احتیاج بیافرید و پر توے از کمالات و جودی خود نیرد و وے تعبیه فرمود ہر کہ خود را باین کمال عاریتے
 و نمود بے بود کمال و خیر خیال کرد در بند نفس امارہ ماند و از سعادت قرب محروم شد و بدراع بعد و حرمان
 گرفتار گردید فالویل کل الویل و ہر کہ کمالات عاریتے را باہل آن سپرد و بدید فقر و نیستی ذاتی خود متحقق
 گردید بدولت قرب و صل ہند گشت بدام نیستی صید ہستی نمود و از راہ ذل بعز رسید قطوبی لہ و بشری
 و آنچه مقصود از خلقت او بود بجا آورد و نعمت در حق او تمام شد کریمہ او من کان مینافا جینا
 وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا یَمْشِي بِمِ فِي النَّاسِ بِيَانِ حَالِ اَوْسْتِ وَ حَدِيثِ مِنْ قَتْلَتِه فَا نَادَيْتِه
 شان او این کمال مربوط بکمال اتبع سید کونین است علیہ علی الصلوة والسلام اللهم ارزقنا

بنی خود

تصور نمود و ولایت جانب بعد از نگاه و هم است فالحق تعالی اقرب فی الوجود و بعد من الوجودان این کمال از کمالات ولایت کبری است که ولایت انبیا است علیهم الصلوات و البرکات کمالات ولایت صغری که ولایت اولیا است مختصر در مراتب قرب است که غایت قرب اتحاد و رفع اثبیت است معامله اقریبیت ازین هم نازک تر است از اتحاد باید گذشت تا اقریبیت برآید

مصراع لذت فی شناسی بخداتانه چشتی

کمالات عالم امر این جا انقطاع می پذیرد و حقیقت اطمینان نفس درین موطن بحصول می پیوندد و بعد از گذشت ولایت کبری ولایت علیا است که ولایت بلا اعلی است علی نبینا و علیهم الصلوات و البرکات و نصیب تام از کمالات این ولایت عناصر ثلثه راست و رائے عنصر خاک که نصیب این عنصر پاک از کمالات

مرتبه نبوت است بعد از گذشت این ولایت سه گانه شروع در کمالات نبوت انبیا علیهم الصلوات و البرکات واقع می شود که بالاصاله نصیب انبیا است علیهم البرکات و الصلوات و تبعیت و ارثان ایشان از ان نصیب است درین موطن عارف از صورت شریعت بحقیقت شریعت ارتقائی فرماید و از صورت اعمال بحقیقت اعمال می رسد ترقیات پیش مربوط بصورت اعمال بود و نتیجه آن در اینجا عروج منوط بحقیقت اعمال است و ثمرات و نتایج حقیقت بدست می آرد ازین جا تفاوت میان کمالات ولایت هر چند ولایت انبیا بود علیهم الصلوات و میان کمالات نبوت در باب که صورت را در جنب حقیقت چه قدر اعتبار است پس نتایج هر کدام نیز برین منوال بود و از گذشت این ماجرا معامله پیش می آید که اعمال جوارح و قلوب در آنجا اثر ندارد و صورت و حقیقت در راه می مانند ترقی و افاضه کمالات در ان موطن وابسته بحض فضل و احسان است، گفته نشود که استغنائے عارف درین وقت از شریعت لازم می آید و هیچ کس در هیچ وقت از شریعت مستغنی نیست زیرا که گوئیم که آنچه ممنوع است سقوط تکالیف شریعت است و آن غیر واقع است چه کمال عرفا در رنگ عوام همواره محکوم حکم الهی اند و از اتیان او امر و انتهای زمانهای چاره نذارند با آنکه

گوئیم کہ شریعت اصل و بنیاد معاملہ است و اصل بنیاد و ہمہ وقت محتاج الیہ است درخت ہر خید بلند شود و عمارت بالا رود از بیخ و بنیاد چارہ ندارد این معاملہ بالاصالہ مخصوص بانبیاء اولوالعزم است علیہم الصلوٰت و التسلیمات و بطفیل بیعت این بزرگواران تا کرا یا این دولت بتوازند چون معاملہ از تفضل بالا رود افاضہ کمالات دران موطن از راہ محبت ذاتیہ بود و در محبت دو کمال است محبت ذاتیہ کہ بالاصالہ نصیب حضرت کلیم اللہ است علیہ الصلوٰۃ والسلام و محبت ذاتیہ کہ بالاصالہ نصیب حضرت خاتم الرسل و شفیع الامم است علیہ و علی جمیع الانبیاء و اتباعہم الصلوٰت و التسلیمات البرکات تا کہ ام صاحب دولت بود کہ بطفیل ایشان ازین کمال شان بہرہ یابد و از اولش خاص شان جبرئیل در کشتہ بیت

در قافلہ کہ اوست دائم رسم این بسکہ رسد ز دور بانگ جسم شک
با جملہ این ہمہ درجات قرب معرفت اندازہ ہر درجہ کہ نصیب از زانی دارند نعمتے است عظمی و ہموارہ
زیرا چشم بر خوان کریمان باید دوخت و از اولش صاحبان ہمیشہ امیدوار باید بود مصرع
با کریمان گاہ دشوار نیست

بیت چشم دارم کہ دہرا شکم احسن قبول آنکہ در ساختہ است قطرہ بارانی را
والسلام علیکم وعلی من اتبع الهدی والتم متابعتا المصطفیٰ علیہ وعلی آلہ الصلوٰت
والتسلیمات والتحیات والبرکات العلی۔

مکتوب دوم و ششم (۲۰۶)

بحقائق آگاہ خواجہ محمد ہاشم کشتی ورود یافت در اشارت بعضی کمالات خود و کمالات فی قدس سرہ
بعد الحمد والصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بحمد حقان دستگاہ و معارف آگاہ می رساند احوال فقرائے
این حدود مستوجب حمد است المستولی من اللہ سبحانہ سلامتکم واستقامتکم علی جادۃ شیوہ حکم
ظاہر و باطنافانہ ملائکہ الامر و مدار الفیوض و بدو نہ خراط القتاد امر و زاریاب یسا را

چشم انتظار در راه است که از سر ایراب بپین آگاهی یابند و از آن گنجا گوهری بدست آرند امید که از
 روئے کرم دریغ ندرند و برفروانگزارند و تلخ کامان را از قند خوان کریمانه خویش بنوازند. بیت
 در سرم سودای شیرین دلبرے ست تلخ کامان را بشیرنی سرے ست
 بچشم که چوں نوبت باهل بسیار رسد و معالده آن نشاء بر منصفه ظهور آید همه تمنای آن نمایند که گدراه
 ایشان را کحل بصیرت خویش سازند و ذره نمک خوان حسن ایشان را در یوزه نمایند. بیت
 آن دارد آن نگار که آنست هر چه هست آنرا طلب کنی در حریفان که آن کجا است
 با کلمه الحسنه بعشرة امثالها بیل تسعائة قضیه مقرر است بمقتضای آن آنچه تواند ایشان را نماید شرح
 نماید و یوثرون علی انفسهم ولو کان بهم خصاصة و الا حسبی الله گوین و از نعیم صباحت
 و سر چشمه خلت بنسیم بلاحت و جرعه محبت اکتفا نمایند. شعرا
 هنیئاً الاریاب النعیم نعیمها وللعاشق المسکین ما یتجرع
 والسلام اولاً و آخراً.

مکتوب دو صد و هفتم (۲۰۴)

بشیخ عبداللطیف شکر خانی فی الوعظ والتذکیر والنصح -

بعد از حمد و الصلوة یستدعی هذا المحب لنفسه ولسائر الاجبه النجاة عن الافات
 و التخلیه عن التعلقات الانقطاع عن المقیدات و التخلص عن السفلیات الی العلویات
 و علو الدرجات الی حضرت الصفات و منها الی ذررة الذات باقفل اثار اكمل المكونات علیه
 افضل الصلوات و اشمل النجیات و التسلیمات و اتم البرکات المرجو من الاخوان ان لا یسوا
 لقاء الرحمن باتباع الهوی و الشیطان و ان یغتموا و ان الصحة و الامان بکثرة ذکر الله
 المنان و یجینوا برهته من الزمان لتلاوة القران و لیعلموا ان النفس امارة و الدنیا سحارة
 محبوبة و لذاتها مرغوبة و الآخرة منسوبة و نعیمها محبوبة و الشیطان یروج النقد بعد الفقر

والفقد اولا يعلم عاقل ان الدنيا عاجلة ومتاعها فان لا يعود وتمتع الاخرة باق لا يفوت
كل امرئ يومئذ بما كسب رهين ومع زوج قرين اما شيطان لعين واما حور عين الغياث على
فاعلمت ثم الغياث على ما اخترت اخترت الثلاث على الثلاث اخترت تعب النفس و
وشغل القلب وثقل الحساب على راحة النفس وفراغ القلب وخفت الحساب انتفعت
بحمارة البدن الفاني واشبعت النفس الجانية ونسيت التوجهات الروحانية الى الجناب
السبحاني وفاءت قلبك بالاذكار والذات الفانية وما حصلت بعد ذلك الامانية العجب
من العاقل كيف يفهم في امور العاجلة بالتدبير ويقوض امور الاخرة الى التقدير ولا
يستيقن ان تدبير امور الدنيا في اسقاط التدبير وفي امور الاخرة بالجهد وترك التقصير
افلم يسمع نوح كل حاجه من الدنيا تركها فالويل لمن اطمن بدار الغرور واغترقها بالسرور
ونسى وحشة القبور وشدة يوم النشور وخاض بالباطل واعرض عن الكتاب المسطور في
الرق المنشور وسعى في الملاهى ولم يسع الى البيت المعمور افلا يعلم اذ ابعث ما في القبور وحصل
ما في الصدور ان ركبهم به يومئذ نخيرة والسلام على من اتبع الهدى

التوجه الروحاني

وحوادث الاخرة كلها

مکتوب دو صد و ہشتم (۲۰۸)

بہ محمد یوسف خادم درمکاشف حضرت مجدد الف ثانیؒ

بسم الله حامدا ومصليا حضرت ايشان ماضى الله تعالى عنه چون از بعضے تفرقہ کے
ظاہری کہ لازم عشرت و اختلاط اندنگ آندید قصد عزلت و انزوا نمودند می فرمودند کہ برائے
تصحیح نیت و تعیین موضع بجناب اوسجانہ ملتجی و متضرع بودم دریں اثنا چنان ظاہر ہوا کہ
کہ طریق محبوب و مرضی و انسب الیق بہاں طریق است کہ تو بران ہستی نہ طریق انزوا و عزلت
دریں اثنا نظر بر سر سہرا افتاد دریدم کہ گویا این مقام چاہے است عمیق ازین چاہے ہیچ چیز در تیاہد
فافہم والسلام علی سید الانام و آلہ وصحبہ العظام۔

مکتوب دوصدم (۲۰۹)

بمیرزا اسماعیل خان بیگ درصیحت مداحی طریقیہ علیہ نقشبندیہ قدس اسرار اربابہا۔
مخدوم دنیا دار عمل است و موضع کشت و کار عیش و فراغت بدار آخرت معد است
بندہ مقبول آنست کہ این حیات چندروزہ را بوظائف طاعات معمور دارد و بغفلت نگذارد و
بعیش و تنعم نپردازد کہ نتیجہ آن در آخرت جز حسرت و ندامت بے سود نخواهد بود بزرگ قلبی چند راں
مدوامت باید نمود کہ دوام پذیرد و صفت لازمیہ دل شود چنانچہ سمع صفت سامعہ و بصر صفت
باصرہ و این معنی در طریقیہ علیہ نقشبندیہ بسہولت عمل میسر است چہ این بزرگواران ابتدائے سیر از عالم
امر نموده اند و نہایت اوراد و ریاضت درج فرمودہ پس طالب صادق را اختیار این طریق عالی
اولی و انسب باشد و ایضا اکابر این طریق اربع سنت و اجتناب از بدعت اختیار نموده اند کہ
متمم برکات است و نتیجہ محبت و اتینہ کہ ذرہ علیاے اہل سلوک است کریمہ قل ان کتتم حججہ
اللہ فاتبعونی یمحبکم اللہ شاہد این معنی است والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب دوصدم (۲۱۰)

بمیرک عباد اللہ ولد قاضی محمد زاہد کابلی در انقسام علم بدو قسم در تمیز علمی کہ متعلق بواجب گردد
تعالی و علمی کہ تعلق بممکن گیرد۔
الحمد لله رب العالمین والسلام علی سید المرسلین والذاجعین علم کہ عبارت از
انکشاف است و قسم اول است کہ بانکشاف احاطہ بود و قسم دیگر آنکہ محض انکشاف بود و
احاطہ نبود علمی کہ بممکن تعلق گیرد داخل قسم اول است و علمی کہ بواجب متعلق شود از قسم ثانی است
و این علم را ادراک بسیط گویند و نشان عدم احاطہ آنست کہ کیفیت در درک بیاید و رویت اخروی
مماثل قسم ثانی از علم است کہ آنجا محض انکشاف است بے آنکہ کیفیت معلوم شود و چگونه معلوم شود

کہ در آنحضرت کیفیت نیست تعالی شانہ و عزیر بہانہ والسلام

مکتوب دو صد و یازدم (۲۱۱)

بمیر محمد خانی در نصیحت

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حَافِذِ اَوْصَلِیَا بِرِ اَدْرِ عَزِیْرِ وَوَقْتُ بَسْمِ عَزِیْرِ اَسْتَبَیْدُ کَہِ دَرِ اَعْرُو
اشرف اشیا مصروف گردد و آن خدمت مولای حقیقی است جل شانہ و کسب مرضیات او سبحانہ
واجتناب از محرمات و محظورات شرعیہ لذت طاعت فرمانبرداری صاحب حقیقی را زیادہ از
لذت محرمات باید دانست کدام نعمت خوشگوار تر از آن است کہ مولای نعم جل و علا ازینکس از کرد
اوراضی باشد و کدام الم زیادہ از ناخوشنودی او است تعالی لذت وصال زیادہ از لذات
جہات نعیم است الم فراق بدتر از عذاب حجم قطوبی للموفقین و بیل للمسوفین والسلام اولاً و آخراً۔

کردار

مکتوب دو صد و دوازدم (۲۱۲)

بملا گل محمد مفتی پشاور در دلالت بر عزائم امور۔

مخدوم امر خطیر در پیش کردہ اید و خدمت بزرگ اختیار نموده از عمدہ او بیرون آمدن خصوصاً
درین جزو زبان بسے مشکل است کمال علم و فقاہت و فورتقوی و تدبیر موافقت حکام و اہل دل
درین امر بزرگ در کار است تقدیر بدانت در دل اہل زبانہ متمکن گشته است کہ امر ونہی را پیش برد
بسیار دشوار است ترسان لرزان باید بود ظہر المفتی جسیر حکیم شنیدہ باشند حدیث اجرا کم علی
الفتوی اجرا کم علی النار گوش زد شدہ باشد از عقلاً عجب است کہ درین قسم امر نازک در آئینہ ظاہر
نیت صالحہ داشته باشند ہر چند ما ندانیم بواسطہ قوت عیال خود ہیچ عاقل تجویز نکند کہ درین
طور مہلکہ عظیم خود را اندازد امر دیگر خواهد بود اللہ تعالی استقامت کرامت فرماید رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ۔

مکتوب دوصد سیزدم (۲۱۳)

بحاجی محمد عارف در بیان درجات ولایت لطائف عالم امر و مناسب اینها با لطائف عالم خلق۔
الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى مکتوب مرغوب برادر گرامی حاجی عارف رسیده
خوشوقت ملتز ساخت حق سبحانه همواره در بای ترقیات را مفتوح دارد و بکسب مرضی خویش
سر بلند گرداناد از حصول فناے لطائف نوشته بودند رحمة الله سبحانه على ذلك بدانند که ولایت
پنج درجه است که مربوط بقطع لطائف پنجگانه عالم امر است و وصول بکمالات مناسبه هر کدام و
حصول فنا و بقاءے هر یک از ان لطائف هر چند نفس ولایت وابسته بفناے بعضے آن لطائف
است لیکن کمال آن منوط بفناے لطیفه اخفی است نیز تواند بود که فناے لطیفه قلبی روح بحصول
انجاد و ولایت حاصل شود و لطیفه سراز دولت فنا بے بهره بود و فناے سردست دهر و فناے خفی و
اخفی نشود و چون فردا حقایق اشیا ظهور کند آن لطیفه که درین نشأه بقنا و بقاء رسیده است از
نتایج و ثمرات که برفنا و بقاء نرسیده است بے بهره باشد و در رنگ دانه خام که در ریگ پخته می ماند
مَنْ كَانَ فِي هَذِهِ آمَنِي فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ آمَنِي وَأَصْلُهُ سَيِّدًا

نوشته بودند که سیر رب لطیفه نیز بوضوح پیوست از قلب که رب او تکوین است قطع دایره
ظلال تکوین نموده واقف ذات گردانیدند همین قسم در قدرت ارادت الی الذات البحت و چون سیر
در علم واقع شد عجائب دایره علم را یافتیم که بحجیب اشیا با حاطه کرده است انچه مخدوم از اصول لطائف
خمس سیر در اصل قلبی روح که افعال و صفات زائده است نوشته اید و اصل لطیفه سر که شیون
ذاتی است نیز محتمل عبارت است لیکن از سیر در اصول لطیفه رابع و خامس خفی و اخفی باشد
نوشته اید ولایت عیسوی خفی تعلق دارد و ولایت محمدی علی صاحبها و سایر النبیین الصلوات
التسلیمات با خفی متعلق است بدانند که هر کدام از لطائف خمس را که در عالم امر است با هر کدام
از لطائف خمس عالم خلق مناسبت است لطیفه اخفی را بجا که مناسبت است و خفی را ببناء

سر را بباد و روح را بآب و قلب را بنفس چوں معامله که بلطائف عالم امر وابسته است با انجام رسد
و سیر در اصول و اصول اصول آنها منتهی شود کمالات عالم خلق در پیش است و سیر در اصول آنها
لطائف عالم امر را بیشتر کمالات و ولایت مناسبت است لطائف عالم خلق را کمالات نبوت بیشتر
ملائمت - نوشته بودند کہ بتحقیق آنچه در کشف این فقیر آمده کہ مبرا فقیر علم است خود را در علم یافتیم و اسم
علم را بر سر خود نوشته دیدیم - مخدوم و فقیر نیز یکبارے ہمیں قسم یافتہ ہوں و نوشته دیدہ اللہ تعالیٰ از برکات
این شان عظیم الشان بہرہ تام عنایت فرماید آنچه در باب فقیر زادہ بشارت یافتہ و نوشته اند واضح
گردید از کرم او سبحانہ بعید نیست انہ قریب عجیب -

فقیر زادہ

مکتوب دو صد و چہار دم (۲۱۴)

بمولانا محمد صدیق و مولانا احسن علی در تذکیر -

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اخوان کرام مولانا محمد صدیق و ملا حسن علی بر معارج کمال و
اکمال مرتقی باشند و کمال نیستی موصوف بوند و در اعمال آخرت بجان کوشند ذکر اللہ جائت الرأ
تتبعها الرادقة ای جائت الموت بمخدا فیرہ ہما ممکن از خلق یکسو باشند و گنج نامرادی را
از مغنمات شمرند لا تصحبا الا شرار و لا تقطع عن اللہ سبحانہ بصحبة الاخیار - بیت
بکنج غارے خلوت گزیم از ہمہ خلق گراں لطیف جهان یار غار ما باشد سلام اولاد آخر

مکتوب دو صد و پانزدہم (۲۱۵)

بصاحب کمالات صوری و معنوی مخدوم و مرادگی شیخ محمد صبغۃ اللہ سلمہ ربہ در تزجج نسبت موت و نوم
بر حیوة و لقیظہ -

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى الموت جسر يوصل الحبيب الى الحبيب
و نیا دار عمل است دار بقا آخرت است و شروع معاملہ آخرت از موت است من مات فقد قامت

قیامت پس قرب حالتے کہ ہنگام موت و بعد آن روئے دیدار حالت تیاوی بمراتب تفوق دارد
بعضے از کمل یا شد کہ ایشان را بمصدق النوم اخ الموت در وقت خواب حالتے روئے دیدار
بہ از حالت بیداری باشد۔ اگر گویند خواب ہر اسیر غفلت است در حین آن قرب حالت روئے
دادن کچھ معنی است و تفوق آن بر بیداری کہ ہنگام عبادت است چگونہ راست آید۔

گوئیم خواب خواص مطلقا غفلت بودن و از عبادت خالی بودن ممنوع است نوم العلماء
عبادۃ شنیدہ باشند من لم یدق لم یدر۔ بدانکہ نسبت باطن ہر چند در درک ظاہر تیاید و از اغوش
آن دو تری بود متجلی تر گردد باطن از ظاہر محبوب است و از اطلاع آن مستحیی ہر چند امدادات ازین
بآن می رسد لیکن جیا و ناز و استغنا لازمہ معشوق است نسبت باطن با ظاہر نسبت معشوق است
با عاشق خوش گفت۔ بیت

نہ تنها آفتم زیبائی اوست بلاے من زیا پروائی اوست

ظاہر ہموارہ از باطن نالان و گریاں است از ناز و استغنائے آن جگر کباب دیدہ پر آب مع ذلک
در خدمتگاری او جان سپاری دارد و ہنگام خواب چون ظاہر آگونہ غفلت روی می دید نسبت باطن
میدان خالی یافتہ بخوبی از ہر چہ تمام تری بے حجاب بر منصفہ ظہوری آید بصدا بے تاب پردہ ناز از
روئے بر کشیدہ در صحن گلزار پرور و خرامش میفرماید اگر گویند لازم می آید تفوق حالت نوم بر حالت
نماز و حال آنکہ نماز معراج مومن است کہ در حین ادائے آن از دنیا با آخرت می بر آید گوئیم لزوم ممنوع
است چہ تفوق حالت نوم بر حالت نیت ثبوتہ بر صلوات یا مثل آن ہر چند یا یقظہ جمع شود السلام علیکم

مکتوب (۲۱۶) دو صد شانزدہم

بمہر نیرخان ددترغیب بر تحصیل فنا۔

سعادت آثار میاں مہر نیرخان این دو اقدارگان را بر نیچے فراموش کردہ اند کہ گاہے بسلا
و پیامے یاد آوری نمی نمایند ہر حال با خدا باشند صل شائہ و از ماسوی او معرض سعی نمایند کہ دوام

حضور و آگاہی مع اللہ سبحانہ پیدا شود بحدے کہ ما سوائے او ہرگز مخطور نباشد بنوعے کہ اگر بتکلف
خواہند کہ یاد ما سوائے نمایند بیاد نیاید بعد ازین این وصف حضور را نیز از خود نفی نمایند تا حضور
مطلوب خود بخود میر آید و نفس عارف در میان نماز اینست خلاصہ سیر و سلوک مصرع
این کار دولت است کنون تا اگر ادہند

مکتوب دوسم و ہفتم (۲۱۷)

بارشاد پناہ میر محمد نعمان در بیان مذہب علما و صوفیہ در عینیت زیادتی وجود بیان مختار خود درین مسئلہ تشریح
مصرع از ہر چہ میر و سخن دوست خوشتر است

مخدوم حضرت وجود و کمالات تابعہ آن خاصہ رب معبود است جل سلطانہ و در ممکن کہ
معائنہ می نمایند مستعار و استفاد از ازا مرتبہ علیاست جمعے چون این کمالات را کہ در ممکن معائنہ می نمایند
و علاقہ اصالت و ظلیت بر آنہا پردہ نکشودہ کمالات مستورہ را دروے بطریق اصالت می دانند و
وجود را مشترک معنوی و بعضے مشترک لفظی می گویند ہر چند آنرا مستند بصنع قادر قدیم می فہمند و
طائفہ دیگر کہ اہل سلوک ریاضت اند و بصفائی باطن بلکہ بعض مویہت خصوصیت وجود و سائر
کمالات را بحضرت واجب الوجود تعالی می فہمیدہ اند بلکہ ہر کمال را عین او دانستہ اند و اسبحانہ وجود
مطلق یقین نمودہ اند و صحیفہ کائنات را ظہورات و تقیدات آن مطلق تصور فرمودہ و چون مقید
عین مطلق است بتوحید و جودی و اتحاد ذاتی قائل گشتہ اند و صفات و ذوات ممکنات را باصفا
و ذات واجب تعالی متحد می دانند و فرق باطلاق و تقیدی نمایند و می گویند ریاضی
بشکل بنان رہ زن عشاق حق است لابلکہ عیان در ہمہ آفاق حق است
چیزے کہ بود ز روی تقیید جہان و اللہ ہمان زوجہ اطلاق حق است
می فرمایند کہ مطلق در مراتب مقیدات عین مقیدات است و مقیدات در مرتبہ مطلق عین مطلق ریاضی
ہستی کہ ظہور می کند در ہمہ شے خواہی کہ بری بسوی او یا ہمہ پے

تعیین

مراتب

رو بر سر قیاس و حساب را پس که چسبان می وی بوده و وی بود اندر می
 و فرقه دیگر سابقه عنایت و محض فضل در اختصاص وجود و سایر کمالات با طائفه ثانیه
 شرکت دارند لیکن نه آنرا عین ذات می گویند و ذات را تعالی و رائے آن اثبات می نمایند و محتاج
 این وجود نمی دانند چنانچه در تحقیق آن تفصیل نموده اند و وجود و صفات ممکن را طلال آن وجود
 و آن کمالات می فرمایند که در مراتب عدم که بمنزله ذات ممکن است منعکس گشته نمود پیدا کرده است
 پس برین تقدیر ذات ممکن عدم آید که بواسطه انعکاس کمالات از سایر اعدام انبیا یافته است
 بلکه در علم واجب جل شانہ پیش از انعکاس نیز ممتاز بوده است و صفات کمال دروے عاریتے
 پیش نیست چون مبدأ تیر و کمال وجود است و مبدأ شر و فساد عدم پس تیر و کمال همه عاید با و باشد
 عز و جل و شر و نقص بنیام راجع بممكن که مقتضای ذات اوست کریمه ما اَصْدَابِكِ مِنْ حَسَنَاتِهِ
 فَمِنْ اِلٰهِ وَمَا اَصْدَابِكِ مِنْ سَيِّئَاتِهِ فَمِنْ نَفْسِكَ مَصْدَقِ اَنْتَ وَتَرَدُّ طَائِفَةٌ ثَانِيَةٌ شَرَاتِ
 ذَاتِهِ در هیچ چیز کاین نیست اگر هست نسبی و اعتباری است و تحقیق آنکه عدم لاشئ محض است
 مرات بودن آن کمالات را بچه معنی است در مکتوبی که به مخدوم زادگی خواجه محمد عبید اللہ ابن اخفر
 نوشته اند راج یافته اگر شبہ بماند انجا جوع نمایند پس بطور این بزرگواران ذات ممکن با ذات
 واجب تعالی امتداد نگشت چه منشأ اتحاد وجود مطلق گفتن است ذات واجب را تعالی و وجودات
 مقیده ذوات ممکنات را و بطور ایشان هیچ کدام ازین دو امر ثبوت نه پیوسته است هر چند وجود دیگر
 در میان نیابده است یک وجود است که بطریق ظلمت چندین جا ظهور فرموده است پس فرقه ثالثه
 با طائفه ثانیه در قول وحدت وجود شرکت دارند لیکن آنها با اتحاد گرفته اند و اینها نه وحدت وجود بطور
 ایشان بآن معنی است که وجود خاصه حضرت معبود است ممکن فی نفسه از وجود ہی است عدمی
 است که به سبب انعکاس کمالات نمودی پیدا کرده است لیکن چون بصنع خداوند نسبت جل سلطانه
 از خلل محفوظ است و معامله ابدی بآن مربوط پس وحدت وجود باشد و هیچ کدام با یک دیگر از ممکن
 بواجب تعالی امتداد نگردد خوش گفت بیت

نہ آن این گردد و نہ این شود آن همه اشکال گردد بر تو آسان
 و ازین عدم اتحاد تغایر کہ مستلزم ہمہ سری و موجب شرکت و مساوات باشد لازم نیاید
 چہ نیست را با ہست کلام ہمہ سری است و شر و نقص را با خیر و کمال چہ شرکت و مساوات است
 بود و خبر در نمود نیست ازین بود چہ آید و ازین نمود چہ کشاید اگر خیر و کمال دروے نمودار است ہمہ استفاد
 و مستعار از حضرت ذوالجلال است والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔

مکتوب دوسم و شہدہم (۲۱۸)

بہمت خان در آنکہ عارف را جمیع امور زینہ ترقی می گردد و تاویل کریمہ و اذکُر رَبِّکَ اِذَا نَسِیتَ۔
 الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفے بمقصود از طاعات و عبادات و مطلوب از
 سلوک و ریاضت فی الحقیقہ آنست کہ سالک بر عہدیت ذاتی خود عالم و بیجا گردد و بوجدان خاص
 در یابد کہ ہستی و کمالات تابعہ آن غیر حق را نیست جل سلطانہ و ہر جا متوہم است اثر و نمود ج ان
 پس حدید البصری ہر جا ہستی بیند بہستی او پے برد و ہر جا حسن و کمال در یابد آنرا زینہ حسن و کمال
 لایزال گرداند بلکہ شرور و نقائص را نیز بعلاقہ آنکہ اثر قدرت باہرہ اوست زینہ مؤثر آن سازد
 درین صورت سالک را ہیچ چیز مانع و حاجب مطلوب حقیقی نیست و خطرات کہ موجب تفرقہ است
 بعلاقہ اثر و مؤثر را ہیست بمقصود و وسیلہ است برائے جمعیت۔ بیت

دردل ما غم دنیا غم معشوق بود بادہ گر خام بود پختہ کند شیشہ ما

ماتا کہ در کریمہ و اذکُر رَبِّکَ اِذَا نَسِیتَ ایمانی است باین مراقبہ یعنی چیزے کہ موجب
 نسیان و غفلت است آنرا بعنوان حجابیت تصور نمائے تا از نسیان و محو بان گردی بلکہ آنرا
 بعلاقہ مذکورہ زینہ صعود مطلوب گردان پس برین تقدیر اذانسیت بمعنی اذباشرت اسباب النسیان
 باشد و نیز نوم العلماء عبادہ ہمیں معنی است تواند بود کہ آنچه دیگران را سد راہ است اینہارا
 ہادی و شاہ راہ است و ہیچ چیز ازوے در نمی مانند و ہر چیز ازینہ وصول می سازند در حبال

لَا تَلْهَيْهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ بِيَانِ حَالِ شَانِ سِتِّ وَلَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ
وَلَا فَحْصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الْآيَةُ نِشَانِ شَانِ دُنْيَا سِتِّ حَالِ حُكْمِ آخِرَتِ كَرَفْتِ اسْتِ اَزْ آخِرَتِ نِشَانِ
چہ و انما یدرتا تو انید این دولت عظمی را از دست ندرمید و ہر جا بوی ازین موسبت نرسد از پی آن
نروید امر و زہمہ چیز بدست می آید و بر طالب بیقرار راہ آمد و رفت می کشاید فردا کہ ابواب مسرود
بر معطل فطرت مسرود گردد چندانست بے سود نخواہد افزود و اللہ یحق الحق و هو یهدی
السبیل خوش گفت. رباعی

در قمر جرعہ و ما ہشیار

در جہاں شاہدی و ما قارع

بعد ازین گوشیا و حلقہ یار

بعد ازان دست ما و دامن دوست

والسلام علیکم و علی من لدیکم۔

مکتوب دوسروں و نوزدیم (۲۱۹)

بکترین درویشان محمد عبید اللہ در معارفی کہ بنزول متعلق است و تفصیل شہود بشری شہود ملک -
عارفی کہ قطع منازل وصول نموده و باصول خود رسیده است چون خواہند کہ وے را
بعالم باز گردانند و بنزول بجهت ہدایت ارشاد مشرف سازند تورے از اشعات انوار قدم در قلب
وے کہ در پچہ غیب ہویت است می نہند و بقائے بان تور کہ مستفاد از مزنیہ و جویاست می دہند
تا آنکہ این عارف تمام خود بان نور منلون می شود و بصیغ الہی جل جلالہ منبصغ می گردد و طابا
را نیز بہمان رنگ می برآرد و تا زمانے کہ این عارف بقید حیات این جہانے مقیدست بتعلقات
بدنی متعلق بہماں شعلہ مودع خرسند است و بجزئی از کلی قلع و حکم المجاز قنطرة الحقیقہ در حجاب
نیز چون عشق بکمال اکمال رسد و عاشق در خود نشانے از معشوق یابد و آثار معشوق در خرابہ
عاشق ظاہر آید می تواند کہ بہمان نشان خرسند شود و از معشوق اعراض نماید چنانچہ از مجنون عالمی
می آید کہ وقتے یسلی نزدیک وے شد گفت ایاک عنی فان جبك شغلنی عنک۔ شعرا

بدر از پی آن بروید

الاکمال

گفت رور و کہ آن چنانم من کہ بجز عشق تو ندانم من
عشق تو ای نگار فرزانہ آن چنان کرد در دلم خانہ
کہ ترا ہم نما ند گنجائی بعد ازین خوشترم بہ تنہائی

بر سر اصل سخن رویم و گوئیم کہ آنچه عارف مرحوم رادین نزول مقصود بود چون بانجام رساند و وقت وصال فی در رسد و از رفاقت بدن کہ بدتے بآن الفت گرفتہ بود اعراض نماید و ندا اللہم الرفیق الاعلیٰ بر آرد این زبان بروفق الموت جسری وصل الحبيب الی الحبيب بکلیت خود متوجہ جناب قدس عظمت جلالتہ گردد و از تنگنای شہود جزئی وارستہ بعرضہ شہود کلی تبحر نماید۔ باید دانست کہ ملائکہ کرام علی نبینا و علیہم السلام ہر چند مشاہد اصل اند و ہمیشہ شہود کلی دارند اما شہودی کہ انسان رادین ہر تہہ میسر گشتہ است فوق شہود ملک است بلکہ شہودی کہ عارف رادین است ہر چند جزئی است اما خصوصیتہ دارد کہ ملک را نیست و آن است کہ مشہود جزئی ایشان را کالجہ ساختہ اند و انسان را از نفس بی گذرانند بآن جزئی بقا بخشیرہ و مشاہدہ ملک تہ این چنین است کہ وے از بیرون نظارہ می نماید و از مشہود خود چیزے بدست نمی آرد شتقان صابین المشاہد تین۔ بشنو آنچه بالاند کور شد کہ مشہود انسان جزئی است در مرتبہ اول است از مراتب نزول اگر شئمہ از خصائص مراتب نزول کہ بشر بان ممتاز است در معرض بیان آرد و کمالات مخفیہ و اسرار مختصہ انسان را کہ افضل خلایق است جلوہ گریسازد نزدیک است کہ نزدیکان دوری جوئید و اصلان را ہجر پوئید۔ شعری

ومن بعد هذا ما یدق صفاتہ وما کتمہ اخطی لیدیہ واجمل
والسلام علی من اتبع الہدی۔

مکتوب (۲۲۰) دو صد و ہستم

بمولانا محمد صدیق در آنکہ کفار را در روز جزاے وفاق است و ذکر ثبات توے۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ تَعَالَى بِدَرَجَاتِ كَمَالٍ وَكَمَالٍ رَسَانِدٍ مَكْتُوبٍ مَرْغُوبٍ
 مَن دَرَجِ بُوَد كِه اسْتِیْلَاے شَهُودِ فَضْلِ وَاحْسَانِ اَوْ جَلِ ذِكْرِهِ بَاعْتِ اسْتَعْجَابِ تَعْذِیْبِ كَفَارِ مَكْرِ دَر
 وَازِ بَرَاے رَفْعِ اسْتَعْجَابِ اِیْنِ قَدْرِ بِنَاطِرِ مِی رَسَدِ كِه دَرِیْنِ تَعْذِیْبِ نِیْزِ رَحْمَتِ اسْتِ كِه بِنَا فَوْقِ
 تَعْذِیْبَاتِ مَعْذِبِ نَحْوِ اِهْنِدْ شَدِ جِنَا نِچْ عَزِیْبِ مِی قَرَا یَدِ - بَیْتِ

رُومِ بَدِوزِخِ وَشَكْرِ بَیْهَشْتِ بَا یَدِ كَافَتْ كِه اِیْنِ بَزْمِزْدِ مَكَافَاتِ مِیْنِ بَیْهَشْتِ مِیْنِ اسْتِ

مَحْدُودِ مَاتِقِ سِجَانَةِ دَرِ قُرْآنِ مَجِیدِ عَقُوبَاتِ كَفَارِ رَا خِرَاے وَفَاقِ فَرْمُودِه اسْتِ پَسِ هِیْجِ دَرَجَةِ
 تَعْذِیْبِ عَقُوبَتِ كِه اِیْنِ بَدِ كِیْشَانِ مَسْتَحِقِّ اَنْدَرِ اَزِ اَنهَا فَرُو كِزْدِ اسْتِ نَحْوِ اِهْدِ شَدِ وَ مَوَافِقِ عَمَلِ بَسْرَا
 خَوَا هِنْدِ رَسِیدِ سِرْگَا هِ تَقِ سِجَانَةِ بَرِ جَمِیعِ دَرَجَاتِ تَعْذِیْبِ قَا دَرِ بُوَدِ اِیْنَهَا مَسْتَحِقِّ بُوَدِ وَ اَزِ رَحْمَتِ بَا یُوسِ، پَسِ
 وَصُولِ رَحْمَتِ وَ فَرُو كِزْدِ اسْتِ دَرِجَةِ اَزِ دَرَجَاتِ تَعْذِیْبِ اَزِ كِدَامِ رِه كِزْدِ بَا شَدِ اَرَاے دَرِ بَا دِه اَهْلِ تَوْحِیدِ
 كِه بَدِوزِخِ رُوندِ اِیْنِ مَقُولِ ظَاهِرِ اَكْجَا لَشِ دَا شْتِه بَا شَدِ كِه اَزِ رَحْمَتِ بَا یُوسِ نِیْنِدِ وَ اَمِیدِ وَ اَرِنْدِ وَ عَزِیْبِ
 كِه قَائِلِ بَیْتِ نَذُورِ اسْتِ چُونِ اَهْلِ تَوْحِیدِ اسْتِ اَمِیدِ وَ اَرِ رَحْمَتِ اسْتِ اَكْرَجِیْنِ كُو یَدِ مَسْتَبْعَدِ
 نَبُودِ حَمْدِ اَللّٰهِ سِجَانَةِ كِه دَرِ اَخْرِ كِتَابِتِ مَتَبَنَهْ شَدِه اِیْدِ وَ نُو شْتِه اِیْدِ كِه چُونِ دَرِ اَصْطِلَاحِ شَرْعِ اِیْنِ اِطْلَاقِ
 مَجُوزِ نِیْسِتِ اَزِیْنِ تَوْجِیْهِ اَزِیْنِ اسْتَعْجَابِ مَسْتَعْفَمِی بَا شَدِ وَ وَا قَعِه كِه رَسَالَتِ پِنَاهِ رَا صِلَى اللّٰهِ عَلَیْهِ وَ سَلَّمَ
 دَرِ اَنْ دِیدِه اِیْدِ وَ خَلْعَتِ بَشَادِ هَا نِیْدِه اَنْدِ وَ شَمَا كَا لَبْرِقِ اَلْخَاطِفِ اَزِ صِرَاطِ كِزْدِ اِیْدِ وَ بَا ذَوْنِ بَا مَرَارِ
 ضَلَالَتِ اَزِ صِرَاطِ كِزْدِ اِیْدِ بَیْ اَرَعَالِی وَ رُوشِنِ اسْتِ وَ بَشَرِ اسْتِ حَقِ سِجَانَةِ اَرْقُوتِ لِفَعْلِ اَرْدِ
 اِنَّ قَرِیْبُ كُفَّیْبِ - دَرِ وَقْتِ تَوْشَتِنِ كِتَابِتِ مَتَوْهَمِ شَدِ كِه خَلْعَتِ اَزِیْنِ جَانِبِ بَشَارِ سِیْدِه تَا مَلِ شَاقِ
 وَ اَقَعِ نَشَدِ كِه اِیْنِ خَلْعَتِ اَزِ چِه بَابِتِ اسْتِ ظَاهِرِ اَنْسْتِ كِه خَلْعَتِ نَدَارِیْتِ وَ اَرِشَادِ اسْتِ لَیْكِنِ
 مَدَارِیْتِ اَرِشَادِ خِرْتِی وَ مَقْبِدِه بَقَعَه دُونَ بَقَعَه خَوَا یَدِ بُوَدِ نِه مَدَارِیْتِ اَرِشَادِ مَطْلَقَه وَ السَّلَامُ عَلَیْكُمْ -

مکتوب دو صد و بیست و یکم (۲۲۱)

بَارِشَادِ پِنَاهِ مِیْرِ مَحْمَدِ نَعْمَانِ دَرِ بَیْآنِ عُلُومِیْتِ عَارِفِ كِه اَزِ مَحْبُوبِیْتِ بَیْرِه وَ رَا سْتِ بَا ذِ كْرِ مَعَارِفِ مَنَاسِبِ اَنْ -

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات بخدمت سیادت و
 نقابت دستگاہی مخدومی ملاذی می رساند احوال فقرائے این حدود مستوجب حمد است المسؤل
 من الله سبحانه سلامتکم وعافیتکم واستقامتکم از معاملاتی که درین نشأة فانیہ بآن
 نسلی می دهند و خورسندی دارند چیدر معرض بیان آرد که شجی بیش نیست و زیاده از نمونگی نصیب
 ندارد و قدم از دائره انتزاعات بر نیاروده عالی ہمتی بامثال آن شیقہ و مقنون نگردد و هَلْ
 مِنْ قَرِیْدٍ گویان بہ متزاع منہ پویان است ہر چند بعین نیز تعبیر است و هو سبحانه وراء التعبیرات
 اما چه توان کرد کہ میدان عبارت تنگ است وَاللّٰهُ وَاَسِعُّ عَلَیْمٌ و چون احاطہ متزاع منہ از
 طوق بشر خارج است وَلَا یُحِیْطُوْنَ بِہِ عِلْمًا پس ناچار ہر چه از آن مرتبہ حاصل خواهد نمود البتہ
 مقید با استعداد و دریافت او خواهد بود مطلق ازین قبو معر است ازین تقیدات مبرا پس مقتضای
 علو ہمت عدم تمنائے حصول و وصول است چه وصول نیز باندازہ حوصلہ و اصل است . مصرع
 آن لقمہ کہ درد ہان نگنجد طلبہ

وظاہر است کہ ہر چه مقید با استعداد و دریافت ممکن است مطلق صرف نیست ہر چند ممکن
 از خود رستہ و باصل خود پیوستہ باشد و بقنا و بقا متحقق گشتہ چہ اصل او نیز بہ تقیید نیست و کذا
 حال اصل الاصل الی ما شاء اللہ تعالیٰ و اگر ہزاران بعد از قرون حقیقت یکے را با حقیقت آن سرور
 علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام الطباقی و اتحادی حاصل گردد و بقائے بعد از فنائے اکمل بآن مرتبہ
 علیا پیدا کند چون آن حقیقت نیز از اطلاق صرف منزل است از اطلاق صرف تیر بہرہ کمتر خواهد
 یافت چہ آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام بآن بزرگی از امکان ذاتی زستہ است و بوجوب
 متحقق نگشتہ پس ناچار حقیقت او از حقیقت واجب لذاتہ متمیز باشد و ہر قدر امکان کہ در
 ممکن باقی است ہمان قدر از اطلاق صرف عدم حصول کائن مانا کہ چون آن سرور علیہ و علی آلہ
 الصلوٰۃ والسلام در علو ہمت فرد کامل بود و باین کمالات و بزرگیہا کہ او را حاصل بود خورسندی و سرور
 نمود ناچار از حال او چنان خبر دادند کہ رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم و بارک

تیر با استعداد و یافت

دائم الحزن متواصل ل فکر چه مقتضای کمال محبت رفع آئینیت است در میان محب و محبوب
آن محال است و مستلزم قلب خفائق پس حزن دائمی امن گیر آمدن شیخ عطاری قریباً قدس سره بیت
نمی بینی که شاهی چون پیمبر نیافت او فقر کل تو رنج کم بر

مراد از فقر کل انحصار تمام از بشریت و امکان است - سوال در معامله او ادنی عدم بعین
انرا از ممکن زائل می گردد و جز وجود صرف در وی هیچ نمی ماند پس باید که بوجوب متحقق گردد چرا که
امکان مر بوط بشبوب عدم است - گوئیم که مقدمه اخیر ممنوع است زیرا که صفات اجبی جل سلطان
از شان عدم مبر اند معذک چون احتیاج بذات واجب تعالی دارند از امکان ذاتی مبر آیند
و وجود این عارف در مرتبه صفات اصافی که کائن است هر چند وجود او از سایر افراد ممکنات
جداست و غیر از مشارکت صوری در میان شان ثابت نیست و تحقیق این مقام آنست که زوال
عدم و حصول و جوب در حق این عارف چون یکسب است که بسیر و سلوک و فنا و بقا حاصل
گشته و جوب لذاته نیست تا انقلاب حقیقت لازم آید و جوب بالغیر داخل دایره امکان است
و استحاله ندارد این کمال و علو همت که بالاند کور شد مر بوط بنشاه محبوبی است زیرا که محب که همواره
شهود محبوب را خواهان است و وصل و اتصال او را همه وقت جویند کجا یارای آن دارد که پرتو
از محبوب بروی ظاهر گردد و خود را تواند نگاهداشت عزیزه گوید بیت

به بوی تو از جا هم مست و بخود زهر سو که آواز پای بر آید

محب با آثار و افعال و صفات جلال و جمال محبوب شقیه است محبوب است که نشانی از اصل دارد و ازین
گرفتاری با مورد دیگر ملتفت نیست این قسم عزیز را در نشاه اخروی امید بسیار است که دیگران نیست
بر سر اصل سخن رویم و گوئیم آتسور دین دنیا علیه علی آله الصلوة والسلام هر چند درین
نشاه دائم الحزن متواصل فکر بوده اند اما امیدواریم که در نشاه اخروی باو معامله در میان
آید که این حزن و فکر را بر باید چنان موطن موطن حزن و اندوه نیست موطن حزن و اندوه این
نشاه فانیه است هر قسم حزن و اندوه که باشد حزن و اندوه این موطن وسیله است از برائے

فرح و سرور در آن موطن در اخبار است کہ دو وزن در ردی جمع نشود یعنی حزن در دنیا و حزن در عقبی
 ہر چند رفع اثینیت محال است اما امرے عطا فرمایند کہ موجب تسلی و رضائے او علیہ علی آلہ الصلوٰۃ
 والسلام بآن علوہمت قطرت گردد اگرچہ مانند ایم کہ آن امرچہ بود و کریمیہ و لا اٰخِرَ خَیْرَ لَکَ مِنْ
 الْاَوَّلٰی و لَسَوْفَ یُعْطِیْکَ رِیْکَ فَتَرْضٰی شاہدین معنی است و رضائے آن موطن کہ موعود
 کریمیہ و بشر بہ است متافی حزن و اندوہ است ہر چند مطلق رضا بآن منافات ندارد و مقرر است
 کہ ہر کمالے کہ مرئی را علیہ السلام حاصل شود کمال تابعان اورا ازان کمال بطریق وراثت نصیب
 است کمال این نشاہ باشد یا کمال آن نشاہ و مقدمہ شروع این معاملہ انکارم کہ از موت باشد
 الموت جسر یوصل الحیب الی الحیب و پرتوے و نمودن حجاب ازان معاملہ اگر در نماز کہ معراج مومن
 است از دنیا گستن و با آخرت پیوستن است نیز متحقق گردد گنجایش دارد در حدیث آردہ است کہ
 در وقت ادائے نماز حجابے کہ در میان بتدہ و خداست جل و علا رفع کردہ می شود و بیرون نماز گویا
 بیکار و معطل است بگر آنکہ پرتوے از حالت صلوتیہ در بیرون نماز نیز بماند با کلمہ محل وصل و شادی
 آقرۃ است و محل تردد و فقدان دنیا بہترین امتنعہ این موطن در دو اندوہ است آرام اینجا در
 بے آرامی است آرام و وصل اینجا طلبیدن و بآن خرسند بودن از بی حاصلی است محل لقار
 آخرت است مَنْ کَانَ یَرْجُو الْفِقَاءَ لِلّٰہِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰہِ لَاتِ اِیْنَ نَشَاہُ بَشَرٌ اَمْزِعَہ نَسِیْتُ
 مر آن نشاہ را بہ قدر افزونی کہ در زراعت درین موطن نمودہ آید توقع ثمرات بے اندازہ است این در ادائے
 عمل است ارجز در پیش است در وقت عمل جرات طلبیدن بے حاصل است والسلام علیکم وعلیٰ اٰلکم

محقق

درد

مکتوب دو صد و بیست و دوم (۲۲۲)

نیز بارشاد پناہ میر محمد نعمان در تاویل کریمیہ و قدّمنا الایہ وغیر آن -

الْحَمْدُ لِلّٰہِ وَ سَلَامٌ عَلٰی عِبَادَہِ الَّذِیْنَ اصْطَفٰ الْمَرْجُوْمَ الْکَرِیْمَ الْفَقِہَارَانَ یَجْعَلُ

الْاَخْلَاقَ الْمُنْسُوْبَةَ اِلَیْہِذَا الْہِیْکَلِ الْاَمْکَانِیِّ بِطُلُوْعِ اِحْدِیَّتِہِ جَلَالِہِ ہَبَاءٌ مَنْثُوْرًا

و یقدم تجلیات الرحمن و واردات المنان هذه الخرابية مسكونا مغمورا وقد ورد وقد منا
 الى ما عملوا من عمل فجعلنا هباء منثورا فاذا تخلص وتخلي عن المنتسبات واستقر على منصفه
 عينه وقال فارغاعن الاعيار في جملة عروس اصحاب الجنة الخارجين عن اوطان قيودهم
 قاصدين جنة الوصال والاطلاق يومئذ يوم التخليص والانقطاع خير مستقر ااذ
 الاستقرار على سرير العين في مراتب استعداده كمال واحسن مقبلا خاليا مع جيبه المتعال
 فورد تحسبهم ايقاظا وهم رقود ونقلبهم ذات اليمين وذات الشمال فهو المقلب المنصر
 في الاحوال والافعال فيه يسمع ويبصر وعلى لسانه يتكلم اذ قال يوم تشقق السماء سماء
 الطبايع والعوائق بالغمام يورد سرادقات العز والكبرياء ونزل الملائكة والواردات الغيبية
 والاهامات الغيبية تنزيلا واهبا للحياة والاخلاق من عنده بعد رد الامانات الى اهلها
 في الحديث القدسي من قلته فانا ديتة فخر لا تصرف لاحد في مملكة الطبايع المختلفة
 الا فهو الفاعل لا فاعل سواه ولا اليفعل عداه الملك يومئذ يوم دية المقتول الحق على
 خلاف ما كان قواه الذي يفعل هواه للرحمن فالتمجلى السابق المتبى جلالة كما ورد
 ان الملوكة اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا اعززة اهلها اذ لته هذا تجلى رحمانى
 واهب للحق والبقاء ففي الاولى كل من العلم والعين حجاب للاخروى فى الاخرى ارتفع
 الحجاب وتحقق بلب الالباب والسلام على من اتبع الهدى والتزم متابعة المصطفى
 عليه وعلى الصلوات والبركات العلى.

الواهبية

المنشأ

مکتوب روضت سوم (۲۲۳)

بشخ قبض الله بنكالى در حل شهبانے کہ بکلام امام ربانى مجد الف ثانی تمودہ بودد کیفیت انکشافا معاملای چوتی
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى پر سیدہ بودند
 کہ آنچه در بعضی عبارات حضرت مجد الف ثانی رضی الله تعالی عنه در بیان مرتبه اصل لفظ مرکز و محیط

وامثال آن واقع می شود بکدام معنی است، همچنین در عبارات شریفه آنحضرت واقع است که مقامات
 جمیع انبیاء کرام علیهم السلام در مرتبه اصل اند و مقام هر یکی از دیگرے متمیز است این عبارات نیز موهم
 تجزی است تعالی الله عن ذلك -

بدانند که در مرتبه اصل چنانچه اجمال و بساطت است تفصیل و وسعت نیز ثابت است امامت آن
 اجمال و تفصیل که در فهم ما گنجد و آن وسعت بساطت که قرآخو حوصله ما گردد که موجب تجزی و تجرد
 است بلکه اجمال آن مقام و همچنین تفصیل آن مرتبه در رنگ ذات اقدس بچون و بیچگونه است
 این معامله و رائے طور نظر عقل است چه هر چه در حوصله چون گنجد چون خواهد بود که چون را به بچون
 راه نیست قید دفع السؤال الثانی و اما الجواب عن الاول پس بدانند که هر پیغمبرے را با پروردگار
 خویش معامله علیحدہ است سر جدا کہ هیچ احدے را در آن معامله با اصالة شرکت نیست مثلاً نسبتے و
 قربے کہ سید المرسلین را صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ وسلم است غیر او را ایسر نیست و همچنین قربے کہ
 مخصوص حضرت ابراہیم است دیگرے را نہ و علی ہذا القیاس اما آن نسبت قرب مجہول کیفیت است و
 چون عارفے را خواهند کہ بعلم آن نسبت قربے کہ ہر یکے را از ان اکابر ثابت است سرفراز سازند آن
 قرب نسبت را در صورت مثالی با مرے کہ مناسب آن قرب مشابه آن نسبت است ظاہری سازند
 چه اطلاع بر حقائق آن نسبت بے صورت مثالی متعسر است پس غایت قرب اتصال را بصورت
 مرکزی نمایند و قرب دیگر را بصورت محیط و علی ہذا القیاس اما باید دانست کہ آن مشہود قابل نفی
 نیست چه آن عارف درین وقت نمی اندکے آنچه برین ظاہر ساختند صورت مثالی آن معامله است
 نہ حقیقت آن معامله و آنچه درین صورت ظاہر است مطابق نفس امر است پس نفی نتوان کرد بخلاف
 شخصے کہ صورت را عین حقیقت خیال کند و شیخ را عین شیخ دانند کہ مشہود او قابل نفی است السلام والا کرام

مکتوب دوسدست چہارم (۲۲۴)

بمیرزا عبید اللہ بیگ در شرح بعضے مواجید وصل استفسار ہا۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
 وَاللهُ وَصَحْبُهُ جَمِيعِينَ صِحْفَةً تَتَرَفَعُ رَأْسًا غَاثِي رَسَائِدِ رِزْمِطَالَعَةِ آنِ اذْوَاقِ وَمَوَاجِدِ وِلْدَانِ مَعْنُوبِ
 فَرَاكَرْتِ حَمْدِ اللَّهِ سِحَانَهُ كَمَا عَرُوهُ وَثَقِي شَرِيعَتِ غَرَارِ اَزْدِ سِتْ نَمِي دِهِنْدُو بِرَاعْمَالِ وَعَقَائِدِ كَمَا اَزَانِ بِاِتْخُودِ
 اِسْتِ اِسْتِقَامَتِ دَارِنْدُو اِرَادَتِ رَا بِمِيزَانِ شَرَعِ مِي سَجْدُو مَعَارِفَتِ كَمْتَرِ وَاَقْعِ اِسْتِ .
 نُوْشْتَهُ بُوْدِنْدُ كِهْ بَا وُجُودِ حُصُولِ سَبِيْشِ وَا حُدُوثِ بَلْكَ اِسْتِهْلَاكِ دَرْ كَجِهْ اَحْدِيْتِ رُوْنِي دَلِ اَز
 طَلَبِ مَافَوْقِ بَرْنَمِي كَرْدُو وَنِيْرِ نُوْشْتَهْ اَنْدُ كِهْ دَرِ اِنْ اِنْ بِيَارِ وُفُوْتِ حَوَالَهْ وَا سْتِهْلَاكِ اِسْقَاطِ وُشَعُو
 بَظَلِ وَا صِلِ نَهْ . مَحْدُو مَاسَا لَكِ تَا زِمَانَتِي كِهْ سِيْرِ دَرِ اَسْمَا وُصْفَاتِ وُمِبَادِي تَعْيِنَاتِ خُودِ دَارِ دَسِيْرِ دَرِ
 اَصُوْلِ وَا اَصُوْلِ اَصُوْلِ دَارِ وُجُوْحِ مَعَالِمِ اَزِيْنِ بَا لَارُوْدِ وَا اَصُوْلِ رَا دَرِ زَنْكَ طَلَالِ دَرِ رَاهِ وَا كَذَا رِ
 مِي تُوَانْدُ كِهْ عَدَمِ شَعُوْرِ بِاَصْلِ وُظَلِ اَزِيْنِ رِيْگِزِ رِ بَاشْدُ كِهْ اَصَالَتِ ظَلِيْتِ دَرِ مِيَانِ نِيْسْتِ اِلِ اَزِيْنِ
 دَوْلَتِ سِرِ اَدْرِ زَنْكَ ظَلِ دَرِ رَاهِ مَانْدَهْ اِسْتِ وُجُكُوْنَهْ اِيْنِ حَالَتِ مَسْمِي بَا سَمِي كَرْدُ كِهْ هَمِهْ اَسْمَا وَا عُنْيَانِ
 اَزَانِ جَا سَاقَطِ اَكْشْتَهْ وُجُوْحِ كَلَامِ مَجِيْدِ رَا دَرِ اِنْ بَا رِگَاهِ دَخِيْلَتِي تَمَامِ اِسْتِ تَا چَا رِ بَا يَدِ كِهْ تَبْلَا وُ
 اِيْنِ حَالَتِ قُوْتِ كِيْرِدِ .

نُوْشْتَهُ بُوْدِنْدُ كِهْ حَقِيْقَتِ رُوْحِ وُ نَفْسِ اَزِ بَابِ مَرَاتِبِ اَضْحِ مِي شُوْدِ وَا لَاقِي حَقِيْقَتِ دُو وُجُوْدِ
 نِيْسْتِ اَكْرِمُ صَدْرِ شَرِ اِسْتِ مَوْسُوْمِ نَفْسِ وَا كَرِ خِيْرِ مَسْمِي بَرُوْحِ وُ عَلِيْ هَذَا الْقِيَاسِ سِرِ وُ خَفِيْ اِبْلِ بَعْضِهْ
 اَزِ كِبَرِيْنِ رَفْتَهْ اَنْدُ لِيْكِيْنِ مَخْتَارِ حَضْرَتِ اِيْشَانِ مَاقَدِسَاتِ اللَّهِ سِحَانَهُ بِسِرِهِ اَلْاَقْدِسِ اَنْسْتِ كِهْ اَنْ
 لَطَائِفِ سِتِهْ دَرِ زَنْكَ عَنَّا صِرَارِ جِهْ هَرِ كِرَامِ حَقِيْقَتِ جِدَا دَارِنْدُو بَا يَكِيْرِ كِيْرِ تَغَا رِ حَقِيْقِي دَارِنْدَا بَا
 هَرِيْ كِهْ مَعَالِمِ عَلِيْجِهْ مَرْبُوْطِ اِسْتِ وَنِيْرِ كِرَامِ جُو اِبْرَ خَمْسَهْ عَالَمِ اَمْرَا وَا لَآيَتِ جِدَا سِتِ سِيْرِ وُ سَلُوْكِ وُ
 فَنَّا وُ بَقَا هَرِ كِرَامِ عَلِيْجِهْ وُ هَرِيْ كِهْ رَا اَزْ اَنْهَابِ هَرِيْ كِهْ اَزِ اِنْبِيَا رِ نَبُوْعِيْنِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَا الْبِرَاكَاتُ تَخْصِيْ
 اِسْتِ خَاصِ بَعْدَ اَرْطِ وَا لَآيَاتِ نِيْجَا كَهْ مَعَالِمِ بَا طَمِيْنَانِ نَفْسِ مِي اَفْتَدُ كَذَا وُ كَذَا چَا نِيْجَا تَفْصِيْلِ
 اَنْ اَزِ مَكْتُوْبِ بِيَانِ طَرِيْقِ جَدِيْدِ وَا ضَحِ اِسْتِ . نُوْشْتَهُ بُوْدِنْدُ كِهْ اِيْنِ نَسِبَتِ اِسْقَاطِ اَضَافَاتِ چَا نِيْجَا
 دَرِ بِيْدَارِي سِتِ دَرِ خَوَابِ اَلْبَتْلَا زَمِ اِسْتِ كِهْ چَنَانِ بَاشْدِ بَا يَدِ اِنْ مَحْدُو بَا اَكْرِمُ اِسْقَاطِ اَضَافَاتِ وُ رِ اَضَافَاتِ

بکسب و عمل است کہ مسمی بطریق است پس خواب بیداری یکساں نیست اگر بے عمل و تکلف
 است کہ مقام حقیقت است پس یکساں است کہ فنا و بقا نزد ادا می است۔ و نیز نوشته بودند کہ فرق
 چیست در میان ولایت اولیائے محمدیہ و در طریقہ ولایت انبیاء سابق علیٰ اجمعہم عموماً و علیٰ
 افضلہم و خاتمہم خصوصاً الصلوات و التسلیمات و البرکات الخ۔ مخدوم با جواب این استفسار
 را از مکتوبات قدسی آیات حضرت پیر دستگیر طلب نمایند کہ بتفصیل تذکرہ است۔ نوشته بودند کہ بعضی
 مردم استدعائے طریقہ دیگر و رائے طریقہ نقشبندیہ می نمایند مخدوم با اگر طالب استدعائے طریقہ قادریہ
 نماید بروح حضرت شیخ عبدالقادر قدس سرہ متوجہ گشتہ ترقہ یا و بدیند و شجرہ نیز بدیند و السلام

مکتوب دوم دست پنجم (۲۲۵)

حاجی محمد عارف در تفصیل بعضی حالات و مقامات۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حَمْدًا لِلّٰهِ وَمُصَلِّيًا عَلٰی رَسُوْلِهِ الْکَرِیْمِ مکتوب مرغوب اخوی
 اعزیز زائر الحرمین شریفین حاجی عارف خوشوقت ساخت دیدن سرور کائنات علیہ علی آلہ افضل
 الصلوات و اکمل النجیات و بشارت یافتن از ایشان بوضوح پیوست حمد الله سبحانه علی ذلك
 حمد اکثر او آنچه نوشته اند کہ مکرر بکر الہام شد کہ ہر کہ نجات خود در قیامت بخواید دست خود
 بدامن نام حضرت ایشان ما گرفتند قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الا قدس بزید موافق الہام آنحضرت
 است کہ ملہم شدہ اند غفرت لك و لمن توصل بك الی توسط او بغير توسط الی یوم القیمة۔

و نوشته بودند کہ حقیقت نماز را چه التماس نماید کہ در ادائے آن لذت حاصل می شود کہ شرح
 آن را ادائیگی تواند کرد هنگام تکبیر اولی محویت روئے می دہد و شعور ہم نمی ماند خبر مشاہدہ حق
 جل و علا و در بعض اوقات توری از قلب ظاہری می شود کہ گویا تمام عالم را متور گردانیدہ
 مخدوم التذاد در نماز از نعم جلیله است حضرت ایشان ما قدسنا اللہ بسرہ الا قدس در مکتوبات
 قدسی آیات خود نوشته اند کہ التذاد در نماز غیر منتہی را بیست علی الخصوص در قرائت صلوات

زیرا کہ در ابتدائے نہایت باوائے صلوات نافله ملتزمی سازند و در نہایت نہایت این نسبت
بقرائن منوط می گردد و بس بیت

این کار دولت ست کنون تا کر ارشد

و نیز آنحضرت نوشته اند التذازے کہ در عین ادائے نماز دست می دهد نفس را در ان اصداً
حظ نیست در عین این التذازاد و در ناله و فغان ست سبحان اللہ چه رتبه است. مصرع
هَئِنَا لَارِيَابِ النِّعِيمِ نَعِيمُهَا

و نیز نوشته اند کہ رتبه نماز در دنیا در رنگ رتبه روت است در آخره. و نیز نوشته اند کہ سایر
عبادات وسائل انداز برائے نماز و نماز از مقاصد است و نوشته بودند کہ اکثر مشائخ طریق دیگر توارش
می فرمایند و فقیرمہ را ازین جانب می دانند و از ہر جا فیض می رسد باین طرف منسوب می سازد بے
چنین باید تا قبلہ توجہ پر گذرہ نشود ہر کہ یکجا ہمہ جانشینہ باشند مامول از دوستان دعائے سلامتی
خاتمہ است والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الہدی والتزم متابعت المصطفی علیہ
علی الوصیجہ الصلوٰات والتسلیمات والبرکات العلی۔

مکتوب دوم صد بست و ششم (۲۲۶)

بمولانا محمد صدیق در ذکر بعضے لوازم مشیخت۔

بسم اللہ حامداً للہ ومصلياً علی رسولہ الکریم یا بعد فان مجاری الامور مشکورۃ
والمستول منہ سبحانہ عافیتکم واستقامتکم علی جادة السننہ المصطفویۃ علی مصدرها
الصلوة والسلام والنجیہ۔ مخدوم میان حمید از دوستان است طریقہ و در امری خواہند داشت
نوشته بودند کہ صوفی محمد شریف آردہ است الخ۔ فقیر در بارہ او از حضرت حق سبحانہ است دعائے ہمیں معنی
می نمود کہ ظہور فرمود حمد اللہ سبحانہ علی ذلک پیرا من برائے یار کابلی طلب نموده بودند در وقت
فرستادن اشعارہ نمود در بادی نظر چندان اقبال قلب باین امر ظاہر نشد و منع ہم معلوم نگردید

بہر حال پیرا میں بشمار فرستادہ است چون آن یار یاز در صحبت شمار سچند گاہ بگزارند و استقامت
در اوضاع او مفہوم شود و برودت از دنیا و استعداد آخرت از اطوار او لائح بود و نفع بطلاب
در صحبت او برسد بعد از استخارہ و اقبال قلب پیرا میں بوسے بدہند و در اجازت تعلیم طریقت ہر چند
تانی واقع شود انبب بود بسیار است کہ در ابتدا احوال انتہا بطریق اندراج روئے نماید اما آن
احوال از زوال مامون نبود و بسا است کہ مٹم استقامت بر اوضاع شریعت و طریقت نباشد
و در تانی امتحان عدم زوال است و استقامت و عدم استقامت معلوم می شود الشیخ فی
قومہ کالتبی فی امتنہ شنودہ باشید والسلام

مکتوب دو صد و بیست و ہفتم (۲۲۷)

بمیرزا امان اللہ در فضیلت درد و محبت آنکہ ہر کہہ تنجیم آخرت مشغول است باین درد و الم و محبت موصوف است
بسم اللہ حامد اللہ العظیم و مصلیا علی رسولہ الکریم نعمت خوشگوار درین نشأ
بیدار انتظار و عطش و بے آرامی است از شوق احدیت درد و حزن و اضطراب است در ہوائے
ہویت بزرگی گفتہ است کہ تصوف اضطراب است چون سکون آند تصوف نماذین شوق و
اندوہ سر پایہ سعادت است و این اضطراب التہاب ہر چشمہ یافت مصرع
بارد بسیار چون دوائے تو مٹم
انتیاز و مزیتے کہ بنی آدم را از سائر اجناس موجودات است از راہ عشق و درداست مصرع
درد را جز آدمی در خورد نیست

انسان ہر چند مورد درد و محبت بیشتر باشد در معیت و قرب کامل تر بود المرء مع من احب معیت
بیچ دقیقہ را فروئی گذارد کہ نصیب محب صادق نباشد سرور کائنات منہج موجودات علیہ علی
اللہ الصلوات والبرکات با وجود محبوبیت ذاتیہ بدوام حزن و توائل فکر موصوف بود کما ورد آنکہ ایں
درد بے نصیب است در حکم انعام است بلکہ از انعام ہم ساقط تر و گمراہ تر چہ با وجود قابلیت

زمین استعداد را معطل و بیکار داشت و تعمیر چیزی که تخریب آن مامور است پرداخت و آنچه درین نشأ فانیہ ازوے طلب اشتند دنیاورد قدر ابلکرام رود حضرت صمد پیش خواهد در آمد و بکلام جلت از عہدہ جواب خواهد برآمد۔ شعر

فیا و بلیتا علی من اعرض عن الله ویا حسرتا علی من فرط فی جنب الله

دوباره در دنیا آمدن نیست من کان فی ہذہ آخمی فہو فی الآخرۃ آخمی واصل سبیل آورد و محبت منحصر در آنچه متعارف است نیست ہر کہ بتعمیر آخرت اشتغال دارد باین در دو محبت موصوف است چہ استیلائے محبت است بر باطن او کہ بزرگ مالوف آورده است برخلاف نفس و تخریب او دلیر ساخته ہر چند نتراند کہ چہ دارد پیغمبر خدا صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم در بیان کریمہ او من کان میتا فاجیناہ و جعلنا لہ نوراً میثقی بہ فی الناس فرمودہ التور اذا دخل الصدر نفث فیہ نقیب ہل لذلک علم یارسول اللہ فقال علیہ و علی الصلوۃ والسلام التجافی عن دار الخرور و التاہب لدار القرار پس آنسرور علیہ السلام استعداد آخرت و اعراض از دنیا را علامت نوروجیات کہ مرتب است بر موت کہ پیش از موت است کہ آنرا معرفت گویند چہ معرفت بنزد شان عبارتست از فنائے فی المعروف ساختن این موت و معرفت نتیجہ در دو محبت است رزقنا اللہ سبحانہ وایاکم قطرۃ من ہذہ المحبۃ وجرعۃ من ہذا الحزن و تجافی عن دار الخرور و تاہب بالدار القرار امین۔

مکتوب دو صد و سبت و ہشتم (۲۲۸)

مولانا محمد صدیق در تخریص براجیائے سنت امانت بدعت آنکہ اہام ظنی است طریقہ رضیہ عبودیت۔
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حَمْدًا لِلّٰهِ الْعَظِیْمِ وَ مَصَلِیًّا عَلٰی رَسُوْلِهِ الْکَرِیْمِ دَرِیْنِ وَقْتِ
بجہت بعد عہد نبوت قرب قیامت بدعت شائع گشتہ است ظلمات آن عالم را فرو گرفتہ و سنت غریب شدہ است اواران مستور گردیدہ کمرہت برائے اجیائے سنن متروکہ و نشر علوم شرعیہ

چست بریندند و آنرا وسیله کمال رضامندی حضرت خداوندی صل سلطانه سازند و قرب بارگاہ
محمدی را ازین عمل جوئید مضمون حدیث است کسے کہ احیائے سنت مرا کہ متروک العمل گشته است
بکندمر اورا ثواب صد شہید است اول مرتبہ احیائے سنت آنست کہ عمل کنڈیان و کمال احیاء نشر
آنست و سعی نمودن است در عمل دیگران بران در دو حزن الہام خاتمہ را کہ ہموارہ اظہار می نماید
برجاست این الہام کمر شکن است کیست کہ ازین در دام روز خالی است قل او کثر۔

اہام
اہام

نوشتہ بودند کہ اثرے از قبولیت بالیقین و اکرم در حق خود مشاہدہ نمی نماید۔ مخدوم جرم
یقین درین قسم امور در زبان نزول وحی بودہ است در غیر آن زبان علامات و آثار و بشارات
کہ سبب طمانیت قلب بود کائن است چون وہم الہام در میان است در دو اضطراب امنگیر
است نوشتہ بودند کہ عبادت طاعات خود را شائستہ قبول نمی دانند تا بر آن در بعضے اوقات از
اتیان آن تکامل می ورزد۔ مخدوم درین نشاء عمل مطلوب است و ناگزیر قابل قبول دانید یا ندانید
عمل باید کرد و اتراں استغفار بلید نمود و بزاری قبول آن باید خواست تا شائستہ قبول گردد
تو رانیت پیدا کند عمل و استغفر طریقہ بندگی اینست جز این تسویل لعین دیگر در محبت و توجہ خاطر
کہ فقیر نسبت بشماست چه اظہار آن نماید مجتہ کہ شمار است بما انتر آنست در فرع ہر چه ہست از
اصل آردہ است از پیشگاہ چنین است در کریمہ ^{مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ} وَ مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ
رَضْوَانَتِہٖ وَ مَحَبَّتِہٖ وَ رِضَائِہٖ خُودِہٖ بِرِ مَحَبَّتِہٖ وَ رِضَائِہٖ اِنہَا سَبَقَتْ دَاوُدَ وَ رِضْوَانَتِہٖ قَدْسِی
وَ اَنَا اِلَیہِمَا لَاشِدَّ شَوْقًا لَاشِدَّ شَوْقًا خُودِہٖ اِنَابَتِہٖ کَرْدِ۔

اہام

تکامل

مکتوب دوم در سبب پنجم (۲۲۹)

بحضرت مخدوم زادہ خواجہ محمد اشرف در ذکر بعضے بہمان حضرت پیر شکیہ خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔
قال اللہ تعالیٰ ہذا کتابنا یُنطِقُ عَلَیْکُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا کُنَّا نَسْتَنْسِیْہِ مَا کُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ہ
علمائے کرام ازین استنساخ استنساخ ملک مرادی دارند و اسناد را مجازی می گویند

حضرت ایشان مامی فرمودند کہ من وقتے این آیت تکرار می کردم در خاطر رنجیت کہ حق سبحانہ و تعالیٰ استنساخ را بجناب قدس خویش نسبت می فرمایند آنرا حقیقی خواهد بود یا نہ مشہود گشت کہ در آن مرتبہ مقدسہ نیز استنساخ و رائے استنساخ ملک ثابت است این فقیر معروض داشت کہ آیا استنساخ آن مرتبہ معلا مخصوص است از بعضی اشخاص یا عام است فرمودند کہ مخصوص بمخصوصان است در میان ایشان و حضرت حق سبحانہ امورے می گذرد کہ او سبحانہ نمی خواهد کہ ملک را ہم بران اطلاع شود ذلک فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ مانا کہ ہمیں سر خواهد بود کہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ از بعضی خواص بکرم خویش کرام الکاتبین را دور می کند حضرت ایشان در یادہ خود بلہم شرہ یورند و کذا انساب الحق سبحانہ التوفی الی نفسی کریمہ حیث قال اللہ تعالیٰ اللَّهُ يُتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا مَعَهَا ان المتوفی ملک الموت کمایدل علیہ الآیة الاخری او یجتمل ان یكون لبعض الخواص بلا توسط الملك و ما جاء فی بعض الاخبار من توسط الملك المذکور لبعض الخواص فیکن جمہا علی هذا المعنی بادی تاویل و توجیہ لا علی مباشرة و هو انہ یجتمل علی حضور الملك حین وفاة بعض الكل لا علی مباشرة اسباب التوفی قائل

بجمل

مکتوب دوسری ام (۲۳۰)

بحضرت پیرزادہ خواجہ محمد عبید اللہ در جواب مکتوب آنجناب اعتراض بر بعضی معاملات آن مکتوب و رفع قول حکما کہ موجود معدوم نشو و معدوم موجود نگردد و ذکر کمالات نماز و تحقیق آنکہ وجود ندارد است یا عین بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ جَمِيعِينَ غَايَتِ تَامَّةٍ سَامِي حَضْرَتِ مُحَمَّدٍ زَادَةَ كَرَامِي سَلْمَهُ رَبِّبَانِ عَاصِي لَا مُشْرَفٍ وَ مَمْتَا زَ كَرْدَانِيْدَا اَشْفَا قِي پَتَا هَا مَسْئَلَهُ وَ حَدَثِ وَ جُودِ مَسْئَلَهُ مَوْرُو ثِي نَاسْتِ كِه اَبَا عَن جَدَايْنِ مَسْئَلَهُ عَزِيْزِهِ بَمَا رَسِيْدِهِ اسْتِ بِنَكْرَارِيَايْنِ بِي حَاصِلَانِ الْقَلْبِ اَنْ تَمُوْدُنْ تَحْصِيْلِ حَاصِلِ وَ زِيْرِهِ بَكْرِيَانِ قَرَسْتَادِنِ اسْتِ مَقْصُوْدَا زِ تَصْدِيْحِ سَابِقِ اَنْ بُوْدَ كِه مَعْلُوْمِ شُوْدَ كِه وَ رَايَ اِيْنِ مَعْرِفَتِ مَعَالِدِ دِي كَرِيْمِ

هست که نسبت میان این و آن نسبت قشر و لب است معقول آن مشفق نشد و آنرا محال و
 جزاف تصور نمود و نَحَسِبَنَّ اللَّهُ وَ نَعْمَ الْوَكِيلُ می نویسد که بعد از تجلی ذات کار و بار همه
 با تجلیات صفاتی است که آنرا نهایت نیست بعد از تجلی ذات عالی همت را باید که خوابان ذات
 منجلی بود و گرفتار معامله باشد که ورائی این تجلیات است تجلیات صفات چو فرود آید و جرات
 نمودن با آنکه بعد از نزول نام مطلق حقیقی با کمال اطلاق و تنزیه از هر ذره از ذرات وجود لایح است
 بسیار گراں است از کجا یقین کرده اند که آن مشهود مطلق حقیقی است و ذات حق جل و علا همان
 معامله است مصرع بخواب اندر بگر مو شسته شتر شد

از شراب کوثر جز سراب حاصل ندارند و تنزیه نمودن مطلق حقیقی را از غیر و غیریت و غیریت را منحصر
 در تعینات نمودن با آنکه این هر دو مقدمه منی بران باشد که مطلق حقیقی را جز در ضمن مقیدات تعینات
 وجود متناصل نیست این معنی مستلزم نفی ذات است تعالی عن ذلک چه اگر وجود متناصل بود نسبت
 اثبیت ثابت باشد و الاثان متعارفان قضیه مفروضه است بر تقدیر قضیه اطلاق و تقیید حکم آن
 از سایر اطلاق و تقیید جداست چه مطلق را جز در ضمن مقیدات وجود نیست و اینجا چنین است
 مطلق وجود متناصل دارد چنانکه تفصیل آن در جواب مکتوب آن مخدوم که منضم مسائل متکثره
 است ثبت یافته است و بر تقدیر تنزیل شخصی گرفتار مطلق من حیث هو مطلق است هرگز بمقیدات
 هر چند عین او باشند خورسند نخواهد بود مقیدات هر چند مطلق باشند لیکن هر کدام را احکام علیّه است
 و معاملات جدا یکدیگر را باید بگریه خلط نمودن و گرفتاری یکدیگر را عین گرفتاری دیگر دانستن از حد
 نظر بعید است تمیز هر چند در آن مرتبه مفقود بود اما ازین گرفتاری ناآن گرفتاری بسیار فرق است
 طالب حیوان من حیث هو هرگز باشی و فرس خورسند نشود هر چند در میان اینها نسبت اتحاد کاین
 بود در مرتبه حیوان تمیز مفقود باشد و آنچه در توجیه کلام حضرت خواجه بزرگ قرس سره فرموده اند که
 مراد از غیر غیر مطلوب است نه غیر حق عزربانه منافی با سبق است چه هرگاه مشهود در ذرات وجود
 مطلق حقیقی با کمال اطلاق و تنزیه باشد غیر مطلوب چگونه بود و قابل نفی بکدام وجه باشد

وازیغیر اعتباری خواستن خلاف تبادراست آری مشرب آنحضرت با کجرت و حدت وجود بود
از تکاب این قسم تحلات را گنجائش هست والا لا۔

با آنکه گوئیم که مراد از مطلق که در عبارات شریفه واقع است اگر مرتبه لا تعین و غیب هویت
است چنانچه تبادرا عبارت است چه مطلق حقیقی با کمال اطلاق و منزله مناسب همان مرتبه است
پس این مرتبه بطور این طائفه علیہ برتر از آن است که متعلق علم و معرفت و شهود گردد لهذا از طلب شوق
آن مرتبه منزله منع می کنند و طلب آنرا تزییع وقت می شمرد پس قول بمشاهده آن در هر ذره از ذرات معنی
ندارد و هر گاه او از غیرت منزله بود جمیع مشاهدات مشاهده او باشد پس منع شوق و طلب او صورت
نه بندد و اگر مراد مرتبه وحدت است چنانچه کلام قوم بآن مشعر است حیث قالوا وهو مشهود الکل
وهو التجلی الذاتی وله مقام التوحید الاعلیٰ هر چند مطلق حقیقی آنرا گفتن چندان مناسبت ندارد
که این مرتبه مطلق من و وجه است کمال اطلاق مرتبه فوق راست پس گوئیم که مطلوب هنوز در آئے
آنست و سالک در راه است از مطلب در راه بند شدن نه مقتضای طلب کامل است هر چند این
تعین را زائد بر متعین ندانند اما تعین تعین است عالی همت بآن فریفته نشود و محمدی المشرب که
اقرب ب محبوبیت است بآن در نماید و بعینیت این تعین مر جمیع اشیا را و منزله او از غیرت از طلب
لا تعین فرو نه نشیند۔ مصرح

فراق دوست اگر اندک است اندک نیست

اگر گویند که این تعین عین متعین است پس یافت و شهود یکے عین یافت و شهود دیگرے باشد۔
گوئیم پس چرا از با فوق آن می رسانند و منع طلب او می کنند که یافت او در ضمن یافت این
تعین حاصل گشت پس معلوم شد که یافت آن مرتبه از یافت این مرتبه جداست لهذا آن ممنوع شد
و این ممنوع نشد۔ اگر گویند هر گاه وصول و یافت آن مرتبه محال باشد پس چرا گرفتار آن بود و در طلب
او تزییع وقت نماید گوئیم بر تقدیر تسلیم عشق و گرفتاری امر اختیاری نیست تا بمقدرات عقلیه منع
اتان نموده آند و عاشق صادق را از طلب محبوب محال الوصول باز داشته شود۔ شاعر

غیر

باسر زلف تو بار اسر سوئی ہست وصل ہر چہ مجال ست تمنائی ہست
 تمنائے عاشق بیچارہ آنست کہ خود را در طلب معشوق بسوزد و بر یاد دہر بلکہ از خود نمانے و نشانی
 نگذارد و بخیر او در نماز گواہ معشوق چیزے بدش نیاید گو غاب نکنند گورد کنند کہ آن نہ رواست
 بنگہ نازااست خوش گفت - بیت

اگر ندی بکف دامن یارم گرفتار کے دیگر دارم
 عاشق در دمن در با این ہمہ کمال خور سندی است کہ بدانکہ معشوق از طلب این آوارہ آگاہ است
 و از درد فراق این بیچارہ با انتباه فان لم تکن تراہ فانہ یراک بساست کہ مطلوب از عشق مجر
 درد و غم بود و وصل ہرگز منظور نباشد این درد طلب را تصبیح وقت چگونہ گفتہ شود کہ سر پایہ
 عمر آن محزون بتلا ہمیں درد و اندوہ است - بیت

بے غم و درد تو صد حیف ز عمرے کہ گذشت پیش ازین کاش گرفتار غمت می بودم
 و آنچه فرمودہ اند کہ این معرفت را خواص و علامات است چوں توحید در نفس الامر شہود است نہ
 وجودی پس تحقق باین علامات در کار نبود این ہمہ کار خاتہ در شہود سالک است فی الخفیقت صفات
 او بہماں صراقت تقیید نہ صفات واجب تعالی نشدہ اند قلب خفیقت مجال است اگر بے تفاوت
 صفات ممکن عین صفات واجب شود یا بد کہ در ہدایت محمدی صلی اللہ تعالی علیہ وسلم و ہدایت
 خداوندی جل شانہ تفاوت نبود پس کریمہ انک لا تھدی من اجبت و لکن اللہ یھدی
 من یشاء بچہ معنی باشد و نیز حدیث انتم اعلمہ بامور دنیا کم را چہ وجہ بود زیرا کہ در علم
 خداوندی عزیز بہانہ این چنین نتوان گفت و کریمہ لو کنت اعلم الغیب و کریمہ لا ادری فایفعل
 بی و لا یکم بکرام اعتبار باشد و درین شہود سالک مستعد را منافع بسیار است چہ مقصود
 از سیر و سلوک ریاضات و مجاہدات زوال گرفتاری ست از یادون او تعالی باین شہود حصول
 می پیوند و مطلوب ازین تگ و دو حصول بندگی ست مشاہدہ عجز و اقتدار و کم نامی خود است
 نہ آنکہ بنہ پا از راہ بندگی بکشند و خدا شود و کمالات ذاتیہ او متحقق گردد کہ تمنائے این امورا ز

کما ان خودی ذاتیت مشعر است حضرت خواجہ بزرگ فرمودہ اند کہ بندگی با خواجگی راست نیاید و
 آنچه نوشته بودند کہ فناے حقیقی در مرتبہ وحدت نہایت این طریق است ارباب وحدت وجود چونکہ
 ہموارہ گرفتار نفس اند فبا روجہ کمال این طائفہ را چگونہ گفتہ آید چہ فنا زوال گرفتاری است
 از یادون او تعالیٰ و این جماعت ہمہ وقت گرفتار ہرزہ از ذرات اندہر چہ بعنوان غیریت نہ اند
 اما فی الحقیقت غیر است کمال تجرید نیستی و قے صورت بند کہ ازین گرداب بر آیند و بورائے آفاق
 و نفس پویند با آنکہ گوئیم کہ تحقق بجواص و علامات مذکورہ در حین این فنا ثابت نیست کہ آن
 تحقق در مقام بقا است چہ در ہنگام فنا و استہلاک ہیولائے ممکنات گشتنی نیست و متمثل بصور
 جوہریت و عرضیت شدنی نہ، پس بریں تقدیر رواست کہ نہایت مرتبہ توحید برسد کہ فناے حقیقی بود
 و ازین علامات ہیج دروے نبود و اگر تحقق باین علامات نہایت و کمال باشد پس فنا را نہایت
 گفتن چگونہ راست آید۔

بر سر اصل سخن رویم فنا و بقا وجودی بر تقدیری بود کہ ممکنات را وجودی باشد بود او جز در
 شہود نیست امانات ہموارہ از اہل امانات است ایجا جز تبدیل علم نیست لیکن بمقتضائے انا عند
 ظن عبدی بی اندازہ این کمال باوے معاملہ می فرمایند و آثار و علامات مسطورہ دروے پیدا
 می آرند و بر تقدیر تسلیم نفی این معاملات از دیگران چگونہ معلوم شود و از کجا دانستہ شود کہ دیگران ہنوز
 در راہ توحید نہ با وجود خویش در حقائق آن و غرض در دقائق آن بحدے کہ بزرگہ اعلاے تحقیق و
 درجہ قصویٰ تدقیق این مسئلہ رسیدہ باشند و باز ببلد اقدار وندی حل شانہ از ان گذشتہ و بعلم
 وراثت پیوستہ باشند مشفقاً از معارف توحید وجود ہر چہ دانند نویسند کہ حال شریف است کرا در
 آنجا سخن است کہ اکابر اہل اللہ بآن تکلم کردہ اند ہر چہ از راہ سکر و غلبہ محبت گفتہ باشند حضرت
 جدی قدس سرہ درین مقام قدم راسخ دارند و تصانیف عالی تالیف نمودہ اند لیکن آداب شریعت
 را از دست ندادہ اند چنانچہ طور محققان است اما نفی دیگران نمودن و حق را محصور علم خود داشتن و
 ورائے آنرا محال دانستن از امثال ایشان خیلے محل تعجب است و ہمچنین حضرت شیخ ابن عربی را قائم و لائے

باندازہ

محمدی تعیین کردن از تمام پیران نقشبندیه خود سلب آن ولایت نمودن است جرأت باین امور نمودن از لبت فطرتان در کمال استبعاد است و عجب تر آنکه این سینا را بحجت نام یاد کرده اند با آنکه عقائد فاسده او مخالف عقائد اهل حق است و موجب تکفیر و تضلیل و قال الامام الغزالی بعد بیان عقاید الحکما فوجب تکفیرهم و تشنیعهم کالفارابی و ابن سینا و آنسر و علی بن اکیه الصلوات و التسلیمات در واقعہ بعزیزه در حق اومی فرمودند در جل اضله الله علی علمه و نیز بعزیزه دیگر مثل این در واقعہ دیگر فرموده اند از بیگانگان اگر این طور امور مطالعہ نموده آید چندان جائے گله نیست اما از امثال ایشان اگر شمه ازین قسم امور گوش زد مخلصان مجبان شود جائے آن دارد که گله با نموده آید بنا بر این همه جرأتها می کند امید عفو است.

مخدوم حضرت قطب عرفا مؤید الدین الرضی خواجه ماہر گاه در آخر کار فرموده باشند که یقین یقین معلوم شد که توحید کوچہ تنگ است شاہراہ دیگر است، باز آن مخدوم می نویسند کہ آنحضرت در شہود و وحدت در کثرت بوده اند همانا کہ آن ملاذ بقصہ صدور این عبارت شریفه از آنحضرت مطلع نشدند کہ بناوئل آن مساعرت می نمایند تا آنست کہ مجرد این عبارت از ایشان سرزده باشند تا آنرا تاویل کنند و از ظاہر صرف نمایند ہر چند قابل تاویل نبود صدور این عبارت عالیہ منبی از معاملات است مبنی بر مفدمات بیت آسودہ شبے باشد خوش ہنابے تا با تو حکایت کنم از ہر بابے

باید

ہر گاہ آنحضرت چنین فرمایند و درین مقام باشند آن ملاذ احق بتابعیت ایشانند ہر چند مغلوب حال باشند تقلید پیروز دست ندرند و آنچه فرموده اند کہ این معرفت با دلائل نقلیہ و عقلیہ مساعد است و دلائل نقلیہ کہ درین باب می آرد اکثر نشان از قبیل تشابہات است کہ البتہ از ظاہر مصروف است و مؤدل سنت ادلہ عقلیہ غیر از افتاعیات کہ سخن را دران جا جایگا هست چه چیز خواهد بود محقق دو اتی رحمہ اللہ تعالی می نویسند کہ این مسئلہ و رائے طور عقل است و مولانا عبدالرحمن جامی قدس سرہ می فرمایند کہ و رائے طور عقل طور است کہ دران طور بطریق مکاشفہ و مشاہدہ چیز چند منکشف می گردد کہ عقل از درک آن عاجز است ہچنانکہ حواس از ادراک معقولات کہ درک عقل است عاجز اند و دران طور

محقق شدہ است کہ حقیقت وجود کہ عین واجب الوجود است نہ کلی است نہ جزئی الخ
 و آنچه حکما گفته اند کہ معدوم موجود نشود و موجود معدوم نگردد و درین دو مقدمہ ادعائے
 بداهت می کنند ممنوع است دعوائے بداهت غیر مسموع کہ حکم و حکم است بلکه فی
 الحقیقت انکار است از قدرت باہرہ او تعالیٰ اگر معدوم را موجود کند و عالم را من غیر شیئی خلق فرماید یا
 ہمہ را معدوم و ناچیز گرداند از قدرت او محل تعجب نیست این مقدمہ منجر بقدم عالم است کہ قول بآن
 کفر است چہ اجماع اہل ملل است کہ عالم بجمع اجزائے محذرت است و نیز مخالف است مرآئۃ کریمہ
 اَوْلَادِ کَرِہِ الْاِنْسَانِ اَنَا خَلَقْنَاہُ مِنْ قَبْلِ و لَمْ یَکْ شَیْئًا قَالَ الْبِیضَاوِی فی تفسیرہ بلکات
 عدفا صرقا و نیز مستلزم تعطیل صانع مختار است تعالیٰ شانہ چہ صنع او سبحانہ بطورائتہا ایجاد معدوم
 نکند و ایجاد موجود خود محال و تحصیل حاصل است و بمقتضائے مقدمہ ثانیه موجودات ممکنہ باید کہ در
 بقا ہم محتاج صانع نبوند بلکه او تعالیٰ قادر بر اقصائے اشیا بود و نیز در اعراض غیر قارہ کہ ہم حدوث
 آن مشاہد است ہم فنائے آن مشاہد است چہ خواہند گفت قول بآن فی الحقیقت نفی صانع مختار
 تعالیٰ عن ذلک علوا کبیرا. و عدم زیادتی صفات نیز ممنوع است کہ خلاف مقرر اہل سنت است
 صاحب تعرف اجماع صوفیہ را در باب صفات کہ لا ہو ولا غیر است می آرد و بر تقدیر تسلیم نمیرد علمی
 برائے تمایز اعدام مقابلہ آہنہا کافی است و سخن در باب زیادتی وجود در جواب مکتوب آن ملاذ کہ
 متضمن مسائل متکثرہ است بتفصیل است لیکن چون درین جا نیز تقریب شدہ است مجملے نوشتہ
 می آید مگر با چون طالب یقین کہ صاحب فطرت سلیمہ است بوجدان صحیح خود رجوع نماید بفہم صاحب
 تامل صادق نماید در یاد کہ اللہ تعالیٰ نشاید کہ در موجودیت خود محتاج بغیر ذات مقدس خود باشد
 و فی نفسہ از ہستی خالی بود و احتیاج بوجود داشته باشد و نیز در یاد کہ حقیقت باہت او تعالیٰ عین
 وجود ہستی نبود چہ ہستی کہ فی نفسہ از مصادر و احداث است آنرا بواسطہ عدم احتیاج بغیر حقیقت
 باری تعالیٰ دانستن و بران اصطلاح بستن معنی ندارد و ذاتے کہ در خارج موجود است بوجود
 حاصل چہ در کار کہ برو لفظی اطلاق کنیم کہ مفہوم لغوی آن معنی باشد قائم بغیر و از عوارض بود و از

معقولات تاویہ باشد مع ذلک شرع باطلاق آن وارد نشده باشد صوفیہ علیہ ہر گاہ جمیع نسب
اغنیات را از آنحضرت سلب می نمایند چرا جمعی از ایشان وجود را ہم سلب نکنند و از سلب وجود
ثبوت عدم لازم نہ آید کہ آن نیز نسبتی است و ہوتعالی و رالنسب الاعتبارات و مراد این بزرگواران
از عینیت جو نہ نفی وجود است بمعنی آنکہ اوتعالی خود بخود موجود است و خود تعبیری بیش نیست زیرا کہ
این اکابر حقیقت حق را سبحانہ وجود مطلق می دانند نفی وجود از وی چه صورت دارد چہ نفی شیء از نفس
خود محال است پس حق آنست کہ اورا حقیقتی ست و ذاتی ست و رائے وجود و آن بنفسہ در موجود است
خود از عروض وجود مستغنی است بلکہ اولیائے است کہ این عروض آنجانی رسد و خود بخود موجود است
از برای نفی احتیاج بغیر چہ در کار کہ اورا عین وجود گوئیم چرا بزرگوار خود نگوئیم و اطلاق وجود را در آن
حرم اقدس بارند ہم و عادت اللہ تعالی جاری ست کہ ہر چہ در عالم حقیقت است نمونہ و تمثال
آن در عالم مجاز ظاہر سازد کہ از آنجا بحقیقت پے برند و چون ذات آنحضرت را خاصیتے است کہ خود
موجود است نہ بوجود و خود را نمونہ آن ساخت کہ اگر موجود شود خود موجود شود نہ بوجود المجاز قنطرہ
الحقیقتہ و آنچه می گوئیم کہ ذات مقدس خود موجود است مجرد تعبیر است نہ آنکہ آنجا وجود است قائم
باد و آنچه شیخ امان گفتہ کہ حقیقت حق تعالی وجود است و غیرا نیست الاعم عدم مبدأ اشیا نتواند بود
و اصل آنکہ موجب قلب حقیقت است ناکام وجود بود و آن منجزی نیست لاجرم تمثیل بود موجوب فیہ است
از وجوہ اول آنکہ وجود را حقیقت حق سبحانہ گفتن خلاف عقیدہ اہل سنت و جماعت شکر اللہ سبحانہ
دویم آنکہ صفات واجبی جل سلطانہ بطور اہل سنت زاید بر ذات تعالی پس باین طور قول با آنکہ
غیرا نیست الاعم درست ناید چہ تواند کہ صفات برین تقدیر مبدأ بود سوم آنکہ قلب حقیقت وقتے
بود کہ عدم وجود شود اما اگر موجود شود چہ استحال ت دارد علما گفتہ اند کہ وجود معدوم است و بیج قلب
حقیقت نیست چہارم آنکہ قلب حقیقت آن زبان شود کہ عدم موجود شود اما اگر عدم موجود نما شود
قلب حقیقت نبود پنجم آنکہ مودای لفظ مبدأ کہ درین عبارت واقع است مادہ و ہیولاست ہذا
آنرا منحصر در تجزی و تمثیل ساخت حق را جل و علما مادہ و ہیولائے ممکنات گفتن در کمال شاعت است

موجود نبود اول درجہ وجود فنا احداث فناست زیرا کہ فناے کائنات قدیم نیست فنا در اصل خود
فانی بود چون اورا موجود کردند نام فنا بروئے نشست اگر فناے کائنات را قدیم دانیم با قدم باری سبحانہ
و تعالیٰ شریک کرده باشیم پس درست آمد کہ فنا قدیم نیست بلکہ فنا محدث است پس فنا کہ اصل
کائنات است در فناے خود محدث است نہ قدیم و خاک کہ اصل جماد است در جمادی و موادی خود
محدث است نہ قدیم اینست معنی قول اہل سنت کہ المعدوم لیس بشئی تا اینجا سخن امام است۔
رابعاً آنکہ بظاہر این کلام متناقض است چہ اولاً حصول اعدام را در علم مسلم داشت جائے
کہ گفت اعدام اضافیہ کہ در علم حصول دارند نیز نتوانند اصول اشیا شد و ثانیاً نفی آن نمود اولاً
باثبات علم حضوری و ثانیاً بانکہ معلوم جز ثابت من وجہ نبود۔ خامساً آنکہ صوفیہ علیہ اعیان ثابتہ را
اعدام اضافیہ می گویند و خفایک ممکنات تصور می نمایند و آنچه بعد ازین مسطور است کہ معلومات را
اصل پیدا شد کہ علم بلکہ عالم است اما اعدام را کدام اصل است۔

گوئیم کہ اصل و منشأ اعدام کمالات الہی اند کہ باتفاق در علم تمیز دارند درین جا کہ اخلاص
است ہذا و آنچه نوشته اند کہ حقیقت بندگی گرفتاری با و گذشتگی از غیر اوست ہر چہ بود چہ دنیا و چہ
عقبی بے چین است اما محن و مبطل در ادعائے این معنی شریک اند فارق عدل میان قریقین
تحتی است با حکام شرعیہ و تزیین بسنن مرضیہ علی مصدرہا الصلوات و التسلیمات و التجمیات
علامت کمال گرفتاری با و گذشتگی از غیر و کمال اتباع سنت و اجتناب از بدعت است ہر چند
آن بیش این بیش والا آن گرفتاری را نہ پسندند و آن گذشتگی را عین گرفتاری شمرند۔ مگر یا ایراداتی
کہ بر توجیہات کلام حضرت خواجہ بزرگ نموده اند ہر چند ہمہ آن ایرادات کلام است بر سنداخص
کہ مدفوع است معذک بطریق تنزل گوئیم کہ چون عود ہوا جس و وساوس بے عود علم صورت
ندارد چہ در ہنگام نیسان ہوا جس و وساوس نیست بنا بران بنائے سخن بر علم اشیا و نیسان
اشیا نموده آمد کہ در میان این ہر دو تلازم است از مخلوق بخالق تعالیٰ بعلاقہ آنکہ وجود و
سائر صفات وے اثر قدرت با ہرہ اوست سبحانہ و راہے است کشادہ کہ بعد از وصول

بمؤثر حقیقی براولی البصائر قویہ آن راہ مبطن و آن علاقہ معنوی محسوس و ہویہ است در رہنمونی
 اتحاد چہ در کار است دغان را با آتش کد ام اتحاد است جماعہ کہ نسبت درست کردہ اند و محبت را
 بکمال رسانیدہ اند با دتائے علاقہ محبوب میخیزد و ہرچ چیز ازوے در نمی مانند و ہمہ اشیا را
 بعلاقہ مذکورہ ملاحظہ می فرمایند درین صورت ہرچ چیز عارف را بخود می خواند بلکہ بما و رائے خود
 دلالت می کند و نظر بصیرت عارف را بیرون از خود می اندازد بخلاف در صورت اتحاد کہ سالک
 بیچارہ را ہر شے بخود می خواند و بگرفتاری خود دلالت می کند و خود را بعنوان محبوبیت واقعی نماید
 ہر زشت و دیو بکرشمہ معشوقی پیش می آید و سد سکندری می گردد۔ بیت

پری ہفتہ رخ و دیو در کرشمہ و ناز بسوخت عقل ز حیرت کہ این چہ بواجبی است

و نیز اگر وجود و سائر کمالات در ممکنات ظلال آن مرتبہ مقدسہ باشد پس از ظل باطل شاہراہ
 است و عینیت ظل مرہصل را ممنوع است و این فقیر مگر علم عارف را کہ با اشیا تعلق کند بعد از
 کمال کمال حضوری ننوشتہ است لہذا فی علم حصولی علم حضوری لازم نمی آید زیرا کہ علم حق سبحانہ کہ
 با اشیا تعلق می کند و رائے حضوری و حصولی است مجرد انکشافی است کہ سبب تمیز معلوم است
 بے حصول صورت و موجودات علمی بآن معنی است کہ علم باعث تمیز آہنگشتہ است اشیا ہر جا
 ہستند برو سبحانہ منکشف اند علم واجب لا با اشیا علم حضوری با حصولی گفتن بگرتطورا رباب
 توحید و جودی راست آید و علم عارف بعد از کمال ہمیں منوال می گردد و اشیا ہر جا یا شد بر
 عارف منکشف می گردند بے حصول صور آہنگشتہ نفس عارف و بے تاثیر این علم و رائے حصولی
 و حضوری است ہرچند محبوبان عقیلہ عقل آنرا باورتند و نہ پذیرند کہ خارج از محبت اند
 این قسم امور ذوقی است و وجدانی الزامی نیست غرابت این معرفت از ہمیں رہ گذراست کہ علم
 حضوری نبود و از حصول صورت و اریہ من لم یذاق لم یدر۔

مخرد و با نماز را بہ از تجلیات و مشاہدات گفتن باعتبار آنست کہ بیقین یقین معلوم گشتہ است
 کہ مطلوب و راہ و راہ این تجلیات و مشاہدات است گرفتاری بآن گرفتاری است بظلال بلکہ

بشبه و مثال کہ فی الحقیقت غیر مطلوب است و حکم بعینیت جمیع اشیاء مطلوب را از سکر است نماز
 است کہ خبر از مطلوب می دهد و نشانی از آن بی نشان دارد و قریبے کہ در حین ادائے آنست بیرون
 آن نیست در حدیث نبوی علی مصدرها الصلوٰۃ والسلام والتجہ آدرہ است کہ در نماز حجابے را
 کہ در میان بندہ و خداست برداشتمی شود لهذا آنرا معراج فرمودہ پس ہر چند سعی در تکمیل آن
 نمودہ آید سعی در تکمیل آن نسبت است کہ این تجلیات و مشاہدات بگرد آن ترسد ذلک
 فَصَلُّ لِلَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ کمال این معاملہ نماز وابستہ
 بقرب نبوت است کہ دست اکثر ارباب ولایت از ان شجرہ بلند بالا کوتاہ است تمام ورق باید
 گردانند تا معاملہ ازین بآن کشد قرب آن جداست و علوم و اسرار آن علیحدہ راہ وصول آن
 باین راہ مناسبند در ادشا ہر اے ست کہ انبیا علیہم الصلوٰۃ والتسلیمات والبرکات و
 اصحاب ایشان و حال خالی از افراد این امت نیز از ان راہ بمطلوب رسیدہ اند تو اندو کہ حضرت
 قطب العرفان خواجہ بہمیں راہ اشعار نمودہ اند آنجا کہ فرمودہ شاہراہ دیگر است ہر چند رواست
 بلکہ واقع است کہ از راہ ولایت کسے بآن دروہ علیا برسد بیت

بوصلش تار سم صد بار از پافگند شو قم کہ تو پروازم و شاخ بلندے آشیان دام

نماز را مقصود برین صورت نباید دانست در عالم غیب الغیب حقیقی دارد کہ فوق ہمہ حقیقتہا است
 تا بآن حقیقت نرسد و باہل آن آشنا نگردد از کمال تمازچہ دریابد ہمانا در حدیث قدسی: قف
 یا محمد فان اللہ یصلی اشارہ بآن حقیقت باشد نماز معشوقے است دلربا گویا صورت زیبائی
 اورا در عالم مجازی باین ارکان مخصوصہ و نمودہ اند و اداہائے رعنائی اورا باین خشوع و آداب ظاہر
 ساختہ اند ہر کہ بآن صورت گرفتار و فریفتہ نگردد حقیقت ایں ارکان را چہ دریابد کسے کہ والہ و
 شیفتہ آن اداہا نشود قدر ایں خشوع و طمانینت را چہ درک نماید با بجمہ لطائف آن عالی تر
 ازان ست کہ زبان زد ایں ہرزہ گوئی گردد و نفائس آن برتر از است کہ قلم ایں بواہوس خیال
 ترجمانی آن نماید لیکن از انفاں نفیسہ ارباب ایں دولت عظمی امید ہادارم و از زمین محبت و

خدمت شان تویدیا۔ بیت

چکد مشک تر از دستم گران کیسو بچنگ افتد در صبح از گریبانم گران مہ در کنار آید
 سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
 امید از اشفاق عمیم آن کریم آنست کہ من بعد در گفت گویا برین ہجور عاصی بر بندند و بگذارند کہ در
 کنج نامرادی ماتم گناہان و سوگ ہجران خود می داشته باشد و السلام علی من اتبع الهدی۔

مکتوب دوم صدوسی و یکم (۲۳۱)

بخفایق و معارف آگاہ مخدومزادہ گرامی شیخ محمد صبغۃ اللہ سلمہ اللہ تعالیٰ در مکاشفہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 علی عبادہ الذین اصطفیٰ عالی حضرت متعالی منقبت حضرت ایشان ما
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ روزی در حلقہ فجر نشسته بودم یک گونہ فنائے مخصوص رو داد و
 یقینے کہ دہم روز و زوال آورد و این نظر بامتداد کشید تا آنکہ در نماز عصر ہمان و نشسته بودم دیدم کہ امام
 ہمام حضرت ابو حنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ با جمیع تلامذہ خویش بلکہ با جمیع علما و مجتہدان کہ در تہذیب
 ایشانند گردن جمع آمدند و مرا احاطہ نمودند و بعضی از اساتذہ حضرت امام نیز در آن وقت در نظر
 می در آمدند چوں ابراہیم نخعی و غیر ایشان می بینم کہ گویا انوار ہمت ایشان در من در آمد و من بان انوار
 تعین و بقایا فتم و بتمام مجسم بانوار این اکابر گشتم ہذا بعد از دوسہ روز ازین ماجرا چنان فرمودند
 کہ چنانچہ تعین و بقائی کہ بعلمائے حنفیہ شدہ بود ہماں قسم تعین و بقائی بعلمائے شافعیہ متحقق گشت
 چنانکہ دیدم کہ حضرت امام شافعی با جمیع علما و مجتہدان مذہب خویش گردن جمع اند محسوس گشت
 کہ علمائے حنفیہ از من بیرون آمدند این زبان بانوار علمائے شافعیہ متحقق گشتم چنانچہ سابقا بانوار
 علمائے حنفیہ متحقق شدہ بودم، بعد از ان مشہود گشت کہ آنچہ از من رفتہ بود باز من عود نمود یعنی
 انوار حنفیہ بحال بانوار ہر واحدے ازین ہر دو فریق متحقق گشتم ازین جہت اگر آنحضرت لا حستی
 الشافعی گویند گنجایش دارد، می فرمودند کہ در آنوقت چنان معلوم گشت کہ حق ازین ہر دو امام

تعین

بیرون نیست اگر از حنفی جائے حق مانده است شافعی گرفته است و شافعی تجاوز نکرده است این
معنی را بمبالغه تمام می فرمودند و ایضاً می فرمودند دو حصه از حق یا سه حصه با امام اعظم مسلم است و
ثلث یا ربع بشافعی است والسلام علی من اتبع الهدی.

مکتوب دوم (۲۳۲)

بمیر شمس الدین علی خلجالی در تحقیق کمالات فتائے نفس.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ حضرت حق سبحانه و تعالی ما آواره شدگان را بحقیقت اتباع
مصطفوی علیه و علی آله الصلوٰة والسلام متحلی داشته این خلعت مویومہ را که التفات و توجه بآن نزد
خواص بندگان او شرک است و آن کنایت از نفس ماست که حجاب پرده مطلوب گشته است بلکه خود را
بمطلوبیت الوهیت خوانده مکابیل انت الغمامة علی شمسک فاعرف حقیقتک بکلیه از ما
بریه اند تا باشد که مطاب حقیقی را بفرامحت اغیار بمطلوب دانسته و پستیده شود و این ابریا پاره را که
بر روی آفتاب خود پرده خود گشته است از میان بردارد و در جنب شعشان نور آفتاب آنرا محو و متلاشی
سازد که جوینده ازان نام و نشانی تیا بد و هرگز کلمه اتا را مورد نما ندانم بآن معنی که درین وقت
خود را عین مولا تصور نماید بلکه خود را از میان بکشد و نیاید مولا مولا است اغیار را از جمله عوسی
بر آروس عوس است نه آنکه اغیار را عین عوس تصور نمائی و از مشا بهره جمال عوس بمشاهده اغیار
دریانی و چون خداوند تعالی بنده را باین قسم فنا که قدم اول است درین راه مشرف سازد و
بنده بحکم اِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُوَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلَىٰ اَهْلِهَا اَمَانَات را بابهل امانات سپرد یعنی
کمالات عاریت را بصاحب کمالات دهد و عدم مقید را که مرآت آنها بوده بعدم مطلق سپارد
هر چند این دید انعکاس و عاریت هم باعتبار توهم است فقط چه فی الحقیقت هیچ کمال از
آنحضرت منفک نگشته است و عدم از عدم مطلق در نفس الامر جدا نشده اینجا تبدیل علم است
و بس زیرا که باین انعکاس توهمی که خود را کامل و خیر دانسته بود چون نظر او بر اصل خود افتاد

ونیک ملاحظہ نمودید کہ جمیع کمالات آنجا ثابت است این جا پیش از اراءت وہمی و انتقاش
 قدرت ہیچ نبود چنانچہ صورتی کہ در آئینہ منعکس است چوں نظر باصل خود ندارد داند کہ صورت
 بیرون آئینہ است در آئینہ ہیچ صورتی ثابت نیست این زبان ہیچ نامے و نشانے ازوے نماند
 حقیقت ممکن نیز سماں علم بودہ است کہ فی الحقیقت جہل مرکب است مصرع
 اے برادر تو ہمیں اندیشہ

پس دریں وقت بحکم کریمہ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا اِنَّا اَنۡرِ الْاٰمِنِيْنَ اَنۡ يَّكُوۡرُوۡا
 بجناب اقدس را ہے بدستدوبہ بقائے باللہ و تجلی ذات کہ قدم ثانی است مشرف سازند و بادام
 کہ بلوث عدم بلوث است لیاقت قرب آنحضرت ندارد بلکہ تارا کہ از عدم بحقیقت او آئینہ است
 ازین دولت قلیل النصیب است والسلام علی من اتبع الهدی۔

مکتوب دو صد سی و سوم (۲۳۳)

بشیخ عبدالہادی بدایونی در فضیلت خدمت درویشان و محبت ایشان۔
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات بملازمان اشفاق پناہی
 می رساند احوال فقرے این حدود مستوجب حمد است المسئول من اللہ سبحانہ سلامتکم
 واستقامتکم بدتے ست کما از احوال خیرآل اطلاعی نہ بخشیدہ اند موانع بخیر باد چہ نعمتی است کہ
 حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بندہ را در کبر سن و او ان ضعف با آثار قبولیت دوستان محلی و مزین گرداند
 و نور جبین اورا شاہد عدل سازد منقول است کہ فاسقے را بعد از موت شخصی در خواب دید از احوال
 او پرسید گفت مرا بخشیدند سائل ازوے تعجب پرسید کہ بکدام عمل؟ گفت روزے با زید بسطامی
 بعد از نماز عصر دست ید را برداشته بود من نیز در آن دعا شریک بودم و دست برداشتن آئین میگفتم
 بطغیل آن دعا مرا بخشیدند پس غبطہ بر امثال شماعرزان باید نمود کہ موئے سیاہ را در خدمت دوستی
 از دوستان او تعالیٰ سفید کردہ اید و خود را در دل ایشان جا داده این امر عظیم القدر را اندک خیال نکنید

و بیچ عمل را مساوی این عمل جزیل الابر تصور نماید که جزائے این عمل حق است سبحانہ جزائے اعمال دیگر
بگرد آن نرسد حاصل اعمال دیگر بے آگاہی از حقیقت این عمل از صورت و قشر نجا و زخمی نماید حقیقت
این عمل است که بلب متحقق ساخته بلب الالباب می رساند و از آنجا بفرق ذلالت می نماید و حقیقت
این امر است که نفس اماره را از طغیان و سرکشی بانقیاد و اطمینان و فنا و بقا مشرف می سازد و حقیقت
این عمل است که اعمال دیگر را از صورت اعمال بحقیقت آن می برد مثل نماز و روزه و زکوٰۃ و حج و غیر
آن از اعمال ظاہری در ابتدا هر چه از آن بوقوع می آید صورت اعمال است و بعد از وصول بحقیقت
کار حقیقت اعمال بجای آرد مثلاً حقیقت نماز ادای نماید و حقیقت روزه علی بن ابراهیم القیاس پس در
ادائے شکر این قسم نعمت عظمیٰ جذب بلیغ مرعی باید داشت مع ذلک خود را قاصر در ادائے حق آن باید
انگاشت و تلافی تقصیراتے که در ادائے حق صحبت و خدمت این بزرگواران بوقوع آمده است
از کرم او تعالیٰ بتضرع و زاری تمام مسألت باید نمود تا اثر اجابت معلوم گردد رَبَّنَا آتِنَا زُكُوفًا
وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ سَائِرِ مَنْ اتَّبَعَ الْمُهَدَىٰ وَالتَّزَمَ مَتَابِعَةَ
الْمُصْطَفَىٰ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَآخُوَانِهِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَ
سَائِرِ الصَّالِحِينَ الصَّلَوَاتُ وَالتَّسْلِيمَاتُ وَالْبَرَكَاتُ الْعَلَىٰ -

مکتوب دوم در وی و چهارم (۲۳۴)

بخواجہ محمد کاظم در عزائے والد و خواجہ محمد ہاشم و اشارت ب تحصیل کمالات و ذکر نصاب -
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُرَّةُ الْعَيْنِينَ وَسِرَّةِ الْأَذِينَ خَوَاجَةِ مُحَمَّدِ كَاظِمٍ مَعَ الْأَخْوَاتِ وَالْأَخْوَانِ
از آفات آخر الزمان و از مکر شیطان در حرز و امان حضرت حفیظ منان بوده در مقام صبر و رضا و تسلیم
باشند نمی دانند که در عزائے اخوی مرحومی کمالات دستگاہی واقف اسرار الهی جل شانہ چه تولید
و غم و درد فراق و نایافت صوری آن کاشف معاملات معنوی را چساں و نماید دل حزین این مسکین را
بآن خواجہ سریع السیر بلند پر و از محبت طبعی و تعلق عزیزی بوده و هست و همچنین بالعکس چنانچه

پیش ازین در حالت حیات خواجہ از مفارقت بسیرہ خواجہ دل در اضطراب می بود الحال کہ این قسم حرقت
در میان آمد خیال باید نمود کہ چه نوع الم و حرقت بر دل وارد شود۔ بیت

میان ما کہ پیرا من بود بار دو عالم در میان شد چون شود کار

ما تم دوستان حق را جل سلطانہ در رنگ ما تم سایر الناس نباید دانست ما تم دیگران در یک جزو زمین
است و ما تم اینہا در تمام زمین و آسمان ما تم دیگران در بعضی از جسمانیان است و ما تم ایٹان شامل
جسمانیان و روحانیان ما تم دیگران مقصور بر ظاہر و صورت است و وجود این بزرگواران چونکہ واسطہ
فیوض معنوی و اقادات باطنی است ما تم نشان بر ظاہر و باطن استیلا دارد لیکن با این ہمہ چون این
قسم افعال فعل جمیل مطلق است جمیل است مصرع

ہر چه خوبان کنند خوب آید

و در نظر مجبان و مشاہدان فعل او باید کہ ہمہ وقت زیبا و مستحسن نماید و کسے را کہ این دیدار دند و رہائی
فیوض از باطن دوستان خود بروے کشادند و از قید صورتش رہائی دادند چہ معنی را بمعنی را ہے است
و باطن را باطن نگاہے سدی کہ بود گرفتاری او بصورت و ظاہر بود چون فعل و تکوین حق جل و علا
جلوہ گزشت دل کہ محل گرفتاری است از گرفتاری برست چہ فنائے قلب کہ بر رخ و حقیقت
جامعہ است منوط بتجلی فعل است کہ فعل تیر بر رخ جامعہ است قلب را با آن مناسبت نامہ است
و با این تجلی فعلی آنکس یقین دانست کہ افاضہ فیوض و برکات فعل اوست و وجود و سائلط در میانہ
بہانہ پیش نیست موت حیات متوسط یکسان است این زبان از اموات در رنگ جاہرہ و رشود۔

مصرع گردے بستہ شد اے دل دیگرے بکشایند

فی الحقیقت مقیض دیگرے مت توسط اجا گرتشود توسط اموات بود و چون این تجلی بکمال رسد
وجود و واسطہ مطلقاً از نظر بر خیزد و در خلوت خانہ محبوب بے مزاحمت شہود اختیار بنشیند مصرع
بعد ازین خوشترم بہ تنہائی

سخن بجائے دیگر رفت مطلب آنکہ لفعول او تعالی راضی و شادمان باشند و جادہ شریعت را محکم

شماره

گیرند و عمل بسنت پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه و علی آله و سلم گزینند و اوضاع سنجیده و الدخود را از دست
 ندینند و به پنج نماز در اول وقت حاضر شوند و در رضا جوانی والد و سایر اهل حقوق کوشند و موسم جوانی
 را مغتنم دارند و جدتاً در تحصیل مراصتی حق جل و علامری دارند قوت هائے جوانی را صرف خدایات
 صاحب خود نمایند در ایام ضعف و پیری چکار از دست خواهد آمد مباد این ایام را بمسأله گذرانند
 و در لاهو و لعب صرف کنند و در عیش افتند که هنگام عیش در پیش است اللهم ان العیش
 عیش الاخرة این وقت و وقت کار است کمر همت را چست در کسب خیرات بر بندند و خرمولا
 و رضائے او مطلب نداشته باشند فقر و مسکنت را بجان دوست دارند و با نامرادان در دمندان
 صحبت دارند و صلحا و درویشا را از دل و جان عزیز دارند و مجالست ایشان گزینند و اصبر
 نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ
 عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا و اهل دنیا و مزخرفات آن بگوشه چشم نگاه نکنند و آنرا محقرو
 نا چیز دانند و سم قائل تصور کنند و خدایات طلبه حق را حتی الامکان بخود گیرند و بر دیگران که تا مقدر
 باشند نیندازند اگر سیر سر سبز به نیت خدمت مرقدر مظهر نورنا الله سبحانه با تواره الساطعة بکنند مبارک
 دانند و خانه خود تصور نمایند و پاره وقتی در مجاورت روضه منوره صرف کنند و کسب بعضی کمالات
 نمایند و با اهل غفلت و مخالف طریق صحبت ندارند و با عیال و فرزندان سلوک نیک و معروف
 نمایند اما موافقت تمام با آنها پیدا نکنند تا موجب اعراض از اجتناب مقدس نشود و مورد وعید
 اِنَّكَ كَانَ فِيْ اَهْلِهِ مَسْرُورًا نبود با کجمله هر چه متافی دوام اقبال قدسی خداوندی جل سلطان
 بود شوم و نامبارک است و آنچه چنین نبود محمود و مبارک است کلیه همین است دیگر احوال ظاهری
 باطن خود را و جماعه را نویسان باشند والسلام علیکم و علی من لدیکم -

(۲۳۵)
 مکتوب دوسروسی و پنجم

بخدمت زاده محمد سیف الدین در تحذیر نعمت حق سبحانه و دید قصور اعمال -

باسمه سحانه بکرم خداوندی جل سلطانه و بطیفیل رسول او صلی الله تعالی علیه و علی آله و سلم
 و بمن توجه پیردشگیر قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس معالده تسلیک و تکمیل بغایت سهولت پذیرفته
 و راه وصول اقرب گشته و کار دهور با یام و شهود مقرر شده هر چند بحسب کمیت مسترشدان این معالده
 قلت دارد چه این وقت کثرت آثر ابرتا بد لیکن از روی کیفیت افزون و بیش از بیش است
 یکے از مسترشدان بواسطه در سفت روز از ابتداء تعلیم طریقه از فناء قلبی در خود نشان می داد
 و خبر با بیان می نمود که گویا بحوالی فناء نفس رسیده و ما ذلک علی الله بعزیزه اکثر مجازان
 فقیر که از احوال مسترشدان خود بیان می کنند و قصص سرعت وصول شان که مشروح می سازند
 عقل عقیل در تحیر می ماند بیت

اگر پادشاه بر در پیر زن بیاید تو ای خواجه سبلیت کن

باید دانست که مرئی حقیقی اوست سبحانه مصرع

از ما و شما بهانه بر ساخته اند

تنبیه: با وجود این همه افاضه انوار و اقاده اسرار کار این دل افکار روز بروز در خرابی است
 و حاصل روزگار او بعد و حیران است و غفلت کسب معاصی در ترا پدید در لجه حیرت فرو افتاست و از
 مکر خداوندی جل شانہ ترسان لرزان است نمی داند که فردا با چه چه معامله کنند و در کدام جرگه داخل سازند
 رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

مکتوب دوم صدوی و ششم (۲۳۶)

بفقیر حقیر محمد عبید الله عقی عنده در مرضی با سر حقیقت صلوة بطریق اجمال

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا وَرُدِّقِي الْحَدِيثَ قَفَّ يَا مُحَمَّدُ فَإِنَّ اللَّهَ يَصَلِّي

عالی حضرت متعالی منقبت حضرت ایشان بار صلی الله تعالی عنده پیش از مرض اخیر و همچنین در
 مرض موت از حقائق و اسرار صلوة و حقیقت صلوة و بیان صلوة انبیا و کمل اولیا و خصوصیت که

ایبیا راست علیہم الصلوٰت والبرکات برکات دیگر و صفوف اربعہ انبیا و ملائکہ ملا علی علیہم الصلوٰت
والبرکات افادہ نموده اند و کیفیت صف بستن این بزرگواران و تفاوت درجات ایشان در میان خود با
از روی قرب منزلت آنکہ در صف اول ازین برگزیدہا کیست و اتبیکے کہ اسامی ایشان در کلام مجید
سبحانی مذکور است در آن مجمع و خصوصیت دارند و مقام خاص سرور دین و دنیا کہ بر مقامات
دیگر اس سروری و بزرگی دارد و در بیان وسعت آن مقام و از سابقان این امت کیست کہ
بوصول آن مقام بطویل و تبعیت مشرف و مستعد است و تعیین مقام خود و بیان خصوصیت
آن و آنچه در باب مخدومی استادی در حصول نصیب ازین دولت فرمودند و نیز آنچه در بارہ این
عاصی آوارہ بشارت دادند و آنچه در حصول این دولت بطریق اصالت و بطریق ضمنیت فرق
نمودند و بایناسب ذلک چیز ہا در معرض بیان آوردند کہ فکر و عقل و وہم و خیال از ادراک آن
مقام حیران و سراسیمہ بود چون تفصیل اکثر امور مسطورہ از جملہ اسرار لازم الاستتار بود بتبار
باجمال در ذکر این مقام اقتضای فادہ والسلام اولاً و آخراً۔

مکتوب دوسوی و ہفتم (۲۳۷)

بحضرت مخدوم زادہ خواجہ محمد نقشبند سلمہ بہ در اشارت بعضی مقامات حضرت ایشان سلمہ اللہ تعالیٰ
الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت پیر و سنگی رضی اللہ تعالیٰ عنہ روزے در ایام
حیات حضرت مخدوم زادہ کلال خواجہ محمد صادق علیہ الرحمۃ والرضوان فرمودند کہ در زمرہ سابقین کہ حضرت حق سبحا
در شان شان ثلثۃ مِّنَ الْاَوَّلَیْنَ وَقَلِیْلٌ مِّنَ الْاٰخِرِیْنَ فرمودہ است نظری کردم خود را داخل آن جرگہ دیدم
و یکے را از منتبان خود نیز در لال جا با خود یا فتم و مثل آن در اسرار و تشابہات بعد از تحال آن مخدوم زادہ
..... نیز نوشته اند کہ تشابہات کنایت از معاملات است و راست کہ شخصی را معاملہ حاصل بود و
علم بآن معاملہ نباشد این معنی را در یک فردے از منتبان خود مشاہدہ نمودہ است بدیگران ناچہ
رسد خوش گفت۔ بیت

سعادتہا ست اندر پروردہ غیب نگہ کن تا کبریا ریزند در جیب

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرٌ هُوَ وَالسَّلَام

مکتوب دوصدوسی و ہشتم (۲۳۸)

بمخبر و مزادہ خواجہ محمد اشرف در حصول بعضے بشارات در بارہ حضرت ایشان -

بسم اللہ حامدا و مصليا روزے حضرت ایشان ماضی اللہ تعالیٰ عنہ پیش ازاں کہ بسفر

اجمیر روند ہمراہ خلیفہ عصر در صوبہ پنجاب بالائے آب چناب در ایام تشریق موسم اعتدال خریفی بود

ذائق اسرافقا و بقا و زوال عین و اثر بطرز خاص خود میان می فرمودند و سخن از وصول بکعبہ مقصود و

نشان آل بر زبان مبارک داشتند و زیادہ از یکماہ شدہ بود کہ ہمیں قسم معارف در میان بود و روز بروز

غرائب ذائق آن می کشود و این مجور بتوجہ شریف آنحضرت خواصی آن دریا می نمود و حضرت ایشان

ہموارہ در تفتیش تبیین وصال این بے پروبال می بودند و ترقب ترقی او داشتند و توجہ بر آن می گماشتند

تا آنکہ در آن وقت کہ بیان ذائق مسطورہ می نمودند و غیر این فقیر دیگرے در خدمت شریف بنودہ بعد

از استفسار حاصل روزگار این دور از کار نواز شہاد در حق وے نمودند و بشارت حصول معاملات مزبورہ

فرمودند و این بیت در شان او بر زبان الہام ترجمان خویش آوردند - بیت

مور مسکین ہوسے داشت کہ در کعبہ رسید دست در پائے کبوتر زد و ناگاہ رسید

حمد اللہ سبحانہ علی ذلک و علی جمیع نعمائہ تعالیٰ و السلام و الاکرام -

مکتوب دوصدوسی و نهم (۲۳۹)

بمیرک عباد اللہ ولد قاضی محمد زاہد کابلی صدور یافت در شرح معرفت مسموعہ از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين محمد وآلہما جمعین در اخبار نبوی

علی مصدرہا الصلوٰۃ والسلام والتجیہ آدرہ است کہ عالمی کہ بمقتضائے علم خود عمل نکند آن علم بروے

حجت می شود و مناسب اینست آنچه علمای کرام گفته اند که عالم تارک عمل را تنزل منزله جاہل می کنند
حضرت ایشان مادرین معنی متفکر می بودند آخر کار بفضل پروردگار بر آنحضرت چنان منکشف ساختند که
این حکم مخصوص بعالمی است که علم وے منقلب بحال نشدہ باشد اما اگر علم عالم بفضل ایزدی عم احسن
منقلب بحال شود آن علم بروے حجت نمی شود اگر چه بدان علم عمل نکند انتہی ما سمعت رضی اللہ تعالیٰ عنہ
این فقیر گوید بمانا کہ عدم حجت علم بآن معنی است کہ بر عالم تارک عمل دو مواخذہ است مواخذہ
ترک عمل و مواخذہ علم یعنی با وجود علم ترک عمل کرد و بعد انقلاب علم بحال مواخذہ علمی مرفوع است و
مواخذہ ترک عمل بر مشیت است ان شاء عفی وان شاء عاقبہ و تفصیل این مقام آنست کہ ذنوب کہ از
عارف قبل از ولایت صادر شدہ است بعد حصول معرفت امید است کہ آن ذنوب محو شود اگر چه آن
ذنوب از قبیل مظالم و حقوق عباد باشد لان مطلق الاسلام یحیط ماکان قبلہ و حقیقۃ
الاسلام هو المعرفۃ باللہ سبحانہ و مطلق الاسلام وان کان لا یحیط بالمظالم و حقوق العباد
لکن لحقیقۃ الشئی و کمالہ مزینہ لیس مطلقہ و اگر از عارف بعد از معرفت صغیرہ صادر شود چه اولیا
از کبار محفوظ اند امید آنست کہ او را بآن مواخذہ نکلند بآن معنی کہ مصر بر گناہ باشد و مواخذہ نشود
کہ آن نہیب ملاحظہ و زیادہ است خذلہم اللہ سبحانہ و تعالیٰ بل بآن معنی کہ عارف لازم متنبہ
سازند تا تارک آن بتوبہ استغفار نماید۔ و آنکہ گفته ایم کہ اسلام حقیقی مظالم و حقوق را نیز محوی نماید
زیرا کہ حق سبحانہ مالک علی الاطلاق است و قلوب العبادین اصبعہ من اصابعہ تعالیٰ یقلبہا
کیف یشاء پس امید آنست کہ آن عباد را نعم البذل دادہ ازان عارف راضی سازد و ازاں حقوق
در گذراند۔

فائدہ: مانا کہ معنی انقلاب علم بحال آنست کہ چنانچہ قبل معرفت اخذ علوم از ادلہ شرعیہ
بطریق استدلال بود بعد حصول معرفت آن علوم بطریق کشف و تلقی من اللہ سبحانہ باشد و السلام
علی من اتبع الهدی و التزم متابعت المصطفیٰ علیہ و علی الصلوات و البرکات العلمیہ۔

تمت هذه النسخة الشريفة

کتبہ احقر محمد اعلیٰ عفی عنہ

